

כעין תער

הלכות
גילוח הזקן
במכונה

כעין תער הלכות גילוח הזקן במכונה

כל הזכויות שמורות

**הערות והארות תתקבלנה ברצון
בכל ענייני החוברת ניתן לפנות:
יואל שילה**

**תמר 14, רכסים, ת.ד. 6270
050-4127719, 04-9847719
shiloyoel@gmail.com**

גילוח הזקן במכונה

ההתעוררות בשנים האחרונות * מה מתבאר במאמר ו

ח.....**הפסוקים**.....
הפסוקים ח

ח.....**מנין שדוקא בתער אסור**.....
רק גילוח שיש בו השחתה הוא האסור ח

ט.....**הגדרת "גילוח"**.....
מה הוא גילוח ט

יג.....**הגדרת 'השחתה'**.....
מה היא השחתה יג

יד.....**ההיתר לגלח במספריים**.....
מדוע פעולת המספריים היא כגילוח יד * שני תנאים לאיסור יד

טו.....**מספריים כעין תער**.....
מותר לגלח במספריים כעין תער טו * ההבדלים בין תער למספריים כא
* מספריים כעין תער כשאין שארית כב * האיסור הוא 'גילוח' עם
'השחתה' כב * אם ההיתר מותנה בשארית שער כג

כג.....**שער הנחשב כ"מגולח"**.....
מקור הדין של שיעור אורך השער כג * הדעות בשיעור השער המחייב כד

כו.....**תער אחר מספריים**.....
גילוח בתער לאחר מספריים כו * פשטות החת"ם סופר שאסור להשחית
במספריים כו

כט.....**קושיות על המיוחס למרן החת"ם סופר**.....
מנהג גזירת הזקן וסברת מרן החת"ם סופר כט * אין איסור "גילוח" בשער
מגולח לא * מפורש בראשונים ששיעור השער הנחשב כ"מגולח" גדול
משיעור החת"ם סופר לב * כדי להחשב "השחתה" צריך מעשה לג *
השחתת עקבי השערות אינה דרך גילוח לג * גם החת"ם סופר לא עשה
עיקר מסברתו לאסור לגלח במספריים שמשחיתות לד * החת"ם סופר
לא אסר מספריים משחיתות לד

לז.....**השחתה המותרת במספריים**.....
האם ההיתר במספריים כעין תער מותנה בשארית לז * הקדמונים הבינו
שמספריים כעין תער משחיתות לגמרי לח * גם הב"ח לא אסר מספריים
משחיתות מא

מב.....**האיסור רק בגילוח בתער**.....
האיסור הוא רק בכלי הנחשב כתער מב * מכונות הפועלות כמספריים -
מדינא מותרות מד

מד.....**הוכחה מדעת רבי אליעזר**.....
האיסור וההיתר מותנים בפעולת הכלי מד * בתגלחת מצורע ההקפדה
על שם כלי מד

מו.....**הוכחה מפסקי תוס' ומתה"ד**.....
השימוש במספריים חדודות מו * אזהרת הר"ר יעקב לספר מז * האם

מתה"ד משמע שהחשש שישחית מח * חשש הר"ר יעקב אינו מעיקר
הדין מח

הוכחה מתוס'..... מט

הקפידא היא על כלי מסויים מט

מכונות הגילוח..... נ

לסיכום - האיסור דוקא בכלי מסויים נ * הכלל בהכשרת מכונת גילוח נ
* האם מועיל שלא להדק את המכונה נב * איזו מכונה החפץ חיים אסר
נג * דעת החזו"א ומנהג גאוני אירופה נז * מכונות הפועלות בעקרון
של תער נט * הסרטת פיליפס ס * הוכחת ההסרטה שהמכונה
כמספריים סא * בית הדין לעניני גילוח סג * אין נפ"מ במה שהסכין
נוגעת בעור סה * ארבעת סוגי המכונות סו * מכונות תספורת סו *
מכונות שהן כמספריים סז * מכונות החותכות שער ישירות במקרה ע
* מכונות הפועלות כתער ע * סימולציה של גילוח עא

הסרת השער במשחה..... עה

סוגי המשחות עה * התנאים להיתר השימוש בסם עה * יש לדון בהיתר
השימוש בסם עה * האם המסת השער אינה נחשבת גילוח עו * הסברא
שהמסת השער נחשבת גילוח עז

סיכום עם תוספות..... עח

הסרת פאות הראש עח * תחתית פאות הראש עח * צידי פאות הראש
עט * גילוח הזקן בתער עט * השימוש בסם עט * מספריים, ומספריים
כעין תער פ * מכונות שהן כמספריים פ * מכונות שלעתים חותכות
כתער פא * מכונת גילוח אחר מכונת תספורת פא

תמצית הטענות בסוגיית מכונת הגילוח..... פב

השגות..... צג

הערות הרב ועקנין..... צג

הערות הרב י' ט'..... קצא

הערות הרב אינדיק..... רכא

הערות הרב מ.מ.א..... רלא

מקורות..... רלח

חומש רלח * קדושין ל"ה רלח * מכות כ'. -כ"א. רלח * נזיר מ"א.
רלט * נזיר נ"ח ב' רמא * שבת צ"ד ב' רמב * תוספתא רמג * ספרי
רמג * ספרא רמג * הערוך רמד * רש"י רמד * ריב"ן רמה *
המנהיג רמו * תוספות רמז * רמב"ם רנא * רבינו יהונתן מלוניל רנב
* אור זרוע רנג * רמב"ן רנד * סמ"ק רנד * מאירי רנד * ריטב"א
רנה * רא"ש רנו * רבינו ירוחם רנז * נמוק"י רנח * החינוך רנח *
ים של שלמה רנט * תרומת הדשן רנט * מהר"ר זק רס * רבינו בחיי
רסא * ב"י ושו"ע רסא * ב"ח רסב * ש"ך רסב * פרישה רסב *
הון עשיר רסב * שמש צדקה רסג * חיים שאל רסג * מראה הפנים
רסה * נודע ביהודה רסו * בשמים ראש רע * חתם סופר רעב *

חכמת אדם רפא * מלבי"ם רפא * צמח צדק רפא * קיצור שו"ע
 רפב * דברי מלכאל רפב * הכתב והקבלה רפג * חדושי ה"ה רפד
 * בית אב רפז * חפץ חיים רצא * שאול שאל רצא * שארית יוסף
 רצד * מלמד להועיל ש * מנחם משיב שז * צור יעקב שח * ערוך
 לנר שח * הגר"ז הלוי שט * אגרות חזו"א שט * קול מבשר שי *
 הר צבי שייב * חלקת יעקב שייג * אגרות משה שיח * דברי יציב שיט
 * מנחת יצחק שכג * להורות נתן שכט * שבט הלוי שלא * קול
 הישיבה שלד * אהל יששכר שלה * יצחק ירנן שלז * יביע אומר
 שמ * מנחת שלמה שמב * משנה הלכות שמג * תשובות והנהגות
 שמה * אחד מפוסקי הדור שמז * אור ישראל שמח * קובץ תשובות
 שנא * חוט שני שנא * הרב רפפורט שנב * מכון צומת שנו * תל
 תלפיות שסה * מכונת גילוח בהלכה שסט * סימולציה של גילוח שעג
 * שעג

יצאו לאור הספרים והחוברות: "ראשית דגנך" - הלכות תרו"מ
 חלה ערלה כלאים ושיעורי המצוות, "היא חכמתכם" -
 האסטרונומיה בהלכה, "היקף השבת" - הלכות עירובין
 ומקוואות וקיצור הל' תרו"מ, "אור ההלכה" - קיצור הלכות
 תרו"מ חלה ערלה כלאים עירובין ומקוואות, "ותשקט הארץ"
 - מנהג חבישת הפאה הצנועה, "אל יוציא" - תחומין, "מקוה
 טהרה" - הלכות מקוואות, "שימוש חכמים" - תשובות
 מעשיות בהלכות מקוואות, "שתילי זיתים" - הלכות מדידת
 שיעורי המצוות, "ממזרח שמש" - זמן הנץ החמה, "כל
 השביעין" - הלכות שביעית, "ממלכת כהנים" - גדרי
 האיסור, והלכות שיעורי המצוות, "אש תמיד" - השימוש
 בחשמל המיוצר בשבת, וכן תקליטור המכיל שיעורים
 ומצגות [ולהבדיל - גם חוברת הדרכה לאברכים בענייני הוצאה לאור
 באמצעות תוכנת וורד "וורד לאברך"].

יואל שילה, תמר 14, רכסים, ת.ד. 6270

shiloyoel@gmail.com, 050-4127719, 04-9847719

הקדמה

ההתעוררות בשנים האחרונות: בשנים האחרונות גברה המודעות הציבורית לכך שיתכן שהמנהג לגלח את הזקן במכונת הגילוח החדשות אינו יכול להתבסס על המנהג שרווח באירופה להתגלח במכונות הגילוח הראשונות; גדולי הדור זצ"ל ויבלחט"א פרסמו דעתם שהמגלח במכונת גילוח המגלחת כתער עובר בחמישה לאוין, וברור שכך חייבים לנהוג למעשה.

מה מתבאר במאמר: במאמר זה ננסה לסקור את ההבטים השונים של סוגיא זו החל מסוגיית הגמרא ועד מציאות המכונות המודרניות - מההיבט ההלכתי ומההיבט המציאותי-טכנולוגי.

במאמר מתבארת דרך בהבנת הסוגיא אשר מלמדת זכות על אלו שעדיין משתמשים במכונה לגילוח זקנם.

הנקודות העומדות לדיון הן הגדרת "גילוח" והגדרת "השחתה", ביאור ההבדל בין תער למספריים, הגדרת "מספריים כעין תער", ונסיון להגדרת המכונות המודרניות - אם הן בכלל תער או בכלל מספריים כעין תער^א.

הערות והוספות

שוכב על העור - וממילא כיוון תנועת החלק החד של התער אינו בכיוון חדירה לעור אלא מקביל אליו, והתער מחליק על העור ואינו חודר אליו, מאחר והתער דק הרי הוא מסוגל לחתוך את השער בבסיסו ללא שארית או לגמרי בניצב לעור כך שתנועת החיתוך היא מימין לשמאל ללא חדירה כלל; **מספריים** - מספריים [=זוג] הם שני חלקי מתכת [או חומרים אחרים] המחוברים זה לזה באמצעם בציר - כך שמתאפשרת תנועה של זה כלפי זה, אם שני חלקי המתכת צמודים זה לזה הרי שחומר

^א מתחילה יש לדעת את ההבדל הטכני בין סוגי האמצעים המשמשים להסרת שער כדי שיהיה ניתן לדון אם יש להתיר לגלח בהם את הזקן: **שער** - השערות הן דקות וקשות, וגדלות מתוך גומא קטנה בעור, את השער ניתן להסיר או על ידי שליפתו מתוך שורשו, או על ידי חיתוכו בצמוד לבסיסו או מרוחק מבסיסו, כאשר לכל דרך יש את האמצעים המתאימים לה; **תער** - התער הוא סכין חד דק וחזק מאד אשר תכונותיו מקנות לו את האפשרות לחתוך את השער ללא סיוע אמצעי אחר, הסיבה שהתער בדרך כלל אינו חותך את העור היא מאחר והשימוש בתער נעשה או כאשר התער

הערות והוספות

החלש מהם אינו יכול להשאיר ביניהם תוך כדי סגירתן ללא שיעור, אולם אם הם אינם צמודים זה לזה הרי שהחומר הנגזר עשוי להתקפל ולהכנס במרווח שבין שני חלקי המתכת [מובן שחומר קשיח עשוי שלא להתקפל אלא להגזיר אף אם אינם צמודים], פעולה זו אפשרית אף אם חלקי המתכת אינם חדים מאחר והגזירה אינה מתבססת על פילוח החומר ישירות אלא על קריעתו מכח הלחץ שבין שני חלקי המתכת, ואדרבה חידוד המספריים אינו יתרון במספריים אלא חסרון מאחר וכאשר חלקי המתכת חדים הם עלולים להפגם בקלות כאשר החומר הנגזר קשה מהם וממילא תנוצר עקמימות במקום מפגש שני חלקי המתכת אשר תצמצם את אפשרות הגזירה, מובן שכלל שהמספריים דקות יותר הן מסוגלות לחתוך את השער בנקודה הקרובה יותר לבסיס השער; **פינצטה** - 'מלקט' - **לשיטת הרמב"ם והערוך** הפינצטה מורכבת משני חלקי מתכת המחוברים זה לזה בקצותם, והחיבור מאפשר תנועה קפיצית עד שנצמדים זה לזה בקצה האחר, אם תופסים שער באמצעות פינצטה הרי שניתן לשלופו משורשו בשלמות ללא גזירתו, אם הפינצטה מחודדת הרי שניתן להשתמש בה כמספריים ולגזור בה את בסיס השער; **מקצוע** - 'מלקט' - **לשיטת רש"י ותוס'** המקצוע הוא תער חזק המשמש להחלקת עץ וכדו', וניתן להשתמש בו גם להסרת שער, אלא שאין הדרך לעשות כן מאחר ופעולתו

מיועדת להחליק חומרים גדולים וגסים ולא שער ועור; **סם** - **[משחה]** המשחה היא חומר כימי המיועד להשיר שער על ידי המסתו או ריכוכו או הדבקות אליו ואז תלישתו: משחה ממיסה מונחת על העור למשך זמן מה עד שהשער נמס, אלא שהשארית זמן רב מדי עלולה לפגוע בעור ולכן בדרך כלל אין ממתנינים עד שהשער ימס לגמרי אלא ממתנינים רק עד שהשער מתרכך ואז ניתן להסירו בקלות על ידי שפשוף או גירוד, כמו כן ישנן משחות דביקות **[כגון שעווה]** המונחות על העור ונדבקות לשער, וכאשר המשחה מוסרת על ידי הצמדת בד לעור ומשיכתו - השער נתלש משרשו; **מכונת תספורת** - מכונת תספורת היא מכשיר המניע מסרק מתכת דק ימינה ושמאלה על מסרק דק אחר שאינו בתנועה, ופעולתו דומה לפעולת מספריים בכך שהשער נקצץ בין שתי המתכות כך שנשארת שארית שער בעובי מסרק המתכת הצמוד לעור, ניתן להוסיף למכונה מפרידים בעוביים שונים כדי לקבל שארית שער ארוכה יותר; **מכונת גילוח** - למכונות הגילוח עקרונות פעולה שונים: ישנן מכונות הפועלות בעקרון התער - כלומר סכין המסתובבת בצמוד לעור וחוטכת את השער הנוגע בה ללא שארית אלא שמאחר ודרך זו גורמת פציעה לכן הוסיפו למכונות מתכת בצורת רשת דקיקה וכדו' המאפשרת לשער שעוביו כ- 0.06 מ"מ לחדור דרך חריציה שרוחבם כ- 0.25 מ"מ כדי להקצץ אך

בסיום המאמר מובא סיכום תמציתי של עיקרי הטענות לכאן ולכאן.

הפסוקים

הפסוקים: בפרשת קדשים (ויקרא י"ט כ"ז) נאמר לא תקפו פאת ראשכם ולא תשחית את פאת זקנך, ובפרשת אמור (ויקרא כ"א ה') נאמר אמר אל הכהנים... ופאת זקנם לא יגלחו - ומבואר שהתורה אסרה להשחית את פאת הזקן, וגם אסרה לגלחו.

מנין שדוקא בתער אסור

רק גילוח שיש בו השחתה הוא האסור:

אילו חז"ל היו מקבלים ששני הפסוקים אינם תלויים זה בזה הרי שלכל אדם היה אסור להשחית את זקנו אף באופן שאינו מוגדר כגילוח, ולכהנים היה אסור אף לגלח זקנם ללא השחתה, אלא שחז"ל (קדושין ל"ה:) קבלו שישנה גזירה שוה "יליף פאת פאת מבני אהרן" לאחד את איסור הגילוח ואת איסור ההשחתה - כלומר שכוונת התורה היתה רק שיש לאסור גילוח שיש בו השחתה, כפי שבמכות (כ"א.) אמרו: "ת"ר ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אפילו גלחו במספריים יהא חייב - ת"ל לא תשחית, אי לא

הערות והוספות

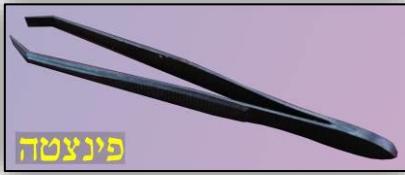
לרשת יגזור את השער הנלכד ביניהם כמו במספריים, במכונות המודרניות הוסיפו עוד פס מתכת [Lift & Cut/Double action] שאינו חד, ותפקידו לנוע לפני החלק החותך ולהנעץ בשער, להרתע לכיוון מעלה תוך אחיזתו בשער, ובכך השער נשלף מעט ומתאפשר חיתוכו בנקודה קרובה יותר לבסיס השער, ולעתים אפילו ממש על גבי העור - ובכך תוצאת החיתוך דומה מאוד לתער.

אינה מאפשרת לעור לחדור דרכה ולהפצע, מאחר ובהכרח נשארת שארית שער בעובי הרשת אשר איננה נקצצת לכן במשך השנים יוצרו מכונות שעובי הרשת שלהן דק ביותר והיו כ-0.08 מ"מ, מאחר והדבר גרם שהעור יוכל להמשך לבין סדקי הרשת ולהפצע - לכן יוצרו מכונות אשר החלק הנע אינו חד כתער, ומאחר וכעת החלק הנע אינו מסוגל לחתוך את השער ישירות כתער לכן יוצרה התאמה מלאה בינו לבין הרשת כדי שהרשת תהווה מעצור לשער מלהתקפל - והחלק הנע המוצמד בכח

תְּשַׁחֲתִית יָכוֹל אִם לִקְטוּ בַּמִּלְקָט וְרַהֲיִטְנִי [פִּינְצֶטָה אוּ מְקַצֵּעַ, כַּמְבוּאָר לִקְמָן] יֵהָא חַיִּיב

- תלמוד לומר **לֹא יִגְלַחוּ**, הא כיצד גילוח שיש בו השחתה - הוי אומר זה תער, ונמצאנו למדים שכוונת התורה לא היתה לאסור לגלח את הזקן במספריים שהרי אסרה רק להשחית, וכן לא התכוונה

לאסור להשחית את הזקן במלקט ורהיטני שהרי אסרה רק לגלח; לדעת רבי אליעזר אסור להשחית את הזקן במלקט ורהיטני מאחר וסובר שהשימוש בהם נחשב גילוח: "רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט ורהיטני חייב, מה נפשך אי גמיר גזירה שוה ליבעי תער, אי לא גמיר ג"ש מספריים נמי לא^ב? לעולם גמיר ג"ש וקסבר הני נמי גילוח עבדי" [ואין הלכה כרבי אליעזר].

כדי להבין את גדרי סוגיא זו חובה להגדיר מה הוא "גילוח" ומה היא "השחתה", חובה לדעת מה מאפיין את המלקט והרהיטני - שאין בהם גילוח, ומה מאפיין את המספריים - שאין בהם השחתה.

הגדרת "גילוח"

מה הוא גילוח: משמעות הגמרא היא שפעולות החיתוך בתער והגזירה במספריים מוגדרות כגילוח [אלא שגזירת הזקן במספריים מותרת מאחר וסתם מספריים אינם משחיתים], ונחלקו ת"ק ורבי אליעזר אם פעולת המלקט והרהיטני מוגדרת כגילוח. בראשונים התבארו שלש דרכים בהגדרת "גילוח": א' - לשיטת רש"י (קדושין ל"ה ד"ה ת"ל), ריב"ן (מכות כ"א ד"ה גילוח) [בהסבר דברי רבי אליעזר שמלקט ורהיטני נחשבים כגילוח] וטוס' (נזיר מ': תוד"ה אי) - "גילוח" הוא הפעולה שהדרך לגלח

הערות והוספות

גילוח שיש בו השחתה - היה אסור לכהנים לגזוז את הזקן במספריים (מהר"ם מכות כ"א.). מאחר והשימוש במספריים נחשב גילוח אף שאין בו השחתה.

^ב כלומר - הכהנים היו אסורים לגלח זקנם במספריים כי השימוש בהם נחשב גילוח אף שאינם משחיתים; גרסת ריב"ן (שהוא המפרש על הדף במקום רש"י) "מספריים מנא ליה" - כלומר מנין שיותר לגלח במספריים, שהרי לולא הגזירה שווה המלמדת שאסור דוקא

באמצעותה, וממילא מובן שהשימוש בתער ובמספריים נחשב גילוח מאחר והדרך לגלח בהם, ומובן מדוע

השימוש במלקט ורהיטני לדעת ת"ק אינו נחשב גילוח כי אין הדרך לגלח במקצוע [בריב"ן לא מצאתי הסבר מה הם מלקט ורהיטני, אבל תוס' (ע"ז ע"ד: תנוד"ה דרש) כתבו שמלקט ורהיטני הם מכלי הנגרות, וכן הוא להדיא

בסוף ב"ק, וכן הוא ברש"י (שבת צ"ז. ד"ה לפי,

וקידושין ל"ה: ד"ה מלקט), ולא מצאתי ראשונים העומדים בשיטה זו שמפרשים שמלקט ורהיטני הם פינצטה²; ב' - לשיטת הרמב"ן (תורת האדם שער האבל, ענין האבלות, בשם

הערות והוספות

שמשוהו ממוצט (בדומה לזה כתב המהר"ם

מכות כ"א.), אלא מסתבר שסבר

ש"גילוח" הוא "חיתוך השער", וממילא

המקצוע הוא בכלל המגלחים - א"כ

מסתבר שאינו משנה אם הדרך

להשתמש בו. בשו"ת בית אב (ה'רל"ב)

הסביר שר"א וחכמים לא חלקו

במצאות אם 'הנך נמי גילוח מיקר'

אלא שהלכו לשיטתם שנחלקו (מקואות

ט"ג) אם קלקי הראש חוצצים - שלת"ק

חוצצים רק בנשים נשואות שדרך

להקפיד עליהם אף אם היא אינה

מקפידה אך אין חוצצים בגברים כי אין

רובם מקפידים על זה, ולר"א אין נפ"מ

בין גברים לנשים ותלוי בקפידתו של

הטובל עצמו, וכן יש לפרש את

מחלוקתם גם לגבי גילוח שלרבנן מלקט

וריהיטני מותרים כי אין דרך רוב בני

האדם לגלח בהם וממילא בטלה דעתו

ולר"א דעתו לא בטלה מאחר והוא עצמו

מגלח בהם; כתב הערוך לנר (מכות כ'.

² לדעת רבי אליעזר הסובר שהשימוש

במלקט ורהיטני מוגדר כגילוח י"ל שאם

מלקט ורהיטני הם סוגי פינצטה הרי

שרבי אליעזר הרחיב את הגדרת "הדרך

להתגלח בהם" גם לאופנים אחרים, כמו

לגדרי מלאכת שבת שהתולש שער זקנו

בכלי חייב לכו"ע (שבת צ"ד: "הנוטל צפרניו זו

בזו או בשיניו וכן שערו וכן שפמו וכן זקנו... רבי

אליעזר מחייב וחכמים אוסרין משום שבות,

אמר רבי אלעזר מחלוקת ביד אבל בכלי חייב"),

ואם מלקט ורהיטני הם סוגי מקצוע -

אינו מסתבר שרבי אליעזר הרחיב את

הגדרת "הדרך להתגלח בהם" גם לדבר

נדיר כזה, וגם לא מסתבר שהשווה את

גדרי איסור גילוח לגדרי מלאכת שבת

שחייבים על גילוח בכל כלי ולכן יתחייבו

על הגילוח במקצוע - כי אם גם מרבים

מקצוע לאיסור גילוח הזקן מה כבר

נשאר לו למעט [פרט לסם, ומשמעות

הגמרא שאין כאן ריבוי לכל הכלים שעושים

השחתה כי אז התורה היתה רק אומרת 'לא

תשחית' ולא אומרת גם 'לא יגלחו', דמשמע

רבינו האי ז"ל נראה ש"גילוח" הוא כאשר משיר את השער לגמרי ובבת אחת כמו שעושים בתער ובמספריים, מה שאין כן השימוש בפינצטה אינו "גילוח" דכל שער ושער מלקטו ועוקרו לעצמו^ט; ג' - לשיטת הנראה מכמה ראשונים ואחרונים^ה "גילוח" הוא חיתוך השער, וממילא תער ומספריים נחשבים כגילוח

הערות והוספות

נחשבות כתער שהרי המכונה חותכת רק כמות מועטת של שער בכל רגע, ואינה דומה לא לתער ולא למספריים בנקודה זו [כמובן שאין לסמוך על זה כלל להלכה; יותר נראה שגם לרמב"ן חייבים מאחר שהרמב"ן עצמו כתב שמספריים מגלחות אף שגם הן מטפלות רק במעט שער בכל חיתוך - ש"מ שהתייחס לכלל הפעולה, וא"כ כן הוא גם במכונת גילוח, אא"כ נחלק ונאמר שרק השימוש הרגיל במספריים נחשב גילוח אולם החיתוך במספריים כעין תער אינו כגילוח מאחר ובד"כ משתמשים בקצה המספריים כדי להשיג תוצאה טובה - ושימוש זה אינו יכול להעשות על שטח רחב בבת אחת, וה"ה למכונות גילוח שהאפשרות להשתמש בהן לשטח נרחב נובעת רק מחמת מהירות הפעולה ולא ממהות הפעולה].

^ה לא מצאתי שהראשונים יסבירו כן להדיא, אבל כך משמע שהבינו הראשונים שפירשו שמלקט ורהיטני [שאינם מוגדרים כמגלחים] הם פינצטה, ולא הזכירו בדבריהם שצריכים שתהא זו "דרך גילוח": פיה"מ לרמב"ם **(מכות ג' ה')** "רהיטני - כלי ברזל **משך השער ותולש אותו מעיקרו**, ומלקט - כעין מלקחים" [אין במשמעות הרמב"ם שצריך שיהיה כדרך שרגילים להתגלח, כשיטת ריב"ן, אלא שתלישה אינה גילוח]; רבינו יהונתן מלוניל **(מכות משנה ז')** "ובמלקט

ד"ה או) שמסתבר שלרבי אליעזר חייב כשתלש ביד את השערות מעיקרן - שזו השחתה בלא גילוח, כפי שחייב את המשתמש ברהיטני שגם זו השחתה בלא גלוח, ולא זכיתי להבין את דבריו שהרי מה שר"א חייב את המשתמש ברהיטני הוא מפני שסבר ש"הני נמי גילוח עבדי", וממילא פשוט שהתולש פטור.

^ט יש להבין את שיטת הרמב"ן שהרי לא מצאנו שהשימוש בסם המשיר את השער יהא מוגדר כ"גילוח" אלא רק כהעברת השער **(נזיר מ')**. אף שאינו מלקטו ועוקרו לעצמו אלא משיר את כל השער לגמרי וכאחת. לדעת הרמב"ן יש לפרש שלרבי אליעזר חייבים על התלישה בפינצטה כי מפרש ש"גילוח" הוא חיתוך - וסבר שהשימוש בפינצטה גורר גם חיתוך מועט **[ובכן מיושבת לשונו "קסבר הני נמי גילוח עבדי" דמשמע שמדבר על צורת השימוש - שכלים אלו עושים גילוח, ואינו מסתבר שלשיטת הרמב"ן המחלוקת בין חכמים לרבי אליעזר היא שלחכמים "גילוח" הוא נטילת שערות רבות בבת אחת, ולרבי אליעזר הוא "הדרך שלעתיים נדירות מסירים עמה שער" כי למה לו לפרש כל כך רחוק מחכמים, וגם אינו במשמע הלשון "קסבר הני נמי גילוח עבדי"]**. לשיטת הרמב"ן יש לדון אם מכונות גילוח הפועלות בעקרון של תער

מאחר וחותרים את השער, ולכן ראשונים אלו מפרשים שהם פניצטה ולכן השימוש בהם אינו נחשב גילוח כי בד"כ השער נתלש ולא נחתך או נקצץ¹ ואינם מפרשים שמלקט ורהיטני הם מקצוע כי הרי המקצוע חותר שער כתער.

הערות והוספות

והאבן עושה מעשה תער שחדודו חותר השערות... שעל ידי החיכוך נושר השער והוי זה כמו מלקט ורהיטנא שאינו חותר השער, ובגילוח שער הגוף לא אסרו אלא בתער ממש... שלא לגרר הטיח הזה בסכין... **שע"י הגירור בכח יחתוך הסכין או הדבר חד** השער אשר לא שלט בו טיח הזה **והוי כמו תער**, וכן משמע בחת"ם סופר (ב' י"ד קל"ט) שכתב "אי הוה כתיב הכי [לא תסיר פאת זקנך] הוה אמינא לאסור אפילו תלישה ומריטה - ע"כ היה צריך למיכתב לשון גלוח והשחתה", וכן משמע בערוך לנר (מכות כ"א. ד"ה גלוח), וכן משמע לי במלמד להועיל (ב' ס"ד).

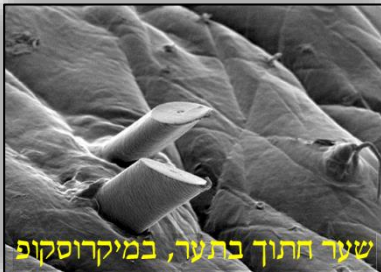
¹ ולדעת רבי אליעזר שגם תלישה בפניצטה נחשבת "גילוח" צ"ל שסבר שהשימוש בפניצטה גורר גם חיתוך מועט כפשוטו לשונו "קסבר הני נמי גילוח עבדי" - כלים אלו עושים גילוח [ואינו משמע מהלשון שר"א הרחיב את הגדרת "גילוח" לכל דרכי הוצאת השער - אף שאינם ע"י חיתוך כי אז הלשון "קסבר הני נמי גילוח עבדי" דחוקה]. כלפי מלאכת שבת אין נפ"מ אם חותר או תולש ולכן חייבים על תלישת השערות בפניצטה בשבת.

ובריהיטני פטור לפי שאינו דומה לגילוח שהרי שורש השיער תולש מבפנים **הבשר** [לפי דבריו הפטור של מלקט ורהיטני הוא כי השער נתלש עמוק, והפטור של מספריים הוא כי נחתך גבוה, ויתכן שהסבר דבריו הוא שלמד ש"גילוח" הוא חיתוך, ו"השחתה" היא כששורש השער אינו בולט מבחוץ, ולכן פטור במלקט ורהיטני מאחר ותולשים את שורש השער ולא חותרים אותו, ופטור על החיתוך במספריים מאחר והשער בולט מבחוץ], (מכות ד'). "איזהו גלוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער... ואין עוקרין השערות מעיקרן כמו שעושין במלקט ורהיטני והיינו כמין גילוח"; מאירי (קדושין ל"ה): "אם לקטו במלקט וברהיטני ובכיוצא באלו מכלים שמלקטין בהם את השער דרך ליקוט ועוקרין אותו משרש - פטור שאין זה גלוח"; ריטב"א (מכות כ'). "לא אמרו דמחייב בנשא אלא לגבי קרחה אבל לגבי זקן דבעינן גלוח - נשא לאו גלוח היא" [מדבריו מוכח שהבין ש"גילוח" אינו "דרך הסרת השער" אלא דרך חיתוך כי הרי פטר בסך נשא אף שכך דרך הסרת שער]; כן משמע קצת בנו"ב (תניינא יו"ד פ"א) שכתב: "שמן זית... ולמה סכין אותו שמשיר את השער ומעדן את הבשר - והוא מותר מדינא דאין זה גילוח...

הגדרת 'השחתה'

מה היא השחתה: משמעות הגמרא שבתער במלקט וברהיטני יש "השחתה" אך במספריים אין השחתה, ויש להבין מה היא השחתה; המשותף לתער מלקט ורהיטני הוא שגורמים לכך שלא ישארו שאריות מהשער, משא"כ בגזיזת השער במספריים נשארות שאריות שערות כפי העובי של החלק התחתון של המספריים - שהרי החיתוך נעשה מעל החלק התחתון, ואכן לשונות הראשונים מעידות שהמייחד את הגזיזה במספריים הוא שנשארת שארית מהשערות², וממילא נמצא שה"השחתה" תלויה באורך שארית השער הנותר לאחר הגילוח. ככל שהחלק התחתון של המספריים יהיה דק יותר - שאריות

השער תהיינה קצרות יותר, ותוצאת הגזיזה תהיה דומה יותר לשימוש בתער. האפשרויות שבמספריים לא תשארו שארית שערות הן כאשר מושכים את העור לבין חלקי המספריים כך שמקום החיתוך נעשה בצמידות לעור ולא נשארת שארית שער, או כאשר החלק התחתון של

שער חתוך בתער, במיקרוסקופ

הערות והוספות

¹ יו"פ, בחת"ם סופר (א' או"ח קנ"ד), בערוך לנר (מכות כ"א). **"אין השחתה גדולה מזו כיון שתולש עיקר השער שלא יצמח עוד"**, ובעוד אחרונים. כתב בספר הכתב והקבלה (ויקרא י"ט כ"ז): **"ההשחתה שעושה התער היא כמ"ש רנ"ו שבהעברה אחת על העור לוקח חלק גדול מהזקן, והמכלה דבר בבת אחת נקרא השחתה"** [ולכאורה הגדרה זו מתאימה רק אם רהיטני (שמבואר בגמרא שמשחית ואינו מגלח) הוא מקצוע ולא אם הוא פינצטה שמסירה את השער נקודתית ואינה מכלה חלק גדול בבת אחת, וראה עוד בהערה יג].

² ראה בריב"ן (מכות כ"א. ד"ה לא): "ומספריים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער", תוס' (נזיר מ': ד"ה דתניא) "במספריים ליכא השחתה שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו", פי"ה הרא"ש (נזיר נ"ט): "וידע דבמספריים אי אפשר לגלחן כל כך סמוך לבשר", רבינו יהונתן מלוניל (מכות משנה ד'): "במספריים שרי דהא לית בהו השחתה שהרי ניכר השיער מבחוץ", נמוק"י (מכות ג'): "במספריים מותר דלית בהו השחתה שהרי ניכר שם השער... כיון שמעבירים שרש השער מיקרי השחתה", וכן מוכח בנו"ב (תניינא

המספריים הוא דק מאוד וממילא מקום החיתוך צמוד לעור, או כאשר הוא חד וממילא חותך בצמוד לעור כבתער.

ההיתר לגלח במספריים

מדוע פעולת המספריים היא כגילוח: מאחר ומבואר בגמרא שגם פעולת

המספריים נחשבת "גילוח", אלא שאין איסור לגזוז בהם את הזקן מאחר ואינם משחיתים - לכן יש לבאר כיצד

פעולת הגזיזה נחשבת "גילוח" לשיטות השונות: לשיטת ריב"ן ש"גילוח" הוא "הדרך להתגלח בהם" מובן שמאחר ורגילים להשתמש במספריים לחיתוך שערות הזקן - נחשב שהדרך להתגלח בהם; לשיטת

הרמב"ן ש"גילוח" היינו שחותכים שערות רבות בבת אחת - מובן שכן הוא במספריים **[וראה בהערה ד]**; ואם נפרש ש"גילוח" הוא "דרך חיתוך" צ"ל שגם גזיזה במספריים נחשבת חיתוך אף שפעולתה אינה ממש כפעולת החיתוך של תער שהרי המספריים צריכים לחיבור של שני חלקים יחד כדי לגזוז משא"כ תער שחותך ללא סיוע.

שני תנאים לאיסור: לכאורה כוונת הגמרא היא שישנם שני תנאים לאיסור:

"גילוח" ו"השחתה", וכאשר שני התנאים מתקיימים עוברים על האיסור ללא קשר לסוג הכלי שמתבצעת בו הפעולה, וממילא ההיתר לגלח במספריים הוא כי אינן משחיתות, וההיתר להשתמש במלקט ורהיטני הוא כי אינם מגלחים, ובתער אסור לגלח כי הוא גם מגלח וגם משחית, וכן לכאורה כוונת חידושי רבינו הגר"ז הלוי **(נזיר דף מ"א:)** "גבי זקן אין כאן דין תער אלא הדין הוא גילוח שיש בו השחתה, וההיכי תמצא הוא בתער", וכ"כ בשבט הלוי **(ד' צ"ו)** ובמנחת יצחק **(ד' קי"ג)** על פי הבנתם את כוונת החת"ס סופר **[ובעמוד לד ביארנו את כוונתו באופן אחר]**; לפי הבנה זו פשוט שיהא אסור להשתמש במכונות גילוח מודרניות כאשר הן משחיתות את הזקן מאחר ומתקיימים כאן "גילוח" ו"השחתה".

מספריים כעין תער

מותר לגלח במספריים כעין תער: תוס' מדייקים מסוגיא^ח שהיתר תגלחת הזקן במספריים אמור גם כאשר מגלחים ב"מספריים כעין תער", וכן נפסק ברוב הראשונים^ט, וכן פסק בשו"ע, וכן המנהג להקל^י. אם נאמר שבהיתר

הערות והוספות

להיתר^ח.

^ט בשו"ת שארית יוסף (ב' י"ד ח', לרבי יוסף מ. ידיד הלוי, תרע"ג [1913]) מנה את הראשונים והפוסקים המתירים למעשה גילוח הזקן במספריים כעין תער או מעיקר הדין: המתירים להדיא (ריטב"א, ריב"ן, נמוק", הגהת סמ"ק, רבינו ירוחם, כלבו, רבינו ישעיה, שו"ע, שמש צדקה, לבוש, ב"ח, שלחן גבוה, חכמת אדם, בארות המים, כנה"ג, פחד יצחק, עיקרי הד"ט), אליהם צירף גם את המתירים לספר את פאות הראש במספריים כעין תער לאחר שהוכיח שהם חייבים לסבור כן גם בגילוח הזקן (טור, רא"ש [לדעת הטור], קרית ספר, תוספת יו"ט והחיד"א [בדעת הנמוק"], וכן דעת עצמם), שלטי הגבורים, פרישה, יש"ש [וכל הנגדרים אחריו]), אליהם צירף את המתירים לגלח במספריים חדודות מעיקר הדין כדעת תה"ד (תה"ד, דרכי משה, ש"ך) - וממילא אי אפשר לומר שמי שמגלח זקנו במספריים כעין תער עושה עבירה, ואסור אפילו לומר שעובר בחטא קל, וכמ"ש החת"ם סופר (א' או"ח סוף סי' קנ"ט).

^י אמנם היתר גזיזת הזקן במספריים כעין תער אינו מוסכם למעשה: ראה את לשון הרמב"ם (ע"ז י"ב ב' ד') "מותר ללקט הפאות [פאות הראש] במספריים - לא

תוס' (שבועות ב': ד"ה חייב) כתבו שנראה דאף דעל הזקן אינו חייב אלא בתער ומותר במספריים כעין תער כי בעינן גילוח שיש בו השחתה - אבל בהקפת הראש חייב אף במספריים כעין תער, כדמוכח בנזיר (מ"א:) דקאמר אי כתיב ראשו ולא זקנו הוה אמינא תרתי משמע: דאתי עשה [דתגלחת מצורע] ודחי לא תעשה [דהקפת הראש], ומשמע דהקפת כל הראש שמיה הקפה [מדהוצרכו להתירה במצורע] ואכתי בתער מנלן [שהמצוה לגלח בתער] ולהכי כתיב זקנו [ששם האיסור לגלח רק בתער ולא באופן אחר, ומאחר ומצורע הצטווה לגלח זקנו - ש"מ שהמצוה לגלח בתער], ואי לא מחייב בהקפת הראש אלא רק בתער [ולא גם במספריים כעין תער] א"כ שפיר שמעינן מראשו - דגילוח מצורע בתער מדאמר רחמנא דעשה דמצורע דחי לאו דהקפה; והא דקתני בתוספתא דמכות (ד' י') גבי ראש דאינו חייב עד שיקפינו בתער איכא למימר מאי תער כעין תער [אפילו במספריים] כדאשכחן פרק ב' נזירים (נזיר ב"ח:) דאמר רב מיקל אדם כל גופו בתער ומפרש התם כעין תער [בספר הדרת פנים זקן דחה שבתוספתא מיייר רק לגבי חיוב, אבל איסור איכא במספריים כעין תער, ולענ"ד תוס' ושאר הפוסקים שהתירו מספריים כעין תער לגילוח הזקן בודאי הבינו שהכוונה

הערות והוספות

להרחיבה גם לתחת הגרון); אמנם מדברי תה"ד מוכח שכוונתו לאסור דוקא במקרה מיוחד שהחלק התחתון של המספריים חדוד מאוד ולכן עלול לחתוך ללא סיוע העליון ולא בסתם חיתוך במספריים דקות (דאל"ה לא היה מתאים שיאמר "מפני הזוג התחתון משחית" כי הרי החיתוך היה נעשה בין שניהם), וכן משמע מתוס' שאנן שכתב "מיהו מספריים שלנו יש לחוש", "מפני שהזוג של מטה משחית כתער", וכן משמע שהבין הריטב"א (מכות כ"א.) שמתחילה כתב שבגזירה כעין תער מדת חסידים לחוש משום חשד הרואים, ורק לאחר מכן הוסיף את החשש שהזוג של מטה משחית כתער (ואת דברי הב"ח ביארנו בעמוד מא); **הצמח צדק** (חדשות יו"ד צ"ג ז') כתב שההיתר המבואר בדברי רב שMIקל אדם כל גופו במספריים כעין תער (נזיר נ"ח:) - אמור רק לגבי שער גופו ולא לגבי הזקן, ורבי יוחנן שאסר אפילו שלא כעין תער - כ"ש שיאסור בזקן ודלא כדעת הב"י שהתיר, ולא נמצא בראשונים מי שהקיל בזקן יותר מבבית השחי, וגם יש לאסור את גילוח הזקן במספריים אפילו שלא כעין תער מפני לא ילבש כי נראה כבחור [שאין לו זקן, כלומר שדומה לאשה], וגם מבטל את ההבדל בין איש לאשה, וכ"ש שהמצוה היא שלא ליגע כלל בפאות הזקן; **הדברי מלכיאל** (ד' ס"ו, תרנ"א [1891]) התריע בפני התפשטות המגלחים במספריים כעין תער מכמה סיבות: א' - ההמון אין מחלקים ויגלחו אף בתער, ב' - אף שבשו"ע התיר מ"מ כמה פוסקים

נאסר אלא השחתה בתער; דרך כהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם, לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן... ואינו חייב עד שיגלחנו בתער שנאמר וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאֶת זָקְנְךָ - גילוח שיש בו השחתה, לפיכך אם גלח זקנו במספריים **פטור**, **והחינוך** (רנ"ב) דייק שהרמב"ם לא כתב שמותר כדרך שכתב לגבי פאות הראש: "נראה מדבריו דדוקא פטור הוא אבל אסור לעשות כן, ואפשר שיהיה הענין במגלח במספריים כעין תער" (והכסף משנה חלק כי הבין שהרמב"ם התיר אף לכתחילה אלא ססירכא דלישאנא דמתניתין נקט, וכ"פ בשו"ע); **הריטב"א** (מכות כ"א.) כתב: "משורת הדין כל שהוא במספריים אפילו כעין תער מותר אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים וכן ראוי לעשות" [כלומר - שמה יחדוהו שגילח בתער (נראה מדבריו שהשימוש במספריים כעין תער משחית את השער לגמרי), אמנם פשוט שחשש זה אינו שייך בתקופה שההיתר מצוי כי אז לא יבואו לחושדו (עפ"י האגרות משה אה"ע ב' י"ב)]; **הב"ח** (יו"ד קפ"א ט') כתב שאף שמדינא מותר לגלח הזקן במספריים כעין תער אולם יש להזהר בזה כמו שכתב תה"ד, אך ודאי מותר כשאינו מגלח בסמוך לבשר לגמרי אלא מניח קצת שער דאין כאן השחתת זקן [מדבריו משמע שהבין שתה"ד חשש חשש כללי על כל מספריים כעין תער (והחיל את החומרא גם על תחת הגרון), וכן משמע שהבין הש"ך (יו"ד קפ"א ז' - שכתב שמסתימת הפוסקים מוכח שבדברי תה"ד הם חומרא ולכן אין

הערות והוספות

אוסרים, ג'- המגלחים עלולים לגלח גם את פאות הראש, ד'- עלולים שלא להזהר מלחתוך בזוג התחתון שבמספריים דהוי כתער, ה'- כיון שכבר נהגו אבותינו מעולם שלא לגלח במספריים כעין תער הוי כדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שאסור מדין נדר, ו'- המקובלים החמירו בענין זה מאד. מה שכתב **החזו"א** (אגרות א' קצ"ח) לגבי השמוש במכונת גילוח חשמלית מסויימת: "מעולם אין דעתי נוחה מגילוח זקן כעין תער בהיותי מורגל באיסורו בדור הקודם והיה הדבר חמור מאד כמו גילוי ראש בחוצות, והיה הדבר נחשב כשינויי מלבושיהם לבוש הישראלי, ואף שפשטה המחלה גם בין התורניים יחיו - לא נשתנה הדבר בשביל זה, ולכן נפשי סולדת בענין זה" - בודאי אינו איסור מן הדין שהרי השווה את גילוח הזקן כעין תער רק לגילוי הראש ולא לאכילת נבילה וכדומה, ובקביעת ההלכה לדורות אין לנו לערב ספק שמועות בשם החזו"א שנמסרו בעל פה ליחידים, ומ"מ המנהג רווח להתיר את העברת הזקן [עכ"פ בסם].

לגבי חשש לא ילבש יש לומר: א'- מאחר ובאיסור לא ילבש הקפידו על צורת המעשה ולא על התוצאה - לכן מותר להגיע לאותה תוצאה באמצעות שימוש באמצעי השונה מדרך הנשים כמבואר בגמרא (נזיר נ"ט). שאסור לחוך את שער בית השחי כדי שינשור אבל מותר לעשות כן דרך בגד, וכן מסתבר לומר שהרי אסרו ללקט שערות לבנות

ולצבוע שערות - שהם מעשים של נשים אף שהתוצאה של שערות שחורות אינה מיוחדת לנשים [אמנם באגרות משה יו"ד א' פ"ב צידד שאיסור לא ילבש תלוי בתוצאה ולא במעשה, אלא שצל"ע בראיותיו, ובלא"ה דעתו (יו"ד ב' ס"א) שאין איסור לא ילבש בגילוח הזקן כי כל שנכלל בכלל 'לא ילבש גבר שמלת אשה' הוא רק דברים שהנשים עושות - אולם אין הן מעבירות את הזקן כי אין להן זקן, ועוד, אי אפשר לספר את הזקן כך שיראה ממש כנשים שכלל לא היו להן שערות], ולכן מכיון שנשים שיש להן שערות זקן דרכן להמיסו בסם ולא לגלחו בתער או במכונת גילוח מפני הזיפים - על כן לכאורה יש פחות חשש לא ילבש בשימוש במכונת גילוח מאשר בסם; ב'- גם אם איסור לא ילבש היה תלוי בתוצאה - מ"מ פנים חלקות אינן מיוחדות דוקא לאשה אלא גם לבחור צעיר ולמי שזקנו אינו גדל; ג'- נראה שגדרי איסור גילוח הזקן אינם תלויים בגדרי תיקון הנשים אלא רק בגדרי גילוח והשחתה, ולכן יתכן לומר שמותר לגלח את הזקן במספריים כעין תער אף שאסור לעשות כן בשער בית השחי - שהאיסור לגלחו נובע מחמת לא ילבש, וכן דעת המאירי (מכות כ'): "לא נאמר בשאר אברים אלא מסרך עדי אשה - ואין ראש וזקן בכלל זה", וכן מוכח בים של שלמה (יבמות י"ב י"ז): "מאחר שעיקר הלאו תולה משום תיקון יופי מה חילוק בין זה לזה [בין תער למספריים כעין תער] - דלא שרינן מספריים כעין תער גבי זקן

הערות והוספות

במקום שגם גברים מעבירים השיער ולא כתב שמותר לעשות כן, וכ"כ בתשובת הרשב"א (ד' צ'), וכן הבין הים של שלמה (יבמות י"ב ז'), וכן נראה שפסק המחבר (י"ד קפ"ב א'), אמנם בשו"ת שארית יוסף (ב' י"ד ח') כתב שהר"ן לא התכוין לחלוק על הרמב"ם כי הבין שהרמב"ם לא אסר, וכן הרמב"א לא התכוין לחלוק על המחבר כי הבין שהמחבר לא אסר, ודוקא בהעברת שער בית השחי ובית הערוה אינו מועיל מה שגם גברים עושים כן כי קצת מביא לידי תיעוב שמתוך שמחכך האבר עלול לבוא לידי הרהור.

לגבי חשש וּבְחֻקֵּיהֶם לֹא תִלְכוּ כתב החת"ם סופר (א' או"ח קנ"ט): א' - איני יודע מה הרעש הגדול שעוררו כנגד מגולחי הזקן שהרי אינו מבואר בשום ספר שהיהודים נבדלים מהגוים בגילוח הזקן כי גם הגוים נהגו בזמנם לגדל זקנם; ב' - אילו תחילת מנהגנו לגלח את הזקן היה באיסור היה בזה משום איסור חוקי הגוים אבל אבותינו הנהיגו כן בקדושה על צד ההכרח הגדול בימי גזירת תתנ"ו כדי שהאויבים לא יזהו את היהודים המהלכים בדרכים, וכשהגיעו לביתם נהגו שלא לגדל את זקנם כי אם לסימן בעלמא - כדי שהזקן יוכל לגדול בין לילה [ורק מופלגי תורה היושבים בביתם לא באו לכלל זה, וכן אלו שלפני הגזירה ברחו לפולין], ולאחר שכבר נהגו ישראל לגלח תו אין בזה שום נדנד ופקפוק כלל, ואפילו ריח איסור אין בו, ודומה הדבר למה שאנו נוהגים לנעול נעליים שחורות אף שמבואר בש"ס

אלא משום לא תשחית ואין השחתה אלא בתער, וכן לשון גילוח, אבל הכא לא קפיד קרא לא אהשחתה ולא אגילוח אלא משום תיקון נשים הוא, וכן מסקנת שו"ת שארית יוסף (ב' י"ד ח') שהרי בכל מקום נקטו רק שבתגלחת הזקן בתער עובר בחמשה לאוין ולא הוסיפו לאו ששי של לא ילבש, ומה שבשער בית השחי יש איסור לא ילבש מן התורה כשמגלחו בתער הוא מאחר ותער מחליק הבשר ביותר ויש בזה קישוט טפי לנשים שמעך הבשר שלא יהיו בו כלל שערות, ובמספריים כעין תער שאינם משחיתים לגמרי [לשיטתו] - אסור מדרבנן בלבד, משא"כ לגבי גילוח הזקן אין איסור כי לא נאסר משום תיקון וקישוט אשה אלא משום גילוח שיש בו השחתה, וגם מדרבנן לא נאסר, ופשוט שהמתירים להעביר את פאות הזקן בסם סוברים שאין בזה איסור לא ילבש אף שעיקר תיקון שער הנשים הוא על ידי טפילת סיד וכדו', וכן מסקנת שו"ת שרידי אש (ב' מ"א); ד' - עיקר הנידון היה שייך דוקא במקומות שאין דרך הגברים היהודים לגלח זקנם אבל בזמננו ובמקומנו שדרך גברים יהודיים לקצץ זקנם יש יותר מקום להקל בזה - ראה ברמ"א שכתב (י"ד קפ"ב א') "ואפילו לכתחלה שרי, רק החברים נמנעים בכל מקום" והוא כדעת הגאונים (ראה בתשובת הרשב"א ה' קכ"א) והר"ן (ע"ז עמ' 18) - ואלו שמסירים את זקנם בסם או שמביטים במראה בודאי סומכים על היתר זה; אמנם ראה ברמב"ם (ע"ז י"ב ט') שכתב רק שאינו לוקה כשהעביר שער

הערות והוספות

לאסור משום חוקת הגוים.

החשש **שמביא עצמו לידי חשד** מבואר בריטב"א (מכות כ"א.) "משורת הדין כל שהוא במספריים אפילו כעין תער מותר אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים, וכן ראוי לעשות", אמנם פשוט שהחשש הוא שיחשדוהו שהוא מגלח בתער או כשיבואו ללמוד ממנו לגלח בתער, ובתקופות שההיתר מצוי מדוע שיחשדוהו שעושה איסור וגם מדוע שילמדו ממנו לגלח באיסור, כדכתב באגרות משה (אה"ע ב' י"ב) שאין לחוש משום מראית העין במקומות שההיתר מצוי [שנשאל אם לאסור לאשה לחבוש פאה נכרית במקום שרגילים בזה, והשיב שאין בזה חשש "כעין ראייה לזה מהא שמותר להתגלח הזקן במספריים כעין תער ולא אסרו משום מראית העין אף ששם הוא מאיסורי לאוין וגם הם חמש לאוין אלמא דלא בכל דבר אסרו, ואולי הוא נמי משום דברוב הפעמים ניכר להרגילים להתגלח שאינו גלוח דתער - לא אסרו בשביל פעמים רחוקים שלא ניכר, ואף שהם מצויים גם בין אנשים שאין מתגלחין שהם אין מכירין כ"כ - מ"מ כיון שלהמתגלחים הוא ניכר כבר הוא כידוע זה לכל דחברך חבא אית ליה וידעו הכל שפלוני מתגלח במספרים ובסם וכדומה ולא בתער... מה שלא אסרו לגלח במספריים כעין תער ובסם שנמי כיון שידוע שאפשר לגלח כעין תער בדבר המותר לא יחשדוהו, ואף שנתפרץ בעוה"ר שהרבה מגלחין בתער מ"מ אין לאסור עתה מה שלא אסרו מתחלה, וגם להמכירין אותו לא יהיה שום חשד - כיון שהוא בחזקת כשרות,

ולחאין מכירין לא יצא מזה שום קלקול בזה שיחשבו עליו שגם הוא מהעבריינים יותר ממה שנמצאים שאר העבריינים... ואם כתר"ה הוא מהנוהגין להתגלח בסם ומספריים כעין תער ולא חש על עצמו למראית עין שהוא רק מטעמים שבארתי ודאי לא שייך שיחמיר עליה בפאה נכרית שהרי הוא כסותר הנהגת עצמו", וגם המהרש"ם (ב' רמ"ג) הדגיש שמדבר במדיניות מסוימות "ואם יגלח זקנו בסם הלא יתבייש יותר **במדינתנו** וגם יביא את עצמו לידי חשד וחילול השם ויגרום להחטיא רבים לגלח זקנם בתער", בשו"ת שארית יוסף (ב' יו"ד ח') כתב שלמרות שהסיק שאין שום חשש הלכתי בגזירת הזקן במספריים כעין תער מ"מ הִזְהִיר ומדקדק במעשיו ראוי שלא יגלח כלל ולפחות לא כעין תער, ובפרט כשהוא ת"ח כי ראוי לת"ח להיות משונה במלבושיו ובדיבורו ובכמה ענינים, ובפרט בגילוח כעין תער שהוא גנאי לת"ח ויש קצת חילול השם שיבואו לחושדו שמגלח בתער, ושנראה לו שכל הפוסקים המתירים בזה - מודים שהירא שמים ומדקדק במעשיו ראוי שיזהר בזה אם לא במקום אונס והכרח, ומכ"ש שראוי שת"ח הלומד תורה כל היום יהיה בכלל המדקדקים במעשיו דאם לא הוא - מי כן יהיה, אבל חלילה לומר שעוברים על איסור ושתורתם הולכת לסט"א.

הוכחת הצמח צדק שיש מצוה **שלא ליגע כלל בפאות הזקן** - היא מכך שיש מעלה בזקן כי פירש 'זקנים' כפשוטו

לגזוז את הזקן במספריים כעין תער לא התחדש מאומה אלא הוא רק פירוש של "מספריים" שעליהן הגמרא אמרה שגילוח עבדי ולא השחתה - הרי שעדיין צריך

הערות והוספות

שזקנם לבן, וכן הוכיח מלשון מדרש רבה (נח) "בא לבוש לבושי, ואברהם זקן בא בימים" - שזהו ענין ליבון זקן הזקנה, ומכיון שללא הזקן היתה בטלה מצות מפני שיבה תקום כי היכר השיבה הוא רק על ידי הזקן; אמנם ראה בחת"ם סופר (א"ח קנ"ט) שכתב על הנכתב בשם ספרי המקובלים שכתבו שלא להושיט ידים בזקן - שאין לו עסק בנסתרות אבל הותרה הרצועה לגמרי בכל ארץ אטליה שכל חכמיה מגולחי זקן ונתלים באילן גדול רבי מנחם עזריה בעל עשרה מאמרות אבי המקובלים שהוא היה מגולח מבלי השאיר שערה אחת; ובאגרות משה (א"ח ד' ק"א) כתב שהחומרא שלא לספר כלל את שערות הזקן ואף לא לתולשן היא מחומרת האר"י (כמובא בבה"ט יו"ד קפ"א ה') אבל אינה מדינא, ומשמע שכל גדולי עולם חכמי הצרפתים והאשכנזים הראשונים לא חששו לזה, ובגליון מהרש"א שם כתב שאף תלמידי האר"י היו מגלחים זקנם במספריים [אולי היה זה בדרי חו"ל או לאינם תורתם אומנתם], וגם אלו החוששין ליפוי [כדרך הנשים (כנ"ל כוונתו)] - אפשר שכולם מספרים זקנם במקצת להשוות השערות ולפיות שיהיה נראה יותר יפה, ומה שאמר רבי יהושע בן קרחה שהדרת פנים זקן - הוא דוקא כשמייהו בתספורת ולא כשמיחהו לגדול איך שהוא, והיה פשוט לרש"י (כריתות ה'): שאף אהרן הכהן סיפר זקנו, ואין לחלק בין תספורת

מקצת או כל הזקן כי היפוי תלוי כיצד כל אחד הורגל על פי הרגשתו וסביבתו; יש להוסיף כאן את דברי החת"ם סופר (א"ח סוף סי' נ"א) "כל המפקפק על נימוסיו ומנהגו צריך בדיקה אחריו... ויפה כתב פאר רום מעלת כבוד תורתו על שכנגדו שהביא מכתבי האר"י, וכתב עליו פאר רום מעלת כבוד תורתו 'עם נעלמים לא אבוא' - יפה דיבר, וכן אני אומר כל המערב דברי קבלה עם ההלכות הפסוקות חייב משום זורע כלאים 'פן תקדש המלאה הזרע אשר תזרע'; בשו"ת שארית יוסף (ב' י"ד ח') חלק על מה שכתב הצמח צדק שהקבלה תכריע כי הכרעת הקבלה מתקבלת רק במקום שאינה חולקת כלל על הפשט, משא"כ לגבי תגלחת הזקן שהקבלה אוסרת אפילו שלא כעין תער והרי על פי הפשט אין מי שאוסר בזה, ולכן אין לומר שהקבלה תכריע נגד הש"ס וכל הפוסקים אלא יש להכריע שספק דרבנן לקולא, והרב דברי יוסף אירגז כתב שכוונת המקובלים שאין לגלח הזקן אפילו במספריים אינה חולקת על חכמי הגמרא אלא שהנגלה הוא דבר השווה לכל נפש ומחייב את הכל, ובנסתר לא נצטוו אלא היחידים שרידים העומדים בסוד השם כדאיתא בזוהר (אחרי מות: "ההוא דאתגליא") ואינה אלא לידועים ומבינים סודן של דברים בעומק לפי ההבנה במוח לפי רגשות גודל הקדושה שיש בהם.

לדעת במה דומות הן לתער "כעין תער", כי לא יתכן שהדמיון הוא רק בכך ששניהם מגלחים, כי מה דמיון הוא זה שהרי גזיזה במספריים שונה במהותה ובתוצאתה מחיתוך בתער, והדמיון גם אינו בכך שמשחיתים - כי הרי מפורש בגמרא שמספריים אינם משחיתים, ומוכרחים לפרש שהגמרא אמרה ש"מספריים" רגילות עושות גילוח ולא השחתה, ולאחר מכן חידשו הראשונים שהיתר הגזיזה במספריים הוא גם כאשר משתמשים בהם "כעין תער" - כלומר שההיתר כולל גם קו דמיון לתער אשר אינו מונח בהגדרה היסודית של מספריים, ויש להבין מה הוא.

ההבדלים בין תער למספריים: ישנן כמה אפשרויות להגדרת ההבדל בין

תער למספריים: א' - **תוצאת החיתוך** - תער משחית לגמרי ומספריים משאירות שארית; ב' - **מקום החיתוך** - תער חותך צמוד לעור ומספריים אינן חותכות בצמוד לעור [אף שנוגעות בעור]; ג' - **צורת השימוש** - תער חותך את השער ישירות ומספריים גוזזות את השער בין שני אלמנטים. אינו מסתבר לומר שההבדל ההלכתי בין תער למספריים

הוא רק **בתוצאת החיתוך** כי אז בהיתר לגלח במספריים כעין תער לא התחדש מאומה שהרי אם החידוש הוא שמותר לגזוז במספריים ללא שארית [כעין תוצאת החיתוך של תער] - הרי שלפי הגדרה זו נמצא שגילח בתער ממש, ואם החידוש הוא

שמותר לחתוך בצד אחד של המספריים [כעין השימוש בתער] או שמקום החיתוך צמוד לעור [כעין מקום החיתוך של תער] אך בתנאי שישאיר שארית שער - הרי הדבר אינו אפשרי. אם ההבדל ההלכתי בין תער למספריים הוא רק **במקום החיתוך** הרי שבמספריים כעין תער לא התחדש שמותר למספריים לחתוך בצמוד לעור [כעין מקום החיתוך של תער] דהיינו תער, וגם לא התחדש שמותר לחתוך בצד אחד של המספריים [כעין השימוש בתער] אך לא בצמוד לעור - כי הדבר אינו אפשרי שהרי השערות תתקפלנה ולא תחתכנה ללא שהאמצעי החותך יהיה חד כתער, אלא צריך לומר שהתחדש שאין צורך בשארית שער [כעין

תוצאת החיתוך של תער]. אם ההבדל ההלכתי בין מספריים לתער הוא בצורת השימוש הרי שבהיתר לגזוז במספריים כעין תער אינו מסתבר שהתחדש שמותר לחתוך בצד אחד של המספריים ללא האחר [כעין השימוש בתער] - כי אז הוא תער ממש [וכן הוא בפסקי תוס' וסייעתו, וראה במנחת יצחק (ד' ק"ג) (בעמוד מ"ח הראונו שיתכן שדברי פסקי תוס' אינן אלא חומרא ומעיקר הדין מותר לחתוך בצד אחד של המספריים, והדבר מובן לדעת הפוסקים שהתורה אסרה את הגילוח דוקא בכלי מסויים והדומים לו, עיי"ש)], אלא מוכרחים לפרש שהתחדש שמותר לגזוז במספריים בצמוד לעור [כעין מקום החיתוך של תער] או ללא שארית [כעין תוצאת החיתוך של תער].

מספריים כעין תער כשאין שארית: נמצא שמסתבר לומר שבהיתר לגזוז במספריים כעין תער מונח היתר לגזוז ללא שארית [כעין תוצאת החיתוך של תער] או עכ"פ בצמוד לעור [כעין מקום החיתוך של תער], אך אינו מסתבר לומר שההיתר כולל חיתוך על ידי צד אחד של המספריים כאשר הוא חדוד ביותר [כעין השימוש בתער], ונמצא שלפי מה שנוהגים להתיר לגזוז את הזקן במספריים כעין תער - אין פגם במספריים דקיקות החותכות בצמוד לעור [אך עדיין יתכן שצריך שתשאר שארית שער], ויתכן שמותר אף לגזוז במספריים דקיקות שאינן משאירות שארית, ובמלים אחרות: יש לדון אם ההיתר לגזוז את השער במספריים כעין תער נובע מחמת שצורת החיתוך שונה מצורת החיתוך בתער [ואז מותר אפילו אם לא נשארת שארית שער], או שההיתר נובע מחמת שבכל זאת נשארת שארית שער כעובי החלק התחתון של המספריים אבל אם כלל לא תשאר שארית שער לאחר הגילוח הרי שנחשב הדבר כאילו גילח בתער, והנ"מ מדיון זה הוא אם מותר לגזוז את הזקן במספריים דקות מאד אשר כלל אינן משאירות שארית שער - כלומר במספריים שמשחיתות.

האיסור הוא 'גילוח' עם 'השחתה': השימוש במספריים שמשחיתות בודאי כולל בתוכו גם 'גילוח' [מחמת חיתוך השער] וגם 'השחתה' [מחמת גזיזת השערות בסמוך לבסיסן], ואם נאמר שבהצטרף 'גילוח' עם 'השחתה' ללא חשיבות באיזה כלי הפעולה נעשית נחשב הגילוח לגילוח בתער - הרי שמוכרחים לומר שההיתר לגלח במספריים כעין תער מותנה בכך שהמספריים לא ישחיתו, כי אם המספריים משחיתים לגמרי [כגון במכונת גילוח] הרי שיש כאן גם 'גילוח' וגם 'השחתה' ונחשב הדבר כגילוח בתער, וכ"כ כמה מפוסקי זמננו

[שבט הלוי (ד' צ"ו), מנחת יצחק (ד' ק"ג), להורות נתן (ג' ס' ס"ב)], ויש לבאר את שורש הדין לפי סברתם:

אם ההיתר מותנה בשארית שער: מדברי כמה ראשונים משמע לכאורה שההיתר לגלח במספריים הוא כי לאחר הגזיזה נשארת שארית שער, ראה ריב"ן (מכות כ"א. ד"ה ת"ל): "מספריים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער" [כלומר שהגזיזה במספריים אינה השחתה כי משיירת את זיפי השערות], וכ"כ בתוס' (נזיר מ': ד"ה דתניא): "במספריים ליכא השחתה שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו", ובפי' הרא"ש (נזיר נ"ט.): "וידע דבמספריים אי אפשר לגלחן כל כך סמוך לבשר", וברבינו יהונתן מלוניל (מכות משנה ז'): "ואינו חייב עד שיטלנו בתער כלומר שנשאר קצת משורש השיער בתוך הבשר אבל אינו בולט מבחוץ כמו שבוטל במספריים", ובנמוק"י (מכות ג'): "במספריים מותר דלית בהו השחתה שהרי ניכר שם השער", וברבינו בחיי (קדושים י"ט כ"ז) "וע"ד השכל טעם המצוה הזאת... הותר הגלוח במספריים להשאיר קצת השער ואין זה קרוי השחתה" - ולפי דבריהם לכאורה יוצא שכאשר גוזזים את הזקן במספריים דקות מאד שאינן משאירות שארית שער נחשב הדבר כגילוח בתער, ולכן התנו הפוסקים הנ"ל את היתר הגילוח במכונה בכך שתשאר שארית שער לאחר הגילוח.

שער הנחשב כ'מגולח'

מקור הדין של שיעור אורך השער: במשנה (נדה נ"ב:) איתא: "שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים והאמורות בכל מקום כדי לכוף ראשן לעיקרן דברי רבי ישמעאל, ר"א אומר כדי לקרוץ בציפורן, רבי עקיבא אומר כדי שיהו ניטלות בזוג", ואומרת הגמרא: "אמר רב חסדא אמר מר עוקבא הלכה כדברי כולן להחמיר", ונחלקו הראשונים אם השיעור הגדול מביניהם הוא לכוף ראשן לעיקרן או שיהו ניטלות בזוג, וכן נחלקו אם השיעור המועט מביניהם הוא קריצת הצפורן או שיהיו ניטלות בזוג¹⁴, ועוד דנו הפוסקים אם שיעורי משנה זו נוגעים גם לאיסור תגלחת הזקן או ששם השיעור שונה.

הערות והוספות

¹⁴ קריצת הצפורן ולא משיעור לכוף ראשן לעיקרן; לרמב"ם השיעור המועט הוא "ניטלות בזוג", ולרש"י "לקרוץ בצפורן"

לרמב"ם (אישות ב' ט"ז) השיעור המרובה הוא "לכוף ראשן לעיקרן", ולרש"י (נדה נ"ב:) "ניטלות בזוג" הוא המרובה [לגירסת מהרש"ל הוא מרובה רק משיעור

הדעות בשיעור השער המחייב: להלן עיקרי הדעות מה נחשב שיעור השער המחייב לגבי איסור גילוח בתער, מהשיעור הגדול יותר ועד הקטן יותר: א' - לדעת האור זרוע (א' חליצה תרע"ב ד') שיעור "ניטלות בזוג" הוא גדול יותר משיעור "לכון ראשו לעיקרו", וכך הבין את כוונת רש"י (נדה נ"ב:) - והסביר המלמד להועיל את כוונתם ש"ניטלות בזוג" הוא במספרים שאינן חדות, וממילא צריך שיעור שיוכלו גם **לתפוס את השער באצבעות כדי לחתכו במספרים**^{יב}; ב' - לדעת הבשמים ראש (י"ח) השיעור הוא **כשאפשר לכון ראשו**

הערות והוספות

היינו לחתוך בצפורן ולכן אינו שיעור מועט, ורש"י פירש (נדה נ"ב:) ש"לקרוץ" היינו 'לאחוז מעט' ולכן פירש שהוא פחות מנטילת הזוג, כי סתם זוג אינו יכול לחתוך אלא א"כ יש בשער שיעור גדול מעט כדי שיוכל לאוחזו בחזקה, וא"כ אם יש לו מספרים שחותכים בקל גם לרש"י יכול לחתוך בהם עד שלא ישתיר שיעור כדי שיקרוץ בצפורן [ואת השארית יוכל לחתוך בתער], ושמעין דלרש"י סתם מספרים אין חותכין שיער בצד עיקר [ולכן מיעטו מספרים מקרא ד'לא תשחית'], אבל יש מספרים שמעבירין כעין תער ואינן משיירין שער כשיעור ואעפ"כ לא אסרה תורה לגלח בהן את הזקן דקי"ל דבמספרים מותר אפילו כעין תער.

^{יב} אולי ניתן לחדש שלפי ביאור זה ה'מספרים' הרגילות [לפני המצאת הפלדת אל חלד] היו החותכות בקושי, ו'מספרים כעין תער' הן מספרים חדשות החותכות היטב, כמו שתער חותך [אלא שתער חותך לגמרי והחיתוך במספרים כעין תער משאיר שארית מזערית]; ולפ"ז בהיתר של גילוח

הוא המועט (מגיד משנה אישות ב' ט"ז). החת"ם סופר (א' אור"ח קנ"ד) כתב שאינו מבין את דעת רש"י כי מסברא שיעור קריצת הצפורן הוא גדול מנטילת הזוג כי בכלי ניתן לתפוס יותר טוב מבצפורן, ולולא דמסתפי היה אומר שהמחלוקת אינה במציאות אלא בלשון קריצה - שרמב"ם "קריצה" היא בין שני דברים [כגון בין שפתי המספרים], ולרש"י קריצה בציפורן משמעה אחיזה בציפורן אחת - שהשער נאחז בין הציפורן לבשר כהרגשת פגימת הסכין כשמעביר את הצפורן על עיקר השער, ומאחר והמשנה למלך (אישות ב' ט"ז) העיד שהרמב"ם והסמ"ג הם יחידים וכל הפוסקים סוברים כרש"י לכן נקט ששיעור שער כלפי האיסור גלחו בתער הוא כשנרגש בצפורן. אמנם במלמד להועיל (ב' ס"ד) הקשה על החת"ם סופר שהרי שנינו (נגעים ד' א') ששיעור שתי שערות לר"ש הוא כדי לקרוץ בזוג - ואי כחת"ם סופר היה לר"ש לנקוט שיעור "נקרצות בצפורן" ולא "בזוג", וצ"ל דר"ש נקט שיעורא דר"ע רביה שהוא כדי נטילת הזוג - וא"כ לקרוץ היינו ליטול בזוג, והסביר שהרמב"ם פירש ש"לקרוץ בצפורן"

לעיקרו [וכשהשער פחות משיעור זה אין איסור לגלחו בתער], וכן משמעות רבינו ירוחם (נתיב א' חלק ד' דף ט"ז טור ג') ששיעור "נטילת הזוג" מקביל ל"כדי לכוף ראשן לעיקרן", וכן הוכיח המלמד להועיל שכך דעת הרמב"ם [עכ"פ לגבי עניני גילוח שאינן נכללים בשיעורי המשנה (נזירות ה' י"א: "נזיר שגלח שיערה אחת לוקה... ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה כעין תער")] והסמ"ג [שסובר שעניני גילוח נכללים בשיעורי המשנה אולם לחומרא יש להחמיר שלא לגלח בתער כאשר נשאר השיעור הגדול של כדי לכוף ראשן לעיקרן (כך יחס לו החת"ם סופר, אולם הדברי יציב יו"ד ס"א הקשה ששיעור זה מפורש בסמ"ג רק לגבי הקפת הראש ולא לגבי תגלחת הזקן שהתורה גילתה שצריך "השחתה" - כלומר שיעקור משרשו)], ולכן צריך המלמד להועיל (ב' ס"ד) את שיעור זה כספיקא דשיעורא; ג'- לדעת תוס' (נזיר מ"ב. ד"ה אמר) שיעור החיוב הוא **מלא פי הזוג**, וכן לדעת הרמב"ם השיעור המועט משיעורי המשנה [לא כלפי עניני גילוח] הוא כשיש בו **כדי נטילת הזוג** [ולכן התייר (פרה אדומה א' ד') לגזוז את סופן השחור של שערות הפרה האדומה ולהשאיר את בסיסן האדום אם "ישאר מן המאדים כדי שינטל בזוג - שכל שיערה שאינה ניטלת בזוג הרי היא כאילו אינה", וכן דעת המאירי (נדה נ"ב.) שפירש שכדי לקרוץ בצפורן הוא "שיהא אדם יכול לאחזם בצפרניו ולקרצם"], ומכאן הסיק הר"ז באסקוויץ שמותר לגלח בתער לאחר שגילח במספריים תחילה עד פחות משיעור זה, ולדעת המלמד להועיל כוונת הרמב"ם היא שיש בשער שיעור "**לחתוך בצפורן**"; ד'- להסבר החת"ם סופר (א' או"ח קנ"ד) פירוש הרמב"ם לשיעור "קריצת הצפורן" היא "**לאחוז בין שתי צפורניו**" ולכן לא החשיב זאת כשיעור המועט, אך רוב הפוסקים סברו כרש"י ש"לקרוץ בצפורן" הוא השיעור המועט, ובהכרח שהפירוש הוא לאחיזה בצפורן אחת בלבד, כלומר "**כשהשער נאחז בין הציפורן לבשר** [כהרגשת פגימת הסכין]"; ה'- לדעת הנודע ביהודה (תניינא יו"ד פ') מאחר ועיקר איסור גילוח הזקן תלוי בתער לכן השיעור הוא "**ראוי לגלחו בתער**".

הערות והוספות

שארית כפי שיעורי המשנה, ואם כנים דברינו הרי שלא צ"ל נפ"מ בין חיתוך עם שארית מועטת לחיתוך מוחלט, כפי המציאות במכונת הגילוח.

במספריים כעין תער מונח היתר לגלח במספריים אף שנשאר בשער פחות מהשיעור הגדול, וממילא מוכח שלא הצריכו בגזירה במספריים שתשאר

תער אחר מספריים

גילוח בתער לאחר מספריים: בשו"ת נודע ביהודה (תניינא יו"ד פ') נשאל (ע"י הרב וואלף בוסקוביץ, בעל סדר משנה) אם מותר לגזוז את הזקן במספריים ולאחר מכן לגלח בתער את שארית השער - שהרי בעת הגזיזה אין השחתה, ובעת הגילוח בתער הרי כבר אין בשער שיעור "כדי נטילת הזוג" - וממילא לא יהיה איסור לגלחו בתער שהרי הרמב"ם (פרה א' ג' ד') כתב שכאשר לפרה האדומה יש שערות שבסיסן אדום וסופן שחור - מותר לגזוז את סופן ולהשאיר את בסיסן האדום, בתנאי "שישאר מן המאדים כדי שינטל בזוג" - שכל שיעור שאינה ניטלת בזוג **הרי היא כאילו אינה**, ומכיון שהכשרו של השער השחור הוא על ידי גילוח - הוכיח שזה הוא שיעור השער לגבי גילוח [סברת השואל כתובה גם בשו"ת בשמים ראש (סי' י"ח) "ואעפ"כ תלמדהו שיקח תחלה במספריים עד שלא יניח כדי לכוף ראשן לעיקרן, ואז כשמביא עליו התער אינו עוד איסור שאין זה קרוי פאה ולא שער כדמשמעין הסוגיות דנזיר שאין זה גילוח כלל, וכאן לאיסור נמי גילוח בעינן, ותו לא מידי", וכתב בשו"ת בית אב (ה' רל"ב) שהבשמים ראש התיר לגלח בתער רק אם לא נשאר שיעור כדי לכוף ראשן לעיקרן ואילו הנו"ב נשאל להתיר רק אם נשארו עקבי השערות שאין בהם כדי נטילת הזוג שהוא שיעור קטן יותר]; הנודע ביהודה תמה על השואל כי יתכן שאף ששיעור השער לגבי פרה אדומה וצרעת הוא "כדי נטילת הזוג" (רמב"ם טומאת צרעת ב' א') שהם מכלל הדברים הנכללים במשנה ששיעורם שתי שערות, אבל לגבי איסור גילוח הזקן - כל שראוי לתער הוא בכלל שיעורו כי לגבי איסור תגלחת בתער אין חשיבות לשיעור "כדי נטילת הזוג" שהרי עיקר הגילוח הוא בתער.

פשטות החת"ם סופר שאסור להשחית במספריים: בשו"ת חת"ם סופר (א' או"ח קנ"ד) העיד שהנודע ביהודה לא מצא תשובה מספקת לשואל, אך לדעתו אסור לגלח בתער אחר הגזיזה במספריים כי הסברא נוטה שאם מגלח בתער את השערות שנשארו לאחר הגזיזה במספריים יתחייב ממ"נ כי אם השערות שנשארו אחר הגזיזה במספריים נחשבות כאילו אינן קיימות הרי נמצא שהגזיזה במספריים פעלה את פעולת התער כי גם גילח וגם השחית [דברים אלו נכתבו לפי הבנת כמה פוסקים בכוונת החת"ם סופר, ובהמשך מוסברת כוונת החת"ם סופר באופן שונה], ואם לא נאמר שחייב על ההשחתה במספריים כי עדיין יש שם שער על שארית השער - הרי גילוח שארית השער בתער יהא אסור ממ"נ כי נמצא

שיש לו שם שער^א. סברא זו שהגוזז זקנו במספריים ולא השאיר בהם שיעור נמצא שגילח והשחית ועבר על איסור גילוח בתער שימשה כאבן היסוד לפוסק יזמננו הנ"ל שאסרו את השימוש במכונת הגילוח, כי גם אם ישחית את זקנו במכונות שדרך פעולתן היא כמספריים הרי השחתת הזקן במספריים נחשבת כגילוחו בתער כי לא נותר בו שיעור אחיזה בצפורן^{א, יד}.

הערות והוספות

(ראה בעמ' י, ובהערה ד) שהרי מבואר בגמרא

שמספריים מגלחות^{יד}.

לכאורה ניתן לחדש שגם לפי הסקת מסקנה זו על פי הבנתם בדעת החת"ם סופר [שבהמשך ביארנו שיש לפקפק גם על הבנה זו וגם על מסקנה זו] עדיין יתכן שאין לאסור להשחית את הזקן על ידי תהליך כפול שמתחילה יגזוז את זקנו במכונת תספורת דקה מסוג "מגה-אפילידי" וכדו' אשר תגרום לגילוח השער ללא השחתתו, ולאחר מכן יוכל לגלח את שארית השער במכונת גילוח רגילה שעקרון הפעלתה הוא כשל מספריים ולא כשל תער. ביאור הדבר: הפוסקים הנ"ל הבינו שהחת"ם סופר הגדיר כתער את השימוש במספריים שגורמות שבשער לא נשאר שיעור האוסר לגלחו בתער, ולכן התירו לגלח את הזקן רק על ידי מכונת תספורת שבכל מצב משאירה מעט שערות, כגון מגה-אפילידי; מאחר וגם לאחר התספורת במכונה זו עדיין נשארים זיפי זקן קטנטנים שאי אפשר לכוף ראשם לעיקרם [שזהו שיעורו של הבשמים ראש, והמלמד להועיל צירף את שיעור זה כספיקא דשיעורא], ולא שיעור לאוחזם בצפורן [כהבנת המלמד להועיל בשיטת

^{יג} במאמרו של הרב רפפורט (תחומין י"ג עמ'

200) יישב את ההבדל שבין תער למספריים על פי סברת הכתב והקבלה ש'השחתה' היא נטילת שער רב - שבד"כ יכולה להעשות רק בתער המסוגל להשחית את השער במהירות וביחד, אבל במספריים אי אפשר להשחית כי הן רק נוטלות את השער מעט מעט מאחר וחיותכות רק בשטח המצומצם שבין שני הלהבים - וממילא מותר להשתמש במספריים כעין תער כי אינן משחיתות; אלא שאינו נראה שהדברים תואמים את הבנת החת"ם סופר שתלה את ההיתר לגלח בתער [וכן במספריים - לפי הפוסקים שייחסו הבנה זו לחת"ם סופר] בכך שנשאר שם שער, ואם לא נשאר שם שער נמצא שהשחית, ואסור, ומוכח ש'השחתה' אינה תלויה באם הפעולה נרחבת או מקומית אלא באורך שארית השער, וכן מבואר בראשונים שגדר "השחתה" הוא כשלא נשארת שארית שער [הובאה לשונם בהערה ז, ורק לגבי הגדרת "גילוח" מצאנו שדעת הרמב"ן היא שגילוח הוא כאשר משיר את השער לגמרי ובבת אחת כמו שעושים בתער ובמספריים, מה שאין כן בפינצטה אין "גילוח" כי כל שער ושער מלקטו ועוקרו לעצמו - והרי הרמב"ן במפורש כתב שמספריים הן כתער כלפי זה

הערות והוספות

לסברא זו היו צריכים על פי כללי ההוראה לחוש בדאורייתא למחמירים] - וא"כ יכולים הם להתגלח גם במכונת גילוח שמשחיתה את השער לגמרי אם עקרון פעולתה הוא כשל מספריים ולא כשל תער, ומה ראו על ככה לקבל את סברות החת"ם סופר רק באופן חלקי.

נמצא שהנהגת המקילים לגלח את הזקן לפחות מכדי לכוף ראשן לעיקרן אך לא לפחות משיעור החת"ם סופר - אינה מובנת, והיו יכולים לגלח את הזקן במכונת מגה-אפילידי כדי לחוש לחת"ם סופר, ולגלח את שארית השערות במכונת גילוח רגילה בהסתמך על כך שלדעת הראשונים השער כבר נחשב כמגולח, ובצירוף החולקים על הסברא שאסור להשתמש במספריים שמשחיתות לגמרי [אין לשכוח שכל שכתב החת"ם סופר לאיסור הוא כאשר את השער שנשאר לאחר הגזיזה במספריים משחית בתער שאז ממ"נ אסור כי אף אם אינו מתחייב על השלב הראשון של השחתת השער במספריים אך יתחייב על השחתת שארית השער בתער, אך כאשר השלב השני אינו נעשה בתער אלא רק במכונת גילוח שלכל היותר דינה כמספריים שמשחיתות ולא כתער - לא שמענו שהחת"ם סופר אסר], ונמצא שכדי לאסור גילוח הזקן בשני שלבים יש להחליט שהשיעור הוא "נרגש בצפורן כסכין שחיטה" כדעת החת"ם סופר, וגם יש להחליט שכוונתו היתה שהשימוש במספריים משחיתות הוא ממש כתער - הבנה שרבים חלקו עליה [ובפרט

רש"י (שכך פירשו האו"ז ורבינו ירוחם שלרש"י שיעור נקראות בצפורן הוא גדול יותר משיעור ניטלות בזוג)], ולא שיעור לנוטלם בזוג [שזהו שיעורו של הרמב"ם לגבי הדברים הכלולים במשנה כגון פרה אדומה וטומאת צרעת, והשואל שבנוב"י למד שכך שיעור הרמב"ם לגבי גילוח, וזהו שיעור תוס' (נזיר מ"ב. ד"ה אמר) לגבי גילוח הזקן], ומסתבר שלאחר התספורות במגה-אפילידי גם לא נותר בשער שיעור כדי לחותכו בצפורן [כהבנת המלמד להועיל בשיטת הרמב"ם] - א"כ בהכרח יש לומר שסמכו על כך שדי בשיעורו של החת"ם סופר "כשהשער נאחז בין הציפורן לבשר [כהרגשת פגימת הסכין]" כדי להחשיב שעדיין נשאר שם שער לאחר התספורות במכונת מגה-אפילידי; נמצא שלמעשה לא חששו לשאר השיעורים המפורשים בראשונים אלא רק לשיעורו של החת"ם סופר, ונמצא שהנהגתם אינה ברורה כי אם חוששים לסברא שאסור לגלח במספריים שמשחיתות - מדוע חוששים רק לסברת החת"ם סופר ואינם חוששים לראשונים מפורשים ונמנעים מלספר את הזקן במספריים אפילו על ידי השארת שארית באורך כדי לכוף ראשן לעיקרן (כדברי האו"ז המפורשים), ואם בחרו שלא לחוש לראשונים המפורשים א"כ לדעות אלו גם לא יהיה אסור להוסיף בשלב שני גילוח של שארית הזיפים על ידי מכונת גילוח רגילה; ומ"מ הנהגתם מעידה שכלל לא חששו לסברא שאסור להתגלח במספריים שמשחיתות [כי

קושיות על המיוחס למרן החת"ם סופר

מנהג גזיזת הזקן וסברת מרן החת"ם סופר: א' – החת"ם סופר כתב (א') או"ח קנ"ד) [לפי הבנת חלק מהפוסקים] שאם גילח במספריים עד שלא נשאר שיעור שיער נחשב כאילו גילח בתער, ועל זאת הקשה בשו"ת מלמד להועיל (ב' ס"ד) שמהמנהג לגזוז את הזקן במספריים עד שלא נותר בשערות שיעור כדי לכופ ראשן לעיקרן מוכח דלא כחת"ם סופר, שהרי אף שלדעת החת"ם סופר עצמו השער נחשב כמגולח רק כשלא נותר בו כשיעור "כשהשער נאחז בין הציפורן לבשר [כהרגשת פגימת הסכין]" – ומובן המנהג לגזוז את הזקן במספריים עד שיעור זה, אולם המנהג כלל אינו מובן לפי פשטות דברי רש"י [וכפי שייחס לו האו"ז וגם סבר כך בעצמו] שהשיעור הוא "ניטלות בזוג" והוא גדול יותר מ"כדי לכופ ראשן לעיקרן", וכן אינו מובן לפי השיעור שהפוסקים ייחסו לרמב"ם ולסמ"ג שהוא כדי לכופ ראשן לעיקרן [שהסמ"ג סובר שמתחייבים בגילוח שתי שערות מהזקן – וא"כ הוא בכלל שיעורי המשנה בנדה "שתי שערות האמורות..." שמבואר לעיל בעמוד כג שהלכה בזה

הערות והוספות

בשו"ת שבט הלוי (ו' ק"ז) נשאל לגבי גילוח במכונה לאחר שגילח עד פחות משיעור שער, ולא הצטרף להיתר כי יבואו לפריצת גדר להשתמש בתער באמרם שפרושים התירו הדבר, ולא יוכלו להעמיד משגיח בכל בית שלא יבואו להשתמש רק במכונה, וגם יש דעות שונות מה הוא פחות משיעור שלאחריו לא היה איסור להשתמש במכונה, ולא הצטרף למי שרצה לפרסם את ההיתר ברבים; אמנם, כל זאת לשיטתו שהשימוש במכונה דינו כתער, אך אם נתייחס לשימוש במכונה כמותר מעיקר הדין – מסתבר שלאחר הגילוח במגה-אפיליידי לא יהיה איסור להשתמש במכונה.

שהלכה למעשה הבשמים ראש הורה להתיר גם בגילוח בתער לאחר מספריים, וכך נטה הרב וואלף באסקווין לומר בשאלתו לנו"ב (אף שאין ראיה שעמד על דבריו כנגד הנו"ב), ובשו"ת שאול שאל ושארית יוסף והמלמד להועיל והדברי יציב צירפו את דעתם להקל], ובפרט שבפשטות גם כוונת החת"ם סופר עצמו לא היתה לכך, כמבואר בהמשך. לפי דעת הנודע ביהודה השיעור הוא "כל הראוי לתער", ויתכן שלפי דעתו אין מקום לדיון בזה שהרי גם לאחר השימוש במכונת גילוח רגילה זיפי הזקן עדיין ראויים לתער, כי הרי גם הגילוח במכונה הטובה ביותר עדיין אינו ממש כגילוח בתער שהרי נצרכים לגילוח חוזר מוקדם יותר מאשר לאחר גילוח בתער, ויש לדעת היטב את המציאות בזה.

כשיעור המחמיר, וכשהנדון הוא גזירה במספריים הרי שצריך להשאיר את השיעור הארוך; והרמב"ם לא כתב באיסור תגלחת הזקן שיעור שתי שערות ומשמע שמתחייב על גילוח שיעור אחת, ולפי זאת אינו בכלל שיעורי המשנה אלא מן הסתם שיעורו בכדי לכוף ראשו לעיקרו, או שיעור "כדי נטילת הזוג" כפי שייחס לרמב"ם השואל שבנו"ב (והרי לאחר הגזירה במספריים לא נותר שיעור "כדי נטילת הזוג" כי הזוג כבר נטל) - ולפי הסברא שייחסו לחת"ם סופר הרי רוב ישראל שגוזזים זקנם במספריים ואינם משאירים בו שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו הם בכלל המשחיתים ח"ו, ואת זה הרי אי אפשר לומר; ולכן צריך לומר שאף שאסור לגלח את הזקן בתער עד כדי שלא ישאר בו כשיעור אולם אין איסור^{טו} לעשות כן במספריים^{טז}, ופשוט שכך גם דעת הנו"ב (תניינא יו"ד פ"פ"א)

הערות והוספות

הזוג, ומסתבר שאין בו אף שיעור של חיתוך בצפורן או של אחיזה מועטת בצפורן שזה שיעורו של רש"י - וממילא פשוט שאין מקור לאסור לגלח במכונת גילוח שעקרון פעולתה הוא כשל מספריים אף שלא נשאר בשער שיעור כדי נטילת הזוג או כדי קריצה בצפורן [לא זכיתי להבין מדוע כתב בשו"ת צור יעקב (א' ק'), הרב אברהם יעקב הלוי הורוויץ אבד"ק פראבונא, תר"צ [1930]] שעל פי סברת החת"ם סופר אסור לספר במספריים בלי להשאיר שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו כי אז נחשב גילוח, ושואין להעלות לתורה את המשחיתים כך - שהרי אף לחת"ם סופר היה פשוט שמותר לגוזז בשיעור זה]. כדי לומר שיהיה אסור לגלח אף במכונת גילוח צריך לומר שבהיתר לגלח במספריים כעין תער עדיין לא מונח היתר למכונות גילוח, כלומר שההפרש בתוצאת הגילוח במכונה לבין מספריים כעין תער הוא משמעותי לדינא - כלומר יש לומר שהשיעור הקובע הוא שיעור כזה שבגילוח במספריים כעין תער עדיין

^{טו} והסביר המלמד להועיל שאף שמן הסתם אם גילח את הזקן בתער ולא שייר בו כדי לכוף - לוקה אף שלא השחית את השער לגמרי, אך אינו דומה למספריים שמותר לגלח בהן אף בלי לשייר כדי לכוף: א' - השימוש בתער נקרא "השחתה" אף שאינו מעביר את השער עם השרש כי מכלה חלק גדול בבת אחת (על פי סברת בעל הכתב והקבלה, ראה מש"כ בהערות ז"ג), ב' - התורה הקפידה על הגילוח בתער "דכיון דהתער יכול להשחית עד השרש א"כ כיון דהעביר עד שלא נשאר כדי לכוף - חייב, דהתורה לא הקפידה על תער אלא משום דראוי להשחתה, אבל מ"מ כדי לכוף סגי - דזה נקרא גלוח", אבל התורה לא הקפידה על ההשחתה במספריים כי סתם מספריים אינם משחיתים עד השרש.

^{טז} וכן יש להוכיח שמותר לגלח במספריים עד כדי פחות משיעור שהרי הראשונים שהתירו לגלח את הזקן במספריים כעין תער הרי התירו להביאו למצב שאין בו שיעור של כדי נטילת

שחייב על ההשחתה רק כשגילח על ידי דבר חד שחותך את השער - ולכן אם גזז את הזקן במספריים ולאחר מכן גילח את שארית השער בתער חייב רק על הגילוח בתער ולא על הגזיזה במספריים.

אין איסור "גילוח" בשער מגולח: ב' - על סברת החת"ם סופר שחייבים על השחתה בתער של שארית השער שנותרה לאחר הגזיזה במספריים מאחר ויש לה שם שיער - הקשה המלמד להועיל (ב' ס"ד) שסברת המתיר היתה שפטור אף כשיגלח בתער את שארית השער, כי אף שהתורה הקפידה רק על הגילוח בתער שהוא ראוי להשחתה עד השרש אולם כל זאת דוקא כאשר יש בשער שיעור שמחשיבו כ"אינו מגולח", אולם אם לאחר הגילוח הראשון כבר נחשב "מגולח" לא יוסיף להתחייב על גילוח שארית השער בתער עד שרשי השערות כי אין פסוק מפורש המלמד שמתחייבים על גילוח אחר גילוח [ראה בכורות ל"ג: שהוצרכו לפסוקים מפורשים כדי לחייב בכה"ג]; ומאחר ולדעת הרמב"ם די שנותר בשער פחות מכדי לכוף ראשו לעיקרו כדי שיקרא "גילוח" [מאחר והרמב"ם פסק (נזירות ה' י"א) שנזיר שגילח שיעור אף השאיר ממנה כדי לכוף ראשו לעיקרה אינו לוקה - הרי שסובר שאם לא שייר שיעור כדי לכוף נחשב כמגולח] לכן מסתבר שאם גילח בתער באיסור ולא השאיר שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו ולאחר מכן חזר וגילח בתער עד שרשי השערות - שיש לפוטרו על הגילוח השני; וכן מסתבר שכן הוא כאשר

הערות והוספות

וגם באחרונים לא מצאנו סברא כזו, ואף מה שמייחסים סברא זו לחת"ם סופר - יתברר בהמשך שלא לזאת היתה כוונתו [אלא רק לומר שאם לאחר הגילוח במספריים אין שם שער הרי שחז"ל היו אוסרים גילוח במספריים כי היה זה נחשב כגילוח שיש בו השחתה, ומאחר והתירו לגלח במספריים ע"כ שלאחר פעולת המספריים עדיין יש שם שער, אולם אין להוכיח מדבריו שלאחר שחז"ל למדו שהתורה לא אסרה לגלח במספריים אזי הגילוח במספריים דקיקות ביותר יחשב למעשה כתער].

נשאר אך אינו נשאר לאחר הגילוח במכונה - שהוא מתאים רק לשיעור החת"ם סופר "כשהשער נאחז בין הציפורן לבשר [כהרגשת פגימת הסכין]", ואולי גם לשיעור הנו"ב "כל שראוי לתער", אולם אין שום ראיה שהראשונים שהתירו לגלח במספריים כעין תער לא היו מתירים לעשות כן גם אילו תוצאות הגילוח היו טובות יותר, שהרי לא מצאנו שום ראשון שיתלה את ההיתר לגזוז במספריים כעין תער בכך שנשאר שיעור מסויים בשערות [ראה ש"ך יו"ד קפ"א ז' שמכיון שכל הפוסקים כתבו סתמא דבמספריים מותר על כן מצד הדין היה מותר לגלח במספריים חדודות],

בתחילה גילח בהיתר במספריים ולאחר מכן השחית את השארית בתער - לא יתחייב על ההשחתה בתער כי כבר היה נחשב כמגולח, כסברת הבשמים ראש^{יז} [הקשה באהל יששכר שיש לפטור רק גילוח אחר גילוח שכבר התחייב עליו, אבל כאן מדוע לא יתחייב הרי עדיין לא התחייב על הגילוח במספריים כמי שמגלח בתער מתחילתו ועד סופו שכל זמן שלא השחית אינו חייב וכשכא ליד השחתה חייב, ולענ"ד כוונת המלמד להועיל פשוטה שאף שעדיין לא השחית כי נשארו עקבי השערות אבל נחשב כמגולח כי אין בשער כשיעור אפילו כשגילח במספריים - ולכן תו לא שייך לחייבו על גילוח נוסף]; ראה באות הבאה מה שיעור השער שמותר לגלחו בתער לדעת המלמד להועיל].

שיעור השער הנחשב כ"מגולח" גדול משיעור החת"ם סופר: ג' -

על סברת החת"ם סופר ששיעור השער שמחשיב כמגולח הוא "כשהשער נאחז בין הציפורן לבשר [כהרגשת פגימת הסכין]", וממילא כל זמן שיש בשער יותר משיעור זה אסור לגלחו בתער - הקשה המלמד להועיל (ב' ס"ד) שמוכח מכמה ראשונים שהשיעור גדול יותר, שהרי הוכחת החת"ם סופר ששיעור "נקרצות בצפורן" הוא מועט ביותר היתה כי הסתבר לו ששיעור נטילת זוג הוא מועט מקריצת הצפורן כי בכלי ניתן לתפוס את השער ביעילות יותר מאשר בצפורן, ומאחר ולרש"י כתב להיפך ששיעור "ניטלות בזוג" הוא השיעור הגדול ביותר - לכן יישב ש"נקרצות בצפורן" לרש"י אינו אחיזת השערות בין הציפורניים אלא אחיזת השער בצפורן אחת [שכשמעביר צפורנו על עיקר השער - השער נאחז בין הצפורן לבשר, כהרגשת פגימת הסכין], ומאחר והעידו שהרמב"ם והסמ"ג הסוברים שיעור גדול יותר הם יחידים וכל הפוסקים סוברים כרש"י - לכן הסיק החת"ם סופר שאסור לגלח את השער בתער כאשר נותר בו שיעור מועט זה; אמנם המלמד להועיל הביא שמפורש באו"ז (א' חליצה תרע"ב ד') ששיעור "ניטלות בזוג" גדול יותר

הערות והוספות

והנזיר צריך לקיים מצוות תגלחת בשער, ואם יפחית אותו מכשיעור באמצעות מספריים הרי שביטל בידים מצוות תגלחת בתער כי כעת כבר לא יוכל לקיימה מאחר ונחשב כמגולח, וגם לא נתנו לו עצה לתלוש את שערו למרות שנזיר ממורט מותר לשתות יין אף שאינו צריך להעביר תער (נזיר מ"ו, רמב"ם נזירות ח' ה').

^{יז} בשו"ת דברות יעקב [יו"ד ל"ד, הרב יעקב דאהן, תשס"ז] דחה את חידושו של הבשמים ראש שאם היה מותר לגלח בתער לאחר מספריים הרי שהנזיר לא היה צריך לעבור על לאו כדי לקיים מצוות תגלחת בתער (יבמות ה'). כי יכול היה לספר במספריים ולאחר מכן לגלח בתער ~ ולענ"ד אין זו דחיה מאחר

מ"כדי לכונף ראשון לעיקרון", וכן כתב האו"ז בדעת רש"י, ונראה שזו היתה ג"כ דעת רבנו ירוחם [אולי כוונתו לנתיב א' חלק ד' דף ט"ז טור ג' שכתב שיכולה למאן כשינטלו בזוג המספרים או שתכונן ראשון לעיקרון - שמוכח משם ש"ניטלות בזוג" גדול מ"קריצת הצפורן"] - ונראה שהם פירשו ששיעור "כדי להנטל בזוג" היינו במספריים שאינן חדות שכדי ליטול בהן את השער יש צורך לאחזו באצבעות בעת חיתוכן, ושיעור זה גדול מ"כדי לכונף ראשון לעיקרון"; והסיק המלמד להועיל שמאחר ונחלקו הראשונים מה שיעור השער המחשיב את השער כמגולח לכן אם לאחר הגזיזה במספריים נשאר בשער שיעור פחות מכדי שיאחזו בצפורן מעט - בודאי אין איסור תורה על השחתת השארית בתער, ואפילו אם נשאר בשער פחות מכדי שיכונף ראשו לעיקרו עדיין הוא ספיקא רבה ויש לצרפו לס"ס ולהתיר לגלח את השארית בתער [ומאחר שמסתבר שביום אחד אינו גדל אפילו כדי נטילת הזוג וקריצה בצפורן - ממילא מי שמגלח בכל יום אינו עובר לאחר היום הראשון; ראה בהערה יב חידוש שיתכן לפ"ז ש'מספריים' הן החותכות רק בסיוע תפיסת השער, ו'מספריים' כעין תער' הן מספריים טובות החותכות ללא סיוע, ולפ"ז שארית השער הנשארת לאחר הגזיזה הרי מוגדרת שאין בה שיעור של כדי נטילת הזוג], ומ"מ גם אם השער גדל כשיעור - יוכל לנטלו במספריים דקות עד שלא ישאר כשיעור [ואז לגלחו בתער], ודלא כמסקנת החת"ם סופר.

כדי להחשב "השחתה" צריך מעשה: ד' - בשו"ת דברי יציב (יו"ד ס"א,

תשכ"ז [1967]) דחה את סברת החת"ם סופר כי אפילו אם השער שלא נותר בו כשיעור נחשב "כאילו אינו" מ"מ אינו בגדר השחתה כי כדי להחשב "השחתה" צריכים **פעולת** השחתה, כי התורה הקפידה על פעולת ההשחתה שעוקר השער משורשו לגמרי - וממילא אינו די שהשער רק יחשב כמושחת מאליו מכח מה ש"נמצא כמי שאינו" לאחר שאין בו כשיעור כתוצאה מגזיזה מוחלטת במספריים [ואפילו הבין שמכח זה החת"ם סופר חזר בו מסברתו והודה שהגוזז זקנו במספריים פטור כי גילח ללא השחתה אפילו כשכלל לא נותרה שארית (שהרי אמר "אע"כ...")].

השחתת עקבי השערות אינה דרך גילוח: ה' - בשו"ת שאול שאל (ק"ו)

דחה את סברת החת"ם סופר כי אף אם לאחר הגזיזה במספרים אין שם שער אולם מ"מ לא השחית כשנשארו עקבי השערות, ועם זאת לא יתחייב אף על הגילוח בתער של שארית השער מאחר שאף שהשחית את זקנו אולם גילוח כזה אינו דרך גילוח [כפי שהמשחית ברהיטני פטור כי אינו דרך גילוח], והראיה היא שהרי

מצורע אינו מקיים את מצות הגילוח כשלא נשאר בשערו שיעור כדי לכופ את ראשי השערות לעיקרן אף שהשער עדיין לא הושחת, וזו היתה כוונתם של הבשמים ראש [שכתב שאינו נחשב שער כשאין בשארית כדי לכופ ראשו לעיקרו] ושל השואל שבנוב"י [לדבריו לכאורה יש לאסור לגלח במכונת גילוח כי זו דרך גילוח, ואולי אף בסם יש לאסור, אלא שלענ"ד סיבת ההיתר לגלח במספריים כעין תער היא מפני שהתורה לא אסרה גילוח בכלי זה (כמבואר לקמן בעמ' מג) ולא כי הגילוח במספריים אינו בדרך גילוח].

גם החת"ם סופר לא עשה עיקר מסברתו: אכן המשך דברי החת"ם סופר מעידים שגם הוא הרגיש בפקפוק על סברתו [שהגוזז במספריים ואינו משאיר שיעור הרי נחשב שכעת אין לו שער והוי השחתה - ונמצא שגילח בתער] או שעשה עיקר מהצד השני שאינו חייב על הגזיזה במספריים אלא רק על הגילוח בתער של שארית השער - שהרי לאחר שכתב את סברתו הוסיף: **"אע"כ** צ"ל מה שנשאר אח"כ [לאחר הגזיזה במספריים] **שם שער עליו** והוי גילוח בלי השחתה - א"כ המשחית [בתער] אחריו חייב" - ש"מ שלא חייב על הגזיזה במספריים אף שבפועל זקנו הושחת, וכן ביאר באהל יששכר (הרב יששכר דב גאלדשטיין, תש"נ [1990]), ולפלא על הפוסקים שהסתמכו על סברת החת"ם סופר לאסור השחתה במספריים ולא ביארו את משפט זה.

החת"ם סופר לא אסר מספריים משחיתות: אמנם לאחר העיון הנוסף בתשובת החת"ם סופר נראה שאין צריך להגיע להשגות הפוסקים על סברת החת"ם סופר שאסור להשחית במספריים כי כוונת החת"ם סופר מעולם לא היתה להגדיר גילוח במספריים משחיתות כגילוח בתער, אלא כל הנידון שלו היה דחיה לסברת המתירים להשחית בתער לאחר הגזיזה במספריים, וכתב החת"ם סופר שהנו"ב לא מצא תשובה מספיקה לדחות דבריהם כי יצא מנקודת הנחה ששיעור השער המתיר לגלח לאחריו הוא כשלא נותר בו כדי נטילת הזוג או כדי קריצת הצפורן, וע"ז כתב החת"ם סופר "ואני אוסיף אי אין קבלה על השיעור א"כ הסברא נוטה דחייב עליו [לאחר שגלח בתער את הנוטר] דהרי תער לא כתיב בקרא אלא 'לא תשחית' וחז"ל אמרו אין גילוח שיש בו השחתה אלא בתער ולא במספריים, וא"כ ממנ"פ אי נימא דשערות הנשארים אחר גילוח הזוג הוי כמאן דליתיה הרי השחית והיינו בתער ולא במספריים כעין תער אלא תער ממש שהרי גילח והשחית [כלומר אם שיעור השער המחשיב כ"מגולח" היה כדי נטילת

הזוג הרי כבר לאחר גזיזת הזקן במספריים רגילות כבר היה נחשב שהשחית כי כעת אין שם שער, ואז פעולת המספריים הרגילה היתה נחשבת כגילוח שיש בו השחתה והגמרא לא היתה מתירה גילוח במספריים רגילות בטענה שזה גילוח שאין בו השחתה] - **אע"כ צ"ל** מה שנשאר אח"כ שם שער עליו והווי גילוח בלי השחתה [ולכן הגמרא התירה לגלח במספריים רגילות כי רק בגילוח בתער מתקיימת כוונת התורה של גילוח שיש בו השחתה] א"כ המשחית אחריו חייב [כי רק אז יהפוך את השער שאינו "מגולח" ל"מגולח"] - ונמצא שכוונת החת"ם סופר רק היתה לומר שאם צדקו המתירים לגלח בתער את שארית השער שנותרה לאחר הגזיזה במספריים - הרי שפעולת מספריים רגילות היתה נחשבת כגילוח שיש בו השחתה והיתה נאסרת על ידי חז"ל^{יח}, ומאחר וידוע שחז"ל התירו לגלח במספריים ואסרו רק לגלח בתער שמשחית את השער מעיקרו - ממילא מוכח שלשארית השער הנותרת לאחר הגזיזה במספריים יש שם שער ולכן אסור לגלחה בתער [וכך גם הסביר את כוונת החת"ם סופר בספר מכונת גילוח בהלכה (הרב יהודה אריה פפויפר, תש"ע), וכתב שהראיה לכך שהחת"ם סופר לא התכוון לאסור גזיזה במספריים שמשחיתות היא מכך שהפוסקים שכתבו להתיר מספריים משחיתים על פי הסוגיא והתוס' - לא הזכירו שדברי החת"ם סופר נסתרים מהתוס'.

הערות והוספות

הקובעים לגבי איסור תגלחת הזקן הרי שהיה לחז"ל לחוש לשיעור הארוך ולהחשיב את הגזיזה במספריים כגילוח בתער, ומדוע התירוה], ומוכרחים לומר שמה שחז"ל קבעו שבמספריים רגילות אין השחתה הוא מאחר והגדרת "השחתה" אינה "שכבר אין בשער שיעור הנחשב כשער" כהנחת החת"ם סופר, אלא "השחתה עד השרש" כהגדרת המלמד להועיל, וכפי שיוצא ברור מלשונות הראשונים שהתבארו בעמוד כג: [כגון הגדרת תוס' נזיר מ': ד"ה דתניא: "במספריים ליכא השחתה שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו"].

^{יח} יש כאן מקום עיון שהרי אינו מובן כיצד הראשונים המפורשים ששיעור השער המחשיב כ"גילוח" הוא "כדי לכוף ראשן לעיקרן" או "כדי נטילת הזוג" הסבירו מדוע היה פשוט לחז"ל שמוותר לגזוז את הזקן במספריים כי סתם מספריים אינם משחיתים - הרי לאחר הגזיזה במספריים רגילות לא נותר בשער שיעור לכוף ראשן לעיקרן וגם אי אפשר ליטלו בזוג ונמצא שלפי סברת החת"ם סופר דין מספריים רגילות היה צריך להיות בדיוק כתער [ואף לשיעורו של החת"ם סופר עצמו אינו מובן שהרי שיעורו "כשהשער נאחז בין הציפורן לבשר" הרי מתבסס על פירושו בשיעור "קריצת הצפורן" - והרי אם שיעורי המשנה הם

או סותרים את סברתם^ט], וממילא אין מקום להוכיח מדברי החת"ם סופר שאסור לגזוז את הזקן במספריים שמשחיתות; ראייה ברורה שכך כוונת החת"ם סופר היא מהמשך דבריו, שכתב שלדעת הסמ"ג אין איסור גילוח בתער כאשר אין בשער כדי נטילת הזוג - שלדעת הסמ"ג הוא השיעור הקטן יותר, אך אין לסמוך על הסמ"ג בזה ולהתיר לגלח את הזקן במספרים ואת העודף לגלח בתער לאחר שאין בו שיעור שער - כי דעת הסמ"ג היא דעת יחיד "ואפילו להסמ"ג דס"ל דבעי ב' שערות [לגבי איסור הקפת הראש - ממילא הוי בכלל מתניתין דשיעורין] וגם ס"ל שיעורא זוטא היא זוג - מ"מ י"ל אין למדין מן הכללות במקום שלא נאמר בהן חוץ [כלומר - אין ללמוד מהמשנה "שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים ובכל מקום... ר"ע אומר כדי שיהיו ניטלות בזוג" ששיעור זה אמור גם לגבי גילוח הזקן וממילא להתיר לגלח בתער לאחר מספריים] כי סברא הנ"ל נכונה [ששיעור השער כלפי גילוהו בתער הוא כשראוי לתער (כנ"ל כוונתו)] וסמ"ג דעת יחיד ומי יסמוך עליו במלקות דאורייתא - ונמצא שהחת"ם סופר הבין שלדעת הסמ"ג אכן מותרת פעולה משולבת זו, וממילא פשוט שהחת"ם סופר לא החשיב את גזיזת הזקן במספריים עד שכבר אין בהם כשיעור - כגילוח הזקן בתער, כמש"כ. נמצא שאין לייחס לחת"ם סופר את הסברא שהשימוש במספריים דקות נחשב כגילוח בתער, ואין להביא מדבריו ראייה לאסור לגלח במכונות גילוח שעקרן פעולתן הוא כשל מספריים.

הערות והוספות

אינם, וע"ז כתב החת"ם סופר שאם הם כאילו אינם - הרי יש משום גלוח והשחתה, אלא ע"כ שלעקבי השערות יש שם שער ונמצא שלא השחית, וממילא המשחית אח"כ חייב, אבל לא מיירי כשבאמת לא נשאר כלום, וכן הוא במכונות גילוח דידן הנוטלים בעומק, וכוונת דברי החת"ם סופר "דא"כ למה אמרו חז"ל בתער" אינה רק לתער אלא ה"ה מכונות גילוח דידן [ולענ"ד עיקר ההבנה כהרב המשיג].

^ט ראיתי בעלון אוצרות ירושלים (סי' תרס"ד) שהגאון בעל המנחת יצחק הבין שהחת"ם סופר אסר את התספורת במספריים שמשחיתות, ורב אחד הקשה לו שההבנה בחת"ם סופר אינה כך אלא כמ"ש לעיל, והשיב לו שכוונת החת"ם סופר אינה רק להוכיח שבתער בלבד יש גילוח והשחתה, אלא כוונתו להגיב על מה שכתב הנו"ב שאף שנשארו עקבי השערות - הם כאילו

השחתה המותרת במספריים

האם ההיתר במספריים כעין תער מותנה בשארית: העירוני שעדיין יש מקום להניח שכל ההיתר לגזור את הזקן במספריים הוא רק כאשר ישאר שם שער על הנותר אבל אם השער יושחת לגמרי [כפי שמצוי לאחר שימוש יעיל במכונת גילוח] עדיין יתכן שהסברא שייחסו לחת"ם סופר שרירה כי כבר אין כאן שער כלל - ונמצא שחייב כי גם גילח [על ידי הגזיזה במספריים] וגם השחית [לא נשאר שער], ועוד העירו שפשוט שכל כוונת הראשונים והאחרונים שדנו במספריים כעין תער אינה לתגלחת חלקה לגמרי אלא שלא נשאר שום שער שיש בו כדי לכופ ראשו לעיקרו שהוא שיעור שער לענין נזיר וזהו גדר שער בדינא דתלמודא, ושנראה שבזמננו לא היתה קיימת מציאות של כעין תער ממש ללא שום שארית על ידי גזיזה במספריים [אפילו לאחר גזיזת שערות במספריים דקיקות של ציפורניים ניכרת שארית שער מועטת] ולכן לא הוצרכו לפרש ענין זה לגודל פשיטותו, וכעין הוכחה לכך שכשרצו להביא דוגמא לאופן שהנזיר אינו מקיים בו מצות תגלחת כי אינו תער הביאו דוגמא של סך נשא ולא הוסיפו עוד דוגמא שגזז במספריים כעין תער. כמו כן יש שהסתייעו מלשון ריב"ן (מכות כ"א.) "ת"ל לא תשחית - ומספריים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער", וכן משאר לשונות הראשונים שהובאו בעמ' כג המוכיחות שלאחר הגזיזה במספריים עדיין נשארת שארית; ויש שהסתייעו מלשון הב"ח (יו"ד קפ"א ט"ו) "...מחוייבים למחות בידן ולגזור עליהן בעונש חמור שלא יגלחו כלל אף תחת הגרון [מחשש לדעת הר"ח שגם שם אסור לגלח בתער] אפילו במספריים כעין תער, מיהא הא ודאי שרי כשאינו מגלח בסמוך לבשר לגמרי אלא מניח קצת שער דאין כאן השחתת זקן... במספריים כעין תער דליכא השחתה לא איירי ביה קרא ושרי אפילו לכתחילה", וכן היה ניתן לכאורה להבין משו"ת שמש צדקה (א' יו"ד ס"א, הרב שמשון מורפורגו, תק"ג [1743]) שכתב "אחריו נמשך הב"ח שהזהיר לירא שמים מלגלח במספריים כעין תער אף שמן הדין כיון שאינו משחית מותר לכתחילה דלא איירי בהו קרא, וכל שמניח קצת שער ואינו מגלח סמוך וקרוב לבשר ממש אין קפידא... בספר בית הלל כתב שנהגו באשכנז לספר במספריים בשני ראשיהם והיו עוקרים כל השערות ולא היה נראה שום שער - ואסור כמו בתער דזיל בתר טעמא" - שמשמע לכאורה שההיתר לגלח במספריים כעין תער מותנה בכך שתשאר שארית שער.

הקדמונים הבינו שמספריים כעין תער משחיתות לגמרי: על כיוון

מחשבה זה יש להקשות שהרי מלשונות הראשונים מוכח שלאחר השימוש במספריים כעין תער השער הושחת לגמרי ואעפ"כ מותר להשתמש במספריים כעין תער, וכל לשונות הראשונים שהובאו בעמ' כג המוכיחות שלאחר הגזיזה במספריים עדיין נשארת שארית - מיירי לאחר שגזז **במספריים רגילות ולא במקרה הפחות מצוי של מספריים כעין תער**, וראשונים אלו רק הסבירו מדוע **באופן עקרוני** הגילוח במספריים אינו נחשב כ"השחתה" ולא התכוונו לומר שבמקרה הנדיר של מספריים כעין תער שיש בו גילוח וגם השחתה - יהא אסור כגילוח בתער, וממילא אין בכך סתירה למה שמותר להשתמש במספריים כעין תער אף שמשחיתות [וכ"כ בשו"ת שאול שאל (ק"ו, תרע"א [1911])]. הא לך לשונות הראשונים והפוסקים שניתן ללמוד מהם שהבינו שהמושג "כעין תער" משמעותו השחתה מוחלטת [דנו לגבי נזיר, שער בית השחי, פאות הראש או פאת הזקן]: תוספות (נזיר ל"ט. ד"ה נזיר) "**שעוקר השיער מעיקרו ומשחית מן השורש כעין תער**", (נזיר ל"ט: ד"ה ת"ר) "**בקוצץ מעיקרו לגמרי כעין תער**", (נזיר ל"ט: ד"ה כה) "כעין תער - מעיקרו משרשו לגמרי", (נזיר מ'. ד"ה ובתער) "כעין תער שעוקר השער ומשחיתו מעיקרו"², (נזיר מ'. ד"ה נשא) "מאי שלא בתער שלא כעין תער ואפילו סך

הערות והוספות

[כלומר - לנזיר אסור לגלח את ראשו במספריים כעין תער], והזקן אינו אסור במספריים כבתער [כלומר - מותר לגלח את הזקן במספריים כעין תער] דפירשו תוס' (שבועות ב':) שלא מיירי בהקפת הראש כפשטות הלשון אלא בתגלחת נזיר - ומבואר שאותם מספריים שנאסרו בתגלחת הנזיר הם המספריים שהותר לגלח בהם את הזקן, ואין חילוק ביניהם. עוד נדחק בשבט הלוי שתוס' מיירי רק בשאר המעבירים שאינם דומים לתער כגון פינצטה אולם מספריים חמורות יותר כי דומות לתער מצד שמגלחות, ואם גם יגלחו לגמרי - היינו תער ממש ~ מסתבר שפירוש זה

² בשבט הלוי (ר' צ"ו) נדחק לפרש את תוס' לשיטתו [שכשגוזז עד העיקר היינו אסור תער] - שמה שמבואר בראשונים שאינו נחשב גילוח בגזיזה במספריים כעין תער הוא רק לגבי איסור גילוח הנזיר שמפורש בו "תער" אך לגבי השחתת הזקן נחשב כתער האסור ~ בספר מכונת גילוח בהלכה דחה את חילוקו כי יש להוכיח שהיתר מספריים כעין תער בהשחתה מוחלטת הוא גם בגילוח הזקן ולא רק בנזיר שהרי בתנו"כ (פרשתא' ב' פרק ב') מפורש שמספריים כעין תער האסורים בתגלחת הנזיר שמותרת רק בתער - מותרים בגילוח הזקן: "שיש בראש מה שאינו בזקן ובזקן מה שאין בראש: הראש אסור במספריים כבתער

נשא נמי [מוכח מתוס' שבעין תער הוא כשהתוצאה היא כלאחר סיכת נשא, עיי"ש]; ברא"ש (מכות ג' ב') כתב שמספריים כעין תער אינן משאירות שארית שער ולכן אסורות גבי איסור הקפת הראש כי צדעיו מושווים לאחורי אזנו ופדחתו [פירוש, החלק שללא שערו שמאחורי אזנו ממשיך בקו ישר עד המצח - ללא הפסקה בשערות הצדעיים (=פאות הראש, 'פאטים')], אולם מותרות לגבי גילוח הזקן - שאיסור הגילוח הוא דוקא בתער ולא במספריים כעין תער, ומוכח מדבריו שהגזיזה "כעין תער" אינה משאירה שארית [וזאת אם נפרש ש'צדעיו מושווים לאחורי אזנו ופדחתו' היינו ללא שערו כלל כמו שהמציאות מאחורי האוזן ובמצחו, אך אם נפרש שגם שערו קצרצרות שבצדעיים נחשבות כאילו אין שערו - אין ראייה, אך לא מסתבר לי שלכן כוונתו כי סוף סוף הצדעיים אינם מושווים לאחורי אזנו ופדחתו]; רבינו יהונתן מלוניל (מכות ד.) "אלא כי אמר רב במספריים, ומותר אפילו בית השחי ובית הערוה אפילו כעין תער - **שמניח בסמוך לבשר**" [כלומר שמניח את המספריים בסמוך לבשר, ואינו נ"ל שכוונת "שמניח בסמוך לבשר" היינו שמניח מעט שער כי הרי כאן משמיע את קצה החידוש שבהיתר ("אפילו כעין תער... אפילו הכי מותר") ולא בא להשמיע הגבלה בהיתר (אא"כ נפרש שכוונתו 'שמניח בסמוך לבשר' - שנשארות שערו בעובי הזוג)]; סמ"ק (ע"א) "שלא להקיף פאת הראש... ואפילו במספריים כעין תער אסור משום דבזה נמי

הערות והוספות

כבר יחשב כתער, אולם הרי התבאר בעמ' ט' שתוס' (נזיר מ': ד"ה אי) הם מן הסוברים שהגדרת "גילוח" אינה "דרך חיתוך" אלא "שרגילים לגלח בהם", והמשיכו לפרש לשיטתם (ע"ז ע"ד: ד"ה דרש) שמלקט ורהיטני הם מכלי הנגרות - וממילא החילוק בין תער למלקט ורהיטני אינו במקום החיתוך כי גם מקצוע חותך ללא שארית, ונמצא שניתן לפרש שהיתר הגזיזה במספריים רגילות שאינן משחיתות אמור כשנשארת שארית שער, ובהיתר של מספריים כעין תער התחדש שמותר לגזוז את הזקן במספריים אף כאשר המספריים משחיתות את השער לגמרי, ודלא כשבה"ל.

אינו מוכרח, ומדברי תוס' ניתן ללמוד שכשאמרו "כעין תער" התכוונו למספריים, וממילא כשתוס' התירו לגזוז את הזקן במספריים כעין תער הרי שהתירו אף כשהמספריים משחיתות לגמרי; זאת ועוד - אילו תוס' היו מן הראשונים שמפרשים ש"גילוח" הוא "דרך חיתוך" וממילא מלקט ורהיטני הם פינצטה התולשת ואינה חותכת הרי שהיה מקום לומר שהיתר הגזיזה במספריים שאינן משחיתות הוא כאשר אינן נוגעות בעור, ובהיתר של מספריים כעין תער התחדש שמותר לגזוז את הזקן במספריים אף כאשר המספריים נוגעות בעור, והיה יתכן לומר שאם המספריים ישחיתו השחתה מוחלטת

משוה צדעיו לאחורי אזנו ופדחתו [משמע שכלל לא נשאר שער - ובכך מראה העור נקי משערות כמו המצח]; ריטב"א (מכות כ"א). "משורת הדין כל שהוא במספריים אפילו כעין תער מותר, אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני **חשד הרואים**" [כלומר שלאחר הגזיזה "כעין תער" נראה ממש כאילו גילח בתער ולכן חשש שיחשדוהו שגילח בתער, וברור שהבין שהדמיון בין מספריים כעין תער לבין תער הוא בתוצאה], וכן ראה בביאור מהר"ר זק לסמ"ג (ל"ת ס') [בערך משנת ש' (1540)] "כעין תער - שגזזו במספרים **בסמוך לבשר** כעין תער... וי"מ **שהחליקו יפה יפה** כאילו סיפר עם תער, וכן מפורש לקמן בלאו ר"נ והוא שקצצה מעיקרא כעין תער", בש"ך (יו"ד קפ"א ד') "כיון דכל הפוסקים כתבו שתמא דבמספריים מותר אם כן הא דתרומת הדשן חומרא היא" [כלומר - מעיקר הדין מותר להסתפר במספריים חדודות החותכות דק תער], בפרישה (יו"ד קפ"א ג') "במספריים כעין תער - רצה לומר לספר כל השער

עד שיהיה חלק כאילו סיפר

בתער, בהון עשיר (כלים י"ג

א') "מספרים כעין תער הם

אותם שהחלק העומד על

הראש הוא **חד מאד**

שמגלח כמו תער, שהרי

בהיותו כך נמצא שמשחית

השער בו כמו בתער

שמשחית השער ומגלחו עד

שאינו נראה מעל העור כלל, בנודע ביהודה (תניינא יו"ד פ') "היום מגלחים

במספריים **עד העיקר**, מלב"ם (ויקרא י"ט ע"ד) "המגלח במספרים כעין תער - ר"ל

שמגלח עד עקרי השערות, ואם גוזז ומשייר בא לשון גזיזה", בקיצור שו"ע (ק"ע

א') "מספריים כעין תער דהיינו **סמוך לבשר ולא משייר כלום מן השערות סמוך**

לבשר", בחכמת אדם (פ"ט ט"ז) "כעין תער - דהיינו שמגלח סמוך לבשר ולא

משייר כלום מן השערות סמוך לבשר - חייב [בפאות הראש האסורים בגילוח

במספריים כעין תער]... כעין תער - דהיינו סמוך לבשר, ולכן אם צריך לגלחם [את

פאות הראש] לרפואה - יזהר שלא יגלח סמוך לבשר ממש, ואז מותר לכולי

עלמא" ובשו"ת שאול שאל (ק"ז) "אע"ג דבמספריים כעין תער הוא **משחית גם**

שרשי השערות - מ"מ אינו חייב בזקן" [אמנם ראה בהערה כב הסתייגות מהטעם

שציין, וכן הוכיח במנחת יצחק (ד' קי"ג) שיש במציאות מספריים שיש בהם השחתה שהרי בנזיר (ל"ט.) אמרו שנזיר שגילה בין בזוג בין בתער חייב, ופירשו תוס' שפקד השער מעיקרו ומשחית מן השורש כעין תער [אמנם הרמב"ם (נזירות ה' י"א) כתב "ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה כעין תער" אולם אין כוונתו שבפחות מכדי לכוף ראשה לעיקרה אינו נחשב כעין תער, אלא שאם הנזיר השאיר יותר משיעור זה אינו לוקה] כ"א. עוד יש להוסיף את דברי תוס' (ביצה ל"ה: ד"ה השחור) שביארו מדוע כל חלק של המספרים ראוי בפני עצמו 'זוג של מספרים הוא גדול מן השחור, ושני סכינים לזה ולזה' - הרי שמספרים מורכבות משני סכינים הראויים לשימוש בפני עצמם, וא"כ בהכרח הם חדים.

גם הב"ח לא אסר מספריים משחיתות: אין להוכיח מלשון הב"ח והשמש צדקה שמספריים כעין תער משיירות שער, ושבכך מותנה ההיתר - כי כשמציינים

הערות והוספות

שמדובר בראשו של נזיר; מאחר וברור שאין כוונת הספרא במצורע לומר שמותר לגלח את הזקן בתער - ע"כ שכוונת 'במספריים' ובתער' היא כגירסת תוס' 'במספריים' כבתער, כלומר שאינו אסור לגלח את הזקן במספריים כפי שאסור בתער, משא"כ גילוח ראש הנזיר אסור במספריים כפי שאסור בתער.

מעתה, כפי שבספרא במצורע ביאור 'במספריים' כבתער' איננו ל'מספריים' כעין תער, אלא שאינו אסור לגלח את הזקן במספריים כפי שאסור לגלח בתער, כך גם בספרא בקדושים הכוונה שאינו חייב על הגילוח במספריים כפי שחייב על הגילוח בתער, וכלל לא מיירי במספריים מיוחדות דקיקות שבודאי לא היו האמצעי הרגיל לגילוח הזקן [כפי שגם היום אין רגילים להשתמש במספריים של צפרניים דקיקות לגילוח הזקן].

כ"א הקשו על דברי מלשון הספרא (קדושים ג' ד') 'ולא תשחית את פאת זקנך מה תלמוד לומר לפי שנאמר ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אפילו גלחו במספריים כבתער יהיה חייב תלמוד לומר לא תשחית פאת זקנך', שהבינו את כוונתה 'במספריים' כבתער - שמדובר ב'מספריים' כעין תער' ומאחר שמבואר כאן שההיתר משום שאינו בכלל לא תשחית - הרי שמוכח שמספריים כעין תער אינן משחיתות, אך מספריים שמשחיתות תהינה אסורות.

אמנם, בספרא (מצורע ב' ב' ד') אמרו '...מה תלמוד לומר ראשו [של מצורע המגלח] ומה תלמוד לומר זקנו - לפי שיש בראש מה שאינו בזקן ובזקן מה שאין בראש: הראש אסור במספריים ובתער, והזקן אינו אסור במספריים ובתער; תוספות (שבועות ב'): גרסו בספרא 'במספריים' כבתער, ופירשו

בדבריהם רואים שלא היתה כוונתם לומר שאסור לגלח במספריים דקות שאין משיירות שארית שער, אלא רק שחומרת תה"ד שלא לגלח במספריים חדודות המגלחות את השער ישירות כתער ולא כמספריים אמורה רק כאשר מגלח סמוך לבשר ולא נשארת שארית שער, ומ"ש הב"ח "במספריים כעין תער דליכא השחתה לא איירי ביה קרא ושרי" - כוונתו שיש השחתה אבל לא בתער [כמוכח מהמשך דבריו שיש לו להניח קצת שער - דמשמע שבתחילה מדובר כשמשחית]; מ"ש השמש צדקה "כיון שאינו משחית מותר לכתחילה" - כוונתו כיון שאינו משחית בתער, ומ"ש "וכל שמניח קצת שער ואינו מגלח סמוך וקרוב לבשר ממש אין קפידא" - כוונתו כשמתספר במספריים שאינן חדודות כך שבהכרח יחתוך רק בין שני חלקי המספריים; מ"ש "בספר בית הלל כתב שנהגו באשכנז לספר במספריים בשני ראשיהם והיו עוקרים כל השערות ולא היה נראה שום שער ואסור כמו בתער דזיל בתר טעמא" - כוונתו לכלי כעין פינצטה שתולשים בו את השער ולא חותכים אותו, וכן הביא שחמיו הצטער על הנוהגים להסיר זקנם בסם כי משחיתים את זקנם - ועל זאת חלק השמש צדקה כי תלישה והמסת השער בסם אינן נקראות תגלחת, ומותרות אף שמשחיתות; אמנם, יתכן שכוונת חמיו למספריים העשויות משני תערים, אלא שבכך חלק על מנהג אשכנז שנהגו להתיר לגלח בזה, כמבואר ברמ"א [ראה בזה בעמ' מו].

האיסור רק בגילוח בתער

האיסור הוא רק בכלי הנחשב כתער: הסברא שהשחתה הנעשית באמצעות מספריים אינה בכלל איסור השחתת הזקן צריכה תלמוד שהרי התבאר לעיל שחז"ל קבלו שהאיסור הוא גילוח שיש בו השחתה, ואם כן שורת הדין היתה צריכה להיות שאסור לגזוז את הזקן במספריים [=גילוח] באופן שלא נשארות שאריות שער [=השחתה]. כדי לומר שהגזיזה במספריים כעין תער מותרת אף שהתוצאה היא השחתה מוחלטת של השער [כפי שהוכח בעמוד לח מלשונות הראשונים] - מוכרחים לומר שהתורה אסרה את ההשחתה רק כשנעשית בתער ולא כשנעשית במספריים, דלא כהבנה הראשונית שהתבארה בעמוד יד, ואף שמתחילה אמרה הגמרא שלולא שהתורה היתה תולה את האיסור גם בהשחתה הרי שאיסור הגילוח היה כולל גם גזיזה במספריים, אך לאחר שהגמרא הסיקה שכוונת התורה היתה דוקא לתער שהוא האמצעי היחיד

שבאופן רגיל מתקיימים בו גילוח והשחתה גם יחד - כבר אין לומר שיש איסור בגזיזה במספריים, ואפילו במקרה המיוחד שהמספריים משחיתות [מספריים כעין תער] כי רחמנא קפיד דוקא כשמתגלח בכלי הנקרא "תער" או שפעולתו היא כפעולת תער - דהיינו שחותך את השער ישירות ללא צורך בסיוע כלי אחר, ודלא כהבנה שהתבארה לעיל שבהצטרף "גילוח" עם "השחתה" נחשב הדבר כגילוח בתער ללא חשיבות באיזה כלי הפעולה נעשית, ואכן לשון הגמרא מדויקת יותר כהבנה זו שהדיון הוא באיזה כלי התורה אסרה לגלח: "יכול אפילו גלחו במספריים יהא חייב... יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב... הא כיצד גילוח שיש בו השחתה - הוי אומר זה תער" [ויש להוסיף נופך שהגמרא בתשובתה "זה תער" השיבה גם על "כיצד גילוח" (=תיאור הפעולה) וגם על "שיש בו השחתה" (=התוצאה) - כלומר די בשם הכלי כדי להבין מה האיסור, וכן מדויקת לשון רש"י (נזיר מ'): "הא כיצד גילוח שיש בו השחתה דיבר הכתוב, ואיזו - הוי אומר בתער" (יצחק ירנן סי' ו'), ולפ"ז ניתן לפרש גם את לשון ריב"ן (מכות כ"א). "ומספריים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער" - שכונתו שפעולת מספריים רגילות שהיא חיתוך על ידי שני דברים לעולם אינה חותכת ממש בצד עיקר כתער (ביאור הגמרא וריב"ן ממור"ד שליט"א); כך גם פשוטות דברי רבינו ירוחם (נתיב י"ז חלק ה' דף קנ"ט טור ב') "אסור להשחית פאת זקן שנאמר ולא תשחית את פאת זקן, ואינו חייב אלא בשחתה בתער ולא הניח פאה אבל בכלי אחר כגון מספרים וכיוצא בו מותר, כך פשוט בקדושין" [כלומר שהבין שהאיסור להשחית מתמקד בכלי מסויים, אבל בשאר כלים מותר להשחית את הזקן], וכך מוכרחים להבין מדברי הש"ך (י"ד קפ"א ז') שכתב שכל הפוסקים לא חילקו והתירו לגלח במספריים חדודות ולכן חששו של תה"ד הוא חומרא, וכך הסביר המלמד להועיל שהתורה הקפידה שלא יגלחו בתער כיון שיכול להשחית עד השרש [ולוקה על הגילוח בתער אף אם גילח רק עד שלא נשאר כדי לכוף ראשו לעיקרן] אך במספריים התורה התירה לגלח אף שמשחיתים כעין תער כיון שסתם מספריים אינם משחיתים, וכך גם למד הגר"מ פיינשטיין את מהלך הסוגיא [על פי עדות הגר"ז בעלסקי והגר"ד פיינשטיין והגר"ג רבי ראובן פיינשטיין שליט"א (המובאת במאמר: "Electric Shavers in Halacha" של מכון "Halacha Berurah" בשיתוף עם "KosherShaver.org"), וכ"כ הרב וייספיש להלכה [ולא למעשה (בעלון "קול הישיבה")], וכ"כ בשו"ת משנה הלכות (ר' ק"ט), וכ"כ בשו"ת יצחק ירנן (סי' ו'), וכ"כ הרב רפפורט (תחומין י"ג עמ' 200), וכ"כ בספר מכונת גילוח בהלכה, וכן ניתן להוכיח מהמנהג שרווח אצל היראים במערב אירופה לגלח במכונת גילוח שמשחיתה את השער עד

הסוף. יש בנותן טעם להביא את דברי הרמב"ם (ע"ז י"ב ו-ז') שיתכן להבין מהם טעם מדוע התורה אסרה דוקא את הגילוח בתער, וז"ל: "דרך כהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם, לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן... ואינו חייב עד שגלחנו בתער שנאמר וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פֶּאֶת זְקִנְךָ - גילוח שיש בו השחתה, לפיכך אם גלח זקנו במספרים פטור", וכן הוא בספר החינוך (רנ"א-רנ"ב) "משרשי המצוה כדי להרחיק ממנו ולהשכיח מבין עיניו ומכל מעשינו כל ענין עבודה זרה וכל הנעשה בשבילה... וזה גם כן היה מנהג כומרי עבודה זרה להשחית פאת זקנם", וכ"כ בכלבו (צ"ז) "ואיסור הפאות אינו אלא משום שדרך כומרי ע"ז להשחית זקנם".

מכונות הפועלות כמספריים - מדינא מותרות: נמצא שלפי דרך זו מותר להתגלח במכונות גילוח שעקרון הפעלתן הוא כעקרון המספריים [קציצת השער בין שתי מתכות] אף אם לא נשארת שארית שער ואף אם החלק הנע נוגע בעור, אולם אסור להתגלח במכונות גילוח שעקרון הפעלתן הוא כעקרון החיתוך בתער [חיתוך בסכין חדה החותכת את השער ישירות ללא סיוע דבר אחר] - ובזאת למדנו זכות על אלו שעדיין משתמשים במכונה לגילוח זקנם, ואף שיש להביא סימוכין לשתי השיטות אולם ממקורות הדין משמע יותר שהתורה הקפידה רק שלא יגלחו בכלי הפועל כתער, ואילו אם משתמשים במספריים שמשחיתות לא קפיד רחמנא.

הוכחה מדעת רבי אליעזר

האיסור וההיתר מותנים בפעולת הכלי: לפי הדרך שהתבארה לעיל - ההבדל בין הגילוח בתער [האסור] לבין גזיזת הזקן במספריים כעין תער [המותרת] איננו אורך השער הנשאר [=השחתה], וגם לא מקום החיתוך וגם לא מהות הפעולה [=גילוח, דהיינו "הדרך לגלח בו", "נטילת כל השער כאחת", "דרך חיתוך" לשיטות הראשונים השונות] כי בין תער ובין מספריים כעין תער מגלחים ומשחיתים, אלא ההבדל בין האסור למותר הוא באופן פעולת הכלי; לפי הבנה זו מה שגילוח במספריים כעין תער מותר הוא מאחר ורחמנא קפיד על שם כלי - כלומר שאסור לגלח את הזקן בכלי שעושה פעולת תער, וניתן לסייע להבנה זו משיטת רבי אליעזר.

בתגלחת מצורע ההקפדה על שם כלי: הנה ידוע שהמצורע צריך לגלח את כל שערו כחלק מתהליך טהרתו "וְהָיָה בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִגְלַח אֶת כָּל שְׁעָרוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְאֶת זְקָנוֹ וְאֶת גְּבַת עֵינָיו וְאֶת כָּל שְׁעָרוֹ יִגְלַח" (ויקרא י"ד ט'); חכמים למדו שמאחר

והתורה הוצרכה לפסוק מיוחד זקנו כדי לחייב גם כהן מצורע לגלח את זקנו לטהרתו - ש"מ שמה שנאסר בגילוח הזקן הוא שנצטוו בו המצורע בעת טהרתו, ומאחר ולדעתם איסור גילוח הזקן הוא רק בתער הרי שתגלחת המצוה של המצורע היא דוקא בתער (נזיר מ:). לדעת רבי אליעזר איסור תגלחת הזקן אינו דוקא בתער אלא גם במלקט ורהיטני [כי סובר שגם השימוש בהם נחשב גילוח "קסבר הני נמי גילוח עבדי" - התבררה דעתו בהערות ג,ד,ו] ולכן לא יכול היה ללמוד את מה שהמצורע מגלח דוקא בתער מכך שכהן מצורע הצטוו לגלח זקנו [כי מזה היה נובע שמוותר למצורע לגלח זקנו במלקט ורהיטני] אלא הוצרך ללמוד זאת (נזיר מ"א). מיתור הפסוק המלמד שנזיר מצורע צריך תגלחת אף שאסור לנזיר להעביר שערו בתער - ומכאן מוכח שתגלחת המצורע היא רק בתער, כי אם היה מותר לו לגלח גם במלקט ורהיטני הרי שנזיר מצורע לא היה רשאי לגלח בתער; רואים מכאן שאף שמלקט ורהיטני נחשבים בדיוק כתער כלפי איסור תגלחת הזקן לדעת רבי אליעזר - אך לגבי תגלחת מצורע רק בגילוח בתער מקיימים את המצוה, ומכאן יש ללמוד שלגבי תגלחת מצורע רחמנא קפיד דוקא על שם "תער" [כלומר שאילו הקובע היה תשלוט של גילוח והשחתה - הרי שלדעת ר"א לא היה הבדל בין תער לבין מלקט ורהיטני ולכולם היה צריך להיות אותו דין, וכשהמצורע נצטוו לגלח בתער - אוטומטית גם מלקט ורהיטני היו צריכים להיות בכלל]; אם כנים דברינו תו אין הכרח לומר שדעת חכמים שונה בנקודה זו - ונמצא שרחמנא קפיד דוקא על שם "תער" כלפי מצות תגלחת המצורע, ואם כן הוא הדבר הרי שניתן לומר שגם כלפי איסור גילוח הזקן לא בשילוב של גילוח והשחתה תליא מילתא אלא בשם "תער", ומסתבר שה"ה שאר הכלים שעקרון הפעלתם הוא כעקרון החיתוך בתער [חיתוך בסכין חדה החותכת את השער ישירות] (הרב אליהו וייספיש, קול הישיבה, תשרי תשל"ב) כב.

הערות והוספות

שממעטים רהיטני אף שהוא משחית משום דאינו דרך גלוח, ודוקא באיסור גילוח לנזיר שרבתה תורה לחייב בכל המעבירין אף שלא בדרך גלוח כגון התולש - בזה כתבו תוס' שחייב כשגילח במספרים באופן שהשחית את שרשי השערות, אבל בגלוח הזקן אינו חייב

כב וכן כתב בשו"ת שאול שאל (ק"ז, שנת תר"א), אלא שהסביר שטעם הדבר שמאחר וממעטים סתם מספרים מהפסוק 'לא תשחית' מוכח שאין הדרך לגלח במספרים באופן שמשחית את שרשי השערות כי מי שרצונו להשחית את שרשי השערות אין דרכו לגלח במספרים שהיא מלאכה כבדה אלא בתער או בסם, ודומה הדבר למה

הוכחה מפסקי תוס' ומתה"ד

השימוש במספריים חדודות: בפסקי תוס' (מכות ג' כ"ז-כ"ח, הובאו בתוס' שאנץ

מכות כ'. ובריטב"א מכות כ"א.) כתבו שאיסור השחתת הזקן הוא דוקא בתער, אך גם בגילוח הזקן במספריים יש לחוש מפני הזוג התחתון משחית כבתער [כלומר - שלעיתים עלול לעבור על איסור תער כאשר יניע את החלק של המספריים הצמוד לבשר] (בדרך כלל מניעים רק את החלק העליון שאינו נוגע בבשר ואין מניעים את החלק התחתון כי הנעתו אינה נוחה מאחר והוא צמוד לבשר), וה"ר יעקב היה מזהיר את הספך שכאשר מספר אותו במספריים לא יניד את הזוג התחתון; בתרומת הדשן (רצ"ה) הסביר שהחשש הוא שמא יארע שהחיתוך יתבצע רק באמצעות החלק התחתון ללא העליון - ונמצא משחית כמו תער, וכן הבין ביש"ש (יבמות י"ב י"ח) "ואף שבמספרים כעין תער שרי לכו"ע - אפ"ה נמנעין, כדאיתא בגליון תוספות... שמא אירע שלא יחתוך זוג העליון אלא התחתון - והוא כמו תער, ובמספרים חדה איכא למיחש", חשש זה הובא בב"י וברמ"א (י"ד קפ"א י'); מאחר וקשה מאד להזהר בזה כאשר המספריים חדודות מאד - יעץ תה"ד שנכון ליזהר שלא לספר את פאת הזקן במספריים חדודות מאד אלא רק במספריים שאינן חדודות ואז אין אפשרות שהתחתון יחתוך ללא דיבוק העליון; החת"ם סופר (א' או"ח קנ"ט) כתב שאם הרעש הגדול שעשו נגד מגולחי הזקן הוא מהחשש שיחתוך בזוג התחתון כשהוא חדוד מאד - הרי שזהו חשש רחוק ואינו שכיח.^{כג}

הערות והוספות

היום; פשוט שחשש זה אינו אמור כשהחלק התחתון של המספריים חדוד רק כלפי צדו העליון ולא בצד הנוגע בפנים, ולכן לא הבנתי את אלו שהחמירו בשימוש במכונת הגילוח בגלל חשש שהרשת מחודדת, שהרי גם במכונות שהרשת מחודדת אינה חדודה לכיוון הפנים אלא רק לכיוון הסכין למניעת פציעה.

החת"ם סופר (י"ד קל"ט) נשאל ע"י רעק"א מנין ההיתר לסרק את פאת הראש ולא חוששים שיתלוש שערות,

אלא בתער כי התורה הקפידה על דרך גלוח מדכתיב 'לא יִגְלְחוּ' ~ לדבריו לכאורה יש לאסור לגלח במכונת גילוח כי זו דרך גילוח, ואולי אף בסם יש מקום לאסור, אלא שלענ"ד לא זו סיבת היתר מספריים כעין תער לגילוח הזקן, כי הגילוח בהן ממועט לא מפני שאינו דרך גילוח אלא מאחר והתורה לא אסרה גילוח בכלי זה.

^{כג} יתכן שהמציאות שהחת"ם סופר הכיר היתה המציאות השכיחה שהמספריים אינן כ"כ חדודות והזוג התחתון אינו חותך ללא דיבוק העליון, כפי המציאות

אזהרת הר"ר יעקב לספר: כשנתבונן בזה נראה שה"ר יעקב לא היה מזהיר את הספר שלא להשתמש במספריים חדודות מאד אילו היה בטוח שלא יניע את החלק התחתון למרות שהחלק העליון נע ומסוגל לחתוך שער בפני עצמו כתער - מכיון שחיתוך שיעשה על ידי החלק העליון שאינו נוגע בבשר בהכרח ישאיר שיירי שער כעובי החלק התחתון, וזה מותר מאחר ואין כאן השחתה. בפשטות מבואר כאן ששייך לעבור על איסור גילוח הזקן בתער גם בעת שימוש במספריים, אך רק בהצטרף שני תנאים: א' - הזוג התחתון הוא הנע ולכן הוא החותך, ב' - הזוג התחתון חדוד מאד ולכן מסוגל לחתוך ללא צירוף העליון; מאחר ורק בצירוף תנאים אלו הזוג התחתון של המספריים נחשב כתער שהגילוח בו אסור - לכן ניתן להוכיח שאינו די במספריים דקות שחותכות בצמוד לבשר כדי להחשב כתער מאחר והגזיזה במספריים שאינן חדודות מאד אפשרית רק בשילוב העליון והתחתון, ובכך אינו דומה לשימוש בתער; אילו היה מקום לחוש שמספריים דקות שחותכות קרוב מאד לבשר נחשבות כתער היה מקום להזהיר על השימוש בהן גם כשמניע את החלק העליון בלבד - כי

הערות והוספות

אסרו מספריים כעין תער לפאות הראש, ועם זאת התיירוס לזקן: 'וס' ל' להתוס' נהי' דתולש לא מחייב דהרי מקשינן לזקן - מ"מ מספרים כעין תער ה"ל קצת השחתה, עכ"פ מיחייב מדלא כתיב השחתה בגופיה', ביאור דבריו הוא שהתנאי שאיסור גילוח הזקן קיים רק אם יש השחתה - בא למעט מספרים, ואפילו ממעט מספרים כעין תער למרות שיש בהם קצת השחתה, אך בהקפת פאות הראש אין תנאי שהאיסור רק באופן של השחתה - ולכן אסרו גם מספריים כעין תער שיש בהם קצת השחתה, ואת כל זאת אינני יודע ליישב לאור לשונות הפוסקים שדנו בענין מספריים מיוחדות אלו, כגון לשון תוס' שאנן (מכות כ'). 'מפני שהזוג של מטה משחית כתער'.

ותוך כדי התשובה הסביר גם מנין מצאו פסקי תוס' ותה"ד מקור לאסור לגלח את הזקן במספריים כעין תער; ולא זכיתי להבין את דבריו כי פסקי תוס' ותה"ד כלל לא אסרו לגלח את הזקן במספריים כעין תער אלא רק הזהירו מפני השימוש במספריים חדודות הפועלות כתער, דאילו היו אוסרים - מדוע הוצרכו רק להזהיר את הספר שלא יניד את הזוג התחתון, וכן תמה על החת"ם סופר בשו"ת דברי יציב (יו"ד ס"א); מ"מ החת"ם סופר הבין שמספריים כעין תער הם המספריים שעליהם דנו פסקי תוס', תה"ד, הרמ"א, ועוד, ולא הבנתי מדוע כלל לא הזכיר שהנדון שלהם היה במספריים חדודות שחותכות כתער; החת"ם סופר לפי דרכו גם כתב את אחת הסיבות שתוס'

במספריים דקות מאד לא ימלט שהחלק העליון ינוע ממש על הברש ונמצא שיש כאן גילוח והשחתה.

האם מתה"ד משמע שהחשש שישחית: בשו"ת להורות נתן (ג' ס"א)

ביאר שחשש תה"ד היה שאם התחתון החד יחתוך ללא העליון הרי שיחתוך את השער מעיקרו ונמצא שגילוח גילוח שמשחית, אבל כשחותך רק בשילוב העליון הרי שאי אפשר שיחתוך גם את השורש וממילא לא ישחית - ולא הבנתי מדוע לדבריו תה"ד הוצרך להזהיר שהמספריים לא תהיינה חדודות מאד כי הרי היה די שיזהיר שתהיינה עבות מעט [אף אם קצה החלק הנוגע בברש הוא חדוד], ועוד לא הבנתי אם הקובע הוא מקום החיתוך מדוע האיסור הוא רק כאשר התחתון חותך ללא שילוב העליון - הרי אם המספריים חדודות הרי שחותכות ללא שארית בין אם התחתון נעזר בעליון ובין אם אינו נעזר בו, אולם לפי המהלך שהתבאר לעיל שהגדרת "תער" היא כלי שחותך בפני עצמו ללא שילוב העליון - הכל מובן ופשוט.

חשש הר"ר יעקב אינו מעיקר הדין: לשון פסקי תוס', הריטב"א, תה"ד

והרמ"א מעידה שמעיקר הדין אין איסור להשתמש במספריים שהזוג התחתון חדוד ואין זו אלא זהירות: "יש לחוש מפני הזוג התחתון משחית כבתער... הר"ר יעקב מזהיר לספר", "יראה דיש מקום להחמיר אלא שאין העולם נזהרין בדבר... יש נזהרין... כי חוששין... והנה קשה מאד להיות נזהר... נראה דנכון לזהר" [דע שאינם שווים בדבר זה שבפסקי תוס', בתוס' שאנץ, בריטב"א וברמ"א לא אסרו להשתמש במספריים חדודות אלא רק כתבו שיש להזהר מלהניד את הזוג החדוד, ואילו תה"ד החמיר שכלל לא ישתמשו במספריים חדודות (שארית יוסף ב' יו"ד ח'), וכן הבינו הש"ך (יו"ד קפ"א ז' כיון דכל הפוסקים כתבו סתמא דבמספריים מותר אם כן הא דתה"ד חומרא היא והבו דלא לוסף עלה [ואין לאסור תחת הגרון]) ושו"ת שארית יוסף (ב' יו"ד ח') והספר מכונת גילוח בהלכה. והנה אם איסור גילוח הזקן תלוי רק בשילוב של "גילוח" ו"השחתה" אינו מובן מדוע החשש שעלול לגלח את הזקן בחלק החדוד של המספריים ללא סיוע החלק האחר הוא רק חומרא שהרי אף אם החשש אינו מצוי, כעדויות של החת"ס סופר (א' או"ח קנ"ט) - מ"מ הוא חשש לאיסור תורה גמור, אולם אם איסור גילוח הזקן מותנה בשימוש בכלי מסויים או בדומים לו ואין איסור לגלח את הזקן במספריים דקות שמשחיתות אותו לגמרי - מובן מדוע החשש שמא יגלח את הזקן רק בחלק אחד של המספריים עדיין נחשב כחומרא ולא כעיקר איסור

גילוח הזקן כי סוף סוף גילח את הזקן רק באמצעות מספריים, אלא שבמקרה חתך על ידי צד אחד שלהם בדומה לפעולות תער ולא על ידי שילוב שני חלקי המתכת כמספריים. אם כנים דברינו הרי שיש ללמד זכות על המתגלחים במכונת גילוח שעקרון הפעלתה הוא כשל מספריים אלא שלעיתים יתכן ששערה כלשהי תחתך על ידי מהירות הסכין עוד לפני שנלחצה בין הסכין לבין הרשת [כפי שפירסמו במכון צומת שבמכונות פיליפס מדגם 6000 ומעלה יש לסכין יכולת לחתוך שערה פה ושם גם ללא שילוב הרשת בתהליך החיתוך - ונמצא שיש ללמד זכות על המתגלח במכונות אלו, ואולי אף ניתן להתיר להשתמש במכונות אלו לכתחילה מאחר שבנדון של תה"ד הרי סביר להניח שכמה שערות תחתכנה באמצעות הכלי החד - ואילו במכונות גילוח אלו כלל אין ודאות ששער נחתך בפועל ללא הרשת שהרי מגע הסכין בעור הוא רופף, ומה שבמכון צומת מצאו שהסכין חותכת שערות פה ושם היה כשניסו את הסכין על עור היד בנפרד מהרשת, אולם יתכן שכשהסכין מורכבת על הרשת וממילא מגע הסכין עם העור רופף ביותר - חיתוך שערה ללא סיוע הרשת כלל אינו אפשרי כי כמעט ואין התנגדות (קונטרה) של העור לחיתוך; מ"מ בודאי כדאי לשייף מעט בפצירה עדינה את חודי הסכינים

כדי שלא יוכלו לחתוך שערות ללא סיוע הרשת (אין צורך לשייף גם את חודי התקני ההרמה [Lift & Cut] כי אינם חותכים את השער אלא רק ננעצים בו ומרימים אותו), ובדומה לזה מצאתי בשו"ת יצחק ירנן (סי' ו') שהתיר להשתמש מעיקר הדין אף במכונות גילוח הפועלות בעקרון של תער כאשר אינו מצמידן לעור הפנים, ואין צריך

לחשוש שיצמידן - כפי שהר"י מקינון לא אסר להשתמש במספריים חדודות אלא הסתפק באזהרת הספ"ר שלא יניד את הזוג התחתון [והוסיף שהמחמיר שלא להשתמש בהן תע"ב, ובפרט שבפועל לוחצים את המכונה לעור הפנים].

הוכחה מתוס'

הקפידא היא על כלי מסויים: תוס' (נזיר מ': ד"ה אי) ורש"י וריב"ן כתבו ש"גילוח" הוא "שרגילים לגלח בו" ובודאי שלמדו ששם "תער" תלוי בכלי מסוים ולא בתוצאת הגילוח, כי אילו הדבר היה תלוי רק בתוצאה - למאי נפ"מ אם

רגילים לגלח בכלי זה [ולומר שהדבר תלוי בצירוף של רגילות ותוצאה הוא הרכבה של שתי שיטות]; שיטת תוס' (שבועות ב': ד"ה חייב) שמותר לגלח במספריים כעין תער צריכה ביאור שהרי הגזיזה במספריים בודאי נחשבת "גילוח" כי "רגילים לגלח בהם" [שזו הגדרת "גילוח" לדעת תוס'], ובודאי שאינה מפסיקה להחשב "גילוח" כאשר המספריים דקות ולכן גם משחיתות - ויש לומר שעל אף שרגילים לגזוז

במספריים כעין תער אכתי אינם נחשבים "גילוח" ו"השחתה" האסורים כי לאחר שהגמרא הסיקה שרק הגילוח בתער הוא האסור ולא הגזיזה במספריים - הרי שהוברר שהתורה הקפידה דוקא על הגילוח בכלי מסויים [והדומים לו - ראה בהערה כו לגבי גילוח באבן מחודדת

ובסיפטי-רייזון] ולא הקפידה על גזיזה הזקן במספריים, וממילא שוב אין חשש איסור גם אם מספריים אלו הן דקות ומשחיתות, כמבואר לעיל.

מכונות הגילוח

לסיכום - האיסור דוקא בכלי מסויים: לסיכום האמור עד כה: פשטות הדברים היא שאיסור תגלחת הזקן אמור דוקא כאשר אמצעי החיתוך פועל בעקרון פעולה של תער וגם משחית את השערות עד השרש, ואין לאסור שימוש באמצעי שאינו פועל בעקרון התער אף אם הוא משחית - היתר זה מעוגן בהיתר הראשונים שהתקבל למעשה שמותר לגזוז את הזקן במספריים אף שהתוצאה דומה להשחתת הזקן בתער.

הכלל בהכשרת מכונת גילוח: תער חותך מעוצם חידודו ללא סיוע של אמצעי אחר, וללא חידודו לא יצלח לתפקידו, ואילו מספריים חותכות רק עם סיוע [קונטרה] ואף כשאין חידודות [ואדרבה החידוד אינו יתרון במספריים מכיון שגורם ללהב להפגם בקלות], וההבדל בין מספריים דקות לשאינן דקות הוא רק באורך השער הנשאר; ממילא כדי שהגילוח במכונת גילוח יאסר יש לחלק החותך שלה להיות חדוד ביותר עד שיוכל לחתוך בפני עצמו ללא סיוע הרשת [ותפקיד הרשת יהיה רק למנוע פציעה], אבל אם כדי שהסכין תוכל לחתוך יש צורך גם בסיוע

הרשת שמלבד מה שתמנע פציעה היא גם תתפוס את השער כדי שהשער לא יתקפל תחת החלק החותך וגם תהווה משטח חלק שעליו החלק החותך ינוע במהירות בצמוד לו ויגזור את השער שילכד בין שניהם כפי המציאות ברוב מכונות הגילוח המודרניות^{כד} - הרי שהגילוח במכונה זו יחשב כגזיזת הזקן

הערות והוספות

תחת הסכין ולא יחתך, ולכן במכונות הגילוח השער הנחתך נשען על הרשת, וכלל אין כאן דמיון לתער שהרי התער הוא סכין מחודדת מאד אשר מפלחת את השער מחמת חידודה ללא שום סיוע, ודי בהחלקת הסכין במגע קל במקביל או בניצב לעור כדי לחתוך אותו ללא צורך בהתנגדות [קונטרה] כדי לחתוך; אכן ניסיתי לחתוך שער של עור היד על ידי סיבוב ביד של סכיני המכונה ישירות על השער - ושום שיערה לא נחתכה אף שהעור עצמו גורד, ואף ניסיתי להפעיל את הסכין במהירות על ידי הפעלתו במכונה ללא רשת ושום שיערה לא נחתכה [ורק בהפעלה ממושכת של הסכין ללא רשת - שערות ארוכות נחתכו או נתלשו (בנוסף לעור עצמו שנפצע)]; ממילא ברור שחיתוך השערות במכונה נעשה לא על ידי חידוד הסכין כי לא די בו כדי לחתוך את השער, אלא על ידי הלחץ שהשערה נלחצת בין הסכין לרשת, ומסייעים לזה חלקותו וישרותו של מקום המפגש של הסכין ברשת - וממילא דומה פעולת המכונה לפעולת מספריים. באחד מפרסומי המתריעים נגד הגילוח במכונות הגילוח נאמר שהמתגלח במכונת גילוח עובר על חמשה לאוין, וכבר שמעתי מי שהתבקש ע"י חמי

^{כד} בניסיונותי בהפעלת מכונת גילוח פיליפס [מדגם 4407 ללא הסרת התקן ההרמה (Lift & Cut\Double action)] על עור הכתף לאחר שנצבע בטוש, ולאחר מכן התבוננות בסכיני המכונה מבעד לזכוכית מגדלת המגדילה פי עשר - ראיתי שאכן פירורי צבע חדרו לסכין [אם כי יתכן שהצבע בא מחמת השערות הצבועות שגולחו]; הרחקתי מעט את הסכין על ידי תחיבת נייר עבה בין ציר הרשת לסכין - ועדיין הצבע עבר לסכין; כשהנחתי שתי שכבות של נייר עבה - הצבע כמעט ולא עבר, אלא שהשער שוב לא גולח. נראה שהרחקת הסכין במעט על ידי הרחקתו במקום הציר בלבד לא הועילה במוחלט שהסכין לא יגע בעור, אך מסתבר שעייבי הרשת היה יכול להועיל כדי שהעור שוב לא יגע בסכין, וזאת כמובן יגרום ששאירת השער תהיה מורגשת יותר. אמנם, שבתי להתבונן בסכין ונוכחתי שלסכין עצמה כלל אין אפשרות לחתוך את השער במהלך תנועתה, כי זזית פגיעת סכיני המכונה בעור היא כשישים מעלות [כפי הנראה בתמונת הסכין בהגדלה], ואין כל אפשרות שמגע הסכין בשער הרך והמתנועע יחתוך אותו ללא סיוע התנגדות לחיתוך מצדו האחר של השער, וללא ההתנגדות - השער יתקפל

במספרים כעין תער שמונת מעיקר הדין אף אם אינה ניכרת שארית שער לאחר הגילוח.

האם מועיל שלא להדק את המכונה: בהגהות הר צבי (יו"ד קמ"ג, ובמכתב המובא בשו"ת חלקת יעקב או"ח ק"ג ב') התיר להשתמש במכונות הגילוח כאשר נזהרים שלא להדק את המכונה לבשר, שאז אינו בגדר פס"ר שיבא לידי גילוח [ואסר כשמהדקים - שאז הבשר חלק לגמרי, ודין תער לו]. בשו"ת יצחק ירנן (סי' ו') טען שמצאנו שר"י מקינון הזהיר את הספך שלא להניד את הזוג התחתון החדוד שמה יחתוך לבדו אבל לא אסר להשתמש לגמרי במספרים אלו שמה יניד את הזוג התחתון, ומ"מ כתב שהרוצה להחמיר שלא לגלח במכונות שעקרון הפעלתן הוא כשל תער אפילו תוך זהירות שלא להדקן לפנים - תע"ב בפרט לאור מה שבמציאות בד"כ לוחצים את המכונה לעור הפנים. בהליכות שלמה (תפילה) הביא בשם הגרשז"א זצ"ל שאם אין מרגישים את קוצי השערות במשמוש היד [שאז היה נחשב שאין כאן השחתה] אלא העור נעשה חלק כמו בתער על ידי הגילוח - נראה שיש לחוש לאיסור דאורייתא, ואין להקל לגלח במכונה כזו על סמך שלא יהדק את המכונה לעור הפנים [כפי שהקיל בהר צבי] שהרי דעת האדם על עצם הפעולה אלא שנמנע מלהדק בגלל האיסור - וזה נחשב שמתכוין לכך^{כה},

הערות והוספות

מועט של חודי הסכינים באמצעות פצירה עדינה [אין צורך לשייף גם את חודי התקני ההרמה כי הם אינם חותכים את השער אלא רק ננעצים בו ומרימים אותו].^{כה} שמעתי מהרב קורן שליט"א לבאר ששינוי לענין פרה אדומה שאם עלה עליה זכר פסולה, והקשו תוס' (פסחים כ"ו: ד"ה עלה) "אמאי פסולה הא ודאי לא ניחא ליה להפסיד פרה שדמיה יקרים בשביל דבר מועט? וי"ל דאם נאמר כשירה הוה ניחא ליה, ולכך אין להכשירה" - שעומק כוונתם שאם היינו מכשירים הרי אז היה נוח לו בזה, וא"כ גם לגבי מכונות הגילוח אם היינו

לקנות לו מכונה, והגיב שעדיף לקנות כמה סכינים שהרי הסכינים עתידיים להתבלות, ואילו המכונה לעולם תהיה קיימת - וממילא השימוש במכונה יכשיל את חמיו בלאוין מדי יום לעולם ועד, והדברים מתמיהים כיצד ניתן לשגות כך. אמנם כשבדקתי מכונה מדגם פיליפס 6940 נוכחתי שהסכינים חדים ביותר, והצלחתי לחתוך עם הסכין שערה ללא הרשת [נסיון זה נעשה תוך אחיזת הסכין ביד ללא הפסק בין הסכין לעור, אך כשהסכין במקומה הרי הרשת מפסיקה ולכן מגע הסכין בעור רופף מאד - ואין הוכחה שבמציאות שערה יכולה להחתך ישירות מהסכין ללא סיוע הרשת] - ומסתבר שתקנת מכונה זו היא שיוף

ומ"מ מסקנתנו במאמר זה שנידון זה רלוונטי רק במכונה שעקרון פעולתה הוא כבתער ולא במכונה שהסכין שבה אינה יכולה לחתוך שער ללא סיוע הרשת.

איזו מכונה החפץ חיים אסר: בציבור מפורסם שמרן החפץ חיים אסר

את השימוש במכונות הגילוח, אולם כשמעיינים בדבריו רואים שדבריו לא נסובים על מה שהגמרא התירה לגלח במספריים שאינם משחיתים אלא על מסקנת הגמרא שאסור לגלח בתער שיש בו גילוח והשחתה, ומסתבר שדבריו

נסובו על מכונה שעקרון פעולתה הוא של סכין החותכת כתער, ואין להוכיח מדבריו מאומה לגבי מכונות הגילוח הנפוצות היום שעקרון פעולתן הוא כשל מספריים דקות, וראה בהערה כו.

הערות והוספות

או כראיה לעמדתם שיש לאסור את הגילוח במכונות. יש להעיר על דבריהם שגם אם לעולם לא נדע בבירור על איזו מאשינקע דיבר החפץ חיים - אולם סביר שכוונתו למכשיר שיש לו סכין חדה, שהרי דבריו נסובים על מסקנת הגמרא שאסור לגלח בתער שיש בו גילוח והשחתה, ולא נסובים על מה שהגמרא התירה לגלח במספריים שאין משחיתים.

בספר מכונות גילוח בהלכה דן באריכות בדבריו והסיק שכל שהחפץ חיים הזהיר היה רק על השימוש ב"סייפטי רייזור" [Safety Razor - תער בטיחותי] שהוא עשוי מסכין גילוח הניתן להחלפה המורכב על מתקן עם ידי - וממילא עקרון פעולתו הוא כשל תער, ואין ללמוד מדברי החפץ חיים מאומה לגבי מכונות גילוח הפועלות בעקרון של מספריים,

מתיירים להדק היה נוח לובזה, ולא יועיל שאין נוח לו לעבור על האיסור; בספר מכונות גילוח בהלכה ובמאמר המובא בעלון תחומין (כ"ב, עמ' 447) הסבירו את דעתו של ההר צבי שלשונות תה"ד והרמ"א מוכיחים שמה שאסרו להניד את החלק התחתון של המספריים כשהוא חדוד לא היה מן הדין אלא מחומרא (כמבואר בעמוד מ"ח) - וכלפי חומרא זו היה די להר צבי בכך שלא יהדקו את המכונה לעור הפנים.

^{כו} כתב החפץ חיים (לקוטי הלכות, מכות ג' דף ר"ד; עין משפט ז'): "לפי"ז המאשינקע [המכונה] החדשה שמספרים במ [היינו מה שקורין אַל וכ"ש חצי אַל] שמגלחין כתער ממש ותולש השער לגמרי ולא נשאר מאומה - המספר במ את זקנו לכאורה עובר על מה שכתוב ופאת זקנם לא יגלחו, ושומר נפשו ירחק מזה מאד" - וכמה פוסקים הביאו דברים אלו כסיוע

הערות והוספות

כרוב המכונות המצויות היום.

יש להקדים שמכשיר הסייפטי רייזור יצא לשוק בשנת תרס"ג [1903] על ידי חברת ג'ילט [והתפשט באירופה בשנת 1905] - והחידוש שבמכשיר זה היה שהותקן עליו מגן השומר מלהחתך כי עומק החיתוך מוגבל; בספר הלכות עולם (להר"ח הירשנזאהן, תרס"ז [1907]) התייר לגלח בו מטעמים אלו: א' - המכשיר דומה להגדרת רש"י לרהיטני (שבת מ"ח:) "נותנין הברזל לתוך דפוס של עץ המתוקן לו, ולאחר מלאכתו נוטלו הימנו", ב' - כשהגילוח נעשה על ידי שני פרקי סכין ששניהם נצרכים לחיתוך אינו נקרא בשם תער אף שעושה מעשה תער, וכ"ש כשהסכין מתחלפת, ג' - אף ששיטה זו כבר הפכה לדרך גילוח אולם בזמן מתן תורה לא היתה הדרך לגלח כך וממילא גילוח במכשיר כזה לא נאסר, ד' - לא היחוד לגילוח עושה את האיסור אלא שם כלי הקרוי "תער" שהרי הפסוק "זקנו" במצורע מורה שמצות תגלחת מצורע היא רק בתער ולא ברהיטני אף כשמייוחד לגילוח, וראיה מדהתירו גילוח הזקן במספריים כעין תער שגם נקראו "גילוח" - ש"מ שדוקא הכלי "תער" עושה את האיסור. עוד הוסיף בחדושי הרח"ה (ב', חליפות מכתבים י"ב; ראיתי שערערו על כשרותו של הרח"ה, ואין מקומו של קונטרס זה לדון בנושא זה, אלא רק בטענות סוגייתיות): ה' - מספרים קרויים 'זוג', וכל שאסרו בצד אחד של מספרים הוא כשהצד השני אינו משמש לחיתוך או לבית יד, וסייפטי רייזור אינם 'מספרים' אלא

'רהיטני' - כלומר עץ שנעוץ בו ברזל חד, ומבנה זה משמש כדי להגביל את עומק החיתוך; ו' - הגדרת רש"י 'לגילוח' תלויה בדרך גילוח הראש וכל גופו, משא"כ בכלי המיוחד רק לגילוח הזקן, דאל"ה מצות גילוח מצורע היתה גם ברהיטני; ז' - מלקט ורהיטני לא גרעו ממספרים כעין תער שמוותר לגלח בהם אף שזו דרך גילוח הזקן ואף משתדלים להשחית בהם, ומדהתירו לגלח בהם - ש"מ שהבינו שלא 'דרך הגילוח' עושה את האיסור אלא סוג הכלי, וכוונת רש"י שדרך הגילוח בזמן התורה היתה רק בתער; ח' - כשהרמב"ם כתב שאיסור הגילוח בתער הוא מפני דרך כהני ע"ז שהשחיתו בתער - אינו טעם המצוה אלא הסבר שאסרו רק בתער כי כך חוקות הגוים, ובשינוי - אין זה חוקיהם. היתרו של הרח"ה עורר פולמוס, והאוסרים (כגון שו"ת בית אב ה' רל"ב, תר"ע [1910]) טענו: א' - דברי המתיר מבוססים על פירוש רש"י 'לגילוח' אולם לרמב"ם רהיטני הוא מלקחיים והיתר רהיטני הוא מפני שאין כאן חיתוך - ולשיטתו יש לאסור לגלח בסייפטי רייזור כי חותך את השער, ב' - יש לאסור אף לשיטת רש"י שמלקט הוא מקצוץ של נגרים כי האיסור לגלח בכלי שהוא דרך גילוח לא נקבע רק לכלי מסויים שהיה בזמן מתן תורה כי לשון 'גילוח' אינה אמורה רק על המשחית בתער שכך היתה דרך הגילוח בזמן מתן תורה [כי אז היה מותר לגלח ברהיטני אף לאחר שתהיה דרך הגילוח בכך] - אלא ש'גילוח'

הערות והוספות

הוא שם כללי לכל חיתוך שער הנעשה כדרכו ולא רק כשנעשה בתער [וכן נחלקו הנו"ב במהד' תניינא ושו"ת חיים שאל לגבי גילוח באבן מחודדת; דע שאין להסיק מכאן שיש להחמיר בגילוח במכונות גילוח שעקרון ההפעלה שלהן הוא כשל מספריים כי השימוש בהן נפוץ - מאחר ששם ההיתר אינו מפני שאינו דרך גילוח אלא מפני שכלל אינו תער], ג'- כשמייחד רהיטני לגילוח - חוזר שמו להיות "תער" והוכשר לתגלחת מצורע.

החפץ חיים הוצרך להזהיר מפני הגילוח במכשיר זה הפועל כתער לאחר שהתפשט באירופה, כדעת האוסרים כי למד פשט בדברי ריב"ן שאיסור גילוח תלוי בדרך העולם, ויעידו דבריו שלזאת היתה כוונתו, ולא מיירי במכשיר שעקרון פעולתו כמספריים: א'- דבריו נסובים על מסקנת הגמרא שאסור לגלח בתער שיש בו גילוח והשחתה, ולא נסובים על מה שהגמרא התירה לגלח במספריים שאין משחיתים, ב'- פשטות מילותיו "שמגלחין כתער ממש", ג'- בכמה מקומות בספריו (כגון בנדחי ישראל [תפארת אדם עמ' 296]) הזהיר רק על גילוח פאות הראש במספריים כעין תער ולא הוזכר מאומה לגבי גילוח הזקן, ד'- החפץ חיים קרא למכונה זו "החדשה" - והרי מכונת גילוח [ידינית] היתה בשימוש שנים רבות לפני הוצאת ה'ליקוטי הלכות' (בשנת תר"ע [1910]) אולם הסייפטי רייזור אכן היתה חדשה. כעת ניתן לבאר את דבריו: "לפי"ז המאשינקע החדשה" - שנתפשה באירופה רק כמה שנים

לפני כן; "שמספרים במ" - היהודים [לכאורה רק הנשים, כי לגברים יש איסור לא ללבש] מספרים בה את שערות גופם ולא את זקנם; "מה שקורין אָל וכ"ש חצי אָל" - אינו ידוע לנו בדיוק למה היתה כוונתו, וכתב בספר מכונת גילוח בהלכה ששאל זקנים מופלגים וגם הם אינם זוכרים מכונה שהיתה קרויה כך, ויתכן שהסייפטי רייזור היה קרוי כך כי הידית שלו דומה לכלי שנוקבים בו חור בעץ והמכונה באידיש 'אָל' [Awl], וממילא יתכן ש'אָל' הוא המכשיר שמגלח משני צדדיו, ו'חצי אָל' הוא המגלח מצד אחד שהוא המצוי יותר - ולכן כתב "וכ"ש חצי אָל" כי ככל שהמכשיר מצוי יותר יש להחשיבו יותר כדרך גילוח, ובעל פה אמר לי שלאחר הוצאת ספרו כתב לו רב מגרמניה שמשמעות מילה זו בגרמנית עתיקה היא "השחזה", ו'חצי אָל' היא חצי השחזה [ב"בירור דברים" פירש שכוונת החפץ חיים 'אָל' היתה ל'נול' - כלומר מספר אפס ואינו ברור מהיכן למד כן]; "שמגלחין כתער ממש" - כי המכונה אכן עשויה כתער; "ותולש השער לגמרי ולא נשאר מאומה" - וממילא יש בזה גם השחתה [אינו ברור מדוע טענו (בשם הגריש"א שליט"א) שמכונת הגילוח שעליה דן החפץ חיים גילחה את השער כמו "מספר אחד" של היום - הרי דבריו ברור מיללו שלא נשאר מאומה]; "המספר במ את זקנו לכאורה עובר על מה שכתוב ופאת זקנם לא יגלחו, ושומר נפשו ירחק מזה מאד" -

כמו כן מלשונות פוסקים רבים שאסרו את השימוש במכונה רואים שהמציאות שהכירו [או שחשבו שכך המציאות ללא בדיקה טכנית מדוקדקת] היתה של סכינים חותכות [ובתשובותיהם קמ"ל שאין לומר שהתורה אסרה רק "תער" אלא ה"ה מכונות החותכות כתער אסורות]: **הר צבי** (יו"ד קמ"ג) "החשמל מנדנד את סכין הגילוח שבתוך המכונה... עצם הסכין אינו פוגע ולא נוגע בבשר [אלא שהתיר להתגלח בה אם הסכין אינו נוגע בבשר מפני ההפסק הדק או אם אינו מהדקה לבשר שאז אינו פסיק רישא להשחתה, וראה בהערה כה], **דברי יציב** (יו"ד ס"א) "התחתון אינו עושה כלום שזה רק לשמור על הבשר, וכל פעולת הגילוח מהסכין שמתנועע ואינו נוגע לבשר כלל שיש הפסק התחתון", **שבט הליי** (ד' צ"ו) "כיון שהוא בגדר סכין למלאכתו וחותר ע"י חדודו... כל המודלים שראינו ונפוצים בעולם חותכים ע"י מהירות התנועה של הסכין בפגישתו עם שכנגדו", **מנחת יצחק** (ד' קי"ג) "במכונה שלפנינו נמצאים הסכינים, דומה לסכיני גלוח קטנים, מוצבים כלומר שהצד החד נוגע ברשת אשר דרכן השערות חודרות... נדמה שחריפות הסכינים הקטנים חותכים כבתער כבתער ממש... ביותר באלו שהסכינים הקטנים חותכים כבתער ממש - דאילו באותם שמחתכים רק ע"י חיכוך זה ע"ג זה..." - וכן מסתבר שבעבר היכולת הטכנית לא אפשרה לייצר התאמה מדוייקת של חלקי המתכת הזעירים כדי שהמכונה תוכל לפעול כמספריים זעירות מושלמות אלא החיתוך התבסס בעיקר על סכין חדה המוגנת על ידי רשת עבה, וכן העיד לי הרב מא. שסבו סיפר שבהיותו בצבא ההונגרי בזמן מלחמת העולם קבלו מכונות גילוח אשר פעולתן היתה על ידי גליל מסתובב שיש בו סכינים קטנות, ולאחר ריבוי הפציעות נוספה למכונות הגנה לַפְּנִים. בספר מכונת גילוח בהלכה סיכם את סקירתו ההיסטורית שכבר מאז המצאת המכונה כתבו עליה שהיא מגלחת למשעי - ואין זה חידוש במכונות

הערות והוספות

בספר 'מסורת משה' שהגר"מ פיששטיין זצ"ל אמר למח"ס 'הדרת פנים זקן' שהח"ח רק נשאר בצ"ע על המגלח במאשינקע, וגם לא כתב זאת במקום שמזכיר האיסורים אלא רק בהערה על ספרו במסכת מכות, ושבלא"ה לא חסרו תירוצים על קושייתו.

האיסור לא היה מוחלט אצלו כי יש מקום לומר שתלוי רק בדרך הגילוח שהיתה בזמן מתן תורה. נמצא שאי אפשר למצוא בדברי החפץ חיים מקור לאסור את הגילוח במכונות הפועלות בעקרון של מספריים, וכ"כ בספר מגד גבעות עולם (שימוש חכמים אצל הגר"מ פיינשטיין [הרב שורקין, תשנ"ט]); ראייתי

המודרניות, ומעולם היו מכונות שסכינן אינו חד כדוגמת 'שיק', וגם היו מכונות שסכינן היה חד כתער כגון 'אקומן'.

דעת החזו"א ומנהג גאוני אירופה: מפורסם שדעת החזו"א לא היתה

נוחה מהשימוש במכונות הגילוח [וראה באגרותיו (א' קצ"ח) שגילוח הזקן כעין תער חמור כגילוי ראש בחוצות, ונחשב כשינוי מלבוש אף שהורגלו בזה גם התורניים, ונפשו סולדת מזה (יש לשים לב שדימה זאת רק לגילוי ראש ולא לאכילת נבילה כפי המתבקש אם היה סובר שיש בגילוח במכונה חשש איסור תורה, ומכלל דבריו מוכח שלא מחמת איסור גילוח בתער אתינן עלה אלא מחמת שסבר שצורת בן תורה צריכה להיות עם זקן), ובשו"ת (סי' קנ"ו) כתב החזו"א שהבטיחו שיוכל לראות שהמכונה אסורה ע"י שיווכח שעור האצבע מגורר כשנוגעת במכונה הפועלת (הרי שמכונה זו יש בכחה לגרר את העור - ואינה דומה למכונות שלנו שהרשת מונעת גירור העור, והשער נחתך מכח גזירה ולא באמצעות סכין חדה), ושואם אין מהדקים את המכונה - הרי רק קו דק מפריד בין האיסור להיתר, והדרך הישרה היא להשאיר שערות קצרות], ואף שלא מצאנו שהחזו"א כתב בספרו או באגרותיו שיש בזה איסור תער - אולם כך מעידים שאמר בעל פה, וכן מטו משמיה דמרן הקה"י שקרוב מאד שזהו תער ממש [ראה בספר ארחות יושר (ערך הדרת פנים)]; אמנם גאוני ליטא לא אסרו גילוח במכונה על תלמידיהם [וכבר כתב אחד מפוסקי הדור שליט"א: "באשר לצערנו קיימת מגמה לסלף את המציאות שהיתה נהוגה אצל היראים בענין הגילוח במכונה ארשום למזכרת כי **מנהג היראים באירופה ובאר"ב היה להשתמש במכונת גילוח, וההיתר היה כל כך פשוט** עד שגם בחורי הישיבות שהיו מעטים ומובחרים בימים ההם נהגו להשתמש במכונה ולא ידעו ולא שמעו שיש פקפוק בזה, וזאת על אף שהידרו אחרי חומרות שלא קבלו מאבותיהם כדרך הצעירים כידוע; והטוענים שלא היה מי שהתיר להם במפורש אלא רק העלימו עין מפני שסברו דמוטב שיהיו שווגים - מסלפים את המציאות (לא ידעתי אם בשוגג אם במזיד) כי אין ספק שכך היתה ההוראה הרווחת, ואדרבה היראים השתמשו במכונת גילוח על פי רבותיהם, והפושעים השתמשו בתער כידוע; כמובן שלא מפני זה אנו פטורים מלדון לגופו של ענין, ובפרט שיתכן שחל שינוי בטיב המכונות, ולא כתבתי את הדברים אלא מפני שאסור להוציא לעז על הראשונים גם כשהמטרה היא ליצור שינוי לטובה, כי המטרה אינה מקדשת את האמצעים, וחלילה להפוך את אבותינו שנזהרו בקלה כבחמורה לעבריינים"; וכן העיד שבגייטסהד כל הבחורים התגלחו

במכונה פרט לאחד שהשתמש בסם, ועוד העיד שגם אז תוצאת הגילוח היתה חלקה כבתער^{כז}, וכן נוהגים רבים מבחורי הישיבות היום - ובזאת נאמר פוק חזי^{כז}.

הערות והוספות

^{כז} בעלון אור ישראל (מונסי כ"ג, תש"ס) נכתב מאמר מהרב בן ציון הלוי וואזנר זצ"ל התוקף את המגלחים במכונה, וביסס את דבריו: א' - הדברי מלכיאל (ד' ס"ו) התריע כנגד המספרים במספריים כעין תער; ב' - מפורש בראשונים ובקדמונים שהיתר מספריים כי אין חותכים שיער בצד עיקר כתער וממילא כל כלי המסיר השער לגמרי דינו כתער; ג' - היתר מספריים כעין תער לא בא להתיר כשמשחיתים את השער אלא רק להצמיד את המספריים לפנים שאז הפעולה דומה לתער והתוצאה קרובה לתער, והראיה מדהמעביר שער האברים במספריים כעין תער אינו לוקה, ומדוע לא ילקה אם הם משחיתים הרי עשה מעשה לא ילבש; ד' - מחומרת תה"ד מוכח שלא רק תער אסור כי אז היה מותר לחתוך בחלק התחתון; ה' - ההוראה הרווחת היתה לאסור מיום המצאת המכונה ועד היום כמלוקט בספר הדרת פנים זקן; ו' - החפץ חיים הרעיש עולמות ואסר אפילו במכונת תספורת; ז' - הצור יעקב כתב שכשמגלח במספריים ולא נשאר כדי לכוף ראשן לעיקרן - דינם כתער; ח' - אאמו"ר אמר שכשהתחדשה מכונת התספורת כל גדולי הדור חתמו לאוסרה כתער, וכן דעת החזו"א, המנחת יצחק, הקה"י, החלקת יעקב; ט' - אאמו"ר אמר בשם החזו"א שלא כתב לאסור את המכונה כדי שלא ילמדו להתיר את גילוח

הזקן; י' - כוונת החכמ"א שמספריים כעין תער אינם משיירים כלום לא היתה לגבי היתר לזקן אלא לאסור בפאות הראש; י"א - מה שמוסרים שהגר"מ פיינשטיין התיר לגלח במכונה לא היה היתר גורף כי היה מנסה את המכונה, וגם הרי לא כתב תשובה להתיר; י"ב - אלו שהתרגלו לגלח עושים כן גם בימים האסורים בגילוח; י"ג - נוטה לומר שאין לצרפם לעדות למנין ולקה"ת, ונכון שלא לקחתם לעדים ולהעמידם כש"ץ, ולפרוש מהם כראוי לכל עבריין המזלזל באיסורי תורה. **דחיית דבריו:** א' - הדברי מלכיאל לא טען שאסור להשחית במספריים אלא חשש שילמדו לגלח בתער או שייספרו גם את פאות הראש, ועוד חששות כה"ג; ב' - כוונתם רק להגדיר מדוע מספריים רגילות אינן משחיתות, ולא לקבוע שההיתר תלוי בזה, ומה שהחמירו האחרונים היה בכלי החותך בפני עצמו כתער ולא כשפועל בעקרון מספריים; ג' - אם זו בלבד היתה הגדרת מספריים כעין תער הרי שלא היו מחלקים ביניהם לבין מספריים רגילות לגבי בית השחי, ובקדמונים רבים מפורש שמספריים כעין תער משחיתות לגמרי, ומגלח שער האברים במספריים כעין תער אינו לוקה מאחר והפעולה אסורה ולא התוצאה, ואין דרך נשים לגלח שער האיברים במספריים; ד' - אכן זו רק חומרא (ראה

מכונות הפועלות בעקרון של תער: כתב הרב רפפורט במאמרו (תחומין

י"ג עמ' 200) שברוב מכונות הגילוח הלהבים אינם חדים כך שמסוגלים לחתוך

שערה מול העור אלא רק כנגד ה"מסרק", ויוצאות מן

הכלל כמה מכונות המכילות סכינים חדים כתער:

האחת חסרת שם ומיועדת לשימוש חד פעמי,

והאחרת של חברת 'פנסוניק', ועוד מכונה מתוצרת

RotoShave שיש בה ראש מסתובב שעליו

קבועים תשעה סכיני גילוח - המגלחים את השער

ישירות ללא סיוע רשת, וברוב שאר המכונות ישנם

פטנטים המיועדים להצמדה מתמדת של הלהב

למסרק, והצורך בהצמדה זו מצביע על הצורך

בשילוב שני האלמנטים ושהלהב אינו יכול לחתוך מול

העור ללא סיוע הרשת, ואם אדם לוחץ את המכונה אל העור והעור חודר אל

המכונה - הלהב לא יהיה מסוגל לחתוך את השער מול העור אלא רק יפצע אותו,

והשער יתכופף ולא יחתך או שיחתך מול המסרק כבמספרים; כמו כן ציטט את

תיאורו של מנהל הייצור בחברת 'פיליפס'^{כח} המורה שמבנה המכונה הפוך לגמרי

הערות והוספות

מדבריו למדנו כיצד הגדיר "מספריים

כעין תער"; י"א- הגרמ"פ ניסה רק אם

הסכין חד וחותר את אצבעו כי סבר שכל

האיסור הוא רק בסכין, ומה שלא כתב

תשובה להתיי [אף שסבר שהצד להחמיר

הוא רק כהצד להחמיר שלא לחתוך חלות

בשבת משום קוצר] כי סבר שצורת יהודי

הוא רק בזקן (מגד גבעות עולם); י"ב-

חשש זה הוא גם למגלחים בסם; י"ג-

אינו נראה לפרוש מהאומרים מותר.

^{כח} כל ראש גילוח מורכב מחמשה עשר

זוגות להבים, כל זוג להבים מורכב מלהב

קדמי גמיש דמוי קפיץ ולהב אחורי

קשיח, כאשר הלהב הקדמי פוגש

שערה הוא מתחיל לחתוך אותה, מאחר

ש"ך), ומכאן ראיה הפוכה; ה'- המנהג

באירופה היה רווח להתיר, והספר הדרת

פנים זקן מלא שיבושים, ראה בשו"ת

יצחק ירנן (סי' ו'), עוד ראה בהקדמה

לחלק ח' של שו"ת אג"מ שספר זה הוא

ספר ההלכה היחיד שהגרמ"פ לא היה

מוכן לתת לו הסכמה; ו'- החפץ חיים

מיידי כשעקרון הפעולה כתער ולא

כמספריים; ז'- בזה גם המחמירים

אינם מחמירים; ח'- גם רבים התיירו

למעשה, ופוק חזי; ט'- אי אפשר

לדעת מה טעמו של דבר שלא נכתב

אלא הוא רק משמועות, והחזו"א אחז

שצורת בן תורה היא עם זקן ולכן לא

רצה גם גילוח במספריים רגילות; י'-

נכון דמייני לגבי פאות הראש, אולם

ממבנה משחית אלא הוא כמספרים מדויקות שהסכינים אינם חדים מספיק כדי לחתוך שער מול העור, וגם אין כאן חיתוך של הרבה שערות יחד כי כל שערה מטופלת בנפרד.

הסרת פיליפס: בשנת תשס"ב התקבלה הסרטה מחברת פיליפס המראה בהילוך איטי ובהגדלה גדולה את פעולת הרמת השער על ידי התקן ההרמה ואת חיתוכו על ידי הסכין; כאשר הסרטה זו הגיעה לרב שהזמנה פירש את משמעות ההסרטה שהשערה נחתכת עוד לפני שנשענת על הרשת [כפי הנראה בתמונה 6], וממילא הסיק שאופן פעולת המכונה הרגיל הוא לחתוך את השער ישירות ללא הרשת - שלהבנתו לא השתתפה בפועל במעשה החיתוך אלא שימשה רק כהגנה לעור הפנים וכגדר לאחיצת השער [למרות שכתב (בתחומין כ"ב עמ' 447) שיתכן שתה"ד התיר לגלח כשהחלק התחתון חדוד בתנאי שיניע את החלק העליון ולא את התחתון (אף שתוך כדי השימוש אי אפשר לדקדק כחוט השערה)], ותה"ד לא הציב תנאי להיתר שהחלק התחתון ישתתף בחיתוך כמסייע ולא רק כמחזיק את השערה], ומאחר והיה פשוט לו שכך הוא עקרון הפעולה גם של דגמי פיליפס הישנים יותר - לכן הסיק שבמרבית המכונות השער נחתך ישירות מחמת הסכין ללא סיוע הרשת, אלא שהוקשה לו מדוע לאחר השימוש בסכיני המכונה על שערות היד ללא הרשת לא מצא שהסכין חתכה שערות. מסקנתו הופצה בציבור, ומיד קם קול קורא להלחם בכל מכונות הגילוח שהרי הוברר שרובן בחזקת פסולות [ובנוסף צירפו את סברת החת"ם סופר שלהבנתם אסר להשתמש במספריים לחיתוך כעין תער, וכבר התבאר בעמ' לד שדבריו אינם מוסכמים וגם שנראה שכוונתו היתה לומר דבר אחר ולא את מה שייחסו

הערות והוספות

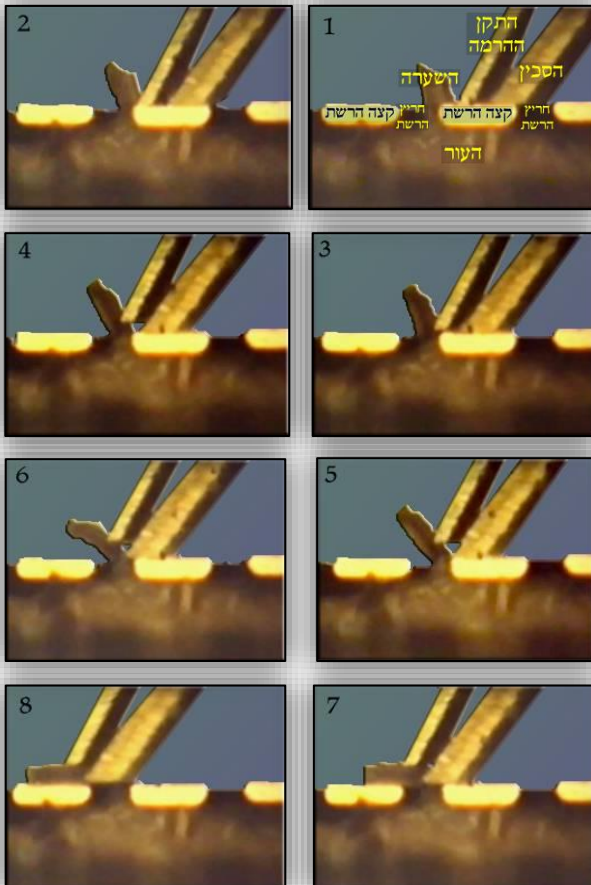
המכונה; יתרון שיטה זו אמור להיות בכך שמיד לאחר החיתוך חוזר זיף הזקן הנחתך אל תחת העור והתנוצצה היא גילוח ללא שארית שער ניכרת, העור לא נמשך אל תוך המכונה כפי שנמשכת השערה שנתפשה על ידי הלהב הקדמי מאחר שלעור יש גמישות ביחס לשערה, והתנוצצה הסופית של משיכה זו היא שהעור מגיע בתוך סדק המסרק עד ללהב.

שהקפיץ חלש מכדי לסיים את החיתוך אל מול התנגדות העור הוא נרתע לאחוריו, הלהב הקדמי בנוי כך שאין לו דרך להרתע לאחור וריתעתו מסתכמת בתנועה מאונכת מן הפנים אל תוך המכונה [כלומר כלפי מעלה], הלהב הקדמי הזה אווז בשערה ושולפה מן העור יחד אתו בתאוצה של 8000 G, מיד אחריה מגיע הלהב המוצק החותך את השערה במקום קרוב יותר לעור מאשר היה החתך הראשון שכבר נרתע אל תוך

לו, ועוד כתבנו בהערה יד לחדש שיתכן שאף לשיטת המחמירים יש להורות שמותר להשחית את זקנו על ידי תהליך כפול - שמתחילה יגזז את זקנו במכונת תספורת דקה מסוג "אפילידי-מגה" וכדו' אשר תגרום לגילוח השער ללא השחתתו, ולאחר מכן יגלח את שארית השער במכונת גילוח שעקרון הפעלתה הוא כשל מספריים ולא כשל תער, עיי"ש].

הוכחת ההסרטה שהמכונה כמספריים: ביקשתי ממנו עותק של ההסרטה וזכיתי שנהג בי מנהג עין יפה לשלוח לי עותק מידית, אולם ההתבוננות בהסרטה במשך עשרות פעמים בדיבוק חברים העלתה כמה תמיהות אשר גררו מסקנות שונות: א' - צבע ה"פער" שבין מתכת למתכת הוא כהה ולא בהיר כמו הרקע שמעל

[ששינתי את צבעו בתמונה לכחול, אולם גם בהסרטה המקורית הוא בהיר], ב' - נקודת השבירה של השער בעת שנפגע על ידי הסכין [הנראית בתמונות 5-8] היא בנקודה גבוהה של השערה ולא במקום חיבורה עם העור ששם היה המקום הטבעי לקיפולה אילו היתה מתקפלת

ישירות מהפגיעה שפגע בה התקן ההרמה לגודל מהירותו ולעוצמת פגיעתו, ג' - ראש השערה נראה בבירור כמסתובב בעת החיתוך, ד' - פגיעת התקן ההרמה בשערה גורם לרתיעת קפיץ ההתקן למעלה תחת אשר הקפיץ ישאר נמוך וידרוס את השערה [בתמונות 4-5], ה' - בתמונות הראשונות [2-1] השערה מוסתרת על ידי הרשת. ניתוח עובדות אלו הוביל למסקנה ברורה שהשערה באופן רגיל אינה נחתכת ישירות מחמת הסכין ללא הרשת אלא רק כתוצאה ממעיכת השערה בין הסכין לבין הרשת - בדיוק כמו במספרים דקות ומעולות, אלא שמאחר והחריץ שברשת הוא אלכסוני והשערה לא היתה מונחת בקצהו אלא בעומקו [שם הוא המקום שהסכין פוגשת אותה כי הסכין עצמה אינה תופסת את כל רוחב החריץ; עומק החריץ נראה בתמונה כהה מאחר והתאורה לא נכנסה אליו, וזה מה שגרם לטעות להחשיב את מקום זה כאויר, ולהגיע למסקנה המוטעית שהשערה נחתכת באויר ללא התנגדות הרשת] - לכן היה

נראה כאילו היא נחתכת לפני שנלחצה לרשת,

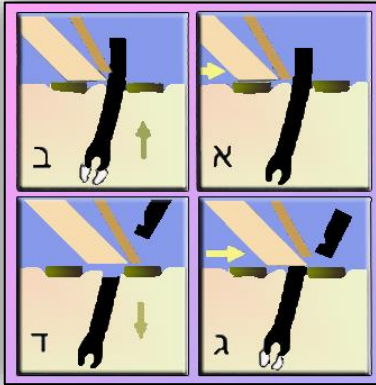

אבל במציאות השערה נשענה על המשך חריץ הרשת ורק לאחר מכן נתפסה בהתקן ההרמה ונחתכה על ידי הסכין, ובכך מובן מדוע צבע המרווח כהה, מדוע השערה נשברת רק בנקודה גבוהה, מובן שהיא מסתובבת תוך כדי החיתוך כי החריץ אלכסוני, מה גורם לקפיץ להרתע לאחור, ומדוע מעט מהשערה מוסתר על ידי הרשת - כי השערה

מונחת בעומק החריץ האלכסוני, ולכן מובן גם מדוע אין אנו מוצאים שערות חתוכות לאחר שימוש במכונה ללא רשת על שערות קצרות שעל היד. הרב הנ"ל נהג מנהג מודים דרבנן היינו שבחייהו, והגיב "מסכים".

בית הדין לעניני גילוח: בשנת תשס"ט נוסד בית דין המיועד להגביר את המודעות לאיסור שיש בגילוח במכונות המצויות וכדי למצוא פתרון אלטרנטיבי, וטענתם בפייהם: מאחר ומשמעות הראשונים והפוסקים שההיתר לגלח במספריים מותנה בכך שתשאר שארית שער - לכן כדי לאסור את השימוש

במכונה די להוכיח שהסכין נוגעת בעור

הפנים וממילא אין אפשרות שתשאר שארית שער [כפי שנראה מהאיוור שהודפס על גבי אריזות מכונות הגילוח של פיליפס, וכפי שמוכיחים מכך שסכיני המכונה שנגעו בכרית דיו - מלכלכות את היד דרך רשת המכונה], ומאחר ותכונה זו נמצאת בכל המכונות המודרניות - לכן טענו שדין כולן כתער ולא כמספריים; עוד טענו שגם לדעת הפוסקים שהגדרת

תער מותנית בכך שהשער יחתך ישירות ולא בין שני גורמים - הרי מוכח מההסרטה של חברת פיליפס שבמכונות המודרניות השער נחתך ישירות ולכן דין כתער^{כט}. כשביקשו מחברת פיליפס לייצר רשתות עבות יותר כדי שהבשר

הערות והוספות

והגדרת מספריים המותרות בגילוח היא שהשער אינו נחתך בסמוך לשורשו כבתער כמ"ש הריב"ן ושאר ראשונים, וכ"כ הנו"ב כשאסר להתגלח באבן חדודה: "כל שמגלח וחותר השערות סמוך לעיקרן לאפוקי מספריים - גילוח שיש בו השחתה מקרי והוי מעשה תער", וגם תה"ד כתב שאפילו מספריים חדות עלולות להיות כתער כשהצד התחתון של הזוג העליון יגע בעור הפנים, וא"כ ק"ו למכונת גילוח; ג'- הספק שהסתפקו אם מועיל שלא להדק

^{כט} תמצית המאמר המבהיר את עמדת בית הדין כפי שפורסם על ידי הרב אליהו דרעי שליט"א (תל תלפיות ס"ב, תשס"ה): א' - צורת פעולת המכונה אינה כמספריים כמוכח בהסרת פיליפס; ב' - התקן ההרמה גורם למשיכת העור עם השער ולכן נחתך בצמוד לעור כפי הנראה באיוור שעל אריזת המכונה, והסרת ההתקן אינה מבטלת את המשיכה מאחר והסכין עצמה מושכת מעט, והמכונות החדשות אף ללא ההתקן מגלחות טוב מהמכונות הישנות אף עם ההתקן,

לא יוכל להדחק ממש עד הסכין וממילא חיתוך השער לא יגרום לתוצאת גילוח כשל תער אלא כשל מספריים - נענו בשלילה מאחר והיקף מכירות החברה ליהודים שומרי מצוות הוא זעום ביחס לכלל מכירותיהם; פתרון אחר שנוסה על ידם היה לייצר רשת עבה יותר, אלא שייצור רשת כזו באופן עצמאי גרם לתלישת השערות ולא לחיתוכן - מפאת הדיוק המיקרוני הנדרש לייצור זה שבלתי אפשרי להגיע אליו ללא סיוע חברת פיליפס. בלית ברירה פנו להפצת מכונת תספורת קיימת מדגם "מגה-אפילייד" כ"מכונת גילוח כשרה", תוך

הערות והוספות

אין מקום ללמוד שיש לאסור מספריים מיוחדות ["כעין תער"] שמשחיתות כתער, כפי המבואר במאמר, וראה בש"ך שכתב: "כיון דכל הפוסקים כתבו **סתמא דבמספריים מותר** אם כן הא דתרומת הדשן חומרא היא", וגם כוונת הנו"ב לא היתה לאפיין שמקום החיתוך קובע אלא לומר שכל דבר שחותך ישירות כמו תער וגם אין שארית - נחשב תער, ולא עלה על דעתו לאסור מספריים שמשחיתות, וגם החת"ס סופר העיד שהנו"ב לא מצא תשובה טובה לשואל, וכוונת תה"ד לא היתה שאסור לחתוך בחוד התחתון של החלק העליון של המספריים אלא רק שאסור להניע את החלק התחתון כשהוא חדוד שאז נמצא שחותך ישירות כתער, כמבואר למעין בלשונות הראשונים והפוסקים; ג'- במכונות המגלחות בעקרון של מספריים אין נפ"מ אם מהדק; ד'- חודה של מכונת תספורת אינו מספיק חד לחתוך שערות ללא הרשת מפני זווית הסכין שאינה חדה וגם מפני שאינו חותך במהירות, ואף שהעור נפצע לעתים אך השער אינו נחתך ללא סיוע החלק הנייח.

את המכונה לעור הפנים אינו רלוונטי במכונות המודרניות שמעצמן מתהדקות, ולהתגלח בריחוף אינו מעשי, וגם אם יצליחו שלא ללחוץ את המכונה בחלק מהמקומות אולם בודאי שלא ימלטו מגילוח למשעי במקומות אחרים; ד'- השימוש במכונת תספורת ובמיישר פאות מותר בתנאי שיש הפרש של שני מילימטר בין החלק הנע החותך לחלק הנייח כדי שהחלק החותך לא יוכל לחתוך את השער ישירות על עור הפנים, וכן צריך שהחלק הנייח לא יהיה דק מדי כדי שהעור לא ידחק דרכו והשער עלול להחתך ישירות. דחיית דבריו: א- ההסרה של פיליפס מוכיחה שאמנם המכונה חותכת על העור אולם אינו כתער החותך ישירות אלא כמספריים הנצרכות לסיוע של שני אלמנטים, והתבאר במאמר זה שמותר לספר במספריים שמשחיתות; ב'- אין מקור ברור להחלטה שהקובע הוא מיקום החיתוך, ומריב"ן ושאר הראשונים לא ניתן להוציא זאת שהרי כוונתם רק להגדיר מדוע היה פשוט לגמרא שמספריים רגילות אינן משחיתות, אולם לאחר שהגמרא הסיקה שכוונת התורה רק לתער - כבר

ששינו את מבנה קצה הראש כדי להבטיח שהחלק החותך לא יוכל לחתוך שצורה ישירות בשום זווית, וממילא גם הרויחו שתמיד נשארת שארית שער הנרגשת מעט, ובכך יצאו גם ידי חובת סברת החת"ם סופר [על פי הבנת כמה פוסקים] (וראה מה שפקקנו בזה בעמוד לד) שגם בגזירה במספריים צריך שתשאיר שארית שער בשיעור נרגש, אלא שמכונות אלו לא התחבבו על חלק מבחורי הישיבה מפני שארית השער הנשארת לאחר הגילוח. בחורף תשע"ו התבשרנו שבית הדין החל לשווק מכונות גילוח הנראות כמכונות פיליפס - אלא שכשרות לשימוש - אך עדיין לא ראיתם בפועל כדי להבין כיצד פועלות.

אין נפ"מ במה שהסכין נוגעת בעור: אמנם, לאור המבואר במאמר זה שכאשר פעולת החיתוך מתבצעת כתוצאה מלחץ השערה בין שני חלקי הכלי כעקרון המספריים אין נפ"מ במה שהסכין נוגעת בעור בעת חיתוך השערות, כי גם זה מעוגן בהיתר הראשונים להתגלח במספריים כעין תער, וגם התבאר שאף כוונת החת"ם סופר לא היתה לאסור גילוח במספריים שמשחיתות, וגם התבאר שגם במכונות הגילוח הנפוצות של פיליפס השער אינו נחתך ללא סיוע הרשת, דלא כפי שהבינו כתוצאה מפיענוח שגוי של התצלומים המיקרוסקופיים [ואף שאי אפשר להביא ראיה מהאיור שעל גבי הקופסאות אולם גם שם רואים בבירור שחיתוך השערה נעשה בין הסכין לבין הרשת] - לכן דינן כמספריים ולא כתער, ונמצא שיש ללמד זכות על המתגלחים במכונות הגילוח הנפוצות; עוד התבאר שיש ללמד זכות אפילו על המתגלחים במכונות פיליפס מדגמי 6000 ומעלה [ראה מש"כ בעמוד מט] אלא שיש להם להחמיר ולשייף מעט את חודי הסכינים כדי שלא יוכלו לחתוך את השער ללא סיוע הרשת; אמנם אין להתיר לגלח את הזקן במכונות גילוח שלסכין שלהן יש יכולת לחתוך שצורה ישירות ללא סיוע הרשת, אלא שדגמים אלו אינם נפוצים.

ארבעת סוגי המכונות:

לאור האמור יש לחלק את מכונות הגילוח לארבעה סוגים עיקריים:

מכונות תספורת: א' - במכונות תספורת מסוג "מגה-אפילייד" המשווקות תחת השם "מכונות גילוח כשרות" עקרון הפעולה הוא כשל מספריים בכך שהשער נקצץ בין שתי מתכות, כלומר מסרק דק הנע ימינה ושמאלה על גבי מסרק דק אחר שאינו נע, ותוצאת התספורת היא שנשארת שארית שער בעובי מסרק המתכת הנייח הצמוד לעור ~ השימוש במכונות אלו אינו משחית את השער אפילו לאור מה שהתקבל לחוש לשיעור החת"ם סופר 'כשהשער נאחז בין הציפורן לבשר [כהרגשת פגימת הסכין]' - ולכן חכמי הדור התירו לגלח במכונה זו, ולכן הפקפוק על השימוש בהן הוא רק מצד דינים אחרים: לא ילבש, חוקות הגוים, ומחמת מעלת גידול הזקן [ראה בגדרי דינים אלו בהערה י]; דא עקא שמאחר והשער אינו נחתך במכונות אלו עד הסוף לכן המכונות לא הצליחו להתחבב על כמה אנשים אשר חלקם ממשיך עדיין להשתמש במכונות המצויות באמרם שמצוה זו היא מעל לכוחותיהם; היו שהצריכו שבעת השימוש במכונות תספורת יצמידו לעור רק את החלק הנח ולא את החלק הנע אם יש חשש שהחלק הנע יחתוך את השער לבדו שלא על ידי חיכוך מתכת במתכת ולכן ייצרו את

מכונה זו עם כיפוף בקצה החלק הנייח כדי למנוע אפשרות שהחלק החותך יגע בעור הפנים, ולענ"ד קשה להאמין שבמציאות החלק הנע יוכל לחתוך את השער לבדו ללא סיוע הרשת אף אם הוא נוגע בעור הפנים שהרי אינו חד כל כך, ולכן אינו נראה שצריך לחוש לכך

מאחר והכרעת הפוסקים שחששו של תה"ד שלא להסתפר במספריים חדודות אינו אלא חומרא - הבו דלא להוסיף עלה.

מכונות שהן כמספריים : ב' - במכונות מסוג "פיליפס" [לפני דגמי 6000, וכן מכונות שיק ורמינגטון הישנות⁵ (אינני מכיר את המציאות שלהן היום)] החלק הנע שבהן אינו חד כתער, אלא בזזית כשישים מעלות, ולכן אינו מסוגל לחתוך את השער ישירות כתער אלא נצרך לסיוע של הרשת כחלק מתהליך החיתוך [ללא הרשת השער היה מתקפל תחת דריסת הסכין ולא היה נחתך] ~ דין מכונות אלו כדין מספריים כעין תער המותרות לגלח בהן, ולפי האמור לעיל יש להתיר את השימוש במכונות אלו אף שתוצאת הגילוח היא השחתת השער; כל זאת כדי ללמד זכות על המשתמשים במכונות אלו אולם למעשה כבר התקבל אצל פוסקי הדור לחוש להבנה שהיתר השימוש במספריים כעין תער הוא רק כאשר אין השחתה; במכונות המודרניות הוסיפו עוד קפיץ מתכת המשמש כהתקן הרמה [Lift & Cut] שאינו מיועד לחתוך את השערה אלא תפקידו לנוע לפני הסכין החותכת ולהנעץ מעט בשערה, ומאחר והשערה קשה וגם נתמכת ברשת הרי שלפני שההתקן מספיק לחותכה - הוא נאלץ להרתע לכיוון מעלה תוך כדי שנשאר נעוץ בשערה, ועל ידי כך השערה עולה עם העור - וחיתוך השער על ידי הסכין מתבצע בנקודה קרובה יותר לעור, ובכך תוצאת החיתוך דומה מאד לתער: יש שחיבו להסיר את ההתקן, ולענ"ד אין בכך תועלת מאחר ואינו נראה שלהפרש האפסי שבין תוצאת הגילוח עם או בלי ההתקן יש נפ"מ הלכתית,

הערות והוספות

לחתוך שער ללא הרשת פה ושם, וראה מש"כ בזה בעמוד מט; **רמינגטון** R - ,520,510,330,320,310,150,110,105,91,71) 5130,4130,3130,970,950,835,730,720 MS , (720,710,520,510) F , (I9500,9190, MSC , (5700,5500,2492,2491,2300,1551) PG , (8986,8943) RS , (140,100) (410); **בראון** - קרוזר 4 (Z, 2675, 2865-60), דגם (7765,5414,3105), פרי גליידר (6610), (6680), פולסוניק (760,720,590,380,150), (790).

⁵ במכון צומת נתנו הכשר לדגמים הבאים:
פיליפס - HQ (6640,6675,6695,6707,6940,6970,6990,7120,7140,7180,7240,7290,7320,7340,8140,8150,8160,8240,8420,8040,8020) HS , (8290,8260,8250,8440) RQ , (1095,1090,1085,1060,1050) - ולא הבנתי על סמך מה הכשירו את הדגמים מסידרת 6000 ואילך שהרי עמדת המכון שאין להתירם מאחר והוכח שהסכין בדגמים אלו מסוגלת

ואדרבה ככל שבתהליך הגילוח משתתפים יותר גורמים - המכשיר דומה יותר למספריים מאשר לתער^{לא}.

הערות והוספות

מקום החיתוך [קצת דמיון לזה בדברי ריב"ן שכתב שמספריים אין חותכין שער בצד עיקר כתער] - היה מקום להמליץ שלא להדק את המכונה ולהסיר את ההתקן שתפקידו לסייע בשאיבת השערה אל קרבי המכונה, אך יש לתמוה על המלצות אלו דמאן מפיס שבהפרש מזערי זה עובר הגבול בין האיסור להיתר; ואם נאמר שההבדל תלוי בטכניקת הפעולה - שהתורה לא אסרה השחתה שנעשית על ידי מכשיר הפועל כמספריים אף אם התוצאה היא "כעין תער" אזי חיתוך רק על ידי שילוב של שני אלמנטים יהא מותר, ולגישה זו יתכן שאדרבה עדיף להשתמש בהתקן זה כי הוא מרכיב נוסף המדמה את המכונה למספריים, אף אם מפסידים בכך שהשערה נשאבת עמוק יותר לתוך הרשת.

^{לא} מטרת הסרת התקן ההרמה היא כדי שתוצאת הגילוח לא תהיה ממש כשל תער - ודומה שכך נוהגים רבים מבחורי הישיבות, וכן העידו (בקובץ Electric Shavers in Halacha) שדעת האג"מ לא היתה נוחה מגילוח עם ההתקן; במאמר המייצג את עמדת מכון צומת כתבו שאם התוצאה קובעת את ההבדל בין תער למספריים כעין תער - הרי שיש לאסור את כל מכונות הגילוח שהרי העור יוצא חלק ללא שיירים ניכרים, וההבדל המיקרוסקופי ביניהן אינו יכול להיות קו הגבול ההלכתי בין האסור למותר, וממילא לא יועיל להסיר את ההתקן כי התוצאה די זהה עמו ובלעדיו, וגם לא יועיל שלא להדק את המכונה לעור הפנים; אם ההבדל בין ההיתר לאיסור הוא לגבי

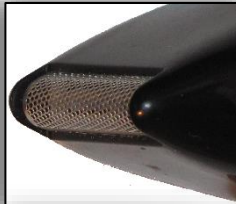
מכונה בעלת רשת מעובה: בשנת תשע"ח יצאה לשוק מכונת גילוח חדשה, דגם Ktech KS8 המאושרת ע"י בית הדין לענייני גילוח של הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א, והבשורה במכונה זו היא שהרשת מעובה יותר כך שבכל מצבי הגילוח תמיד ישארו זיפים הנרגשים בצפון; לפי המדידה שלי זוית הסכין במכונה זו היא בערך 50 מעלות, שהיא זוית מעט יותר חדה מאשר במכונות פיליפס; בהתאם לשיטת ביה"ד הרי מכונה זו כשרה לכתחילה כי עובי הרשת גורם שישארו זיפים נרגשים, אולם בהתאם למתבאר בחוברת זו - הרי אין נפ"מ באורך הזיפים הנשארים, ומאידך ככל שזוית המכונה חדה יותר - כך יש יותר סיכוי שהלהב יחתוך את הזקן ללא סיוע הרשת, וממילא גם במכונה זו עדיף לכתחילה לשייף מעט מחוד הלהבים.

מכונות החותכות באמצעות מערכת דיסקיות: כמו כן ישנן מכונות [כגון

Norelco G370, Braun 130,150] שעקרון החיתוך שלה

הוא, באמצעות מערכת 'דיסקיות' העומדות בניצב לרשת, ונעות ימינה ושמאלה בתוך רשת העשויה כחצי גליל - הלהבים במכונות אלו כלל לא חדים,

וחותכים רק באמצעות עקרון המספרים.

מכונות החותכות שער ישירות במקרה: ג' - המכונות מסוג "פיליפס"

לאחר דגמי 6000 נבדקו במכון צומת, ונמצא שהסכין עלולה לחתוך שער [על היד] פה ושם אף ללא סיוע הרשת ~ במכונות אלו יש לחוש משום חומרת תה"ד שמא הסכין תחתוך שער ישירות ללא סיוע הרשת, ולכן יש לשייף מעט בפצירה את חודי כל הסכינים כדי שלא יהיו חדים מספיק כדי לחתוך שער בפני עצמו ללא סיוע הרשת [ניתכן שמאחר ולא הוברר שהסכין מסוגלת לחתוך שער ישירות גם עם

הפסק הרשת הגורם שמגע הסכין בעור יהיה עדין - יש ללמד

זכות על המשתמש במכונות אלו לפני שיוף הסכינים
לאור הסכמת הפוסקים שחשש תה"ד הוא חומרא
בלבד^{לב}.

מכונות הפועלות כתער: ד' - מכונות מסוג בראון רונסון וסניו [דגמי העבר

שלהן, והמציאות היום אינה ידועה לי] וכן סוג מכונה חד פעמית ללא שם, וכן מכונה

הערות והוספות

השערה לא נחתכה התיר לגלח בה אף אם המכונה היתה מסוגלת לחתוך על ידי תחבולות, אלא שכתב שנראה שדעת החזו"א היתה לאסור בזה, וכן נלענ"ד שיש לאסור בזה שהרי מסתבר שגם תער שאינו חד מספיק כדי לחתוך שער באיטיות אלא רק במהירות נחשב כתער.

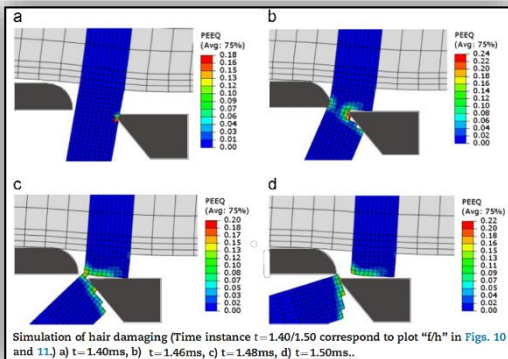
^{לב} בספר מכונת גילוח בהלכה דן שיש צד להתיר להשתמש במכונה שהסכין שלה חותכת מחמת מהירותה ולא מחמת חידודה כי הרי בכל דבר ניתן לחתוך במהירות מתאימה, ולמד לומר כן מחמת עדות שבעל האגרות משה היה רגיל לבדוק את כשרות המכונה על ידי שהעביר שערה על הסכין - ואם

של פנסוניק - אשר עקרון הפעלתן הוא כשל תער, כלומר להבים חדים החותכים את השער ישירות ~ גילוח הזקן במכונות אלו אסור בתכלית מאחר ויש כאן השחתה על ידי גילוח בתער.

סימולציה של גילוח: (מסקנות המאמר: FEM simulation of single beard hair)

cutting with foil blade shaving system שמומן ע"י חברת בראון, ונכתב ע"י ד"ר גאנג פאנג, אוניברסיטת צ'ינגואה, בייג'ינג, סין, וד"ר אלואיס קופל, קרונברג אים טאונוס, גרמניה; התרגום מאנגלית ותמצות הדברים - שלי) במחקר זה מדדו את השפעת צורת הלהב, המרחק בין הלהב לרשת, גובה גבשושית העור על כוחות החיתוך הדחיסה ומתח העור [כאן נכתב בתמצית, וראה הרחבה בפירוט הדברים שבסוף הקובץ של חוברת זו]:

א' - נמדדה מהירות חיתוך של 0.9 מטר בשניה [כלומר, כ-3.2 קמ"ש; מהירות חיתוך זו היא הרבה פחות מאשר במכונות פיליפס - ששם המהירות כ-73 קמ"ש, ויתכן שסיבת ההבדל היא בעקרון השונה של הפעולה, שבפיליפס יש להבים צרים ביותר שחייבים לנוע במהירות גבוהה כדי שבהנעת המכונה על הפנים - הם יפגשו את כל השערות, משא"כ בעקרון הפעולה של בראון - הסכינים רחבות, ופוגשות את כל השערות שבטווח הרשת,

וממילא די בתנועת גזירה איטית (י.ש.).

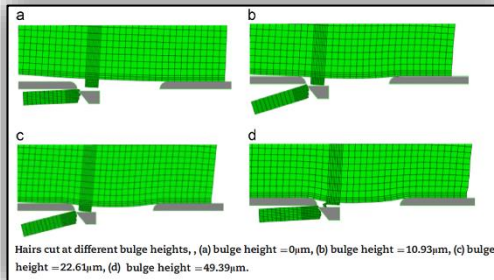
השער עובר עיוותים פלסטיים ואלסטיים [=שלא חוזרים ושחוזרים למקומם], וניזוק ונשבר בין הלהב לבין קצה הרשת.

גבשושית העור: הרשת

דוחקת את העור עד שנדחס לבין שפתי הרשת, ונוצרת שם גבשושית עור שממנה בולט השער, והגבשושית גמישה ומתנועעת מחמת לחץ הלהב על השער - עד שהשער מגיע קרוב לשפת הרשת החוסמת את תנועתו ומאפשרת ללהב לחותכו, ולעתים אף הרשת משתתפת בחיתוך השער; ככל שהרשת דוחסת את העור יותר - גם גובה הגבשושית גדל; ככל שהעור נתון תחת מתח גדול יותר - גדל החיכוך שבין העור לרשת, ומשך הגילוח מתקצר; ככל שהגבשושית גדלה - הזיפים ישארו קצרים יותר; כשהגבשושית קטנה -

הזיפים ישארו ארוכים יותר, ויהיה פחות מגע בין העור לרשת במהלך החיתוך, ומשך הגילוח יתארך.

בתחילת החיתוך גובה הגבשושית מצריך יותר כח חיתוך [ניתן להסביר זאת עם כוח הדחיסה הגדול כשבליטת העור גבוהה יותר]; בתחילת החיתוך - המגע בין העור

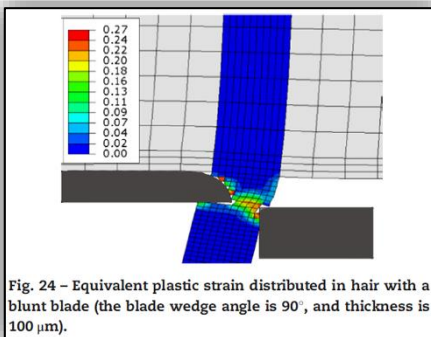

לרשת משתנה, וחלק מהעור כבר אינו נוגע ברשת [הסיבה העיקרית לזה היא הגבול החופשי בצידו העור - המאפשר לעור לחזור לאחור, ובמהלך חזרתו לאחור - העור מתנהג כמטוטלת הנעה קדימה ואחורה, ותנועתו

דועכת, והלהב מגיע לשיווי משקל תוך כשתי

אלפיות שנייה]; לקראת סוף החיתוך - כוחות החיתוך גדלים לערכי שיא, אך אז כמעט ואינם תלויים בעומק הבליטה; לאחר החיתוך - העור ושארית הזיפים חוזרים למקומם הראשוני.

זוית הלהב: בגילוח מצוי השער נחתך בו זמנית ע"י הלהב ושפת הרשת, והם משמשים יחד כזוג מספרים: ככל שזוית הלהב פחות חדה - נצרך כוח חיתוך גדול יותר, הלחץ בעור גדל [השפעת הזווית על מתח העור אינה ברורה, כי מתח העור מושפע מצורת חריצי הרשת, מבליטת העור לבין חריצי הרשת, ומתנאי החיכוך], ולרשת תפקיד פעיל יותר בחיתוך השיער, עד כדי שכשזוית הלהב ישרה - כמעט

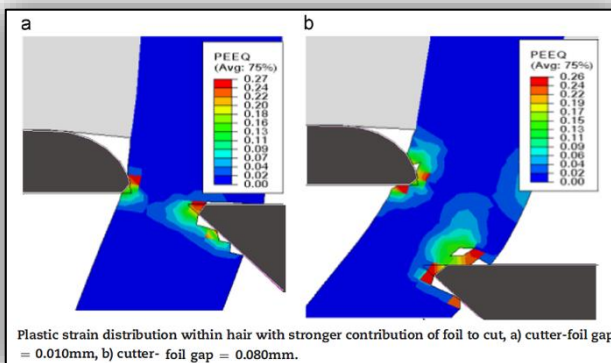

מחצית השערה נחתכת ע"י הרשת ולא ע"י הלהב; ואילו ככל שהלהב חד יותר מהרשת - רוב השער יחתך ע"י הלהב ולא ע"י הרשת, הרשת תשמש יותר כמחסום ופחות תסייע לחיתוך עצמו [ואז כמעט ולא משנה מה המרווח שבין הרשת ללהב], ויוצרך פחות כח חיתוך, וגם הלחץ בעור יפחת, והעור ידחף ע"י הלהב.

שפת חריצי הרשת: שפת חריצי הרשת יוצרת סדן שמאפשר ללהב לחתוך את השער; תפקיד שפת הרשת על חיתוך הזקן מושפע מזווית הלהב: שכשמגלחים בלהב חד ביותר [שלא מצוי במכונות הגילוח] - השער עשוי להחתך במהירות ללא מגע עם הרשת, וככל שמשתמשים בלהב קהה - הרשת משתתפת יותר בחיתוך השער, בדומה למספריים [הגדרת 'מספריים' במאמר זה איננה הגדרה הלכתית, שהם מגדירים 'מספריים' - כשגם הלהב וגם הרשת משתתפים בפועל בחיתוך, ואילו בהגדרה ההלכתית יש להגדיר כ'מספריים' ולא כ'תער' - גם כאשר הרשת רק מחזיקה את השער ומאפשרת ללהב לחתוך, שהרי הראשונים לא הגבילו את ההיתר לגלח במספריים כעין תער דוקא כאשר שני הלהבים קהים או שניהם חדים - וממילא שניהם משתתפים בחיתוך בשווה, אלא גם כשהאחד חד יותר מהאחר - וממילא עיקר החיתוך נעשה בו (י.ש.).].

המרווח בין הלהב לרשת: ככל שהמרווח בין הלהב לרשת גדל - גדל גם כח הדחיקה של הלהב, ומרווח גדול גורם לתנודות גדולות של העור מעלה ומטה; כח החיתוך של הלהב גדל רק במעט עם הגדלת המרחק בין הלהב לרשת [יוצא מן הכלל הוא הערך המינימאלי של מרווח עשרה מיקרון - שמצריך הרבה יותר כח חיתוך מאשר במרווח עשרים מיקרון]; אמנם, בהשפעת לחץ העור על הדחיקה יש

שינוי כצורת
אוכף [כלומר, יורד
ואז עולה] -
כשבמרווח 40
מיקרון יש את
הערך הנמוך
ביותר, וחוזר
לעלות
כשהמרווח עולה

מעל 40 מיקרון, ולכן המליצו לשמור את המרחק בין הלהב לרשת כמרחק מוגבל, ולא גדול מדי.

סיכום המאמר, ומה שנוגע להלכות גילוח הזקן: גובה הגבשושית יוצר הבדל

באורך הזיף הנשאר לאחר החיתוך [אולם אין בזה נפ"מ להלכה, שהרי לדעת הסוברים שהיתר המכונה מותנה בכך שתשאר שארית המוגדרת כ'שער' - הרי לא די בשארית מזערית

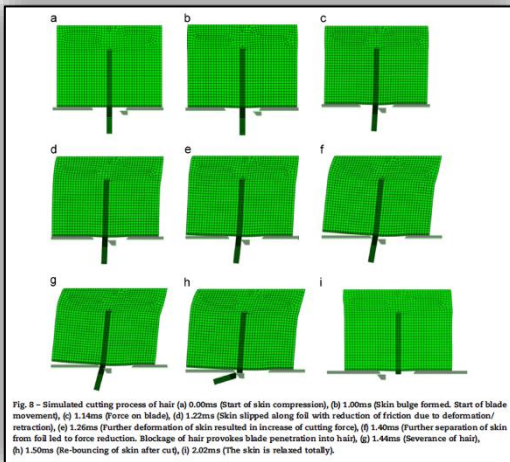

Fig. 8 - Simulated cutting process of hair (a) 0.00ms (Start of skin compression), (b) 1.00ms (Skin bulge formed. Start of blade movement), (c) 1.14ms (Force on blade), (d) 1.22ms (Skin slipped along foil with reduction of friction due to deformation/retraction), (e) 1.26ms (Further deformation of skin resulted in increase of cutting force), (f) 1.40ms (Further separation of skin from foil led to force reduction. Blockage of hair provokes blade penetration into hair), (g) 1.44ms (Severance of hair), (h) 1.50ms (Re-bouncing of skin after cut), (i) 2.02ms (The skin is released totally).

זו, ולדעת מי שלא תלה את ההיתר בשארית ניכרת אלא רק באם פעולת המכונה כמספריים או כתער - גם אין נפ"מ בשארית זו]. הגמישות של העור ובלִיטת העור הנכנסת לבין חריצי הרשת - מאפשרים לעור שבו השערה לנוע ממרכז החריץ עד לשפת הרשת, ובכך השערה תשען על הרשת,

ותחתך. צמצום המרחק שבין הרשת ללהב והשימוש בלהב בעל זווית חדה יותר - גורמים שהרשת רק תשמש כסדן שעליו הלהב יחתוך ופחות תשתתף בפועל בחיתוך, ואילו הגדלת המרווח שבין הרשת ללהב, וכן השימוש בלהב בעל זווית קהה - גורמים לכך שהרשת תהיה שותפה פעילה לא רק כסדן לחיתוך, אלא גם בחיתוך בפועל; אמנם, הגדרת השימוש במכונה זו כ'מספרים' ולא כ'תער' לכאורה לא מותנית במה שגם הרשת תשתתף בחיתוך, אלא די שהרשת תשמש כשותפה המסייעת ללהב לחתוך [שהרי הראשונים לא הגבילו את ההיתר לגלח במספריים כעין תער דוקא כאשר שני הלהבים קהים או שניהם חדים - וממילא שניהם

משתתפים בחיתוך בשווה, אלא בפשטות התירו גם כשחלק אחד

של המספריים הוא חד יותר מהאחר - וממילא עיקר החיתוך נעשה בו]. אמנם, אם יתייעצו איזו מכונה לרכוש -

לכאורה יש ליעץ שירכשו מכונה שבה הלהב בעל זווית ישרה ומהירות חיתוך נמוכה [כגון של בראון, בעלת הסכינים בצורת דיסקיות והרשת העגלגלה], שבה אין סיכוי שהסכין תחתוך שער באויר ללא סיוע הרשת.

הסרת השער במשחה

סוגי המשחות: עוד דרך להסיר את שערות הזקן היא על ידי שימוש במשחה; ישנן משחות הממיסות את השערות, וישנן משחות שרק מרככות את השערות עד שנוח להסירן באמצעות קיסם וכדו', ויש לדעת אם מותר להשתמש במשחה להסרת שערות הזקן, ובאיזה אופן מותר להסיר את המשחה עם השערות שהתרככו.

התנאים להיתר השימוש בסם: השימוש במשחה להסרת הזקן נתקן על ידי חכמי פראג הראשונים כדי שהיהודים לא יסתפרו במספריים חדודות מחשש לחומרת תה"ד (חת"ם סופר או"ח א' קנ"ט). לפי הדרך שנתבארה לעיל שאיסור תגלחת הזקן הוא רק כאשר השער נחתך באמצעות תער או מכשיר דומה החותך את השער ללא אמצעי עזר - פשוט שמותר להשתמש במשחה הממיסה את השער שאין זה כלל חיתוך, אלא שמסתבר שאף לאחר שהשער כבר רך עדיין אסור להסירו באמצעות דבר שיגרום לחיתוכו [כגון סרגל או כרטיס טלכרט] שהרי פעולה זו דומה ביותר לפעולת התער, אלא יש להסירו באמצעות שפשוף [במטלית או בשקית וכדו'] או על ידי חפץ מעוגל [כגון קיסם או כרטיס טלכרט מקופל וכדו'] - ובזאת פעולת הסרת השערות אינה דומה לתער, וכ"כ הנודע ביהודה (תניינא י"ד פ"א): "במשיחה שעושים כעין טיח הטיט - אין זה גילוח ומותר, ואף על פי כן לאותן שמגלחין על ידי טיחת טיט הזה ונשאר הטיט הזה על פניהם עד שנתייבש ואח"כ גוררים את הטיח הזה מעל פניהם אני מזהיר אותם תמיד שלא לגרר הטיח הזה בסכין או בשאר דבר חד דבקל יכולים לבוא לגילוח שיש בו השחתה, שע"י הגירור בכח יחתוך הסכין או הדבר חד השער אשר לא שלט בו טיח הזה - והוי כמו תער, לכן יטלו קיסם או כלי עצם חלק לגרר בו שבזה אין חשש חיתוך שערות כלל", וכן מורים פוסקי זמננו, וכן המנהג אצל בחורי ישיבה רבים [לא זכיתי להבין מדוע כתב בשו"ת חלקת יעקב (ק"ג ב') שהסרת הזקן בסם עם עצם חד עדיפה ממספריים כעין תער - כי אף שחשש בגילוח במספריים כעין תער לחומרת התה"ד (לפי הבנתו שכוונת תה"ד שלכתחילה יש להחמיר שלא לגלח במספריים כעין תער, ואילו בהערה י התבאר שכוונת תה"ד רק להסרתו בזוג חדוד מאד) אולם בהסרת השער בעצם חד לכאורה ממש נכשל בתער].

יש לדון בהיתר השימוש בסם: אמנם לדעת הפוסקים שהבינו שכוונת החת"ם סופר לאסור להתגלח במספריים משחיתות ולכן אוסרים להתגלח אפילו

במכונת גילוח הפועלת לפי העקרון של מספרים - הרי שהחשיבו כתער כל אופן שמשולבים בו גילוח והשחתה, ולדבריהם יש לדון אם מותר להתגלח באמצעות משחה אף כאשר אין מסירים את השערות בדבר חד, שהרי הדבר פשוט שהשימוש במשחה גורם להשחתת השער מאחר ולא נשארות שאריות, ומקום הדיון הוא אם השימוש במשחה מוגדר כגילוח לפי ההגדרות שהתבארו בעמוד ט.

האם המסת השער אינה נחשבת גילוח:

"גילוח" היא חיתוך, אלא שהריב"ן וסייעתו הוסיפו שיש לחיתוך זה להיות כפי הדרך שרגילים לגלח^{לג}, ואין לנו מקור ברור לומר שגם המסת השער נחשבת גילוח שהרי המשחה אינה חותכת את השער אלא ממסה אותו, וגם אינה ממסה את השער מיידית כפי שהתער חותך מיידית, וכן כתבו להדיא הריטב"א (מכות כ'. "לא אמרו דמחייב בנשא אלא לגבי קרחה אבל לגבי זקן דבעינן גלוח, נשא לאו גלוח היא") הנודע ביהודה (תניינא יו"ד פ"א "הוא מותר מדינא דאין זה גילוח, והתורה לא הקפידה אלא בגילוח שיש בו השחתה כמו תער"), שו"ת חיים שאל (א' נ"ב "בזקן דשרי מספריים כעין תער מכ"ש דשרי בסם חדא דאינו דרך גלוח... ותו דבסם אין השערות נושרות מיד"), בברכי יוסף (יו"ד קפ"א ח' "נהגו בערי אדום רבים מיראי' ה' להניח סם בעיסה רבה על זקנו ונושר כל השער, ויראה דמותר גמור הוא ודלא כמאן דאסר") ובמראה הפנים (ירושלמי נזיר ו' כ"ט: "לאפוקי סם שאינו משיר את השער בשעה שהוא מעביר על ראשו כי אם לאחר זמן, ולמד זה מדאמרין בגמרא סתמא דכעין תער בעינן - וזה הוי שלא כעין תער" [מיירי לגבי נזיר]). מקור הדברים בפשוטות הוא ממה ששינונו בנגעים (י"ד ד') "שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה נזיר ומצורע ולוים, וכולן שגילחו שלא בתער או ששיירו שתי שערות לא עשו ולא כלום", והסבירה הגמרא (נזיר מ'): "אמר מר שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה - פשיטא? מהו דתימא משום עבורי שער הוא ואפילו סך נשא - קמ"ל דלא" - כלומר שמאחר ולגבי תגלחת המצוה

הערות והוספות

שאינו מלקטו ועוקרו לעצמו אלא משיר את כל השער לגמרי וכאחת - ואולי י"ל שהרמב"ן מסכים לסברה שכתב בשו"ת חיים שאל (א' נ"ב) שבסם אין השערות נושרות מיד, או שגם כוונת הרמב"ן אינה שכל אמצעי המסיר שערות רבות נחשב כגילוח אלא רק אם הוא גם חותך אותן.

לג
אם כוונת הרמב"ן (הובא לעיל בעמ' י') ש"גילוח" הוא כאשר משיר את השער לגמרי ובבת אחת כמו שעושים בתער ובמספריים [ולכן בשימוש בפינצטה אין גילוח כי כל שער ושער מלקטו ועוקרו לעצמו] - צריך להבין מדוע השימוש בסם המשיר את השער אינו מוגדר כגילוח אלא רק כהעברת השער אף

שבנזיר במצורע ובלויים גדר המצוה הוא שצריכים גילוח ואינו די בהעברת השער לכן אם סך נשא לא קיים את מצות התגלחת כי הסם רק העביר את השער ולא גלחו, ופוסקים אלו הבינו שכוונת הגמרא שסיכת נשא כלל אינה נחשבת גילוח, וממילא גם לגבי איסור תגלחת הזקן אין איסור בשימוש במשחה הממיסה את השערות כי אף שהסם משחית את השער אבל אינו נחשב גילוח [כאשר אין מסירים את השער במכשיר חד - שאז הוא גילוח שיש בו השחתה ואסור כתער].

הסברא שהמסת השער נחשבת גילוח: אמנם יש מקום ללמוד שכוונת הגמרא שמה שנזיר מצורע ולויים שסכו שערן בנשא לא קיימו את מצות התגלחת אינו מפני שההמסה בסם אינה נחשבת גילוח, אלא לעולם היא נחשבת גילוח אך אינה נחשבת "גילוח בתער" ולכן אף שמצורע נזיר ולוויים אין מקיימים את מצות התגלחת על ידי שימוש בסם - אין זה אלא מפני שמצותם לגלח בתער והמסת השער בסם אינו נחשב כתער, אבל כלפי איסור תגלחת הזקן שאינו צריך להיות דוקא בתער [לדעת הפוסקים שהבינו כן בדעת החת"ם סופר] (ולעיל בעמ' לד התבאר שלענ"ד כוונת החת"ם סופר לא היתה לאסור בכך) - יתכן שהמשתמש בסם נחשב שגילח וגם השחית אף אם לא חתך את השערות המומסות במכשיר חד, ואכן בשו"ת קול מבשר (א"י ט) הסיק שיש לאסור לגלח את הזקן בסם מאחר וקשה על דברי הריטב"א הנו"ב והברכי יוסף [שסברו שסך נשא אינו בכלל גילוח הזקן] שכל שאמרו הוא רק שאין מקיימים בסם מצות תגלחת מצורע כי סם אינו תער או כי משיך את השער רק לאחר זמן או כי הוה מצוה מיוחדת במצורע ובעינן כולה מכח אדם ולא ע"י סם או כי מיירי בסם הגורם שהשער לא יחזור ויצמח ומדובר שהנזיר והמצורע סכו ממנו לפני הזמן וממילא ביטלו את מצות התגלחת - אולם לגבי איסור גילוח הזקן אכתי יאסר לגלח בסם כי יש להוכיח שסך נשא נחשב מעשה, ושהוא מעשה גילוח; וכן אסרו לגלח את הזקן בסם גם בכמה ספרים [שו"ת מן השמים לרבינו יעקב בעל התוס' (סי' לו), הרב פיאמיטא (מובא בספר פחד יצחק אות פ' ערך פאת הזקן), שו"ת שמש צדקה (יו"ד ס"א) בשם חמיו, בית הלל (יו"ד קפ"א), ובשו"ת מכתם לדוד (כ"ח) כתב שלא ימנע לפחות מאיסור דרבנן וקרוב לבוא לידי איסור דאורייתא], ומאחר ורבים אוסרים לגלח את הזקן במספריים כעין תער וקצתם מחמירים אף בסם, וכן אנו נוהגים - אפילו אם הלכה כמתירים אולם אבותינו קבלו עליהם להחמיר, ואסור עלינו בני פולין, ואין לנו התרה, עכ"ל (שו"ת קול מבשר); מ"מ מנהג בחורי הישיבות לגלח את הזקן בסם, וחובה עליהם להזהר מלהסירו במכשיר חד.

סיכום עם תוספות

- א. **הסרת פאות הראש:** אסור להסיר את פאות הראש בכל אופן שלא נשאר בשערות שיעור "כדי לכוף ראשן לעיקרן" - בין בתער, בין בסם, בין במכונת גילוח, בין במספריים ובין במכונת תספורת, ושיעור זה הוא כ-4-5 מ"מ^{לד}.
- ב. **תחתית פאות הראש:** מקומן של פאות הראש הוא עד למטה מן האוזן - מקום שהלחי התחתון יוצא ומתפרד שם, ונחלקו פוסקי זמננו אם הוא כנגד קצה אליית האוזן או כנגד גובה נקב האוזן^{לה}, ולכן המגלחים זקנים

הערות והוספות

הלחי אלא שגם כתב שתחילת פאת הזקן היא תחת האוזן, ויש שיישבו שכוונתו לתחת נקב האוזן ולא לאלה, או שמיירי רק לגבי פאות הזקן ולא לגבי פאות הראש, או שכוונתו לא לבליטת העצם אלא להתרחבות רוחב הזקן שבד"כ תחת האוזן, אמנם כשרש"י כתב לגבי פאות הראש ברור שכוונתו למקום חיבור העצמות בצד האוזן "דשתי פאות יש לו לראש, שהראש כשתי חתיכות מקום השיער חתיכה אחת ומקום הפנים והזקן חתיכה אחת, ומתחברות זו עם זו בצד האוזן מלפניו מקום שלועזין טנפל"א ושם נקרא פאה ששם סוף הראש מקום חיבור הפרקים", וכן בשבועות (ב'): "ופאה לשון סוף וקצה... מקום חיבור הגלגולת עם הלחי והן מקום הצדעין", וכן הוא בלשון המאירי (מכות י"ג): "...מקומות שמתחבר בהם עצם הגלגולת שבו השער עם הלחי העליון שבו הפנים והאזנים שהם הבליטות שעל האזנים... לחי העליון הוא צד הלחי שמן הפה ולמעלה, ומקום בליטתו הוא סמוך לאוזן כנגד הנקב מצד הפנים", וכן הוכיח הרב

^{לד} כך מקובל להורות על פי אמדן משוער של שיעור "כדי לכוף ראשן לעיקרן" - שבפחות מכן אין לו שם שער; אמנם ראה בלשון הרא"ש (מכות ג'): "...אלמא הקפת הראש אפילו במספריים אסור... והא דתניא בתוספתא גבי פאת הראש ואין חייב עד שיטלנו בתער - במספריים כענין תער קאמר", וכ"כ בחכמת אדם (פ"ט ט"ז) ובקצש"ע (ק"ע א'): "ואפילו לגלחם במספרים כעין תער דהיינו סמון לבשר ולא משייר כלום מן השערות סמוך לבשר - יש אוסרין", ובבה"ל (רנ"א ד"ה אפילו) כתב: "...היה להם לשייר עכ"פ קצת מן הקצת".

^{לה} ישנן משמעויות שונות בלשונות רש"י עד היכן מקום הפאות, בדמכות (כ"א.) הגדיר היכן מתחילות פאות הזקן שמעליהן פאות הראש "פרק ראשון של זקן היינו תחת האוזן מקום שלחי התחתון יוצא משם ושם נקרא פאה...", ועוד כתב "אחד למטה מן האוזן מקום שלחי התחתון יוצא ומתפרד שם ושם נקרא פאה בחנו של לחי שבוטל לחוץ ששם מתחלת הזקן" - דמלשונות "מתפרד" "שלחי התחתון יוצא" לכאורה ברור שהכוונה היא לפרק של

בסם יזהרו שלא להניח את הסם מעל גובה זה, והמספרים שערות הפאות במכונת תספורת יקפידו להשתמש שם במפריד מספר שתיים לפחות.

ג. **צידי פאות הראש:** כתב בשו"ע (יו"ד קפ"א ט') שכל רוחב מקום זה - לא תגע בו יד, ולכן יש להזהיר את הספר שלא יגזוז במספריים פס מעוגל בסמוך לאוזן כדי שלא למעט מרוחב פאות הראש.

ד. **גילוח הזקן בתער:** אסור לגלח את הזקן בתער, וכן בכל מכשיר אחר הפועל כתער - כלומר מכשיר חד החותך את השער ישירות ללא צורך בסיוע מהתקן אחר [כגון אבן מחודדת, סייפטי רייזור, מכונת גילוח שהסכין שלה חדה מאד ומסוגלת לחתוך שער ללא סיוע הרשת (כגון 'פנסוניק')].

ה. **השימוש בסם:** הממיסים את זקנם בסם ["משחה", "משעי"] אסורים

הערות והוספות

במקום שמתרחב - הרי שמעל זה הוא הראש, דלא כמשמעות הפשוטה של משנתנו, ואף שהיה מקום לומר שהשטח שבין הראש לזקן אמנם נחשב זקן אלא שאין חייבים על גילוהו בתער - אלא שאין זה מסתבר שהרי החיוב הוא על מקום הפאות, דהיינו על גילוח הקצוות, ומה לך יותר קצוות מזה, והשיב הרב קורן: "...איני בא להחליט אם ניתן לדחוק ברש"י את הדברים או שבאמת על פי המבנה שיש לנו בראש אכן אין לנו דרך ליישב את הדברים בעולם הזה". ראיתי ביוסף אומן לחיד"א בדיני פאות שכתב "קודם שזכינו לקדושת ספר כוונות בת"ל נהגתי השיעור עַד...נִקְבַּ...הַאֲזִינָה, כי מלישנא דגמרא המשוה צדעיו לאחורי אזנו משמע לי שהוא שיעור זה". בקונטרס 'מגד גבעות עולם' הביא בשם האג"מ זצ"ל שמיקום פאות הראש תלוי במקום שצמחו שערותיו בהיותו נער.

קורן שליט"א מלשון המשנה (נגעים י' ט') "איזה הוא זקן - מן הפרק של לחי עד פיקה של גרגרת" - שלשון זו מעידה על המפרק, וממה שפשוט שהמקומות ששער גדל אצל ילד לפני שזקנו מתחיל לצמוח - רק הם בכלל פאות הראש, וכידוע שער זה נמשך רק עד המפרק, וכן רואים אצל מי שצבע שער ראשו שונה מצבע זקנו, וממה שראיתי אצל חולה ל"ע שנשרו שערות ראשו אולם זקנו נשאר - מקום החיבור הוא במפרק ולא בתחתית האוזן; ואף שבמשנה בנגעים מוכח שמקום סוף הראש הוא במפרק אולם באותה משנה גם מבואר שאין מקום בשערות הפנים שאינו לא זקן ולא ראש "הראש והזקן שאין דבר אחר מפסיק ביניהם..." - וממילא פשוט שמה שאינו ראש הרי הוא זקן, וכן פשוט שמה שאינו זקן הרי הוא ראש, וממילא כשנחזור לדייק את דברי רש"י בכמה מקומות שמשמעותם הפשוטה היא שהזקן מסתיים מתחת לאוזן

להסיר את השערות שלא נמסו ולא נשרו אלא רק התרככו - באמצעות כלי חד שעלול לחתוך אותן לרוב רכות, אלא יסירו את הסם עם השערות המרוככות באמצעות כלי מעוגל כגון כרטיס טלכרט מקופל או מקלון שמלוכף בסלוטייפ, וכן בשקית או מגבון לח וכדו'.

1. **מספריים, ומספריים כעין תער:** מותר לספר את הזקן באמצעות מספריים מאחר והתורה לא אסרה גילוח שאין בו השחתה. ההיתר לגלח את השער הוא גם במספריים דקות כגון מספריים של ציפורניים [הנקראות "מספריים כעין תער"] - שהחיתוך בהן נעשה בסמוך לעור ולא נשארת שארית שער [כמוכח מלשונות הראשונים והפוסקים (ראה בעמוד לח), כי הבינו שלאחר שהגמרא ביררה שהתורה לא אסרה גילוח במספריים מכיון שמספריים רגילות אינן משחיתות - הותר גם הגילוח במספריים דקיקות]; יש מהפוסקים המאחרים שייחסו לב"ח ולחת"ם סופר שאסור לגלח במספריים שמשחיתות לגמרי, כי הבינו שההיתר לגלח במספריים מותנה בכך שתשאר שארית שער [ולעיל בעמודים מב, לד התבאר שלענ"ד כוונת הב"ח והחת"ם סופר לא היתה לכך], ולדבריהם מותר לגלח את הזקן רק במכונות המשאירות שארית שער הנאחזת בין הצפורן לבשר כהרגשת פגימת סכין [כגון מכונת התספורת "מגה-אפילידי" שבה לסכין אין כלל אפשרות לגעת בעור].

2. **מכונות שהן כמספריים:** לאור המתבאר שמעיקר הדין מותר לגלח את הזקן במספריים שמשחיתות יש ללמד זכות על המגלחים במכונות גילוח שעקרון הפעלתה הוא כשל מספריים ולא כשל תער - כלומר שהסכין אינה מסוגלת לחתוך שער ללא סיוע הרשת [ניתן לבדוק זאת על ידי פירוק הסכין מהרשת והעברתו על שער היד], וזאת אף כשהסכין נוגעת בעור ולכן שאריות השערות אינן ניכרות - דוגמא לזה הן מכונות גילוח פיליפס שלפני דגמי 6000. בחלק ממכונות גילוח אלו יש התקן הרמה [Lift & Cut] הגורם לשאיבת השער לתוך המכונה כך שהגילוח מתבצע ממש על העור, ויש שהורו שהיתר הגילוח מותנה בפירוק התקני ההרמה, אמנם מאחר וההפרש בין תוצאת הגילוח עם או בלי התקן ההרמה הוא מיקרוסקופי ואינו נראה שבהפרש זה יש נפ"מ הלכתית - נראה שבמכונות אלו אין צריך לפרק את ההתקן, ואדרבה - ככל שבתהליך החיתוך משתתפים יותר גורמים דומה המכונה יותר למספריים מאשר לתער. מאחר ויש

מהפוסקים המאוחרים שייחסו לחת"ם סופר שאסור לגלח במספריים שמשחיתות - לכן ההוראה הרווחת היא שלא לגלח את הזקן במכונות גילוח שמשחיתות.

ח. **מכונות שלעתים חותכות כתער:** בשימוש במספריים מחודדות קיים חשש שאם יניע את החלק התחתון הנוגע בעור - הוא עלול לחתוך את שער הזקן ישירות ונמצא שהשתמש במספריים בכתער, ולכן ר"י מקינון הזהיר את הספ"ר שלא יניד את הזוג התחתון החדוד שמא יחתוך לבדו, ותה"ד הזהיר שכלל לא ישתמשו במספריים מחודדות לגילוח הזקן מחשש זה; הסכמת הפוסקים שאין לאסור לגמרי את השימוש במספריים אלו למרות החשש שמא יניד את הזוג התחתון [דלא כתה"ד שאסר להשתמש בהן] כי חשש זה אינו אלא חומרא מאחר ומעיקר הדין נחשב שגוזז את הזקן במספריים ולא בתער [ראה מש"כ בעמ' מט], ומכאן יש ללמד זכות גם על המשתמשים במכונות גילוח פיליפס החדשות [מעל דגם 6000] אף שבנסיון על שערות היד ללא הפסק הרשת הוברר שהסכין מסוגלת לחתוך שערות פה ושם, ובפרט שמסתבר שכאשר מגלחים עם הרשת - הפסק הרשת גורם שחיתוך השער יתבצע כמעט רק בסיוע הרשת, אלא שיש להדר ולשייף בפצירה עדינה את חודי כל הסכינים כדי שלא יהיו מסוגלים לחתוך את השער ללא סיוע הרשת [אין צורך לשייף גם את חודי התקני ההרמה כי הם אינם חותכים את השער אלא רק ננעצים בו ומרימים אותו]; גם במכונות אלו אין חובה להסיר את התקני ההרמה, אלא שהסרת התקני ההרמה אינה פוטרת מההידור לשייף את חודי כל הסכינים.

ט. **מכונת גילוח אחר מכונות תספורת:** בשו"ת בשמים ראש התיר לגלח את הזקן בתער לאחר שנגזז במספריים ולא נותר בו שיעור "כדי לכוף ראשו לעיקרו" כי החשיב שלשארית שער זו אין שם שער ואין בה איסור גילוח בתער, וכן הבין הרז"ו באסקוויץ שאין איסור גילוח בתער כשנשארו "רק עקבי השערות והם קטנים ואין בהם כדי נטילת הזוג" - שהוא שיעור מועט יותר [ראה בעמוד כז שכמה פוסקים סברו כן להלכה מעיקר הדין]; החת"ם סופר לא התיר לגלח בתער לאחר הגזיזה במספריים כי נקט ששיעור השער המחשיב כמגולח הוא רק "כשהשער נאחז בין הציפורן לבשר [כהרגשת פגימת הסכין]" - וממילא לעולם יהיה אסור לגלח את השארית

בתער. מאחר ובכמה ראשונים מצאנו מפורש שכתבו שיעור גדול יותר משיעורו של החת"ם סופר [ראה בעמוד כד] - לכן נראה שאף המהדרין המגלחים את זקנם במכונת תספורת "מגה-אפילייד" המשאירה שארית שער מועטת יכולים לסמוך [ראה בהערה יד] ולגלח את שארית השער שנשארה לאחר הגילוח במכונת התספורת באמצעות מכונת גילוח הפועלת בעקרון של מספריים [כגון בפיליפס לפני דגמי 6000, או בדגמים שלאחר 6000 בתנאי ששייפו במקצת את חודי כל הסכינים].

תמצית הטענות בסוגיית מכונת הגילוח

ידוע שדעת רוב ככל הפוסקים בשלשים השנים האחרונות היא לאסור את השימוש במכונות הגילוח המצויות, וממילא לא מלאני לבי להתיר למעשה, ואיני אלא כתלמיד הדין לפני רבותיו בקרקע.

ברצוני לבאר מדוע הדברים נוטים לענ"ד לכך שאין איסור גילוח במספריים שמשחיתות, וממילא אין איסור מן הדין לגלח במכונות הגילוח הפועלות בעקרון המספריים, אף שיש בדרך זו כמה דחוקים - וזאת מאחר ולענ"ד השיטה האוסרת את השימוש במכונות הגילוח לכאורה דחוקה ואולי אף קרובה להיות בלתי אפשרית; אלו תמצית טענותי:

האוסרים את השימוש במכונות הגילוח מעיקר הדין חששו לשני חששות:

א' - **שפעולת המכונה היא כסכין** ולא כמספריים; מה שהבינו שהמציאות של הגילוח במכונה הוא מחמת חריפותה כתער ולא באמצעות גזירת השער בין הסכין לרשת כמספריים - נובע גם ממה שנראה בהשקפה ראשונה מהסדרה המיקרוסקופית של חברת פיליפס, שנראה בה בבירור שהשער נחתך מהסכין עוד לפני שנח על הרשת, כך שאין כאן גזירה אלא חיתוך, כתער.

ב' - גם אם פעולת המכונה כמספריים - הרי **אסור לגלח במספריים שמשחיתות**; את ביאורם שאבו מהביאור הפשוט לסוגיא [מכות כ"א. ת"ר ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אפילו גלחו במספריים יהא חייב - ת"ל לא תשחית, אי לא תשחית יכול אם לקטו במלקט ורהיטני (פינצטה לרמב"ם או סכין של רצענים לרש"י) יהא חייב - תלמוד לומר לא יגלחו, הא כיצד גילוח שיש בו השחתה - הוי אומר זה תער] - שכאשר מתקיימים שני התנאים, גילוח [לרמב"ם - חיתוך, ולרש"י - שימוש במכשיר שהדרך לגלח בו] והשחתה [אין שארית שער לאחר הגילוח] - הרי זה איסור תער, אף אם נעשה

במספריים; לדבריהם חובה להסביר שההיתר לגלח ב'מספריים כעין תער' מיירי רק כשעכ"פ נשארת שארית זיפים המורגשים בצפורן, אך אם אין מורגשים כלל זיפים - הרי אין אלו מספריים אלא תער ממש, והוכיחו זאת מדברי הראשונים המגדירים שלאחר הגילוח במספריים [המפורש בגמ' להיתר] נשארת שארית שער; השיעור של 'נרגשים בצפורן' נלקח מדברי מרן החת"ם סופר המבאר כך את השיעור הקטן שבמשנה 'כדי לקרוץ בצפורן' - שבשיעור פחות מכך לשער אין שם שער. עוד הסתייעו מפסק תה"ד שאסור להשתמש במספריים חדודות כתער שמא הסכין התחתונה תגלח את השער ישירות, ומדברי החת"ם סופר שהגדיר שהגילוח במספריים שמשחיתות - היינו איסור תער, ומדברי החפץ חיים החושש לאיסור תער בשימוש ב'מכונה החדשה'; עד כאן תמצית טענות האוסרים, וכך היא השיטה הרווחת להלכה - שלא להתיר מכונת גילוח שאינה משאירה זיפים הנרגשים בצפורן.

לענ"ד יש לדון בדבריהם, כתלמיד הדן לפני רבותיו בקרקע:

א' - לענ"ד החיתוך במכונה לא נעשה מחמת חידוד הסכין, שכלל איננה חדה אלא בזווית כשישים מעלות בלבד, אלא רק מחמת גזירת השער בין הסכין לרשת; בעיון גדול בהסרטה פיליפס מוכרחים לומר שמה שנראה בהסרטה בהשקפה ראשונה שהשער נחתך בעודו באויר שבין חריצי הרשת - כלל איננו אויר אלא הוא החלק המתכתי הפנימי של החריצים האלכסוניים, הנראה מוצלל בהסרטה, כלומר - השער נחתך רק לאחר שהושכב על הרשת ולא באויר החריצים, ונמצא שאין כאן חיתוך ישיר מחמת חוד הסכין אלא גזירת השער בין הסכין שאיננה חדה לבין הרשת [רק כך ניתן להבין כיצד השער מתקפל באמצעו ולא בבסיסו, ומה נותן את ההתנגדות הגורמת ל'התקן ההרמה' להתרע לאחור למרות עוצמתו ומהירותו (73 קמ"ש), ומה גורם לשער להסתובב תוך כדי החיתוך]; את דברי תמכתי בנסיגונות לחתוך שער כשהמכונה פועלת ללא רשת - שיעור ידי נקלף אך השער לא נחתך אלא נדרס, וכן מנסיגונות כושלים לחתוך שער באמצעות גירודו בסכין המכונה האחוזת ביד, ואילו כשהנחתי שער בתוך חריצי הרשת וסובבתי את הסכין ביד במהירות אפסית - השער נחתך מיידית, ממילא מוכח שהשער נחתך בעקרון המספריים ולא רק באמצעות חוד הסכין [כמובן שדקות הרשת גורמת שמקום החיתוך צמוד לעור, אך אין בזה נפ"מ, כמבואר בהמשך].

מ"מ יתכן שראוי לשייף מעט את חודי הסכינים בפצירה כדי להוציא מכלל

ספק שמא יארע ששערה תחתך מחמת חוד ומהירות הסכין, וישנן מכונות שבהן אין אפילו צד לחשש זה.

ב'- ביאור הסוגיא המקובל נובע מביאור המנחת יצחק והשבט הלוי, שהבינו שכוונת הגמרא שגילוח והשחתה הם שני תנאי האיסור, ואין נפ"מ באיזה כלי נעשה הגילוח, ואילו ביאורו של הגר"מ פינשטיין לסוגיא [כפי

שביארו הגר"י בעלסקי והגר"ד פינשטיין והרה"ג ר' ראובן פינשטיין את דעת האג"מ, כמובא במאמר ['Electric Shavers in Halacha'](#) הוא שונה, שלדבריו הגמ' הניחה שהתורה **אסרה דוקא גילוח בכלי מסויים**, והוכיחה שהתורה לא אסרה לגלח במספריים [כי אז לא היתה אומרת שאסור להשחית] וגם לא אסרה להשחית את השער במלקט ורהיטני [כי אז לא היתה אומרת שאסור לגלח], ע"כ כוונת התורה לאסור לגלח בתער [ולכן אסרה גם גילוח וגם השחתה]; לפי ביאור זה **אין איסור לגלח במספריים שמשחיתות**, וה"ה במכונה, ואין נפ"מ באם יש שארית הנרגשת בצפורן, או שאין, ובאם יש או אין במכונה התקן הרמה [\[Lift & Cut\]](#), המכונה בטעות 'סכין כפול'.

ג'- לענ"ד, לפי הבנת הסוגיא עפ"י האוסרים - לא היה להם להתיר לגלח במכונות גילוח שנשארים זיפים הנרגשים בצפורן, וגם לא להתיר לגלח במספריים רגילות [\[דלא כמפורש בסוגיא להיתר!\]](#), וגם לא להתיר לגלח בסם, ואבאר דברי: אם היתר מספריים מתבסס על כך שתשאר שארית [\[כי ללא שארית נחשב כתער גמור\]](#) - הרי היה צריך להיות מפורש בחז"ל או בראשונים מה אורך השארית המבדילה בין איסור דאורייתא לבין היתר לכתחילה; המקור היחיד שלנו לשיעור השער הוא המשנה (נדה נ"ב: 'שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים והאמורות בכל מקום - כדי לכופ ראשן לעיקרן דברי רבי ישמעאל, ו"א אומר כדי לקרוץ בצפורן, רבי עקיבא אומר כדי שיהו ניטלות בזוג'), ועליה אומרת הגמ' 'הלכה כדברי כולן להחמיר' - כלומר, שלהבנתם ההיתר לגלח במספריים צ"ל מותנה בכך שתשאר שארית שער כפי השיעור הארוך; והנה נחלקו הראשונים האם השיעור הארוך הוא כדי לכופ

ראשו לעיקרו [לרמב"ם] או כדי נטילת הזוג [לרש"י אליבא דהא"ז, ולמהרש"ל כוונת רש"י שנטילת הזוג הוא ארוך רק מ'כדי קריצת הצפורן'], ותמה החת"ם סופר (א' או"ח קנ"ד) כיצד 'כדי נטילת הזוג' הוא שיעור ארוך - הרי הל"ל שזה השיעור הנמוך - כי מספריים חותכות גם שער כל כך קצר שצפרניים כבר לא תפוסות, ולכן חידש ש'כדי לקרוץ בצפורן' איננו תפיסה בין שתי צפרניים אלא שער הנרגש בצפורן אחת; ביאור זה הוא מנוגד להבנת האו"ז בדעת רש"י - שהבין את רש"י כפשוטו, וגם את קושיית החת"ם סופר ניתן ליישב כפי ביאור המלמד להועיל (ב' ס"ד) שרש"י הבין ש'כדי נטילת הזוג' הוא שער שניתן לחותכו בכל מספריים, אך שאינן חדות כל כך, וממילא צריך גם לאוחזו באצבעות כדי שיוכלו לחותכו במספריים אלו; מכל מקום שיעור זה של החת"ם סופר לא חודש אלא לחומרא, לגבי שאלת הבש"ד באם מותר לגלח בתער לאחר שסיפרו את השער במספריים - שהרי כבר לא נותר בו שיעור 'כדי לכוף ראשו לעיקרו', והנו"ב אסר בזה לגמרי בטוענו שכלפי איסור גילוח הזקן שיעור השער הוא 'כל שראוי לתער' ולא שיעורי המשנה, והחת"ם סופר חלק עליו וסבר ששיעורי המשנה כן שייכים לכאן, אלא שיהיה מותר לגלח בתער רק אם לא ישאר השיעור הקטן - שלחידושו (שנזכר לעיל) הוא כל שנרגש בצפורן; מ"מ כל נידון החת"ם סופר היה לחומרא - להתיר לגלח בתער לאחר מספריים, אולם להתיר לגלח ב'תער' העשוי ממספריים דקות תוך הסתמכות שישאר שיעור המורגש בצפורן - הוא קולא שאיננו מכיר לה שום מקור או ראייה, מאחר והן לנו"ב [שכל שראוי לתער - היינו שיעורן] והן לחת"ם סופר [שהשיעור שמותר לגלח בתער הוא רק אם יש פחות מהרגשת הצפורן] - אין שום קולא לגלח בתער כשנשארת שארית מזערית, שהרי מפורש בגמ' שאזלינן בתר השיעור החמור יותר, ונמצא שלפי ביאור הרבנים בסוגיא - מוכרחים לאסור את מה שמפורש בגמ' להתיר. לא מצאתי התייחסות בדברי המנחת יצחק ושבט הלוי למה ששיעור החת"ם סופר נאמר רק לחומרא ולא לקולא, ובעקבותיהם הלכו שאר האוסרים לגלח במכונה - שהתירו עכ"פ לגלח כשהרשת מספיק עבה כך שהשער נרגש בצפורן לאחר הגילוח. לענ"ד לפי ביאורם שכל מכשיר שאינו משאיר שארית הנרגשת הוא אסור - היו צריכים לאסור לא רק את הגילוח במכונה בעלת רשת עבה, אלא גם לאסור לגלח ב'פאטור' - שהוא ממש מספריים דקות אך איננו משאיר שארית 'כדי לכוף ראשו לעיקרו'; ולא עוד אלא שגם היו צריכים לאסור את הגילוח בסם - שהרי הוא

אמצעי חיתוך מקובל שאינו משאיר שארית [=כל התנאים לאסור], ומה שמבואר בגמ' (נזיר מ'). ש'סך נשא' מותר - אינו אלא כלפי נזיר, שאסור רק לגלח בתער, אך אין מקור לומר שאיננו נחשב 'דרך גילוח', וממילא כלפי גילוח הזקן היה להם לאסור.

ד' - עוד חיילי ממנהג הראשונים^{לו} **שהתירו לגלח במספריים העשויות משני תערים** [עכ"פ מעיקר הדין, ורק הסתפקו באזהרה לספר שלא להניד את החלק החדוד המונח על העור כדי שלא יחתוך כתער (ותה"ד אסר לגלח במספריים אלו שמה הספר יניד את החלק הנוגע בעור ונמצא שגילח בתער, ויש שאסרו מפני גזירת הרואין, אך כאמור הרמ"א הכריע להיתר)] - שאינני מכיר שום אפשרות להבין כיצד התירו לגלח במספריים חדודות שאין משאירות שארית - אא"כ מניחים שסברו שאין איסור לגלח במספריים שמשחיתות.

אף שלשונות כמה ראשונים מורות שהיתר מספריים מותנה בכך שתשאיר שארית שער^{לז}, אך לענ"ד מוכרחים לפרש (וכ"כ בשו"ת שאול שאל סי' ק"ו) שראשונים אלו רק הסבירו מדוע באופן עקרוני הגילוח במספריים אינו נחשב כ'השחתה', אך לא התכוונו לומר שבמקרה הנדיר של מספריים כעין תער שיש בו גילוח וגם השחתה - יהא אסור כגילוח בתער, וממילא אין בכך סתירה למה שמותר להשתמש במספריים כעין תער אף שמשחיתות, שהרי לגבי מספריים כעין תער התבטאו הפוסקים שהמושג '**כעין תער**' משמעותו **השחתה מוחלטת**^{לח}; גם

הערות והוספות

השיער בתוך הבשר אבל אינו בולט מבחוץ כמו שבולט במספריים, ובנמוק"י (מכות ג'): "במספריים מותר דלית בהו השחתה שהרי **ניכר שם השער**", וברבינו בחיי (קדושים י"ט כ"ז) "וע"ד השכל טעם המצוה הזאת... הותר הגלוח במספריים **להשאיר קצת השער** ואין זה קרוי השחתה".

^{לח} דנו לגבי נזיר, שער בית השחי, פאות הראש או פאת הזקן: תוספות (נזיר ל"ט. ד"ה נזיר) "שעוקר השיער מעיקרו ומשחית מן השורש כעין תער" (נזיר ל"ט: ד"ה ת"ר) "בקוצץ מעיקרו לגמרי כעין תער" (נזיר ל"ט: ד"ה כל) "כעין תער -

^{לו} המובא בפסקי תוס' מכות ג' כ"ז-כ"ח, הובאו בתוס' שאנץ מכות כ', בריטב"א מכות כ"א, וברמ"א יו"ד קפ"א י'.

^{לז} ריב"ן (מכות כ"א. ד"ה ת"ל): "מספריים אינן אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער" [כלומר שהגזירה במספריים אינה השחתה כי משחית את זיפי השערות], וכ"כ בתוס' (נזיר מ': ד"ה דתנאי): "במספריים ליכא השחתה שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו", ובפ"י הרא"ש (נזיר נ"ט:). "וידע דבמספריים אי אפשר לגלח כל כך סמוך לבשר", וברבינו יהונתן מלוניל (מכות משנה ד'): "ואינו חייב עד שיטלנו בתער כלומר שושאר קצת משרוש

הערות והוספות

מעיקרו משרשו לגמרי (נזיר מ'. ד"ה וכתער) "כעין תער שעוקר השער ומשחיתו מעיקרו" (נזיר מ'. ד"ה נשא) "מאי שלא בתער שלא כעין תער ואפילו סך נשא נמי" [מוכח מתוס' שבעין תער הוא כשהתוצאה היא כלאחר סיכת נשא, עיי"ש]; ברא"ש (מכות ג' ב') כתב שמספריים כעין תער אינן משאירות שארית שער ולכן אסורות גבי איסור הקפת הראש כי צדעיו מושווים לאחורי אזנו ופדחתו [פירוש, החלק שללא שערות שמאחורי אזנו ממשיך בקו ישר ללא שערות בצדעיים (=פאות הראש, 'פאטים') - עד המצח], אולם מותרות לגבי גילוח הזקן שאיסור הגילוח הוא דוקא בתער ולא במספריים כעין תער - ומוכח מדבריו שהגזיזה "כעין תער" אינה משאירה שארית (אם נפרש ש'צדעיו מושווים לאחורי אזנו ופדחתו' היינו ללא שערות כלל כמו שהמציאות מאחורי האוזן ובמצחו, אך אם נפרש שגם שערות קצצרות שבצדעיים נחשבות כאילו אין שערות - אין ראייה, אך לא מסתבר לי שלכך כוונתו כי סוף סוף הצדעיים אינם מושווים לאחורי אזנו ופדחתו); רבינו יהונתן מלוניל (מכות ד.) "אלא כי אמר רב במספריים, ומותר אפילו בית השחי ובית הערוה אפילו כעין תער - שמניח בסמוך לבשר" [כלומר שמניח את המספריים בסמוך לבשר, ואינו נ"ל שכוונת "שמניח בסמוך לבשר" היינו שמניח מעט שער כי הרי כאן משמיע את קצה החידוש שבהיתר ("אפילו כעין תער... אפילו הכי מותר") ולא בא להשמיע הגבלה בהיתר (א"כ נפרש שכוונתו 'שמניח בסמוך לבשר' - שנשארות שערות בעובי הזוג)]; סמ"ק (ע"א) "שלא להקיף פאות הראש... ואפילו במספריים כעין תער אסור משום דבזה נמי משה צדעיו לאחורי אזנו ופדחתו" [משמע שכלל לא נשאר שער - ובכך מראה העור נקי משערות כמו המצח];

ריטב"א (מכות כ"א.) "משורת הדין כל שהוא במספריים אפילו כעין תער מותר, אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים" [כלומר שלאחר הגזיזה "כעין תער" נראה ממש כאילו גילח בתער ולכן חשש שיחשדוהו שגילח בתער, וברור שהבין שהדמיון בין מספריים כעין תער לבין תער הוא בתוצאה], וכן ראה בביאור מהר"ר זק לסמ"ג (ל"ת ס') "כעין תער - שגזזו במספרים בסמוך לבשר כעין תער... וי"מ שהחליקו יפה יפה כאילו סיפר עם תער, וכן מפורש לקמן בלאו ר"נ והוא שקצצה מעיקרא כעין תער", בש"ך (י"ד קפ"א ד') "כיון דכל הפוסקים כתבו סתמא דבמספריים מותר אם כן הא דתרומת הדשן חומרא היא" [כלומר - מעיקר הדין מותר להסתפר במספריים חידודות החותכות דק כתער], בפרישה (י"ד קפ"א ג') "במספריים כעין תער - רצה לומר לספר כל השער עד שיהיה חלק כאילו סיפר בתער", בהון עשיר (כלים י"ג א') "מספרים כעין תער הם אותם שהחלק העומד על הראש הוא חד מאד שמגלח כמו תער, שהרי בהיותו כך נמצא שמשחית השער בו כמו בתער שמשחית השער ומגלחו עד שאינו נראה מעל העור כלל", בנודע ביהודה (תניינא י"ד פ') "היום מגלחים במספריים עד העיקר", מלב"ם (ויקרא י"ט ע"ד) "המגלח במספרים כעין תער - ר"ל שמגלח עד עקרי השערות, ואם גוזז ומשייר בא לשון גזיזה", בקיצור שו"ע (ק"ע א') "מספריים כעין תער דהיינו סמוך לבשר ולא משייר כלום מן השערות סמוך לבשר", בחכמת אדם (פ"ט ט"ז) "כעין תער - דהיינו שמגלח סמוך לבשר ולא משייר כלום מן השערות סמוך לבשר - חייב [בפאות הראש האסורים בגילוח במספריים כעין

במקרה הנדיר שהמכונה תחתוך שער באמצעות הסכין - לכאורה לא גרע ממנה ראשונים זה שהתירו לגלח במספריים חדודות, שבעקרון החיתוך נעשה באמצעות גזירה, אך לעתים הספר עלול לטעות ולהניד את החלק התחתון של המספריים - ונמצא שגילח בסכין בכלי שאיננו מיועד לכך, וה"ה לנדוד"ד.

ה'- עוד יש להעיר לענ"ד על מה שהוציאו המנח"י (ד' קי"ג) ושבח"ל (ד' צ"ו) מדברי החת"ם סופר (א' או"ח קנ"ד) שדן בגילוח בתער של שער שגולח במספריים, ואסר כשיש בשארית השער שיעור שנגרש בצפורן [כשיטתו דלעיל שכך השיעור הקטן ביותר הנחשב כשער]; המנח"י ושבח"ל תפסו את תחילת דבריו בהוה אמינא - שהמספריים שהשחיתו נחשבים כתער כי לאחר הגזירה אין בשער שיעור שיעור [ש"מ שמספריים שמשחיתות - אסורות], וכלל לא ביארו את סיום דבריו שהאיסור למעשה לגלח בתער את השארית הגזורה - נובע רק מכך שלאחר הגזירה עדיין יש בשער שיעור האסור בגילוח בתער, ולא מחמת הקטנת השערות באמצעות המספריים [וכלל לא ביארו את המשך דבריו 'אע"כ צ"ל...'], הסברתי את דיוק דבריו בחוברת 'כעין תער'.

ו'- עוד חיילי מהדיעה ההיסטורית שלפני תשובת המנחת יצחק **המנהג הרווח גם אצל היראים היה להתגלח במכונה**, שהיתה טובה ביותר גם אז, ראה מכתבו של הרב והפוסק של קהילה אחת, שכתב עבורי ע"מ לפרסם: 'באשר לצערנו קיימת מגמה לסלף את המציאות שהיתה נהוגה אצל היראים בענין הגילוח במכונה ארשום למזכרת כי מנהג היראים באירופה ובארה"ב היה להשתמש במכונת גילוח, וההיתר היה כל כך פשוט עד שגם בחורי הישיבות שהיו מעטים ומובחרים בימים ההם נהגו להשתמש במכונה ולא ידעו ולא שמעו שיש פקפוק בזה, וזאת על אף שהידרו אחרי חומרות שלא קבלו מאבותיהם כדרך הצעירים כידוע; והטוענים שלא היה מי שהתיר להם במפורש אלא רק העלימו עין מפני שסברו דמוטב שיהיו שוגגים - מסלפים את המציאות [לא

הערות והוספות

הוכיח במנחת יצחק (ד' קי"ג) שיש במציאות מספריים שיש בהם השחתה שהרי בנזיר (ל"ט). אמרו שנזיר שגילח בין בזוג בין בתער חייב, ופירשו תוס' שעקר השער מעיקרו ומשחית מן השורש כעין תער.

תער]... כעין תער - דהיינו סמון לבשר, ולכן אם צריך לגלחם [את פאות הראש] לרפואה - יזהר שלא יגלח סמון לבשר ממש, ואז מותר לכולי עלמא" ובשו"ת שאול שאל (ק"ו) "אע"ג דבמספריים כעין תער הוא משחית גם שרשי השערות - מ"מ אינו חייב בזקן, וכן

ידעתי אם בשוגג אם במזיד] כי אין ספק שכך היתה ההוראה הרווחת, ואדרבה היראים השתמשו במכונת גילוח על פי רבותיהם, והפושעים השתמשו בתער כידוע; כמובן שלא מפני זה אנו פטורים מלדון לגופו של ענין, ובפרט שיתכן שחל שינוי בטיב המכונות, ולא כתבתי את הדברים אלא מפני שאסור להוציא לעז על הראשונים גם כשהמטרה היא ליצור שינוי לטובה - כי המטרה אינה מקדשת את האמצעים, וחלילה להפוך את אבותינו שנזהרו בקלה כבחמורה לעבריינים; וכן העיד שבישיבתו באירופה כל הבחורים התגלחו במכונה פרט לאחד שהשתמש בסם, ועוד העיד שגם אז תוצאת הגילוח היתה חלקה כבתער.

ז' - הפקפוק בזה למעשה - התחיל אצל המנחת יצחק, אך לשונו ולשונות הפוסקים שאחריו - מעידים שהניחו שהמכונה עובדת באמצעות תערים קטנים^{לט} - וכן מסתבר שבעבר היכולת הטכנית לא אפשרה לייצר התאמה מדויקת של חלקי המתכת הזעירים כדי שהמכונה תוכל לפעול כמספריים זעירות מושלמות - אלא החיתוך התבסס בעיקר על סכין חדה המוגנת באמצעות רשת עבה, ואילו את המכונות המודרניות עפ"י רוב מוחלט מייצרים עם סכין שאינה חדה כל כך [כשישים מעלות ואילו זווית התער בערך מעלה אחת בלבד] למניעת פציעה, ולכן יכולים לייצר רשתות דקות ביותר המאפשרות מגע הסכין עם העור; בשל כך לסכיני המכונה אין יכולת ממשית לחתוך מחמת חריפותן, אלא רק בגזירת השער בין הסכין לרשת; גם לשונו של החפץ חיים מעידה שהבין שכוונתו היתה לאסור את השימוש ב'משינקע החדשה' מחמת חידוד סכיניה, ואף שאין לנו ידיעה מוחלטת לאיזה מכשיר חיתוך התכוון, [מאד

הערות והוספות

חותכים ע"י מהירות התנועה של הסכין בפגישתו עם שכנגדו, מנחת יצחק (ד' ק"ג) "במכונה שלפנינו נמצאים הסכינים, דומה לסכיני גלוח קטנים, מוצבים כלומר שהצד החד נוגע ברשת אשר דרכן השערות חודרות... נדמה שחריפות הסכינים הקטנים חותכים כבתער ממש... ביותר באלו שהסכינים הקטנים חותכים כבתער ממש - דאילו באותם שמחתכים רק ע"י חיכוך זה ע"ג זה..."

^{לט} הר צבי (י"ד קמ"ג) "החשמל מנדנד את סכין הגילוח שבתוך המכונה... עצם הסכין אינו פוגע ולא נוגע בבשר, דברי יציב (י"ד ס"א) "התחתון אינו עושה כלום שזה רק לשמור על הבשר, וכל פעולת הגילוח מהסכין שמתנועע ואינו נוגע לבשר כלל שיש הפסק התחתון", שבט הלוי (ד' צ"ו) "כיון שהוא בגדר סכין למלאכתו וחותר ע"י חידודו... כל המודלים שראינו ונפוצים בעולם

יתכן שכוונתו היתה ל-Safety Razor שיצאה לשוק בשנת 1904], אך אין להוכיח מדבריו מאומה לגבי הגילוח במספריים חדודות.

כאשר אני נשאל על כך למעשה, רגילני ליידע את השואל שכמעט כל חכמי הדור שווים לאיסור, וממילא לא יוכל לסמוך על הביאור שלי לנושא, אך אם מתעקש הוא להשתמש במכונת גילוח - עכ"פ שישייף מעט את חוד הסכינים [ובכך מכונות אלו תהיינה דומות למכונות שנהגו בהן היתר לפני ההתעוררות לנושא; ראה בעמ' ע], ואם שואל איזו מכונה לקנות - אני ממליץ על מכונות שהסכין שלהן קהה ביותר או אפילו בעלות זווית ישרה, כגון אלו המנידות מערכת עיגולים ימינה ושמאלה במהירות נמוכה [כגון Norelco G370, Braun 130,150; ראה תמונות בעמ' סט] - ששם לא רק שהרשת חייבת להשתתף בתהליך החיתוך כמחזיקה את השער, אלא הרשת אפילו משתתפת פעילה בחיתוך.

אסכם שוב את עיקרי הדברים:

יש שתי גישות: או שכשהתורה אמרה שלא לגלח [לאפוקי מלקט ורהיטני] ושלא להשחית [לאפוקי מספריים] 'הא כיצד גילוח שיש בו השחתה - הוי אומר זה תער' - כוונתה לקבוע שני תנאים לאיסור, ובהתקיים שניהם - הפעולה אסורה, וממילא גם מספריים שמשחיתות תהיינה אסורות, ולגישה זו ההיתר היחיד למכונות גילוח הוא רק באופן שהשער לא יושחת; לרמב"ם מלקט ורהיטני הם פינצטה, וממילא י"ל שהבין ש'גילוח' הוא חיתוך, ולרש"י וסייעתו מלקט ורהיטני הם סכינים שאינם משמשים לזקן, כגון של סנדלרים, והסביר ש'גילוח' הוא הפעולה שהדרך לגלח באמצעותה.

הגדרת 'השחתה' צ"ל שבשער אין את השיעור שמחשיב אותו 'שיער', אלא שמבואר בגמ' נדה ש'הלכה כדברי כולם להחמיר' ששיעור המחשיב ל'שער' הוא 'כדי לכוף ראשן לעיקרן' או 'כדי לקרוץ בציפורן' או 'כדי שיהיו ניטלות בזוג' - וממילא כדי שהשער עדיין יחשב כשער לאחר הגילוח במכונה - צ"ל שגם לאחר הגילוח עדיין יהיה בו את השיעור הארוך מכולם, שהוא בפשטות כדי לכוף ראשו לעיקרו.

מכונת גילוח משאירות שער בשיעור הרבה פחות מזה, ולכן למי שסובר כגישה זו - לא אמורה להיות שום מכונה המותרת בשימוש.

אמנם, מזה שהיה ברור לגמ' שמותר לספר את הזקן במספריים אפילו שלאחר התספורת לא נותר שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו - הרי שהיתר

מספרים המבואר בגמ' לא מותנה בכך שתשאר שארית שיש לה שם 'שער', וזו לכאורה קושיא חזקה לכל ההבנה הזו בגמ'.

ובפרט, שהסתמכות על כך שבשער נותר שיעור כדי שיורגש בציפורן מסתמך על הגדרת החת"ם סופר ל'כדי לקרוץ בציפורן', אלא שיש לדעת שהוא השתמש בשיעור זה רק לחומרא - להתיר לגלח בתער לאחר שסיפרו את הזקן במספריים דקות ולא נותר אפילו שיעור זה שמורגש בציפורן, אך לא עלה על דעתו שישתמשו בשיעור שלו לקולא, כלומר, לגלח במכונה שנחשבת כתער - על סמך זה שנשארת שארית מועטת זו.

בנוסף, לגישה זו שיש לאסור כל אופן שהשער נחתך כפי דרכו ואין שארית - לכאורה היה צ"ל שאין להתיר להשתמש בסם, שהרי כל שמבואר בגמ' ש'סך נשא' אינו בכלל האיסור - הוא רק בנזיר, ששם איסורו מותנה בשם 'תער' - והגמ' קמ"ל שנשא איננו תער, אולם באיסור גילוח הזקן, הרי לשיטתם האיסור נובע מכל אופן שיש שילוב של גילוח והשחתה, ולכאורה לא היה להם להתיר גילוח בסם.

גישה אחרת לסוגיא היא שלגמ' היה ברור שיש אופן פעולה אחד שאותו התורה אסרה, והגמ' מנסה לפענח מהו, ומבארת הגמ' שבודאי שהתורה לא התכוונה לאסור את התספורת במספריים - כי אז לא היתה אומרת שאסור להשחית, וגם לא התכוונה לאסור מלקט ורהיטני - כי אז לא היתה אומרת שלא לגלח, אלא מזה שאמרה גם גילוח וגם השחתה - הרי שהתכוונה רק לאסור את הגילוח בתער; לגישה זו לכאורה יהיה מותר לגלח את הזקן במספריים שמשחיתות - שבהן יש פעולת גזירה בין שני אלמנטים, ואסור רק בתער - שבו השער נחתך רק באמצעות אלמנט חד אחד.

לגישה זו יש לבאר שכשבחלק מהראשונים כתוב שבמספרים נשארת שארית - אין כוונתם להגדיר שזה מתנאי ההיתר, אלא רק לאפיין מדוע מספריים נורמאליות אינן משחיתות, ואכן כמה ראשונים ופוסקים כתבו במפורש ש'מספרים כעין תער' המותרות - הן גם כשהשער מושחת לגמרי.

יש לסייע לשיטה זו מהמבואר בכמה ראשונים, וכ"פ הרמ"א, שמותר לגלח גם במספריים חדודות, כלומר שעשויות משני תערים, ורק יש להזהיר את הספר שלא להניד את החלק התחתון הנוגע בעור, אולם לא אסרו לספר בהן כי תוצאת

החיתוך היא חלקה [ויש שאסרו זאת מחמת מראית העין או מחמת שמא הספר יניע את החלק הנוגע בעור, אך הרמ"א פסק להתיר].

וממילא אינני יודע מה הבסיס לאסור את התספורת במספריים שלא משאירות שארית, כלומר, במכונת גילוח.

אשר על כן, צריך רק לוודא שהמכונה לא פועלת בעקרון של סכין - החותכת את השער לבדה, מחמת חידודה ומהירותה, אלא רק בעקרון של מספריים - שחותכים את השער בגזירה בין שני אלמנטים.

מהסרטת פיליפס הסקתי שמכונות גילוח פועלות רק בשילוב הרשת והשער לא נחתך רק מחמת הסכין, אך עדיין אין הוכחה שלא יתכן שאיפה אי שם תחתך שערה רק מחמת הסכין המחודדת והמהירה.

אשר על כן, חושבני שיש לשייף מעט את חוד הלהבים עם פצירת צפרניים, ועוד יותר טוב לרכוש מכונות שבהן הסכינים כלל לא חדות, וגם מהירות התנועה של הסכינים היא איטית - שבהן אין סיכוי שהשער יחתך רק מחמת הסכין; במכונות אלו יש רשת עגולה הנראית כצינור החתוך לאורכו, ובו נעים עיגולים ימינה ושמאלה במהירות לא כל כך גבוהה, ומגלחים את הזיפים הנכנסים לרשת.

וכן ראיתי במאמר [FEM simulation of single beard hair cutting with foil blade shaving system] של ד"ר גאנג פאנג (מאוניברסיטת צ'נגואה, בייג'ין, סין) וד"ר אלואיס קופל (מקונוברג אים טאונס, גרמניה) המוכיחים שככל שהסכין בעלת זווית קהה יותר - הרשת עצמה משמשת לא רק כסדן שעליו החיתוך מתבצע, אלא גם משתתפת בפועל בחיתוך, וכן, כשהמרחק שבין הסכין לרשת גדול יותר - גם הרשת משמשת כחותכת, ושם גם כתבו שמהירות החיתוך במכונות בראון הנ"ל היא כ-3.2 קמ"ש [ואילו בפיליפס המהירות כ-73 קמ"ש]; אף שהיתר 'מספרים' לא מותנה בכך ששני החלקים יחתכו, אך אם בפועל זה מה שקורה, ואם אין אפשרות שחלק אחד יחתוך ללא האחר - לכאורה יש להחשיבן כמספריים גמורות.

ניתן לקבל במייל את הקובץ עם המקורות המלאים, ועם השגות שהשיגו על החוברת, ותשובותיהן, ואת הסרטת חברת פיליפס

השגות

הערות הרב ועקנין

הקדמה

הנקודות העומדות לדיון הן הגדרת "גילוח" והגדרת "השחתה", ביאור ההבדל בין תער למספריים, הגדרת "מספריים כעין תער", ונסיון להגדרת המכונות המודרניות - אם הן בכלל תער או בכלל מספריים כעין תער^מ.

הערות והוספות

סיכוב (שזמנו 1/166 שניות כנ"ל), השערה (אם לא נחתכה מהסכין שלפניה) נתקלת ב- 15 סכינים כלומר כל 1/2500 שניות סכין אחר פוגע בה [בשביל להבין את מהירות הפגיעה נסביר לדוגמא רשת מכונת גילוח שהרדיוס שלה 2 ס"מ ההיקף שלה הוא 12.56 ס"מ וכיון שהמכונה מסתובבת 10,000 פעמים לדקה א"כ מהירות הפגיעה היא 73.56 ק"מ לשעה והשערה מקבלת כך מכה אחר מכה (מחמשה עשר הלהבים שבתושבת) 2500 פעם בשניה, מה תעשה השערה ולא תחתך?] אמנם אם נוציא את הרשת וננסה לחתוך את השער מבלעדי הרשת אז כל סכין תפגע בעשרות שערות ביחד ואז אין לה כח לחתוך את כולם יחד ואז היא מחליקה מע"ג השערות ואכן הם יתקפלו זה נשמע לי דבר שאינו מסתבר, שהרי לפי תיאור עוצמת ומהירות הסכינים אין להם בעיה להתמודד עם קושי המשימה, כמו שמספריים אינן נבהלות מחיתוך שערות רבות יחד אף שמהירותן

^מ**מכונת גילוח** - למכונות הגילוח עקרוניות פעולה שונים: ישנן מכונות הפועלות בעקרון התער - כלומר סכין המסתובבת בצמוד לעור וחוטכת את השער הנוגע בה ללא שארית אלא שמאחר ודרך זו גורמת פציעה לכן הוסיפו למכונות מתכת בצורת רשת דקיקה וכדו' המאפשרת לשער שעוביו כ- 0.06 מ"מ לחדור דרך חריציה שרוחבם כ- 0.25 מ"מ כדי להקצין אך אינה מאפשרת לעור לחדור דרכה ולהפצע, מאחר ובהכרח נשארת שארית שער בעובי הרשת אשר איננה נקצצת לכן במשך השנים יוצרו מכונות שעובי הרשת שלהן דק ביותר והינו כ- 0.08 מ"מ, מאחר והדבר גרם שהעור יוכל להמשיך לבין סדקי הרשת ולהפצע - לכן יוצרו מכונות אשר החלק הנע אינו חד כתער, <א>. לא צריך שהסכין יהיה חד כתער על מנת שהשערה תחתך כי המהירות הרבה שהסכין פוגע בכל שערה לא נותן לה זמן לברוח, שערה הנמצאת בתוך חריץ מקבלת מכה מהסכין במהירות של 1/166 שניות ובתאוצה של 8000 G וכיון שיש 15 ראשי גילוח בכל תושבת, לכן בכל

הערות והוספות

חיתוך הסכין, ואין המנוף משתתף בחיתוך עצמו שתפקידו להנעץ בשערה קודם שמגיע הסכין החותך ולהרים את השערה כלפי מעלה ומעלה עמו אף את העור עד פנים הרשת) כך שהסכין נוגעת בשערה בעור הפנים והיינו במקום שבו השערה מתחילה לצאת (ואף מתחת לפני העור אין זה מתחת לפני העור אלא בצמוד לשערה שנשלפה מעט מתוך הגומא שלה, שהרי העור עצמו אינו נפגע מהסכין בזכות הסכין הכפולה שמושכת מעט את השערה מתוך מקום משכנה) כך שאין אפשרות לשער להתקפל והוא מוכרח להחתך נעיצת הסכין בשערה רק פוגמת בה מעט, ומותחת אותה מעט בכיוון האנכי, אולם כלל אינה אוחת בשערה כדי להוות התנגדות למכה בכיוון מאוזן במהירות ובעוצמה; ג'. הסכין הכפולה אוחת בשערה ומותחת אותה כלפי מעלה, כך שהשערה לא יכולה להרתע ולברוח (מהסכין הקשיח שבא מאחור) קדימה וזהו כעין קונטרה לשערה [וכמו שאדם שמגלח זקנו בתער תופס בזקנו ומותחו בידו כשאדם אוחת בשערו - הוא אוחזו, ומונע ממנו כל בריחה, משא"כ המנוף רק ננעץ מעט ומותח מעט, ובמכה קלילה שבקלילות בכיוון מאוזן - השערה תשלף ממנו] > ומאחר וכעת החלק הנע אינו מסוגל לחתוך את השער ישירות כתער לכן יוצרה התאמה מלאה בינו לבין הרשת כדי שהרשת תהווה מעצור לשער מלהתקפל > לא מדוייק, החריץ גדול

ועוצמתן פחותה בהרבה מהמכונה, והחסרון שבגילוח ללא רשת הוא כי הסכין אינו חד, וממילא השערה נדרסת תחתיו ולא עומדת זקופה תוך המתנה לפילוחה, ורק הרשת גורמת שהשערה לא תוכל להתקפל תחת הסכין, ולכן לא תוכל להמלט מחיתוך, ואף שמכות רבות עלולות להרוג כמבואר בב"ק 'הכוהו עשרה בני אדם' - אולם לאחר שהשערה נדרסה - היא כבר תחת הסכינים, וכלל אינה יכולה להזדקף וממילא לא תקבל כל כך הרבה מכות; אגב, בודאי שאין מליוני חיתוכים כל שניה, שהרי כדי שיתבצע חיתוך צריך שתהיה שערה בדיק בנקודה בחריץ שעובר עליה הסכין, וזה בודאי נדיר [אף שבחשבון הכללי יש הרבה אפשרויות לחיתוכים, בדומה לקשיות חומרים אף שתנועת האלקטרונים שבחומר היא כמעט בחלל ריק] > אה"נ אמנם המכונה ודאי מיועדת לכך, לאפוקי פינצטה שלא מיועדת לכך, וגם במכונה זה לא נדיר כיון שחריצי הרשת רחבים פי כמה מכל שערה; ב'. במכונות גילוח היום (וכפי הנראה מצילום המיקרוסקופי שעשתה חברת פיליפס) נראה שהשערה נכנסת לתוך אחד מחריצי הרשת ואף העור נדחק בפנים (ובפרט לאחר שהכניסו את טכניקת הסכין הכפול זה מושג משובש הלכוח מעולם התער, שהמכשיר מכיל שני תערים כדי להעמיק את החיתוך, ובמכונות הגילוח ההתקן הוא מנוף, או 'התקן הרמה' שכל תפקידו להנעץ בזיף ולמושכו כלפי מעלה כדי להעמיק את

הגדרת "גילוח"

משמעות הגמרא היא שפעולות החיתוך בתער והגזיזה במספריים מוגדרות כגילוח [אלא שגזיזת הזקן במספריים >אפילו כעין תער^{מא} < מותרת מאחר וסתם מספריים אינם משחיתים >אע"פ שכעין תער משחיתים אמנם אין רגילות להשתמש בהם לגילוח, וכ"ז לשיטת תוס', אמנם לשיטת הרמב"ם אף מספרים כעין תער אינם משחיתים, אמנם אם יהיו כאלו מספרים אז אף הם בכלל האיסור, כפי שיתבאר לקמן בהרחבה לזאת לא הסכמתי גם בדעת הרמב"ם, ראה בהמשך], **ונחלקו ת"ק ורבי אליעזר אם**

הערות והוספות

התחתון מ"מ נקודת החיתוך לא נעשית כשהזוג התחתון נמצא למטה מהעליון אלא נמצא מאונך ושווה אליו וממילא אין הפרש של שער (ולכן תוצאת החיתוך מושלמת כתער) ותמיד יחשב הזוג העליון כזוג תחתון וזה ודאי הגמרא לא התכוונה להתיר דזה דומה ממש לתער הרי זה בדיוק הנדון של מספריים שמשחיתות, שאתה הבנת שאינו בכלל ההיתר, ודעותינו אינן מסכימות בזה, כמבואר בהמשך, ולשיטתי הרי שכל שמיועד לחיתוך רק בסיוע אלמנט אחר - הרי הוא בכלל היתר מספריים, במכונות המודרניות הוסיפו עוד פס מתכת שאינו חד, ותפקידו לנוע לפני החלק החותך ולהנעץ בשער, להרתע לכיוון מעלה תוך אחיזתו בשער, ובכך השער נשלף מעט ומתאפשר חיתוכו בנקודה קרובה יותר לבסיס השער, ולעיתים אפילו ממש על גבי העור - ובכך תוצאת החיתוך דומה מאוד לתער.

^{מא} בגמרא זו אינו מבואר מאומה על כעין תער.

פי כמה מגודל רוחב שערה בודדת (ובפועל נכנסת בד"כ שערה אחת משום ששורשי השערות רחוקות אחת מהשניה) אם עובי החריץ היה שווה לעובי השערה, אז היא לא היתה יכולה לחדור לחריץ, (רוחב מרווחי חריצי הרשת הינו כ-25 מאיות של המ"מ [1/4 מ"מ] מרווח זה הינו בין פי 3 לפי 4 מרווח שערה ממוצעת [עובי שערה ממוצעת הינו כ-6 עד 8 מאיות המ"מ] אין לזה שום נפ"מ מאחר והחיתוך נעשה רק על אותן השערות שנכנסו לרשת, ושנחות על הרשת, ובאם הזיף רחוק וקצר - לא יחתך מסכין זו, ואם הוא רחוק וארוך - הרי שיתקפל ויחתך על הרשת בנקודה רחוקה יותר מבסיסו, ואם הוא קרוב - יחתך בנקודה נמוכה יותר, והטעם שהשערה לא מתקפלת מוסבר בהערה הקודמת - והחלק הנע המוצמד בכח לרשת יגזור את השער הנלכד ביניהם כמו במספריים >לא ממש כמו מספרים כי במספרים יש זוג תחתון המפריד בין שורש השערה לחלק היותר עליון של השערה שנחתך ע"י הזוג העליון, אמנם כאן גם אם נחשיב את הרשת לזוג

פעולת המלקט והרהיטני מוגדרת כגילוח. בראשונים התבאר שלש דרכים בהגדרת "גילוח": **א' - לשיטת רש"י** (קדושין ל"ה: ד"ה ת"ל >זו"ל: "ת"ל לא יגלחו - האמור בכהנים ואין דרך גילוח בכך ואתיא ג"ש ליתן האמור של כהנים בישראל ושל ישראל בכהנים") (וס"ל שמלקט ורהיטני הוא מקצוע עיין רש"י שבת מח, ושם נח, ושם צז, קידושין לה, ב"ק קט:), **ריב"ן** >והוא המפרש במקום רש"י< (מכות כ"א ד"ה גילוח לבהסבר דברי רבי אליעזר שמלקט ורהיטני נחשבים כגילוח] >זו"ל: "גילוח שיש בו השחתה - דרך לגלח בו ומשחית והיינו תער אבל רהיטני משחית ואין דרך לגלח בו ומספרים מגלחין ואין משחיתים. גילוח עבדי - השחתתן עושה גילוח כלומר גילוח מיקרי דדרך לגלח בהן">) **ותוס'** (נזיר מ': תוד"ה אי) ^{מב} - "גילוח" הוא הפעולה שהדרך

הערות והוספות

והיינו תער, אבל רהיטני משחית ואין דרך לגלח בו, והנה לפי"ז המאשינעק החדשה, שמספרין בס (היינו מה שקורין **אַל וכ"ש חצי אַל**) שמגלחין כתער ממש, ותולש השער לגמרי, ולא נשאר מאומה, המספר בס את זקנו, לכאורה עובר על מה שכתוב, ופאת זקנם לא יגלחו, ושומר נפשו ירחק מזה מאד" עכ"ל

3. ערוך לנר מסכת מכות דף כא עמוד א בד"ה גלוח שיש בו השחתה. "אבל רהיטנא משחית ואין דרך לגלח בו".

4. קרית ספר הלכות עבודת כוכבים פרק יב ואינו חייב עד שיגלחנו בתער שנאמר ולא תשחית את פאת זקנך גילוח שיש בו השחתה שחותך שער מעיקרו מה שאין כן במספרים ולהכי פטור וילפי לה מגזרה שוה דפאה פאה דכתיבה בכהנים ליתן האמור של זה בזה וא"כ **בעינן דרך גלוח** והשחתה וזהו תער דמלקט ורהיטני אף על גב דמשחיתים אינם דרך גילוח ומספרים

^{מב} מקורות אלו מצביעים על מה שמפורש בגמרא שרהיטני מותר דאינו גילוח, ומסבירים שגילוח היינו דרך גילוח, כפירש"י, אך אין בהם כדי לומר שמספרים כעין תער שהפכו לדרך גילוח נאסרו; הח"ח שאמר כן מיידי במכונה העשויה מתער, ולכן אין ממנו ראיה לנדוד"ד; במשפטי עוזיאל שהחמיר - אינני חייב להתחשב מאחר ולא ביסס את איסורו אלא על סברא; המנחת יצחק הרי התבסס על הבנה שגויה בחת"ס סופר, ושבט הלוי העתיק אותו ללא תוספות משמעותיות >אספתי גם כמה אחרונים שראיתי שס"ל דדרך גילוח אסרה תורה:

1. תוספות יום טוב מסכת מכות פרק ג

חייב - דהני נמי עושין השחתה. **ודרך לגלח בהן.** ועביד בהו השחתה וגלוח. ות"ק ס"ל אע"ג דמשחיתים אין דרך לגלח בהן. גמרא [דף כ"א]:

2. החפץ חיים ז"ל, בספרו ליקוטי הלכות (פ"ג דמכות, י"ד ע"ב עין משפט אות ז')

"פירש רש"י, דרך לגלח בו ומשחית,

הערות והוספות

הוא דרך גילוח ואינם משחיתים אבל תער הוא דרך גלוח ומשחית.

5. שו"ת נודע ביהודה מהדורה תנינא -

יורה דעה סימן פא

...אף שמשחית השער מ"מ לא הוא דרך גילוח כמו שמוכח בסוגיא דמכות" עכ"ל

6. שו"ת חיים שאל חלק א סימן נב

"ויש להביא ראיה להיתרא והוא ממ"ש בש"ס פ"ג דמכות דף כ"א ת"ר ופאת זקנם לא יגלחו יכול... הא כיצד גלוח שיש בו השחתה הוא אומר זה תער. הנך רואה בעיניך דאף אם עושה זקנו בדבר שיש בו השחתה כיון שאינו דרך גלוח שרי ומבואר בש"ס דאפילו ר"א דמחייב במלקט ורהיטני לאו משום דלא גמיר ג"ש דהא שרי במספרים אלא משום דסבר דמלקט ורהיטני הוא דרך גלוח. ודון מינה לנ"ד דעושה זקנו בסם דהגם דנימא דהוא השחתה אמנם אינו דרך גלוח ושרי כי היכי דשרינן מספרים כעין תער אף שהוא דרך גלוח לפי שאינו השחתה דבעינן גלוח שיש בו השחתה" עכ"ל

7. שו"ת קול מבשר חלק א סימן יט

"ובאמת מלקט ורהיטני הוא השחתה גמורה רק שאינו דרך גלוח כמבואר בגמרא מכות" עכ"ל

8. שו"ת חתם סופר חלק ב (יורה דעה)

סימן קלט

גם מבריייתא דת"כ גופיה מוכרח להתיר תלישה אליבא דכ"ע דהרי ממעט מספרים ומלקט ורהיטנא בזקן מדכתי' לא יגלחו וכתוב נמי לא תשחיתו וילפי'

פאה פאה ליתן האמור של זה בזה...

הוא ממעט מלקט ורהיטנא שאין דרך גזיזה בכך כמ"ש רש"י בגלוח" עכ"ל

9. שו"ת משפטי עוזיאל כרך ב - יורה

דעה סימן כג

השחתת הזקן אסורו הוא משום פולחן ע"ז וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל: דרך כהני ע"ז היה להשחית זקנם לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן וכו' ואינו חייב עד שיגלחנו בתער שנאמר ולא תשחית את פאת זקנך, גילוח שיש בו השחתה (הלכות ע"ז פ"ב ה"ז). וכיון שכן אין לאסור אלא בדרך השחתה שרגילין היו לעשות אבל לא ברהיטני שאין רגילין בו. אבל במכונת גלוח הואיל והיא עשויה לכך הרי היא כתער ממש, ואין להעלות על הדעת להתיר גלוח הזקן במכונת זילט או כל מכונה אחרת דומה לה, הואיל ויש בהם משום השחתה בדרך שרגילין בו לגלח, וזה ברור ומחזור. והנלע"ד כתבתי.

10. שו"ת מנחת יצחק חלק ד סימן קיג.

"...אי לא תשחית יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב, ת"ל לא יגלחו, הא כיצד גילוח שיש בו השחתה, הוא זה תער עכ"ל, ופי' רש"י, ת"ל לא תשחית, ומספרים אינן משחיתים, שאין חותכים שער בצד עיקר כתער, גילוח שיש בו השחתה, דרך לגלח בו ומשחית, והיינו תער, אבל רהיטני משחית, ואין דרך לגלח בו, ומספרים מגלחין ואין משחיתים עכ"ל, - וש"מ מזה...."

לגלח באמצעותה, וממילא מובן שהשימוש בתער ובמספריים נחשב גילוח מאחר והדרך לגלח בהם, ומובן מדוע השימוש במלקט ורהיטני לדעת ת"ק אינו נחשב גילוח כי אין הדרך לגלח במקצוע [ברייב"ן לא מצאתי הסבר מה הם מלקט ורהיטני, אבל תוס' (ע"ז ע"ד: תוד"ה דרש) כתבו שמלקט ורהיטני הם מכלי הנגרות, וכן הוא להדיא בסוף ב"ק, וכן הוא ברש"י (שבת צ"ז. ד"ה לפי, וקידושין ל"ה: ד"ה מלקט), ולא מצאתי ראשונים העומדים בשיטה זו שמפרשים שמלקט ורהיטני הם פינצטה ^{מג} >אמנם

הערות והוספות

ומשחית יתכן שחייב, אע"פ שהגלוח אינו כדרכו, אבל באמת דא טעותא דגם להריב"ן ודעימ"י **הפטור משום שאינו דרך גלוח**, אבל כל שהוא דרך גלוח מה לי באבן בעץ או במתכת פשיטא דאסור, ע"כ לא מצאתי מקום להקל בשאלתו, והדברים פשוטים <

^{מג} לדעת רבי אליעזר הסובר שהשימוש במלקט ורהיטני מוגדר כגילוח י"ל שאם מלקט ורהיטני הם סוגי פינצטה הרי שרבי אליעזר הרחיב את הגדרת "הדרך להתגלח בהם" גם לדברים אחרים, כמו לגדרי מלאכת שבת שהתולש שער זקנו בכלי חייב לכו"ע (שבת צ"ד: "הנוטל צפרניו זו בזו או בשיניו וכן שערו וכן שפמו וכן זקנו... רבי אליעזר מחייב וחכמים אוסרין משום שבות, אמר רבי אלעזר מחלוקת ביד אבל בכלי חייב"), ואם מלקט ורהיטני הם סוגי מקצוע - אינו מסתבר שרבי אליעזר הרחיב את הגדרת "הדרך להתגלח בהם" גם לדבר נדיר כזה, >לא מבואר במשנה באיזה כלי חייב, ומבואר בגמרא שבת צד: שהחיוב בכלי הוא לכו"ע ובין לחכמים בין לר"א, כיון שדרך גזיזה בכך, ולאידך גיסא הנוטל בידו בין

11. שו"ת שבט הלוי חלק ד סימן צו (מבאר היתר פינצטה משום שאינו דרך גילוח).

"ובגדר מלקט ורהיטני: ידוע שישנם ב' דעות בראשונים דלריב"ן ושאר ראשונים רהיטני הוא כלי אומנת שמגלח כמו תער והפטור משום שאין **דרך גלוח בכך**, ולדעת הר"ן רהיטני כעין מלקט צבת המלקט שערות **שלא כדרך גלוח**, וא"כ בדין לשני הפירושים אסור דמכונת הנ"ל כהיום דרך גלוח בכך ובאה אצל כל הגוים כהיום במקום התער ואיתמחי למלאכת הגלוח עוד יותר מתער, וכן **לר"ן פשיטא** דכה"ג אסור מה"ת"

ועוד לו שם בשו"ת שבט הלוי חלק ה סימן קא

ואמנם מה שיש לדמות לנושא דידן הוא מחלוקת הראשונים בענין מלקט ורהיטני דפטור במכות כ"א לדעת הריב"ן ושאר ראשונים רהיטני הוא כלי אומנות שמגלח כמו תער והפטור משום שאין דרך גלוח בכך, ולדעת **הר"ן רהיטני כעין המלקט צבת המלקט שערות שלא כדרך גלוח** אבל בכלי אומנות הנ"ל אשר באמת מגלח

הערות והוספות

לחכמים ובין לר"א פסד במשנה שלי כתוב שר"א מחייב ביד והטעם כתב רש"י שם "שאין דרך גזיזה בכך בחול" ור"א א"צ צ"ל 'מחייב' מחייב בגוזז בידו לעצמו (ולא לאחרים) משום "שיכול לאמן ידו לעצמו לתקנו בלא כלי" (רש"י שם) ולפ"ז אם בידו לעצמו חשיב דרך גזיזה א"כ כ"ש שבכלי כל שהוא יהיה חייב אם משתמש בזה לצורך זה מדוע להניח שגדרי שבת וגילוח בתער הם שווים, בשבת רק צריך שלא יהיה בשינוי, ואם דרך האדם לאמן ידיו לתלוש שערות בודדות - הרי שזו דרך גזיזה כלפי שבת, אולם לגבי גדרי גילוח בתער - מאחר ומטרת האדם לגלח כמה אלפי שערות הרי ברור שכלי שאינו יעיל, או כלי מסוכן, או שכואב לגלח בו - לא יחשב שהדרך לגלח בו, אף אם כאשר הוא יתקע במילואים על ראש הר נידח במדבר סיני ללא מכשיר אחר - ישתמש בו; ומעתה, מאחר ובתנאים רגילים לא ישתמשו במקצוע של נגרים, קטן ככל שיהיה, הרי שלא יהיה דרך גילוח מפני שכלי שאינו מיועד לשימוש בפנים ובאזור הצוואר - הוא מסוכן וכואב ופוצע, לכן לא נראה לי ללא הכרח שר"א החשיב את פעולת ההתאבדות כדרך גילוח, ובפרט שס"ל לר"א שדרך גזיזה במלקט ורהיטני, והראשונים שפירשו כאן שמלקט ורהיטני הוא כעין מקצוע הבינו שיש בזה דרך גזיזה (עכ"פ להבנת ר"א) גם צריך להבין שכשמפרשים הראשונים שמלקט ורהיטני הוא כעין מקצוע, ודאי שאין כוונתם למקצוע גדול כבימינו, אלא

מקצוע זעיר שניתן בקלות גם לגלח בו את זקנו, רק כיון שאין רגילות כ"כ להשתמש בו ולכן פטרו את המגלח בו (והברטנורא מסכת מכות פרק ג כתב "דהיטני: הוא מעצד בלשון מקרא. כלי שבו מחליק חרש עצים פני הלוח, ובמסכת מסכת בבא קמא פרק י כתב "מעצד - כלי שמחליק בו הנגר את פני הלוח. ושפאין שהוא מוציא דקין הן" ובמסכת שבת פרק יב כתב "מעצד - קופיץ [סכין] קטן") ב'ראיות' אלו אין כדי הוכחה לכך שלנגרים היה מקצוע זעיר עד כדי כך שיהיה יעיל לשימוש בטוח במקומות רגילים - וגם לא מסתבר שהשווה את גדרי איסור גילוח לגדרי מלאכת שבת שחייבים על גילוח בכל כלי ולכן יתחייבו על הגילוח במקצוע - כי אם גם מרבים מקצוע לאיסור גילוח הזקן מה כבר נשאר לו למעט >למה צריך למעט ממה שמרובה? נאמר: "ופאת זקנך לא יגלחי" וזה בא לרבות כל מה שיש בו דרך גילוח, והמיעוט הוא למה שאינו דרך גילוח כלל וכגון תלישה בידו "לאחרים" לחלק בהלכות גילוח בין לעצמו שחייב ולאחרים שפטור - זו הסחפות, וחילוקים אלו מתאימים להלכות שבת ש'מלאכת מחשבת אסרה תורה', וגילוח בידו לאחרים אינה מלאכה חשובה (עיין בהערה הקודמת שכתבתי) כפי שראינו שפטור בזה גם ר"א בשבת צד: הנז' > [פרט לסם, >אפשר נמי דבא למעט את דברי הנודע ביהודה (מהדורה תנינא - יורה דעה סימן פא) שכתב וז"ל: "לכן פשוט הוא דאם

הערות והוספות

מעביר אבן על זקנו שהוא אסור דגם חודו של האבן חותך השער וכל שחותך השער סמוך לעיקרן הוי גילוח שיש בו השחתה ואסור עכ"ל ואפשר שיהיה מותר להלכה או עכ"פ חיכוך ושפשוף באבן מרובע ושטוח (עיין בית אב סימן רל"ב) כיון שאין מציאות בימינו לגלח באבן כלל כמובן שלשיטתי בסוגיא, שכוונת הגמרא רק למצוא את איפיון הכלי שאליו התורה התכוונה - כלומר ש'דרך גילוח' שייך רק להגדרה הראשונית, ולאחר שהגמרא התבייתה על כך שהתורה אסרה רק תער - שוב אין מקום להתיר לגלח באבן בטענה שהיום אין הדרך להשתמש ב'תער' זה, וסברא זו דומה לסברא שמופיעה בקובץ ששלחתי לך באנגלית שאם כולם יעברו להשתמש במכונת גילוח - אזי יהיה מותר לגלח בתער ומשמעות הגמרא שאין כאן ריבוי לכל הכלים שעושים השחתה כי אז התורה היתה רק אומרת "לא תִשְׁחֹת" ולא אומרת גם "לא יִגְלְחוּ", דמשמע שמשוהו ממועט >המיעוט כנז' הוא דבר שאין דרך לגלח בו כלל, לשיטת ר"א או שאין מגלחין בו באופן תמידי כשיטת חכמים> (בדומה לזה כתב המהר"ם מכות כ"א.), אלא מסתבר שסבר ש"גילוח" הוא "חיתוך השער", וממילא המקצוע הוא בכלל המגלחים - א"כ מסתבר שאינו משנה אם הדרך להשתמש בו >לפי שיטה זו צריך לומר שמחלוקת חכמים ור"א היא שלדעת ר"א גילוח הוא חיתוך ולדעת חכמים גילוח הוא תלישה וכדומה, אבל לא רואים זאת

במחלוקתם כי חיתוך ודאי חכמים מודים שהוא גילוח שהרי אסרו בתער ובמספרים (מספרים לא התמעטו אלא מהשחתה) וא"כ מאיזה טעם נחלקו חכמים במלקט ורהיטני לשיטה זו שהם "מקצוע" על רבי אליעזר, הרי אף הוא מחתך. ואפשר היה לפרש שלשיטת חכמים בעינין עכ"פ חיתוך ודרך גילוח ולר"א לא בעינין דרך גילוח כלל אמנם מריב"ן לא משמע כן שהרי כתב על דברי ר"א (מכות כא.) "הני נמי גילוח עבדי" וז"ל: "השחתתן עושה גילוח כלומר גילוח מיקרי דדרך לגלח בהן" ומוכח דהבין דאף לשיטת ר"א בעינין דרך גילוח דוקא אינני זוכר כעת כיצד השבתי לעצמי על זאת. גם אי אפשר שלכו"ע בעינין דוקא חיתוך ולא תלישה, דא"כ הא דאיתא בתוספתא (מכות פרק ה הלכה ה') "יש תולש שתי שערות עובר משום ארבעה דברים משום נזיר משום מצורע משום יום טוב ומשום מקיף" דמוכח שחיוב על תלישה בהקפה והובאה ברייתא זו גם בירושלמי (נזיר פרק ו ה"ג) וגם בסמ"ג (לאוין סימן נז) והיא דלא כמאן לא הבנתי את ההכרח, שהרי בהקפה תליא במה שהשווה את הצדעיים ולא תליא במעשה גילוח >בשו"ת בית אב (ה' רל"ב) הסביר שר"א וחכמים לא חלקו במציאות אם 'הנך נמי גילוח מיקרי' אלא שהלכו לשיטתם שנחלקו (מקואות ט"ז) אם קלקי הראש חוצצים - שלת"ק חוצצים רק בנשים נשואות שדרך להקפיד עליהם אף אם היא אינה מקפידה אך אין חוצצים בגברים כי אין רובם מקפידים על זה, ולר"א אין נפ"מ

הערות והוספות

סכין התפוס בידית עץ, והתיר גם משום שבמעמד הר סיני לא היה תער בסגנון כזה, וככלי סכין אמורים דברי הבית אב שאם הדרך לגלח בו הוה תער מכל המובנים > כתב הערוך לנר (מכות כ'). ד"ה או) שמסתבר שלרבי אליעזר חייב כשתלש ביד את השערות מעיקרן - שזו השחתה בלא גילוח כפי שחייב את המשתמש ברהיטני שגם זו השחתה בלא גלוח, ולא זכיתי להבין את דבריו שהרי מה שר"א חייב את המשתמש ברהיטני הוא מפני שסבר ש"הני נמי גילוח עבדי", וממילא פשוט שהתולש פטור > דברי הערוך לנר ברורים, דכיון שס"ל שרהיטני הוא פינצטה שתולשת את השער מעיקרו וס"ל ש"הני נמי גילוח עבדי" א"כ ס"ל שאף תלישת שער חשיב גילוח וא"כ מה לי ביד ומה לי בכלי, אמנם צריך לומר שיהיה חייב דוקא בתולש שער של עצמו כפי המבואר במשנה שבת צד: שתלישה שער בשבת בידו חייב לשיטת ר"א דוקא בתלש לעצמו ולא לאחרים ופרש"י שם דלעצמו הוא מאומן ודרך גילוח בכך (לשיטת ר"א) משא"כ לצורך אחרים שאין דרך גילוח בכך ע"ש, וראה מה שכתבתי בתחילת הערה זו דברין הם היקש הגיוני, אולם כוונתי היתה שמאחר ומוסכם שתלישה אינה גילוח, הן לרמב"ם וסייעתו שהבינו שמלקט הוא פינצטה, ואפילו לרש"י וסייעתו שהצריכו חיתוך, א"כ לא הבנתי כיצד הערוך לנר ייחס לר"א שתלישה נחשבת גילוח >

בין גברים לנשים ותלוי בקפידתו של הטובל עצמו, וכן יש לפרש את מחלוקתם גם לגבי גילוח שלרבנן מלקט ורהיטני מותרים כי אין דרך רוב בני האדם לגלח בהם וממילא בטלה דעתו ולר"א דעתו לא בטלה מאחר והוא עצמו מגלח בהם; >וז"ל הבית אב י"ל דה"נ במלקט ורהיטני אין דרך רוב בני אדם לגלח, והלכך ס"ל לרבנן דלא הוי דרך גילוח ומשו"ה השחתה לחוד לא מהני, ור' אליעזר לשיטתו דסובר דלא אזלינן בזה בתר רובא דעלמא אלא דתליא בקפידתו של זה ואם הוא אינו מקפיד ומגלח בזה הוי שפיר דרך גילוח וחייב וליכא פלוגתא במציאות רק בדינא אי אזלינן בתר רובא דעלמא או דתליא בקפידתו של זה, ואיך שיהיה הרי רש"י (נלע"ד כוונתו לריב"ן מכות כ"א, שהוא המפרש במקום רש"י, או כוונתו לרש"י בקידושין ל"ה): תלי טעמא דהיתירא מפני שאין דרך לגלח בו, וכ"כ התוס' בנזיר (מ:) בד"ה אי, וא"כ הרי במכונה הנקראת סייפטי רייזער דדרך לגלח בה והיא עשויה לכך מתחילתה והאומות מגלחין בה א"כ גם לרש"י יש לאסור ולומר דהוי כתער דעשוי לגלח בה והמכונה הזאת אינה דומה למלקט ורהיטני שבש"ס שלא היו רגילין לגלח בהם" עכ"ל. והרואה יראה שגם הבית אב ס"ל בדעת ר"א שהאיסור הוא משום דדרך לגלח בה יפה, אך בל נשכח שהסייפטי רייזר הוא סכין חדה, שהסיבה שהמתיר רצה להתירה היתה בשל צורתה שהזכירה לו את תיאור הראשונים למלקט - כלומר

האחרונים הבינו כן אף בדבריהם^{מד} <]; ב' - לשיטת הרמב"ן (תורת האדם שער האבל, ענין האבלות, בשם רבינו האי ז"ל >ז"ל: "דתער בין בלשון תורה בין בלשון

הערות והוספות

למלקט ע"ש... וא"כ מבואר הסוגיא דלקטו במלקט ורהיטני הוא שתלש השער מעיקרו ע"י כלים הללו. שוב ראיתי כן בפ"י המשניות לרמב"ם דז"ל. ורהיטני כלי ברזל משרש השער ותולש אותו מעיקרו ומלקט כעין מלקחים וזה כמו שכתבנו... עכ"ל עד כאן לא הבנתי מה הראיה וגם לא ידעתי מבטן מי יצאו הפנינים האלו וכן בשו"ת חת"ם סופר חלק ב סימן קלט אסף כל דברי הראשונים ובכל אופן הבין שמלקט ורהיטני הם תלישה וכתב שההיתר הוא משום שאין דרך לגלח בהם, וז"ל: "...גם מברייא דת"כ גופיה מוכרח להתיר תלישה אליבא דכ"ע דהרי ממעט מספרים ומלקט ורהיטנא בזקן מדכת' לא יגלחו וכתוב נמי לא תשחיתו וילפי' פאה פאה ליתן האמור של זה בזה... הוה ממעט מלקט ורהיטנא שאין דרך גזיזה בכך כמ"ש רש"י בגלוח" עכ"ל לא הבנתי את כוונתו, האם הבין של'גילוח' יש שתי משמעויות שונות? ואם כן מה היא המשמעות העיקרית? שהרי ברור שלא עלה על דעת הראשונים ש'גילוח' הוא רק בשילוב של שני תנאים - גם שלא יהיה חיתוך וגם שיהיה כדרך, א"כ חייב להיות שתהיה משמעות עיקרית, ואם פינצטה היא רהיטני ולא מקצוע של נגרים - הרי שהבינו ש'גילוח' היינו חיתוך, ומה שמגדירים פינצטה כ'אינו דרך גילוח' לא קשה מאחר וזו האמת

^{מד} מקובלני ממו"ר שליט"א בשם מרן הקה"י: "אצל הראשונים אנו מובטחים מטעויות ואצל האחרונים לא, כלומר שכל הש"ס מאחריהם ואין לנו להניח שטעו אם כי יתכן שנטו לצד אחד, משא"כ אצל האחרונים גדולים ככל שיהיו", ולכן אני משתדל בד"כ אצל הראשונים ולא אצל האחרונים, פרט להיכן שאין ברירה >א. הערוך לנר מסכת מכות דף כא עמוד א בד"ה גלוח שיש בו השחתה הביא לשיטת הר"ן, הערוך, והרמב"ם שמלקט ורהיטני הם פינצטה ואפ"ה פירש שמותרים משום שאין דרך לגלח בהם. וז"ל: "נלענ"ד דמלקט ורהיטני הם כלים שאוחז בהן השערות ותולשן ומורטן מעיקרן, ולכן אין השחתה גדולה מזו, כיון שתולש עיקר השער שלא יצמח עוד אבל גלוח ליכא ולכן פטור, והיינו דקאמר יכול אם לקטו במלקט ורהיטני, ולא קאמר אם חתכו או שחתו כלישנא דקרא דלקטו הוא אוחז השער אחד אחד ומורטו. וכן כ' הר"ן אפילו לקטו כיון שמעבירין שורש השער מקרי השחתה עכ"ל לא ראיתי בדבריו ראיה שפינצטה מותרת משום שאינה דרך גילוח.

ב. הערוך ערך 'כגסטה' הביא בשם הגאון, מלקט ידוע הוא וצורתו חתיכת ברזל אורכה כד' או כה' אצבעות ורחבה כחצי אצבע וראשה חד הרבה מניחין אותה על נימת השער והגודל מצד א' ומורטין, ע"ש שכיוצא בזה פ"י ג"כ על רהיטני. ובערך רהיטני... דומה

חכמים הוא המשחית לגמרי, כדאמרינן בקידושין (ל"ה ב') איזהו גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער, ומשחית לגמרי הוא, ולא הזכירו בו

הערות והוספות

שאין בזה דרך גילוח) וז"ל: "ובגדר מלקט ורהיטני: ידוע שישנם ב' דעות בראשונים דלריב"ן ושאר ראשונים רהיטני הוא כלי אומנות שמגלח כמו תער והפטור משום שאין דרך גלוח בכך, ולדעת הר"ן רהיטני כעין מלקט צבת המלקט שערות שלא כדרך גלוח זו תוספת של בעל שבט הלוי, וכבר כתבתי שאין זה הר"ן אלא הנמוקי, ושלא יתכן שכוונתו במ"ש "שמלקטים בו" לפינצטה, כי התייחס אליה כאל דבר שהגילוח בו רץ ומהיר, ושאוילי כוונתו למעין בד המרוח בשעווה שתולשין בו הרבה שערות בבת אחת [אגב, שבה"ל הגדיר בתשובה זו את מכונת הגילוח 'כיון שהוא בגדר סכין למלאכתו וחותר ע"י חדודו- שמוכיח שהבין שסכין המכונה חד כתער, וחותר לבדו את השער, וממילא הגדרה זו אינה מתאימה למכונות הגילוח, כפי הבנתי בהן], וא"כ בדין לשני הפירושים אסור דמכונת הנ"ל כהיום דרך גלוח בכך ובאה אצל כל הגוים כהיום במקום התער ואיתמחי למלאכת הגלוח עוד יותר מתער, וכן לר"ן פשיטא דכה"ג אסור מה"ת. וכ"כ בשו"ת שבט הלוי חלק ה סימן קא וז"ל: "רהיטני הוא כלי אומנות שמגלח כמו תער והפטור משום שאין דרך גלוח בכך, ולדעת הר"ן רהיטני כעין המלקט צבת המלקט שערות שלא כדרך גלוח עכ"ל"

שאינה דרך גילוח [אמנם היום יש מכונות תלישה משוכללות, שבינתיים מיועדות לנשים], אולם לומר שעל ידי הגדרה זו היתר הגילוח תלוי רק בדרך גילוח אף ללא חיתוך - קשיא טובא.

ג. שו"ת משפטי עוזיאל כרך ב - יורה דעה סימן כג הסביר כן בדעת הרמב"ם הבאתיו באות הקודמת וז"ל: "ואנא דאמרי יפה השיב לו הרה"ג מר אביו יצ"ו שהיתר הרהיטני... מפני שאין דרך לגלח בו, שכן כתב רש"י: ורהיטני משחית ואין דרך לגלח בו ומספרים מגלחים ואינם משחיתים... אלא שרז"ל שנהירין להם דברי תורה בפנימיותם למדו שלא אסרה תורה אלא בדרך גלוח והתירו ברהיטני... וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל: דרך כהני ע"ז היה להשחית זקנם לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן וכו' ואינו חייב עד שיגלחנו בתער שנאמר ולא תשחית את פאת זקנך, גילוח שיש בו השחתה. וכיון שכן אין לאסור אלא בדרך השחתה שרגילין היו לעשות אבל לא ברהיטני שאין רגילין בו. אבל במכונת גלוח הואיל והיא עשויה לכך הרי היא כתער ממש, ואין להעלות על הדעת להתיר גלוח הזקן במכונת ז'ילט או כל מכונה אחרת דומה לה, הואיל ויש בהם משום השחתה בדרך שרגילין בו לגלח, וזה ברור ומחזור.

ד. שו"ת שבט הלוי חלק ד סימן צו (מבאר דהיתר פינצטה שכתב הר"ן אינו אלא משום

גילוח אלא למעט המלקט במלקט שיש בו השחתה ואין בו גילוח, דכל שער ושער מלקטו ועוקרו לעצמו, אבל התער משחית לגמרי הוא, ומספרים בין בלשון תורה בין בלשון חכמים יש בהן גילוח ולא השחתה" עכ"ל) נראה ש"גילוח" הוא כאשר משיר את השער לגמרי ובבת אחת כמו שעושים בתער ובמספריים, מה שאין כן השימוש בפינצטה אינו "גילוח" דכל שער ושער מלקטו ועוקרו לעצמו; >כוונת הרמב"ן במ"ש "ואין בו גילוח" היא כמו כל המפרשים שאין דרך לגלח בו, ונתן טעם לדבריו, למה אין דרך להשתמש בו, מפני שכל שער ושער מלקטו ועוקרו לעצמו הייתי שמח לומר כדברך כדי שלא לחדש שיטה נוספת, אולם מה אעשה ולשון הרמב"ן יותר משמע כדברי, ולא הבנתי מה ראית בנמוק"י, וכמו שכתב הר"ן [אין זה הר"ן אלא הנמוק"י, ראה בביוגרפיה שלו בפרוייקט השו"ת] (על הר"ף דף ג' סע"ב) וז"ל: "מלקט - כלי הספרים שמלקטין בו השערות" עכ"ל ואם ישתמשו בו יקח זמן רב לתגלחת הזקן, וגם יש בו כאב, ואין הוא מיועד אלא לסוף התספורת להוריד את השערות הנותרות אף שהנמוק"י השתמש במילים 'שמלקטים בו' - נלענ"ד שאין כוונתו לפינצטה, שהרי לא יתכן שפינצטה תשמש לספרים, ובפרט לא יתכן שיתאים לה מ"ש הנמוק"י בהמשך שרהיטני הוא דוגמת המלקט, והוא נקרא כך על שם שהוא רץ בגלוחו וקל [מלשון 'רהיט' = רץ] - והרי הגדרה זו כלל אינה מתאימה לפינצטה שהגילוח כלל אינו רץ בה [אא"כ בכלי החדיש שיש בו כמה פינצטות שמסתובבות ותולשות שערות במהירות וביעילות, ונשים משתמשות בו להסרת שערות הידים והרגלים], ולכן אולי כוונתו שלאחר הסרת השערות הארוכות ניתן להשתמש במשהו שתולש את כל שנשאר, כדוגמת בד המרוח בשעווה, וכדו', שאז יש מקום להניח שהספרים השתמשו בזה כי הוא יעיל ומהיר למרות שהוא תולש, אמנם אם היה ניתן להשתמש בכלי זה במהירות וללא כאב ודאי שהיו משתמשים בכלי זה לגילוח ואז חכמים היו אוסרים את השימוש בו לגילוח הזקן. וכ"ז נפק"מ למכונת הגילוח של ימינו שאף אם היא מגלחת שיערה שיערה, היא תחשב לתער שהרי היא נוחה לשימוש שמגלחת מהר ובלי כאבים ולכן יש בה דרך

גילוח ואסורה לכו"ע ועיין עוד בהערה הסמוכה^{מה} ג'- לשיטת הנראה מכמה ראשונים ואחרונים^{מו} "גילוח" הוא חיתוך השער, וממילא

הערות והוספות

לגלח בהן" כלומר דרך לגלח בהן ואין זה רק במקרה נדיר. וכן משמע מתוספות (נזיר מ:) ד"ה אי לא תשחית שכתב "והם אינם קרויים גילוח שאינם רגילים לגלח בהם" עכ"ל דרגילות אין אבל אין זה מקרה נדיר. וגם אינו במשמע הלשון "קסבר הני נמי גילוח עבדי" ווע"פ הני"ל הלשון "קסבר הני נמי גילוח עבדי" מדוייקת<]. לשיטת הרמב"ן יש לדון אם מכונות גילוח הפועלות בעקרון של תער נחשבות כתער שהרי המכונה חותכת רק כמות מועטת של שער בכל רגע, ואינה דומה לא לתער ולא למספריים בנקודה זו >הדמיון נחמד אמנם יש לכאורה כמה חילוקים בין פינצטה למכונת גילוח א. פינצטה מסירה כל שיערה בפני עצמה ולכן לא עבדה גילוח, דגילוח לא מיקרי אלא בשתי שערות ופחות מכך לא חשיב גילוח גם בגילוח הזקן?, עיין לקמן עמ' קל"ה חבל שאתה לא עושה קישוריות הנפתחות בלחיצת עכבר, כי אז היה ניתן לדעת למה אתה מתכוון משא"כ מכונת גילוח שפעמים מגלחת שתי שערות או יותר בכל פעם, וממילא יעבור על איסור דאורייתא, ב. השימוש במכונת גילוח נועד לחיתוך הרבה שערות משא"כ הפינצטה שנועדה להסיר שערות בודדות שנשארו אחר הגילוח ובזה הוא דומה לתער שמשיר הרבה שערות כאחת ולא לפינצטה אינני רואה את הנפ"מ הגדולה בזה, שהרי יש

^{מה} יש להבין את שיטת הרמב"ן שהרי לא מצאנו שהשימוש בסם המשיר את השער יהא מוגדר כ"גילוח" אלא רק כהעברת השער (נזיר מ'). אף שאינו מלקטו ועוקרו לעצמו אלא משיר את כל השער לגמרי וכאחת. לדעת הרמב"ן יש לפרש שלרבי אליעזר חייבים על התלישה בפינצטה כי מפרש ש"גילוח" הוא חיתוך - וסבר שהשימוש בפינצטה גורר גם חיתוך מועט [ובכן מיושבת לשונו "קסבר הני נמי גילוח עבדי" דמשמע שמדבר על צורת השימוש - שכלים אלו עושים גילוח, ואינו מסתבר שלשיטת הרמב"ן המחלוקת בין חכמים לרבי אליעזר היא שלחכמים "גילוח" הוא נטילת שערות רבות בבת אחת, ולרבי אליעזר הוא "הדרך שלעתים נדירות מסירים עמה שער" כי למה לו לפרש כל כך רחוק מחכמים, >פירוש זה אינו רחוק כלל, ופירושו כפי שכתב הר"ן, שמלקט ורהיטני הם כלי הספרים שמלקטין בהם השערות הדקות, ובאמת עיקר הגילוח נעשה בתער ובמספרים, אמנם בסוף הגילוח אם נשאר מעט שער, אז משתמשים במלקט להסרת השערות הבודדות שנשארו, וחכמים ס"ל ד"גילוח" שהזכירה התורה היינו כלי שמשמש לעיקר הגילוח, ור"א ס"ל דאף רהיטני כיון שסוף סוף משמש לגילוח, לכן אף הוא במשמע. וכן נראה מפירוש ריב"ן מכות שם וז"ל: "גילוח עבדי - השחתתן עושה גילוח כלומר גילוח מיקרי דרך

הערות והוספות

היו מודים שדרך לגלח בו אז אע"פ שהיה מגלח שעה שעה מ"מ היה אסור כתער, והרי מכונת גילוח ודאי כו"ע מודו דדרך לגלח בו, ולפ"ז גם אם המכונת גילוח מגלחת שעה שעה ודאי דדינה כתער דברך נכונים אם אתה מסביר את כוונת הרמב"ן בהגדרת 'גילוח' כפי רש"י, אולם אינני מבין את נכונו דברך אם לרמב"ן היתה הגדרה משלו התולה את 'גילוח' בהבדל שבין גילוח משטח שלם לגילוח פרטני > [כמובן שאין לסמוך על זה כלל להלכה; >ובפרט שאין הבנה זו אלא לפי הרמב"ן ואין ראשון אחר שהזכיר סברא זו, אפילו לאלו הראשונים שהבינו שמלקט ורהיטני הם מיני פינצטות, וחוזן מזה שגם לשיטת הרמב"ן אין זה מוכרח כפי שהוכחתי לעיל, וכ"ש שאין סברא זו נכונה לשיטת שאר ראשונים שס"ל שמלקט ורהיטני הם כעין מקצוע שחותך הרבה בבת אחת פשיטא > יותר נראה שגם לרמב"ן חייבים מאחר שהרמב"ן עצמו כתב שמספריים מגלחות אף שגם הן מטפלות רק במעט שער בכל חיתוך - ש"מ שהתייחס לכלל הפעולה, וא"כ כן הוא גם במכונת גילוח, וא"כ נחלק ונאמר שרק השימוש הרגיל במספריים נחשב גילוח אולם החיתוך במספריים כעין תער אינו כגילוח מאחר ובד"כ משתמשים בקצה המספריים כדי להשיג תוצאה טובה - ושימוש זה אינו יכול להעשות על שטח רחב בבת אחת, >אמנם שתי שערות ודאי יש ואפשר לומר דבזה יודה הרמב"ן שהוא גילוח לכל דבר כנ"ל עדיין

נשים שיש להן סבלנות להסיר את רוב הגבות שעה שעה, וגם במכונה יש המגלחים רק אזור מסוים בפנים, כגון שמשאירים 'זקן צרפתי' וכדו', ג. פינצטה בפעולה אחת מסירה שעה אחת, משא"כ מכונת גילוח שבפעולה אחת מסירה שערות רבות כוונתי היתה שהתער מיועד לחתוך בחיתוך אחד אתכל השערות הנקרות בדרכו, משא"כ פינצטה, ומכונת גילוח דומה לפינצטה בכך שהחיתוך נעשה באופן פרטני בכל שעה בפני עצמה, שכל שעה צריכה להכנס לחריץ, לעמוד בדיק בטווח מעבר הסכין, ננעץ בה המנוף והסכין חותכת אותה תוך כדי השכבה על הרשת, ואגב, גילוח יעיל במכונה דורש זמן וסבלנות לפחות כמו בגילוח בתער, למרות 13.5' מיליון החיתוכים, ופעולת החשמל אחת היא, ואף אם תרצה לומר שכל ניצוץ וניצוץ חשמל חשיב פעולה בפני עצמה עכ"פ גם בניצוץ הראשון יכולה היא לחתוך כמה וכמה שערות שהרי היא נעה אלפי סיבובים בדקה (רוב מכונות הגילוח פועלות בטווח 8,000 עד 10,000 סיבובים לדקה וכל ראש גילוח מורכב מחמשה עשר זוגות להבים, וברשת קיימים 90 חריצים [90 כפול 15 כפול 10,000 הם 13,500,000 חיתוכים לדקה] זאת אומרת 225 חיתוכים כל אלפית שניה. ועיין עוד עמ' צ"ד מה שכתבתי מזה) ד. הטעם שהגמרא מיעטה פינצטה הוא משום שאין דרך לגלח בו, שהרי ר"א אמר "דהני נמי גילוח עבדי", וחכמים חלקו עליו (והרמב"ן רק הסביר ע"י חילוקו את הטעם שחכמים חלקו עליו), ומוכח שאם חכמים

הערות והוספות

לא ראיתי הוכחה לזה, ואגב, כמדומה לי שהמציאות בתולשי השערות בפינצטה היא שאם שתי שערות נכנסות לבין חלקי הפינצטה - אין מגרשין את האחת כדי לקיים את חילוקן, אלא תולשין את שתיהן כאחת > וה"ה למכונות גילוח שהאפשרות להשתמש בהן לשטח נרחב נובעת רק מחמת מהירות הפעולה ולא ממהות הפעולה].

מו לא מצאתי שהראשונים יסבירו כן להדיא, אבל כך משמע שהבינו הראשונים שפירשו שמלקט ורהיטני [שאינם מוגדרים כמגלחים] הם פינצטה, ולא הזכירו בדבריהם שצריכים שתהא זו "דרך גילוח" > לא ידעתי מה הענין לחפש סברות אחרות כאשר הסברא המוזכרת בכל הראשונים בהדיא היא "דרך גילוח" ומה אכפת לי מהו הכלי אם הוא פינצטה או מקצוע הרי בכל אופן ניתן לפרש שההיתר הוא משום שאין דרך לגלח בו, ולמה צריך להרבות את מחלוקת בין הראשונים בחינם והכלל ידוע דאפוש פלוגתא לא מפשינן לא ידעתי מה לא ידעת, שהרי הדוגמא של פינצטה היא בודאי לא דוגמא קלאסית של 'אינו דרך גילוח', בין להסבר שלך בנמוק"י שמשותמים בפינצטה להסרת השערות הנשארות, ובין לדידי שלא זו משמעות הנמוק"י, והבעיה בדוגמא זו היא שהיא יכולה להתפרש שכלל אין חיתוך אלא תלישה, כמו שאני 'התבלבלתי' בזה, ולא ימלט שהרמב"ם היה יכול לנקוט את דוגמת רש"י שהחידוש שבזה שאף שהמקצוע קרוב באופיו ובפעולתו לתער - מ"מ

מוטר לגלח בו כי אין רגילים בזה; אגב, כמובן שלדברך מדוע רבים התירו להסיר את הזקן בסם שבודאי משמש לגילוח משחית מהיר ויעיל הרבה יותר מפינצטה, ואפילו יותר מבמכונת גילוח [ואמנם יש שאסרו, אך הוראת הרבנים היא להתיר]: > פיה"מ לרמב"ם (מכות ג' ה') > "רהיטני - כלי ברזל משרש השער ותולש אותו מעיקרו, ומלקט - כעין מלקחים" [אין במשמעות הרמב"ם שצריך שיהיה כדרך שרגילים להתגלח, כשיטת ריב"ן, אלא שתלישה אינה גילוח > הרמב"ם כאן לא דיבר בכלל מעניין זה, הוא רק הסביר מהו מלקט ורהיטני מילותיו של הרמב"ם מעידות כאלף עדים על כוונתו לפרש את הגדרת הגמרא: 'משרש' השער מעיקרו' = משחית, 'ותולש' אותו = אינו גילוח]; > רבינו יונה מלונלי (מכות משנה ז') > "ובמלקט וברהיטני פטור לפי שאינו דומה לגילוח שהרי שורש השער תולש מבפנים הבשר" [לפי דבריו הפטור של מלקט ורהיטני הוא כי השער נתלש עמוק, והפטור של מספריים הוא כי נחתך גבוה, ויתכן שהסבר דבריו הוא שלמד ש"גילוח" הוא חיתוך, ו"השחתה" היא כששורש השער אינו בולט מבחוץ, ולכן פטור במלקט ורהיטני מאחר ותולשים את שורש השער ולא חותכים אותו, ופטור על החיתוך במספריים מאחר והשער בולט מבחוץ > במילים אחרות ניתן לומר שאין זה דרך גילוח כאן שינית את טעמך, שהרי רגיל אתה לפרש 'אינו דרך גילוח' = אין רגילים

הערות והוספות

יש (הגהה. עיין רש"י מסכת יבמות דף מג עמוד א שכתב ד"מלקט" הם מלקחים שקורין טנל"ש וידוע שיטתו בשאר מקומות דפירש שהוא "מקצוע" ומוכח ששניהם נקראים כן) וא"כ מבוואר הסוגיא דלקטו במלקט ורהיטני הוא שתלש השער מעיקרו ע"י כלים הללו עכ"ל הערוך לנר אינני רואה כאן מאומה, וכ"כ בשו"ת שבט הלוי חלק ד סימן צו ד"ה ובגדר מלקט ורהיטני לשיטת הר"ן וז"ל: "ולדעת הר"ן רהיטני כעין מלקט צבת המלקט שערו של כדרך גלוח" עכ"ל שבט הלוי בשם הר"ן איננו מסייע לי, וכן משמע מהרמב"ן תורת האדם. שער האבל, ענין האבלות, בשם רבינו האי ז"ל וז"ל: "ולא הזכירו בו גילוח אלא למעט המלקט במלקט שיש בו השחתה ואין בו גילוח, דכל שער ושער מלקטו ועוקרו לעצמו, אבל התער משחית לגמרי הוא" עכ"ל גם מזה אין לי סיוע מוחלט) <ריטב"א (מכות כ').> "לא אמרו דמחייב בנשא אלא לגבי קרחה אבל לגבי זקן דבעינן גלוח - נשא לאו גלוח היא" [מדבריו מוכח שהבין ש"גילוח" אינו "דרך הסרת השער" אלא דרך חיתוך כי הרי פטר בסך נשא אף שכך דרך הסרת שער]; כן משמע קצת בנו"ב (תניינא יו"ד פ"א) שכתב: "שמן זית... ולמה סכין אותו שמשיר את השער ומעדן את הבשר - והוא מותר מדינא דאין זה גילוח... והאבן עושה מעשה תער שחדודו חותך השערות... שעל ידי החיכוך נושר השער והוי זה כמו מלקט ורהיטנא שאינו חותך השער,

להשתמש באופן זה כשמעוניינים להתגלח, וכאן אתה מפרש 'אין זה דרך גילוח' כ"י בגילוח חותכים ולא תולשים]>.", (מכות ד.). "איזהו גלוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער... ואין עוקרין השערות מעיקרן כמו שעושין במלקט ורהיטני והיינו כמין גלוח"; מאירי (קדושין ל"ה): "אם לקטו במלקט וברהיטני ובכיוצא באלו מכלים שמלקטין בהם את השער דרך ליקוט ועוקרין אותו משרש - פטור שאין זה גלוח"; >וכ"כ המאירי במכות (ג.)< "וריהטני כלי ברזל משרש השער ותולש אותו מעקרו ומלקט כעין מלקחיים" אינני רואה כאן מאומה, וכן משמע שהבין הר"ן (על הר"ף דף ג' סע"ב) וז"ל: "אפילו לקטו - כיון שמעבירים שרש השער מיקרי השחתה: מלקט - כלי הספרים שמלקטין בו השערות הדקות (והיינו פינצטה): ורהיטני - הוא דוגמתו ועל שם שהוא רץ בגלוחו וקל נקרא כך כדמתרגם וירץ ורהט" עכ"ל אינני רואה כאן מאומה, גם הערוך (הביאו הערוך לנר מסכת מכות דף כא עמוד א) ערך כגסטה הביא בשם הגאון, מלקט ידוע הוא וצורתו חתיכת ברזל אורכה כד' או כה' אצבעות ורחבה כחצי אצבע וראשה חד הרבה מניחין אותה על נימת השער והגודל מצד א' ומורטין, ע"ש שכיוצא בזה פי' ג"כ על רהיטני. ובערך רהיטני פי' שאותה של בבא קמא הוא אותה שמחליקה פני הלוח. ויש עוד פי' אחר דומה למלקט ע"ש, שנראה מזה דשני גווני רהיטני

תער ומספריים נחשבים כגילוח מאחר וחותרים את השער, ולכן ראשונים אלו מפרשים שהם פינצטה ולכן השימוש בהם אינו נחשב גילוח כי בד"כ השער נתלש ולא נחתך או נקצץ^{מד} ואינם מפרשים שמלקט ורהיטני הם מקצוע כי הרי המקצוע חותך שער כתער.

הגדרת "השחתה"

משמעות הגמרא שבתער במלקט וברהיטני יש "השחתה" אך במספריים אין השחתה, ויש להבין מה היא השחתה; המשותף לתער מלקט ורהיטני הוא שגורמים לכך שלא ישארו שאריות מהשער, משא"כ בגזיזת השער במספריים נשארות שאריות שערות כפי העובי של החלק התחתון של המספריים - שהרי החיתוך נעשה

הערות והוספות

אינו מחייב כבר כתבתי שאינני מבין מה כתבת, הרי ר"א מחייב כשתולש לעצמו ביד בגוזז בידו לעצמו (ולא לאחרים) משום "שיכול לאמן ידו לעצמו לתקנו בלא כלי" (רש"י שם) ובפרט בעניין גזיזת השער שראינו שאינו חייב אלא בשתי שערות דפחות מכך לא מקרי גילוח (עיין תוס' נזיר דף מב. ועיין מש"כ לקמן עמ' קנ) וחשיב חצי מלאכה, דכל מלאכות שבת שנעשו בשינוי או שלא בשלמות פטור עליהם, וזה בדיוק הטעם אצלינו גבי מלקט ורהיטני לחיוב ולפטור, אם דרך גילוח בכך או לא! כוונתך אינה ברורה לי, האם כוונתך שהסיבה שפוטרים בתלישת שערות הזקן בפינצטה היא מפני שתלש רק שיערה אחת והוא חצי שיעור, וממילא הבנת שזו אינה מלאכה?, וממילא אם יתלוש שתי שערות הזקן בפינצטה יתחייב?>

ובגילוח שער הגוף לא אסרו אלא בתער ממש... שלא לגרר הטיח הזה בסכין... שע"י הגידור בכח יחתוך הסכין או הדבר חד השער אשר לא שלט בו טיח הזה והוא כמו תער", וכן משמע בערוך לנר (מכות כ"א. ד"ה גלוח), וכן משמע לי במלמד להועיל (ב' ס"ד).

^{מד} ולדעת רבי אליעזר שגם תלישה בפינצטה נחשבת "גילוח" צ"ל שסבר שהשימוש בפינצטה גורר גם חיתוך מועט כפשוטו לשונו "קסבר הני נמי גילוח עבדי" - כלים אלו עושים גילוח [ואינו משמע מהלשון שר"א הרחיב את הגדרת "גילוח" לכל דרכי הוצאת השער - אף שאינם ע"י חיתוך כי אז הלשון "קסבר הני נמי גילוח עבדי" דחוקה]. כלפי מלאכת שבת אין נפ"מ אם חותך או תולש ולכן חייבים על תלישת השערות בפינצטה בשבת. >זה לא נכון, דהרי כתב רש"י (שבת צד:) >דהטעם דהגוזז שער ביד פטור משום "שאינן דרך גזיזה בכך בחול" ואף ר"א

מעל החלק התחתון, ואכן לשונות הראשונים מעידות שהמייחד את הגזיזה במספריים <לרוב הראשונים אפילו בכעין תער??> לא מצאתי אפילו אחד מפורש > הוא שנשארת שארית מהשערות^{מח}, וממילא

הערות והוספות

ברא"ש אא"כ מניחים שהרא"ש מיירי גם במספריים כעין תער, וברור שכך יפרש את כוונת הרא"ש הקול מבשר, לשיטתו שאפילו בסם יש לאסור לגלח, כפי שהורגל במנהג פולין, עיי"ש [כלומר, הניח את ההנחה ולאחר מכן הכניס לזה גם את הרא"ש, ולא שברא"ש יש משהו שמעיד על פירושו המזעני, שהרי מדוע שתלמידיו של רבי יוחנן יעלו על דעתם שרבים גילח במספריים כעין תער - הדורשים שאדם זר בעדינות ובסבלנות יספר את רבו בבית השחי מעט מעט בקצות המספריים, שזהו דבר שאינו סביר בעליל שמן הסתם שום אדם שפוי אינו נוהג להסתפר על ידי ספר בבית השחי, אלא בנוהג שבעולם או שמקצרים את שער השחי במספרים - שזו פעולה פשוטה ומהירה ויכולה להעשות על ידי עצמו, או שמסירים את שער השחי בפעולה מהירה ויעילה אחרת, כגון תער (מדוגמת סייפטי רייזור - שהוא בטוח לשימוש מקומי זה, כדרך שהנשים עושות), משחה, שעוה, מכונת פינצטות, מכונת גילוח, וכדו', אבל לא על ידי גזירה בקצוות המספריים על ידי עצמו - שהוא פסיק רישא להפצע] שהרא"ש לא ס"ל כשיטת תוס', וס"ל דאי אפשר במספרים אפילו כעין תער להגיע לתוצאת החיתוך של תער ולעולם כל

^{מח} ראה בריב"ן (מכות כ"א. ד"ה לא): "ומספריים אינן משחיתים שאין חותכין שער בצד עיקר כתער", >אין כאן ראייה שהריב"ן אזיל בשיטת תוס', שדין תער היינו כשמחליק ממש את השער דאפשר בפשטות דס"ל כהרמב"ם ודעמיה (ראה לקמן עמ' קכט מחלוקתם בזה) דכל שאין בשערה אורך כדי נטילת הזוג, אין עליו שם שער וחשיב כתער ממש, והכי פירושו " שאין חותכין שער בצד עיקר כתער" אלא נשאר כדי נטילת הזוג אבל בפחות מכאן דינו כתער ממש, אע"פ שלא נעקר משרשו אינני מבין מה אינו מובן, הרי אין אתה חולק על כך שתער מחליק את העור, וממילא ברור שחותך את השערה בבסיסה, וכל כוונת הריב"ן לומר שבמספריים נורמאליות אינו כן- תוס' (נזיר מ': ד"ה דתניא) "במספריים ליכא השחתה שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו" >אכן זו היא שיטת תוס' שתער הוא דוקא כשעוקר את השער מעיקרו ושרשו, משא"כ מספרים, ולשיטת תוס' אף מספרים כעין תער כך הם (וכתבו האחרונים דלשיטת תוס' פטור אף במספרים כתער ממש משום שאין דרך שימוש בכך עדיין לא הגעתי למקום שכתבת מי הוא שהוכיח (כך), פי' הרא"ש (נזיר נ"ט): "וידע דבמספריים אי אפשר לגלח כל כך סמוך לבשר" >מכאן מוכח צ"ל 'מכאן יש מקום לחדש' שהרי אין לזה זכר

הערות והוספות

שניטל בזוג, נשארים זיפים, וזהו כשיטת הרמב"ם דכדי נטילת הזוג עד כדי שיכוף ראשו לעיקרו חשיב כעין תער ופחות מכאן זה תער ממש; אח"כ ראיתי מש"כ בשו"ת קול מבשר (חלק א סימן יט) וז"ל: "עיין בפירוש הרא"ש למס' נזיר דף נ"ט ע"א אהא דאמרינן בגמרא א"ל רבנן לר"ש בר אבא חזינן ל' לר' יוחנן דלית ל' שער בבית השחי וז"ל וידעו דבמספרים א"א לגלחן כ"כ סמוך לבשר עכ"ל, ונתכוון הרא"ש בזה ליישב קושית התוס' ד"ה חזינא אמאי לא משני דשקלי' במספריים והיינו במספריים כעין תער כמבואר בסוגיא שם (נזיר דף נ"ט) וע"ז תירץ הרא"ש ידידעו השואלים שראו את רבי יוחנן מגולח שער בית השחי דה"י בתער ממש כיון שהי' סמוך לבשר בלי שום רושם שער, ובמספריים א"א לגלח כ"כ אפילו במספריים כעין תער שיהי' באופן זה. ומזה ראי' למה שכתבתי לעיל דאף התוס' בנזיר שכתבו דכעין תער היינו שקוצץ השער מעיקרו לגמרי - לאו דוקא הוא ורק נקטי הכי לאפוקי מדעת הרמב"ם דשיעור כעין תער הוא אם לא הניח כדי לכוף ראשה לעיקרה ודעת התוס' הוא דכעין תער הוא שיעור קטן מזה היינו אם לא הניח כדי שניטל בזוג כעין תער אבל מ"מ עדיין נשאר כדי חגירת וקריצת צפורן וזה א"א ליטול ע"י הזוג בעומק כ"כ אם לא בתער ממש עכ"ל, והדברים נחמדים הדברים היו יכולים להיות נחמדים אם היתה להם ראייה, שהרי

פשטות המילים בתוס' וברא"ש אינה מעידה על פירוש זה, ועכ"פ ודאי ששיטת הרא"ש לא כהתוס', רבינו יהונתן מלוניל (מכות משנה ז'): "במספריים שרי דהא לית בהו השחתה שהרי ניכר השער מבחוץ" >ז"ל הר"י מלוניל: "ודוקא בתער, אבל במספריים שרי דהא לית בהו השחתה שהרי ניכר השער מבחוץ... ואינו חייב עד שיטלנו ב"תער" כלומר שנשאר קצת משורש השער בתוך הבשר אבל אינו בולט מבחוץ כמו שבולט במספריים, ו"במלקט וברהיטני" פטור לפי שאינו דומה לגילוח שהרי שורש השער תולש מבפנים הבשר... איזהו גלוח שיש בו השחתה הוי אומר זה "תער", כלומר שאין נראה שער על גבי הבשר, והיינו כמין השחתה... ובית העררה אפילו "כעין תער" - שמניח בסמוך לבשר אפילו הכי מותר עכ"ל. ורואים שהר"י מלוניל עומד בשיטת הרמב"ם וישנם ד' חלוקות, א. מלקט ורהיטני (פינצטה) והוא תלישת השער מהשורש (כלומר מתחת לפני העור), ב. תער והוא החלקת השער עם העור ג. כעין תער והוא סמוך לעור (לא נאמר השיעור ומסתבר שהוא כפי שכתב הרמב"ם בכדי שיטול בזוג ועד פחות מעט מכדי שיוכל לכוף ראשו לעיקרו), ד. מספרים רגילות ונשאר בכדי שיכוף ראשו לעיקרו לא ידעי מאי קאמרו רבנן, הרי בר"י מלוניל כתוב שבמספריים - בולט מבחוץ, בתער - אינו בולט מבחוץ, במלקט - השורש עצמו נתלש, ובכעין

הערות והוספות

כ"א. "אין השחתה גדולה מזו כיון שתולש עיקר השער שלא יצמח עוד", ובעוד אחרונים. כתב בספר הכתב והקבלה (ויקרא י"ט כ"ז): "ההשחתה שעושה התער היא כמ"ש רנ"ו שבהעברה אחת על העור לוקח חלק גדול מהזקן, והמכלה דבר בבת אחת נקרא השחתה" [ולכאורה הגדרה זו מתאימה רק אם רהיטני (שמבואר בגמרא שמשחית ואינו מגלח) הוא מקצוץ ולא אם הוא פינצטה שמסירה את השער נקודתית ואינה מכלה חלק גדול בבת אחת, >הכתב והקבלה לא דיבר על מלקט ורהיטני אלא על "תער" וי"ל דאדרבא זה טעם של חכמים שפטרו במלקט (פינצטה), משום שאינו משחית בכמות גדולה, ולא חשיב דרך גילוח (וכן כתב הרמב"ן בשם רבינו האי גאון ז"ל: "למעט המלקט במלקט שיש בו השחתה ואין בו גילוח, דכל שער ושער מלקטו ועוקרו לעצמו, אבל התער משחית לגמרי הוא" כך הסברתי את דבריו לעיל, אולם כמדומה לי שלעיל השווית את הרמב"ן לראשונים אחרים) אמנם אם היה "מקצוץ" כיון שבהעברה אחת על העור לוקח חלק גדול מהזקן, היו מודים לר"א שחייב דהרי דרך לגלח בו לא הבנתי את כוונתך, שהרי גם אם ניתן להעביר בו את הזקן אולם עדיין הכלי מיועד להחליק קרשים ולא לזקן, כמו שלא שמענו על שום גוי שפוי שמתגלח בסכין יפנית למרות שהיא יכולה להיות יעילה, כי מפקד לסיים את הגילוח בטיפול נמרץ עם גרון משוסף, וכן לגבי מקצוץ - זה שיש

תער - מניח בסמוך, והיכן מבוארים גדרי הרמב"ם שאם נשאר כדי נטילת הזוג - הוה שער לחומרא, ואם נשאר כדי לכוף - נחשב שער גם לקולא, ומ"ש שבכעין תער מניח בסמוך - אינו בא להגדיר שבפחות מכאן הוה תער ממש אף שנחתך במספריים, אלא כוונתו להיבט המציאותי שכשחתך במספריים לא הגיע למצב שממש אין שער, אולם מהיכי יתתי שאם ימצא מספריים כאלו שחותכים עד הסוף [כגון מכונת גילוח] - שדינם יהיה כתער גם לגבי איסור גילוח הזקן, נמוק"י (מכות ג':) - במספריים מותר דלית בהו השחתה שהרי ניכר שם השער... כיון שמעבירים שרש השער מיקרי השחתה", >הלשון מטעה דמשמע כל עוד שלא "מעבירים שרש השער", לא מיקרי השחתה, אמנם הלשון קאי על מלקט ורהיטני וז"ל: "אפילו לקטו - כיון שמעבירים שרש השער מיקרי השחתה" דכעת מדבר על פינצטה שאז אין אפשרות אחרת, וכפי שבתער אין אפשרות אחרת אלא לגלחו מהשורש, אמנם אפשר שבמספריים אפילו אם גזז עד פחות מכדי לגזז מקרי השחתה יתכן שיש מקום לומר כך, אולם אין שום הכרח לומר כך, ובודאי שאי אפשר לומר שהפשטות היא לומר כך, ונכון שדבריו נסובים על פינצטה אולם צלילי דבריו מעידים יותר שהשחתה היא רק כשהחיתוך מוחלט, כי כתב שהשחתה 'נקראת' כשמעבירים את השורש > וכן מוכח בנו"ב (תניינא יו"ד פ'), בחת"ם סופר (א' או"ח קנ"ד), בערוך לנר (מכות

נמצא שה"השחתה" תלויה באורך שארית השער הנותר לאחר הגילוח. ככל שהחלק התחתון של המספריים יהיה דק יותר - שאריות השער תהיינה קצרות יותר, ותוצאת הגזיזה תהיה דומה יותר לשימוש בתער. האפשרויות שבמספריים לא תשאר שארית שערות הן כאשר מושכים את העור לבין חלקי המספריים כך שמקום החיתוך נעשה בצמידות לעור ולא נשארת שארית שער, או כאשר החלק התחתון של המספריים הוא דק מאוד וממילא מקום החיתוך צמוד לעור, או כאשר הוא חד וממילא חותך בצמוד לעור כבתער.

ההיתר לגלח במספריים

מאחר ומבואר בגמרא שגם פעולת המספריים נחשבת "גילוח", אלא שאין איסור לגזוז בהם את הזקן מאחר ואינם משחיתים - לכן יש לבאר כיצד פעולת הגזיזה נחשבת "גילוח" לשיטות השונות: לשיטת ריב"ן ש"גילוח" הוא "הדרך להתגלח בהם" מובן שמאחר ורגילים להשתמש במספריים לחיתוך שערות הזקן - נחשב שהדרך להתגלח בהם; לשיטת הרמב"ן ש"גילוח" היינו שחותכים שערות רבות בבת אחת - מובן שכן הוא במספריים; ואם נפרש ש"גילוח" הוא "דרך חיתוך" צ"ל שגם גזיזה במספריים נחשבת חיתוך אף שפעולתה אינה ממש כפעולת החיתוך של תער שהרי המספריים צריכים לחיבור של שני חלקים יחד כדי לגזוז משא"כ תער שחותך ללא סיוע. >כשאתה אומר "דרך חיתוך" הכוונה היא ודאי לאפוקי דרך תלישה (פינצטה), אמנם לא מצינו בראשונים ובאחרונים שיש ענין של "דרך גילוח" בהסבר של "שיטת חיתוך" או "אופן החיתוך" שהרי כשחכמים דנו על מספרים מלקט ורהיטני הם לא פטרו בהם אלא משום שאין בהם "דרך גילוח"

הערות והוספות

כל פעם, ואין דרך לגלח בו לכשלעצמו, מ"מ כיון שסוף סוף דרך לגלח בו (את השערות הקטנות הנותרות) בסוף התספורת שפיר מיקרי דרך גילוח וחייב¹].

אפשרות טכנית להתגלח בו, אולם זה נפ"מ רק למי שתקוע ללא כלי מתאים יותר, ולא שמענו על שום נגר שכשמתגלח בבוקר משתמש במקצוע המצוי לו בשפע, ור"א ס"ל דאע"פ שפינצטה לא משחיתה בכמות גדולה

(מלקט רהיטני) או משום שאין בהם "השחתה" (מספרים), אבל ברור כשמש שאם היה בהם גם דרך גילוח וגם השחתה שהם היו אסורים כי אין איך למעט אותם < כמובן שאתה צודק שאם במספריים מלקט ורהיטני היו גילוח והשחתה - הרי שהיו נכללים באיסור תער, וכך הסברתי את דברי החת"ם סופר [שלענ"ד המנחת יצחק לא דק בהם] - שאילו השער שהיה נשאר לאחר החיתוך במספריים לא היה נחשב הרי שהיו לנו גילוח והשחתה - ואת זאת הגמרא לא היתה ממעטת [ואילו המנח"י פירש את דבריו שממ"נ חייבים בגזירה במספריים שמשחיתות כי השער התמעט משיעורו ע"י חיתוך, והתעלם מהמשך דבריו 'אע"כ יש לומר...!'], ונקודת הויכוח שלנו כבר ידועה, אם יש כאן שני תנאים לאיסור או אפיון כלי שרק אותו ודומיו התורה אסרה; כשכתבתי 'דרך חיתוך' כמובן שלא היתה כוונתי לצורת חיתוך מקובלת, אלא לחיתוך, לאפוקי תלישה, שריפה, וכדו', ואילו תער, מספריים, מספריים כעין תער, מקצוע, אבן חדה, וכל כיו"ב - חותכים את השער; וכבר כתבתי לך שמאחר והרמב"ם וסייעתו פירשו שמלקט ורהיטני הם מכשירי תלישה - הרי שאם היו מעונינים להביא דוגמא לכלי שאין הדרך להשתמש בו לגילוח הזקן - היה ראוי שיתנו דוגמא לכלי שחותך אך אין הדרך להשתמש בו, כמו שכתב רש"י, ולא היו נותנים לנו מקום להתבלבל שיגילוה' הוא חיתוך, ובפרט כשחלק מהם מדגישים שההיתר הוא כי השער נתלש, וכן בפרט שלפי הבנתי הדלה [בלי להכיר את מציאות החיים בזמנם] השימוש בפינצטה להסרת שערות עקשניות - היה רווח יותר מאשר שימוש בסכין מסוכנת שכלל איננה מותאמת לפנים [ודומה הדבר למי שמשתמש במכשיר דיסק כדי לחתוך עצים, ומסתכן בקציצת אבריו, ל"ע, שרק כשאין ברירה עושים זאת, למרות שאם לא תקרה תקלה - החיתוך יהיה יעיל] - לענ"ד זו הוכחה לכאורה שהבינו שכלי שאינו חותך - כלל אינו בכלל איסור גילוח בתער, וממילא ה"ה גם אם השימוש בו יהיה נפוץ.

לכאורה כוונת הגמרא היא שישנם שני תנאים לאיסור: "גילוח" ו"השחתה", וכאשר שני התנאים מתקיימים עוברים על האיסור ללא קשר לסוג הכלי שמתבצעת בו הפעולה, וממילא ההיתר לגלח

במספריים הוא כי אינן משחיתות, וההיתר להשתמש במלקט ורהיטני הוא כי אינם מגלחים, ובתער אסור לגלח כי הוא גם מגלח וגם משחית, וכן לכאורה כוונת חידושי רבינו הגר"ז הלוי (נזיר דף מ'): "גבי זקן אין כאן דין תער אלא הדין הוא גילוח שיש בו השחתה, וההיכי תמצא הוא בתער", וכ"כ בשבט הלוי (ד' צ"ו) ובמנחת יצחק (ד' קי"ג) על פי הבנתם את כוונת החת"ס סופר; לפי הבנה זו פשוט שיהא אסור להשתמש במכונות גילוח מודרניות כאשר הן משחיתות את הזקן מאחר ומתקיימים כאן "גילוח" ו"השחתה". >וכן האמת! את זה אין בידי לדעת לאשורו<

מספריים כעין תער

תוס' מדייקים מסוגיא שהיתר תגלחת הזקן במספריים אמור גם כאשר מגלחים ב"מספריים כעין תער", וכן נפסק ברוב

הראשונים^{מט}, וכן פסק בשו"ע, וכן המנהג להקל^נ. אם נאמר שבהיתר לגזוז את הזקן במספריים כעין תער, לא התחדש מאומה

הערות והוספות

כעין תער משאיר זיפים, ואת גדול הזיפים ביאר הרמב"ם והמאירי הריב"ש והחינוך, עיין לקמן עמ' קל"ד (ואין בזה מי שחולק למעט התוס' הנז', והאחרונים הסבירו שיטתו להתיר משום שאין דרך לגלח במספרים עד שלא יאשר שער כלל) הוא מכדי נטילת הזוג (והוא שיעור זיפים של חמשה ימים) עד כדי שיכוף ראשו לעיקרו - ומבואר בגמרא שהם זיפים של שבעה ימים, וממילא מי שמגלח אפילו במספרים אם הן חדודות עד שלא נשארו זיפים של חמשה ימים - עבר על השחתת הזקן, ואדם כזה לא נחשב לבעל יראת שמים בעוברה על דברי רוב הראשונים וביניהם הרמב"ם, (ופשוט ג"כ דכל זה במספרים אבל במכונת גילוח אין לו על מי לסמוך כלל, דאף לשיטת התוס' זה אסור כיון דדרך לגלח במכונת גילוח כתער ואסור מדינא) וראה הערה הבאה שהחינוך החמיר אפילו בנשארו זיפים של כדי לכוף ראשו לעיקרו (והם זיפים של עד שבעה ימים) שפטור אבל אסור נשמע מענין, נראה בהמשך את ראיותיך; במושכל ראשון יש כאן מקום עיון, שהרי מפורש בגמרא שמותר לחתוך את הזקן במספריים, ומאחר ובדאי שלאחר הגזיזה במספרים כבר אין בשער שיעור כדי נטילת הזוג [שהרי הזוג כבר נטל כל שיכול היה ליטול], וא"כ יש להסיק או שלמרות שבשער כבר אין שיעור כדי

^{מט} בשו"ת שארית יוסף (ב' יו"ד ח', לרבי יוסף מ. ידיד הלוי, תרע"ג [1913]) מנה את הראשונים והפוסקים המתירים למעשה גילוח הזקן במספריים כעין תער או מעיקר הדין: המתירים להדיא [ריטב"א, ריב"ן, נמוק"י, הגהת סמ"ק, רבינו ירוחם, כלבו, רבינו ישעיה, שו"ע, שמש צדקה, לבוש, ב"ח, שלחן גבוה, חכמת אדם, בארות המים, כנה"ג, פחד יצחק, עיקרי הד"ט], אליהם צירף גם את המתירים לספר את פאות הראש במספריים כעין תער לאחר שהוכיח שהם חייבים לסבור כן גם בגילוח הזקן [טור, רא"ש (לדעת הטור), קרית ספר, תוספת יו"ט והחיד"א (בדעת הנמוק"י, וכן דעת עצמם), שלטי הגבורים, פרישה, יש"ש (וכל הנגדרים אחריו)], אליהם צירף את המתירים לגלח במספריים חדודות מעיקר הדין כדעת תה"ד [תה"ד, דרכי משה, ש"ך] - וממילא אי אפשר לומר שמי שמגלח זקנו במספריים כעין תער עושה עבירה, ואסור אפילו לומר שעובר בחטא קל, וכמ"ש החת"ם סופר (א' אר"ח סוף סי' קנ"ט). >לכאורה זה נכון מאד, אבל הבעיה היא בהסבר כעין תער, כי כל הראשונים (למעט שיטת תוס' וכתב המנחת חינוך (שע"ג) 'דמסברא נראה דתער וכעין תער היינו שקוצץ מעיקרו, והניח קצת לא הוי כעין תער, כמו שכתבו התוס' בסוגיא זו', ולכן שאל מה מקור הגדרת הרמב"ם והחינוך ש'כעין תער' לגבי נזיר היינו שיעור דכדי לכוף) והרבה מהאחרונים הבינו שמספרים

הערות והוספות

נטילת הזוג - מ"מ עדיין שמו שער, וממילא גם המגלח במכונה הפועלת כמספריים ונשאר רק פחות מכדי נטילת הזוג - מותר; או שנאמר שאף אם שיעור כדי נטילת הזוג אינו נחשב שיש בשער כשיעור שער - אולם מאחר ופעולה זו נעשית במספריים - אין בה איסור גילוח הזקן בתער; לפי הצד הראשון יש להסתפק אם הדברים אמורים גם כאשר בשער נשאר שיעור פחות מכן, כגון קריצת הצפורן של החת"ם סופר, או כדי שיהיה ראוי לתער של הנ"ב, ומ"מ מכונת גילוח שמשאירה שיעור הנרגש בצפורן בודאי תהיה מותרת, ואם נסיק שלשיעור החת"ם סופר אין מקור - יהיה מותר לגלח אף במכונה שמשאירה שיעור הראוי לתער; לפי הצד השני יש להסיק שאף שמספריים בודאי מגלחות [דהיינו חותכות בדרך גילוח] - אך איסור גילוח הזקן אינו אמור כשהפעולה נעשית במספריים - למרות שזו דרך גילוח, ומעתה פשוט שיהיה מותר גם לגלח במספריים כעין תער, וכן במכונת גילוח הפועלת כמספריים אף אם לא נותר כלל שער.

³ אמנם היתר גזיזת הזקן במספריים כעין תער אינו מוסכם למעשה: ראה את לשון הרמב"ם (ע"ז י"ב ו'-ז') "מותר ללקט הפאות [פאות הראש] במספריים - לא נאסר אלא השחתה בתער; דרך כהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם, לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן... ואינו חייב עד שיעלחנו בתער שנאמר וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פְּאֵת

זְקָנְךָ - גילוח שיש בו השחתה, לפיכך אם גלח זקנו במספריים פטור, והחינוך (רנ"ב) דייק שהרמב"ם לא כתב שמותר כדרך שכתב לגבי פאות הראש: "נראה מדבריו דדוקא פטור הוא אבל אסור לעשות כן, ואפשר שיהיה הענין במגלח במספריים כעין תער" >לא נשכח שהחינוך (מצוה שע"ג) הסביר בהדיא שכעין תער הוא שלא הניח ממנו כדי לכוף ראשו לעיקרו. וז"ל: "מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שאחד המגלח בתער או במספרים כעין תער או שתלש השער בידו, כל זמן שקצצה מעיקרה לוקה, אבל כל זמן שהניח ממנו כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו לוקה שאין זה כעין תער" עכ"ל ואף בזה רצה להחמיר אף שאינני יודע ישוב הגון להגדרה זו שברמב"ם ובחינוך לגבי נזיר [ברמב"ם (נזירות ה' י"א) עוד היה ניתן לומר בדוחק שאף שכתב ש'אם קצץ שערה מעיקרה כעין תער - לוקה, ואם הניח כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה דאינו כעין תער', אולם לא כתב להדיא שפחות מכדי לכוף אינו כעין תער (שאז היינו צריכים לחלק בין נזיר לדברים התלויים בשיעור שתי שערות), אך אין נראה שזה במשמעות דבריו, והחינוך כתב להדיא שאם הניח פחות מכדי לכוף - לוקה דהוי כעין תער (כלומר שהכריע שלגבי נזיר תלוי לגמרי בשיעור כדי לכוף, אף לקולא - להתיר להלקותו), ושואל המנחת חינוך מנין לרמב"ם ש'כעין תער' הוא בכדי לכוף ולא כמו הפשטות ששיעור 'כעין תער'

הערות והוספות

הוא כשקוצץ מעיקרו ולא הניח קצת, כדעת תוס', ויישב שהרמב"ם מדמה למה שנזיר סותר רק כשנשאר כדי לכוף - ש"מ שבפחות מכדי לכוף אינו שער; והקשה שהרי בהלכות אישות הרמב"ם הלך לחומרא בשיעורי המשנה - וגם כאן היה צריך להורות שהנזיר שגילה ילקה רק אם נשאר פחות מכדי נטילת הזוג, אלא ששאני נזיר שאין שיעורו בשתי שערות כי שיעור כדי לכוף בנזיר הוא קבלה (אך לתוס' חייב מלקות רק כשנתלש מעיקרא ולא כשנשאר כ"ש, ואפילו שלא נשארו כל שיעורי המשנה - שרק אז הוה כעין תער) [אולם לא מסתבר שזה כלל לכל התורה, שהרי גם החינוך מודה שמותר לגלח את הזקן במספריים שלא כעין תער - אף שתוצאת גילוח במספריים היא שהזקן כבר אינו ראוי לעוד נטילה בזוג כי לא נותר מה לקצוץ, ונמצא שלכו"ע מותר לגזוז את הזקן במספריים שמשאירות שארית הקטנה מכדי נטילת הזוג [אא"כ נאמר שמה שהחינוך מודה שמותר (בודאי שמודה למשהו, כי העמיד את ה'פטור אבל אסור' דוקא במספריים כעין תער, ש"מ שבמספריים רגילות מודה שמותר, אא"כ אין לו מושג של 'מספריים כעין תער' במובן של כלי מסויים, אלא זו רק הגדרה של מקום החיתוך כשחותך במספריים רגילות: שכשחותך באופן רגיל בסמוך לבשר הרי זו גזיזה כעין תער, וכשמשאיר שארית ניכרת - הרי זו גזיזה שלא כעין תער - ולהגדרה זו לא מצאתי חברים] - ואם זו ההבנה בחינוך קשה מאד לומר שלכן התכוון הרמב"ם,

שלגבי שער שבבן ושבבת הביא את שיעורי המשנה - ומוכח מדבריו ששיעור כדי נטילת הזוג קטן יותר מכדי שיכוף, ולגבי נזיר - לוקה כשלא נשאר כדי לכוף, ולגבי תגלחת הזקן (אליבא דהחינוך) - פטור ממלקות אף שבזקן לא נותר כדי נטילת הזוג] ונמצא שאין לנו ישוב הגון לחינוך שלמד ברמב"ם שאסור לגזוז את הזקן ולהשאיר בו פחות מכדי לכוף, וברמב"ם עצמו נוח יותר ליישב שמותר לגזוז את הזקן במספריים כעין תער, דהיינו בפחות מכדי לכוף ראשו לעיקרו, שאיסור גזיזת שערות התחדש רק בנזיר ולא בכל זקן, כפשטות דבריו (ע"ז י"ב ו') לגבי פאות הראש 'מוותר ללקט הפאות במספריים, לא נאסר אלא השחתה בתער' - ששם היה חייב לומר שמותר במספריים רק כשעושה חלאקה ומשאיר פא"ס< [והכסף משנה חלק <בזיפים גודל כדי נטילת הזוג עד כדי שיכוף ראשו לעיקרו (והם זיפים של חמשה ימים עד שבעה ימים) לא הבנתי אם חידשת כאן משהו> כי הבין שהרמב"ם התיר אף לכתחילה אלא שסירכא דלישנא דמתניתין נקט, <וזיפים פחות מחמשה ימים שהם כדי נטילת הזוג ודאי שנאסר מן הדין כי יש להם דין תער ע"פ הגדרת הרמב"ם בפשטות, רק לגבי עניני נזיר ששם קבלה בהכי, משא"כ לגבי הדברים שיש בהם שיעור שתי שערות, ולגבי תגלחת הזקן לא מצאנו איסור גזיזה במספריים אף שלאחר הגזיזה לא נותר כדי נטילת הזוג, ופשטות לשון הרמב"ם לגבי פאות

הערות והוספות

הראש בודאי מוכיחה שמותר לכתחילה, וק"ו לגילוח הזקן, כמ"ש לעיל> וכ"פ בשו"ע >השו"ע פסק כשיטת הרמב"ם (והרמב"ם פסק שכעין תער הוא כדי נטילת הזוג עד כדי שיכוף ראשו לעיקרו כנ"ל) ולא כשיטת התוס' (שכעין תער הוא אפילו עד השורש) וממילא פחות מכדי שינטל בזוג (והם זיפים הגדלים בחמשה ימים) יהיה אסור דהוא השחתה כתער ממש (ולא "כעין תער") עיין בבית יוסף (יו"ד קפ"א) שכתב וז"ל דלכתחלה נמי מותר לגלח הזקן במספרים ואפילו כעין תער שהרי ממשנה זו למד הרמב"ם להתיר להקיף פאת הראש במספרים כמו שנתבאר, דקא סבר דמתניתין בין אפאת זקן בין אפאת ראש קאי, ואע"פ שהתוספות והרא"ש חולקים עליו וסוברים דלא קאי לפאות הראש... ואע"פ שכתב הרמב"ם גבי זקן אינו חייב עד שיגלחנו בתער על כרחך לומר דסירכא דלישנא דמתניתין הוא דנקט ולא דוקא דלכתחלה נמי שרי, וזה מה שפסק בשו"ע (קפ"א י') "אינו חייב על השחתת פאת הזקן אלא בתער, אבל במספרים מותר, אפילו כעין תער" עכ"ל לא זכיתי כלל להבין מדוע אתה נוטל את דברי הב"י המפורשים ומשיא אותם לכוונה אחרת, הרי כשתציג יחד את דבריו בכס"מ ובב"י ובשו"ע תראה שמחלוקת רמב"ם ורא"ש היא רק לגבי היתר גילוח פאות הראש במספרים, שהרמב"ם מתיר והרא"ש אוסר, וכלל אין מחלוקת לגבי הגדרת 'מספרים כעין תער', שהב"י הבין (דלא כחינוך) שלכו"ע מותר לספר

בהם את הזקן, ולא נחלקו אלא לגבי פאות הראש, ובדבריו כלל לא נזכר שלדעת הרמב"ם שיעור 'כדי לכוף' מקביל להגדרת 'כעין תער', וגם לא הוצרך לדון בזה מאחר וסובר שגם הרמב"ם מתיר לגלח את הזקן במספרים כעין תער, והחשבון שלך נובע רק מתוך דברי החינוך שהבין שהרמב"ם פוטר ואוסר לגלח הזקן במספרים כעין תער, וממילא נצרך לדון בשיעורו, ומצא את ההגדרה לגבי איסור לגלחת הנזיר, וממילא מאחר ונקט שהרמב"ם התיר רק לספר במספרים שלא כעין תער - לכן יש לחבר את כל דבריו ולהצריך זיפים של מחבל בכלא; אבל כל הבלגן הזה כלל אינו נוגע למרן השו"ע שמתיר כל גזיזת הזקן במספרים, וז"ל 'אינו חייב על השחתת פאת הזקן אלא בתער, אבל במספרים מותר אפילו כעין תער', וכן פשוט דברי הרמב"ם שמתיר לגלח את פאות הראש במספרים ולא סייג שום סייג שדוקא כאשר משאיר שיעור, וכך כולם הבינו בדעתו כולם, ואף שמצוה להבין את החינוך - אולם לא בשל כך נשנה את כוונת השו"ע [בפרט שמרן הב"י כלל לא הביא אותו בסוגיא זו]; וכן הרמ"א הבין כהרמב"ם, וז"ל "הגה: ומ"מ נזהרים כשמסתפרין במספרים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספרות ולא בתחתון, פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער" כלומר שאם יעשה בחלק התחתון של המספרים, לא ישאר כדי נטילת הזוג והוא "כתער" ולא "כעין

הערות והוספות

להסתפר כ"כ דק ע"י מספרים לפ"ז גם יהיה אסור לתלות כביסה ביום ב' בשבוע כשיש שרב, כי הכביסה תתייבש במהירות ויחשדוהו שכיבס אותה בשבת כשלא היה שרב, ומ"מ הסבר כזה בריטב"א נשמע לי כדברי נביאות, וכן נראה ע"פ המשך דבריו שם (ראה בסמוך) שהזהיר מפני הזוג התחתון, ומבואר שאם השחית את הזקן לגמרי במספרים זה אסור מן הדין כתער כבר כתבתי לעיל לגבי הרמ"א שהחשש הדיני לא היה בגזיזה במספרים דקות, אלא במספרים חדודות - שצד אחד בלבד של המספרים הוא שיחתוך והוה כתער ממש, וממילא הדין לפשטות דברי הריטב"א שכשמסתפר במספרים דקיקות ולא חדודות - אין כאן שום איסור מן הדין אף שלענין הרואה נראה שהתגלח בתער, אלא רק משום חשדא, ובזאת כבר הכריע מרן השו"ע שמותר לכתחילה לספר במספרים כעין תער, ובפרט האידנא שההיתר מצוי [לשיטתי], ומ"מ לשיטתך שאין שום דרך גילוח מותרת שמביאה את הזקן למצב שנראה כאילו עבר עליו תער [פרט לפינצטה או מקצוע] - יש לפרסם קול קורא שאסור להשתמש במשחה מפני הרואים שיחשדוהו שגילח במכונה, ואגב פירסום הקול קורא יש לספק גם מדבקות כדי להדביק על המילים באגרות משה (אה"ע ב' י"ב) 'טעם זה הוא גם על מה שלא אסרו לגלח במספרים כעין תער ובסם שנמי כיון שידוע שאפשר לגלח כעין תער

תער" ואם היה סובר כתוס' שמספרים כעין תער מותר אפילו כשעוקר את השער לגמרי א"כ מה אכפת לי שיחתוך בזוג התחתון הרי לשיטת תוס' לא אסור אלא בתער ממש, ובמספרים שרי אפילו כשעוקר את השער מעיקרו, אלא ודאי שס"ל כדברי הרמב"ם ודעימיה ש"כעין תער" שהתירו, גבול יש לו והוא לכה"פ בכדי נטילת הזוג והיינו זוג העליון אבל ע"י זוג התחתון הוא כתער ממש לא ידעי מאי קאמרי רבנן, הרי כוונת הרמ"א לגמרי אחרת, שמה שהטריד אותו לא היה שישתמש במספרים דקות ובכך לא ישאר בשער שיעור ניכר, אלא שמא ישתמש במספרים חדודות (כלשונות הראשונים שהם מקור דברי הרמ"א), ובכך עלול להיות שהחיתוך יעשה רק בחלק ברזל אחד ולא בגזיזה בין שני הברזלים, ויהא כתער ממש (ולא כמספרים כעין תער), ובדיק מסוגיא זו הוכחתי את היסוד שלמסקנת הסוגיא חז"ל הבינו שהתורה אסרה דוקא כלי מסויים ולא כל שילוב של גילוח והשחתה, ולכן השימוש במספרים חדודות אינו אלא חומרא ולא אסור מדינא כדין ספק (במצאיות) בדאורייתא; **הריטב"א** (מכות כ"א). כתב: "משורת הדין כל שהוא במספרים אפילו כעין תער מותר אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים וכן ראוי לעשות" [כלומר - שמא יחשדוהו שגילח בתער (נראה מדבריו שהשימוש במספרים כעין תער משחית את השער לגמרי - אין זה מוכרח בדבריו דאפשר שכוונתו שיחשדוהו שגילח זקנו תמול שלשום בתער כיון שאין זה מצוי

הערות והוספות

משמע שהבין שתה"ד חשש חשיש כללי על כל מספריים כעין תער (והחיל את החומרא גם על תחת הגרון), וכן משמע שהבין שה"ך (י"ד קפ"א ז' - שכתב שמסתימת הפוסקים מוכח שדברי תה"ד הם חומרא ולכן אין להרחיבה גם לתחת הגרון); אמנם מדברי תה"ד מוכח שכוונתו לאסור דוקא במקרה מיוחד שהחלק התחתון של המספריים חדוד מאד ולכן עלול לחתוך ללא סיוע העליון ולא בסתם חיתוך במספריים דקות >בתרומת הדשן (סימן רצה) כתב וז"ל: "שאלה: יש נידוד איסור לגלח פאת הזקן במספרים או לא? תשובה: יראה דיש מקום להחמיר אלא שאין העולם נזהרין בדבר; כתב בגיליון בתוספות בריש מסכת שבועות וז"ל: 'יש נזהרין כשמספרים במספריים - שאין עושין בתחתון כלום אלא בעליון, כי חוששין שאם יעשו כלום בתחתון שמא יארע שלא יחתוך זוג העליון אלא בתחתון והוא כמו תער' עכ"ל; והנה קשה מאד להיות נזהר בדבר זה, אמנם נראה דנכון לזהר שלא יספר פאת הזקן במספריים שהוא חדוד מאד, דליכא למיחש שיחתוך התחתון ולא העליון אלא כשהוא חדוד מאד, אבל אם אינו חדוד אי אפשר לתחתון בלי דבוק העליון, הנראה לעניות דעתי כתבתי" עכ"ל; קיצור דבריו הם כך: להחמיר נראה שצריך (כלומר אף במספרים שאינם חדודות) רק שלא נזהרים בזה, והביא מגליון תוס' שיש נזהרין לא להזיז את הזוג התחתון דאז הוא כמו תער (ממש

בדבר המותר לא יחשדוהו, ואף שנתפרץ בעוה"ר שהרבה מגלחין בתער מ"מ אין לאסור עתה מה שלא אסרו מתחלה, וגם להמכירין אותו לא יהיה שום חשד כיון שהוא בחזקת כשרות, ולהאין מכירין לא יצא מזה שום קלקול בזה שיחשבו עליו שגם הוא מהעבריינים יותר ממה שנמצאים שאר העבריינים>, אמנם פשוט שחשש זה אינו שייך בתקופה שההיתר מצוי כי אז לא יבואו לחושדו (עפ"י האגרות משה אה"ע ב' י"ב); **הב"ח** (י"ד קפ"א ט') כתב שאף שמדינא מותר לגלח הזקן במספריים כעין תער <פירוש שהמספרים מונחות סמוך לבשר דאז נשאר צ"ל' לא נשאר' שיעור כדי נטילת הזוג, כוונתי ששיעורי המשנה אינם שיעורים תוך כדי הגזיזה, אלא שיעור השער הנותר לאחר מכן, כמו ששער' שבבן ושבת' לא מיירי בזמן גזיזה כלשהי אלא במה שאנו רואים לפנינו, וממילא השער שיש לאחר הגזיזה במספריים רגילות הוא בשיעור פחות מכדי נטילת הזוג> אולם יש להזהר בזה <שלא יחתוך בטעות ע"י הזוג התחתון, דאז לא ישאר אורך כדי נטילת הזוג לא רק שלא ישאר כדי נטילת הזוג אלא אף לא ישאר מאומה, שהרי מיירי שהחלק התחתון חותך לבדו, וזה אפשרי רק כשחותך בצמוד לעור [אז"כ יש לו את הכישוף של מכונת גילוח החותכת באויר ללא סיוע הרשת]> כמו שכתב תה"ד, אך ודאי מותר כשאינו מגלח בסמוך לבשר לגמרי אלא מניח קצת שער דאין כאן השחתת זקן [מדבריו

הערות והוספות

ולא "כעין תער" והסיק דכיון שקשה ליזהר בזה וגם כיון שאין לחוש שהזוג התחתון יחתוך בלא העליון כי רק כשנסגר הזוג השער יכול ליחתך לכן מותר, אמנם אם המספרים חדודות שאז יכול ליחתך השער אף בלי זוג תחתון, אז נכון ליזהר; ויוצא מכלל דבריו שאף במספרים שאינן חדודות אם יש לחוש שהשער יחתך ע"י הזוג התחתון היה ראוי ליזהר גם בזה שלא יבוא לאיסור דאורייתא של תער כי אם יחתך ע"י החלק התחתון לא ישאר שיעור שער והוא השחתה ותער ממש ולא רק "כעין תער", ולכן הזהירו האחרונים מחשש זה ולא ציינו שמדובר דוקא במספרים חדודות, כי אינו עניין למחודד או לא אלא הענין הוא אם יש חשש שיחתך או לא יישר כח שבזכותך עיינתי שוב בתה"ד, וכעת נלענ"ד להבינו אחרת מבעבר; ידוע שהשאלות בתה"ד הן מפוברקות, ונועדו כדי לאפשר לו מסגרת לכתיבה - ולכן היינו מצפים שיכתוב ברור כך שנבין, ולדברך דבריו אינם ברורים, שהרי פתח בחומרא לגלח את הזקן במספרים שלא כעין תער ואמר שיש מקום להחמיר, ושאין נזהרים - ולא ביאר לא את הזהירות ולא מדוע אין נזהרים; לאחר מכן הביא את גליון התוס' שנזהרים מלגלח במספרים שמא יניד את החלק התחתון והוה תער ממש - ולא ביאר כיצד יתכן לחתוך בצד אחד של מספרים כהות ולהביא את הזקן למצב כאילו שתער חתכו, והסיק שבזה אין חשש מציאותי - ולא ביאר מה סברו המחמירים; ולאחר מכן כתב

שנכון ליזהר במספרים חדודות - ונמצא שיש מקום להזהר מלגלח במספרים רגילות אף שכתב שהחלק התחתון אינו יכול לחתוך ללא העליון כשאינם מחודדים, ואינו מובן מה קורה כאן; לענ"ד ביאור דבריו מרווח יותר אם נבין שגם מ"ש מעיקרא שיש מקום להחמיר אלא שאין נזהרים - קאי רק על מספרים חדודות, וזה היה כל הנידון בפסקי תוס', שהרי גם הם דברו על מספרים, וחששו שהתחתון יחתוך ללא העליון, והסביר תה"ד שאם אינם חדודות מאד אין לחוש; ולענ"ד הנידון הוא שהביא שיש נדונד איסור בשימוש במספרים חדודות, והביא שבפסקי תוס' התיירו להשתמש בהם, אלא שנזהרו שלא להניד את התחתון החדוד שאז הוה כתער, ואמר תה"ד שקשה להזהר להשתמש במספרים חדודות בלי להניד את התחתון ולכן נכון ליזהר כלל לא השתמש במספרים חדודות, וכלל אין משמעות בדבריו שלא להשתמש במספרים שאינם חדודות <דאל"ה לא היה מתאים שיאמר "מפני הזוג התחתון משחית" כי הרי החיתוך היה נעשה בין שניהם>, וכן משמע מתוס' שאנן שכתב "מיהו מספרים שלנו יש לחוש", "מפני שהזוג של מטה משחית כתער" <כלומר ומספרים כתער ממש שלא נשאר זיפים אסור מן הדין לשיטתך שמספרים שמשחיתות אסורות - מדוע זה רק בכלל 'יש לחוש' ולא אסור ממש, ולשיטתי שהנדון הוא רק חשש שמא ישתמש בכלי זה - לא ביעוד

הערות והוספות

המספריים שלו אלא ביעוד התער שלו - ניחא שיש לחוש ולא להשתמש בהם, או לחוש ולהשתמש בהם אך להזהר שלא יניד את החלק התחתון [וכ"פ הרמ"א שמותר להשתמש, אך יש להזהר: 'ומ"מ נזהרים כשמתפרין במספרים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספרות ולא בתחתון, פן יעשה הכל עם חלק התחתון - והוי כתער], ולדברך אינני מבין מה שיך כאן להזהר - או שמותר או שאסור, וכן משמע שהבין הריטב"א (מכות כ"א.) שמתחילה כתב שבגזירה כעין תער מדת חסידים לחוש משום חשד הרואים, ורק לאחר מכן הוסיף את החשש שהזוג של מטה משחית כתער >ז"ל: "אמרו בתוס' (פסקי תוס' מכות) כי גם במספריים יש לזהר מפני שהזוג של מטה משחית כתער, ואמרו כי הרב רבינו יעקב מקוצי היה אומר לספך הזהר שלא תנוד זוג של מטה", וכאן מבואר נמי שס"ל לפסקי התוס' ואף להריטב"א שהביאם, כדברי הרמב"ם ודעימיה שיש שיעור ל"כעין תער" דאל"כ (אלא כתוס' שאפילו עקר את השורש חשיב "כעין תער") למה יש לזהר מפני הזוג התחתון, וזה פשוט כל שתוס' התירו 'במספריים ליכא השחתה שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו' הוא רק במספריים, כלומר בגזירת השער בין שתי אלמנטים, והוסיף הריטב"א שמ"מ יש לחוש שמא הרואים יחשדוהו שגילח בתער [היום, ולא לפני יומיים], אולם כאשר משתמשים בצד אחד חדוד - הרי הוא דומה מאד לתער ממש ולא למספריים,

וממילא פסקי תוס' והריטב"א מובנים שאף שבמספריים מותר לגזוז את הזקן, אולם כאשר הם חדודות יש מקום להחשיבם כתער אם הזוג התחתון הוא שיחתוך את הזקן לבדו]. >כתב בספר מעשה איש (א' עמ' קס"ד בשם קובין אגרות א' קצ"ז-קצ"ח) וז"ל: גילוח הזקן המרה מאד את רוחו, ולא התיר אפילו למכור למי שמגלח בתער להצילו מאיסור תער, רק ציוה למכור לגוי" עכ"ל ברור שלא ניתן להוציא מכאן הוכחה שהחזו"א אסר להתגלח במכונה, שהרי מה שהמרה את רוחו היה מפני שסבר שצורת יהודי היא עם זקן, וה"ה שהיה מצטער כשהיו מסירים את הזקן בסם, ולכן באגרות דימה החזו"א את גילוח הזקן במכונה להליכה ללא כיפה, ולא דימה אותה לאכילת נבילה; מ"מ נראה שנפלה טעות בציון המקום באגרות מאחר ולא מצאתי שם לשון כזו, והבאתי במקורות החוברת את לשונו הקד', ולשון זו דומה למכתב מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א המופיע בספר 'הדרת פנים זקן' >

לגבי חשש לא ילבש יש לומר: א' - מאחר ובאיסור לא ילבש הקפידו על צורת המעשה ולא על התוצאה - לכן מותר להגיע לאותה תוצאה באמצעות שימוש באמצעי השונה מדרך הנשים כמבואר בגמרא (זירי נ"ט.) שאסור לחוך את שער בית השחי כדי שינשור אבל מותר לעשות כן דרך בגד, וכן מסתבר לומר שהרי אסרו ללקט שערות לבנות ולצבוע שערות - שהם מעשים של

הערות והוספות

נשים אף שהתוצאה של שערות שחורות אינה מיוחדת לנשים [אמנם באגרות משה יו"ד א' פ"ב צידד שאיסור לא ילבש תלוי בתוצאה ולא במעשה, אלא שצ"ע בראיותיו >ובלאו הכי האגרות משה (יו"ד ב' ס"א) ס"ל דלא עובר בגילוח הזקן משום "לא ילבש" ע"ש שכתב "הנכון לע"ד במה שליכא איסור דקשוטי נשים בתספורת הזקן דהאיסור נאמר בדברים שעושות הנשים לקשט וליפות את גופן - כמו בגדים שמפורש בקרא לא ילבש שמלת אשה, וילפינן מזה כל עניני קשוטים אף אלו שעושות בגוף עצמו כמו העברת שער בית השחי ובית הערוה שישנן גם בגוף הנשים ומסירות אותן ליפות גופן, אבל שער הזקן שנבראו הנשים כן, ולא מצד תיקון יופי הם בלא שערות בזקן, לא שייך למילף מאיסור לבישת שמלת אשה שהם דברים אחרים שמקשטות הגוף בהם... וגם בל"ז הא א"א לעשות בתספורת ממש כבנשים שלא היו שערות אצלם כלל, ול"ד לשער בית השחי ובית הערוה שגם אצלן יש שערות והן מעבירות אותן" תנוח דעתך שהנחת את דעתך], ולכן מכיון שנשים שיש להן שערות זקן דרכן להמיסו בסם ולא לגלחו בתער או במכונת גילוח מפני הזיפים - על כן לכאורה יש פחות חשש לא ילבש בשימוש במכונת גילוח מאשר בסם; >בשו"ת דברי שלום (יו"ד נו"ו) הביא לשבח"ל (ב' מ"א) שכתב "ועל המגלחים זקנם כעין תער במספרים לוקה משום לא ילבש גבר שמלת אשה ואפילו שלא במקום פאה" אכן כך כתב

בשו"ת דברי שלום, אולם לא מצאתי זכר לזה בשבולי הלקט, לא בפרוייקט השו"ת ולא בהיברו-בוקס, וגם אינו נראה שכוונתו לשו"ת שבט הלוי שמעט מבוגר ממנו שהרי אינו הגיוני שיתחיל עמו את התשובה ולאחר מכן יעבור לאחרונים קדומים יותר, וגם לא מצאתי מילים אלו בשבט הלוי; מ"מ בשו"ת דברי שלום כתב שם שמה שמותר להעביר את שער בית השחי שלא כעין תער - הוא כי השערות נראות, משא"כ במספריים כעין תער, וא"כ אינני יחיד בזה, וכן הביא כמה אחרונים שס"ל הכי, ואח"כ כתב שמדברי הרשב"א (ד' צ') שכתב בלשון השאלה מאחר ובתער אסור בכל מקום בגוף א"כ על מה סמכו עכשיו, שלא ראיתי שחשש שום אדם בהעברת השער שתחת הגרון והסנטר, ושמא לא אמרו דוקא במקומות שיש כנגדן בנשים ומשום לא ילבש גבר שמלת אשה ע"ש, ומוכח דבפאת הזקן שאין שייך אצל הנשים אין בזה משום לא ילבש, ושחליק פניו במשעי דבזה נדמה ממש לאשה שאז עובר משום לא ילבש וכפי שכתב בס' מאמר השכל (המיוחס להראב"ן בדיבור ז' סימן לא-לב) שלא יעביר איש זקנו בדבר המעביר "לגמרי" להדמות לאשה שפוניין, אגב, לא הבנתי לפי גישתך בסוגיא, מה האיסור להעביר את שער בית השחי ושער הערוה לא רק בתער אלא גם במספריים כעין תער (שו"ע יו"ד קפ"ב א'), הרי לדברין נשאתר שארית רצינית כי "כעין תער" הוא כעין

הערות והוספות

לגלח את הזקן במספריים כעין תער אף שאסור לעשות כן בשער בית השחי שהאיסור לגלחו נובע מחמת לא ילבש, וכן דעת המאירי (מכות כ'): "לא נאמר בשאר אברים אלא מסרך עדי אשה ואין ראש וזקן בכלל זה" >וממשיך שם המאירי "וכן מעשים בכל יום שאף אותם שנהגו שלא לספר בתער כלל (בשאר אברים ומשום "לא ילבש") מספרים הם (בתער) השפם ותחתית הזקן המתחבר לצוואר בלא שום פקפוק"; אמנם על הזקן ממש הרב לא ביאר כאן אם שרי לגלחו כעין תער (אמנם ראה בעמ' קל"ד דשם מבואר שהכעין תער שלו הוא כשיטת הרמב"ם והוא כדי נטילת הזוג עד כדי שיכול לכוף ראשו לעיקרו ע"ש) לא הבנתי מה הכנסת זאת כאן, שהרי נדון המאירי הוא גילוח בתער במקומות שאין בהם איסור גילוח בתער, כגון בשפם ותחת הגרון, ואין קשר בין זה לבין דעתו לגבי גילוח הזקן במספריים כעין תער, וכן מוכח בים של שלמה (יבמות י"ב י"ז): "מאחר שעיקר הלאו תולה משום תיקון יופי מה חילוק בין זה לזה [בין תער למספריים כעין תער] - דלא שרינן מספריים כעין תער גבי זקן אלא משום לא תשחית ואין השחתה אלא בתער, וכן לשון גילוח, אבל הכא לא קפיד קרא לא אהשחתה ולא אגילוח אלא משום תיקון נשים הוא", >וכתב ע"ז בשו"ת צמח צדק (יו"ד צ"ג) וז"ל: "שוב ראיתי ביש"ש פ"ב דיבמות (ס"ז י"ז) חילק בין פיאות הזקן ובין שער בית השחי

תער שכלל אינו חד - ובזאת אין דמיון לנשים המגלחות מקומות אלו בתער; ואולי אולי אולי, אחר בקשת המחילה - מכאן יש מקום לערער על שיטתך [זכרתי גם זכרתי שכ"כ הרמב"ם, אולם זכרתי גם זכרתי שלא כתב כן אלא לגבי נזיר, ששם כך קיבלו 'לרבות כל המעבירין', ולא כתב כן לגבי גילוח הזקן ששם דומה ביותר להלכות בל תקיף - שכמעט מפורש ברמב"ם שאין הגבלה על עובי המספריים המותרות] >? ב' - גם אם איסור לא ילבש היה תלוי בתוצאה - מ"מ פנים חלקות אינן מיוחדות דוקא לאשה אלא גם לבחור צעיר ולמי שזקנו אינו גדל; >לא הבנתי סברא זו, דא"כ למה לא מצינו חילוק זה בגמרא (נזיר דף נ"ט.) גבי המעביר בית השחי ובית הערוה דאיתא שעובר משום "לא ילבש גבר שמלת אשה", ולמה בזה לא אמרינן שבית השחי ובית הערוה ישנו גם לבחור צעיר ולמי ששערו שם אינו גדל, ומה חילוק יש ביניהם? ברור שלא הבנת את הסברא - כי איננה נכונה, והדגשתי 'גם אם איסור לא ילבש היה תלוי בתוצאה', וברור שהאיסור הוא בפעולת תיקוני הנשים ולא בתוצאה [והרי פעולת הסרת השער בתער היא פעולת נשים, למרות שהתוצאה של עור חלק איננה מיוחדת רק לנשים], ולא זכיתי להבין את דברי האגרות משה בזה שתלה את האיסור בתוצאה > ג' - נראה שגדרי איסור גילוח הזקן אינם תלויים בגדרי תיקון הנשים אלא רק בגדרי גילוח והשחתה, ולכן יתכן לומר שמותר

הערות והוספות

דבפאות זקן בהשחתה תליא ולכן שרי במספרים אפילו כעין תער, אבל הכא משום לא ילבש גבר כו' - אין חילוק; ולענ"ד אין דבריו נראים כלל מאחר שלא נמצא בגמרא דמותר בפאות הזקן במספרים רק שאינו חייב, א"כ יש לנו לומר דאדרבה חמור משער בית השחי ובית הערוה כאשר השכל מורה כן וכנ"ל, וכן בסמ"ג לא נזכר קולא בפאות הזקן יותר משער בית השחי ובית הערוה" עכ"ל בזאת אין אין אנו תלמידיו לשמוע לו כאשר חולק על מרן השו"ע [שהרי הוא חולק על כל היתר תגלחת במספריים כעין תער, ואפילו כשמספר במספריים שלא כעין תער, אפילו לשיטתך שהבנת שהשו"ע היתר לגלח רק במספריים כעין תער גרוע] < וכן מסקנת שו"ת שארית יוסף (ב' יו"ד ח') שהרי בכל מקום נקטו רק שבתגלחת הזקן בתער עובר בחמשה לאוין ולא הוסיפו לאו ששי של לא ילבש, ומה שבשער בית השחי יש איסור לא ילבש מן התורה כשמגלחו בתער הוא מאחר ותער מחליק הבשר ביותר ויש בזה קישוט טפי לנשים שמעדין הבשר שלא יהיו בו כלל שערות, ובמספריים כעין תער שאינם משחיתים לגמרי [לשיטתנו] - אסור מדרבנן בלבד, משא"כ לגבי גילוח הזקן אין איסור כי לא נאסר משום תיקון וקישוט אשה אלא משום גילוח שיש בו השחתה, וגם מדרבנן לא נאסר, ופשוט שהמתירים להעביר את פאות הזקן בסם סוברים שאין בזה איסור לא ילבש אף שעיקר תיקון שער הנשים הוא על ידי טפילת

סיד וכדו', וכן מסקנת שו"ת שרידי אש (ב' מ"א); ד' - עיקר הנידון היה שייך דוקא במקומות שאין דרך הגברים היהודים לגלח זקנם אבל בזמננו ובמקומנו שדרך גברים יהודיים לקצץ זקנם יש יותר מקום להקל בזה - ראה ברמ"א שכתב (יו"ד קפ"ב א') "ואפילו לכתחלה שרי, רק החברים נמנעים בכל מקום" והוא כדעת הגאונים (ראה בתשובת הרשב"א ה' קכ"א) והר"ן (ע"ז עמ' 18) - ואלו שמסירים את זקנם בסם או שמביטים במראה בודאי סומכים על היתר זה, אמנם ראה ברמב"ם (ע"ז י"ב ט') שכתב רק שאינו לוקה כשהעביר שערו במקום שגם גברים מעבירים השער ולא כתב שמוותר לעשות כן, וכ"כ בתשובת הרשב"א (ד' צ'), וכן הבין הים של שלמה (יבמות י"ב י"ז), וכן נראה שפסק המחבר (יו"ד קפ"ב א'), אמנם בשו"ת שארית יוסף (ב' יו"ד ח') כתב שהר"ן לא התכוין לחלוק על הרמב"ם כי הבין שהרמב"ם לא אסר, וכן הרמ"א לא התכוין לחלוק על המחבר כי הבין שהמחבר לא אסר, ודוקא בהעברת שער בית השחי ובית הערוה אינו מועיל מה שגם גברים עושים כן כי קצת מביא לידי תיעוב שמתוך שמחכך האבר עלול לבוא לידי הרהור. >כפי שהזכרת המאירי כתב שאין בזקן משום לא ילבש, וכן הזכרתי לעיל שכן משמע מהרשב"א, אמנם לאידך גיסא ישנם כמה ראשונים שאוסרים בזה [בספר המנהיג (דין גילוח עמ' תקס"ט) כתב: "אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער, פי'

הערות והוספות

במקום שאין דרך הנשים לתקן עצמן בתער, אבל במקום שדרך הנשים לתקן עצמן בתער דהיינו בית השחי ובית הערוה אסור משום לא ילבש גבר שמלת אשה, אבל תחת הזקן (בצואר) שאין שם פיאוות מותר... נמי אסור במספרים כעין תער ובזקן ובבית השחי ובית הערוה... וצואר בתער אסור דפעמים שהנשים מתקנים צואר שלהם בתער ואסור משום לא ילבש גבר" עכ"ל כלל דבריו שהמקומות שדרך הנשים לתקן בתער - יש לאיש איסור לא ילבש דאורייתא, כדוגמת בית השחי והערוה, המקומות שדרך לתקן שלא בתער - יש לאיש איסור דרבנן לתקן במספריים כעין תער, כגון הזקן ובית השחי והערוה אך מותר במספריים שלא כעין תער, ואת המקומות שאין דרך לתקן - מותר לאיש לתקן אף במספריים כעין תער; אלא שכשכתב שאיסור לא ילבש הוא על המקומות שדרך הנשים לתקן בתער כדוגמת בית השחי והערוה - הוסיף 'אבל תחת הזקן שאין שם פיאוות - מותר' דמשמע שאלמלא איסור גילוח בתער היה מותר גם לגלח את הזקן בתער ולא היה בזה איסור לא ילבש, וא"כ לא הבנתי מדוע סובר שבגזיזת הזקן במספריים כעין תער לא נאמר ההיתר שמיקל אדם ב[מספריים כעין] תער כי דרך הנשים לתקנו - הרי לא יתכן שמותר לגלח את הזקן בתער [שלא במקום הפאות], ואסור במספריים כעין תער; וראה גם בשו"ת מן השמים (ל"ו) שדייק בדברי הרמב"ם (ע"ז י"ב ה"ז) שכתב "לפיכך אם גלח

במספריים פטור" ולא כתב מותר - שהוא אסור מטעם לא ילבש עי"ש וכבר מחה ליה אמוחא מרן הכס"מ בספרו ובב"י שאין זו כוונת הרמב"ם, וכ"פ בשו"ע, והובא בשו"ת מן השמים עצמו; גם הביא לדברי התרגום יונתן בן עוזיאל (דברים כ"ב ה') שתרגם את הפסוק 'ולא ילבש גבר שמלת אשה' לא יספר גבר בר שיחיא וערייתא ובי אנפויה לאיתחזאי בי נשא כו' הנה לנו תנא קדוש שהעופות הפורחים מעליו נשרפים - שסובר שתספורת הזקן גורמת לו להראות כאשה, ומאחר והשתמש בלשון תספורת - הרי שלא מיירי בתער [שלא במקום הפאות אסורות בגילוח בתער], וברור שלא התכוון לתספורת במספריים שלא כעין תער - כי הדבר מותר לכו"ע, אלא כוונתו למספריים כעין תער - והבין שתספורת זו גורמת לו 'לאיתחזאי בי נשא', ומכיון שלא יעלה על הדעת שהוא דומה לאשה עם זיפים של חמשה או שבעה ימים - הרי שסובר כשיטת התוס' שמספריים כעין תער מהוים השחתה מוחלטת, יישר כח על הראיה [שכמובן אינה מוכרחת]; וכן הביא לספר מאמר השכל (המיוחס להראב"ן, דיבור ז' מאמר ל"א-ל"ג 'ומכלל לא תנאף שלא יתנאה איש בתקוני אשה ולא תתקן אשה להיות כאיש, שנאמר לא יהיה כלי גבר וגו' ולא ילבש גבר וגו', ומכלל זה שלא יעביר איש זקנו בדבר המעבירו לגמרי להדמות לאשה שנאמר לא תשחית פאת זקנך' אם כוונתו למספריים כעין תער [לתער בודאי שלא התכוון, ולכן

אלא הוא רק פירוש של "מספריים" שעליהן הגמרא אמרה שגילוח עבדי ולא השחתה >התשובה ברורה למדי, תחילה יש לדעת שיש ב' שיטות בראשונים, שיטת התוס' ושיטת הרמב"ם ודעימיה, לשיטת התוס' (עיי' תוס' נזיר דף לט. ד"ה נזיר שגילח וז"ל: "מייירי שעוקר השער מעיקרו ומשחית מן השורש כעין תער", ושם ע"ב ד"ה ת"ר וז"ל: "אבל בקוצץ מעיקרו לגמרי כעין תער", ושם ד"ה כל שהוא וז"ל: "ובלבד שיהא כעין תער מעיקרו משרשו לגמרי", ושם מ. ד"ה ותער וז"ל: "דלא שיירו בו כדי לכוף אע"ג דלא הוי כעין תער") אה"נ דס"ל שגילוח כעין תער הוא גילוח שיש בו השחתה ואפילו אם חותכים את השער מעיקרו ושורשו קרי "כעין תער" אמנם ההיתר שלו נובע מזה שאין דרך מספרים לשמש השחתת השער מהשורש "כעין תער" ולכן דינם כמלקט

הערות והוספות

לבן, וכן הוכיח מלשון מדרש רבה (נח) "בא לבוש לבושי, ואברהם זקן בא בימים" - שזהו ענין ליבון זקן הזקנה, ומכיון שללא הזקן היתה בטלה מצות מפני שיבה תקום כי היכר השיבה הוא רק על ידי הזקן; אמנם ראה בחת"ם סופר (או"ח קנ"ט) שכתב על הנכתב בשם ספרי המקובלים שכתבו שלא להושיט ידים בזקן - שאין לו עסק בנסתרות אבל הותרה הרצועה לגמרי בכל ארץ אטליה שכל חכמיה מגולחי זקן ונתלים באילן גדול רבי מנחם עזריה בעל עשרה מאמרות אבי המקובלים שהוא היה מגולח מבלי השאיר שיערה אחת >אין כאן אמנם, החת"ם סופר לא חלק ע"ז שיש מעלה לזקן שהרי המשיך שם וז"ל: "והיה אומר שעפ"י חכמי המקובלים אין חוץ לארץ ראוייה לכך" ככל הידוע לי גם הצמח צדק היה ברוסיה הלבנה אשר שוכנת בחו"ל, ולכן צדק האמנם - כי החת"ם סופר חלק עליו בדידיה, וההערה שלך נכונה שלפ"ז בארץ הקדש המקובלים יודו שלא להושיט ידים בזקן.

או שהתכוון למלקט ורהיטני, או לסם, או למספריים כעין תער] - והנה הרי עוד ראשון הסובר שמספריים כעין תער מעבירים לגמרי, עד כדי כך שנדמה בזה לאשה) שלא יעביר איש זקנו בדבר המעביר לגמרי להדמות לאשה; וכן הזכרתי לעיל את דברי שבה"ל (ב' מ"א) שלוקה משום לא ילבש וכתבתי לעיל שכלל לא מצאתי כה"ג בשבולי הלקט, ומ"מ בשו"ת דברי שלום כתב שם שמה שמוותר להעביר את שער בית השחי שלא כעין תער - הוא כי השערות נראות, משא"כ במספריים כעין תער, וא"כ אינני יחיד בזה], ומכלל מחלוקת לא יצאנו אכן חידוש מענין, אולם ניתן להניח שהמנהג אינו כן, בודאי שלא מנהג המגלחים, וגם לא מנהג מגדלי הזקן שעושים כן או מחמת עצלות, או מחמת לחץ חברתי, או מחמת חשופים לצינורות החכמה, אך לא שמעתי מי שאינו קוצץ את זקנו כי חושש להדמות לאשה >

הוכחת הצמח צדק שיש מצוה שלא ליגע כלל בפאות הזקן - היא מכך שיש מעלה בזקן כי פירש 'זקנים' כפשוטו שזקנם

ורחיטני ולכן הגמרא לא דנה בהם כלל, אמנם אה"נ שאם ימצא מספרים שישמשו לכך וכגון מכונות גילוח ותספורת של ימינו, שוב הם יאסרו שהרי דרכם בכך והם מגלחים, כפי שהמחבר כאן בעצמו כתב לקמן עמוד קנב על דברי השאול שאל ע"ש חיברת כאן שני דברים שלא בהכרח קשורים : א'- שיטת תוס' אינה כה שיטת יחיד, כפי שצינתי לעיל על ראיותיך שהן נכונות רק לגבי פוסקי דורנו כגון שבט הלוי והמנחת יצחק, ולא מצאנו לך כל כך הרבה חברים קדמונים, כי רבים סברו כתוס' בזה, ב'- הדיון אם הגמרא הבינה שהאיסור נובע מתשלובת של גילוח והשחתה, או שנובע מחמת שם תער, ובזאת כנראה השאול שאל נקט כדרך הראשונה, וכן הבינו המנח"י והשבה"ל, אולם אין זו הדרך הרווחת בהבנת הסוגיא, כפי שלענ"ד די הוכחתי בחוברת, והוספתי בגליון זה לומר שהוא מוכרח שהרי בודאי שמותר כמעט לכו"ע לספר את הזקן במספריים שלא כעין תער, וממילא נמצא שמותר לקחת שער ארוך ולהביא אותו למצב שלא נותר בו כדי נטילת הזוג, וזה מותר אפילו במספריים דקות שמשאירות שארית מזערית, המכונות 'כעין תער', וכן מותר לעשות כן כאשר המספריים חדודות, אלא שיזהיר את הספר שלא להניד את הזוג התחתון, ואם כנים דברי הרי שהרווח הוא לומר כתוס' שמספריים כעין תער המותרות הן אפילו כשמשחיתות את השער לגמרי, וניתן לומר זאת גם לגבי כלי שרגילים להשתמש בו, אמנם לשיטת הרמב"ם ודעימיה "כעין תער" הוא גילוח שאין בו השחתה ולשיטתו יש ג' חלוקות א. "השחתה" והוא גילוח למשעי או עכ"פ גילוח השער עד פחות משיעור כדי שינטל ע"י הזוג המוזכר בגמרא נדה (דפחות מכאן לא נשאר עליו שם שער, אליבא דר"ע, דהלכה כר"ע מחבירו, דלא נפסק שם הלכה ככולם להחמיר אלא בפרה נגעים וכן ובת ועיין לקמן מה שכתבתי בזה); ב'. "כעין תער" והוא משיעור כדי שינטל הזוג כאשר הזוג מוצמד לפנים עד שיעור כדי שיכוף ראשו לעיקרו. ופעולה זו נקראת נמי גילוח כתבתי לעיל שלא יעלה על הדעת לקחת את ההיתר שכמעט מפורש ברמב"ם לגבי גילוח לכתחילה של פאות הראש במספריים כעין תער - וממילא ה"ה או ק"ו לזקן, ולחבר לו את ההגדרה של 'כעין תער' השייכת לנזיר, ולהוציא מכאן הכרח שהרמב"ם יאסור

לגלח במספריים שהשארית שלהם מזערית - היפך דבריו; ג'. שיעור הגדול מכדי שיכוף והוא מספרים שלא כעין תער ופעולתו נקראת גזיזה. (ראה מלבי"ם אילת השחר פרק נב אות תקנא שכתב וז"ל: "פעל גלח בדיוק הוא בתער. ובהרחבה כולל כל מיני גלוח אף במספרים, בלבד שיהיה כעין תער, שאם משייר עקרי השערות יפול ע"ז לשון גזז" אתה בודאי לא מתכוין ברצינות לצרף את המלבי"ם לראיותיך, שהרי מה שמצרים את דברי הערוך למשקל ההלכה לא היה מפני שידע להסביר מילים יפה, אלא מפני שהיה ראשון חשוב, משא"כ להסביר המלבי"ם יש חשיבות בהגדרות לשוניות, ולא כדי להכריע בהם הלכות) הגמרא במכות חידשה שאפילו מספרים כעין תער שדרך העולם לגלח בהם מותרות אע"פ שנאמר "לא יגלחו" מהטעם דבעינן השחתה שנאמר "לא תשחית" הסבר זה נכון לשיטתך, ולדידי הוא חידש שכל מספריים מותרים, ואפילו דקות, ואפילו חדודות, אלא שיש להמנע מהשימוש בחדודות שמא ישנה מרגילותם וישתמש בהם כבתער, ולהכרעת הרמ"א א"צ להזהר מלהשתמש בהם אלא רק להזהר שלא להשתמש בהן כבתער.

והחידוש שהתחדש בתוס' ושאר פוסקים הוא גופא שהגמרא שהתירה מספרים מיירי בכעין תער, כלומר דאע"פ שבנזיר הוא אסור מדאורייתא, (שהרי התרבה שם לשאר המעבידין כעין תער) מ"מ הכא שרי לכתחילה - דאל"כ אמאי לא אמרו בגמרא גבי זקן דנמי התרבה לשאר מעבידין, ועוד למה הגמרא במכות תדבר במספרים רגילות ותאמר שאינן משחיתים, דתאמר מספרים המשחיתות אסור ושאין משחיתות מותר אינני מונח כעת בתוס', אך כמדומה לי שזו קושיא שלך, ואינני מבין מדוע הגמרא בחיפושיה אחר אותו כלי מסויים שהתורה אסרה לגלח בו צריכה לאפיין בדיוק אלו מספריים מותרים, ולהוסיף שגם מספריים כעין תער מותרות - שברור שהשימוש בהם היה נדיר, אם מפני שצורתן קטנה ודקיקה או מפני שאינן יעילות למשטח נרחב, או מפני שהן מסוכנות יותר לשימוש [אמנם, יתכן שלא הבנתי את קושייתך ולכן עניתי שלא לענין]; וכל זה מבואר ברמב"ם (נזירות ה' י"א) וז"ל: "נזיר שגלח שער אחר לוקה בין בתער בין בזוג והוא שקצצה מעיקרה כעין תער... ואם הניח ממנו כדי לכופ ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה כעין תער" עכ"ל [ואח"כ ראינו מש"כ בלח"מ נזירות ה' י"א, הביאו בשו"ת צמח צדק יו"ד צ"ג, שכתב וז"ל: "ונראה מדברי התוס' ז"ל דלא מקרי כעין תער אלא שקצצה מעיקרה ממש אבל אם הניח שער אע"פ שלא הניח בו כדי לכופ ראשו לעיקרו לא

מקרי כעין תער... פי' דלקי דוקא כשעקרה ממש כעין תער אבל אם לא עקרה ממש אע"פ שלא הניח כדי לכופ ראשו לעיקרו לא לקי... אבל מדברי רבינו ז"ל לא משמע כן אלא דכל זמן שלא יוכל לכופ ראשו לעיקרו - כעין תער מקרי" עכ"ל הלח"מ] **כבר כתבתי לך כמה פעמים שחשבון מתמטי זה אינו תורני, דאין אומרים גזירה שווה 'כעין תער' 'כעין תער' להשוות את כל הנידונים ולחדש דינים, שהרי לא עלה על דעת תוס' שיהיה אסור לספר את הזקן במספרים דקיקות, וגם לא על דעת הרמב"ם עלה כן, ובעוד שתוס' קראו לזה 'מספריים כעין תער' ואמרו שאין איסור לגלח בהם, הרמב"ם קרא להיתר זה 'אין כלל איסור לגלח את פאות הראש במספריים, וק"ו לזקן', ואתה לוקח את הגדרת הרמב"ם האמורה בנזיר - ששם קבלה בידם לאיסור כי ריבו את כל המעבירים, ושותל אותה בהגדרת תוס', וממילא 'מוכיח' שהרמב"ם יאסור לגלח את הזקן במספריים דקיקות - ובכך מסקנתך דלא כרמב"ם עצמו; גם נידון הלחם משנה אינו נידון כללי בהגדרת 'מספריים כעין תער', אלא נידון מקומי על איזו גזירה הנזיר מתחייב - הרי שעדיין צריך לדעת במה דומות הן לתער "כעין תער", כי לא יתכן שהדמיון הוא רק בכך ששניהם מגלחים כי מה דמיון הוא זה שהרי גזירה במספריים שונה במהותה ובתוצאתה מחיתוך בתער, >אפשר דהדמיון ביניהם הוא עצם זה ששניהם מגלחים כאשר הכלי נצמד לפנים האם כוונתך ש'מספריים' שלא כעין תער הם אותם מספריים 'כעין תער', אלא שכאן רק מסדרים את הזקן הארוך, וכאן מגלחים אותו ומשאירים זיפים ניכרים? לפי דבריך החינוך ושאר הקדמונים האוסרים לגלח במספריים כעין תער אסרו להצמיד את המספריים לעור הפנים? ולדבריך חכמי צרפת שהזהירו את הספר שלא להניד את הזוג התחתון, שבודאי הצמידו את המספריים [התחתונים] לעור - סברו שגזירת הזקן בצמוד לעור תוך השארת זיפים ניכרים מאד - נחשבת 'שלא כדרך גילוח'! אם כן - נלענ"ד שההסבר שלי יותר מרווח (ראה רש"י נזיר סוף דף נ"ח: [והביאו הב"ח יו"ד קפ"א והמהרש"ל יבמות י"ב י"ז] "שגזר במספרים בסמוך לבשר כעין תער" וראה עוד שיטה מקובצת מסכת נזיר דף מא: "ומכאן יש ללמוד שאסור להקיף פאת הראש... אפילו במספרים. ומיהו דוקא כשנוטלן סמוך**

לראש... והיינו כעין תער" וראה עוד שם דף נח: "כעין תער. במספרים סמוך לבשר אף כעין תער שרי רב אבל לא תער ממש", וכ"כ הש"ך יו"ד קפ"א "כעין תער - שגוזז במספרים סמוך לבשר כעין תער", וכ"כ בביאור הלכה רנ"א "במספרים כעין תער דהיינו סמוך לבשר" לאחר שידעת את כל הפנינים האלו עדיין המשכת לחשוב שתוסיף הם שיטת יחיד? בישיבות תמיד חוקרים SOS, כלומר סימן או סיבה, ונראה שאתה סובר שמקום החיתוך הצמוד לעור הוא סיבת ההיתר, אך זאת דוקא כשנשארים זיפי פושע נמלט, ולענ"ד החיתוך בסמוך לעור אינו סיבה אלא סימן לחיתוך ללא שארית משמעותית, וזו גם כוונתם רק לתאר כיצד מגיעים לשארית כה קטנה - ע"י קציצה בסמוך לבשר (וה"ה אם יכולת להגיע לתוצאה זו על ידי כישוף או שלט-רחוק בלי לנגוע בעור - היה דינו כתספורת כעין תער המותרת); לפי דבריך הרי כוונת הגמרא בתחילה היתה שלא יכול להיות שהתורה אסרה במספריים - כי הרי אין מצמידים אותם לעור, ובעיני הצמדה לעור, וממילא תצטרך לומר שכל זה נובע מהגדרת 'השחתה', ולהוסיף לחדש שמה שהחידוש שבהיתר הפינצטה הוא שמותר לתלוש בהם את הזקן מפני שאינו נוגעות בעור, וכ"ז נלענ"ד דחוק טובא) > והדמיון גם אינו בכך שמשחיתים כי הרי מפורש בגמרא שמספריים אינם משחיתים, >אדרבא י"ל דכיון שאינם משחיתים, לכן זה נקרא "כעין תער", ולא "תער", דתער משחית לגמרי בפועל (למשעי גם אם היה מחליק רק בכח - עדיין יכולת להשתמש במילה 'למשעי', שפירושה 'החלקה'?) או עכ"פ בכח עד שנחשבים הם כאילו אינם קיימים עוד, וכהגדרת הרמב"ם (פרה אדומה א') "שכל שצרה שאינה ניטלת בזוג הרי היא כאילו אינה" עכ"ל אולי אתה יכול להסביר לי כיצד לאחר גזיזה גרועה כזו בפאות הראש - נחשב שימשה צדעיו לאחריו אזנו ופדחתו, אלא ע"כ שאין כאן שוויון גמור בין הדינים, לגבי נזיר קיבלו שתלוי בהעברת השער, או בשיעור שער שהיה ראוי לקיים בו את מצוות תגלחת הטהרה, לגבי פרה אדומה צריך שיהיו בה שערות שחורות כדי לפוסלה, וזיפים מזעריים לא נחשבים שיש לה שערות שחורות, לגבי פאות הראש תלוי בהשוואת הצדעיים [הרקות] לאחריו אזנו [לרווח הפנוי משערות שיש מאחורי אזנו] ולפדחתו [למצחו], ולגבי תגלחת הזקן תלוי בגילוח והשחתה [לשיטתך] - ואם השער אינו מושחת כעין התוצאה של תער הרי שעדיין אינו מושחת [דוגמא לא כל

כך קשורה לענין זה היא מה שצמח נחשב כמחובר לקרקע באם מחובר בשורש קטן, ואף שזה חיבור גרוע ביותר, אולם מ"מ נחשב כמחובר, ואם את הדוגמא המבוארת להשחתה ניתן ללמוד מתער - הרי שזיפים של פושע נמלט אינם נחשבים ששערו מושחת, עכ"פ לפי ההגיון הפרטי שלי (ברור שההגיון הפרטי שלי איננו מוסכם, כפי שמצאנו בשו"ת חסד לאברהם שכתב שכשהכהן מסיר את המטפחת של הסוטה ומגלה שם פאה נכרית לא יפה - קיים בזה את מצוות פריעת הראש, שבהגיון הפרטי שלי - אין בזה הגיון, ולכן מסתבר שלא תהיה עלי תביעה באם לא אקבל את דרך חשיבה זו). אמנם "כעין תער" הוא השיעור הסמוך לזה דהיינו בין נטילת הזוג לבין כדי לכוף כמ"כ הרמב"ם (בהלכות נזירות פ"ה ה"א) "נזיר שגלח שערה אחת לוקה בין בתער בין בזוג והוא שקצצה מעיקרה כעין תער... ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה כעין תער" עכ"ל השבתי לעיל טובא (וכ"כ המאירי ל"ד. וז"ל: "וכל שגלח אפילו שערה אחת בתער או אף בדבר אחר כגון מספרים וכיוצא בהם - כל שהוא כעין תער והוא שקצצה מעיקרה לוקה... הא אם הניח בה כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה" לא הבנתי מה התחדש במאירי יותר מברמב"ם - דתרווייהו מיירי בנזיר ולא בזקן [פרט למה שקרא 'קצצה מעיקרה' לשיעורו של הרמב"ם של 'פחות מכדי לכוף'], וכ"כ שם (ל"ט). "בין שגלח בתער בין בכעין תער והוא כל שלא נשאר ממנו כדי לכוף ראשו לעיקרו... ופירשו בגמרא כל שנעקר השער מעיקרו עד שלא נשאר ממנה כדי לכוף ראשו לעיקרו", וכ"כ בשו"ת הריב"ש סימן שצד וז"ל: "כל שישאר בהן כדי לכוף ראש לעקרו, לא הוי כעין תער, ולא עבר בלאו" אבקשך להראות לי מי מראשונים אלו שאסר לגלח את הזקן במספריים כעין תער, כדי שנוכל להשוות את שיטתו וללמוד ממנה שמישהו העלה על דעתו שחייבים להשאיר זיפים גדולים, וכ"כ בספר החינוך (מצוה שע"ג) "מדיני המצוה מה שאמרו זכרונם לברכה שאחד המגלח בתער או במספרים כעין תער או שתלש השער בידו, כל זמן שקצצה מעיקרה לוקה, אבל כל זמן שהניח ממנו כדי לכוף ראשו לעיקרו אינו לוקה שאין זה כעין תער" עכ"ל דברים אלו נכללים בדברי קודמיו, אלא שכאן יש לך מציאה שהבין מהרמב"ם שבגילוח הזקן כעין תער פטור אבל אסור, אלא שאין לזה נפ"מ להלכה למעשה מאחר ומרן השו"ע פסק דלא כוותיה, כי הבין אחרת את הרמב"ם וכ"ה פשט הירושלמי (נזיר ט' א') שכתב: "והלכה יש לכוף לוקה" נידון הירושלמי הוא אם אף שרבו של העבד כופה אותו להטמא -

מ"מ העבד לוקה, וכלל לא מיירי בכפיפת שיערה לאחר הגילוח כלומר ששיעור כעין תער הוא בין נטילת הזוג לכדי שיכוף כנ"ל, ונלע"ד דמקור הלכה זו במסכת נדה דף נ"ב: דאמרין במשנה "שתי שערות האמורות בפרה, ובנגעים, והאמורות בכל מקום - כדי לכוף ראשן לעיקרן - דברי רבי ישמעאל, ר"א אומר: כדי לקרוץ בציפורן, ר' עקיבא אומר: כדי שיהו נטילות בזוג" ופסקה הגמרא שם "הלכה כדברי כולן להחמיר", ובגילוח הזקן נמי בעינן ב' שערות [עיין תוס' (נזיר מ"ב.) שהוכיח כן, ועיין לקמן עמ' קמט הסבר לדברי התוס', וכן משמע בתוספתא דמכות (פ"ד ה"ד, הביאו הסמ"ג לאוין נ"ז) "יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף" דמוכח מהתוספתא שחייב מקיף בשתי שערות, ולא בעינן עד שיגלח רוב הפאה, ועוד דורש בתוספתא (מכות פ"ג ה"ז, הביאו הסמ"ג שם בסמוך) לא תקיפו פאת ראשכם ולא תשחית פאת זקנך הוקשו יחד ללמד מה בהקפה לוקה הניקף אם סייע למקיף, אף בהשחתה כן ומה השחתה אינו חייב אלא בתער שהוא גילוח שיש בו השחתה אף בהקפה כן" (כלומר הוקשו הקפת הראש לגילוח הזקן, וודאי דאם הוקשו הוקשו לכל מילי, וכן נראה מחידושי הריטב"א מכות כ"א. "...אפשר דטעמא דתוספתא דיליף הקפה מהשחתה בהיקש ולטעם זה יהיה מותר במלקט וברהיטני כמו בהשחתה, וזה נראה יותר לפי פשוטה של תוספתא" עכ"ל, כלומר דאם הוקש פאת הראש לפאת הזקן אז הוקשו לכל מילי) וכן מבואר ברמב"ם שכתב היקש זה להלכה שהרי כתב (הלכות עבודת כוכבים פ"ב ה"ו) "ופאה זו שמניחים בצדעים (כלומר פאת הראש) לא נתנו בו חכמים שיעור... ומותר ללקט הפאות במספריים (כלומר אפילו כעין תער) לא נאסר אלא השחתה בתער". (וכ"ה בשו"ת הרמב"ם רמ"ד: "ומותר לו לגלח הפאות כולן במספרים, וכך עושים אנחנו תמיד, ר"ל נגלח פאתי הראש במספרים, לפי שלא נאסר אלא השחתה של תער" עכ"ל) ומבואר דס"ל היקש זה להלכה, ולפ"ז ה"ה בהשחתת הזקן דאסור בשתי שערות כהקפת הראש, וכ"כ בנמוקי יוסף סוף מסכת מכות (דף ד' רע"ב) וז"ל: "ובספר המצות הביא תוספתא יש תולש שתי שערות וחייב משום נזיר ומשום מקיף, וכן כתב אבי העזרי נראה דעל כל פאה מיחייב בשתי שערות כדתניא בתוספתא על ג' מקומות חייב בב' שערות, בשבת ובפאה ובתולש סימני טומאה" עכ"ל הנמוקי יוסף, וכ"כ קרן אורה (נזיר דף מב עמוד א) וז"ל: "וכבר כתבתי לעיל בזה דמדברי התוספתא משמע דבשתי שערות חייב לענין פאת הראש. ונראה דהוא הדין לפאת הזקן" עכ"ל. וכן הבין בשו"ת חת"ם סופר (א' אר"ח קנ"ד ד"ה הארכתני בזה), ע"ש, **אמנם כיון שלא הוזכר בהדיא לענין גילוח הזקן ב' שערות** (והרי המשנה בנדה אמרה "שתי שערות האמורות..." ובגילוח לא נאמר כן בהדיא) **לכן אין בזה הלכה להחמיר** (כפי שפסקה הגמרא שם) **אלא הלכה כר"ע כשאר מקומות בש"ס**, (עיין עירובין מ"ו עמוד ב', כתובות דף פד עמוד ב', "הלכה כרבי עקיבא

מחביר) ולכן רק אם אין בכדי שיהיו ניטלות בזוג, כדברי ר"ע, קרינן ליה השחתה] ושיעורו לפי הרמב"ם פחות מקריצת הציפורן, ולפי רש"י שיעורו יותר מכדי שיכוף ראשו לעיקרו, ולמעשה מסתבר שהוא זמן בכדי שהשער גדל בין חמשה ימים (לדברי הרמב"ם) עד שמונה ימים (לדברי רש"י) דמבואר בגמרא [נזיר דף לט עמוד ב'] "דקים להו לרבנן: כל ז' יומין אתיא מזייתא כדי לכוף ראשו לעיקרו", ולא מסתבר שהתנאים (וכן הראשונים) נחלקו אלא בזמנים סמוכים, דאפושי פלוגתא לא מפשינן ולמה להם להתרחק בפירושם אחד מהשני אם המחלוקת ביניהם היתה על אורך במילמטרים או על ימי גידול - היה מקום אולי לומר שנחלקו בדברים קרובים ולא מפשינן פלוגתא, אולם המחלוקת היא על הגדרה מה נקרא 'שער', שלדעה אחת מה שלא ניתן לתלישה בידים - אינו שער (על פי המקובל שקריצת הצפורן היינו תפיסה בין שתי צפורניים, והחת"ם סופר חידש את חידושו רק מכח קושיא ולא כי כך פשט רש"י, ולאוי"ז לא יתה קשה קושיית החת"ם סופר), ולדעה אחרת מה שאי אפשר לחותכו אינו שער (לרש"י במספריים גרעות, ולכן שיעור זה גדול מקריצת הצפורן, ולרמב"ם במספריים טובות - ולכן הוא השיעור המועט מכולם), ולדעה אחרת שער שאינו ניתן לכיפוף אינו שער 'שבכך יש חשיבות שער' (תוס' נזיר ל"ט.), 'שיהא ראוי לגילוח' (תוס' ר"י נזיר ו'), והרי אתה יודע שתוס' ידעו שכדי לכוף ראשו הוא בז' ימים ועם כל זאת כתבו ששיעור כעין תער הוא מועט ביותר, ועיין עוד רש"י מסכת חולין דף קל"ח. ד"ה תפשת מרובה לא תפשת, ודי בזה למבין דברי רש"י אינן קשורים לנדון דידן מאחר ואצלנו צריכים לקבוע שיעור מוחלט - שהוא חומרא לגבי נדון מסויים וקולא לגבי נידון אחר, והנדון ברש"י הוא לגבי מנין ימי הזיבה ההופך אותה לזבה 'הואיל ולא פירש לך איזה מהן יש לך לתפוס הראשון שבמשמע' [ומכאן תבין יותר למה נקרא שיעור זה "כעין תער", דאע"פ שאין שיעורים אלו (דלכוף וקריצת הצפורן) עוסקין להלכה לענין תער, עכ"פ כיון שלענין פרה נגעים וגדלות דבן ובת, כל השיעורים הנ"ל נחשבים לחומרא כמי שאינם, לכן כאן לענין שער הזקן שאין הלכה אלא כר"ע יהיה מותר הגילוח אע"פ שהוא "כעין תער" לענין נגעים וכו'. ראה באורך בשו"ת מלמד להועיל ב' יו"ד ס"ד שאין הדברים כה פשוטים ומוסכמים, די ש מקום לומר ששיעור הזקן אינו בשתי שערות, וממילא אינו בכלל שיעורי המשנה,

ובין היתר כתב שם: "ולפ"ז לשיטת הסמ"ג כמעט רוב ישראל הם בכלל המשחיתים ח"ו כי המנהג פשוט שמגלחין במספרים ואין משיירין כדי לכוף, וכבר הוכחנו דלרמב"ם הוי השחתה באינו משייר כדי לכוף א"כ זה יהיה אסור גם במספרים וזה הוא נגד מנהגא דכולי עלמא, אלא ודאי דאע"ג דבתער כה"ג הוי השחתה מ"מ במספרים התירה התורה אע"ג דעביד כעין תער ומשחית כיון דסתם מספרים אינו משחית, או כמ"ש דהשחתה דתער היינו שמכלה הרבה בבת אחת משא"כ במספרים" > ומוכרחים לפרש שהגמרא אמרה ש"מספרים" רגילות עושות גילוח ולא השחתה, ולאחר מכן חידשו הראשונים שהיתר הגזיזה במספרים הוא גם כאשר משתמשים בהם "כעין תער" - כלומר שההיתר כולל גם קו דמיון לתער אשר אינו מונח בהגדרה היסודית של מספרים, ויש להבין מה הוא. >דבר זה אינו יתכן כלל לא הבנתי למה התכוונת שלא יתכן וא"א לאומרו: א. למה הגמרא לא לימדה אותנו שאפילו מספרים כעין תער מותר מאחר ואין אני מתיימר להיות דומה לבבואתו של רב אשי לכן אין לי אפילו צד של התיימרות לדעת את התשובה, וראה בגמרא במגילה כמה הרבה טעמים היו לאסתר כשהזמינה את המן למשתה, אולם בפשטות, לפי הדרך שלי בסוגיא, השימוש במספרים דקיקות וקטנות לגילוח הזקן - היה נדיר [ואתה אפילו טענת שזה בכלל 'אינו דרך גילוח' - לכן אין סיבה שהגמרא תתייחס לזה], או שהטעם הוא מפני שהגמרא הבינה שכשמותר לגלח במספרים - מותרים כל סוגי המספרים, גם הדקיקות וגם החדודות, כי הבינה שהתורה רק אסרה כלי מסויים, ב. הגמרא לא התירה מספרים אלא כיון שאינם משחיתים (ז"ל הבריתא בגמרא מכות (כ"א). "ת"ר ופאת זקנם לא יגלחו - יכול אפילו גלחו במספרים יהא חייב? ת"ל "לא תשחית". כלומר ומספרים אין בהם השחתה), ולפ"ז אי אמרת שמספרים כעין תער משחיתים מוכח מהבריתא והגמרא הנז' שהם אסורות דהרי לא יצאו מספרים מדין גילוח אלא כיון שאין בהם השחתה, ומהיכן יש כח לראשונים לחדש נגד התנאים והאמוראים, שאף במספרים שמשחיתות מותר? אתה הרי מנחש כבר את התשובה: כאשר דנו על איזה כלי התורה אסרה - אמרו שהתורה לא אסרה כלי שאינו

משחית, ולכן בודאי שלא התכוונה למספריים כי הם הרי אינם משחיתים כידוע שלאחר הגזיזה בהם נשאר שער באורך 'אינו ראוי לנטילת הזוג' אך אינו מושחת כי השער לא נקצץ עד העור, ולכן אין מנוס מלהסיק שהתורה התכוונה דוקא למלקט ורהיטני או לתער - שהם משחיתים, אך לאחר שהגיעו למסקנא שהתורה לא אסרה לגזוז את הזקן - מאי נפ"מ בעובי ובחדות המספריים, ולכן תוס' לא ראו בעיה בגילוח הזקן במספריים שמשחיתות, והר"ר יעקב לא ראה בעיה בשימוש במספריים חדודות אם נזהרים שלא להשתמש בהם ממש כתער, וממילא הראשונים לא חידשו מאומה נגד הגמרא אלא רק הבינו בה כנ"ל [כתב בשו"ת תשב"ץ ג' רכ"ז וז"ל: "ואפילו במספרים כעין תער, יש מלקות בפאת הראש דלא כתיב בהו השחתה" (כלומר מספרים כעין תער אין בהם השחתה); אכן הלשון משמע כדבריד, ולפי דברי יש לדחוק בכוונתו שמאחר ובפאות הראש לא כתיב 'השחתה' - לכן לא למדו שמספריים מותרות בפאות הראש], וכ"כ הב"ח יו"ד קפ"א "אינו חייב עד שישחית בתער, כלומר אבל במספריים כעין תער דליכא השחתה לא איירי ביה קרא ושרי אפילו לכתחלה" עכ"ל ז"ל 'כעין תער': "אין להוכיח מלשון הב"ח שמספריים כעין תער משיירות שער, ושבכך מותנה ההיתר - כי כשמעיינים בדבריו רואים שלא היתה כוונתו לומר שאסור לגלח במספריים דקות שאין משיירות שארית שער, אלא רק שחומרת תה"ד שלא לגלח במספריים חדודות המגלחות את השער ישירות כתער ולא כמספריים אמורה רק כאשר מגלח סמוך לבשר ולא נשארת שארית שער, ומ"ש הב"ח "במספריים כעין תער דליכא השחתה לא איירי ביה קרא ושרי" - כוונתו שיש השחתה אבל לא בתער, כמוכח מהמשך דבריו שיש לו להניח קצת שער - דמשמע שבתחילה מדובר כשמשחית", והלבוש שם כתב: על השחתת פאת הזקן אינו חייב אלא כשמגלח בתער שזהו נקרא השחתה, אבל במספריים אפילו כעין תער מותר. (פירוש כיון שאינם משחיתים ממש כאן אינני רואה את ההכרח שבפירושך, כי יתכן שכוונתו לומר שבמספריים כעין תער מותר מאחר ומספריים אינם 'תער', ואפילו מותר במספריים כעין תער) ומיהו המדקדקים נזהרים כשמספרים במספריים - שאין עושין בזוג התחתון כלום אלא בעליון, כי חוששין שמא יעשה כל הגילוח בתחתון דשמא פי הזוג בעליון לא יחתוך והוי כעין תער ממש (כלומר שיש בו השחתה, ולכן כתב "ממש" כיון דלא נשאר אורך כדי שינטל בזוג)" אם כוונתו

למספריים רגילות, וכוונתו שחייבים להשאיר יותר מכדי נטילת הזוג - הרי שהפך לעבריינים את המוני בית ישראל שאינם נזהרים בזה (כוונתי אינה שאה"נ כולם עבריינים, אלא שע"כ המנהג אינו כדבריו), ולכן מוכרחים לומר, וכן מעידים מילותיו המוכרות לנו מראשונים אחרים - שכל כוונתו היא לומר שהמדקדקים חוששים לתה"ד שלכתחילה לא להשתמש במספריים חדודות, והעד הנאמן על זה היא שהרי החשש שכתב הוא שמא העליון לא יחתוך וממילא התחתון הוא שיחתוך, ואם לא היה חדוד - כיצד יחתוך לבדו; וכ"כ בשו"ת חיים שאל (נא) (נ"ב) וז"ל: "...ושרי כי היכי דשרינן מספרים כעין תער אף שהוא דרך גלוח לפי שאינו השחתה דבעינן גלוח שיש בו השחתה" עכ"ל [לדעת החיד"א^{נא} השרת הזקן

הערות והוספות

^{נא} להלן תמצית דברי החיד"א [בצבע כחול], והערות על דבריו [בירוק]:

השאלה היתה במי שמבקש פרנסה, ולכן מוכרח להסיר זקנו, החרדים אינם מסירים בתער אלא במספריים כעין תער, והוצרכו לדעת אם מותר להסיר במספריים כעין תער ובסם, למרות שעל פי סתרי תורה לא תגע בו יד, ושמעו שיש האוסרים; מדהוכרחו להסיר זקנם כדי להתפרנס - ברור שההבדל בין מספריים למספריים כעין תער אינו כהבדל שבין הזיפים של חמשה ימים לבין הזיפים של שבעה ימים, אלא בין יש זקן לאין זקן.

מ"ן השו"ע התיר לספר במספריים כעין תער, וכן הסכים הרמ"א, אלא שהביא את פסקי תוס' שיזהר לספר בחלק העליון של המספריים; הרי שהבין שכשהרמ"א הזהיר על השימוש בחלק התחתון של המספריים - קאי על מספריים כעין תער של השו"ע, ופשוט שגזיזה במקום המשאיר זיפים של חמשה ימים לא יכול להעשות עם חלק אחד של מספריים.

הגאון מעשה רוקח אסר לספר את זקן במספריים כעין תער, כי לשון המשנה 'ואינו חייב עד שיטלנו בתער' משמע שרק אין בזה חיוב, אבל איסור יש, ואף שלרמב"ם צ"ל מותר, אולם לדעת תוס' יש לאסור כפי שאסרו במספרים כעין תער בפאות הראש, וכן עושה עיקר מדיקן לשון השו"ע המוכיחה שאף שאין חיוב אולם איסור דאורייתא או דרבנן יש, והחיד"א דוחה את ראיותיו, וסבר שהלשון 'מותר' מוכרחה להיות בדוקא ולא הלשון 'פטור', וכן דייק שלשון הרמב"ם 'לא נאסר אלא השחתה בתער' מוכיחה שאין גם איסור; המעשה רוקח נקט שלשון המשנה 'ואינו חייב עד שיטלנו בתער' קאי גם על הזקן, אלא שהבין שבמספריים כעין תער יש איסור אף שאין חיוב, והחיד"א חלק עליו והתיר כי אין אף איסור, ומ"מ שניהם הבינו שכששנינו שאינו חייב עד שיטלנו בתער בא לאפוקי מספריים כעין תער [למעשה רוקח - לאפוקי ממלקות,

הערות והוספות

ולחיד"א - להתיר] - ונמצא שהבינו שהמשנה אוסרת רק את הכלי הנקרא 'תער' ולא מספריים כעין תער.

גם החינוך סבר שהרמב"ם רק פטר במספריים כעין תער בזקן, אבל אסור, והסביר החיד"א שמן הסתם החינוך פירש שמה שהרמב"ם התיר להדיא לגלח פאות הראש במספריים - הוא דוקא שלא כעין תער, ומה שכתב שפטור [ואסור] על הזקן - הוא במספרים כעין תער, ואם זו כוונתו קשה שהרי הרמב"ם כתב דינים אלו סמוכים, וכיצד נאמר שכוונתו לשני סוגי מספריים, ועוד שדברי הרמב"ם 'ומותר ללקט הפאות במספריים - לא נאסר אלא השחתה בתער' - משמעותם שדוקא תער אסור אבל מספרים כעין תער שרי; גם כאן דבריו ברורים שתער לחוד ומספריים כעין תער לחוד, כי מספריים כעין תער משוייכים למחלקת מספריים, ואין בדבריו כל רמיזה שדבר זה תלוי במקום החיתוך או באורך השארית, אלא שאת כלי זה התורה לא אסרה.

והביא שרבינו ירוחם כתב דאינו חייב בזקן אלא בתער אבל בכלי אחר כגון מספריים וכיו"ב מותר; ומוכח מדבריו שהבין שהתורה אסרה רק שימוש בתער, ולא בכלי אחר, וממילא כשכתב שמספריים אינן בכלל האיסור - ה"ה למספריים כעין תער שגם הם מספריים.

גם ריב"ן כתב 'עד שיטלנו בתער - אבל במספריים מותר דלית בהו השחתה' וכן הנמוק"י והכלבו כתבו שבמספרים מותר, ומשמע שכוונתם להתיר גם כעין

תער. אין כוונת החיד"א לחדש שכולם תלו את היתר המספריים כעין תער במה שאינם משחיתים, כי לא זה הנושא בדבריו [וראה בכל התשובה שכלל לא דן בגדרי השחתה], אלא שכוונתם שווה להתיר לגלח במספריים כעין תער, ובפרט ביאור זה נכון בדברי רבינו ירוחם.

עוד הביא את הריטב"א שכתב 'בתר דכתב רחמנא זקנו ולמדנו ממנו דגלוח מצורע בתער דוקא - ממילא ידעין דבעלמא בין הקפה ובין זקן לא נאסרו בעלמא אלא בתער, וכן נראה ברור'; גם מילים אלו מתנגגות היטב למש"כ שנאסר כלי מסויים, ומספריים הותרו בכל הוריאציות שלהם.

המרכבת המשנה הבין שיש להחמיר בגילוח הזקן במספריים, והוא חמור מפאות הראש שבהם הרמב"ם מתיר, והחיד"א דחה דבריו והוכיח שאף שריב אלעזר אסר גילוח הזקן במלקט ורהיטני - אולם במספריים מתיר או לפחות פוטר, וממילא רבנן שרו לגמרי, ועוד שהסברא היא שבזקן יש יותר מקום להקל מבראש כי בזקן נאסר רק גילוח והשחתה ואילו בראש נאסרה הקפה, ועוד שלשון הרמב"ם מעידה שמתיר בראש רק מכח שלא נאסרה בו השחתה, וכיצד יסבור שאסור גילוח הזקן במספרים אף שרק השחתה נאסרה בו; יש מקום לדיוק מדבריו שמספריים כעין תער אינם עושים השחתה, ולכן אמר ק"ו שאם היכן שנאסרה הקפה - הותרו מספריים כי

הערות והוספות

הפאות מכלל הקפה [אף אם נחשבת השחתה] - וא"כ אין למעיין מנין ללמוד שיש לאסור גזירה במספריים כעין תער בפאות הראש, ואם כך הק"ו שריר וקיים שאם במקום שההקפה נאסרה - מספריים כעין תער הותרו, ק"ו שבמקום שרק ההשחתה נאסרה - מספריים כעין תער לא נאסרו; וממילא מוכרחים לומר לענ"ד שדברי החיד"א בזה נאמרו שלא בדקדוק, כי היכי דלא יסתרו אהדדי, ובפרט שבכל תשובה זו כלל לא דן בגדרי השחתה אלא רק בגדרי הכלי הנאסר.

❁ כעת סיכם החיד"א שלראשונים רבים מותר לגלח את הזקן במספריים כעין תער כדעת הרמב"ם וכפסק השו"ע, ולריטב"א הדבר מותר אף בפאות הראש, אלא שכתב שמדת חסידים שלא לעשות כן בזקן מפני חשד הרואים, ושהנזהר שלא להקיף את פאות הראש הרי זה משובח, ושלמעשה ראוי להחמיר שלא להקיף; מדברי הריטב"א שחשש במספריים כעין תער שמא יחשדוהו שגילח בתער יש להוכיח שהגילוח בהם עושה השחתה מוחלטת כמו בתער; לא יעלה על הדעת לדחות שכוונתו היתה רק לגילוח המשאיר זיפים של חמשה ימים והחשש היה שמא יחשדוהו שגילח בתער לפני חמשה ימים דלא מצאנו סוג כזה של חשד בדבר שכלל לא ניכר לאינשי בין זיפים של חמשה ימים לבין זיפים של שבעה ימים.

אינם עושים הקפה, היכן שרק ההשחתה נאסרה - ק"ו שיותר מספריים כי אינם משחיתים; אם הרמב"ם המתיר מספריים לפאות הראש מיירי במספריים שאינם כעין תער הרי שכל שדייק שמותר בזקן הוא רק במספריים שאינם כעין תער ולכן אינם משחיתים - אולם לשון הרמב"ם משמעותה שבפאות הראש הותרו כל המספריים, וממילא גם כעין תער, וא"כ יש לדייק שכשכתב שק"ו שיותר מספריים לגילוח הזקן - כוונתו לכעין תער, ועליהם כתב שהותרו כי אינם משחיתים; מדברים אלו יש לסייע לגישה הסוברת שהיתר מספריים כעין תער מותנה בכך שאינם משחיתים; אמנם יש להקשות על מסקנא זו, כי אף שהיא תואמת לדברי הרמב"ם שכתב שנזיר שגילח מספריים כעין תער - לוקה, והגדיר דהיינו כשאי אפשר לכופ ראשו לעיקרו, ואתי שפיר לומר שמספריים אלו אינם משחיתים, אך מאידך כשהתיר לגלח את פאות הראש במספריים ואסר רק בתער - ברור שכוונתו לכל סוגי המספריים, כי קשה לומר שמספריים שמשחיתות הן בכלל תער ולא בכלל מספריים - דאז היה חייב לפרש דבריו ולא להתיר בשופי בלי הגבלה ולסמוך על המעיין שידע שבנזיר אסר מספריים כעין תער, ואותו מעיין גם יחשוב לבד שבגילוח פאות הראש הותרו רק מספריים שאינם משחיתות, ובפרט משימת המעיין קשה כי דבר פשוט הוא ששארית מועטת ביותר לא בהכרח מוציאה את

הערות והוספות

✿ עוד הביא שהרב פייאמיטה אסר לעשות את הזקן בסם, אלא שהחיד"א כתב 'אמנם ללמד זכות על ישראל כי רבים נהגו לעשות זקנם בסם אמרתי לברר דבר זה בס"ד, ונראה שהוא מותר גמור בלי פקפוק'; רואים מדבריו שהתאמץ לברר את נושא הגילוח בסם, ובכך ללמד זכות על הרבים שנהגו להקל.

✿ מבואר בגמרא שאין איסור בהשחתת הזקן במלקט ורהיטני מאחר וזו השחתה ללא דרך גילוח, וגם רבי אליעזר שחייב בזה - הוא רק מפני שסבר שזו דרך גילוח, וממילא ה"ה שיש להתיר את העושה זקנו בסם שאף שיש כאן השחתה אולם אינו דרך גילוח, והוא דומה למה שמתירים גילוח במספריים כעין תער - שאף שהוא דרך גילוח אולם אינו השחתה; מוכח מדבריו ש'דרך גילוח' אינה נקבעת לפי תדירות השימוש, שהרי למרות שכתב ש'רבים נהגו לעשות זקנם בסם' מ"מ סבר שאינו דרך גילוח, ואיני יודע בזה הסבר ברור פרט לאם נאמר שהניח ש'גילוח' הוא חיתוך, וממילא 'דרך גילוח' אינה 'רגילות' אלא 'מכשיר' שהדרך לחתוך בו; עוד אפשרות היא לומר ש'דרך גילוח' היא 'אופן' שהדרך להסיר בו את הזקן - אך הדבר אינו נתון לשינויים, אלא נקבע עפ"י האופן שנהגו בו להסיר את הזקן בזמן מתן תורה, או כיו"ב [כדכתב בחדושי הרח"ה ב' י"ב 'התורה' שהשתמשה בלשון גלוח והשחתה מורה שזה היה דרך הגלוח וההשחתה בזמן התורה' - וכתב שאולי

הטעם הוא מאחר וכך היתה אז דרך כהני הע"ז להעביר זקנם בתער]; בדברי החיד"א מוזכר שמה שמתירים מספריים כעין תער הוא דאינו השחתה - ומשמע שלא היו מתירים מספריים שמשחיתות, אך לא הבנתי את דבריו לאור מה שהאריך לעיל להוכיח שיש להתיר מספריים כעין תער לגילוח הזקן שהרי מדהתיר הרמב"ם לפאות הראש שנאסרה בהם ההקפה ק"ו להתירם לזקן שרק ההשחתה נאסרה, שהרי הגדרת הרמב"ם (ע"ז י"ב ו') להיתר גילוח פאות הראש במספריים כעין תער היתה 'ומותר ללקט הפאות במספריים - לא נאסר אלא השחתה בתער', שמשמעות הלשון היא שגם מספריים כעין תער משחיתות, אלא שהתורה אסרה רק השחתה בתער [בדומה לדרך הגילוח של כמרי הע"ז]; כעת אין בידי להוסיף להעמיק בזה, מאחר והדבר מחייב אותי ללמוד מחדש את סוגיית מספריים כעין תער, שכעת אני חש בה חוסר בהירות.

✿ עוד כתב ש'הוא דבר פשוט דעושה זקנו בסם לא מיקרי גלוח וגרע טפי ממלקט ורהיטני'; לכאורה פשוט שלא הגדיר 'גלוח' כ'דרך העולם' אלא כ'דרך חיתוך' - כי ברור שתדירות השימוש בסם גדולה יותר מבפיצטה, וגם אינו מוגדר כרמב"ן - כי הסם משיר כמות גדולה של שער בבת אחת יותר מפפיצטה; אמנם - עדיין יש להבין במה הסם גרע ממלקט ורהיטני וכי שריפת השער היא פחות חיתוך מתלישתו, ואולי יש לומר בדוחק

בסם מותרת מאחר ואינה דרך גילוח כמו מלקט ורהיטני שמותרים אף שמשחיתים מאחר ואינם דרך גילוח, וה"ה באבן המפספסת שרי, ויש ללמוד מדבריו שהניח ש"דרך גילוח" אינו "דבר שרק מעט אנשים משתמשים בו" אלא "שאינו עושה מעשה גילוח", וממילא תדירות השימוש במכונת הגילוח אינה אמורה לשנות את היתר השימוש בה, שהרי אף שירבים נהגו לעשות זקנים בסם' אולם עכ"ז כתב שהשימוש בסם אינו דרך גילוח 'כיון שאינו דרך גלוח - שרי' (אם נניח שכוונת "גילוח" למסקנא היא לחיתוך, ולזאת אין ראייה מהחיד"א, אלא שלפי

הערות והוספות

חותר את הזקן, ואולי הבין שמדובר באבן חדודה אולם עם זה התיר במה שהנו"ב אסר כי הבין דבעינן חיתוך הדומה לתער, ואבן חדודה פועלת כתער אולם אינה תער.

❁ למסקנה נראה שעדיף לעשות הזקן בסם מבמספריים - כי במספריים כתבו תה"ד בשם גליון תוס', וכן היה זהיר הר"י מקינון, וכ"כ הריטב"א והרמ"א - שיעשה בחלק העליון, ואילו בגילוח בסם אין פקפוק; גם בשימוש בסם מצאתי מפקפקים, הבאתי בחוברת, ומ"מ חזינן שהבין שהגדרת 'מספריים כעין תער' מקבילה לנושא של מספריים חדודות שלהרמ"א ומקורותיו, וזה מסייע להבין את דבריו שהיתר מספריים כעין תער אמור במספריים חדודות, שהם נאמרו החשש שמא ישתמש בזוג התחתון וישחיתו כו כבתער - שברור ששימוש יעיל בזוג התחתון הוא רק כשחותך בצמוד לעור [כי אי אפשר לחתוך בתער במקום גבוה, בלי לאחוז את השערות], וא"כ ברור שמספריים כעין תער הן משחיתות, עכ"פ להבנת החיד"א, ומה שקולמוסו פלט פעמיים שאינם משחיתות - סותר לדבריו לכל אורך התשובה.

שהבין שבתהליך התלישה יש גם חיתוך, או שהוא דומה לחיתוך, ודוחק, ואין לומר שהבין שמלקט ורהיטני הם מקצוע של נגרים - כי אז היה מחוייב לפירש"י ש'גילוח' הוא דרך גילוח - ואז הרי ברור שמשחיתים גם בתדירות יותר מאשר בפינצטה, וצ"ע.

❁ מבואר ברמב"ם שסם קל ממספריים כעין תער, שנזיר לוקה במספריים ולא בסם, וא"כ בזקן שמספריים כעין תער מותרים - ק"ו שסם יהיה מותר, ותו דבסם אין השערות נושרות מיד, ויש לתמוה על הבית הלל שאסר לפשפש את הזקן באבן - דהוה ליה ללמוד מסוגיא דנזיר דלא שמיה תגלחת, הגם שגרע מסם בכך שסם אינו משיר השער מיד אך האבן תכף משרת השער ואיכא השחתה - מ"מ אינו דרך גלוח ושרי; אף שאינני מצליח להבין בדיוק את הגדר של 'דרך גילוח' אולם ברור מדבריו שאינו ענין לתדירות השימוש, ושארין נפ"מ במה שאנשים רבים מתחילים לגלח כך, ואת כלל זה החיל אפילו על שפשוף באבן, ואולי החיד"א חשב שמדובר באבן שאינה חדודה, דלא כהבנת הנו"ב בדברי הבית הלל, אך תמוה כיצד שפשוף באבן לא חדודה

המהלך שלו אינני יודע לזה הגדרה אחרת, כמבואר בהערה), וכן מבואר מדבריו שהחשיב את הגילוח במלקט ורהיטני הרבה יותר 'גילוח' מאשר גילוח בסם, ואם כנים דברינו ש'דרך גילוח' אינה תלויה בתדירות השימוש אלא בדרך חיתוך הרי שמה שהשימוש במכונה מקובל - אינו משנה כלל; עוד מתבאר בדבריו שההיתר של מספריים כעין תער היה פשוט לו גם בדעת הרמב"ם, דלא כחינוך, ומוכח מדבריו שהבין ש'מספריים כעין תער' - היינו המספריים החדודות דמיירי בהם ר"י מקינון ופסקי תוס' והריטב"א ותה"ד והרמ"א - שברור שעושות השחתה - ולכן אינני מבין כיצד השתרבב בדבריו פעמיים שבמספריים כעין תער אין השחתה, שהרי זו סתירה לכל המהלך שלו, ומאחר וכלל לא דן בגדרי השחתה כחלק מההיתר לגלח במספריים כעין תער - יש להניח שתוספת זו רק השתרבבה לדבריו; כמה צריך ליישם את מילותיו 'אמנם ללמד זכות על ישראל כי רבים נהגו לעשות זקנם בסם אמרתי לברר דבר זה...' - שלא התייחס בקלילות למנהג להקל בגילוח בסם, אלא חיפש ומצא לו סימוכין; וראה בשו"ת חת"ם סופר (א' או"ח קנ"ד) שכתב וז"ל: "דהרי תער לא כתיב בקרא אלא לא תשחית וחז"ל אמרו אין גילוח שיש בו השחתה אלא בתער ולא במספרים (פירוש אפילו כעין תער כפי שממשיך) - וא"כ ממנ"פ אי נימא דשערות הנשארים אחר גילוח הזוג הוי כמאן דליתיה (כלומר לא חשיב שער, וכ"ש אם באמת לא נשאר שער כלל) הרי השחית והיינו בתער (שהרי המספרים עשו את פעולת התער) ולא במספרים כעין תער (כלומר ואין לקרוא לזה "כעין תער") אלא תער ממש שהרי גילח והשחית (וא"כ למה הגמרא קראה לזה מספרים, והתירה אותם לגילוח וכתבה שאין בזה השחתה), אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ שם שער עליו והוי גילוח בלי השחתה" עכ"ל. אנו חייבים לזכור שנדון החת"ם סופר היה גילוח בשני שלבים, שהביא בשם השואל בנו"ב שהתיר, וע"ז כתב שיש לאסור ממנ"י - אם לשארית שלאחר פעולת המספריים יש שם שער - הרי שבהמשך הגילוח בתער יש גילוח והשחתה, ואם לשארית שלאחר המספריים אין שם שער - הרי השחית בתער, ומכאן למדו המנח"י והבאים אחריו שמספריים שמשחיתות נחשבות כתער; ביאור זה קשה כי לפיו מתחדש גדר חדש שהשחתה במספריים כעין תער אינה משחיתה, וכ"ש שמספריים שלא כעין תער אינם משחיתות, וישנו סוג מספריים אחר שמשחית - והוא אינו כמספריים אלא כתער ממש, נמצא שמותר לגזוז במספריים רגילות

אף שתוצאת החיתוך היא פחות מכדי נטילת הזוג - היינו שאין שם שער לפי גדרי המשנה, ומותר אף במספריים כעין תער - אף שבודאי אין שם שער כי תוצאתם היא אף פחות משיעור זה, אולם עדיין ניתן לבצע במספריים מיוחדות חיתוך עמוק יותר שנחשב כתער ממש, והדברים קשים להולמם בחת"ם סופר מאחר וכל הנידון שלו הוא בגדרי המשנה, והשיעור הקטן ביותר הוא כדי נטילת הזוג, ורק מכח קושיה מה ביאור רש"י שכתב שכדי נטילת הזוג הוא שיעור גדול יותר (עכ"פ מכדי קריצת הציפורן) הוצרך לחדש ששיעור 'נרגש בציפורן' הוא ביאורו של 'כדי קריצת הציפורן', ובזאת כתב אחרת מהא"ז בדעת רש"י שהבין כפשוטו (וביאר המלמד להועיל שרש"י הבין דמירי בזוג מאיכות גרועה), ולפי ההסבר שלך נמצא גדר מחודש מאד ששארית מספריים רגילות הוא פחות מכדי נטילת הזוג, ושארית מספריים כעין תער היא 'נרגש בציפורן', והשחתה היא אף פחות מזה, וממילא 'נרגש בציפורן' - היינו הזיפים של חמשה ימים שלך, ושארית 'נרגש בציפורן' - מותרת לכתחילה אף אם מגיע אליה בתער גרוע, וההיתר של הר"י מקינון ודעימיה מותנה בכך שתשאר שארית הנרגשת בציפורן (כלומר שכל הגדולים שהתירו את השימוש במספריים חדודות - עשו זאת רק בתנאי שתשאר שארית באורך שחודש על ידי החת"ם סופר); הסבר זה מפליא גם לאור מה שהחת"ם סופר כלל לא ביאר ענין מחודש זה, וכלל לא כתב רמיזה נוספת לחידוש המהפכני שלא כל גזיזה במספריים נחשבת כמספריים, אלא לעתים היא תער ממש, והייתי מצפה שחידוש זה יזכה למעט ביאור על ידו; כללו של דבר ביאור זה הוא תמוה, וחלק יותר לומר שכוונתו שאם לשארית שנותרת לאחר גזיזה במספריים רגילות, כלומר פחות מכדי נטילת הזוג, לא היה שם שער - הרי שגם היא היתה נחשבת השחתה, וחז"ל לא היו אומרים שמותרת הגזיזה במספריים, אע"כ שלאחר הגזיזה במספריים יש שם שער, כי גם 'נרגש בציפורן' נחשב כשער, ולכן המגלח בתער לאחר מספריים - עובר על איסור גילוח בתער כי גילח שער שיש בו שיעור שער, והחת"ם סופר כלל לא חידש חידוש שהגוזז את זקנו במספריים שמשחיתות ולא הוסיף גזיזה בתער של

השארית - עבר על איסור תער ממש; עוד יש להוסיף דבר פלא שראיתי בחת"ם סופר (יו"ד קל"ט) שנשאל ע"י רעק"א מנין ההיתר לסרק את פאת הראש ולא חוששים שיתלוש שערות, ותוך כדי התשובה הסביר גם מנין מצאו פסקי תוס' ותה"ד מקור לאסור לגלח את הזקן במספריים כעין תער, ודבריו מפליאים כי פסקי תוס' ותה"ד כלל לא אסרו לגלח את הזקן במספריים כעין תער אלא רק הזהירו מפני השימוש במספריים חדודות הפועלות כתער, דאילו היו אוסרים - מדוע הוצרכו רק להזהיר את הספך שלא יניד את הזוג התחתון, וכן תמה על החת"ם סופר בשו"ת דברי יציב (יו"ד ס"א), ולדברך שגם מספריים כעין תער משאירים שיעור נחשב כשיעור שער - טפי יש לתמוה מה ראה על ככה החת"ם סופר לכתוב שהם אסרו בזה, שהרי כל שאסרו היה רק אם כלל אין שארית ולא במספריים כעין תער שמשאירים שארית הנחשבת כשער בשיעור 'נרגש בציפורן']<

כשנתבונן בזה נראה שה"ר יעקב לא היה מזהיר את הספך שלא להשתמש במספריים חדודות מאד אילו היה בטוח שלא יניע את החלק התחתון למרות שהחלק העליון נע ומסוגל לחתוך שער בפני עצמו כתער - מכיון שחיתוך שיעשה על ידי החלק העליון שאינו נוגע בבשר בהכרח ישאיר שיירי שער כעובי החלק התחתון, וזה מותר מאחר ואין כאן השחתה. בפשטות מבואר כאן ששייך לעבור על איסור גילוח הזקן בתער גם בעת שימוש במספריים, אך רק בהצטרף שני תנאים: א'- הזוג התחתון הוא הנע ולכן הוא החותך, ב'- הזוג התחתון חדוד מאד ולכן מסוגל לחתוך ללא צירוף העליון; מאחר ורק בצירוף תנאים אלו הזוג התחתון של המספריים נחשב כתער שהגילוח בו אסור - לכן ניתן להוכיח שאינו די במספריים דקות שחותכות בצמוד לבשר כדי להחשב כתער מאחר והגזיזה במספריים שאינן חדודות מאד אפשרית רק בשילוב העליון והתחתון, ובכך אינו דומה לשימוש בתער; אילו היה מקום לחוש שמספריים דקות שחותכות קרוב מאד לבשר נחשבות כתער היה מקום להזהיר על השימוש בהן גם כשמניע את החלק העליון

בלבד - כי במספריים דקות מאד לא ימלט שהחלק העליון ינוע ממש על הבשר ונמצא שיש כאן גילוח והשחתה. >לא מוכרח דאפשר שהמציאות היא שהחלק התחתון בהיותו ממש צמוד לבשר יכול לחתוך את שער הזקן אף בלי סיוע החלק העליון כי הוא קרוב לשערה מאד ואין לה איך לנוע ולברוח מהסכין (זוג התחתון) משא"כ החלק העליון לא יוכל לחתוך ללא החלק התחתון, אמנם אם היה כזה חשש, י"ל שהיה ג"ז אסור מאחר וכאן דנתי לגבי מספריים דקיקות שאינן חדודות - הרי שיכולת החיתוך שלהן היא רק מכח גזירה בין שתי המתכות, וכל שאר נגיעת המתכת בעור לא תניב שום חיתוך אף אם הלהב שאינו חד יגע בעור בכח, כנודע מתוך הנסיון, ומקום גזיזת השערות יהיה רק במקום מפגש המתכות בכל רגע תוך כדי סגירת המספריים; מתוך זה ברור שמה שדרעי מפיץ בציבור שיש חשש איסור בשימוש בפאטר - הוא דבר שאין לו שחר מאחר וסכיני הפאטר כלל אינם חדים באופן שהיו יכולים לחתוך שערות בפני עצמם ללא הגזירה בין שתי מתכות, וממילא כלל אין צורך במבנה המחודש של מגה-אפילידי המחודשת שיש לה יכיסוי של חלק שאינו נע מעל החלק הנע כדי ששום חלק נע לא יגע בעור, וכאן אין סכין הפוגעת בעור במהירות של עשרות קמ"ש - כמו סיבת האיסור לדעתך במכונת פיליפס; ועוד דסתם מספרים שהיו מסתפרים בהם לא היו דקות כל כך ולכן לא היה חשש בגילוח ע"י מספרים דאז נשאר כדי נטילת הזוג והוא עובי של הזוג התחתון (והוא כשער הגדל בחמשה עד שמונה ימים) דבר זה סותר את עצמו - שהרי לאחר שגוזזים את השער במספריים - הרי שכבר לא נותר בהם שיעור יכדי נטילת הזוג מאחר וזוג כבר לא יכול ליטול מאומה עד שהשער יגדל ולכן כל החשש במספרים הוא שיהיה תער ממש ע"י שהזוג התחתון יבצע את החיתוך ואז לא ישאר בכדי נטילת הזוג (ראה ים של שלמה מסכת יבמות פרק יב אות יח שכתב וז"ל: "ואף שבמספרים כעין תער שרי לכ"ע, אפ"ה נמנעין, כדאיתא בגליון תוספות ריש שבועות (מובא בת"ה ח"א סימן רצ"ה), וז"ל, יש נזהרין, כשמספרים במספרים, שאין עושין בתחתון כלום, אלא בעליון, כי חוששין שאם יעשו כלום בתחתון, שמא אירע שלא יחתוך זוג העליון, אלא התחתון, והוא כמו תער, ובמספרים חדה איכא למיחש עכ"ל ורואים שלא חשש מ"כעין תער" אלא מ"תער" ממש אכן ברור הדבר, מאחר

והנידון היה רק במספריים שכל חלק שלהם חדוד כתער, והצד לאסור הוא שמא ישתמש בהם כבתער, והצד להתיר הוא מאחר וסוף סוף הן מספריים, וכן מעידה לשונו 'שמא אירע שלא יחתוך זוג העליון אלא התחתון - והוא כמו תער', וכן 'ובמספרים חדה איכא למיחש'; אגב, יישר כח על ישי"ש זה, שלא שמתי לבי אליו אלא רק לסעיף שלפניו) <

בשו"ת להורות נתן (גי' ס"א) ביאר שחשש תה"ד היה שאם התחתון החד יחתוך ללא העליון הרי שיחתוך את השער מעיקרו - ונמצא שגילח גילוח שמשחית, אבל כשחותך רק בשילוב העליון הרי שאי אפשר שיחתוך גם את השורש וממילא לא ישחית - ולא הבנתי מדוע לדבריו תה"ד הוצרך להזהיר שהמספריים לא תהיינה חדודות מאד כי הרי היה די שיזהיר שתהיינה עבות מעט [אף אם קצה החלק הנוגע בבשר הוא חדוד], > 'לא הבנתי מה לא הבנת? הרי אם הם חדודות הזוג התחתון משמש כתער ולא תהיה שארית, גם לא הבנתי מה יעזור שהזוג התחתון יהיה עבה, הרי הוא חותך את השערה מלמטה במקום הסמוך לעור הפנים ולא במקום שבין הזוג התחתון לעליון ההערה שלך היא לפי האמת, אולם התמיהה שלי היא לפי הבנתו של שו"ת להורות נתן, שהוא הבין שאף כשהזוג תחתון הוא חד כתער - החשש הוא רק מפני החיתוך שיתבצע בין התחתון לעליון ללא שארית, ולפי דבריו שהחשש אינו שהתחתון יחתוך בפני עצמו אלא רק בשילוב העליון אך ללא שארית - תמתיי מדוע תה"ד לא נתן עצה להשתמש במספריים חדודות אולם עבות מעט [כדוגמת סכין של קצבים שהיא עבה במרכז אך חדה בקצה] - כך שאף שהן חדודות אולם מקום הגזיזה התקני יהיה מעט רחוק מהעור > ועוד לא הבנתי אם הקובע הוא מקום החיתוך מדוע האיסור הוא רק כאשר התחתון חותך ללא שילוב העליון - הרי אם המספריים חדודות הרי שחותכות ללא שארית בין אם התחתון נעזר בעליון ובין אם אינו נעזר בו, > שוב גם כאן הבנתך שהוא חותך בפן העליון של הזוג התחתון וזה טעות, החיתוך נעשה ע"י הזוג התחתון בפן התחתון של הזוג התחתון אשר נוגע בבשר שוב הערת לפי האמת, אולם תמיהתי היתה לפי דרכו של הגר"נ גשטטנר זצ"ל > אולם לפי המהלך

שהתבאר לעיל שהגדרת "תער" היא כלי שחותך בפני עצמו ללא שילוב העליון - הכל מובן ופשוט.

מכונות הגילוח

תער חותך מעוצם חידודו ללא סיוע של אמצעי אחר, וללא חידודו לא יצלח לתפקידו, ואילו מספריים חותכות רק עם סיוע [קונטרה] ואף כשאין חדודות [ואדרבה החידוד אינו יתרון במספריים מכיון שגורם ללהב להפגם בקלות], וההבדל בין מספריים דקות לשאין דקות הוא רק באורך השער הנשאר; ממילא כדי שהגילוח במכונת גילוח יאסר יש לחלק החותך שלה להיות חדוד ביותר עד שיוכל לחתוך בפני עצמו ללא סיוע הרשת [ותפקיד הרשת יהיה רק למנוע פציעה], אבל אם כדי שהסכין תוכל לחתוך יש צורך גם בסיוע הרשת שמלבד מה שתמנע פציעה היא גם תתפוס את השער כדי שהשער לא יתקפל תחת החלק החותך וגם תהווה משטח חלק שעליו החלק החותך ינוע במהירות בצמוד לו ויגזור את השער שילכד בין שניהם כפי המציאות ברוב מכונות הגילוח המודרניות - הרי שהגילוח במכונה זו יחשב כגזיזת הזקן במספריים כעין תער **שמותרת מעיקר הדין אף אם אינה ניכרת שארית שער לאחר הגילוח**. >אמנם לפי המבואר מהראשונים שהחשש שמא המספרים יחתכו בזוג התחתון - אינו אלא חומרא, וכן כתב הש"ך, משמע שאין האיסור תלוי באופן החיתוך אם הוא בכלי אחד או שתיים, ומוכרח לומר שהאיסור הוא דוקא במה שרגילות להשחית, ומספרים כיון שאין דרכם בכך לכן מותר מן הדין, ולפ"ז "מכונת גילוח" שדרכה להשחית יהיה דינה כתער שדינו להשחית אף אם הוא בשיטת הזוג, ולאפוקי מספרים שאף שאפשר שישחיתו ע"י הזוג התחתון בלבד, כתער ממש, מותר מן הדין כיון שאין דרכם בכך נקטתי כאפשרות האחרת לומר שהסיבה שמעיקר הדין מותר להשתמש במספריים חדודות הוא כי גם שמם הוא 'מספריים' - ואף שבדרך מקרה החיתוך נעשה באמצעות צד חד אחד, כבתער; ולא היה נראה לי כמו האפשרות שהעלית - מאחר וההיתר אינו מותנה בהשארות שארית שער, ובכך שאין השחתה, שהרי מעיקר הדין התירו להשתמש במספריים

חדודות אף שגם כשמשתמשים בהם באופן התקני באמצעות מפגש שני הצדדים - השער מושחת כי כל צד הוא חד כתער.

תוספות

(נזיר מ"ב.) אמר מר... פאת זקן אמר סוף פרק המצניע (שבת צ"ד): דמלא פי הזוג מיחייב דמשמע פורתא [לא הבנתי את ראיית תוס', הרי שם הנדון הוא שיעור החיוב לגבי חילול שבת ולא לגבי גילוח בתער דתליא בהשחתה] >בשביל שיהיה חיוב על חילול שבת, בעינן שתהיה מלאכה שלימה (וכמו שפטור בכתב אות אחת או בהוציא לרשות הרבים בלי להניח דוגמא זו לא טובה, מאחר ובגילוח של שיעור אחת ובכתב אות אחת - יש מלאכה אך אין שיעור, משא"כ בהוצאה ללא הנחה - אין כלל מלאכה), המלאכה כאן היא מלאכת הגילוח, וכאן אנו למדים שפחות משתי שערות לא חשיב גילוח כלל, כי אם היינו אומרים רובו ככולו לא היה מתחייב עד שישיר עשרים ואחת שערות (ע"פ שיטת הרמב"ם שהפאה מ' שערות) ומוכח מתוס' זה דס"ל דבפאות הזקן נמי מתחייב בשתי שערות הסברת יפה שאם בפחות משתי שערות אינו נחשב 'גילוח' לגבי שבת, ה"נ לגבי גילוח הזקן בתער; וכוונתי היתה מנין לתוס' שלגבי גילוח בתער השיעור אינו משתנה מאחר וכתוב בזה 'לא תשחית' - שאולי השיעור הוא למשל בכדי קרחת קטנה שאז ניכרת ההשחתה].

(פסקי תוס' מכות ג' כ"ז-כ"ח) פאת ראש חייב במספריים כעין תער, השחתת זקן דוקא בתער אך גם במספריים יש לחוש מפני הזוג התחתון משחית כבתער; ה"ר יעקב מזהיר לספר שלא ינוד זוג התחתון [הובא בריטב"א ותה"ד (שהסביר דליכא למיחש שיחתוך התחתון ולא העליון אלא כשהוא חדוד מאד, אבל אם אינו חדוד אי אפשר לתחתון בלי דבוק העליון [הובא גם בדרכי משה יו"ד קפ"א ה"ז]), וכן הוא בתוס' שאנץ (מכות כ').] "מפני שהזוג של מטה משחית כתער", וכ"פ ברמ"א; משמעות דבריו שהוא דוקא במקרה מיוחד שמתאפשר שהזוג התחתון יחתוך ללא סיוע העליון דאל"ה לא היה מתאים שיאמר "מפני הזוג התחתון משחית" כי הרי החיתוך היה נעשה בין שניהם, וכן משמע מתוס' שאנץ שכתב "מיהו מספריים שלנו יש לחוש", "מפני שהזוג של מטה משחית כתער", וכן נראה מדברי תה"ד שמיירי דוקא במקרה מיוחד שהזוג התחתון חדוד מאד - ואינו חשש כללי על כל מספריים כעין

תער כפי שנראה שהבינו הב"ח (יו"ד קפ"א ט' - שמדינא מותר לגזוז הזקן במספריים כעין תער אך תה"ד החמיר [והב"ח החיל את החומרא גם על תחת הגרון]) והש"ך (יו"ד קפ"א ז' - שכתב שמסתימת הפוסקים מוכח שדברי תה"ד הם חומרא [ולכן אין להרחיבה גם לתחת הגרון]), וכן משמע שהבין הריטב"א (מכות כ"א.) שמתחילה כתב שבגזיזה כעין תער מדת חסידים לחוש משום חשד הרואים, ורק לאחר מכן הוסיף את החשש שהזוג של מטה משחית כתער; דבר פלא ראיתי בחת"ס סופר (יו"ד קל"ט) שנשאל ע"י רעק"א מנין ההיתר לסרק את פאת הראש ולא חוששים שיתלוש שערות, ותוך כדי התשובה הסביר גם מנין מצאו פסקי תוס' ותה"ד מקור לאסור לגלח את הזקן במספריים כעין תער, ודבריו מפליאים כי פסקי תוס' ותה"ד כלל לא אסרו לגלח את הזקן במספריים כעין תער אלא רק הזהירו מפני השימוש במספריים חדודות הפועלות כתער, דאילו היו אוסרים - מדוע הוצרכו רק להזהיר את הספך שלא יניד את הזוג התחתון, וכן תמה על החת"ס סופר בשו"ת דברי יציב (יו"ד ס"א) >ואני תמה על תמיהתכם דהא רעק"א לא דיבר על פאת הזקן אלא על פאת הראש... וע"ז ענה לו החת"ס סופר... שפיל לסיפיה דהחת"ס סופר שהבין שדברי גליון תוס' מיירי במספריים כעין תער, ומיירי בזקן: יועוד נ"ל מה שאנו תופסים לאסור מספרים כעין תער בפאת הראש לאו מטעם התוס' והרא"ש אתאינן עלה דס"ל לחלק בין ראש לזקן אלא מטעם גליון תוספות שהביא בתה"ד הובא ביתה יוסף דס"ל לאסור גם בזקן מספרים כעין תער אלא שבאו דבריהם סתומים ונראה דס"ל מכח ראיות תוס' מסוגיא דנזיר דמספריי כעין תער בראש אסור וס"ל נמי דע"כ הקיש הכתו' ראש לזקן וא"כ ע"כ בזקן נמי תער לאו דוקא אלא ה"ה מספרים כעין תער [מוכח דס"ל לחת"ס סופר ש'מספריים כעין תער' היינו המספריים החדודות], והש"ס דמכות דממעט מספריי היינו שלא כעין תער אבל כעין תער אסור בשניהם מן התורה, ומ"מ ילפי' זקנו דמצורע מזקנו דכל אדם דמפורש ב"י השחתה דמשמע תער דוקא למימרא דבמצורע בעי' דוקא תער וכאלו מפורש במצורע השחתה דהיינו תער, ומדאיצטריך זקנו ש"מ בראשו דכל אדם אסור אפי' במספריי כעין תער והדר נילף גם זקן

מיני דראש לאסור במספרים כעין תער... ולפי הני"ל ניחא דס"ל לאו דוקא תער ה"ה מספרים כעין תער מחויב בשניהם בין בראש בין בזקן..., וע"ז תמה גם הדברי יציב: 'ובחת"ס סופר... כתב דגליון תוס' שהביא בתה"ד הובא ביתה יוסף ס"ל לאסור גם בזקן מספרים כעין תער עיין שם, ובאמת בתרומת הדשן מהגליון תוס' לא מוזכר שם כעין תער, רק והוא כמו תער אם יעשה בתחתון לבד, ושלזה יש נזהרין שאין עושין בתחתון כלום ודו"ק', ותמיהתנו במקומה עומדת].

רמב"ם

(נזירות ה' י"א) נזיר שגלח שיערה אחת לוקה בין בתער בין בזוג והוא **שקצצה מעיקרה כעין תער**, וכן אם תלשה בידו לוקה... ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה כעין תער [תמצית: אם הנזיר הניח כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה "כעין תער"; חזינו ש"כעין תער" הוא בתוצאה, אמנם פשוט שלגבי איסור גילוח פאת הזקן לאו היינו שיעור ד"כעין תער" שהרי מה שהריטב"א חשש למראית העין בגילוח במספריים כעין תער, ומה שאסרו תוס' גילוח פאות הראש במספריים כעין תער כי בכך הרי הקיף פאת ראשו, וגם שאר לשונות הראשונים המורות דהיינו שיעור מועט ביותר דכתיב "השחתה" >מה לשון זו של הרמב"ם קשורה ללשון שאר הראשונים? מהרמב"ם הזה מבואר שמספרים כעין תער שפחות מלכוף ראשה לעיקרה חשיב כעין תער אין הדבר כל כך ברור, כי ראש דבריו מורה שנחשב כעין תער כשקצצה מעיקרה, ודבריו לגבי פאות הראש שמתיר מספריים כעין תער ואוסר בתער - מוכיחים שגם במספריים כעין תער יש השחתה - ואעפ"כ מותרת בפאות הראש ובזקן לשיטתו; לכאורה נראה לומר בדעת הרמב"ם שדיני נזיר נלמדים ממצות תגלחתו, דקבלה בידם דתליא בשיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו, ומשם למד לגבי איסור תגלחת הנזיר - דתלוי בשיעור כדי לכוף (בפשטות כ"כ במנחת חינוך), אולם לגבי פאות הראש והזקן כלל אין הגבלה על שיעור השער הנותר כי כלל לא נלמדים מנזיר אלא אסור רק בתער, ומספריים כעין תער מותרים בכל אופן].

שאל שאל

(סי' ק"ז) [תמצית: מה שכתבו תוס' שבמספרים אין השחתה כוונתם במספרים סתמא אבל במספריים כעין תער הא להדיא כתבו שמשחית שרשי השערות; לתוס' אין מתחייבים על גילוח הזקן במספריים כעין תער אף שמשחיתים שרשי השערות כי מהפסוק "זקנו" בגילוח מצורע ילפינן שדוקא בתער והש"ס מדמה מצורע ללויים דכתיב בהו תער, ולכן אינו יוצא בגלוח מצורע במספריים כעין תער אף שהם כלי ברזל ומשחית, וטעם הדבר שמאחר וממעטים סתם מספרים מהפסוק 'לא תִשְׁחִית' מוכח שאין הדרך לגלח במספרים באופן שמשחית את שרשי השערות כי מי שרצונו להשחית את שרשי השערות אין דרכו לגלח במספרים שהיא מלאכה כבדה אלא בתער או בסם, ודומה הדבר למה שממעטים רהיטני אף שהוא משחית משום דאינו דרך גלוח, ודוקא באיסור גילוח לנזיר שרבתה תורה לחייב בכל המעבירין אף שאינו דרך גלוח כגון התולש - בזה כתבו תוס' שחייב כשגילח במספרים באופן שהשחית את שרשי השערות, אבל בגלוח הזקן אינו חייב אלא בתער כי התורה הקפידה על דרך גלוח מדכתיב 'לא יִגְלַחוּ' (לדבריו לכאורה יש לאסור לגלח במכונת גילוח כי זו דרך גילוח, >ברור שזו היא כוונתו מקום הספק שעדיין נותר הוא מאחר ודרך גילוח זו לא היתה נפוצה בעבר, ולכן אולי אינה דרך גילוח אף לאחר ששוכללה והפכה לנפוצה, ואף שאין הדבר נראה, אולם לכאורה כך יוצא מדברי החיד"א שדן לגבי הגילוח בסם שנהגו בו רבים, ועם זאת מתייחס אליו כאינו דרך גילוח, וכתב שהוא קל ממספריים כעין תער, ואיני יודע ביאור לדבריו כיצד סם קל ממספרים כעין תער אף שרבים יותר משתמשים בו, והרי שיטתו ש'גילוח' היינו 'דרך גילוח' > ואולי אף בסם יש לאסור > בסם אין לאסור כי סם לא מגלח אלא שורף וכתב "לא תגלחו" מקום הספק בזה הוא שכל שמבואר בגמרא הוא שניזר אינו מקיים את מצות התגלחת כאשר סך נשא, וממילא ברור שסם אינו תער, אולם אינו מבואר שסם אינו גילוח, וכדי לאסור בזקן [לשיטת המנחת יצחק] בעינן גילוח והשחתה - ויתכן שזה גם בסם, והרי מצאנו כמה פוסקים האוסרים גילוח הזקן בסם, > אלא שלעני"ד שלא זו סיבת היתר מספריים כעין תער > כאן המחבר רוצה לחלוק על השאול שאל דבריו הרי מוקשים כיצד תלה את היתר מספרים כעין תער דתוס' בכך שאינו דרך גילוח, והרי לשונות הפוסקים דמספריים חדודות, הר"י מקינון, תוס' שאנץ וכו' - עד הרמ"א - מעידות שדרכם היתה לגלח גם במספריים חדודות שהן בודאי עכ"פ מספרים כעין תער, ולשיטתי מכונת גילוח עדיפה על מספריים חדודות מאחר ואין כלל כוונה שהסכין תחתוך ישירות אלא רק כמספריים מעולות, ולשיטתך שמהירות הסכין חותכת

את השער ישירות - עכ"פ לא גרע ממספריים חדודות שעלולות לחתוך לבד, אא"כ תדחה ששם ניתן להזהיר את הספר, ובמכונת גילוח אין אפשרות להזהר, אך אני אדחה את דחייתך שלפי כללי ההוראה לא היה די בזה כדי להתיר חשש איסור דאורייתא > כי הגילוח בהן ממועט לא כי אינו דרך גילוח אלא מאחר והתורה לא אסרה גילוח בכלי זה > ודאי לא נכון, כי הגמרא התירה מספרים לא בגלל שאין איסור בכלי זה אלא מטעם שאינו דרך השחתה, וממילא אם היה בו דרך השחתה כגון מספרים דקות ביותר, ודאי שהיה צריך להיות אסור, וע"ז השאל שאל תירץ שכיון דבעינן נמי דרך שימוש ומספרים רגילות אין דרכם להשחית, לכן יהיה לשיטת תוס' מותר אף במספרים כאלו, ולכן הדיוק של המחבר כאן נכון, שבמכונת גילוח שדרכה להשחית כעתר יהיה אסור, וזה אף לשיטת התוס' שהתיר מספרים שעוקרות עד השורש זה יתכן לפי שיטתו, אולם אנכי על משמרתי אעמודה שמכלל הסוגיא אינו נלענ"ד דתליא בהכי, אלא שלאחר שהתורה התירה מספרים - אף החדודות מותרות, וכ"ש הדקיקות שאינן חדודות, כגון מכונת גילוח (אם אינן חותכות את השער ישירות, וגם לשיטתך היה מועיל ללמד את המשתמשים לשייף מעט את חודי הסכינים כך שנוכל לתלות שהסכין לא תחתוך ללא הרשת) <[.

מנחת יצחק

(ד' קי"ג, תשכ"ז [1967]) ...וכן נאמר לי בשם הגאון החזון איש ז"ל דפקפק הרבה במכונות דזמננו [אין אנו חיים משמועות בעל פה > כתב בשו"ת שבט הלוי (ד' צ"ו) וז"ל: "ומה שכ' בשיטת החזון איש זצלה"ה, היות היה לי מו"מ בהלכה עם החזון איש עוררתי אותו פעם על המכשלה הזאת והיה פשוט בעיניו לאיסור מאותם טעמים שהזכרתי למעלה דהיינו שיטת הריב"ן ושאר הראשונים סוף מכות, ולא מחומרא בעלמא אלא מעיקר הדין, והדבר ידוע מאד בכל הסביבה שלו, ומה שלא פרסם כן בספרו לא ידעתי הטעם, אבל וכי זה מה שפוסק לא העלה הכל על הכתב הוא סיבה לחלוק עליו בידענו שהיתה דעתו נוטה לאיסור גמור, ועד סוף ימיו החזיק כן" עכ"ל, > כשכתבתי שאין אנו חיים משמועות בעל פה, התכוונתי שאין להתייחס ברצינות לשמועה בשם החזו"א כאילו יש לה את משקלו של החזו"א, אלא רק את משקלו של מורן הגר"ש ואזנר זצ"ל, כי אם החזו"א היה כותב בנדון היינו רואים את טעמיו, ודנים בהם, ומקבלים או דוחים, בקיצור - היה למה להכנע או עם מה להתמודד, אבל עם שמועות שנאמרו ליחיד אין אפשרות להתמודד וגם אי אפשר להבינן, לדוגמא - הגר"ש איערבאך שליט"א העיד בשם אביו זצ"ל שאינו ראוי ללבוש פאות, ואילו בנו הגר"ר עזריאל שליט"א ותלמידו הרב גנס שליט"א מעידים איפכא; ובפרט שדברי החזו"א

המפורשים באגרותיו מעידים שהשווה את הגילוח במכונה רק למי שאינו חובש כיפה, ולא דימהו למי שאוכל נבלות - כך שברור שמה שהפריע לו בעיקר היה אבדן צורת היהודי ולא איסור גילוח בתער; ובנוסף יתכן שהחזו"א חשב שסכיני המכונה חדות כך שיכולות לחתוך את השער ישירות, כמו שרואים מלשונות כמה פוסקים, כגון המנחת יצחק, ובמכתבו החזו"א דימה את גילוח הזקן לגילוי ראש בחוצות ולא לאכילת נבילה, ש"מ דמיירי רק מצד מעלה ולא מעיקר הדין].

נספח

מה הן הטענות המרכזיות?

> אחת הטענות המרכזיות היא שהיתר מספרים כעין תער מותנה בכך שאין הדרך להשתמש בו, ולכן אינו קיים במכונות הגילוח, ולא רק לרש"י (כי זה פשוט בדבריו) אלא לדעתי כן הוא אף לשיטת הר"ן (פינצטה) והרמב"ן (שערה או שערות) וכן הענין אף לשיטת ר"א (פינצטה/מקצוע).

טענה נוספת היא שלכאורה ערבבת וקישרת בין שיטת תוס' (שמתיר מספרים כעין תער) לשיטת רמב"ם ודעימיה ולכאורה אין זה נכון כי ה"כעין תער" של הרמב"ם הוא חיתוך תוך השארת שארית ניכרת, ולתוס' אינה נשארת שארית - אך מדובר בחיתוך שלא כדרך גילוח.

גם לדעתי אתה תקוע בהסבר הגמרא למה הגמרא מיעטה מספרים אם כוונתם לכעין תער ממש הרי הם מבצעים השחתה, ואם היא לא מיעטה אלא זהו חידוש של תוס' (כפי שניסית להסביר) - זה לא יתכן לחדש נגד הגמרא. גם נראה שיש לנו חילוקי דעות בהגדרת 'זוג תחתון' - שלדברך הוא חד וחותר בחידודו, ולדעתי נשארת שארית.

גם הסברתי את ראיית התוס' לענין חיוב שתי שערות לגילוח הזקן. גם בפעולת המכונה "הסרטת פיליפס" יש לי כמה חילוקי דעות בהסבר התפעול - שלדעתך השערה נחתכת רק באמצעות שילוב הסכין והרשת, ולדעתי הסכין חותר את השערה ישירות מחמת מהירותו, וגם אינו נ"ל שבפיענוח ההסרטה רואים את המשך הרשת אלא חלל.

גם בהסבר מלקט ורהיטני כתבת שזה שימוש נדיר ולדעתי עכ"פ לשיטת הנמוק"י (פינצטה) הבנתי שהוא שימוש רגיל (בד"כ אחר הגילוח לשערות הקטנות

שנשארו)<

קשה להאמין שתוכל להוכיח שהכתם הכהה אינו המשך הרשת, משתי סיבות: א'- אם הוא אויר - להיכן הברזל נעלם? ב'- בבירור רואים שהקיפול של השערה כתוצאה מחבטת הסכין הוא בקצה העליון של אותו כתם, ואם הוא אויר כיצד יתכן שהשערה תתקפל באמצעה כך שחלקה התחתון ישאר ישר, וחלקה העליון יתקפל כה במהירות, וישכב בדיוק בזווית ניצבת לשארית השער, שבסיסה בדיוק באותו גובה של אותו אויר [כוונתי לצורת ה'ריש' שהתקבלה מהשער] - אתמהה.

לכאורה יש לבעל הדין לפקפק ולומר שקרה כאן תהליך הדומה לחרמש מוטורי של חוט ניילון עגול המסתובב במהירות וחותר דשא אף שאינו חד, אלא שבהתבוננות אינו דומה. החרמש פוגע בדשא בנקודה שאינה בקצה גובהו, אלא בבסיסו, ומאחר ונשארת שארית דשא ארוכה מעל נקודת פגיעת חוט הניילון, וגם מאחר והחוט ארוך כך שלדשא אין שום צד להסתתר בו ממנו - לכן הוא יספיק להחתך לפני יספיק להתקפל, כי תהליך הקיפול של שארית הדשא מתחת לגובה החוט לוקח זמן, ובזמן זה החוט מספיק לעבור את הדשא, וממילא לחתוך אותו.

כדי להבין את ההבדל בין דשא לזיפי זקן - דמיון לך סרגל ארוך וקצר העומדים זקופים על שולחן, שניהם יפלו לאחר שתעזוב אותם, אולם הארוך יגיע למצב שכיבה לאחר הקצר, ולכן אדם ארוך שנופל יספיק להושיט רגל או יד כדי לבלום נפילה - הרבה יותר בהצלחה מאדם קצר שינסה לבלום את נפילתו.

ולכן זיף הזקן הקצרצר שאתרע מזלו ויפגע בו סכין שאינו חד, וגם אין קונטרה המונעת את בריחתו - בתזוזה קלה יניח לסכין לעבור מעליו, משא"כ שערה ארוכה לא תספיק להתקפל לפני שתחתך.

מה שבמציאות המכונה אינה יעילה כלפי שערות ארוכות - הוא מפני שהן כמעט ואין נכנסות לרשת.

בנוסף - סיבוב השערה מעיד על כך שהיא נחתכת עם קונטרה שאינה מונחת ישר אלא באלכסון, בדיוק כמו חריצי הרשת, ולכן ברור שיש שם קונטרה ולא אויר.

בנוסף הקצה העליון של הזיף החתוך מעיד שבפעם שעברה הוא נחתך ולא רק ספג מכה שהיתה גורמת למעיכה ולא לקצוות כה משוננים, ובע"כ י"ל שגם לפני כן מישוהו החזיק בו בעת שנחתך.

לענ"ד אין שום אפשרות שמנגנון המנוף ישמש כקונטרה מאחר ותפיסתו היא באותו כיוון של הסכין, והסכין רק תשלוף ממנו את השער, אפילו שבפועל הוא מותח את השער.

גם מכונה ללא מנגנון המנוף - היא יעילה, מה שמוכיח שלא הוא השותף בתהליך החיתוך, אלא רק מקרב את החיתוך לבסיס.

ללא שיתוף הרשת בתהליך אין שום אפשרות טכנית שמנגנון ההרמה יקבל כזו מכה שתניף אותו נגד כיוונו הטבעי, שהרי השערה עצמה אינה קונטרה יעילה - וזו הוכחה מוחצת לכך שהשערה מתהדקת לרשת.

מדוע לא לומר בפשטות שיצרני המכונה מעוניינים שהחיתוך יתבצע בין הסכין לרשת, הרי זה המושכל הראשון וגם האחרון, ואם הייתי מהנדס גוי - כך הייתי מתכנן, ומדוע לחפש הסברים מתחת לאדמה, וממילא מאחר ומכשיר זה מיועד לשימוש של מספריים - הרי הוא בכלל מספריים, אף אם במקרה פעם יחתוך שערה באויר, שהרי אינו מיועד לזה, והוא עדיף מהזוג התחתון החד כתער של הראשונים שמותר להשתמש בו אף שלעתים עלול לחתוך במנגנון של תער.

השימוש במכונה ללא רשת על עור היד מניב תוצאות עגומות למרות שהמהירות והחדות ותדירות פגיעת הסכינים בעור - נשארים ללא שינוי, ואף שהעור נחצב - שערות כמעט ואינן נחתכות - דבר המוכיח שהמכונה איננה יעילה בשימוש ללא הרשת.

גם אם הרשת ממשיכה למטה באלכסון, עכ"פ החלל שרואים אינו רק הברזל אלא ברזל שאחרי החלל רק כיון שאין התמונה תלת ממדית רואים את שניהם כאחד.

בצילומים החלל שבו נמצאים השערה והחלל שבו אין שערה - אינם שווים בגודלם ומ"מ שווים הם בצבעם וזה מראה שאין כל הרווח ברזל ויתכן אף שכולו חלל.

בצילומים רואים איך החלל מתמעט מעט בשעת הרמת וחיתוך השער. לא יתכן שהשערה מותאמת לחלל, כי אז אין לה אפשרות להיכנס לחלל ובכל מכונות הגילוח חריצי הרשת גדולים פי כמה מעובי שערה (כלומר שאף אם במכונת ניסוי זה תטען שהרווח זהה לשער - עכ"פ א"א להתיר מכונות גילוח הקיימות ששם הרווח גדול, ולשיטתך לא תהיה קונטרה).

גם כאן הסכין פוגע בשערה בנקודה שאינה בקצה גובהו, אלא בבסיסו, וכפי שנראה בצילום וכן כפי הידוע מנסיון בדיקת כרית דיו, וכן השער הנראה בצילום ארוך מאוד ביחס לסכין.

יש קונטרה לשער והוא הסכין הקדמית שאוחזתו ומעלה אותו כלפי מעלה ואין לה אפשרות להתקדם כלפי פנים (כך המנגנון פועל) ויתכן שבמכונות גילוח שאין בהם את מנגנון ההרמה, שיראה מעט קיפול בחיתוך.

סיבוב השערה נגרמת או מאחיזת השערה כלפי מעלה תוך כדי שהסכין חותכת כלפי מעט פנים, או שהסכין עצמו גורמת לכך כיון שהיא באה בסיבוב.

השערה שנחתכה בפעם הקודמת לא אמורה להראות מעוכה, וזה מחמת המבנה שלה הגמיש (לדעתי אף אם תיקח שערה מהזקן ותניח עליה סכין מטבח בצד השני שאינו חד ותכה בה בפטיש עד שתחתך לא תראה שערה מעוכה אלא חתוכה ומכש"כ סכין המכונה שמגיע במהירות של 73 קמ"ש ובתאוצה עצומה, כנ"ל).

כפי שסיבוב אלקטרון סביב גרעין האטום הוא כסיבובו של זבוב במגרש כדורגל, כלומר בכל רגע נתון מסלולו זניח, אולם מאחר והזבוב גומע 300,000 ק"מ בכל שניה, המפוזרים על נפח כה קטן שצריך מיקרוסקופ אלקטרוני כדי לראותו - לכן בסיכומי דבר אותו אלקטרון נמצא בפועל בכל מקום בכל זמן, וזאת היתה כוונתי

שלמרות שצריך כל כך הרבה תנאים כדי שאותו סכין יחתוך : שהוא והזיף יהיו באותו מקום, שהזיף לא יהיה קצר מדי, שלא ישמט הצידה, וכדו' - לכן החיתוך הוא נדיר, ועם זאת הסכינים נמצאים בפועל בכל מקום בכל רגע עקב ריבויים, ועקב ריבוי המרחק שהם גומעים בכל שניה, ולכן ניסים אלו קוראים בכל מכונה בכל רגע.

לדברך יש לאסור את כל גילוח הזקן במכונת תספורת, בפאטר, במשחה, בשעווה, בלייזר, שהרי כל דבר שהפך להיות המוני הוא בכלל גילוח, והנך השחתה עבדי, והרי בפשטות לא ניתן לסמוך על שיעור החת"ם סופר ששיעור השער שעדיין נחשב שער הוא כשהוא נרגש בציפורן, עכ"פ לא לסמוך על זאת לקולא בדאורייתא.

אמת נכון הדבר שגם מי שמגלח עצמו במכונת תספורת או פאטר (שדרך העולם להתגלח בהם ואף הגויים עושים כן) - אם לא השאיר שער בזקנו בגודל כדי שינטל הזוג (לדעתי מדובר בזיפים של חמשה ימים לשיטת הרמב"ם) הוא עובר על איסור תער מדאורייתא.

אמנם המשתמש בהסרת שער זקנו במשחה (סך נשא) ובלייזר - כיון שאינם דרך גילוח כלל, ואף שיראי השם נוהגים לגלח בהם אין זה הופך לדרך גילוח כי העולם לא משתמשים בזה לגילוח (והנוהגים להתגלח בהם לא עושים זאת לנוחות אלא כדי להנצל מאיסור תער), וכן בגלל שאינו כדרך המגלחים, או בגלל שהשער לא נושר במקום, או בגלל שאין זה חיתוך אלא שריפת השער - ובזה לדעתי אף ר"א מודה שפטור, ולכן הברייתא בגמרא מכות לא הסתפקה בסך נשא; פינצטה או כלי אחר הדומה לו שיש המשתמשים בו בסוף הגילוח (לשערות הנותרות) ויש שאין משתמשים בו כלל, בזה תבוא מחלוקת ר"א וחכמים.

אני מסכים שגם לדעתי אין לסמוך על שיעור החת"ם סופר לקולא באיסור דאורייתא, בפרט שאין ראשונים שמביאים דעה כזאת, ולכן לדעתי אף אין לסמוך על מכונת התספורת בהכשר הרב גרוס מסוג "מגה-אפילידי" כיון שאינה משאירה שיעור לשיטת הראשונים.

כלומר, לדברך כל אחד שזקנו בן פחות מחמשה ימים עבר בהכרח על חמשה איסורי דאורייתא, בלי שחכמי ישראל יפצו פיהם,

ואף בהכשרם, וכן הוא בכל מגלחי הזקן גם במכונות של לפני חמישים שנה.

ואף אם אותו האיש ירא שמים מרבים הוא, ומחמיר בכל דבר, ולכן שורף את עורו בסם חריף, וסומך על סברתך שאין בזה איסור גילוח - גם אתה צריך היית להודות שיש לו מקום לחוש, כמבואר בפרק בחוברת העוסק בגילוח במשחה, וכפי שכתבו כמה פוסקים, והסבר הדבר הוא שאף שמבואר בגמרא שסך נשא אינו גילוח בתער, אולם אינו מבואר שכלל אינו בכלל גילוח; ומה שכתבת שאינו נהוג להשתמש בזה - אינו נשמע לי, שהרי המשחה אינה מיוצרת רק ליראי השם ולאילו שאוהבים להתענות, אלא היא דבר עולמי, ואף שבעיקרה מיועדת לנשים - אולם מנין לך שבכה"ג אינו הופך להיות דרך גילוח, ובפרט שמצויות משחות המיועדות לעור של גברים.

ונמצא שבהכרח אם תבצע 'פוק חזי' - תגיע בהכרח למסקנא ש'עמא דבר' לא כשיטתך, בהכשר הרבנים ובהכוונתם.

אין שום אפשרות שמנגנון המנוף ישמש כקונטרה מאחר ותפיסתו היא באותו כיוון של הסכין, והסכין רק תשלוף ממנו את השער.

גם מכונה ללא מנגנון ההרמה - היא יעילה, מה שמוכיח שלא הוא השותף בתהליך החיתוך, אלא רק מקרב את החיתוך לבסיס.

ללא שיתוף הרשת בתהליך אין שום אפשרות טכנית שמנגנון ההרמה יקבל כזו מכה חזיתית שתניף אותו נגד כיוונו הטבעי, שהרי השערה עצמה לא מהווה התנגדות יעילה.

מדוע לא לומר בפשטות שיצרני המכונה מעוניינים שהחיתוך יתבצע בין הסכין לרשת, הרי זה המושכל הראשון וגם האחרון, וגם אם הייתי מהנדס גוי - כך הייתי מתכנן, ומדוע לחפש הסברים אחרים?

המנוף משמש כקונטרה, ותפיסתו אינה באותו כיוון של הסכין אלא כלפי מעלה כפי תיאורו של מנהל הייצור בחברת פיליפס, המובא בחוברת שלך: 'כאשר הלהב הקדמי פוגש שערה הוא מתחיל לחתוך אותה, מאחר שהקפיץ

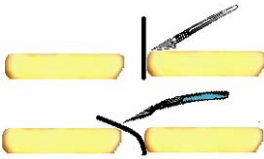
חלש מכדי לסיים את החיתוך אל מול התנגדות העור הוא נרתע לאחוריו, הלהב הקדמי בנוי כך שאין לו דרך להרתע לאחור ורתיעתו מסתכמת בתנועה מאונכת מן הפנים אל תוך המכונה [כלומר כלפי מעלה]... הפנינה היחידה שניתן להוציא מתיאור זה היא מ"ש שהקפיץ חלש מלסיים את החיתוך אל מול התנגדות העור, ואם הייתי חושב שמר פורריי והמתרגם דייקו - הרי שכתב שהקפיץ נרתע לאחור מחמת התנגדות העור; אמנם אינני יכול להיות בטוח שהם דייקו מאחר והמציאות היא שכדי להסיט את הקפיץ למעלה באמצעות הציפורן צריכים הפעלת כח - וכח זה איננו יכול להיות מסופק על ידי השערה הנעה 'פְּנוֹעַ עֲצֵי יַעַר מִפְּנֵי רוּחַ' אם אין לה גב חזק מאחוריה, ולטעון שחיבור השערה לעור מהווה התנגדות מספיקה כדי לפעול לדריכת הקפיץ - נשמע כחוסר רצינות של מר פורריי שהתבקש ע"י הרה"ג רמ"ד טנדלר לתאר את המנגנון, ומאחר ולא חקר את הנושא באופן מיקרוסקופי אלא מייצר הוא כפי מסורת פיליפס בלי לשנות - ועכ"ז בכותבו את תיאור המכונה לא יכול היה להסביר לעצמו מדוע הקפיץ נרתע, לכן חשב על רעיון זה; בפרט לא חשב על כך שמהירות הפגיעה של הקפיץ בשערה הרכה שאינה תפוסה במאומה [על פי דעתו] היא כשל רכב בכביש בין עירוני - ובמהירות כזו יש צורך בדמיון מופלג כדי לדמיין שהקפיץ לא ידרוס את השערה אלא ירתע מפניה; אם היינו מציעים למר פורריי לעיין שוב במיליה - היה שמח מאד מההסבר שיפתור לו את התעלומה מדוע הקפיץ רָאָה וְנָס.

ונכון שהמכונה אף ללא מנגנון זה פעילה, ואין מנגנון זה שותף באופן ישיר בתהליך החיתוך, אמנם במכונה שחסר בה מנגנון זה, אפשר שתראה צורת כיפוף כל שהוא מחמת חוסר הקונטרה, כפי שכתבתי במייל הקודם אות ד'

מהירות הפגיעה (73 קמ"ש) וחודו של מנגנון ההרמה (כפי שרואים בצילום)

וכיוונו המיוחד (כלפי מעלה) גורם לתפיסת השערה אף ללא קונטרה מהרשת

לא יתכן שהחיתוך מתבצע בין המכונה לרשת שהרי חריצי הרשת גדולים פי 4 מרוחב שיערה (ואע"פ שבמכונת גילוח הנראית בהסרטת פיליפס נראה שהחריץ רק פי 2 מרוחב שיערה, אמנם בכל המכונות גילוח

המצויות היום הרווח הוא פי 4 ובהסרטת פיליפס עשו מכונה מיוחדת רק בשביל הצילום) וממילא השערה תזוז עד סיום החריץ ותפסיד את הגובה החיתוך הנמוך כפי האלכסון שלה כפי שנראה בציור.

ולא צריך להיות יצרן מכונות גילוח בשביל להבין שאם רוצים שהחיתוך יהיה ע"י הרשת - שהחריץ מוכרח להיות קטן יותר ולא פי 4 כפי שמצוי במכונות הגילוח הנמכרות, ובפרט שלא רואים בהסרטת פיליפס שהשערה זזה לכיוון סוף החריץ אע"פ שהחלל (החריץ) רחב יותר מן השערה.

בקשר לדברי מר פורריי הגוי מנהל היצור : אף שגוי מסל"ת נאמן באופנים שונים, אולם קשה לי להאמין שרמיא עליו לדייק במדויק בהבנת המנגנון, ובודאי שלסמוך על תרגום דבריו כדי להסיק מסקנות הלכתיות - רחוק הדבר.

בכל כתיבתך התייחסת למרווח הגדול שבין ברזלי הרשת, יחסית לעובי השערה, ובמכתב האחרון טענת שמכיון שעובי השערה נראה רק חצי ממרחק זה - לכן בודאי שיוצרה רשת מיוחדת עבור הצילום, ובזה לא דייקת, מאחר ועדותו של הרב ישראל רוזן היא שצולמה רשת רגילה, אלא שהסירו לה את השפה כדי לאפשר צילום, וגם חתכו את רוב החריצים והשאירו רק ארבעה.

מה שכנראה קרה הוא שהתאורה המיוחדת שהוצרכו להתקין כדי שיוכלו לראות מה קורה בעמקי החריץ - כשהוחזרה מחלקה של הרשת הפונה לעין המצלמה - החזיר כמות אור רבה, וממילא לעינינו נראה כאילו הרשת עבה מהרגיל, והאמת היא שזו רק החזרת אור [לא יכלו להשתמש בפחות אור מאחר ואז לא היו רואים מאומה מתוך החריץ].

שערה שממוקמת בצמוד לחלקו הימני של החריץ - פשוט שלא תחתך על ידי סכין זו בחיתוך זה, אלא רק תתקפל עד שתגיע שעתה להחתך, והשערות שיחתכו הן רק אלו שצמודות או מאד קרובות

לצד השמאלי, כך שינוחו בשלום על משכבם של הרשת, בפושטן צוארן לשחיטת הסכין.

רוחב החרץ הגדול מיועד ששערות רבות תכנסנה לחרץ, אם כי חלקן לא תחתכנה מיידית, וגם לכן הגילוח במכונה אינו מיידית למרות 13.5 מליון אפשרויות החיתוך מדי דקה.

הזווית של מנגנון המנוף היא בדיוק הזווית של הסכין, וההבדל ביניהם הוא שמנגנון המנוף אינו מסיים את החיתוך כי מקבל מכה למעלה, ולכן מהירותו קדימה מנוצלת לא לחיתוך אלא לנעיצה והרמה, ואילו הסכין שלאחריו מנוצלת את המהירות כדי לחתוך מאחר ואין לה מנגנון רתיעה.

כך או כך - ללא שהשערה תשען על משהו קשיח המהווה קונטרה - השערה היתה עוברת פעמיים פציעה בפיגוע דריסה, ולא מוות בהרג.

ושוב אני שואל - מדוע שמהנדסי פיליפס לא ינצלו את הרשת כדי להיות כמספריים כפי שקורה בפועל כשמכניסים שערה לתוך המנגנון, ומסובבים אותו ביד בלי מהירות ובלי תאוצה, האם רק כי הם מעוניינים להכשיל את היהודים?

מה שכתבתי שגילוח הזקן לגודל פחות מבן חמשה ימים חשיב השחתה ואסור כתער, הוא ע"פ דעת הרמב"ם סמ"ג ומאירי שכתבו שהשיעור הקטן של שערה הוא כדי שינטל בזוג, ואע"פ שלא ראיתי מי שבאר את השיעור המדוייק בזה אמנם השערתי היתה שכן הוא השיעור שהרי שיעור "כדי לכוף" קיבלנו מהגמרא במפורש ששיעורו זקן בן שבעה ימים, וכתבו כל הראשונים שהוא השיעור הגדול (פרט לגירסת רש"י בגמרא דידן שפשט דבריו הוא שכדי נטילת הזוג, גדול אף מכדי לכוף, אמנם לגירסת רש"ל וכמה ראשונים, אף רש"י מודה לכל הראשונים שכדי לכוף הוא השיעור הגדול) וממילא קריצת הצפורן - שיעורה כששה ימים, ונטילת הזוג - כחמשה ימים, ע"פ הכלל דאפושי פלוגתא לא מפשינן, ומסתבר שהתנאים לא נחלקו בזמנים מרובים, ואע"פ שיתכן גם שקריצת הצפורן ונטילת הזוג שיעורם כדי גידול חמשה ושלושה ימים או ארבעה ויום אחד, אמנם מחסרון ידיעה איך נקל באיסור דאורייתא ונעבור בחמשה לאוין בכל גילוח; שיעור

זה אמור להיות נכון אף לשאר הראשונים שהולכים בשיטת רש"י (ש"כדי שינטל בזוג" הוא השיעור הבינוני), רק ששם כיון שקריצת הציפורן הוא השיעור הקטן, והשערה כמי שאינה, ממילא קריצת הציפורן שיעורה בחמשה ימים (או שלושה או יום אחד כנ"ל), ומספק יש להחמיר בחמשה ימים כנזכר; אמנם החת"ם סופר הקשה (להולכים בשיטת רש"י) שלא יתכן שקריצת הציפורן קטנה מכדי שינטל בזוג דאם לא ניטל בזוג אז איך ינטל בצפרניו? וחידוש שקריצת הציפורן הוא הרגשת הציפורן והם זיפים של יום או יומים, ואע"פ שסברא זו מחודשת - אמנם זו היא השיטה היחידה שמסבירה את שיעור קריצת הציפורן והיא לא חולקת בהדיא על מה שכתבנו, וממילא אין אפשרות לחכמי ישראל לפצות פיהם, כי כשאין ראיות מפורשות לאסור א"א לאסור להמון העם, ואף ודאי שחייבים הם לתת הכשר על כך, אמנם תמיד הם מוסיפים שראוי לכל ירא שמים להמנע מגילוח הזקן, ואעפ"כ ישנם רבנים לא מעטים שהתריעו על מכונות הגילוח כידוע; והרבנים המתירים גילוח עד קריצת הציפורן הלכו בתר שיטת רש"י כיון שרוב הראשונים סוברים כמותו, וכפי שכתב החת"ם סופר שהמשנה למלך העיד בפ"ב מאישות בסוף דבריו שהרמב"ם וסמ"ג יחידים הם בזה, וכל הפוסקים סוברים כרש"י דקריצת צפורן הוא שיעורא זוטא - והיינו הרגשת הציפורן כפגימת הסכין של שחיטה; אמנם ודאי שגדול הוא הרמב"ם לסמוך עליו לחומרא ולאסור גילוח בפחות מנטילת הזוג כנ"ל, אך אם חכמי ישראל היו מורים להחמיר כמותו - לא היו שומעים להם והיו משחיתים את שערם לגמרי ועוברים על איסור דאורייתא לכל הדעות, ועת לעשות לה' הוא.

בקשר לאלו המשתמשים בסם ודאי שאין לנו אפשרות לאסור - מאחר שאין דרך גילוח בזה, וכפי שכתב הריטב"א ורבים מהאחרונים, ואף אם היו ראשונים שסוברים שיש בזה קצת דרך גילוח מ"מ כיון שאין אנו פוסקים כר"א אין לחוש לכך כלל, שהרי אף בפינצטה שיש בזה קצת דרך גילוח (והוסיבה שר"א אוסר בזה) - אין אנו חוששים לכך כלל, וכ"ש בסם שכלל אינו דומה וכפי שכתבו האחרונים; ומה שיש נשים שמגלחות בזה אינו הופך לדרך גילוח לזקן הגברים כי לכל כלי יש שימוש המיועד לו, והמשחה מיועדת להסיר את שערות הרגלים וכדומה, וכעין מלקט ורהיטני שמשמשים להסרת השערות הקטנות בסוף הגילוח (כפי שכתב הנמוק"י), ועכ"פ אף אתה מודה שאין

זה ברור שהוא דרך גילוח לכל, ואין לנו כח לאסור להמון העם דבר שאינו ברור.

ועתה אחרי שהרבנים כתבו היתרם - נמצא שבהכרח אם תבצע 'פוק חזי' תמצא שיראי השם משאירים זיפי זקן עכ"פ 2 מ"מ שהוא יותר מהרגשת הציפורן, כי אשריהם ישראל ששומעים לחכמי ישראל ולהכוונתם, ואף גם אלו שמגלחים למשעי במכונות הגילוח - אין זה אלא כיון שבשעתו יצאו היתרים לכך מכמה רבנים, רק שהמציאות של מכונות הגילוח השתנתה לרעה ללא השארת זיפים כלל, אמנם כבר התירו פרושים את הדבר.

בקשר לדברי הגוי מנהל היצור; כפי שאמרת שגוי מסל"ת נאמן ונאמן הוא אף באיסורי דאורייתא כגון בהיתר אשת איש ובאיסורי טרפות, ובפרט שאין כוונת הגוי שום כוונה להתיר או לאסור איסורי תער (אם בכלל הוא שמע על המושג הזה), ובדאי כאשר היצרן מסביר את הסבר פעולת המכונה אשר הוא בעצמו יצר - רחוק הדבר שהמתרגם ישנה את כל הענין ממה שהוא; ועכ"פ כיון שיתכן אף לשיטתך שהגוי יצרן המכונה לא שיקר - ממילא יתכן שהבנתך בפעולת המכונה אינה מדויקת, ואיך תסמוך על הבנתך זו ותתיר איסור תער, ותגרום לכל ישראל שיעברו על חמשה לאוין בכל יום.

בקשר ליצור המכונה הנראית ב"הסרטה פיליפס" מה שכתבתי שהיא יוצרה באופן שונה, לא כתבתי זאת על פי הבנתי אלא על פי מה שראיתי כתוב ואף שמעתי כן מכמה רבנים העוסקים בנושא זה, קשה לי כעת לזכור ממי, אמנם תוכן דבריהם שייצרו מכונה מיוחדת לצורך הצילום ותכלית הצילום הייתה לראות או להראות את קרבת הסכין לשורש השער וכמה שהוא דומה לתער, וההרשת נבנתה עם שלשה חריצים בלבד בכדי שיהיה מקום להניח בפנים מצלמה מקרוסקופית, ולכן לא רחוק הוא שגם את חריצי הרשת הכינו ברוחב שונה מהמכונות הרגילות, עוד אמרתי כן מפני שבהסרטה נראה לעינינו רוחב של כשתי שערות משא"כ בדקו מומחים את הדבר (המהנדס הבכיר ר' איתן פנחס) ומצאו שרוחב החריצים במכונה הוא פי ארבע מרוחב שערה וזה דבר שניתן לבירור; ועכ"פ אין זה משנה אם היא מכונה ביצור מיוחד או לא - כי אתה שפטת לפי ראות עיניך במכונה זו לכל המכונות בעולם, ואין אתה יכול להתיר (אף לשיטתך) על סמך זה מכונות שבהן השערה תחתך כתער שלא ע"י הרשת.

וכן במכונה זו אתה מודה שיש רוח של כשתי שערות, וממילא אם השערה היתה נחתכת ע"י הרשת - אז היינו רואים את השערה מתקפלת לכיוון הרשת, ולא יתכן שיש בחריץ המכונה רוח שערה אחת (כפי שאתה טוען שהחלק הנראה שחור הוא המשך של הרשת) - כי אז לא היה אפשרות לשערה להכנס לתוך החריץ.

מנגנון המנוף (גם בלי עדותו של יצרון המכונה) - פשוט שעולה למעלה ולא ישר, כי אז השערה לא היתה נשלפת ממקומה, והוא גם מהווה כעין קונטרה כנ"ל, והאמת היא שאף בלא קונטרה כלל תחתך השערה בגלל מהירות הפגיעה (73 קמ"ש) והתאוצה הרבה שיש לסכין וכן התנועה הסיבובית ודאי שתגרום לחיתוך השערה, על דרך משל אם תחבוט בגבעול (ארוך או קצר) ע"י חוט דיג (שהוא אינו חד כי היקף הגליל שלו עגול וחלק) בתנועה סיבובית כלפי מעלה, אף שהחבטה לא באה במהירות כ"כ רבה, אין ספק שהגבעול יחתך, כ"ש וק"ו במכונת הגילוח, שכאן זה לא גבעול אלא שערה דקה, וכאן זה לא חוט דיג עבה ועגול אלא סכין ברזל דקה, וכאן אין זה מהירות של תנופת יד אלא מהירות של 73 קמ"ש, ועוד שהמכונה בתאוצה מתמדת של 8,000 G, לפיכך אני שואל למה ומדוע שמהנדסי פיליפס לא ינצלו את התאוצה והמהירות העצומה על מנת שתחתך השערה ובאמת לא מובן כלל למה הם צריכים לשכלל את המכונה במהירות עם תאוצה יותר ויותר גדולה, האם אינם יודעים שמספרים (אפילו לא חדות) יכולות לחתוך שערה אף בלי מהירות כלל?? למה הם לא מנצלים את התאוצה על מנת לחתוך בצורה יותר מהירה את השערות ולא לחכות עד ששערה זו תדבק בצד השני של החריץ??? הרי בודאי שאינם עושים זאת עבור חצי אחוז ממכירותיהם ליהודים, ואולי גם בשביל כמה יהודים בודדים שחושבים שמספרים כעין תער מותרות אפילו כשהן משחיתות לגמרי.

בקשר לחוט הדיג שחותך עשבים:

לרגל עיסוקי כאחראי על העירוב ברכסים התעמתתי מאות ואולי אלפי פעמים עם עשבים הגדלים מתחת לחוט העירוב.

ברור שחוט דיג שיונף על העשבים בתנועה סיבובית יחתוך את חלקם, אולם זה נובע מחמת העובדה שאין בכך העשב לעצור את החוט מלהמשיך ולהתקדם, וממילא הוא יתקדם דרך

העשב; מאחר והעשב הוא ארוך - לכן אף שיקבל מכה ויתקפל מיידית - עכ"ז לא יספיק להתקפל כולו בחלקיק השנייה שעומד לרשותו עד שחוט הדיג יחלוף על כולו, ולכן אם העשב אינו מהווה התנגדות חזקה - הוא יחתך.

אמנם עשב קשה - לא יחתך אלא יעצור את החוט.

עשב שהחוט פוגע בחלקו העליון - גם לא יחתך אלא ינוע מעט ויאפשר לחוט להחליק מעליו ולהמשיך לחפש קרבן אחר.

נמצא שהחוט הוא יעיל בחיתוך עשבים רכים וארוכים ביחס למקום הפגיעה, וכלל אינו יעיל נגד עשבים קשים או קצרצרים.

חוט באורך מטר שמסובב על ידי זרוע של אדם - מגיע לרדיוס של לפחות שני מטרים, וממילא סיבובו הוא לפחות 12 מטר בכל סיבוב; אם מסובבים אותו פעמיים בשניה - הרי שהגענו למהירות של 86 קמ"ש.

המכונות החותכות עשבים פועלות ברדיוס קצר הרבה יותר, אולם הסל"ד גבוה עשרות מונים, וגם עוצמת המכשיר עצומה [אינני יודע את הנתונים הטכניים המדויקים].

נמצא שמכונה החותכת דשא פועלת על חומר רך מאוד, וגם ארוך, ואם העשב יהיה קשיח - חוט הדיג לא יספיק, ויצטרכו לקנות 'נינג'ה', כלומר דיסקת מתכת שיש לה כמה להבים, והיא יעילה גם כנגד ענפים דקים, ונגדם יצטרכו לקנות מסור שרשרת הפועל על גירוד מעט מעט של העץ, והנינג'ה לא תהיה יעילה מאחר והגזע יעצור את הדיסק.

זיפי שער הם קצרצרים, וקשים להפליא, מאחר והשער עשוי מחומר קרני, בדומה לציפורן, שהוא הדבר הקשה ביותר בגוף האדם - יותר מעצמות, ומה שניתן לבתק שיערה ארוכה הוא רק מפני שאורך השיערה גורם להפעלת מנוף בעל כח אדיר; אולם שיערה קצרה אינה ניתנת לביתוק בכח אדם, ובפרט בזיף הדבר כלל לא יעלה על הדעת.

אותם שרצו להחליף את סכיני המכונה בפלסטיק כדי שלא יהיו כדוגמת תער - בודאי לא התכוונו להשתמש בגביע של לבן לצורך הענין, אלא לפלסטיק קשיח ביותר.

כוחו של התער נובע מחודו, ומאחר ועשוי ממתכת - ניתן ללטשו עד כדי כך שיהיה חד כתער, וממילא כל כחו של האדם מופעל על נקודה מיקרוסקופית של השערה, בדומה למחט החודרת דרך עור, וממילא בגילוח בתער אין צורך בהפעלת כח [גם כאשר התער מונח בניצב לעור - התהליך זהה], אך תער קהה - לא יצלח לתפקידו מאחר וידרוס את השערה ולא יפלחה.

להערכתי ללא מדידה מדוייקת - זויתו של התער היא פחותה מחצי מעלה, ומכאן כח חיתוכו.

זויתו של סכין מכונת הגילוח היא כשישים מעלות, ועם זוית כזו לא ניתן לחתוך שערה, ובפרט לא שערה קצרה, לא רק כשאוחזים את הסכין ביד ומוליכים אותו בעדינות על השערות, אלא אף כשהוא מופעל על המכונה בלי רשת; צלקות בידים שלי מעידות על ניסויים שערכתי, ומסקנת הניסויים היא חדה וחותרת - העור נחצב אך השערות [שלא נתפסו ונתלשו] התקפלו ונשארו.

מובן שעדיין ניתן לחתוך את השערות באמצעות מכשיר קהה אך מהיר - בתנאי שאוחזים את השערה בקצה, ובכך כח המכשיר יגרום לחדירת המכשיר דרך השערה, ולביתוקה, בדומה לאחיזת הקוצר את השיבולים בשעה שהוא קוצרם במגל, וזאת נצרך אף כאשר המגל חד, וכ"ש אם הזוית שלו היא רק כשישים מעלות; זוית כזו דומה לזריקת לבנה על העשב - שלא יהיה בכחה לבתקו אלא רק לקפלו [אם קצהו אינו אחוז].

מנגנון המנוף, כשמו כן הוא, לא 'סכין כפול' - שזה מושג הלקוח מעולמו של ה'מאשינקע' = סייפטי רייזור, אלא Lift & Cut, כלומר מרים וחותר, כאשר כל תפקידו הוא רק להרים את השערה כדי להעלות את נקודת החיתוך, וכלל אינו משתתף בפעולת החיתוך,

שהרי מכוונות ללא המנגנון חותכות ביעילות, אך נשארת שארית גדולה יותר.

אם הוא היה אוחז בשערה - הרי שהסכין הקהה היתה חותכת אותה, אולם הוא רק ננעץ בה, כנראה בבירור בציר ששל אריזת המכונה; ואחיזתו החלשה בשערה בודאי שאינה מתקרבת לצל צילה של אחיזת הקוצר בשבולת.

המכוונות של חברות אחרות המבוססות על רשת עגלגלה שבתוכה דיסקיות עומדות - בודאי אינן מתבססות על מהירות גבוהה - שאין להן, ולא על חוד - שאין להן, ולא על אחיזת השער באמצעות מנוף - שאין להן, ועכ"ז חלק מהבחורים אומרים שהן יעילות עוד יותר מהפיליפס; הדבר היחיד שיש במכוונות אלו הוא מנגנון מספריים - שהזין נשען על הרשת והדיסקית מועכת אותו כך שאין לו לאן לברוח אלא להבתק.

גם אתה חייב להודות שבסוף התהליך בפיליפס - השערה מונחת על הרשת, כפי שרואים בהסרטה שלאחר החיתוך היא מובלת על ידי הסכין, ואינה מועפת; ומה כל כך קשה לחשוב שתהליך זה מתחיל חלקיק שניה לפני כן.

החשש האפסי שיש בפיליפס שמא הסכין במהירותה מבתקת את השערה עוד לפני שהיא נחה על הרשת אינו יותר מאשר התקלה שקרתה במספריים החדודות של הראשונים, וכנגד חשש זה בודאי מועיל להכחות מעט את חוד הסכין, כפי שכתבתי בחוברת.

כשתנסה להרים את המנוף באמצעות הציפורן תראה שצריך להפעיל כח, כי קפיץ הוא קפיץ; פגיעה במהירות 73 קמ"ש בקפיץ זה - בודאי שמספיקה כדי לפעול נגד כיוונו, אולם רק אם הוא פוגש בקונטרה שאינה מאפשרת לו להמשיך במסלולו; ברור ששערה קשה מאד, שמעברה האחר ישנו קיר מתכת - מהוה מחסום ולא רק מכשול, שיש בכחו לפעול על הקפיץ, אולם שערה שאחוזה בבסיסה הרך בעור הרך - אין סיכוי שתהווה מחסום כנגד קפיץ מתכת השועט אליה במהירות של נסיעה בין עירונית, ובפרט שיש לה אלטרנטיבה

להשלף ולא להחתך; החוליה החלשה במנגנון השערה היא לא קשיות השערה ועמידותה בפני חיתוך, לא שליפתה ממקומה, לא התנגדות העור בפני משיכתו - אלא נקודת הקיפול, כלומר שבהפעלת כח אדיר שכזה על השערה הדבר הראשון שיקרה הוא קיפולה ולא שליפתה; ולכן אם אנו רואים שהפגיעה בשערה גורמת לנעיצת המנגנון בשערה הקשה, למתיחת העור, לחיתוך השערה על ידי הסכין שאינה חדה - וכל אלו היו אמורים להתרחש רק כשאין אופציה של קיפול - לכן מוכח שמישהו מפריע לשערה להתקפל; אותו מפריע יכולה להיות רשת המתכת המוכרת, שאף שאינה מיוצרת עבור יהודים שומרי מצוות, אולם הגשרים והשווקים שרומי בנתה גם שימשו ליהודים אף שכוונו לדבר אחר.

כידוע מהלכות או"ה - אינו מועיל לשאול גוי מסל"ת ישירות, שאז אין אתה יודע מה יהיה האינטרס שלו, אלא צריך לשמוע את התשובה מכלל דבריו; מאחר והגוי לא נשאל ישירות על זה, ומאחר והוא גוי שבדאי לא שמע מעצמו מה מבקשים לדעת - אין להניח שדייק כל כך במילותיו, ופוק חזי מה רמת הדיוק והאחריות שיש בדיווחי שטח, ואפילו כשנעשים על ידי מומחים; כך שכאשר מספריים משוכללות לעינינו - אין לנו להתרגש מדברי הגוי יתר על מידה, ומוטב לנו להניח שרובות המוני בית ישראל אוכלים תמותות שחוטות מאשר להניח שאוכלים נבלות.

בקשר למ"ש שלא ניתן להתיר מכונות גילוח שבהן הסכין חותך ללא הרשת - פשוט וברור כדבריד, וכך הדגשתי בחוברת כמה פעמים, אלא שלפי עדותו של המהנדס הרב ישראל רוזן, מנהל מכון צומת, אין בשוק מכונות שבהן הסכין מסוגל לחתוך את השער ישירות, פרט למכונות נדירות; ואני מוסיף שמרבית התשובות שאסרו את המכונות הניחו שהסכין חותך כתער נועל כך מעידה גם לשונו של המנחת יצחק, כפי שהבאתי בחוברת, וכן הבאתי בחוברת את לשונות שאר הפוסקים הנ"ל, אולם לא מצאנו בכתובים שאיש מהם זכה לראות את הסרטת פיליפס המיקרוסקופית וניתח את המציאות.

עוד יש לי להוסיף, שאילו מישוהו מאוסרי המכונה היה מנתח את הסוגיא ואת המציאות כפי שאתה ניתחת, ולכן היה אוסר - היה עלי להביא את דבריו בחשבון, אולם שנינו יודעים שהטענות שהעלו לאסור היו שונים, חלקם הניחו שהמכונה חותכת כתער, והתמודדו עם סוגיית ההשחתה, או עם דבר שאינו מתכוון, וכדו', ואלו שהניחו שמשפריים כעין תער שווים לתער - לא אמרו כן בגלל הניתוח שלך, אלא בגלל שכך הבינו את החת"ם סופר, ומאחר ולא באתי אלא ללמד זכות על המגלחים במכונה, ולהציע להם לשייף מעט את הסכין כדי שלא יוכל לחתוך שער ישירות - אינני חושב שלקחתי על כתפי יותר מכפי שהן מכילות; וכבר ענה מו"ר שליט"א לאלו שדיברו נגדי - שמה אתם רוצים ממנו, הרי הוא כתב שצריך לשמוע לרבנים, ולא בא אלא ללמד זכות.

מה שכתבת שאלו שהתחילו עם המכונות היה רק כי נשאר זיפים, והמשיכו עם ה'היתר' גם לאחר שהמכונות נגרעו - זהו סילוף היסטורי; מו"ר שליט"א אמר לי, וכתב לי במכתבו המיועד לפירסום המופיע בחוברת - שהמכונות היו מגלחות חלק ללא זיפים, ועוד אמר שעד שהמנח"י כתב על הנושא - מורי ההוראה כלל לא ראו בזה בעיה אף לכתחילה. הגע בעצמך - אם חלק מהמכונות פעם היו מבוססות על סכין חדה, ואף פצעו - כיצד נשאר זיפים.

א'. אם החוט באורך מטר אז הרדיוס שלו מטר (ולא 2 מטר) כי הרדיוס הוא חצי העיגול, וחוט באורך מטר אי אפשר לסובב במהירות של פעמים בשניה אלא פעם בשניה לכל היותר, וכשחותכים גבעול בחוט, מכים בו באמצע החוט ולא בסופו כך שהרדיוס יורד לחצי מטר; אם הרדיוס הוא חצי מטר אז ההיקף יהיה 3.14 מטר והמהירות היא 11.3 קמ"ש בלבד, וזה פחות מריצה קלה, וזה רק 1/6 או 1/7 ממהירות המכונת גילוח; ב'. גם אם נאמר שמבנה השער חזק ממבנה סוגי הגבעולים למיניהם שמצליח החוט ניילון לחתוך (דבר שאינו ברור) היחס צריך להיות גם בערך עובי החומר, עובי השערה 7 מאיות המ"מ משא"כ עובי גבעול הנחתך בחוט ניילון יכול להיות גם 7 מ"מ (פי מאה בעוביו), עובי חוט ניילון (המצויים היום למכירה) נע בין 1.25 מ"מ ל-2.65 מ"מ וזה הרבה יותר מפי עשר מעובי הסכין וממילא נקודת החיתוך במכונת הגילוח

קטנה ביותר ויותר קלה לחיתוך (כי כל כחו של האדם מופעל על נקודה קטנה של השערה), חומר הניילון עדין ורך ואפ"ה יכול הוא לחתוך מחמת המהירות את הגבעול הרך והמסכן, אז מה תעשה השערה הבודדה והרכה מול סכין ברזל ששועט אליה בכל כוחו להרגה; חיתוך גבעול נעשה באמצעו כך שהוא יכול להתקפל (אם הוא היה מספיק כנראה ש- 11 קמ"ש של החוט מהיר ממנו) משא"כ השערה המסכנה שהסכין חותך אותה מהשורש כנראה בצילום פיליפס וכן מבדיקות כרית דיו כמפורסם, וממילא גם אם היתה יכולה להספיק לברוח מהסכין (הדוהר אליה במהירות 73 קמ"ש) אין לה לאן להתכופף, והשערה לא כ"כ קשה כפי שתארת וודאי לא כמו ציפורן שהרי אם תמתח שערה בשני אצבעותיך, היא מיד תקרע משא"כ גבעול וכ"ש ציפורן; ובנוגע לשערה קצרה שא"א לבתקה בשני אצבעות, אותו חוק שאמרת יפעל גם על הגבעול הרך אפילו אם הוא ארוך יותר מזיף זקן; מה שהסכין נמצא בזוית של כ- 60 מעלות זה מסיבה שהוא מותאם לרשת בדיוק מופלא וחייב זוית זו ע"מ שהסכין יגע בשערה בצורה מדוייקת ע"מ שתיחתך משא"כ בלעדי הרשת כפי שהיא מונחת על ירך השער לא יגע בנקודה הנכונה ויחליק הלאה.

מעולם לא אמרתי שמנגנון המנוף שותף לחיתוך רק אמרתי שמה שלא ראית את צורת הקיפול, ענין זה הסתייע ע"י אחיזת המנוף בשערה (כעין קונסטר) אמנם ודאי שאף בלא מנוף זה השערה תיחתך רק שיתכן ובצילום המיקרוסקופי היה נראה מעט קיפול בשערה; אם מנגנון המנוף היה ממשיך הלאה בודאי שהיה חותך את השערה (מבלעדי הסכין שאחרי) והראיה שהוא חותך מעט בשערה (כפי שנראה בציור) אלא שהמנגנון בנוי בצורה שאחרי שהוא ננעץ הוא עולה כלפי מעלה ואין השערה יכולה להשטט ממנו אא"כ היא תקרע, אמנם ודאי שיותר קל לה להיקרע מהסכין שמאחרי מאשר מחמת הלחץ עליה מחמת הדחיפה מעט שנגרמת לשערה מהסכין; בהסרטת פיליפס רואים היטב את הדוקרן החד של המנוף שהוא כעין צפרני העיט (ולכן הם אחוזים חזק מאוד ואף יש בכוחם לסחוב את השערה כלפי מעלה).

מכונות אחרות אינני מכיר ולא בחנתי, אך מה שאני יודע הוא שמכאן ברור שכיון שהיצרנים של מכונות פיליפס והדומות שמחפשות ומתפארות במהירות ותאוצה גבוהות - הוא לא בשביל פעולה כעין מספרים, שאז הם היו מתפארים בפעולת הרשת המדוייקת להפליא.

ומה שהשערה מונחת בסוף התהליך על הרשת זה ברור, כי היכן יכולה להיות אם לא שם.

ולא צריך לחשוב שזה נעשה קודם לכן כי רואים שזה נעשה מיד בתחילת החריץ קודם שהגיע לסוף החריץ!

לדעתי אחרי כל מה שאמרתי ההיפך הוא הנכון כי המהירות והתאוצה והחומר (ברזל) שנוגע בשערה ודאי שחותך אותה מיד בפגעו בה, אמנם לחשוש שהשערה תחתך דוקא ע"י הרשת הוא חשש אפסי ביותר ולא יעזור לדעתי אף להכחות את הסכין (אא"כ הוא יהיה עגול וחלק לגמרי), אמנם לדעתי אז המכונה לא תהיה ניתנת לשימוש; איש אינו יכול לטעון ששערה בודדת תהפך למחסום מול כח אדיר של ברזל דק השועט עליה במהירות כה רבה, ובפרט שאין לה לאן להתקפל (כי החיתוך הוא מהשורש) היא מוכרחת להתחך, ואגב רכב הנוסע במהירות של 73 קמ"ש שפוגע בגוי רשע (אע"פ שאינו דבוק ברצפה) גורם להפריד את אבריו אע"פ שהרכב רחב ופוגע בכל גופו, ואם היה מורכב בקדמת הרכב ברזל דק (כעין סכין מכונת הגילוח) אין ספק שהיה מבתרו לשנים אע"פ שיש לו אלטרנטיבה להשלף מהרצפה (שהרי הוא לא דבוק בה כפי שהשערה דבוקה בשרש מחבבתה).

אני חוזר ואומר שהשערה לא יכולה להתקפל מכמה סיבות כפי שכתבתי לך בחוברת, ובפרט משום שהחיתוך נעשה בשורש השערה כך שאין לה איך להתקפל, וכן ממנגנון ההרמה אין היא יכולה להשמט ולהתקפל כיון שהמנגנון ננעץ בה בציפורניו הדקות ונכנס בנקודה מיקרוסקופית כך שקשיות החומר לא יכול להתנגד כדמיון המחט כנ"ל בדברייך ואז המנגנון עולה כלפי מעלה בזווית שאינו יכול להשמט וודאי שהשערה אינה יכולה לברוח ולהתעקם, ואיתרע מזלה ע"י הסכין שבא מיד לאחריו.

והשווקים שרומי בנו עזרו יותר להרס העם היהודי מאשר לתיקונם, ועליהם נאמר לא מדובשך ולא מעוקצך.

ואע"פ שאין הגוי מדייק מאוד בדבריו, עכ"פ קפילא לא מרע אומנותיה, ומדייק יותר וסומכים עליו אע"פ שיתכן שהוא לא דייק, ואע"פ שידוע הוא את המטרה - כ"ש כאן שאינו יודע את המטרה ולא מרע אומנותיה כלל, וכן לענין עגונה אע"פ שיתכן שחשב שמת מחמת הסבירות הגבוהה וייתכן

שישקר ויאמר קברתיו שיאמינו לו לא חיישינן והוא נאמן אף להקל, וכ"ש אצלנו שאין לו שום ענין שיאמינו לו ואין לו שום ענין לשנות שיש להאמין לו להחמיר ולא להקל.

ואין אפילו תשובה אחת שאסרה מחמת שהניח שהסכין חותך כתער כפי הבנתך, אלא כוונתם שחותכת כתער לענין שלא נשארים זיפים כלל וזה ברור לכל מחפש אמת, ואגב הרבה פוסקים ראו את הסרטת פיליפס והיא נמצאת ביד רבים.

ואם אני הקטן הבנתי את פשט הסוגיא - על אחת כמה וכמה שגדולי דורינו והדור שעבר הבינו את הסוגיא, ולא אני או אתה יכולים להתמודד איתם בהבנת סוגיא בש"ס ולי עכ"פ זה ברור.

גם בהבנת החת"ם סופר הם דייקן, ואת השורה שחשבת שהם השמיטו הם לא השמיטו והסברתי זאת בחוברת עיין שם, והחת"ם סופר לא חזר בו תוך כדי דיבור.

מה שכתבתי שהתחילו עם זיפי זקן אינו סילוף כלל שהרי כולם התנו שלא נוגע בבשר כלומר שנשאר זיפים כל שהם, כפי שכתב הר צבי (יו"ד קמ"ג) לענין גילוח הזקן יש לדון דמכיון דעצם הסכין אינו פוגע ולא נוגע בבשר מפני שיש הפסק דק ביניהם א"כ אין דינו אלא כמספריים כעין תער שאינו עובר בל"ת דגילוח הזקן... וכן בספר "מנחת יצחק" (ד' קי"ג) להגר"י וייס זצ"ל, מובאת עדותו של הרב נח ברמן ששאל לרבינו (החזון איש) אם נכונה השמועה שפסק ש"ירא שמים" יש לו ליזהר שלא לגלח במכונה אלקטרי? והשיב, שאין זה נכון, רק זהו איסור לכל אחד, ולא לירא שמים בלבד! ושאל עוד: אולי יש לחלק, ובמכונה "שיק" לבד יש לאסור? והשיב רבינו, שכבר עשה נסיונות במכונת גילוח שליכלך היד בדיו, וגילח במכונה, ונעשה נקי במקומות שונים, ועל כרחך מוכח שנוגע בבשר! ובתוב עוד ב"מעשה איש" ח"ג עמ' קע"ב נשאל על מכונות גילוח והשיב: המכונות שאני ראיתי - אסורים הם, שמתו על היד, והסכין שבמכונה גירד בעור. אמר הבן תורה שהג"ר פיינשטיין מתיר הדבר... הגיב רבינו ואמר: שמעתי עליו, אולי באמריקה יש מכונות אחרות, אבל אלו שראיתי, ניסיתי בהם וגירד את העור, והרי זה אסור, ועיין עוד בתשובות הפוסקים כי לכולם היה פשוט שצריך שישארו זיפים וז"פ.

ואינני יודע אם המכונות של העבר היו פוצעות, אך עכ"פ זיפים ישארו מחמת עובי הרשת, ופציעה אפשר שתהיה מחמת שערות שהיו נמתחות או דבר אחר, ומ"מ מלשונות הפוסקים שאסרו ושהתירו מוכח שהתנאי היה שישארו זיפים.

כוונתי היתה שקוטר הסיבוב הנוצר מחוט באורך מטר עם מוטת זרוע האדם המסובב אותו בסיבובים סביב לעצמו - היא ברדיוס של כארבעה מטרים.

כשאני מסובב סביב לראשי - להערכתני כל סיבוב אורך כחצי שניה, וממילא קיבלנו מהירות של כ- 85 קמ"ש, ומי של"ע קיבל מלקות מהצלפה של שוט וכדוי' יודע שמדובר בכאב עצום.

השער עשוי בעקרון מאותו חומר של הצפריניים, ויש לך לדעת שחוזק חומרים ועמידותם בפני לחצים נמדד הן כלפי מתיחה, כלפי ניסור, כלפי דחיסה, כלפי קיפול, ושאר מרכיבים, מאחר ולכל חומר תכונות שונות כלפי כל אחד מהמרכיבים הנ"ל.

התנגדות שעה ארוכה למתיחה אינה כה גבוהה, מאחר ואפקט המנוף המופעל עליה גורם לכח אדיר המתנקז לנקודת החיבור בעלת הקוטר הזעיר של פרודות השער זו לזו, ומנתקן, משא"כ התנגדות השער לדחיסה היא חזקה הרבה יותר כי הפרודות נדחסות זו כלפי זו, וקשיות החומר הקרני משמעותה שהפרודות כבר דחוסות זו לזו, ומעבר הניילון, שגם הוא חומר דחוס - קשה.

בגבעול אין התנגדות חזקה לקריעה, וגם לא לדחיסה מאחר ומדובר בחומר שאינו צפוף, המכין הרבה צנוריות ונימים המלאים אויר ונוזלים, כך שביתוקו קל מאד.

אין כל כך משמעות לעובי החומר הנחתך בייחס לחומר החותך, אלא למדת התנגדותו לדחיסה, ולדוגמא - ישנם שיחים בעלי צימוח מהיר [ממילא מכילים כמות מרובה של צינוריות ונוזלים] - שעוביים אינו מבייש שיח זקן, ואעפ"כ הם נחתכים בקלילות, אם איתרע מזלם לגדול מתחת לחוט העירוב ברכסים.

התאמת הסכין לרשת היא מדויקת להפליא, ומהרב דרעי שמעתי שכל נסיונות החיקוי עלו בתוהו, ומשמעות התאמה זו היא שלמרות המהירות והפגיעה בעצמים מפריעים כגון שערות, ולמרות שמקום הפגישה איננו משומן כלל - אין ביניהם כל מרווח, וממילא אין לשערה להיכן להדרס, אלא היא נחתכת.

אין להתאמה זו כל קשר לזווית של החוד - הנקבעת על ידי שיפוע החלק הקדמי של הסכין.

מטרת היצרן היא לייצר סכין שאינה חדה כדי שהמתגלח לא יפצע עקב פגיעת החוד המחודד בפניו במהירות, ומאחר והחיתוך מתבצע לענ"ד מחמת שאין לשערה להיכן לברוח - אין הפסד בכך שהסכין היא קהה, ובנוסף - סכין מחודדת תפגם במהירות, משא"כ סכין בזווית של כשישים מעלות - איננה נוחה להפגם.

פגיעת רכב בגוי רשע תעיף אותו למרחק ולא תבתק אותו, מאחר שההתנגדות לדחיסה קיימת מחמת קושי העצמות ודחיסות הגוף, וכדי לבתקו ל"ע חייבת להיות סכין חדה הפוגעת במקום ללא עצמות, ולכן בד"כ בגיליוטינה ערפו את צוארם של הגוים כי אין שם כמעט עצמות.

לאותו זיף זקן צריך להיות ידע בפיזיקה כדי לדעת מה הנקודה החלשה אצלו, ולכן אם אין התנגדות של רשת מאחוריו - הקיפול והשליפה יקדמו בהרבה לדחיסתו שתוביל לחיתוכו, וממילא השערה תתקפל, ובפרט כאשר הפגיעה נעשית בנקודה הקרובה לקצהו - ששם די בקיפול מועט כדי לחמוק מהסכין.

אולם אם יש קיר מאחוריה המונע את הקיפול, ולסכין אין קפיץ המאפשר את רתיעתו מחמת הפגיעה בחומר הקרני הקשה שמתנגד נמרצות לביתוקו, ושמאחוריו יש גם גיבוי של מתכת קשה - הרי שהקיפול אינו אפשרי כי לא ניתן להתקפל לתוך קיר, וגם לא ניתן להשלף כי כלל אין כח בכח העולה, וממילא מאבק הכוחות יוכרע לרעת השערה הקשה בפני הסכין הקשה עוד יותר.

אילו יצויר שהזיף היה עשוי מתכת קשה יותר מהסכין - הרי שהסכין היתה בהכרח נפגמת ואף נעצרת בפוגעה בו, ואם מאחוריו לא היה קיר - הרי שהתקפלותו היתה מתרחשת מאחר ולמתכת אין חוזק התנגדות גדול לכיפוף נולכן מוסיפים מנגן וכדו' לכפות של טרקטור, כי לפלדה עצמה אין עמידות גדולה בפני כיפוף].

נקודת אחיזת השערה בעור כלל איננה חזקה, והקיפול שם הוא קל ביותר, הן מחמת שהשערה היא חומר גמיש, והן מחמת שאחיזתה בעור כלל אינה חזקה, והן מחמת שהעור עצמו גמיש ביותר ומסוגל להתקפל ולהשלף ביותר - דבר שהופך את קיפול השערה לטריוויאלי ביותר כשפוגעת בה סכין ששיפועה רק כשישים מעלות, ובזאת דומה היא לגוי רשע שנחבט באמצעות סלע - שנופל ולא מתבתק ל"ע.

ברור שקפילא ארמאה לא מרע אומנותיה, אולם מה יוכל הוא לתרום לנו כלפי נתונים שמעולם לא עניינו אותו, וגם מעולם לא בדק את שרשם, אילו היו שואלים את מי שהמציא את אבות אבותיו שהמציאו את המנגנון - ניחא, כי הם ידעו מה שהמציאו, אולם מה מצפים ממנהל יצור האחראי שרק אחראי שעובדיו יבצעו את המוטל עליהם, ושתפקידו למצוא מהנדסים כשרוניים וכדו', ואיתרא מזלו להשאל על פרטי פרטים שמעולם לא חשב עליהם, ודומה הדבר לשאלות בכשרות שיופנו למנהל היצור של קוקה קולה - שאין לו מושג מה היא נוסחתו, וכל תפקידו הוא לוודא שחומר א' יעורבב היטב עם חומר ב'.

אילו יצויר שהפוסקים היו נוחתים לכתוב את מסקנותיך - החרשתי, כי קטנם עבה ממותני בריבוע, אולם לא אלו היו טעמיהם, אלא הדגישו את חוד הסכין ואת הבנתם בחת"ם סופר שמספרים שמשחיתות אסורות וממילא ההיתר הוא רק כשאין השחתה.

הפציעות במכונות העבר היו מחמת הסכינים, כעדותו של הרב מ.א בשם סבו שאולץ להשתמש במכונה עם סכין חד בשרותו בצבא הונגריה.

מוט זרוע האדם אינו אלא אמה, אמנם אין זה משנה כלל כי אם הסיבוב הוא מסביב הראש אז היר נמצאת במצב של 75 מעלות והקוטר הנוסף על החוט הוא מקסימום 30 ס"מ (כך שהעלת את הרדיוס בעוד 15 ס"מ), ועוד דע לך שמחמת הכח הצנטריפוגלי החוט נמשך למעלה כך שקוטר סיבוב החוט יקטן הרבה.

מתיחת החומר כפי שידעת היא גם אחת השיטות לבדיקת קשיות החומר, וממילא השויתי בין קשיות חומר השער לגבעול שבזה הראתי שגדול כח הגבעול מכח השער; עכ"פ גם כאשר תבחן את חוזק החומר ע"י הדחיסות שלה נצטרך למוד זאת גם ע"י החומר החותך ולזה השויתי בין הסכין לניילון שסכין עשוי מברזל וחותר בקלות יותר ועוד שהסכין דק מאד, ויכול בקלות יותר לבתר את השערה בנוגעו בנקודה מיקרוסקופית משא"כ בניילון שחותך את הגבעול שהניילון עבה ונוגע במקום רחב יותר, וההתנגדות רבה יותר.

נכון שפגיעת רכב לא תחתוך את האדם מיד וזה בגלל המשטח הרחב בו הרכב פוגע, אמנם רציתי להראות שמחמת עוצמת המכה בסופו של דבר אבריו יתפרקו, וכ"ש סכין דקה במהירות זהה ביחס לשערה דקיקה שאע"פ שהסכין לא משוייפת כהלכתה מ"מ השערה תחתך.

והסברתי כמה פעמים שהשערה לא יכולה להתקפל מחמת החיתוך הסמוך לשורש - דאז גם אם השערה גמישה ביותר, אין מה שיתקפל, וכן אם העור גמיש אין הוא יכול לתרום דבר לענין זה.

לא ידעתי מי גילה לך רז זה שיצרני מכונת הגילוח לא יודעים איך המנוף מתפקד, תראה באיזה דייקנות ואיזה חשש ענו יצרני המכונות לשאלת הרב ואזנר (בשור"ת מנח"י ד' קי"ג), וכתבו אף שהיא חות דעת מדעית, וז"ל:

1. מאת רעמינגטון - עלעקטריק שעווער בע"מ 2/9/66 (יום ו' י"ז אלול תשכ"ו); קבלנו מכתבו מיום 31/8/66 (ט"ו אלול תשכ"ו) אודות שמבקש להודיעו אופן עבודת הרעמינגטון שעווער, הננו להשיבו, שהמחשכים הפנימים, אינם נוגעים בעור הפנים, אבל מגלח בקירוב לעור הפנים 0.003 מאינטש (0.0762 מילימטרים) כעיבוי קליפתו החיצוני שע"ג המחשכים.

2. מאת סונביים עלעקטריק בע"מ 6/9/66; בתשובה למכתבו מיום 5/9/66 הננו להודיעו, שהמחשכים המנענעים אינם נוגעים בעור הפנים כלל,

פעולתו של הרצת המסרק על גבי הפנים מסייע שהשערות יחדרו תוך הנקבים הקטנים, והמה נחתכים על ידי נענוע המחתכים.

3. מאת שיק אינקארפארעטעד בע"מ 7/9/66; בתשובה למכתבו מיום 2/9/66 הננו להודיעו, שהמחתך הפנימי של מכונת השיק, אינו נוגע בעור הפנים. שערות הזקן מובאים בסבך הבקעים של המחתך החיצוני, ונחתכים על ידי המחתך הפנימי. מובן מאליה שהקליפה החיצוני שעל גבי המחתך, נעשה בדייקנות מרובה, באופן שהמחתך הפנימי מתקרב בקירוב היותר אפשרי להעור בלי שיגע בו.

4. מאת מערכת ה-וויטש של חברת הקונים 1/9/66; אבקש סליחה על איחור תשובתי לשאלתו, באשר שרציתי לדרוש מקודם את חות דעת המדעי בזה. הסכינים שבעלעקטריק מכונות הגלוח, מכוסים במתכת מרודדת, באופן שהשערות נדחפים דרך המתכת, ונחתכים עם הסכינים. אנחנו חושבים, שברוב מכונות גלוח עלעקטרי, רחוק שיהי' הסכינים נוגעים בעור הפנים, אבל באשר שיש להענין חשיבות גדול אצלו אנחנו מהססים מלומר בבירור גמור, שאין חשש כלל שלמעשה יקרה כן לפעמים, אף שעל פי ההשערה, לא יהיה כן.

עכ"ל היצרנים שהובאו בתשובתו של הרב ואזנר, ואיך אפשר לומר שאלו הם נתונים שמעולם לא עניינו אותם, והרי כל הצילום מיקרוסקופי שעשו פיליפס אינו אלא לבדוק שאר נתונים של המכונה, ולפי תשובות אלו (עוד משנת תשכ"ו) רואים בהדיא שידעו וידעו את שרשם.

והפוסקים שאסרו, אם אתה מודה שסברתם גדולה מסברתך אז מה המקום שלך לחלוק עליהם הרי ודאי ביססו זאת על משהו, וכן איך אפשר לחלוק על סברת החת"ם סופר בהבנת דברי רש"י אם סברתו הייתה גדולה משלך?

זרוע האדם מהכתף למקום אחיזת החוט היא כ- 75 ס"מ.

בשניה התשיעית של צילום פיליפס רואים בבירור כיצד השערה מתקפלת במקום חיבורה לעור שנשלף, וברור שמנגנון החיתוך אינו ממש כתער, כי אז לא היה צורך במהירות כזו אדירה, ולא במנגנון שליפה, כי הרי תער חותך את השערה במקום מגעה עמו, ולא נותן לה הזדמנות להתקפל, משא"כ סכין המכונה אינו חד כך שמיועד

לחתוך ישירות ללא קונטרה, ולכן מפיל את השערה תוך כדי שחותך אותה.

בעל המנחת יצחק עצמו פקפק בדיוק עדויות אלו בחושדו אותם באינטרס ["אף שהבתי תעשיה מחליטים שאינם נוגעים כזכר, וכמובן שיש לחוש שאומרים כן משום שנודע להם שיש נפ"מ להשואלים בזה..."], ומ"מ הבדל גדול יש בין עדות על עובי הרשת ועל נגיעת הסכין בעור, לבין הבנה אמיתית של התהליך, וברור שכל בר דעת יסביר את התהליך כמו שאתה מסביר אותו, ולקח לי זמן רב להבין שישנה גם אפשרות אחרת להסביר, ולבסס אותה כמסתברת יותר, בפרט לאחר הניסוי של חיתוך שערה במנגנון המנותק מהמכונה, ובניסוי של חיתוך ללא הרשת על עור היד, ובמידת זווית הסכין - שכל אלו אישרו שכוונת המתכנן היתה למספריים ולא לחיתוך ישיר, וגם דגמי המכונות של חברות אחרות מעידות שמנגנון המספריים הוא השליט - ששם כלל אין סכין חדה אלא רק שחיקה של השערות הצצות לתוך הרשת המעוגלת ע"י המנגנון הזז קדימה ואחורה.

ושוב, אינני מבין מדוע אתה מדגיש שוב ושוב את עובי המרווח שברשת - שהוא פי ארבע משערה, הרי אין לנו הוכחה שכל שערה נחתכת בלי קשר להיכן היא נמצאת בתוך המרווח, כי יתכן שהצילום שהראו לנו היה רק זה שבו השערה בפועל נחתכה בו, ויתכן שזהו היה רק המעבר המיליון.

נזכרתי בניסוי שערכתי לפני כמה שנים, כשהתחלתי לחקור את הנושא, וחזרתי עליו שוב כעת :

תלשתי שערה מהזקן, והכנסתי לתוך הרשת של פיליפס מדגמי 4000, סובבתי את הסכין ביד, במהירות איטית, וכצפוי - השערה נחתכה.

לקחתי את הסכין וניסיתי לחתוך שערה שעל היד, נגד כיוון הצמיחה ועם הכיוון - ולא נחתכה.

מתחתי את השערה המחוברת ליד - באמצעות פינצטה - ונחתכה בסכין המכונה, וכנ"ל בשערה תלושה המוחזקת בין האצבעות ובפינצטה - ונחתכה.

מסקנה - הסכין מסוגלת לחתוך את השערה בקלילות ללא מהירות של רכב בין עירוני, וללא תאוצה גבוהה, אלא באיטיות, כלומר שלא העוצמה והמהירות הם הנצרכים לחיתוך השערה כאשר הרשת נמצאת במקומה.

שערה מתוחה שאין לה לאן לברוח מאחר ופינצטה ואצבעות מרתקות אותה למקומה - אינה מהווה מכשול עבור הסכין, אף במהירות נמוכה, וכן שערה המתוחה בין אחיזתה הטבעית בעור לבין פינצטה, כלומר שהכח הנצרך כדי לבתק אותה קטן יותר מהכח הנצרך כדי לשחרר אותה מאחיזת האצבעות והפינצטה.

אולם כאשר אינה מתוחה אלא היא במצבה הטבעי - הכח הנדרש כדי לקפלה הוא פחות מכח השליפה או הקשיות המתנגדת לחיתוך - והיא מתקפלת.

נמצא ששערות הזקן נוטות בראש ובראשונה להתקפל, ורק לאחר מכן תוכל לבא בחשבון גזירה בין הרשת לסכין, או על מעבר דרך השערות כשכל האפשרויות האחרות חסומות.

אמנם הניסוי של חיתוך בסמוך לעור לא נעשה במהירות של 73 קמ"ש, אולם גם הניסוי של חיתוך בין הרשת והסכין - נעשה כנ"ל. קשה לי להאמין שניתן להניח שאחיזת המנוף של מנגנון המכונה בשערה - היא חזקה יותר מהכח המחזיק שיש בפינצטה ובין האצבעות.

אם השערה מתקפלת בפני מהירות קטנה - מדוע שלא תתקפל בפני 73 קמ"ש, הרי החיתוך יקדם לקיפול רק אם היא לא תספיק להתקפל.

בניסוי זה לדעתי אין להוכיח שהשערה יכולה להחתך גם ע"י הרשת, דאפשר שנחתכה ע"י הסכין (כי הסכין נפגש בשורש השערה ואין לשערה אפשרות להתקפל) אמנם ודאי גם שלא שללת בזה חיתוך ע"י הסכין ללא הרשת כאשר הסכין

מגיע במהירות גדולה, או כאשר היא נאחזת ע"י המנוף כקונטרה דוגמת הפינצטה.

גם מה שהשערה שביד לא נחתכה - אפשר שלא הידקת היטב את הסכין על העור כך שהיתה אפשרות לשערה להתקפל, אמנם אם הסכין יהודק היטב לעור ויגע בשורש השערה, אז ודאי שלא תהיה אפשרות לשערה להתקפל - ותחתך, או לחילופין אם הסכין לא מספיק חד - אז השערה תהיה כמחוסם ויפסיק להסתובב, אמנם כיון שראינו בניסוי זה שכאשר השערה נחתכה כאשר השערה תפוסה ע"י פינצטה א"כ מוכרח שהשערה לא מהוה מכשול, ומוכרח שהסכין לא היתה מהודקת כראוי.

לא הבנתי למה צריך שאחזית המנוף תהיה גדולה מאחזית הפינצטה, אלא צריך שאחזית המנוף תהיה גדולה מכח התנגדות השערה לסכין.

המהירות מוסיפה כח לסכין ואז השערה לא תתקפל כלל אלא תחתך (הקיפול נעשה רק מחמת התנגדות השער לסכין, אמנם אם אין כח לשערה להתנגד לסכין אז היא לא תתקפל כלל אלא תחתך).

להבנתי הניסוי הוכיח שמנגנון החיתוך המופעל במכונה אינו זקוק למהירות ולתאוצה, כמו שבשימוש יעיל במספריים אין חשיבות למהירות ולתאוצה.

מה שהסכין מהודקת היטב לעור ולא חותכת שערות ללא שיהיו תפוסות, ועם זאת העברת תער על השערות בצמוד לעור [בדיוק אותו הידוק] - חותכת את השער ללא שום קושי - מוכיח שמנגנון חיתוך עצמאי תקני זקוק לחוד הקרוב לתער, ולא די לו בזווית של כשישים מעלות.

גם שימוש במכונה בחיבור הסכין למנוע ללא הרשת - כמעט ואינו חותך שערות, אף שמניב צלקות עמוקות מחמת חציבת העור, והכאב שחשתי [חוץ מחציבת העור] הזכיר כאב של תלישת שערות, וכנראה שהיתה שיערה שנתפסה במנגנון ונתלשה.

העור רך וגמיש, וכשאין לו רשת המתנגדת אליו - הרי שהוא מאפשר לשערה להדרס תחת הסכין - גם במהירות הסיבוב של

המכונה, ולכן בניסוי הפעלת המכונה בסכיניה ללא רשת - שערות לא נחתכו [פרט לתלישה, כדכתבת].

אינני שולל, וגם אינני יכול לשלול את האפשרות שיש גם תהליך מקרי של חיתוך שערות כתוצאה ממהירות הפגיעה של הסכין, אולם מאחר ולא זהו המנגנון היעודי של המכונה - הרי שתקלה זו דומה למקרה של תוס' שאנץ של המספריים המחוודות שמיועדות להיות מספריים, ולעתים יש תקלה שגם חותכות עצמאית, ובזאת כתב הרמ"א שמותר להשתמש מעיקר הדין אף שיש חשש שישכח ויחתוך בזוג התחתון.

טענתי היא שהחילוק בין מספרים לתער על פי שיטתך אכן נסתרת מהגמרא שהבאתי, משום שכשהגמרא מבררת את סוג הכלי שאליו התורה התכוונה, באותו זמן היא היתה צריכה לשאול אף על מספרים כעין תער, ואם היא לא עשתה כן זה אחת משתי האפשרויות: א'. או משום שכאשר הגמרא הזכירה מספרים היא התכוונה אף למספרים כעין תער, וע"ז היא אמרה שאין הם משחיתות, וזה תואם לשיטת כל הראשונים (מלבד פשט תוס') שאכן מספרים כעין תער אינם משחיתות כי אף במספרים כעין תער נשאר זיפי זקן בגלל הזוג התחתון, ולפי פירוש זה אם ימצא מספרים שמשחיתות לגמרי כתער ממש הם יהיו אסורות כתער ממש ויעבור על ה' לאוין, כי אם היו מצויות מספרים אלו בזמן חז"ל היו חז"ל אוסרין אותם בהדיא, שהרי הם משחיתות כעין תער דרך משום שלא היו מצויות לכן לא אסרו אותם; ב'. או משום שכאשר הגמרא הזכירה מספרים היא התכוונה למספרים שלא כעין תער שהרי מספרים כעין תער משחיתות, והגמרא אמרה שמספרים אינם משחיתות וזה תואם לפשט דברי התוס' שאכן מספרים כעין תער משחיתות מהשורש ולא נשאר זיפי זקן כלל והגמרא לא הזכירה אותן משום שאין דרך לגלח בהן כלל, או שלא מצוי לגלח בהן בצורה המשחיתה את הזקן לגמרי בגלל הזוג התחתון, ולפי פירוש זה אם ימצא מספרים שמשחיתות לגמרי כתער ממש הם יהיו מותרות משום שאין דרך לגלח בהם ודינם יהיה כתער, כי אם היו מצויות מספרים אלו בזמן חז"ל והיה אף דרך לגלח בהם, היו חז"ל אוסרין אותם בהדיא, שהרי הם משחיתות כעין תער וכן דרך לגלח בהם, דרך משום שלא היה דרך לגלח בהם לכן לא דיברו בהם חז"ל ולכן לא אסרו אותם; עוד י"ל שמספרים

שמשחיתות לגמרי לא היו מצויות כלל בזמן חז"ל דאם היו מצויות מספרים שמשחיתות ממש א"כ למה לה לגמרא לעבור ממספרים למלקט וריהטני דז"ל הגמרא: 'ופאת זקנם לא יגלחו: יכול אפילו גלחו במספרים יהא חייב? ת"ל: לא תשחית; אי לא תשחית, יכול אם לקטו במלקט וריהטני יהא חייב? תלמוד לומר: לא יגלחו', ואם מספרים שמשחיתות לגמרי היו מצויות בזמן הגמרא אז הגמרא היתה חייבת (לשיטת תוס' מדין לפלוג וליתניה בדידה) להמשיך כך: אי לא תשחית, יכול במספרים כעין תער יהא חייב? תלמוד לומר לא יגלחו כו', כלומר שמספרים שמשחיתות לגמרי אין בהם דרך גילוח ולכן המגלח בהם פטור, או (לשיטת שאר הראשונים) הגמרא היתה צריכה להזכירם ולחייב בהם כתער ממש ותמשיך כך: ופאת זקנם לא יגלחו: יכול אפילו גלחו במספרים יהא חייב? ת"ל: לא תשחית; בד"א במספרים סתמא אבל במספרים כעין תער חייב; אי לא תשחית, יכול אם לקטו במלקט וריהטני יהא חייב? תלמוד לומר: לא יגלחו כו'; עכ"פ מאחר שהגמרא לא הזכירה מספרים שמשחיתות לגמרי מוכח שלא היו מצויות אמנם אם היו מצויות היו אסורות מדין השחתה או שהיו מותרות מדין שאין דרך לגלח בהם, ונפק"מ לענין מכונת הגילוח שמשחיתה לגמרי כתער מהשורש ודרך לגלח בה שלכל השיטות היא אסורה וז"פ; ואני על משמרת אעמודה שהלבשת את פשט דברי התוס' על דברי שאר הראשונים כפי שכתבתי בהגהותי על מעט ממה שעברתי ועוד היד נטויה, עד שאשמע ממך דבר שיש בו ממש.

החילוק בין מספרים לתער על פי שיטתי כלל אינו נסתר מהגמרא שהבאת, שהרי הגמרא בשלב זה עסקה עדיין בבירור הכלי שאליו התורה התכוונה, ורק לאחר המסקנה שרק תער הוא האסור - יש לומר כן, וביאור הסוגיא אינו 'השיטה שהמצאתי', אלא שלאחר שהיה פשוט לי שיש לאסור - מו"ר שליט"א אמר לי את ביאור זה, וטען שכך היא הפשטות.

אם דבר הוא מותר - אזי הוא מותר, וגם אם מתחדש לת"ח שדבר הוא מותר וראיותיו טובות - אז הוא מתחיל להיות מותר מעכשיו.

כ"ש שאת ההיתר לא אני המצאתי, ובהיתר זה נהגו בחורי הישיבות בעשרות השנים האחרונות על פי הוראת רבותיהם, כמבואר במכתבו של מו"ר הגר"י ברנדייס שליט"א המובא

בקונטרס, וכשהוא מעיד על מה שהיה רווח בישיבות באירופה, וכן ראה את תמונותיהם של בחורי ישיבת חברון הקדומים שהיו מגולחים - הרי זו עדות למה שגדולי הפוסקים בדור הקודם היו מורים הלכה ולמעשה, ואין לנו לעשות את עצמנו הרבה יותר חכמים מהם, ובפרט שהשינוי המציאותי מאז ועד עתה הוא מזערי, כי על פי עדותו גם אז לא נשארו זיפים, ואדרבה, פעם הסכין היתה חדה יותר [כמבואר בלשונות הרבנים מלפני שלשים-שבעים שנה, אא"כ תטען שלא הכירו את המציאות היטב], והיום בשל השילוב המדויק יותר של הרשת עם הסכין - שמחליקים זה על זה במדויק - כבר אין צורך בסכין חדה, והרי גם אתה יודע שהרב פרנק התיר בהסתמך על כך שלא ילחצו, כלומר שאם לחצו לא נשארו זיפים כבר לפני עשרות שנים, ולרבים מאלו שהתירו למעשה, על פי עדות מו"ר, היה בהם הרבה ריח של תורה.

בפתיחת החוברת ובסיומה כתבתי שגדולי ישראל אסרו את השימוש במכונה, ושצריך לשמוע להם, ושלא באתי אלא ללמד זכות על המשתמשים כבר.

כמדומה לי שבהיתר זה נוהגים הלכה למעשה הרבה יותר יהודים שומרי מצוות מאשר מגדלי הזקן [כולל דיירי חו"ל], וכלל אין זה פשוט להפוך אותם לעבריינים במחי יד, גם אם כך הבנת בראשונים, ובפרט שלפי שיטתך - גם מגלחי הזקן במכונה 'כשרה' לא נמלטו מאיסור, ורק בסם נראה לך להקל למעשה, ובכך הפכת אלפי אנשים לעבריינים.

לא אומרים פוק חזי ממנהג שידוע שמקורו בא מטעות, ואף אם ינהגו כן דור אחר דור כל בית ישראל מבטלין אותו דאין לו טעם לסמוך עליו, וכל זה פשוט ועל כן צריך לבטל מנהג טעות זה שנוהגים בו "כל בית ישראל", כי הוא לעבור על דין תורה בחמשה לאוין דגילוח זקנו וכל מי שיש בו ריח תורה יראה לבטל מנהג זה שנעשה בטעות וכל המבטל מנהג זה תע"ב.

ולדעתי אף אם תמצא הבנה אחרת בדברי הראשונים, אם לא תכחיש לגמרי ותוכיח שלא כדברינו אזי עכ"פ מידי ספק לא יצאנו וספק דאורייתא לחומרא, ולא ראוי לפרסם קונטרס זה ולהכשיל בו אף בחורי חמד של ימינו שמחפשים

קולות ומחפשים אפילו פסק אחד של מאן דהו לסמוך עליו שיתיר להם איסור זה, וברצונם להדמות לחבריהם, אמנם באיסור הם לא יעשו כן; ואף באמרו שענין זה הוא לימוד זכות גרידא - לא היה ראוי לעשות כן, כי אין הצר שוה בנזק המלך בפרסום לימוד זכות זה כי היה אפשר שתאמר לימוד זכות זה בסתר בינך לבין בוראך ולא זכות שתגרום חובה לאחרים שלא נהגו כן, ובפרט שרבים מחכמי ישראל מתריעים ע"ז.

וכתבתי לך בהדיא שהמגלחים במכונה כשרה יש להם על מי לסמוך דהיינו על כל הראשונים (מלבד הרמב"ם הסמ"ג והמאירי) כפי עדות החת"ם סופר והמשנה למלך וכפי מה שראיתי בעצמי, ועפ"י ביאור החת"ם סופר בשיעור קריצת הציפורן [והוא הביאור היחיד במפרשים ואין מי שחולק עליו בהדיא], ולפ"ז כל עוד נשארים זיפים לא עוברים על איסור דאורייתא דתער, וכן פשוט גם כל חכמי זמננו דבעינן שישארו זיפים.

ובסם לא כתבתי שהוא מותר בדיעבד, אלא כתבתי שהוא מותר לכתחילה, וכפי שכתבו הראשונים והאחרונים שהרי אין זה דרך גילוח, וכתבתי עוד שאף לדעת ר"א דבעינן קצת דרך גילוח - גם כן מותר.

כשאני מסביר דברים אלו באר היטב וזה גם תואם למה שכתבו כל חכמי ישראל - אני מזכה את כל בית ישראל שעד היום גלחו באיסור - שלא יגלחו באיסור אלא בהיתר של השארת זיפים או גילוח בסם וכך למונעם מאיסור, משא"כ בפרסום דבריו לרבים - ימנעו מלחזור בהם, ואף בחורים חדשים ינהגו כן.

וגם מש"כ שבפתיחת החוברת כתבת שגדולי ישראל "אסור" את השימוש במכונה. וש"צריך לשמוע להם" אין זה כל כך מדויק כי כתבת בשמם ש"יתכן שאינו יכול להתבסס על המנהג" וכן כתבת שהם רק "עוררו על החשש" ולא כתבת חד משמעית שזה "אסור", וכן הזכרת בדבריך שהוא "מנהג שרווח באירופה" ומילים אלו מכוונות להחליש את איסורם ולא להחזיקו, וסיימת ש"ברור השומע להם ישכון בטח" כאילו אין זה מעיקר הדין אלא רק משום מצוה לשמוע לדברי חכמים (ולא משום שכן האמת), ולעומת זאת מיד לאחר מכן כתבת את שיטתך וכינית אותה בשם "ההיבט ההלכתי וההיבט המציאותי-טכנולוגי", וכן הגדרת את המונחים של מכונת גילוח כפי הבנתך, וכל הדרך הכנסת את דברי תוס' היחידים ועירבת אותם עם שאר הראשונים כעסקת

חבילה, וניסית לדחות את כל מי שאומר אחרת בדברי התוס' (אף כי יאמר לדכותך שהבאת את כל דבריהם, ולא העלמת כלום ממי שאומר אחרת ממך, אשריך כי איש אמת אתה, רק כונתך ללמד זכות קלקלה את השורה לפי דעתו).

מובן שלא בדית מלבד כלום אלא כתבת רק את מה שהיה נראה לך ביותר כנכון על פי דרך הראשונים, אולם בדיוק כך גם אני עשיתי, ולאנשים שונים ישנה תפיסה שונה, שלא בהכרח מביעה רצון להחטיא אחרים, וכדו' אלא היא הביטוי של שורש נשמתם, ואם באופן תדיר הייתי מגיע בלימודי רק למסקנות להתיר - היה מקום לחושדני בקלות דעת וברצון להקל מעל עם ישראל את עול המצוות, אולם לא כך הוא, וכשהדבר נראה בעיני כאיסור - אינני מסתירו, כגן ערלה בפסיפלורה, החיוב לעשר לאחר השגחות, חוסר התועלת שבצירוף סל לאחר האפיה, הבעיתיות שבשימוש בכהן, הבעיה שבאכילת כזית בן ימינו ללא ברכה אחרונה, ועוד ועוד.

אינני רואה כל חשיבות באם החלל הוא ברוחב פעמיים או פי ארבע מהשערה, מאחר ולסכין יש מספיק סיבובים כדי לחתוך את אותם הזיפים שיצליחו לגעת ברשת, כך שהרחבת החריץ אינה גורעת שהרי אף שמספר החיתוכים יקטן - אולם מספר הזיפים שיכנסו לשם יגדל.

ברור שהנהגות בחורי ישיבה הם לא מדד לדברי הלכה, אולם לא נשכח שגם הפרסומת הרבה שעושים נגד המכונות - אינה נובעת בהכרח מידיעה ההלכה בשורשה.

ברור שמנהג טעות אינו עוקר הלכה, אולם כמה זהירות צריך עד שמחליטים שהמנהג הוא שגוי.

השבתי לבחורים רבים ששאלו אותי "אינני אומר לך מה לעשות, אלא רק מספק נתונים, למד בעצמך את הדבר, שאל את רבותיך, וקח על עצמך אחריות למעשיך, ואל תפיל עלי את ההיתר", וכמה שלילה יש בבחור שממשיך להתגלח ביודעו שעובר הוא על חמשה לאוין, וכמה תועלת יש באם יודע שאין זה איסור ודאי.

ודאי שמרחב החריץ הוא ענין חשוב עד מאוד כי את כל מסקנותיך הסקת ע"פ צילום פיליפס שבו ראית שהשערה כביכול לא התקפלה, אמנם אם החריץ רחב אפילו פי שנים בלבד ורואים בצילום זה שהשערה לא זזה עד סוף החריץ - ממילא מוכח שהיא נחתכה בסכין ולא ברשת וממילא אף לשיטתך חייב לומר שהשימוש במכונת גילוח אסור מדאורייתא, ואין לומר נמי שהחלל הנראה הוא המשך החריץ כי אז חלל החריץ לא יהיה אלא רוחב שערה אחת, וזה לא יתכן כי אין אפשרות בחוקי הטבע ששערה תיכנס לחלל שהוא בעובי השערה.

ובקשר ל"שילוב המדויק" של הרשת עם הסכין אינני יודע כמה זה מדויק וגם לא מוכח בשום מקום שאין הפרש בין הסכין לרשת בעובי פחות מעובי שערה, כך שהשערה תחתך מהלחץ, ומי הודיענו שהשערה לא נחתכת מברזל הסכין (אפילו אם עומדת בסמוך לרשת) - כי אפשר שאם הסכין היה מעוגל וחלק השערה לא היתה נחתכת, או עכ"פ (אם השערה היתה מספיק ארוכה) שאז השערה היתה מתקפלת.

ומהרב פרנק רואים בדיוק הפוך, רואים שכאשר הוא הבין שהמכונה לא מותירה זיפים מיד כתב שלא ילחצו כי חשב שזה יפתור את הבעיה (וכתב שאם ילחצו על השערה אז השימוש במכונה אסור), ומוכח שמתחילה שהתיר את הגילוח במכונת גילוח, היה זה רק כי הבין שנשארים זיפים.

מנהג טעות אינו עוקר הלכה ובפרט שהוא גובל באיסורי לאוין דאורייתא, וודאי שאין אני בר הכי לאסור את המותר, אמנם מאחר שכל גדולי דורינו כאחת כתבו שהוא אסור, א"כ ודאי שניתן להביא אסמכתאות לענין, וכ"ש שאני יכול לפרסם את דבריהם, משא"כ אתה לא בר הכי להתיר מה שכל פוסקי זמנינו כתבו חד משמעית לאסור, ואף שכעת אין אתה רואה לשיטתך פגם בתיאוריה שלך, אולם שומא עליך למצוא אותו.

ותמונות של בחורי חברון מימים קדמונים מגולחי זקן לא מעלים ולא מורידים דאם הוא מנהג טעות אז נדון אותם יחד לכף זכות שהלכו אחרי מנהג טעות זה וגלחו שערם, וכן אפשר שגלחו זקנם ע"י סם וכדומה.

והמשגיח של ישיבת חברון הרב מאיר חדש וראש הישיבה הרב חצק'ל סרנא לא השאירו פסק הלכתי בנוגע למכונות גילוח, כך שאיננו יודעים מה

היתה דעתם בנושא זה, וודאי שמתמונה של כמה בחורי ישיבות אי אפשר להסיק מסקנות נגד דעתם המפורשת של כל גדולי ישראל במשך כל הדורות. ובחורי ישיבות אף אם תאמר להם אלף פעם שאין אתה פוסק הלכה אלא מספק להם נתונים וכדומה, אמנם ברגע שאתה מדבר בהחלטיות כה גדולה ובפרט שרצונם עז להיות מגולחים בהיתר, ובפרט שכל החוכרת שלך מסודרת באופן שהכל נראה חלק, בלי הצגת הצד השני כראוי, והפכת את כל גדולי ישראל כטועים, מה יעשה הבן ולא יחטא.

וכמה שלילה יש בבחור שחושב שיודע יותר מכל גדולי ישראל ומגלה זקנו באיסור וכמה תועלת יש באם ידע שיש בזה עכ"פ צד אמיתי של איסור, או לפחות חשש איסור דאורייתא, ושיתכן שעובר הוא על כמה לאוין בכל גילוח, וכ"ש באם הוא יודע שזה ודאי איסור.

לא הבנתי מה הרווחת בזה לחלוק על הבנת החת"ם סופר כי אדרבא לפי זה עליך להחמיר יותר ולאסור אף זיפים של כמה ימים, ולא תתיר אף השחתת הזיפים לגמרי, והרי המכונה אפילידי שהתירו חכמי הזמן משאירה זיפים יותר משיעור החת"ם סופר כי ניתן לאחוז את השער באצבעות ויתכן מאד שכבר לא יעברו על השחתת הזקן, משא"כ לשיטתך שגזרת על כל העולם להשחית זקנם לגמרי, דבמכונת אפילידי יש ספק ספיקא להקל (ספק כהחת"ם סופר, ספק כפשט רש"י, ואת"ל כפשט רש"י י"ל דדי בהנשאר מהאפילידי להחשב כקריצת הציפורן), ויתכן ששיעור זה מספיק אף ל"כדי שינטל בזוג" שכתב הרמב"ם, ויצאו לכו"ע, ולהיפוך אתה גורם להשחית את הזקן לכו"ע, דהרי אף לשיטת התוס' י"ל דאם יש בזה דרך גילוח - אז אסור כנ"ל.

כיצד אנו יכולים לדעת מדוע רב אשי לא הזכיר מספריים כעין תער לגבי הזקן, עד כדי שאנו נאלצים להיות תלמידי דיוקם של תוס' בזה.

עדיין אינני מבין את דבריך "ודאי שמרחב החרץ הוא ענין חשוב עד מאוד כי כל מסקנותיך הסקת ע"פ צילום פיליפס שבו ראית שהשערה כביכול לא התקפלה, אמנם אם החרץ רחב אפילו פי שנים בלבד, ורואים בהסרטה זו שהשערה לא זזה עד סוף החרץ, וממילא מוכח שהיא נחתכה בסכין ולא ברשת, וממילא אף לשיטתך חייב

לומר שהשימוש במכונת גילוח אסור מדאורייתא ואין לומר נמי שהחלל הנראה הוא המשך החרץ כי אז חלל החרץ לא יהיה אלא רוחב שורה אחת וזה לא יתכן כי אין אפשרות בחוקי הטבע ששורה תיכנס לחלל שהוא בעובי השורה" - שהרי לפי ההסבר שלי השורה לא נחתכת באויר אלא על הרשת, ולמאי נפ"מ רוחב החרץ, וגם אתה אמור להודות שישנן שערות שנמצאות בדיוק על הרשת שהן נחתכות בסיוע פעיל שלה, ומדוע אין לומר שצילום זה מראה דוגמא לזה, וכן, גם אתה חייב לומר שהסכין עובר לא בחלק הפנימי של החרץ ולא בחלק החיצוני - אלא באמצע, ולהיכן נעלם מההסרטה החלק החיצוני אם החלק הכהה הוא אויר ולא המשך הרשת.

אגב, לפני כמה שנים הרב דרעי אמר לי שהם באמצע סדרת צילומים מיקרוסקופיים, ומאחר ולא שמעתי ולא ראיתי שום פרסום של צילומים אלו - כנראה שלא יכלו להוכיח מידי אף בניסוי מכוון.

נזכרתי בעוד ניסוי שעשיתי לפני שנים - הרחקתי מעט את הסכין מהרשת על ידי שתחבתי משהו זעיר בין ציר הסכינים לבין הרשת, ובהרחקה מועטת [כמדומה לי של נייר כסף] - החיתוך נשאר, וכשהרחקתי מעט יותר - במקום חיתוך היתה משיכת שער כואבת, כך שברור שלא היה חיתוך שערות מכח סיבוב הסכין ללא הקונטרה של הרשת.

ברור לך שההפרש בין זיפים הנשארים עם או בלי לחיצה - הוא הפרש זעום שאין בו כדי להתיר את האסור, כך שאינני מבין את הדחייה מהרב פראנק.

אינני מבין מדוע אין אתה מודה שהמנהג הקדום שרווח אצל הבחורים הצדיקים והלמדנים והפרומרים היה להקל בזה, ובד"כ רבותיהם לא התירו להם לגדל זקן.

כששואלים אותי בחורים - התשובה היא תמיד שאצלי לא ישמעו היתר, אלא שישמעו את הנידון, ושישאלו את רבותיהם או שיקחו אחריות על עצמם.

אינני מבין מדוע אין אתה רואה זכות בכך שמי שמגלח - לפחות ישייף את קצה הסכין ויהפוך אותו ללא חד, כך שהוא בפועל משנה את דגם המכונה שלו כאילו היתה מכונה ישנה.

ברור שאם לא מקבלים את הקולא היוצאת מדברי החת"ם סופר - הרי שיש לאסור גם את ה'מכונות הכשרות', ולפי הנסיון נראה שלא ניתן לאחוז את הזיפים באצבעות, וברור שאינו ניטל בזוג ולא באצבעות, ולשיטתך לא אמור להיות בזה היתר אלא איסור 'באישור הרבנים', וזאת מה שאני מראה למתעניינים - שהמנהג הרווח תמיד היה לא כשיטה זו, וממילא אין שום מקום לאסור מספרים משחיתות ועם זה להתיר מגה-אפיליידי, ואל תשכח שלפי ההסבר שלך שמרויחים כמה שיטות - עדיין לא היה מקום להתיר אם היינו מתייחסים לזה כלאיסור דאורייתא אלא היה לצאת במודעה רבה להתחיל לגדל זקנים.

ועוד ברור שהשימוש במגה אפיליידי הפך ל'דרך גילוח' לפי הגדרותיך, ולפי שיטתך בסוגיא היה לרבנים לאוסרו אף אם יש מקום לצירופים שאין בזה איסור תורה.

הערות הרב י'. ט'.

(א) תחילה הערה כללית. דומני פשוט שגם אם צודק כת"ר בכל דבריו הרי כלפי הקורא המצוי - ישיבה-באחער שאינו מהסס להקל בדאורייתא ע"פ דברי פוסקי הדור המפורסמים גם כשאנו מבין הנימוקים לגמרי, וכך ראוי ויפה לו - אין בכך כדי להועיל לו; אם הוא מיקל הרי הוא מזלזל באיסור דאורייתא חמור גם לצד שכלפי שמיא כת"ר צודק. וברור שמי שאינו נוהג כקולי וכחומרי דכת"ר (או כקולי וחומרי ד'אחד הפוסקים' שהתיר, או כקולי וחומרי דהגר"מ פיינשטיין) - הוא קל דעת ואף גרוע מזה אם הוא מגלח במכונה על סמך ההיתר. (מצד המעשה היה ראוי להגדיר 'רשע' אלא שבמציאות רובם אומרי מותר אף שאין להם הסבר מניח דעת לאמירה זו); הרי רובם ככולם של הפוסקים המפורסמים בדורנו (הגרשז"א [כדלהלן] הגריש"א המנח"י החלק"י ולהבחל"ח הגרנ"ק והשבט הלוי וכך הגר"ש דבליצקי וכך גדולי הדור המפורסמים כסטייפלר והרב שך והגרנ"ק) סוברים שזה ודאי או ספק חמישה לאוים, ויצ"ל קול קורא שיש כאן איסור דאורייתא (אינו תח"י כעת אבל דומה שאפילו לא נוסח כספק) בחתימת הגריש"א הגר"ש ווזנר הגרנ"ק הגראי"ל שטיינמן הגרמ"י ליפקוביץ והגרנ"ק. היביע אומר כמדומה שלמעשה אוסר ובמקפידים על כללי ההר צבי נוקט שאין לעשות כן אך יש למיקל על מי לסמוך. וצ"ב בדיוק בדעתו אבל בערך כנ"ל. ומה שהביא שמועה בשם האור לציון הנה בספר אור לציון אין כלום, וצ"ב אצל תלמידיו מה פסק למעשה, ולעצרי אין לי זמן (מסתמא אפשר לברר אצל הרב שלמה זעפראני שהיה מהעורכים של האור לציון ודן לפניו הרבה בהלכות שונות). לכן נראה לי שצריך להדגיש יותר שזה לימוד זכות ובאור טעמי המתירים ודעתו האישית של כת"ר ולהדגיש שזה לא יכול לשמש נימוק להיתר למי שלא קיבל הוראה כזו מרבותיו.

ברור שמי שלא למד היטב את הסוגיא - אמור לא לסמוך על אברך אלמוני מרכסים נגד כל גדולי הפוסקים, וכן ברור שמי שנערוויסט, או סתם ירא שמים רגיל - לא יסמוך עלי כלל; אולם מי שמעונין ללמוד את הסוגיא - הרי שיש לו כעת את החומר במרוכז, ואפילו יש לו למי לשלוח השגות והערות [נכמו שעשה כת"ר]; ואם הוא גם מו"צ ולא רק בחור ישיבה קל דעת - הרי שמותר לו גם להגיע למסקנא שטענותי ראויות לסמוך עליהן; ואם הוא סומך על היתרו המפורסם של רב הונא [כיון שעבר אדם עבירה ושנה

בה נעשית לו כהיתר] - הרי שבודאי שעדיף שיחשוב שהדבר מותר שהרי עכ"פ אומר מותר הוא שוגג ולא מזיד, וכלפי שמיא לא תהיה עליו טענה גדולה [מאחר ולאחר קריאת החוברת יש מקום לחשוב שאולי אפילו הדברים נכונים]; ואם הוא בר דעת וגם לא מרובע - הרי שאולי בסתר לבו יהיה מותר לו לחשוב שחלק מהרבנים שצינת לא הכירו את כל החומר אלא הורו כפי המקובל - ויש שיראו בזה אפיקורסות ויש שיראו בזה יתרון - תלוי לפי מקום החינוך. מאחר והדגשתי בתחילת החוברת ובסופה שחייבים לשמוע לרבנים - הרי שיצאתי יד"ח. לא ראיתי שמקובל לכתוב בחוברות בירור מסוג זו - שאין לשמוע למה שכתוב בחוברת אלא שיש לחוש למי שסובר אחרת.

(ב) אני משער שאצל כת"ר העיקר הוא בירור הסוגיא עצמה, ברם בודאי שכת"ר עמל על דיוק הציטוטים והדיונים בדעת הפוסקים ובנקודה זו דומה שיש מה להעיר וכדלהלן (לגוף הסוגיא לא השתכנעתי ונ"ל יותר שמספריים שהתוצאה שלהן כתער - אסורות, והרי אם תלוי בשם הכלי זוג התחתון היה מותר, ובפוסקים נראה שאם אכן ישתמשו רק בתחתון הוי דאורייתא וזה שהוא רק גזירה יתיר כהבנת החת"ם סופר שהוא מפני שהיא גזירה רחוקה שיקרה כך. ואמנם צריך לעיין היטב בלשונות הראשונים וכ' וצריך לייחד לזה זמן מסודר).

לא הבנתי היכן הבנתם בראשונים שהשימוש בזוג תחתון הוא דאורייתא, ראה לדוגמא שלון הריטב"א מכות כ"א. "ומשורת הדין כל שהוא במספריים אפילו כעין תער מותר אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים, וכן ראוי לעשות; ועוד אמרו בתוס' כי גם במספריים יש ליזהר מפני שהזוג של מטה משחית כתער, ואמרו כי הרב רבינו יעקב מקוצי היה אומר לספך הזהר שלא תנוד זוג של מטה", וכיצד היו מקילים כל כך בחשש דאורייתא, וכלל לא הבנתי את דברי החת"ם סופר שחשב זאת כחשש שאינו מצוי.

בדעת הגרשז"א. כת"ר מתייחס להליכות שלמה כשמועה, ברם הדברים שנמצאים שם הופיעו במנחת שלמה ח"ב מכתב יד הגרשז"א בתשובה לשואל, ושולל שם בפירוש הרעיון שמספריים מתיר בלי קשר לתוצאות וכן שולל במפורש היתר ההר צבי שלא להדק, ומסתפק מצד שברגע החיתוך השערה בולטת מחוץ לגומא ונשאר חלק ממנה וכותב שיש להסתפק אם מודדים ברגע החיתוך או במה שנשאר וכותב שאינו יכול להורות לא איסור ולא היתר (ראיתי

מציינים שבספר 'ועלהו לא יבול' מופיע נוסח השאלה ומבואר שהיה שעת הדחק גדול ומ"מ חשש לדאורייתא ולא הסכים להתיר, ויל"ע שם). המענין הוא שכמה שנים אחרי יציאת מנחת שלמה ח"ב וח"ג הוציאו מהדורה אחרת בשם מנחת שלמה תנינא ובה השמיטו חלק מהתשובות שבח"ב וח"ג וביניהם השמיטו תשובה זו. בהקדמה לא הזכירו ההוצאה הקודמת אבל כתבו שהדפיסו רק תשובות שנראה שהם סוף דעתו בענין, וכנראה התכוונו לרמוז שהשמיטו דברים שנתעורר להם סיבה לחשוב שאינם סוף דעתו. בנושא שלנו אני משער שהסיבה היא שהיה ידוע להם שלשואלים פרטיים הוא ענה יותר חריף לאיסור וחששו שחזר בו מהנוסח של אני יכול להורות לא איסור ולא היתר (התשובה שם משנת תשכ"ה כמדומה); וכידוע בישיבות לא מדובר בשואל אחד או שנים וכמעט כל בחורי קול תורה גילוהו זקנם בכל שנות כהונתו, וברור שזו הייתה שאלה קבועה; פגשתי לפני יומיים ברחוב את המו"ל של מנחת שלמה (ר"א רוטר שיחי) ושאלתי אותו לפשר ההשמטה והשיבני שנכנס להדפסת המנח"ש אחרי העריכה ואינו יודע ומן הסתם ר' אהרן אירבך ב"ר מרדכי ידע לענות כי היה מעורכי המהדורה. וכיון שר' אהרן הנ"ל הוא ממחברי הליכות שלמה זה מסייע להנ"ל (גר ברח' אגסי בי-ם). ואוסיף לכת"ר שלפני זמן היה נוגע לי ענין אחר בהליכות שלמה ואחד מידידי דן בענין עם הגר"ש אירבך ולמרות שדעתו האישית הייתה לא כמובא שם בשם אביו וגם הוסיף פקפוק ששמע מאביו בעניין דרך דיבור בכל זאת אמר שאם בהליכות שלמה מופיע הוראה למעשה מאביו הרי ההליכות שלמה ידקדק בשמועותיו. הארכת לי למען הדיוק אבל ה'תכלית' היא שיש תשובה בכתב יד הגרש"ז שזה שאלה של דאורייתא ואינו מקבל ההיתרים המפורסמים, ובספר הליכות שלמה שהוא דייקן מבואר שבע"פ אף החמיר יותר.

ברור שמרן הגרשז"א זצ"ל יצא מנקודת הנחה שכדי לאסור בעינן שני טעמים - גילוח והשחתה, וכששניהם מתקיימים - היינו איסור תער ללא חשיבות באיזה שם כלי החיתוך נעשה, ולא הבנתי כלל מנין לו מקור לזה, ולא כיצד הסתדר עם ההיתר של 'מספריים כעין תערי' - שמוגדרות בראשונים כמספריים שמשחיתות, שלדבריו היינו הגדרת תער; עוד ברור שהחשיב פנים חלקות כמושחתות [אפילו בעת כתיבת התשובה, בשנת תשכ"ה, וממילא אין לומר שהמכוונות דידן

חמורות יותר מהמכונות מלפני כמעט חמשים שנה כי כבר אז החשיבו אותן כמשחיתות], ועם זאת החשיב כ'לא מעשה השחתה' - חיתוך שבעת החיתוך נשאר שארית מזערית ולא משמעותית; נקודת הספק שלו היתה האם 'השחתה' נמדדת ברגע החיתוך [שבמכונת גילוח נחשב כ'לא משחית'] או בתוצאה הסופית [שבמכונת גילוח נחשבת כמשחית]. אינני מבין כיצד יוכל להסביר את דברי הראשונים שהגילוח במספריים חדודות הוא רק חומרא, ודי לבקש מהספר [הגוי] שלא יניד את הזוג התחתון המשחית כתער, ולקוות שישמע בקולו; בקיצור, לא הבנתי כלל את דבריו, עד שיסביר לנו זאת בתחיית המתים בב"א.

ברעת החזו"א. גם כאן אין אלו 'שמועות'. זו תשובה בשבט הלוי שמעיד שהחזו"א בשיחה איתו היה פשוט לו שהוא איסור דאורייתא וזו עדות בכתב מהסטייפלר שנוסחה על ידו ונכתב ע"י בנו הגר"ק שכך הייתה דעת החזו"א, הלשון שם הוא ש'מעיד' בשם החזו"א ולא כתוב מי המעיד ודומני שהכוונה שהגר"ק כותב שאביו מעיד, יעויין שם. (אגב הסטייפלר כידוע לא האמין ולא התייחס לשמועות בשם החזו"א. וכשטענו לו שיש איזה סוג או צורה בגילוח שהחזו"א לא אסר הגיב שאין להאמין לשום שמועה בשם החזו"א...); גם העדות מרבי נח ברמן ז"ל היא עדות של יהודי בן תורה ויר"ש שנמסרה והובאה ע"י ת"ח (יהיו הדברים לעילוי נשמתו - היה בשעתו מראשי ה'פעילים' ושבק חיים בשנה החולפת), ואם כת"ר חפץ הוא יוכל מן הסתם למצוא עוד ת"ח ששמעו זאת מהחזו"א. מה שכן שיש איזה עדות שפעם שאלו אותו שהגרמ"פ מיקל ואמר שמכיר אותו ושאו"ל המכונות באמריקה שונות אבל באלו שבדק כולם אסורות. וכנראה שהסיפור על שניים מאמריקה שהתיר להם הוא פרי המעשה הזה או דומים לו.

כת"ר חזר ואישר את מה שכתבתי שיסוד הוראת החזו"א היא בשמועות, וידעתי שאת שמועות אלו הפיצו הרב ברמן ז"ל והגרש"ה וואזנר יבלח"א, וכוונתי היתה שכאשר ישנה תשובה המופיעה בשו"ת או בספר שנכתב ע"י המחבר - הרי שהתכוון שהדברים יקבלו תוקף של הוראה לרבים, וממילא התייחס לבירור ברצינות, ואם זה החזו"א - הרי שסימן זה בחזו"א קיבל תוקף של 'חזו"א', ואם יסוד הדברים הוא בשמועה - אין לנו להתייחס לזה יותר מלשמועה, שאף

שאינ לפקפק על נכונות העדות, אולם יש לפקפק על מידת הרצינות שיש לייחס לזה, שהרי ברור שלא כל מילה שיצאה מפי החזו"א היתה במלא העומק כמו הסימנים בספריו; אם נקבל את ההוכחות שחז"ל לא אסרו מספריים משחיתות נטענתי שאין שום מקור לאסור בזה, ושהאוסרים המודרניים מתבססים על חת"ס סופר שלא היה ולא נברא - הרי שכל הנידון הוא טכני, ואינני מאמין שללא ניתוח הסרטה מיקרוסקופית ניתן לדעת משהו ברור בזה, וזה כמובן לא עמד בפני החזו"א.

בדעת ההר צבי. במצמיד לעור - לשונו של ההר צבי מלמדת בבירור שהוא מודה שזה חמישה לאוין, וש'דינו כתער', וכמדומה שכך הבינו הכל את הדברים. והקושיה מהמציאות שקשה להקפיד היא קושיה טובה אבל ההר צבי סמך שמעשים בכל שבת שמקילים במה שאינו פסיק רישא; אפשר להתווכח אם צדק וייתכן שאפשר לדון אולי אין זה הוכחה מכרעת שאסר אבל נ"ל שבודאי א"א לצטטו כמתיר; ואגב בהדרת פנים הביא מכתב מר' שבת רוזנטל שיחי' ממכון הרב פראנק וממקורביו שכותב שהרב פרנק לא התיר את כל המכונות, וצ"ב.

לא הבנתי היכן אתה סובר שטעיתי, לשון ההר צבי המובאת במכתב שבשו"ת חלקת יעקב, ומובאת בקובץ שלי במקורות 'לכן אני אומר לכל שואל שיזהר שלא להדק המכונה להבשר דמתוך ההידוק יבא לידי גילוח ממש, אבל כשאינו מהדק כ"כ אז אינו בגדר פס"ר שיבא לידי גילוח ושריא' - תואמת למה שכתבתי 'בהגהות הר צבי התיר להשתמש במכונות הגילוח כאשר נזהרים שלא להדק את המכונה לבשר, שאז אינו בגדר פס"ר שיבא לידי גילוח' - אף שאינני יודע כיצד התיר על סמך זה אם אכן חשש לאיסור דאורייתא; הערה כללית - אי אפשר לדחות לימוד סוגיית כתוצאה משליפת פוסקים שהורו אחרת; יש לדעת מה אמרו ומדוע, וניתן להפעיל את הראש שלנו ואת מקורות המידע שיש לנו ולנתח לבד, התורה לא נעצרה בשום פוסק! ברור שגישתם של רבים היא אחרת, אולם המעיינים בעצמם בודאי אינם רשעים.

[הרעיון שההר צבי התכוון לחומרא שברמ"א דומה שנשללת להדיא מלשונו, וגם מסברא אינו מובן. החומרא שם היא אטו יגלח בזוג התחתון ובמכונה אין סיכוי לדבר כזה, ועלינו לדון בהגדרה ההלכתית של המצב הנתון לבדו; גם אם אינו מוכרע הרי א"א להתיר מספק שמא יש מי שהתיר בשעה שיש רבים שסוברים שאסור מן הדין; אגב כנראה עיקר ההבנה בפוסקים שמניד תחתון לבדו אסור מדאורייתא וזה שהוא רק חומרא הוא לא בגלל שאם יארע כן מותר מדינא אלא מפני שאין צריך לחשוש שיקרה דבר כזה ובחת"ס כתב שהוא חשש רחוק יעו"ש].

מה אעשה שכך משמעות דבריו במכתב הנ"ל: "מה שנדפס בשמי לאסור מכונה חשמל אינו נכון, רק השבתי לשואלים אותי על זה דהיכי שהמתגלחים יצאו נקיים באופן שהבשר נעשה חלק לגמרי שלא נשאר עליהם שום רושם - דגילוח כזה דין תער יש לו, כמו שכתב הרמ"א בגילוח במספריים שמותר בפשיטות: 'ומכל מקום נזהרים כשמסתפרים במספריים שיעשה הגילוח בחלק העליון מן המספריים וכו' ופן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער', ולפי זה במכונה שהנסיון הורה שמגלח למשעי י"ל דהיינו תער".

בעניין הבשמים ראש עד כמה שידוע לי אין בזה ספק לא אצל המומחים התורניים ולא אצל החוקרים הכלליים, ומקובל שאינו ספק מזויף אלא ודאי מזויף (כמדומה שגם מצאו כ"י של אחד מידידיו שכתב בחייו שהוא המחבר) והספר מעיד על עצמו שנכתב בתקופת ההשכלה ומכיל דברים חמורים מאד מהרעיונות של אנשי ההשכלה גם בעיקרי הדת, ואכמ"ל [ולגופו של מחבר מצאו בזמנו בכתב ידו דברים שמראים אותו באור שלילי (כמדומה מצאו הכתבים שהיו עליו בשעת מותו - בתקופת חייו האחרונה עזב את רבנותו בפפד"א וכמדומה קצת שפוטר או 'התפטר' ונדד תוך סבל). בשעתו שאלו את הסטייפלר אם לפרסם וענה שאולי יגרום רפיון שת"ח מפורסם התדרדר וגם אולי אנו מזיקים לנשמה שכבר נזדככה אחרי מאתיים שנות פטירה, והמכתב הזה נדפס בקרינא דאגרתא. אני משער שהידענים בתחום הספר יודעים מה כתוב שם ובזכרוני שראיתי פעם מאמר שהביא חלק מהדברים; לגוף שאלת הזיוף - אם כת' מתעניין- הרי דברי החיד"א תמוהים כי הכ"י שהיה בבית הגר"צ ברלין היה הכ"י של ההעתק (וכמדומה שהיה הכ"י של בנו) ולא הכ"י ה"מקורי" שלפי סיפורי המו"ל נשאר בטורקיה, ומה הראיה. דברי הגרד"צ הופמן לא מובנים כי הוכיח שהמחבר כותב כאילו הוא ראשון, ומה זו הוכחה. גם אני יכול לכתוב בנוסח זה. אולי הניח שלא חושדים בזיוף ממש אלא בשיפוץ קל. עכ"פ כיום מוסכם שזה זיוף].

לא הבנתי את האריכות בזה, החת"ם סופר סבר שהספר אינו מהרא"ש אלא הוא מזויף, המלמד להועיל חלק עליו; מ"מ כשהוא כותב טוב - הרי הוא כותב טוב גם אם אין לדבריו תוקף של רבינו הרא"ש; התשובה בענין הגילוח בתער אחר מספריים היא נפלאה ומכילה בהירות בסוגיא, עיי"ש, אלא שלא הבנתי מדוע התייחס לשיעור של יכדי לכוף ראשו לעיקרו' כשיעור הקובע, ומ"מ על היסוד שלו אין מחלוקת, והמחלוקת היא רק מה הוא השיעור הקובע, שהוא סבר שהשיעור הוא כדי לכוף, והשואל בנו"ב סבר שהוא כדי נטילת הזוג, והנו"ב סבר שאין לזה שיעור מתיר מאחר ואיסור גילוח בתער הוא בכל הראוי לתער, והחת"ם סופר חלק עליו וסבר שהשיעור הוא כקריצת הציפורן, וחדש ביאור מחודש בשיעור זה.

בענין חיים הירשנזון מחבר חידושי הרח"ה אין אשמה על מי שלא ידע מי הוא אבל מדובר ביצור רקוב לחלוטין והבאתו בספר תורני בין מחברים יר"ש גורמת לריח מאד לא נעים.

כוונתי כלל לא היתה להביע איזו עמדה בנושא זה, ובודאי שלא להסתמך עליו, אלא רק להביא דבריו כמסגרת להבין כנגד מה יצא החפץ חיים [להבנת הרב פפויפר], ומי שירצה להשתמש בציטוט שלי של דבריו כדי לנגח אותי, כפי שאותו רב מקרית ספר עשה לרב פפויפר שליט"א - הרי שעושה דבר שאינו הגון, ואף אסור, וכלל אינו מתייחס עניינית לנושא; מ"מ הוספתי הערה בזו הלשון: 'ראיתי שערערו על כשרותו של הרח"ה, ואין מקומו של קונטרס זה לדון בנושא זה, אלא רק בטענות סוגייתיות', ובזה יצאתי יד"ח בזה.

קצת מידע היסטורי מן הזיכרון וקצת שהצצתי כעת. מר הירשנזון שימש כמורה לתלמוד בבית הספר למל בירושלים שמוריו הוחרמו ע"י מהרי"ל דיסקין והגר"ש סלנט (כמדומה שהספיק להיות מוחרם גם ע"י האמרי בינה שנפטר בתרל"ז כמדומה, ושהחרים בודאי בתי ספר במטרה וסגנון דומים. אין זמני בידי לבדוק כעת פרט זה) והיה מבני החבורה של בן יהודה מיכל פינס ניסים בכר וכו' (תקופה מסוימת שימש כמורה ב'בית מדרש לרבנים' בטורקיה); מר ה. לא היה רב ולא בן תורה וגם לא אורתודוקסי במובן המקובל של המילים; הוא עסק בביקורת התלמוד, והרבה רפש על פלפולי הבבלי מול הקריאה הישרה של הירושלמי וכדומה

(בקובץ מאמרים של הגר"י אברמסקי יש מאמר תגובה לפרש הזה בשם 'תורה מציון' יעויין שם, והגר"י כותב בהתחלה שניכר שהכותב אינו כותב דעותיו במפורש ממש כי הרי הוא תלמודי ואורתודוקס...); ב'המסדרונה' שלו פרסם שמי שכופר בליבו בתורה מן השמים ואינו אומר אין תורה מן השמים אינו בדיני אפיקורס; ראיתי בזמנו מאמר שלו (בירושלים של לונץ) שהכתב והמכתב שחז"ל אמרו שנבראו בין השמשות נראה לפרש שהכוונה לאיזה כתובת חקוקה בסלע בעלת אותיות גדולות מאד בעבר הירדן (וכותב שברור שהיא ממאתיים לפני ספירתם) שהיא גדולה ומרשימה עד שעוברי הדרך נוהגים לומר שבן אדם לא יכול לכתוב אותה, עפ"ל; ואם באנו לצטט 'היתיר' הרי מר הירשנזון התיר גם להיכנס להר הבית התיר ניתוחי מתים וכמדומה שהתיר לנשים להתמנות כדיינות, האמין שמצות מינוי מלך לא רלוונטית בעידן הדמוקרטי (וכבר נתפרסמו כמה מאמרים והרצאות על הלכה ודמוקרטיה במשנתו וכו'), והקרבת לא יחזרו מכיון שאין זה מעודן ואסטיטי (וראה אגרות ראייה שיש שם תשובה מהרב הראשי הראשון אליו שלקרבת יש תוכן פנימי, ועל עניין המלוכה הגיב לו שבאמת אין איסור למנות כוח שלטוני אחר והנה טענו בחיטים והודה בשעורים). כיו"ב מחה בספרו על סירובו של הרה"ר הראשון לצרף משפטים חילוניים כחברי בי"ד לערעורים; בספרו הוא כותב במפורש שעל חכמי ישראל מוטל לבטל את האיסורים דרבנן שלא מתאימים לתקופתנו הנאורה. לשבחו ייאמר שהוא מדגיש שאין כוונתו לנהוג כרפורמים אלא צריך 'לעקור במסגרת השו"ע' – להגדיר הדרבנן'ס כאין הציבור יכול לעמוד וכו'. וכדי שנחזיק מעמד עד לטקס הביטול הוסיף ופירסם מאמר מלומד שבכל מחלוקת בדרבנן פוסקים כיחיד המיקל נגד רבים. והפוסקים לא תפסו את זה כיון שיש לאדם נטיה טבעית להזהרות עם הרוב... (זה הר שקר שיש גרגירן אמת בתחילתו שהרי סומכין על יחיד בשעת הדחק וכו'); מר ה. פירסם מאמר שר' עקיבא מעולם לא התיר לגרש במצא אחרת נאה הימנה וכוונתו נאה במעשים והקדיחה תבשילו הכוונה מלשון בן שמדיח תבשילו כלומר מינות וכדומה. והנה בא להתאים את מוסר חז"ל למוסר הנאור והצבוע של תקופתו ולא ניחון ברוח הקודש לדעת שכיום האופנה התהפכה וטיפוסים מסוגו צריכים כיום להתנצל על מה שהתורה כן הגבילה בעניין, ומי יודע מה ילד יום מחר... בספר אוצר זכרונותי של אייזנשטיין יש מאמר עליו (הוא קרוי שם הירשנסון) וראה שם על השקפותיו בהרחבה; אני מצטט חלק מהזיכרון ולא אחראי לדיוק מושלם אבל זו

הדמות. ברור לי שמר ה. לא ראה עצמו מחוייב למסורת ההלכה בישראל (רצוני לומר שמאמרים שלו לא היו עוברים את הועדה הרוחנית של תחומין) ואני חושש מאד שענה על גדרי מין שמעיקר הדין, וכעין זה אמר לי לפני שנים רבות ת"ח אחד בשם הגר"צ פרידמן שליט"א (ראש הכולל בזכרון יעקב) שהוא גדול בתורה ובשיקול הדעת; לענ"ד ציטוטים ממנו אינם מתאימים לקשט ספר הלכה רציני ומכובד.

ג) הפלפול של מחברי מכונת גילוח כהלכה בדברי החפץ חיים אינו אלא תימא, ולענ"ד אין להכניסו לבית המדרש; הנידון על גילוח במאשינקא היה נידון ידוע באותה תקופה. בחיפוש מאשינקא ומאשינקע באוצר החכמה מצאתי שני משיבים שהקילו לקבל עדות ממגלח מפני שאולי גילח במאשינק"א (וכתבו שאינו תער כי יש הגנה והוי זוג העליון ממש, וזה כנראה הנימוק של כמעט כל המתירים בשעתו) ומשיב שלישי שכותב שנראה לו שדינו כתער, ואני מאמין שחיפושים יעלו עוד חומר כעין זה; ובספר הנ"ל הביאו מחתן הח"ח (בשם עצמו ולא כפי שנתנו להבין שם) ומספר מגן שאל שג"כ נקטו להיתר; וחזינו שכולם דיברו על 'מאשינקא' ואף אחד לא פירט סוג וכלומר שהיה פירוש אחד מובן וידוע. וכך גם הבינו כל פוסקי דורנו ודור שלפנינו שעוד הכירו וחיו בתקופת המכונות יד, וכל מי שחי באותו מקום וזמן ברור לו שמאשינק"א היא מכונת גילוח; ברור שמי שדיבר על גילוח במאשינקא באותה תקופה הובן ע"י השומע והקורא שכוונתו למכונת גילוח ולא מתקבל על הדעת שהח"ח התכוון למשהו אחר. וראה להלן שגם הטענות והביטויים של הח"ח מלמדים כך; הרב שך בודאי הכיר את המכונות שנפוצו בחיי הח"ח וכך הסטייפלר ועוד. יש עדות בכתב מבנו של הרב ליבוביץ ש"ב של הח"ח וראש ישיבת ח"ח באמריקה שהתיר מכונת שיק והפסיק להתיר כשהראו לו הח"ח, וכן הבאר משה המנחת יצחק ורבים נוספים מהונגריה היה ברור להם שמדובר במכונה ובאותם איזורים היה רבים מיראי ד' שגילחו (סבו של ידידי שיח' מהעירה אדא שבהונגריה היה מגלח זקנו וכשעלו לארץ המשיך בכך. כשבנו חזר מהישיבה עם צ'ופ לא הרשה לו להיכנס הביתה עד שיוריד את המראה הגויי. כלומר גילוח הזקן היה בעיניו מראה יהודי, וכך נהגו שם רבים רבים מיראי ד'. אני מדגיש זאת למנוע המחשבה כאילו אסרו מפני שראו בעצם הגלוח פירצה). והנה מסתבר שהיו סוגים שונים ונראה שההיתר המקובל היה בנוי על הרשת המפסיקה (כפי שהבאתי לעיל משני משיבים לפני השואה וכן הוא בהר צבי וכמדומה

בסופר המלך וכ"ה בכתבי הרב דודק בשם הגר"א הענקין ויש לבדוק שם אם ע"פ כ"י הרב הענקין או שמע מפיו) שהיתה בכל המכונות ולא ראו נפקותא בנקודה זו בין הסוגים; ואמנם הח"ח עורר שכיון שהתוצאה דומה לתער הוא לכאורה אסור, ומי ככת"ר יודע שבכגון הערות הלכתיות כאלו שמנוגדות למבט הפשוט ולדבר שנקבע בלב כמפורש להיתר הרי לוקח זמן עד שהדברים מתקבלים ובינתיים רוב הנשאלים יאמרו שמקובל להתיר אף שלא עיינו והקיפו הסוגיה.

כמדומה שעד תחיית המתים בב"א לא נדע למה בדיוק התכוון הח"ח; בלומדי את דברי החפץ חיים, עוד לפני שהרב פפויפר שליט"א הוציא את ספרו, כתבתי 'דברי הח"ח נסובים על מסקנת הגמרא שאסור לגלח בתער שיש בו גילוח והשחתה, ולא נסובים על מה שהגמרא התירה לגלח במספריים שאין משחיתים, ויתכן שהבין שעקרון הפעולה של המכונה הוא סכין החותכת כתער (ואולי באמת כך פעלה המכונה), וממילא אמר שאין להשתמש במכונה שהרי יש כאן תער משחית', וכמו כן צ"ל שסביר שפוסקים רבים הבינו שהמכונה פועלת כתער, ובחוברת הוכחתי מלשונותיהם שכך הבינו, ואולי באמת כך היתה המציאות בחלק מהמכונות, וכן הבאתי עדות החברותא שלי, הר' משה אויערבאך, לגבי מכונת הגילוח של סבו מהונגריה מזמן מלחמ"ע; וממילא כל שיש להביא מדברי החפץ חיים הוא רק לגבי מעונות שהסכין שלהן חותך כתער, וככל שידי מגעת - אין זו המציאות במכונות המודרניות.

ולא יחיד היה אלא שהביא ההדרת פנים שהגר"י הוטנר אמר או כתב (זה משנה אבל אינו תחת ידי כעת) שהגר"ע חכך לאיסור באלו שמגלחים היטב, (כמדומה שציטוט זה היה חלק מהפרסומת הקבועה שלו ובחיי הגר"י הוטנר לא הבנתי את כוונתך) וכן יש עדויות בכתב ועם שמות הכותבים מראשי ישיבות מתלמידי הגר"א קוטלר שצייד לאיסור וכמדומה שכן כתב הגר"י הוטנר בכתב ידו שיש טעם גדול להחמיר; ולעיל הבאתי שמצאתי עוד משיב מלפני השואה שכתב בקצרה שנראה לו שדין המאשינקא כתער.

וכן חשוב מאד להביא כאן שמדבריו של ההר צבי מבואר שהתיר מטעם זה שיש רשת ושוב ראה מכונות שאינן משיירות כלום והבין שדינם כתער.

ועוד הערה חשובה מציאותית. כל הפוסקים כתבו שמכונות מגלחות לגמרי ולמרות זאת יש עדויות בכתב מהגר"א קוטלר שהיו דרגות בזה ושהדרגה הקלה השאירה קצת ובזה היה יותר מקובל להקל בליטא וכן הביא בהדרת פנים והביא הגר"ד ליטוואק (ת"ח מוכר בארה"ב מתבר כמה ספרים) ששמעו מר' גרשון זקס נכד הח"ח (אחי הגדול של ר' הלל שליט"א) שלא מחה בתוקף כי היו מתירים שהתירו כיון שנשאר משהו שער, וכמדומה שגדל בראדין בבית משותף עם הח"ח וידע הרבה על אורחות חייו.

ברור שמהו שארית שער לא יוכל להתיר איסור דאורייתא של גילוח בתער, מאחר ובעיני כדי לכוף ראשו לעיקרו, כפסק הגמרא שצריך לחוש לכל שלשת השיעורים לחומרא [ואינו דומה לנדון של תער אחר מספריים - ששם צריך שאדברה ישראל שיעור יותר קטן מהשיעור הכי קטן], ולא נוכל לקבל [במישור הלמדני, ואינני מתכוון במישור של אמונת חכמים] טענות שאין לנו שום התחלה של הבנה סוגייתית מנין הן נובעות, גם אם נשמעו מפי אדם גדול.

וכן כתב הגריש"א, וכ"כ עוד פוסקים שחיו באירופה לפני השואה כדבר פשוט.

התימא היא גם על מרן זצ"ל, שהרי השיעור 'שיהא נרגש בציפורן' נובע מדברי החת"ס סופר האמורים לגבי להקל לגלח בתער אחר מספריים, וכלל אינו נידון להתיר לגלח בתער [הקרוי 'מכונת גילוח' לשיטתם].

לענ"ד כשנצרך כל הדברים כמעט ואין מה להסתייע מפוסקים שדיברו על המכונות הישנות. וכמובן שניתן לטעון שמספריים מותר בכל מקרה, אבל נראה ברור שלא זה היה טעמם של המתירים.

ועוד במציאות. בקריאת תשובות היה לי רושם שהיה מקובל להסביר שהמכונות פועלות כמספריים אבל אינני בטוח (וגם אולי הכוונה הייתה שההגדרה ההלכתית כמספריים) וכעת קשה לי לחפש; זה חשוב מאד כלפי דעת הח"ח וכו' אלא שאינני יודע אם אפשר לברר באופן שלם נקודה זו; לגבי זה אין הפרש מה האמת אלא איך היה מקובל ודו"ק.

בחוברת הבאתי לשונות רבים המוכיחים שהבינו שהמכונה מכילה סכין חד.

ולגוף הדיון בדעת הח"ח כשפוסק כותב בספר אחד שלגלח הפאות במכונה הוא איסור דאורייתא ולא הזכיר הזקן כלל, ובספר אחר גילוח הזקן במכונה הוא לכאורה איסור דאורייתא - זו לא 'סתירה', לכל היותר יש ללמוד שבתחילה נתן יותר משקל לצד ההיתר, ולומר שהם מכונות שונות לגמרי וסמך שכל אחד יבין את זה זה פלפול של הבל, וכוונתי לדחות שטיקל תורה שנכתב בספר מכונת גילוח בהלכה בדעת הח"ח ובו הוכיחו ממה שהח"ח עורר רק על הפיאות שש"מ שהתיר בזקן.

וכן מה שפלפלו שהנידון היה על איזה תער בעל הגנה נראה מוזר מאד. הסיפטי ריזר אינו 'מגלח כתער ממש' ושיש לפלפל בהגדרתו כיון 'שתולש' השיער לגמרי, אלא תער בעל מסגרת וידית, ולכל היותר היה כותב שנראה שתער שכזה דינו ככל תער בעלמא, והנוסח דקמן אינו ממין הטענה. זה נראה לי מוכרע ומוכרח בהחלט אבל קשה להאריך בכתב בטעמים שהנקרא מובן לנו כך או כך.

יש להזכיר שדברי החפץ חיים אלו אינם מופיעים במשנה ברורה או באחד מספרי ההלכה שלו, ואף לא בספר קיצורים, אלא בספר הערות על הש"ס, ובמקום כל כך נידח, כך שעברו עשרות שנים עד שגילו אותם והפיצו אותם אי שם לפני כארבעים שנה, וגם אין שם ניתוח סוגייתי ולא הסבר, ואף לא תיאור של המציאות, וכיצד ניתן לייחס להם חשיבות כל כך עקרונית?

דומני עוד שכל אדם בעל חוש לשוני מבין שהרעיון שאל וחצי אל מתפרש לתער חד צדדי או דו צדדי (וש"כ"ש חצי אל' הכוונה שזה יותר דרך גילוח) הוא פלפול של הבל, וכמה מאלו שחיו באותם שנים באירופה הניחו כדבר פשוט שאלו מספרים של מכונת גילוח, והכ"ש חצי אל שכתב הח"ח מלמד שהנידון היה באורך השערות הנשארות היינו מספר נמוך יותר ופשוט.

ומי יודע אם אין זו טעות דפוס וצ"ל נול וחצי נול אלא שצ"ב אם קראו חצי נול למספר קטן וכפי שכבר טענו, וצריך ברור.

מאחר והמילה אֶל וחצי אֶל מנוקדות במקור - קשה לייחס לזאת בילבול, ושצ"ל נול.

שוב שאלתי עולה מחבר העמים כבן 50 שגר שם בוילניוס - וילנא מה זה 'אל' במכונת גילוח, ואמר שאינו מכיר ושאל את אביו ששימש כספר בבריה"מ לפני כ-50 שנה כנראה בוילנא. וגם הוא אינו מכיר דבר כזה. זה נותן סיבה לחשוב שזו טעות סופר; ואמנם זו לא ראייה גמורה כיון שעברו שני מלחמות עולם והשלטון הפך לרוסי וכו'; על הביטוי חצי אל אמר לי שהיו שני מספרים אפס (-נול) ומספר שהיה קרוי בשם שתרגומו הוא מעין 'קרוב לנול' (אמר לי השם בלעז ואיני זוכר), והדגיש לי שהכוונה שהיה מתקרב לקטנות של נול וכלומר שהשערות יצאו גדולות יותר, והנה בליקה"ל נראה שהיה קצר יותר, וצ"ג [אני משער "השערה פרועה" שהח"ח ידע שיש שני מספרים וראה התוצאות שלהם אבל טעה בשמות המדויקים וחשב שחצי אל הוא הקטן יותר. אם אמשיך להתפרע אוכל להוסיף ולשער שהאל הוא ג"כ טעות בשם והח"ח חשב בטעות שקרוי אל. אלו דברים שא"א להוכיח וקשה לשער אם ייתכנו אבל ברור שיש כאן איזו תעלומה כי בינתיים נראה שהשמות האלו לא מוכרים, ואמנם ייתכן שהבירור לא מוצה, וצריך לחפש זקני בחורי ישיבה מליטא לברר].

כבר הבאתי לך את עדותו של הרב... שליט"א, שאביו למד בליטא.

עצם ההיתר של מר הירשנזון אין לו מקום כלל וכפי שהגדיר במנחם משיב (בפרנקפורט המנומסת...) כנראה בלי להכיר כלל את המתיר - אינו אלא עקירת דבר מן התורה.

אינני מאמין שמישהו בחוגי הישיבות או בין מורי ההוראה בליטא חשב שיש איזה סרך היתר לגלח בזה ומוזר מאד ולא מתקבל על הדעת שהח"ח יכתוב על זה בצורה כזו.

והשאלה העצומה למה קרא 'חדשה' למכונה שנפוצה בעולם שנים קודם - כמדומה שאינו כלום, ו'מקלף' יכול להיקרא 'דבר חדש' בפיו ובכתבו של חכם אירופאי גם עשרות שנים אחרי שבארה"ב מקלפים איתו תפוחי אדמה, ואמנם אם היו סוגים שונים בדרגת החיתוך כמו שהעידו בשם ר"א קוטלר הרי ייתכן שהכוונה לזה, אלא שנראה לי יותר אמת שכל ענין המכונה היה קרוי שם דבר חדש.

אם אל הוא השחזה הרי הדעת נותנת שזה אכן מבטא דרגת חדות וחיתוך - מספר, ולא הבחנה בין תער לתער, ולא הבנתי למה לא הודגש הדבר.

שוב אכתוב שאין לייחס חשיבות כל כך גדולה למשפט נידח של החפץ חיים בספר הערות על הש"ס, ולא נכתב בספר הלכה או בקיצור הלכות.

ועוד אעיר לגבי גילוח בשלבים: הג"ר וולף בוסקוביץ (בנו של המח"ש, הגר"ד לנדו אומר שמספרו סדר למשנה רואים שהיה גאון עצום) לא 'התיר' אלא שלח שאלה להנוב"י ובו כתב דעתו להיתר וביקש תגובה, איך אפשר לצטטו כחולק על מה שהנוב"י השיב לו למעשה? לכל היותר ניתן לומר שאיננו יודעים אם קיבל ונהג ע"פ התשובה.

לא מצאתי היכן כתבתי שבעל 'סדר למשנה' 'התיר', וגם אם כתבתי - הרי שהסתמכתי על דברי הנו"ב ע"ד אשר שאל בחכמה אם יש למצוא היתר לגלח הזקן תחלה במספריים ואח"כ להעביר תער על הבשר במקום שהיה השער, ודעת מעלתו להתיר... והביא ראיה לזה... ומזה יצא מעלתו לדון בדבר חדש... ואמנם אח"כ רצה מעלתו להביא ראיה יותר מפורשת... ושוב כתב מעלתו עצמו... ושוב רצה מעלתו לומר... ודבריו תמוהים...', ולא הבנתי את ההשגה - הרי הנו"ב ייחס לו שהתיר, וחלק עליו כי סבר שלאיסור גילוח בתער אין שיעור מתיר, אלא כל שראוי לתער - הוא בכלל האיסור נובזאת החת"ס סופר חולק, וביתיים אינני זוכר חבר לנו"ב בזה, ומאחר ואין לנו את חלופת מכתב התשובה אם היתה, הרי שאיננו יודעים אם קיבל או דחה, וממילא מותר לכתוב שהתיר.

ד) יורשה לי להביע את חוסר הבנתי בדברי ההשקפה שמהרב שליט"א.

מנהג הבחורים (גם מחפשי החומרות) בגייטסהד אינו מקור הלכתי; מי התיר, הרב לופיאן, הרב שיקוביצקי, הרב ראקוב, בחיר הישיבה? וקל וחומר שמנהג בעלי בתים יראים ושלמים ורבי פעלים לתורה ולהצלה (כר"א שטרנבוך משוייץ) אינו מקור הלכתי; בעל מנחת יצחק ששימש שנים רבות כרב באנגליה (במנצ'סטר) ובעל חלקת יעקב ששימש כרב בציריך שבשווייץ לא ידעו לצטט מתיר מסויים והחלקת יעקב אחרי כל נימוקיו לאסור מציין שיראי ד' נוהגים להשתמש במכונות מסויימות שהוא מציין את שמם לשואל, ונראה שאף שלא

ידע מי מתיר קיוה שיש איזה היתר ומתיר ושעדיף להשתמש בזה. ההר צבי לא התיר במכונות שמגלחות לגמרי אלא ע"פ היתר של לאו פסיק רישא; הדעת אכן נוטה ומקבלת שראש ישיבה שלא עסק בעניין ענה לבחור השואל למעשה שמקובל אצל בני תורה ויראי שמים להקל, אך דומה לי שזה עדיין לא מקור הלכתי הראוי לפסוק על פיו במקום שמגדולי חכמי ישראל אסרו מדאורייתא; לעומת זאת יש עדויות בכתב (קובץ אור ישראל מהרב ליטוואק ובספר הדרת פנים זקן) שהגר"א קוטלר סבר שאם מגלח לגמרי אסור בודאי או מספק, ויש כמדומה מכתב מהגר"י הוטנר שיש טעם להחמיר למרות שאני מניח שגם בלייקווד ובישיבת ר' חיים ברלין רוב הבחורים המשיכו לגלח כך; דומני שניתן לומר כודאי שאם היתה הוראה מקובלת להיתר היא לא הייתה בנויה על חידושי כת"ר, והא קמן שהרבה מהפוסקים שעסקו בזה וחיפשו את טעם ההיתר לא הזכירו היתר זה וברור שלא היתה טענה מפורסמת.

תשובת הרב היתה שכל שכתב הוא תיאור הסטורי ולא התייחסות הלכתית, וברור שמאחר וחתנו של הרב ברייש זצ"ל התגלח במכונה, וכן אביו של הרב - שהיה קשור מאד לרב משה סולווייצ'ק זצ"ל, וגם הרב בעצמו התגלח במכונה בצעירותו - הרי שעשו כן בהוראת הרבנים, אף שאיננו יודע איך הרבנים הסבירו את דעתם.

כת"ר כתב שספר הדרת פנים זקן מלא שיבושים וציין ליצחק ירנן. ושם מתווכח עם ההבנה שהחת"ם סופר והנוב"י אסרו מספריים שמגלחות לגמרי, בנוב"י לא עיינתי להבין הטענה אבל בחת"ס ברור שהרבה הבינו כך. וכמובן ייתכן שטעה אבל ח"ו להשמיץ ת"ח וספרו על סמך דברים כאלו. הספר מלא בבירורים ועדויות מהם בכתב ולא שמעתי מי שמפקפק ביושרו או בלמדנותו (ואם כת"ר חסיד של בעל יצחק ירנן עיין בדבריו על הפאות); בהקדמה לאג"מ ציינו הכותבים שלא הסכים לתת הסכמה אבל לא כתבו שמפני חוסר דיוק או שיבושים (ומן הסתם אילו נומק כך היו כותבים, כמובן שייתכן שבכלל לא פתח הספר ונמנע מהסכמה כששמע מהמחבר מטרת החיבור). ואין ללמוד מדבריהם מלבד הידוע מכבר שהגרמ"פ התיר, וכנראה שספר שיוחד כולו לאסור בתוקף רב דבר שהגרמ"פ היה סבור שמותר בהחלט לא התאים אצלו להסכמה ותו לא מידי; נראה לי שזה לא פייר' לכתוב כך הרי כת"ר לא מעוניין שימחקו כך את הספר שלו.

אינני חסיד של היצחק ירנן, ודבריו הובאו רק כדי לכתוב את הביקורת על 'הדרת פנים זקן' לא בשמי אלא בשם מישהו אחר; את דבריו על הפאות ראיתי ולא אהבתי. הביקורת שלי על ספר זה היא עצומה, הספר מלא וגדוש שיבושים בציטוטים, בסוגיות, בהבנה גרועה של החומר, ועוד ועוד, ואם אני הייתי כותב באופן זה - הרי שמבקשי נפשי היו מנדים אותי מזמן, ואם לא מצאנו מי שפיקפק בלמדנותו - הרי שלא עיין בספרו זה ברצינות כפי שהשקעתי בו שעות רבות; נכון שזה אינו הוגן, אלא שמאחר ונסיון רב יש לי בכתיבת הערות למחברי ספרים - בד"כ היחס הוא בוז וזלזול אם לא התעלמות, ולא ראיתי טעם לריב עם הרב וינר ששוכן מעבר לים, אלא שמאחר וכמה 'הוכיחו' את האיסור מספר זה - אולצתי להעיר הערה זו.

ז) הטענה שאולי שיטת פעולה של מספריים מותרת תיתכן בדעת הח"ח כי לא הרחיב לבאר, וצ"ב איך פעלו סתם מכוונות בזמנו; אבל המנחת יצחק השבט הלוי וכו' הבינו שתנאי הוא בהיתר מספריים שלא ישחיתו כתער באופן הרגיל שלהם ומה משנה איך הבינו את פעולת המכונה.

אכן נכון הדבר, וטעמו של השבט הלוי היה כי כך כתב המנחת יצחק [ככל הזכור לי, אינני מונח בזה כעת], וטעמו של המנחת יצחק היה כי כך כתוב בחת"ם סופר, ומאחר והשמיט שורה בחת"ם סופר - הרי שכלל לא הבין את דבריו והשיאן לכוונה אחרת שכלל אין לה מקור, וכך נולד 'איסור' במספריים שמשחיתות; בשלמא לי שתורתו מתבססת על 'וכן כתב' - אין לו ברירה אלא לקבל זאת, אולם לא כך לימדוני רבותי; הנפ"מ כיצד הבינו את פעולת המכונה היא גדולה, מדין מסל"ת, ומאחר והם כתבו כך אף שלא ראו בזה נפ"מ - הרי שכך היתה ההבנה הרווחת, וממילא הוצרכו להיתרים של אינו פ"ר ואינו מתכוון ואינו משחית [אם נשארה שארית], וכלל לא העלו על דעתם שכלל אין כאן סכין חדה אלא מספריים דקות - שאז עכ"פ היו צריכים לפתוח את הדיון בדין מספריים שמשחיתות, ולא להשאיר את המלאכה עד מרן המנח"י צ"ל שהוצרך להביא 'ראיה' מהחת"ם סופר.

אותו עולה מחבר העמים אמר לי שאם יזכור יביא לי מבית אביו מכונת תספורת ידנית, ואולי אחכים ממנה מעט.

אשמח לתמונות

(ח) ההיתר של הגרמ"פ ('כמו שתי כוסות שטוחנות' או כלי שלא מיוחד לגילוח) לא מובן לי כלל ואני מסופק אם סתם ת"ח מבינים אותו.

ט) ההיתר של ר"ש רפפורט תמוה לי מאד. א. אין לחדש בלי הכרח שהכתב והקבלה התכוון להתיר למעשה על סמך ביאור נאה בפסוקים שאין לו מקור בראשונים, ואין למדים הלכה מביאורי מקראות. והמלמד להועיל למד מזה רק בצירוף טעמים נוספים וע"י גוי ובמקום חולי. וגם זה צריך לי באור אלא שכעת לא עיינתי בתשובתו כל הצורך. ושור"ר בשבלי הלקט (ח"ב, הוצאת מכון ירושלים) שכתב שהשחתה אינו כילוי ולפי העניין שם נראה לכאורה שבא לשלול פירוש זה, ויל"ע שוב.

ב. נניח שזה היתר למעשה. יש לעיין מה ההגדרה ההלכתית של מעשה אחד ו'טיפול בקבוצת שערות'. המכונה הרי מטפלת ברצף אחד בכמות גדולה של שערות וכלפי הגדרה של פסיק רישא לדוגמה מסתבר שזה שזה נידון כמעשה אחד.

ברור שלגבי פסיק רישא יש לדונו כמעשה אחד, כפי שאסור להסתרק בשבת אף שאין פ"ר לגבי כל שיערה ניסוד זה ראיתי הערב במאמרו של הרב פרנקל על שעוני המים הדיגיטליים - המאמר הממצה שזכה שיפרסמו עליו בית ד' אל תשכן באהלך עולה', אלא שהמכונה כלל לא מטפלת בקבוצה של שערות, אלא בכל שיערה בפני עצמה נואינו דומה לגזירה של קווצת שערות ביחד במספריים], מאחר וכל שיערה נשארת במקומה, אלא שבכל רגע נתון קבוצה של 45 מספריים זעירות מתנפלות על שטח מסויים בעור וגוזזות את השערות הבודדות שמשתחלות לתוך מרכז חריצי הרשת.

כתבתי קצת בחיפזון וכת"ר יבור האוכל שבדברי אבל דומה לי שיש כאן גם דברים מועילים.

בברכה להצלחה גדולה בכל התחומים וזיכוי הרבים, י. ט.

~~~~~

בעניין מכונות הגילוח, ראיתי בעיון היטב את הסרט מפיליפס ולענ"ד גלוי וברור כדברי כת"ר. העמדתי הסרט וקידמתי לאט ע"י לחיצות חוזרות (על ה'כפתור' הימני) שנותן תמונות ולא סרט בתנועה - וניכר הרבה יותר. כפי

שראיתי, ברור שהחלק הצהוב הזוהר אינו גבול החריץ, ובעיון ניתן אף לראות בחלק מהתמונות את הגבול של השערה ומהיכן מתחיל דופן החריץ. (בערך מחצי הריווח או קרוב לזה; השאלה - מדוע יש הפרשי צבעים חדים כ"כ בין חלקי החריץ, והסברו של כת"ר נראה נכון שהמשך החריץ הולך באלכסון וכנראה שרק החלק הישר החזיר אור בשעת ההסטה, ועכ"פ העין מזהה שזה כך וכנ"ל).

לא הצלחתי להבין בדיוק את כוונתך, אנא כתוב זאת שנית ברור יותר.

בתחילה הסכין הראשונה (השולף) דוחפת את השערה עד לדופן החריץ, והתזוזה שלה עד שנעצרת בדופן ניכרת להדיא.

אכן, אני לא קלטתי את תזוזת השערה כתוצאה מהמכה, ומ"מ ברור שהסבר זה נכון כשמתבוננים שנקודת הקיפול איננה בבסיס השערה כפי שהיה צריך לקרוא אם היתה מתרחשת פגיעה בשערה במהירות של יותר משבעים קמ"ש, מאחר והשערה קשה ומקום החיבור שלה לעור רך יותר, כלומר - הפוטנציאל שלה להתקפל באמצע קשה יותר מאשר בבסיס, כי בבסיסה היא מחוברת לעור שמהוה התנגדות מסויימת, ואף שאם היינו חובטים בעשב ארוך במקל של מטאטא - יתכן שהיה מתקפל באמצע ולא דוקא בבסיס - אולם הני מילי כשמקום החבטה מרוחק עשרות ס"מ מהבסיס, אולם כשמרוחק רק חלקיק מ"מ מהבסיס - ברור שהיה עדיף לשערה להתקפל בבסיסה ולא באמצע, וממילא מוכח שהרשת אינה מאפשרת לבסיס השערה לנוע ממקומו, וראה באורך בויכוח שהתוכחתי עם הרב ועקנין, מובא בקובץ 'כעין תער' בעמודים 105-135, דבריו באדום ודברי בירוק.

אח"כ הסכין הראשונה שולפת החוצה כשהשערה כבר לחוצה לדופן (נראה שהיא נתקעת לתוכה ע"י הלחץ שבינה לדופן החריץ, וכשהיא מתקדמת - היא שולפת), ואח"כ הסכין הזו מתקדמת ומתחילה להשכיב את השערה שאינה יכולה להתקדם מפני הדופן שעומדת לפניה, ובאותו זמן הסכין האחורית מתקדמת גם היא והשערה נחתכת בפעולת מספריים בין הסכין האחורית לדופן החריץ.

אלא ששוב נתעוררתי אולי יש מקום לטענה שייתכן שגם אם היה הפרש גובה בין הסכין האחורית לדופן השערה והסכין היתה יותר 'למעלה' ג"כ היתה השערה נחתכת ולא נשכבת שלמה בין הסכין לדופן (והדופן היתה רק מעמידה אותה יציב באופן שהיה מיקל על הסכין לחתוך, משל למי שיחזיק השערה בידי ויחתוך מעל היד שלכאורה החיתוך נידון כפעולת סכין ולא כפעולת מספריים, והחברה מצמידה את הסכין לרשת בשביל לחתוך עמוק יותר ואין הכרח שבלי זה לא היה חיתוך), וא"כ אולי יש לחשוש שדינו כפעולת תער, וצריך לי עיון.

ברור שאם מותחים את השערה ביד וחותרים אותה בסכין - שנחשב כסכין, ואת הסבר זה מבקש הרב אליהו דרעי שליט"א להכניס גם בפעולות המכונה, שכשהייתי בביתו לקח ניילון או נייר דק וחרץ בו חריץ, והכניס בו שערה כדי להעמידה זקוף, וניסה לחתוך את השערה ע"י חיכוך של הסכין בנייר, אלא שניסוי זה לא הצליח מאחר והשערה סירבה להחתך; לאחר שראיתי זאת הגעתי למסקנה שהוא הצליח לשכנע אותי שהוא טועה, כי אם זו כל הראיה שהשערה נחתכת באויר - הרי שאין ראייה. נתבונן בדבר: אם היה מרווח אוויר בין הסכין השועטת במהירות של 73 קמ"ש אל השערה לבין הרשת: א'- אם מרווח זה הוא קטן מעובי שערה - הרי שהיינו צריכים למצוא שערות שלמות שנתלשו והוסעו עם הסכין [דבר שהיה גורם לכאב חד של תלישה, בדומה לתלישה בפינצטה], וגם שערות ארוכות ודקיקות - שהם שיירי השערות שהתקפלו ונשכבו על הרשת ופולחו לאורכן ע"י הסכין במקום לרוחבן, וגם זיפי שערות שנקצצו לרחבן, ולפי מיעוט ידיעתי - מוצאים רק שבבי שערות מהסוג השלישי ולא שערות ארוכות ושלמות או ארוכות ומפולחות; ב'- אם מרווח זה גדול מעובי שערה - הרי שהשערות שאנו מוצאים היו רק שבבי שערות קצוצות [כפי שאכן מוצאים], אולם רק מעט מאד שערות היו נקצצות - כי מרביתן היו נשכבות תחת הסכין וממשיכות לחיות לאו"ט; מאחר ואם תפרק אחת הרשתות עם הסכינים בפנים, ותשחיל שערה למסלול הסכין באמצע החריץ, ותסובב את הסכין באיטיות - השערה תחתך מיידית, וכאן יש קציצה למרות שאין מהירות; ועוד ניסוי - אם תפרק את הרשת ותחבר את הסכין

למכונה ותפעיל אותה על עור היד - העור יחצב בצורת עיגול, ומעט שערות תתפסנה בסכין ותתלשנה תוך גרימת כאב, אולם לא תקצצנה; ניסויים אלו, וההתבוננות בהסרטה המוכיחה שהסכין נוגעת בהתאמה מושלמת ברשת - הוכיחו לי שתכנון המכונה נעשה כדי שתתפקד כמספריים ולא רק כמכשיר אחיזה לשערות עד כי יבא סכין; אילו הייתי מתכנן מנגנון שיפעל עם מרווח בין השערות לסכין - הרי שהיה עלי לתכנן סכין חדה כתער, כלומר בחוד של כחצי מעלה, ולא סכין שהשיפוע שלה הוא כשישים מעלות, וברור שסכין שאינה חדה מתוכננת לשמש כמספריים ולא כסכין חדה. ממילא כל שנותר הוא לחשוש לפאנצ'ר שיקרה בשערה שתתעקש להחתך עם פגיעת הסכין עוד לפני שתאחז ברשת למרות שתוכננה להחתך כמספריים, וזה יתכן רק בשערה שהיתה מונחת בחלק הימני של החרץ שבתמונה, ולא בחלק השמאלי הצמוד לרשת, ועל זאת הבאתי את דברי הראשונים לגבי האזהרה לספר שלא יניד את הזוג התחתון המחווד כתער, דהיינו מספריים חדודות. מכונת גילוח אף עדיפה מהמקרה הנ"ל מאחר וכלל אין הוכחה שקורים מקרים שהסכין חותכת שערה בעודה באויר, כי הנסיונות המאשרים שהסכין מסוגלת עקרונית לחתוך שער - בוצעו על שער הנתון בחפשיות - אולם שער שבמרחק חלקיק מילימטר ממנו ישנה רשת המיועדת לשמש כחלק התחתון של המספריים - ברור שכשהשער גיע אליה - הוא יגזז בעל כרחו אף אם יבא אליה ויגלה לנו שתחילתו בחיתוך ורק סופו בגזיזה.

כת"ר מקשה על הסברא המקובלת שכעין תער משאיר 'משהו' של שיער - מה מקור ההיתר הרי אינו שיעור שיער לאף שיטה, ולכאורה י"ל דסברא היא דשם השחתה אינו תלוי בגודל שיער בעלמא (שעניינו אורך חשוב וניכר) אלא בזה שנראה כניטל לגמרי, וכל שרואים או מרגישים משהו אין זו השחתה, ואמנם לפ"ז אין טעם לצטט שיעור קריצת ציפורן כ'שיעור' אבל יש מקום לקיים עיקר הדבר (ברם יתכן שחלק מאלו שאמרו שיעור זה כן חשבו שזה שיעור וא"כ צ"ב טובא בדבריהם, ואני דן כאן לעצם הדבר שלכאורה יש לקיימו, ויתכן להאמר בדעת הח"ח - למה כוונתך 'בדברי הח"ח')

יסוד שאלתי היה שהרי האוסרים לגלח במספריים שמשחיתות הוציאו דבריהם מהבנתם [השגויה] בחת"ם סופר שכאילו יש איסור להשחית במספריים, ושמה שהתיר לגזוז במספריים הוא רק כי נשאר בזיפים שיעור 'שער', ואלא"ה היה אוסר את המספריים כמו תער, ומאחר והשיעור הקובע לחת"ם סופר היה כדי קריצת הציפורן על פי פירושו [כל שנרגש בצפורן כסכין שחיטה] - וממילא התירו לגזוז במספריים ובמכונה כל שהשער נרגש בצפורן; על זאת הקשיתי שגם לפי הבנתם - הרי מי התיר להם לסמוך על שיעורו המיוחד של החת"ם סופר באיסור דאורייתא, שהרי חז"ל פוסקים שצריך לנקוט כמו השיעור המחמיר בכל דבר ולא כמו השיעור המיקל, ועוד - אם הבנתם היתה נכונה - הרי שגם עשו את החת"ם סופר כטועה ח"ו - שהתיר לגלח במספריים כל עוד נשאר הרגש בציפורן, וגם עשו את חז"ל טועים כי חז"ל התירו לגזוז במספריים - אף שלאחר הגזיזה לא נשאר שיעור 'כדי נטילת הזוג', וגם לא היה להם להתיר את המכונות של הרב גרוס כי אף שיתכן שתמיד נשאר בזיפים שיעור המורגש בצפורן - אולם לא נשאר שום שיעור של חז"ל [שהרי העיקר בשיעור כדי קריצת הצפורן הוא כפי הנתפס בין שתי צפורניים, כהבנת האו"ז, ודלא כחת"ם סופר שכנראה לא ראה את האו"ז (נדבר זה אסור לאומרו בפני ע"ה)]; אכן, אם לא נניח את ההנחה שאסור להשחית במספריים, אך נחוש שהמכונות פועלות כתער, וברור שבשארית הזיפים אין שיעור של חז"ל, ובודאי שאין את השיעור הארוך - הרי שהיה לאסור את השימוש במכונות הפועלות כתער, אלא שעם זאת היה להתיר את השימוש במכונות הפועלות כמספריים אף אם כלל לא נשארה שום שארית, כגון המכונה של הרב גרוס, ולטענתי אף של פיליפס, וכ"ש במכונות שהסכין אינו חד כלל אלא הוא עיגול מתכת עומד הנע ימינה ושמאלה בתוך רשת מעוגלת. בקשר לעצם חידושו של כת"ר - נידון זה צריך להתבסס על הנחה שיכולה להיות נכונה - שגילוח בתער מותר אם עדיין הזיפים נרגשים, וזה יתכן לפי הנחת הנו"ב שכל הראוי לתער - היינו שיעורו, ויש להעיר ע"ז שאינני זוכר כעת נדון כזה להדיא, שהרי בד"כ השימוש בסכין גורר אחריו

את הצמדתו לפנים, וממילא לא נשארת שארית כלל, וחיתוך במרחק - הרי שכלל אינו חותך, וחיתוך במרחק אפשרי רק באמצעות רשת המפסיקה - ואז היינו מספריים ולא תער, ונשאר רק לדון במקרה שיש רשת מפסיקה אך הסכין הוא חד, וקמ"ל שאם נשאר שיעור הנרגש במשמוש הידיים - נמצא שלא גילח בתער, ואת מקרה זה מצאנו רק אם נאמר שהפוסקים שדנו בהיתר מכוונות גילוח מסויימות - הבינו שמדובר בסכין חדה החותכת דרך הפסקת רשת, והתירו כי אין כאן השחתה, דבר שבמציאות המכוונות של היום איננו נכון, אם כנים דברי. קיצורו של דבר - במכוונות הפועלות כמספריים לא יכול להיות שההיתר יהיה תלוי בשיעורי המשנה כי חז"ל התירו לגזוז במספריים אף שלא נותר שיעור 'כדי נטילת הזוג', ומוכח מהראשונים והאחרונים שגם לא תלוהו בשיעור 'השחתה' כי התירו לגלח במספריים חדודות אף שמשחיתות כתער, ובלבד שלא יניד את הזוג התחתון; ובסכין באופן הרגיל אין אפשרות שתשאר שארית וממילא תמיד יהיה אסור להשתמש בו, ואם משתמשים בסכין חדוד דרך רשת מפרידה, והרשת לא משמשת כחלק מתהליך החיתוך - יש מקום לדון לאסור אם לא נשארת שארית חשובה, אלא שלענ"ד אינו מציאותי להשתמש ברשת בלי שהיא עצמה תהפוך את התער למספריים, אא"כ נצליח להוכיח שהשער נחתך עצמאית במרווח של חריצי הרשת.

לגבי הגר"ו בוסקוביץ, כוונתי הייתה ששואל שמציע דבריו לפני גדולי הדור אין הכרח שמתיר להלכה למעשה נגד תשובתם גם אם בשאלה כתב להם שמסברא נראה לו להתיר; זו יותר הערה על הניסוח (שהבאתי להלן מתוך שני מקומות בחוברת) ויתכן שאין לזה משמעות כלפי המסקנות (במאמר של ר"ש רפפורט כמדומה שיותר בנה עליו ועכ"פ צוטט יותר כמתיר, וכעת אינו ת"י).

הבנתי, ושיניתי את הנוסח "ובפרט שהלכה למעשה הבשמים ראש הורה להתיר גם בגילוח בתער לאחר מספריים, וכך נטה הרב וואלף באסקוויץ לומר בשאלתו לנו"ב (אף שאין ראיה שעמד על דבריו כנגד הנו"ב), אם כי נלענ"ד שהשותי"ם שהבאתי הבינו אחרת; רצ"ב

מאמרו של הרב רפפורט, דוקא הוא קורא לרב וואלף בוסקוביץ 'השואל שביקש להתיר...'.
 לשון ההר צבי "שגילוח כזה דין תער יש לו... י"ל דהיינו תער" - נראה לי שמתפרשת לתער מעיקר הדין, ושהזכיר דברי רמ"א היינו שהוא הבין את הרמ"א שאם יניד התחתון לבדו הוי תער מדאורייתא; כת"ר הבין שכוונת ההר צבי לחומרא וע"ז יש לי לדון בתרתי: חדא, מצד הנ"ל, ואידך, מצד שבמכונת גילוח אין מציאות שיניד התחתון לבדו כלל ולכאורה אין מקום לגזירה, ולא נראה כלל שכוונתו לגזירה חדשה ושונה, וע"כ שהבין ההר צבי שאם התוצאה כתער ממש, הרי זה בדין תער (והיתר מספריים מותנה בתוצאה); כמוכ"כ שכת"ר יכול לטעון שאין זה מהלך נכון ושטעה (וגם היה נ"ל לפ"ד שע"כ שתוס' נקטו שבאותה תוצאה יהיה הפרש בין אם הניד שניהם להניד התחתון לבדו, ואסור הניד התחתון מפני שהיא פעולת תער, ויל"ד על איזה תוצאה דיברו, אבל עכ"פ אין כאן הוכחה לאסור מדאורייתא תוצאת תער בלי פעולת תער) אבל עכ"פ דעת ההר צבי מתוך לשונו נראית לי כך.

מסכים עם כל מילה; ככל הזכור לי גם אני מתחילה הבנתי את לשונו של ההר צבי שכוונתו לאיסור דיני, והבנתי שטעה [לענ"ד], והעדפתי להציג את דבריו כחומרא כדי שלא יסתור את דברי הרמ"א, והראשונים שהרמ"א מתבסס עליהם - שהם המקור לדבריו, ומסתבר שהייתי צריך להציג את דבריו כפי המשתמע מלשונו ולא לייחס לו כוונה אחרת.

לגבי דעת גדולי הדור וכו'; כת"ר צודק לחלוטין שאין לאדם לפטור עצמו מעיון גם לאחר שנתפרסמו פסקי הלכה של גדולי המורים (ואנא סלבודקא אנא וכך חוננתי ואחנך בס"ד, וברור שאם הגדיים לא יעיינו היטב לא יהיו לנו תיישים חדשים, ופשוט, ואין זה נוגע לשאלה מה עליו לעשות אחרי שהכריע צד מסוים בעיונו - שאז המשמעות המעשית תלויה בדרגתו המדויקת ובדרגת המורה שעליו הוא נחלק בהבנתו ואם הוא לחומרא או לקולא וכו' וכו'; ואוי ואבוי לו למי שמפני שהחליט שלמעשה צריך להחמיר או להקל הוא מטעה עצמו שכך הוא גם חושב, זה חמור מאד גם במי שמטעה עצמו שהוא מבין גמרא שבאמת אינו מבין את טעמה); ואמנם אם אני כבר דן בזה מקמי כת"ר הרי לאמיתו של דבר כאב לי קצת הנוסח "עוררו על החשש" שבתחילת החוברת, ולענ"ד יותר מדויק לכתוב גדולי הדור פרסמו דעתם שהמגלח במכונה עובר באיסור דאורייתא

ובחמישה לאוין, וכפי שהם פרסמו, נראה לי שזה לא יגרע כלום מהתועלת שהחוברת מביאה ואדרבא [גם הלשון שאני מביא להלן לא הניחה את דעתי כיון שהקורא עלול מאד להבין שהכוונה שגדולי הדור רואים בזה משהו בבחינת "לחשוש למי שייחסו להחת"ם סופר" בשעה שהם סבורים ומורים לנהוג בזה כאיסור דאורייתא].

קיבלתי, ושיניתי את הלשון: "בשנים האחרונות גברה המודעות הציבורית לכך שיתכן שהמנהג לגלח את הזקן במכונת הגילוח החדשות אינו יכול להתבסס על המנהג שרווח באירופה להתגלח במכונות הגילוח הראשונות; גדולי הדור זצ"ל ויבלחט"א פרסמו דעתם שהמגלח במכונת גילוח המגלחת כתער עובר בחמישה לאוין, וברור שכך חייבים לנהוג למעשה". "מאחר ויש מהפוסקים המאחרים שייחסו לחת"ם סופר שאסור לגלח במספריים שמשחיתות - לכן ההוראה הרווחת היא שלא לגלח את הזקן במכונות גילוח שמשחיתות".

גם לגבי לשון 'שמועות' נ"ל שהרבה בני תורה מבינים הכוונה לשמועות לא מבוססות כעין שיש בכל נושא הלכתי ארבע שמועות סותרות בשם הרב אלישיב וארבע בשם הגרש"ז ובשעתו בשם החזו"א וכו'. והנה אמת ויציב ונכון כדברי כת"ר שדבר שהחזו"א לא קבע בו עיונו בספר זה רמה אחרת לגמרי ובפרט כלפי הזכות של חכם שעיין והקיף ובירר להחליט שהוא חולק למעשה, אבל דומני שהביטוי שמועות מתפרש להרבה בנ"א אחרת; ויתכן שכת"ר אינו רואה הבדל בין הניסוחים אבל דומני שלקורא שקובע מעשיו ע"פ חכמים אלו יש משמעות רבה להפרשי הלשון.

שיניתי את הלשון: "ואף שלא מצאנו שהחזו"א כתב בספרו או באגרותיו שיש בזה איסור תער - אולם כך מעידים שאמר בעל פה".

[לי היה נדמה גם שהמובן של הערתכם על ההדרת פנים ששיבש במזיד ושלכן הגרמ"פ לא נתן לו הסכמה (ואולי ראיתי מהרהורי לב כי היה נראה לי ששיקרו ציטוטים ואיסוף מכתבים בעלמא), וכת"ר ירעי; עכ"פ נהניתי לראות שכת"ר ביקר על סמך עיון רב בספרו שזה בודאי לגיטימי ורק צריך למצוא הנוסח המכבד].

לא היתה כוונתי שהוא שיבש במזיד, ומאידך לא יכולתי להשאיר ללא ביקורת כלל על הספר, ולכן התחבאתי, וכעת שיניתי: "עוד ראה בהקדמה לחלק ח' של שו"ת אג"מ..."

[סיפור נאה ששמעתי מהרב מאיר הייזלר דיין אצל הגר"ק: ר' חיים מברסק כתב פעם מכתב בעניין ציבורי עדין, ומסרו לר' אבריימלה ויינברג לימים האדמו"ר מסלונים וחמיו של הנהיגות שלום; ר' אבריימלה לא היה מרוצה מהנוסח שהיה כנראה לא-חד במכוון, ואמר לר' חיים: אתם יודעים איך הר' חיים'ס קוראים כזה מכתב, והכרעתם שזה מבטא בשבילם כל מה שצריך, אבל אני יודע איך האבריימלה ויינברג'ס קוראים כזה מכתב, ואני מעיד שאנחנו לא מבינים את המסר...].

עוד בדעת הח"ח: מעידים שהח"ח היה מעורר על כך בחייו, ונדמה לי שגם בספר ח"ח על התורה מהגר"ש גריינימן - ת"ח שהיה מקורב מאד להח"ח והגר"ע (אביו של הגר"ח גריינימן) כתב שהיה מעורר על כך, וכן בהדרת פנים בשם ר"ג זקס, וא"כ אינו טענה כ"כ שנדפס בספר 'צדדי'.

לא עיינתי שם, אבל אינני מבין למאי נפ"מ - הרי בספרי ההלכה לא כתב על כך, אף שבבה"ל בסיי רנ"א היה מתאים מאד שיכתוב כך.

(אגב, גם כשכותבים נאל והא' באה בשביל 'קמין' רגילים בספרי אידיש מנוקדים לשים קמין מתחת הא'. אם יש לכת"ר מחזור עם עברי טייטש או חומש רב פנינים יוכל לראות את זה. וכיון שלא אמרו 'נויל' הרי צורת הכתיבה האידישאית היא נאל).

גם דוברי היידיש לא יוכלו להכריע בזה עד תחייתו של החפץ חיים, אלא שאינני רואה כל כך נפ"מ בזה במסגרת הדיון השרשי.

טעמו של השבט הלוי היה כי כך כתב המנחת יצחק - למעשה הוא לא מזכיר כלל (בחלק ד') את המנח"י וכשדן לפני החזו"א לאיסור המנח"י עדיין לא כתב בזה. המנח"י מציין בתשובה שניה שהוא שלח תשובתו להרב וואזנר והרב וואזנר שיבט אותה וכנראה מכאן היה נדמה כך.

אינני זוכר כעת מדוע כתבתי כך, ומ"מ הראשון שראיתי שדן לגבי מכונות פיליפס מבחינה טכנית, ונצרך לעדויות החברות - היה המנחת יצחק, והדיון שם כלל אינו ממצה את הנושא, ומכל מקום

אין בשבת הלוי חידושים לגבי המנחת יצחק, פרט לעדות על החזו"א.

עד כאן הנראה לי כעת וכת"ר יבור לעצמו.

ושוב אביע תקותי ללימוד והיקף הסוגיה, ושאוזה לאסוקי בה שמעתתא אליבא דהלכתא.

לא ידעתי שכבר הביאו הפקפוקים על הירשנזון ולכן הארכתי כ"כ, לאפוקי מהאפשרות שיצרפו את שיטתו שיש מקילים אפילו בסיפטי-רייזור וכ"ש בכל מכוונת גילוח שבעולם; אגב ראיתי כותבים שכיום משתמשים איתה לכל הגוף וגם טעמון זה אבד (ובודאי שלא ידעתי שהעירו זה על ספרו של הרב פופר). את דברי הרב פופר ראיתי לפני תקופה באיזה אוצר ושוב אחרי שראיתי החוברת של כת"ר (וכמדומה ששם אכן מביא את הירשנזון כ'פוסק' שהיקל מאד בענין) אבל לא ידעתי שענו לו ושהתקיפו אותו וכו'.

הצצתי שוב בספרו ולא ראיתי שהביא אותו כ'פוסק' שהיקל מאד, אלא רק ציטט את דבריו לגבי הסייפטי רייזור.

הרבה תודה וזמן חורף גדוש ופורה

בכבוד ובברכה, י' ט'.

הרבה תודה, הניתוחים של החלק ההלכתי וגם של החלק הטכני מחכימים ממשי.

א. אתאר שוב מה ראיתי; בהתחלה ראיתי הסרט ולא הצלחתי לתפוס מה קורה, עצרתי הסרט, וע"י 'לחיצות' חוזרות על הכפתור הימני שבין ה'כפתורים' שעל המסך - כלומר העמדת הסמן עליו וכו' - קידמתי לאט לאט לאט, ולעין רגילה זה נראה כאילו כל לחיצה מקדמת תמונה בודדת, יש לשער שזה לא מדויק (אני מתאר את כל זה כיון שאינני יודע אם זו המטרה הרשמית של הכפתור), וזה נתן לי 'מבט אחר' לגמרי - כמו כל התבוננות איטית בכל נושא.

בסיכום סוגיית הגילוח אני רגיל לומר שכשלומדים אותה במשך לילה שלם - אי אפשר להתיר להתגלח במכוונה, אך כשלומדים אותה במשך חצי שנה - אי אפשר לאסור - זו התבוננות איטית...

אני מבין שהטעות של מנהל מכון צומת הייתה כיון שהרשת המתכתית נראית בתמונות בצבע צהוב זוהר, וזה נותן תחושה שהחלק הכהה שבין קטע

רשת זוהר לחבירו הוא הריווח ('ה'חריץ') שבין חורי הרשת, וכיון שרואים בסרט שהחיתוך קורה לפני שהשערה מגיעה לקטע הזוהר הסיק מכך שהיא נחתכת בלי להשען על הרשת; בהתבוננות הנ"ל ניכר היטב (בחלק מהתמונות) שאינו כך, וחלק מהקטע הכהה (קרוב למחציתו) הוא המשך של הרשת ורק חלק ממנו הוא באמת אויר; ניסיתי להבין למה באמת חלק מהרשת זוהר וחלק נראה כהה כל כך, וכתבתי מה שהבנתי מתוך העיון בדבריך שהמתכת זוהרת רק כשהיא בזוית מסויימת מול התאורה והחלק שאינו עומד מול האור (כיון שמסתובב ופונה פנימה) נראה בתמונה כהה.

ברור, ולשבחו יאמר שכששלחתי לו את הוכחותי - כתב לי 'מסכים'.

ב. לגבי המו"מ עם הרב ועקנין - חסר לי ידע מקצועי כדי לבחון הטענות (אני מבין מדברך שגם כשהלחץ מופעל בכיוון שהפוך מכיוון הצמיחה של השערה בכל זאת ברור לך ש'החיבור לעור רך יותר'. אלא שכאן צריך ידע מקצועי שאין לי. הרי ברור שמזוית כהה מסויימת כמעט אין לשערה התנגדות לקיפול, וכדי להחליט מהי הזוית הנדונה כאן ומה 'עדיף' לשערה במצב כזה חסר לי נתונים).

לכאורה המושכל ראשון הוא ברור גם בלי ברור במעבדה - דמיין לך מכונית שועטת במהירות שנוסעים בה בכביש בין עירוני, ולפתע מתייצבת בדרכה שערה הצומחת הפוך מהכיוון, ומנסה לעצור את המכונית - המכונית אפילו לא תעלה חיוך קל; ועתה דמיין שאין זו מכונית אלא פרופלור של מאוורר [כלומר דק אבל לא חד] - האם הוא יתרגש מעמידתה האיתנה של השערה או שידרוס אותה; עתה דמיין צינור גינה קצרצר [כלומר חומר קשה, שקשה לקיפול באמצעו] שתפוס בצורה רופפת לבסיסו, וחיבורו לבסיס אינו ישר אלא בהטיה אלכסונית לאחד הצדדים - והוא מנסה לעצור את הפרופלור העשוי מתכת מהירה ובעל עוצמה כח ועוצמה עצומים - אלא שאינו חד כסכין - ברור שהצינור ישכב וידרס ולא יתקפל, והמוציא מחבירו עליו הראיה, ולא בכדי השיעור של 'כדי לכוף ראשו לעיקרו' הוא השיעור הגדול יותר מבין השיעורים, כי כדי לכוף שיעור צריך אורך גדול, וגם לחץ על שני הקצוות - זה מול זה, ורק אז השערה מתקפלת; כל זאת אינו קיים בסכין חדת התער החותכת בסמוך

לבסיס - כי שם לשערה אין כלל להיכן להמלט כי החיתוך נעשה בבסיס ולא בגובה כמו במכונה.

ניסיתי לקרוא את משאך ומתנך עם הרב וועקנין והספקתי מעט, קל לרפרף על חומר כדי לראות בערך מה הנושאים שדנים בהם, אבל להבין בדיוק את נקודת הויכוח בכל משא ובכל מתן זה דורש זמן (בפרט שפה ושם עברתם לדון בהקדמות: כמה הסיכויים ששערה תקדים להיחתך וכו', אין לי חוש חזק לשאלות טכניות ורק אחרי 'שימוש' ושמיעת הרבה פרטים וכו' אני מתחיל לקבל אפשרות להבחין מה מסתבר ומה לא).

[אגב, אינני מבין למה מנהל ייצור אמור להבין בהנדסה של המכונה יותר מכל פועל אחר במערך הייצור ונדמה לי שבלי לשאול את אלו שעוסקים בהנדסה של מכונות כאלו - לא שמענו כלום. אני מציע כאפשרות סבירה שהמנהל הנכבד הלך עם מכתב השאלה למהנדס הקרוב ביותר ובמקרה היותר סביר לאיזה אחראי על בדיקת טיב שאמור להבין משהו, שמע הסבר שהניח את דעתו, העלה על הכתב או הכתיב למזכירה ושכח מהענין].

עוד פחות סביר שמר פוריי הנכבד, מנכ"ל הייצור בפיליפס, מבין לעומקו את הרעיון שעמד בבסיס ההחלטה לייצר מכונה כזו לפני חמשים שנה, כשעדיין לא נולד.

עכ"פ, אם לא טעיתי בהתבוננותי הנ"ל - נראה לי שזה די ברור, רואים איך השערה נעצרת ושוב מתכופפת ו'נשכבת' על הרשת.

ג. במה שכתבתי בד"ה אלא ששוב נתעוררתי... מה שהטריד אותי זה לא מה קורה בפועל, בנקודה זו אני יכול רק לומר שההסרטה מראה לענ"ד חיתוך-מספריים, ומראה שאין ריווח שיכול למנוע חיתוך של מספריים, ואמנם בלי ברור אצל החברות או אצל מי שבירר אצלם אין לי שום דרך לדעת האם זה כך תמיד והאם זה כך בכל המכונות והאם ייצרו מכונה מיוחדת לצורך ההסרטה [בשאלה 'האם זה כך תמיד' אני יכול רק לשער שעשו כמה ואולי כמה וכמה הסרטות ואם לפי הענין יש סיבה לחשוב שאילו גילו שני חיתוכים אופייניים היו מביאים את שניהם - אזי יש להניח שראו רק סוג חיתוך אופייני אחד], רוח הקודש זה בודאי הצד החלש (או הנסתר...) שלי.

מה שהטריד אותי זה אולי הסכין לא צריכה את המספריים למרות שלמעשה היא משתמשת בהם (כלומר שהיתה חותכת השערה גם אם זו לא הייתה נעצרת ע"י הרשת) וכאן יש לעיין איך להגדיר מצב כזה, ואני לא מספיק בעניין כדי

להביע דעה; נדמה לי שכל דבריו בהמשך לא פותרים לי הבעיה הזו שהטרידה אותי ועסקת בעיקר בשאלה מה באמת קורה במציאות, אלא שעכ"פ מבין הדברים ניכר שאתה משוכנע שמצב כזה נחשב עדיין כמספריים.

כלל אינני מבין את נקודת הספק; אם החיתוך נעשה בגזירה - למאי נפ"מ מה היה קורה אם היו תנאים אחרים, כגון סכין חדה יותר ושערה ארוכה יותר, הרי בפועל המספריים מספרות ולא חותכות, ועדים נאמנים על זאת הם הראשונים שהתירו מעיקר הדין לגלח במספרים חדודות, וכ"פ הרמ"א.

ד. כלפי הרתיעה מהראיה מהאו"ז: המשנה ברורה ועוד הרבה אחרונים טוענים טענות כאלו בקביעות, אין סומכים על רוח הקודש בהלכה, ובודאי שאין מה שפוטר מלברר האמת בכל דרך שמבררת אותה.

אינני מכיר את הרב הנכבד אבל אוכל לומר מנסיוני כבני ברק שמוטרד מבעיות כאלו באופן די קבוע: יש כאלו שמפריע להם עצם הדבר מבחינה רגשית, ואין מה לעשות, אונס רחמנא פטריה. ייטיבו לתרץ רמב"מים קשים וישאירו את מלאכת בירורי הלכה למי שיש לו יכולת נפשית ורגשית לברר הלכה כמה חבל שאנשים אינם יודעים את מקומם, לא את יתרונותיהם ולא את חסרונותיהם, וחייבים להציג הצגות כל הזמן, והקב"ה בוכה על מי שאינו יכול ללמוד ולומד, וכמו שמן הסתם לעולם לא אחווה דעה מוצקה בעניני חו"מ - כי כלל אין לי גישה לזה - כך הם אינם יכולים לחוות דעה בענינים אלו, וכמובן שראוי לא לומר להם מה שמצער אותם.

ישנם כל כך הרבה דגים בים - כך שכל מה שתאמר תפריע למישהו, הם את התנסחת עדין והן אם דיברת ברור, והן אם לא דיברת, ועבודת השם הפרטית שלי היא להשתדל לא לעשות הצגות.

לעומתם יש הרבה שמפריע להם מאד רק הניסוח וכאן לפעמים הם צודקים בהחלט, ובהכרח גמור כלפי עצמם; הרי כבוד הוא תחושה סוביקטיבית, ומי שמרגיש שלכבד פירושו לומר לולי דבריו הקדושים בכל פעם שיש לו הערה על איזה אחרון - מקיים מצוה כשהוא עושה את זה (כמה יראת שמים אפשר לקבל

מלקרוא את ביטויי הכבוד הקבועים של הברכת שמואל כלפי כל ראשון ואחרון, ואמנם הרבה אחרונים

לא הרגישו צורך לעשות כך, ובמידות חסידות נוהגים איש איש כהרגשתו ובהתאם לאופיו וכו'). כשאני משוחח עם בני תורה ות"ח מסוג זה אני משתדל לכבד את האחרונים המוזכרים לפי תחושת השומע גם אם לפעמים אני לא מרגיש כמוהו.

נפלא, ובזאת יש לי הרבה מה להשתפר, וכמה טובה היו עושים עמי הרבנים אם היו מדריכים אותי, כמו שאתה עושה, במקום לקדש עלי מלחמת חורמה.

ובדוגמה שלנו (בלי לדון כאן אם אתה צודק, את זה עדיין לא ניסיתי לעשות, וכשאלמד הסוגיה אקוה לבדוק את טענתך בל"נ), יש כאלו שאם תאמר להם החת"ם סופר שגה (או טעה או לרגישים יותר אפילו 'אמר בגלל שלא ידע') זה יכאב להם מאד, ובשיחה עמם צריך לומר להבנתי יש כאן ראייה ברורה ומפורשת מלשון האו"ז, וכבר לימדנו הרמ"א שאומרים שאילו ראו האחרונים דברי הראשונים לא היו חולקים עליהם וכדומה... עד כאן מנסיון חייו של בני ברקי שעירו מכילה אנשים בעלי מנטליות כיבוד שונות לחלוטין (וגם בעלת לחות וזיעה שגורמים גם לאדישים שבאנשים להיות קצת עצבניים לפעמים...).

אכן.

ה. לגבי מה שענית לי על מה שהצעתי ליישב הדעה המקובלת ששערות כ"ש מתירות.

קשה לי להגיב כי לא למדתי בעיון (כשניסיתי להבין מלמעלה מה קורה בסוגיה היה נראה לי שזה הוא הצד לאסור במספריים שלא ישאירו כלום), מכל מקום תודה שהבהרת היטב את המהלך שלך וכשאלמד בס"ד אביא הדברים בכור המבחן (אני לומד כיום עניינים בנדה ובשבת וקשה לי למצוא זמן להיכנס בעיון ממש לעוד נושא סבון).

ו. לגבי הנוסח החדש בספרך בכמה נקודות - אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב - אני שמח מאד, ולוואי וכולם יגיעו לדרגה כזו של יכולת לשנות נוסח מודפס, ירבו כמותך בישראל.

ושוב תודה רבה על כל מה שלמדתי והחכמתי מדבריך הרבה הצלחה ושפע ברכה, י' ט.

הערות הרב אינדיק

א- כבר כתבתי פעמים שהתו"כ מפורש שהברייתא מיירי במספרים כע"ת, ולא על סתם מספרים. איתא בספרא (מצורע ב' ד') 'מה תלמוד לומר ראשו [של מצורע המגלח] ומה תלמוד לומר זקנו - לפי שיש בראש מה שאינו בזקן ובזקן מה שאין בראש: הראש אסור במספריים ובתער, והזקן אינו אסור במספריים ובתער'.

תוספות בשבועות ב': גרסו בספרא 'במספריים כבתער', ופירשו דמיירי בראשו של נזיר; מאחר וברור שאין כוונת הספרא לומר שמותר לגלח את הזקן בתער - ע"כ שכוונתה 'במספריים ובתער' היא כגירסת תוס' 'במספריים כבתער', כלומר שאינו אסור לגלח את הזקן במספריים כפי שאסור בתער, משא"כ גילוח ראש הנזיר אסור במספריים כפי שאסור בתער.

עוד איתא בספרא (קדושים ג' ד') 'ולא תשחית את פאת זקנד מה תלמוד לומר לפי שנאמר ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אפילו גלחו במספריים כבתער יהיה חייב תלמוד לומר לא תשחית פאת זקנד'.

אתה הבנת את כוונת הספרא 'במספריים כבתער' - דמיירי ב'מספריים כעין תער' ומאחר שמבואר כאן שההיתר משום שאיננו בכלל לא תשחית - הרי שמוכח שמספריים כעין תער אינן משחיתות, אך מספריים שמשחיתות תהיינה אסורות.

אמנם, לפי מה שביארתי בספרא הקודם הרי שביאור 'במספריים כבתער' איננו למספריים כעין תער, אלא שאינו אסור לגלח את הזקן במספריים כפי שאסור לגלח בתער, וממילא גם כאן הכוונה שאינו חייב על הגילוח במספריים כפי שחייב על הגילוח בתער, וכלל לא מיירי במספריים מיוחדות דקיקות שבודאי לא היו האמצעי הנורמאלי לגילוח הזקן נוכי מי משתמש היום במספריים של צפרניים דקיקות לגילוח הזקן?].

ב'- וכן מוכח, דאי נימא כמו שכתבת שמספריים שמשחית כתער מותר משום שאינו תער יש לנו פירכא על הגמ', שמג"ל רק תער אסור דילמא מספרים כע"ת נמי אסור כיון שמשחית ודרך גילוח. אין לפרוך את הגמ'.

גם אם מספריים כעין תער משחיתות לגמרי, מאחר וכפי שביארתי את הגמ' [וכן ביאר הגרמ"פ זצ"ל] חז"ל הבינו שהתורה אסרה אופן מסויים אחד של גילוח וחיפשו מה הוא, ואמרו שלא יתכן שהתכוונה לגזירה כי אז לא היתה כותבת שאסור להשחית כי בידוע שמספריים נורמאליות לא משחיתות, ולא יתכן שהתכוונה לתלישה [לרמב"ם] או למכשיר שאין הדרך לגלח בו [לרש"י ותוס'] - כי אז לא הוצרכה לאסור לגלח, אלא ע"כ שהתכוונה לחיתוך במכשיר חד. לאחר שהסיקו שהתורה לא התכוונה לגזירה - כבר יכלו הראשונים לחדש שגם במקרים הנדירים של מספריים דקיקות או חדודות - לא אסרו.

אם לא תסביר כך לא תוכל לפרש כראוי את לשונות הראשונים והאחרונים שביארו להדיא שמספרים כעין תער משחיתות מהשורש.

ג'- אבל האמת יורה דרכו שמספרים כע"ת אינם משחיתים כתער מדיש חילוק בלא ילבש. לגבי חשש לא ילבש כתבתי בחוברת: 'מאחר ובאיסור לא ילבש הקפידו על צורת המעשה ולא על התוצאה - לכן מותר להגיע לאותה תוצאה באמצעות שימוש באמצעי השונה מדרך הנשים כמבואר בגמרא (נזיר נ"ט). שאסור לחוך את שער בית השחי כדי שינשור אבל מותר לעשות כן דרך בגד, וכן מסתבר לומר שהרי אסרו ללקט שערות לבנות ולצבוע שערות - שהם מעשים של נשים אף שהתוצאה של שערות שחורות אינה מיוחדת לנשים [אמנם באגרות משה יו"ד א' פ"ב צידד שאיסור לא ילבש תלוי בתוצאה ולא במעשה, אלא שצ"ע בראיותיו, ובלא"ה דעתו (יו"ד ב' ס"א) שאין איסור לא ילבש בגילוח הזקן כי כל שנכלל בכלל 'לא ילבש גבר שמלת אשה' הוא רק דברים שהנשים עושות - אולם אין הן מעבירות את הזקן כי אין להן זקן, ועוד, אי אפשר לספר את הזקן כך שיראה ממש כנשים שכלל לא היו להן שערות], ולכן מכיון שנשים שיש להן שערות זקן דרכן להמיסו בסם ולא לגלחו בתער או במכונת גילוח מפני הזיפים - על כן לכאורה יש פחות חשש לא ילבש בשימוש במכונת גילוח מאשר בסם'.

ד- הפרשנות שלך בדברי השמש צדקה לא נראים כלל, כי הלומד כל הסימן שם יראה שלדעתו כעין תער אינו משחית כלומר שנשאר אחריו משהו.

ואמנם כתב על מספרים שכן משחיתים שהם איסור דאורייתא על אף שאינו תער. וזה"ל "לבד זה מצאתי בספר בית הלל שם שהיו נוהגים באשכנז לספור במספריים בשני ראשים והיו עוקרים כל השערות ולא היה נראה שום שער כמו בתער דאיסור גמור הוא. ובאמת סברא מכרעת היא, וראוי לחוש עליה דזיל בתר טעמא אין לך השחתה גדולה מהסרת השערות מעיקרן", הרי שברור להשמש צדקה שלא דוקא בתער אסר, ואדרבה רק מתיר סם מהוכחה מגמ' נזיר מ', ולא משום שאינו תער. בדעת השמש צדקה אינני מבין מה ראית. מתחילה כתב שקבלה בידינו שהאיסור רק בתער, והמפקפק הוא כחולק על האמת; והוסיף שאין להביא ראיה להחמיר מתה"ד המחמיר שלא לגלח במספריים כי הוא רק חש למספריים חדודות ביותר; ושארירי נמשך הב"ח שהזהיר לירא שמים שלא לגלח במספריים אלו אף שמן הדין מותר לכתחילה כי איננו משחית דלא איירי בהו קרא [וברור שאין כוונתו 'שאינו משחית' אלא 'שאינו משחית בתער' שהרי כתב שמן הדין מותר לגלח באותם מספריים של תה"ד, ותה"ד הרי מיירי במספריים חדודות העשויות משני תערים שאין משאירים שום שארית]; והוסיף שאם גם משאיר מעט שער - אין קפידא אפילו לכתחילה, כפי שהש"ך סתם שכל הפוסקים כתבו סתם שבמספריים מותר [ולא חילקו בין מספריים למספריים חדודות]; אלא שהביא בשם ספר בית הלל שאסר את מנהג אשכנז 'לספר במספריים בשני ראשיהם והיו עוקרים כל השערות' [בפשטות כוונתו למספריים העשויות משני תערים הנ"ל, שנהגו בהם באשכנז, כפי דברי הראשונים האשכנזים על מספריים חדודות] ולא היה נראה שום שער ואסור כמו בתער דזיל בתר טעמא, וכן כתב בשם חמיו שסבר שסם חמור מתער דאין לך השחתה גדולה מזו, אך הוא עצמו לא הסכים עם זה כי פשטות הגמ' מסייעת למקילים בסם דנשא לאו תגלחת מיקרי [ממילא לדעת הבית הלל אסור לגלח במספריים חדודות דזיל בתר טעמא שמשחיתים כתער - אך מנהג אשכנז איננו כן, וכ"פ הרמ"א להתיר, וגם תה"ד שהחמיר הוא רק במספריים חדודות ביותר, וחמיו של השמש צדקה החמיר בסם ולא הסכים עמו חתנו כי סם אינו תגלחת, אך הוא עצמו לא אסר לגזוז את הזקן במספריים משחיתות כפי מנהג אשכנז, כמ"ש 'שמן הדין מותר לכתחילה'].

ה- גם מספרים שעשו משני תערים, עדיין אין עליו השם תער, ולא תהא אלא כריהטני שאין הדרך לגלח בו, ולמה אסור? לא הבנתי את כוונתך. אם הבנת הגמ' היא כהמנח"י שבשילוב שני התנאים הוא כאיסור תער, וממילא ההיתר במספריים תלוי בכך שלא תחשב השחתה נואם השיעור לזה הוא שהשער נרגש - שהוא שיעור ללא כל מקור, והפוך מכוונת החת"ם סופר, וכ"ש שלדעת הנו"ב אין שיעור כזה] - הרי שמספריים חדודות צ"ל אסורות כי חותכות ואין שארית והדרך להשתמש בהן במקום שנהגו בזה.

ו- בספר 'מכונת גילוח בהלכה' מוכיח שהח"ח בליקוטי הלכות לא התכוון אלא לסייפטי רייזור, וכל דבריו לא באו אלא להוציא מדברי חיים הרשגזון שהדפיס מאמר להתיר. הנה מאמרו נדפס בקובץ שי"ל בחדוש אב 1910, ובספר "כתבי חפץ חיים" הנמצא באוצה"ח כתב שליקוטי הלכות למכות נדפס ב1900. רק התחילו לעשות סייפטי רייזור בשנת 1904 לפי ויקיפדיה. ההתקפה איננה עלי, ובפרט שתיארוך של ויקיפדיה זה ממש לא מקור רציני. ומי"מ אני כתבתי 'דברי הח"ח נסובים על מסקנת הגמרא שאסור לגלח בתער שיש בו גילוח והשחתה, ולא נסובים על מה שהגמרא התירה לגלח במספריים שאין משחיתים, ויתכן שהבין שעקרון הפעולה של המכונה הוא סכין החותכת כתער [ואולי באמת כך פעלה המכונה], וממילא אמר שאין להשתמש במכונה שהרי יש כאן תער משחית, כך שאין בכלל מה להוכיח ממנו לגבי מכוונת הפועלות כמספריים לא חדות; ראיתי בספר 'מסורת משה' שהגר"מ פינשטיין זצ"ל אמר למח"ס 'הדרת פנים זקן' שהח"ח רק נשאר בצ"ע על המגלח במאשינקע, וגם לא כתב זאת במקום שמזכיר האיסורים אלא רק בהערה על ספרו במסכת מכות, ושבלא"ה לא חסרו תירוצים על קושיותיו.

בענין התו"כ שגרס מספרים כבתער

אינני רואה שום טעם לעשות גזירת שוה בין כל מקום שנאמר מספרים כבתער, אלא כל אחד כמקומו. שם הספרא מדמה את המספרים לתער, ואילו כאן לא נראה ששייך לפרש כן. כי כאן לא כתוב "יכול אם גלחו במספריים יהיה חייב כ[מין] בתער" אלא גרסי' "יכול אפילו גלחו במספריים כבתער יהיה

חייב" וצריך סכינא חריפא לפרשו כמו שכתבת **זו אכן קושיא, אך לא כל כך חזקה, מי יודע מה בדיוק היתה הנוסחא האמיתית, ומה היתה כוונתה, הרי תוס' בריש שבועות גרסו את הספרא שונה מגרסתנו.** ועוד לדברך שהברייתא מדמה שמספריים יהא חייב כמו שחייבים בתער, צ"ע טובא, שערבא ערבא צריך, ותער גופיה בשלב הזה אין לנו ידיעה עליו **זה לא חייב להיות קשה, הרי הדין היה ידוע.** ועוד למה במלקט ורהיטני לא גרסי' "מלקט ורהיטני כבתער" אלא יותר מסתבר כפשוטו שהכוונה למספרים כעין תער. ואם הלשון "כבתער" ולא "כעין תער" מפריע לך, תדע שיש ראשונים שקוראים מספרים כעין תער בשם מספרים כבתער, עי' תוס' רי"ד נזיר מא.

ובעצם דברי הספרא לענין נזיר לא הבנתי מנא לך ששם הכוונה לדמות מספרים לתער, ואולי יש לפרש שהכוונה למספרים כעין תער. כלומר שהראש **[של נזיר]** אסור במספריים כעין תער ואילו בזקן מותר מספרים כעין תער, דבכל הראשונים כולם וכ"ה בילקוט שמעוני גרסי' "הראש אסור במספרים כבתער הזקן אין אסור במספרים כבתער" **את קושיא זו לא הבנתי.**

ובאמת כן מוכח שהתו"כ מיירי שם במספריים כעין תער, כי כל הראשונים שדנים לענין היתר גילוח פאת הראש במספרים כעין תער מביאים קושיא מתו"כ הזה, ומשמע מתוך דבריהם שרק על הצד שמספרים כעין תער מותר יש להקשות מתו"כ הזה. ואילו לדברך גם על הצד שמספרים כעין תער אסור עדיין קשה מהתו"כ, כי לכו"ע מספרים שאינם כעין תער מותר בפאת הראש, ובתו"כ משמע שסתם מספרים אסור. אבל לדברינו ניחא שהתו"כ מפורש שמייירי בכעין תער **זו נשמעת קושיא חזקה [פרט לדעת הרמב"ם המתיר לגלח את פאות הראש במספריים כעין תער],** אשמח להפניות ברורות יותר.

ומה שהבאת שע"פ הגי' בתו"כ "הראש אסור במספריים ובתער והזקן אינו אסור במספריים ובתער", וצ"ע שלכאו' משמע כאילו יש היתר לגלח הזקן בתער וזה אי אפשר, הנה יש גשורסים **[כמדו' הקרבן אהרן ועוד]** "הראש אסור במספרים ובתער, והזקן אינו אסור במספרים כבתער", ולא קשה. ועי' עוד בהגהות הגר"א שמחק "ובתער" השני, וכנ"ל **לפי שני דברים אלו - הלכה הקושיא שלך.**

ומה שכתבת "וכלל לא מיירי במספריים מיוחדות דקיקות שבודאי לא היו האמצעי הנורמאלי לגילוח הזקן" צ"ע, שמספרים כעין תער מוכח מכל הראשונים שכן גילחו, ע"י תוס' שאנץ, ריטב"א, תרמוה"ד, ורמ"א, שכולם מבואר שכן גילחו זקנם במספרים כעין תער, וכן מפורש בהרבה תשובות מהאחרונים שכן נהגו לגלח בכעין תער כמובן שאין לי ידיעות מה היה מקובל ומה לא. מספריים דקיקות חייבות להיות קטנות כדוגמת מספרי צפרניים שלנו - אחרת תשברנה, ואילו מספריים חדודות יכולות להיות ארוכות ועבות - ובלבד שתהיינה חדודות. מספריים כעין תער אינם מספריים חדודות, שלגבי כעין תער הסכמת כמעט כל הראשונים שהוא היתר חלק, ואילו לגבי מספריים חדודות נחלקו האם לגזור שמא יניד את התחתון, וכן לאסור מחשש מראית העין, כי סוף סוף מיירי בתער ולא בגוש מתכת המשאירה שארית, וממילא ברור שיש יכולת לגלח במספריים חדודות, אך מספריים כעין תער לכאורה פשוט שלא שימשו לגילוח זקן - כי הגילוח בהן אורך זמן רב יותר, והרווח בקיצור הזיפים - מועט ביותר.

בעינן לא ילבש

הבאתי ראיה מסוגית לא ילבש שיש חילוק בגילוח שנעשה ע"י תער להנעשה ע"י מספריים כעין תער כי מסברא נראה שהאיסור משום התוצאה ולא משום המעשה, ע"כ זה שיש חילוק ביניהם בדיני גילוח בית השחי ובית הערוה משום שיש חילוק בתוצאה. ובזה הבאת מהגמ' שמחלק בין לחוך ביד לבגד שאין האיסור מצד התוצאה אלא מצד המעשה.

הנה לומר שהאיסור הוא משום המעשה ולא משום התוצאה צ"ע ג **מסכים!**, דלדעת רבינו תם ודעימיה שמתירים מספרים כעין תער גם בבית השחי ובית הערוה, אם האיסור מצד המעשה ולא מצד התוצאה, צ"ל שדרך הנשים הוא רק לגלח בתער, ולא במספרים כעין תער. וא"כ נמצא פלא גדולה, שלמסקנת הגמ' שביד אסור, אטו הנשים מגלחין ביד יותר ממה שמגלחין במספרים כעין תער. ועוד אפי' בבגדו בגמ' מבעיא ליה, וע"כ לא היה פשוט להם שאין זה דרכם יותר ממספריים כעין תער, וזה פלא אל תשכח שמספריים כעין תער הן מספריים דקיקות, וממילא הן קטנות, ולא נוחות להסרת שטח שעיר מרובה, וכן פינצטה, משא"כ השימוש

בתער או בחיכוך, וכן בסם ובמספריים רגילות - פועל על שטח גדול בבת אחת.

ואמנם לפי דברינו שחלוקים מספרים כעין תער ותער הכל מובן, שאיסור לא ילבש הוא רק אסור בדבר שחותך השער מעיקרו ממש, וממילא יד ובגד עושים כן, משא"כ מספרים כעין תער, ולכן יש מקום לאסור יד [וכן מלקט ורהיטנא] ולהתיר מספרים [ושייך לומר כן אפי' אם האיסור מצד המעשה, כיון שע"כ לא כל מעשה נשים אסורה, ומספרים כעין תער מותר]. מעט קשים דבריך, שאינני מאמין שיש לשום אשה נפ"מ באם מסירה את השער שממשיך לצמוח במהירות - באופן שנשאר העור חלק לגמרי, או כשנותרים זיפים מזעריים, הרי אין זה זקנקן בלחיים המבזה ומגנה אותה, אלא מקום מוסתר בהחלט, שגם כלפי בעלה אין שום נפ"מ בשער באורך מילימטר, ושו"ר שכבר כ"כ הגינת ורדים היכן?

ועוד מצינו לכמה ראשונים שיש איסור לא ילבש בגילוח הזקן, ועי' תרגום המיוחס ליונתן שמפורש שהאיסור הוא משום "ולא יספר גבר בי שיחיא וערייתיה ובי אנפוי לאיתחמאה היך נשא", היינו האיסור "לאיתחמאה" כלומר לא משום שכן מעשה הנשים אלא שלא יראה כמו אשה. וכן מוכח מהמו"מ בתשו' הרשב"א ח"ד סי' פ' בין השואל להרשב"א, וכן דעת רבינו יונה, החינוך, שבלי הלקט, ובספר המנהיג. וזה רק מובן אם נימא שהאיסור מצד התוצאה ולא מצד המעשה, כמבואר בקידושין לה: דלאשה אין זקן יתכן שיש סברא כזו, אולם ברור שלהלכה מתירים להסיר את הזקן בסם אף שהוא תוצאת לחי של נשים נולי קשה טובא מדעת הפוסקים האוסרים גילוח הזקן במכונת גילוח - כיצד מתירים בסם, הרי כדי להתיר יש להם לומר שאין זה נקרא גילוח, ומגמ' של סך נשא רק התבאר שהנשא איננו נחשב כתער (ממילא אינו אסור לנזיר), אך מנין להם שאיננו נחשב כגילוח - כך שיהא מותר גם לזקן לשיטתם שכל שמשחית ודרכו בכך הוא אסור].

ולעצם הראיה שתלוי במעשה מההיתר לחכך בבגד, הדבר לא פשוט בכלל, וכל דברי הגמ' לא ברור שהם קאי על איסור לא ילבש, שרבינו אברהם מן ההר ור"י מלוניל למדו שהשקלא וטריא הוא אם מותר לנזיר לחוך ביד, והתיר בבגד משום שאינו נוגע בשערו, והנידון הוא כנידון שבגמ' לעיל מב. בענין דבר שאינו מתכוין. ולפי"ז אין שום ראייה מהגמ' הנ"ל. ומאחר שיש לנו

ראשונים שמפרשים כן, יש לקיים גירסא שנדפס ברש"י [מפרש] שם "נזיר) מהו לחוך" שתיבת נזיר הוא בדקדוק והמפרש למד שכל דברי הגמ' הם נאמרו בהלכות נזירות, ועי' קרן אורה שם. וכן נראה דעת הרמב"ם שהביא דין זה בהל' נזירות ולא בהל' לא ילבש יפה.

ואמנם דברי רבינו אברהם מן ההר מחודשים, ורוב ראשונים למדו שזה קאי על איסור לא ילבש, ואעפ"כ נראה מדברי הראשונים שהאיסור ביד והיתר בבגד אינו משום שיר הוא דרך הנשים ובגד אינו דרך הנשים, אלא טעמים אחרים כתבו: המאירי כתב בזה"ל "ואפילו לחוך בידו אסור כל שהוא מתכוין להשירים ומ"מ מותר לחוך בהם בבגדיו ואם נשרו נשרו". ומשמע שלמד ההיתר של בגד משום שאינו מתכוין **אין נראה מלשונו שכוונתו לחילוק זה** או שאינו פס"ר, ולא משום שאינו דרך תיקון נשים. וכן בחידושי רבינו פרץ כהן איתא "בבגדו מותר, פי' שאינו כ"כ ודאי שישיר השער", ובשיטה לחכמי איוורא איתא "דכה"ג ליכא תיקון אשה הואיל ואינו נוגע בשער אלא בבגדו" [ואמת כן מפורש במפרש המיוחס לרש"י שם "הואיל ואינו נוגע בשער אלא בבגדו" אלא שכבר כתבנו שלכאורה כוונתו לדיני נזירות]. ואם הוא תלוי במעשה ולא בתוצאה **האם לא הפכת?** החילוק בין יד לבגד מובן מאליו, שביד - הנשים עושות, ובבגד לא, וכל הראשונים שכתבו שבבגד מותר כיון שאינו נוגע בשערות או שאינו ודאי שישיר ודאי החילוק אינו משום זה דרך נשים וזה לא, ושוב אין ראיה מזה שהאיסור הוא מצד המעשה ולא משום התוצאה. ולכן רוב הראשונים ודאי לא לומדים שזה תלוי במעשה **לא מבין את דברך**, הרי אם החילוק הוא כי כך נשים עושות - זה חילוק במעשה ולא בתוצאה, וכן אם נוגע בשער או לא - אין שום נפ"מ לתוצאה אלא רק למעשה, וגם אם החילוק הוא האם ודאי ישיר או לא - יכול לקבוע שנשים לא עושות באופן שלא ודאי ישיר את כל השערות, והיכן ההוכחה שתלוי בתוצאה ולא במעשה?

עוד יש להביא ראיה [וכ"כ הגר"ש אלישיב בקובץ תשובות ח"א פא] לזה מהשטמ"ק בשם רבינו עזריאל שכתב שאסור במלקט ורהיטני משום לא ילבש, וכתבתי שודאי אין דרך נשים לגלח ברהיטני **לא הבנתי כוונתך**, אם רהיטני הוא פינצטה - הרי הוא בודאי יותר דרך נשים מגברים [המשתמשות בזה להורדת שערות בודדות של זקן שלעתים יש להן], ואם הוא

סכינא דאושכפי - הרי שגם איננו דרך נשים - ומדוע יהיה אסור לגברים.

בכלל, לא כל כך הבנתי כיצד ניתן לומר שיש איסור להגיע לתוצאה של פני אשה, בעוד מפורש בגמ' שמותר להשחית במלקט ורהיטני, וכן המנהג המקובל להתיר להשתמש בסם - שגורמים להחלקת הפנים כפני אשה, אע"כ שלא התוצאה היא המעניינת אלא הדרך.

סוף דבר דעת רוב הפוסקים שאיסור לא ילבש תלוי בתוצאה, ודברי הגמ' שמתיר לחוך בבגד אינו יכול להיות ראייה לפי הרבה מהראשונים [רש"י, ראמ"ה, הרמב"ם, המאירי, רבינו פרץ כהן, שיטה לחכמי איוורא. ובתוס' אין פירוש על קטע זה], ויש לנו רק דברי הרא"ש שם שמפרש "בבגדו מאי א"ל מותר דבכה"ג שהוא מחכך בבגדיו להשירו ליכא תיקון אשה", ואמנם גם בזה י"ל שהאיסור הוא לעשות מעשה שיכול לבוא לידי התוצאה האסורה, ואולי אף על שני שערות יהיה אסור אם הוא באופן ששייך לגלח הכל, וממילא שייך לגלח הכל במלקט ויד, משא"כ בבגדו לא חזי לאצטרופי, ודו"ק בזה, ושוב אין ראייה. ובלא"ה אין להביא ראייה מדעת הרא"ש כיון שהוא עצמו כתב בפירוש שיש חילוק הניכר לעיניים בין מספרים לתער לענין איסור לא ילבש בדבריו על רבי יוחנן בסוגיא שם.

בדעת השמש צדקה

הנה שיטת השמש צדקה לכא' ברור שהתרוה"ד והרמ"א שדיברו על מספריים כעין תער אינם אותו שנהגו באשכנז, כי לא משמע בשום מקום שהבית הלל חולק על הרמ"א וכל הפוסקים, ואדרבה מביא תוך דבריו את דברי התרוה"ד, רק הוסיף שיש באשכנז אותם שאין להתיר. והשמש צדקה כן הסכים עם הבית הלל בזה, כמ"ש "וראוי לחוש עליה דזיל בתר טעמיה...". וגם זה שהוצרך להתיר סם מדיוק מהגמ', ע"כ למד כהמנח"י כיון שבם אינו החפצא של תער. לי לשונו של השמש צדקה מעידה שהבין שהבית הלל חולק על הרמ"א והפוסקים, וכלל לא ברור שהשמש צדקה עצמו הסכים עמו.

הראיה מתרועה"ד

מה שהוכחתי מהחומרא לחוש לזוג תחתון הוא שאם נימא כמו שכתבת שבאמת במספרים כעין תער הברייחא לא דנה עליהם משום שאינו דרך גילוח, א"כ במי שבאמת גילח בזוג התחתון איזה איסור שייך בזה, הלא כלי זה אינו תער, ואף שחתך רק בסכין אחד, גם רהיטני יש לו סכין, וא"כ למה אסור הא אינו תער. אמנם לדעת המנח"י מובן כיון שיש לומר כל המספרים דרך גילוח אף באופן זה [כמבואר בתרועה"ד שכן גילוהו זקנים], א"כ יש כאן השחתה ודרך גילוח. חושבני שההבנה בזה היא שרהיטני הוא סכין חד - אך אין משתמשים בו לזקן [יכולות להיות לזה כמה סיבות, כגון שהוא רחב ולכן אינו יכול לגלח משטחים עם שיפוע משתנה, ועוד], אך בתער הרי משתמשים לזקן, וכן במספריים, וכן במספריים חדודות - כך שהן אם ישתמש במספריים חדודות בפונקציה של הגזירה והן בפונקציה של החיתוך - מ"מ עשה בזה מעשה שרגילים לעשותו בעת גילוח הזקן, אלא שאם יגזור - הרי התורה לא אסרה גזירה, אך אם בפועל לא יגזור אלא יחתוך - הבין תה"ד שעשה מעשה תער בכלי תער, והראשונים האחרים הבינו שסוף סוף כלי זה לא מיועד לשימוש זה, ושימוש התער הוא רק תקלה [ומכאן הסקתי לגבי שימוש במכונות גילוח, גם לפי הטענה של הרב רוזן שמ"מ לעתים נדירות ה'סכין' חותכת בעודה באויר - וטענתי שזה רק בגדר תקלה, כי המכונה ממש לא אמורה לחתוך כך].

בדעת החפץ חיים

מה שכתבת שדברי החפץ חיים הם על מסקנת הגמ' שאסרו תער, לכאור' אינו נכון, אלא דבריו הם קאי על מש"כ רש"י בהיתר מלקט וריהטני שאינו דרך גילוח, וע"ז כ' שהמשינקע הוא כן דרך לגלח ולכן אסור, וזה משמע מאוד כסברת המנח"י שיש שני תנאים. הדיבור בהערה בליקוטי הלכות נכתב על המילים בטקסט 'גילוח שיש בו השחתה' ולא שורה לפני כן על המילים 'יכול אפילו גלחו במספריים יהא חייב ת"ל ולא תשחית', וכשהתחיל לכתוב התחיל במילים 'פירש רש"י דרך לגלח בו ומשחית והיינו תער...', כך שלא הבנתי את ההשגה. מה שהבאת בשם הגר"מ פיינשטיין שאין דברי הח"ח אלא קושיא בעלמא, צע"ג כיון שלשון הח"ח שם הוא "המספר בהם את זקנו לכאור' עובר על מה שכתוב

בתורה ופאת זקנם לא יגלחו ושומר נפשו ירחק מזה מאוד" שמשמע כהוראה ולא כקושיא. זו איננה טענה, החפץ חיים כאן העיר הערה בעלמא, שאם לא היו מוצאים אותה - לא היו מתייחסים אליה, מאחר ולא הזהיר על כך בספריו משנ"ב, נדחי ישראל, וכדו'. מ"מ גם לאחר החפץ חיים המנהג הברור אצל היראים היה להתגלח במכונה, והיתרם לא התבסס על מה שנשארו זיפים, מאחר והעדות איננה כך, וכי הסכינים במכונות הקדומות היו חדות יותר.

הערות הרב מ.מ.א.

סיכום הסוגיא :

בעקרון, יש שתי גישות : או שכשהתורה אמרה שלא לגלח [לאפוקי מלקט ורהיטני] ושלא להשחית [לאפוקי מספריים] הא אין לך גילוח שיש בו השחתה אלא התער - כוונתה לקבוע שני תנאים לאיסור, ובהתקיים שניהם - הפעולה אסורה, וממילא גם מספריים שמשחיתות תהיינה אסורות, ולגישה זו ההיתר היחיד למכונות גילוח הוא רק באופן שהן לא תשחתנה.

לרמב"ם מלקט ורהיטני הם פינצטה, וממילא י"ל שהבין ש'גילוח' הוא חיתוך, ולרש"י ודעימיה מלקט ורהיטני הם סכינים שאינם משמשים לזקן, כגון של סנדלרים, והסביר ש'גילוח' הוא פעולה כדרך המגלחים.

הגדרת השחתה צ"ל שבשער אין את השיעור שמחשיב אותו 'שיער', אלא שמבואר בגמ' נדה ש'הלכה כדברי כולם להחמיר' - וממילא כדי שהשער עדיין יחשב כשער לאחר הגילוח במכונה - צ"ל שגם לאחר הגילוח עדיין יהיה בו את השיעור הארוך מכולם, שהוא כדי לכוף ראשו לעיקרו.

שיעור זה לא מציאותי במכונת גילוח, ואשר על כן - למי שסובר כגישה זו - לא אמורה להיות שום מכונה כשרה.

אמנם, מזה שהיה ברור לגמ' שמותר לספר את הזקן במספריים אפילו שלאחר התספורת לא נותר שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו -

הרי שהיתר מספרים המבואר בגמ' לא מותנה בכך שתשאר שארית שיש לה שם 'שער', וזו לכאורה פירכא לכל השיטה הזו.

ובפרט, שהסתמכות על כך שבשער נותר שיעור כדי שיעורגש בציפורן מסתמך על הגדרת החת"ם סופר ל'כדי קריצת הציפורן', אלא שיש לדעת שהוא השתמש בשיעור זה רק לחומרא - להתיר לגלח בתער לאחר שסיפרו את הזקן במספריים דקות ולא נותר אפילו שיעור זה שמורגש בציפורן, אך לא עלה על דעתו שישתמשו בשיעור שלו לקולא, כלומר, לגלח במכונה שנחשבת כתער על סמך זה שנשארת שארית מועטת זו.

בנוסף, לגישה זו שיש לאסור כל אופן שהשער מוסר כפי דרכו ואין שארית - לכאורה אין להתיר להשתמש בסם, שהרי כל שמבואר בגמ' ש'סך נשא פטור' הוא רק בנזיר, ששם איסורו מותנה בשם 'תער' - והגמ' קמ"ל שנשא איננו תער, אולם באיסור גילוח הזקן, הרי לשיטתם האיסור נובע מכל אופן שיש שילוב של גילוח והשחתה, ולא היה להם להתיר גילוח בסם.

גישה אחרת לסוגיא היא שלגמ' היה ברור שיש אופן פעולה אחד שאותו התורה אסרה, והגמ' מנסה לפענח מיהו, ואומרת שבודאי שהתורה לא התכוונה לאסור את התספורת במספריים - כי אז לא היתה אומרת שאסור להשחית, וגם לא התכוונה לאסור מלקט ורהיטני - כי אז לא היתה אומרת שלא לגלח, אלא מזה שאמרה גם גילוח וגם השחתה - הרי שהתכוונה רק לאסור את הגילוח בתער, וממילא לגישה זו - מותר לגלח את הזקן במספריים משחיתות, - שבהן יש פעולת גזירה בין שני אלמנטים, ואסור בתער - שבו השער נחתך רק באמצעות אלמנט חד אחד.

לגישה זו יש לבאר שכשבחלק מהראשונים כתוב שבמספרים נשארת שארית - אין כוונתם להגדיר שזה מתנאי ההיתר, אלא רק לאפיין מדוע מספריים נורמאליות אינן משחיתות, ואכן כמה ראשונים ופוסקים כתבו במפורש ש'מספרים כעין תער' המותרות - הן גם כשהשער מושחת לגמרי.

יש לסייע לשיטה זו מהמבואר בכמה ראשונים, וכ"פ הרמ"א, שיותר לגלח גם במספריים חדודות, כלומר שעשויות משני תערים, אלא שרק יש להזהיר את הספר שלא להניד את החלק התחתון הנוגע בעור, אולם לא אסרו לספר בהן כי תוצאת החיתוך היא חלקה.

וממילא אין שום בסיס לאסור את התספורת במספריים שלא משאירות שארית, דהיינו מכונת גילוח.

אשר על כן, צריך רק לוודא שהמכונה לא פועלת בעקרון של סכין - החותכת את השער לבדה, מחידודה וממהירותה, אלא רק בעקרון של מספריים - שחותכים את השער בגזירה בין שני אלמנטים.

מהסרטת פיליפס הסקתי שמכונות גילוח פועלות רק בשילוב הרשת והשער לא נחתך רק מחמת הסכין, אך עדיין אין הוכחה שלא יתכן שאי פה אי שם תחתך שעה רק מחמת הסכין המחודדת והמהירה.

אשר על כן, חושבני שיש ללמד לשייף מעט את חוד הלהבים עם פצירת צפריניים [תמונה בחוברת], ועוד יותר טוב לרכוש מכונות שבהן הסכינים כלל לא חדות, וגם מהירות התנועה של הסכינים היא איטית, ששם אין סיכוי שהשער יחתך רק מחמת הסכין. מכונות אלו הן המכילות רשת עגולה הנראית כצינור החתוך לאורכו, ובו נעים עיגולים ימינה ושמאלה במהירות, ומגלחים את הזיפים הנכנסים לרשת.

המאמר האחרון של המדען הסיני הוסיף לי שככל שהסכין בעלת זווית קהה יותר - הרשת עצמה משמשת לא רק כסדן שעליו החיתוך מתבצע, אלא רק משתתפת בפועל בחיתוך, וכן הוא כשהמרחק שבין הסכין לרשת גדול יותר - גם הרשת משמשת כחותכת, ועוד הוסיף שבמכונות בראון הנ"ל - מהירות הסכין נמוכה פי עשרים מאשר בפיליפס.

אף שהיתר 'מספרים' לא מותנה בכך ששני החלקים יחתכו, אך אם בפועל זה מה שקורה, ואם אין אפשרות שחלק אחד יחתוך ללא האחר - חושבני שאין לך מספריים טובות מאלו.

מי שעדיין לבו נוקפו, אך בלבו סומך על המכונה של הרב... - יכול לגלח במכונה ההיא שמשאירה שארית שער הנרגש בצפורן, ואת שארית השער שנותרה יוכל לכאורה לגלח במכונה רגילה, ובכך יהא דומה להיתרו של החת"ם סופר דלעיל לגלח בתער אחר מספריים - אם לא נותר בהם השיעור האוסר נאף שאצל החת"ם סופר השיעור האוסר הוא כשנרגש בצפורן, אך יחיד הוא בזה, ומפורש ברש"י ואו"ז ש'כדי קריצת הצפורן' הוא אחיזה בין הצפורניים ולא מה שנרגש בצפורן אחת, ואכמ"ל.

אפשר לומר שהמסקנא שלך היא שהשחתה כעין תער שרי, אבל כמדומה שהחת"ם לא מסיק כן, וז"ל: 'דהרי תער לא כתיב בקרא אלא 'לא תשחית' וחז"ל אמרו אין גילוח שיש בו השחתה אלא בתער ולא במספריים, וא"כ ממנ"פ אי נימא דשערות הנשארים אחר גילוח הזוג הוי כמאן דליתיה הרי השחית והיינו בתער ולא במספריים כעין תער אלא תער ממש שהרי גילח והשחית', ולפי עניות דעתי כאן דיבר ברור שגם השחתה במספרים כעין תער אסור, ולא הבנתי מה הבנת בדבריו לא כך.

הציטוט שהבאת גרס לכמה פוסקים לכתוב כך, אולם נלענ"ד שיש להבין את החת"ם סופר אחרת, שדבריו כאן הם רק ההוא אמינא, ומיד לאחר מכן חזר בו, וכתב: 'אע"כ י"ל...', ובחוברת ביארתי מה רצה לומר בכל שלב ומה הכריח אותו לשנות.

הם רק הו"א כלפי לומר שאכן מספרים משחיתות כשיעור השחתה, אבל הן מוכיחות כברור כשמש שלו יצויר שהן אכן היו משחיתות לגמרי היה אסור, וה"ה מכונות גילוח אף אי הן מספרים [ואף אם סוברים שלא מוכרחים לומר כהחת"ם - אבל לא רואה איך לטעון שהוא לא אמר כן].

לא ראיתי בשום אחד מהספרים האוסרים - שהביא את דברי החת"ם סופר 'אע"כ י"ל...' וביאר אותם, אלא התעלמו ממילים אלו, והתייחסו לתחילת דבריו, שציטטת, כלמסקנה.

גם הרב פפויפר שליט"א בספרו 'מכונת גילוח בהלכה' - הבין את דבריו כמוני.

וחושבני שאין בדבריו קושיא שתכריך את מה שחזר בו, וההסבר היחיד שיכולתי לחשוב עליו מדוע אמר 'אע"כ י"ל' - הוא רק מחמת שלילת הנחת היסוד של תחילת דבריו, כלומר, אם באמת נכון שממ"נ יש לאסור גזיזה במספריים ללא שארית [בניגוד לתוס', שו"ע, ועוד רבים שהתירו לכתחילה גזיזה במספריים כעין תער, וכמה מהם ביארו במפורש שמייירי כשלא נותרת שום שארית] - כי אז זה גופא תער - הרי שגם גזיזה במספריים רגילות היתה אסורה כי לא נותרה שארית שער [כפי השיעור הגדול של כדי לכוף ראשו לעיקרו], ומאחר ומפורש בגמ' שמותר לגזוז במספריים - הרי שאין זה נחשב כתער.

לחלק בין מספריים שמשחיתות כתער לבין כשיש שארית מזערית - אלו דברי נביאות, ואין שום הכרח שיכריך את החת"ם סופר לומר זאת, ואצ"ל שבדברי האחרונים מוכח שהתירו גם בהשחתה גמורה במספריים, וכן בדברי הראשונים שהתירו לגזוז במספריים חדודות העשויות משני תערים, וכ"פ הרמ"א [דלא כתה"ד שגזר שמא הספר יניד את התער הנוגע בעור].

אני לא מבין, החת"ם סופר הלא אומר פשוט [במילים שלי] שאם הותר לגלח בתער אחרי המספרים, זאת אומרת שהמספרים השחיתו כבר את מה שניתן להשחית, והיו צריכים להאסר מצד עצמם, כי הלא השחתה אסרה תורה ומה לי מספרים ומה לי תער כל השחתה אסורה, אלא שבע"כ שמספרים אינן משחיתים כל עיקר שמטבעם ומשארים שיעור ניכר שהתירה התורה, ולכן אסור לחתוך לאחריהם בתער, מה קשה להבין בכך [ובלי להידרש ליתר הפוסקים ראשונים ואחרונים שהבאת].

אם היה לנו רק חת"ם סופר בלי שום ידיעות אחרות - היה ניתן לומר כדבריד, אולם מהלך כזה לא יתכן שהוא אמר :

א' - אין כזה דבר 'אם הותר לגלח בתער אחרי המספריים' - מי התיר פרט לבשמים רא"ש, והשואל בנו"ב שרצה להתיר [והנו"ב דחה]?

ב' - לא יתכן שהחת"ם סופר התעלם/לא ידע שהשו"ע פסק שמותר לגלח במספריים כעין תער, ולא יתכן שלא ידע שתוס' והדרישה ועוד רבים מפרשים דמיירי בחיתוך מוחלט.

ג' - לא יתכן שהתעלם או לא ידע שהרמ"א פסק ככמה ראשונים שמותר לגלח במספריים חדודות.

ד' - לא יתכן שיאמר שמספריים מותרים כי משאירים שארית שהתורה התירה - בעוד בגמ' נדה מבואר ש'הלכה כדברי כולם להחמיר' - היינו שכשנדרש להשאר שיעור שער [בסימני גדלות], או כשנצרך שלא יהיה שיעור שער [בשערות שחורות בפרה אדומה] - צריכים לנקוט את השיעור החמור מבין השלשה [לכוף ראשו לעיקרו, נטילת הזוג, קריצת הצפורן], וממילא מספריים שמשאירות פחות מכדי נטילת הזוג [שזה כל מספריים, וק"ו מספריים כעין תער] וכ"ש פחות מכדי לכוף ראשו לעיקרו - ולא יתכן שהחת"ם סופר יתייחס לזה כשיעור מספיק להחשב שהשער לא הושחת.

ה' - אע"כ שהשער נחשב מושחת לחומרא [כי החומרא בזה היא שכל זמן שאין בו את השיעור הגדול - הוא הושחת במספריים], ועם זאת התורה לא אסרה השחתה הנעשית במספריים.

ו' - אמנם, כלפי העברת שארית השער בתער - יהיה מותר רק באם אין בשער את השיעור הקטן [שזו החומרא בנידון זה] - שחידש החת"ם סופר שהוא כשאינו נרגש בצפורן [חידוש שלו בביאור 'קריצת הצפורן'], ולכן אסר להעביר תער על שארית השער.

לא כ"כ עיינתי, אבל לפו"ר, יש לחלק בשופי בין היכן שאמרה תורה להשאיר, לבין מה נקרא השחתה, שאפשר בהחלט להבין שהוא להשחית לגמרי, ובמספרים זה לא כך...

הרעיון שלך הוא סברת הנו"ב, שכלפי איסור גילוח בתער לא נאמרו שיעורי המשנה, כי כל שראוי לתער - היינו בכלל איסור גילוח בתער, ולכן אסר לשואל לגלח אחר גזיזה במספריים, אך החת"ם סופר עצמו חולק עליו, וסובר ששיעורי המשנה כן נאמרו על איסור גילוח, אלא שהבין שהשיעור של קריצת הציפורן איננו אחיזה בשתי

צפרניים אלא רק הנרגש בצפורן אחת [כי הוקשה לו כיצד אמר רש"י שכדי נטילת הזוג הוא יותר מקריצת הצפורן, ואכמ"ל], ולכן כתב שהאיסור של תער אחר מספריים הוא רק כשעדיין יש בשער שיעור, שלשיטתו הוא כשנרגש בצפורן.

אם כן, אז אולי יש להוכיח שאכן מספרים אינו משחית ושהוא בגדר מהמשנה כי אם לא כך אלא כהנו"ב היה עכ"פ לתורה לאסור, עכ"פ לא משמע בדבריו שמספרים עצמם הוא ההיתר.

כעת כתבת בדיוק את מה שהסברתי בדברי החת"ס סופר, ומובן מה הכריח אותו לומר שלא הגזיזה במספריים יצרה איסור תער, ולכן 'אע"כ י"ל...' = שעדיין נשאר איסור תער, ולכן אסור לגלח בתער את שארית המספריים, וממילא אין להביא מדבריו הוכחה שהגזיזה במספריים משחיתות היא בהכרח איסור תער.

השתא דאתינן להכי, עדיין יש לבאר מה הוא כן איסור תער, ולכן בא הביאור שהבאתי שהיה ברור לחז"ל שהתורה אסרה אופן מסויים בלבד, והוא התער.

והשתא שרק תער אסור - ע"כ שמספריים מותרים בכל אופן.

ומכונת גילוח הפועלת כמספריים - לא נאסרה.

וכך היה המנהג, עד שבא המנח"י וחדש לאסור, וגם בדבריו רואים בבירור [וכן בדברי (כמעט) כל אלו שאסרו] שהבין שלמכונה יש סכין חד, וכלל לא התייחסו אליה כפעולת מספריים, ויתכן שאכן כך היתה המציאות פעם שלא ידעו להכין כלי כה מעולה שיש בו התאמה מושלמת בין הרשת ללהב, ולכן הוצרכו להשתמש בלהב חד יותר, משא"כ היום.

לא הבנתי למה החלטת שבסופו של דבר אני מסכים להבנתך בדבריי החת"ס.

מקורות

מקורות.....רלח

חומש רלח * קדושין ל"ה רלח * מכות כ'.-כ"א. רלט * נזיר מ"א.
 רמא * נזיר נ"ח ב' רמב * שבת צ"ד ב' רמג * תוספתא רמג * ספרי
 רמג * ספרא רמד * הערוך רמד * רש"י רמה * ריב"ן רמו *
 המנהיג רמז * תוספות רנא * רמב"ם רנב * רבינו יהונתן מלוניל רנג
 * אור זרוע רנד * רמב"ן רנד * סמ"ק רנד * מאירי רנה * ריטב"א
 רנו * רא"ש רנז * רבינו ירוחם רנח * נמוק"י רנח * החינוך רנט *
 ים של שלמה רנט * תרומת הדשן רס * מהר"ר זק רסא * רבינו בחיי
 רסא * ב"י וש"ע רסב * ב"ח רסב * ש"ך רסב * פרישה רסב *
 הון עשיר רסג * שמש צדקה רסג * חיים שאל רסה * מראה הפנים
 רסו * נודע ביהודה רע * בשמים ראש רעב * חתם סופר רפא *
 חכמת אדם רפא * מלב"ם רפא * צמח צדק רפב * קיצור שו"ע רפב
 * דברי מלכאל רפג * הכתב והקבלה רפד * חדושי הרה"ה רפז *
 בית אב רצא * חפץ חיים רצא * שאול שאל רצד * שארית יוסף ש
 * מלמד להועיל שז * מנחם משיב שח * צור יעקב שח * ערוך לנר
 שט * הגר"ז הלוי שט * אגרות חזו"א שי * קול מבשר שיב * הר
 צבי שיג * חלקת יעקב שיח * אגרות משה שיט * דברי יציב שג
 * מנחת יצחק שכט * להורות נתן שלא * שבט הלוי שלד * קול
 השיבה שלה * אהל יששכר שלז * יצחק ירנן שמ * יביע אומר
 שמב * מנחת שלמה שמג * תשובות והנהגות שמה * אחד מפוסקי
 הדור שמז * אור ישראל שמח * קובץ תשובות שנא * חוט שני שנא
 * הרב רפפורט שנב * מכון צומת שנו * תל תלפיות שסה * מכות
 גילוח בהלכה שסט * סימולציה של גילוח שעג

(ויקרא י"ט כ"ז) **לֹא תִקְפוּ פֶּאֶת רֵאשֵׁיכֶם וְלֹא תִשְׁחִית אֶת פְּאֶת זִקְנְךָ.**

(ויקרא כ"א ה') **אָמַר אֶל הַכֹּהֲנִים... וּפֶאֶת זִקְנֶם לֹא יִגְלַחוּ.**

קדושין ל"ה:: יליף פֶּאֶת פֶּאֶת מבני אהרן... ג"ש מיבעי ליה לכדתניא **לֹא יִגְלַחוּ** יכול גילחו במספריים יהיה חייב ת"ל **לֹא תִשְׁחִית**, יכול לקטו במלקט וברהיטני יהא חייב ת"ל **לֹא יִגְלַחוּ** הא כיצד גילוח שיש בה השחתה הוי אומר זה תער.

מכות כ'.-כ"א:: המשחית פאת זקנו... חייב... ואינו חייב עד שיטלנו בתער, רבי אליעזר אומר אפילו לקטו במלקט או ברהיטני חייב... (דף כ"א.) ת"ר **וּפֶאֶת**

זְקָנָם לֹא יִגְלָחוּ יָכוֹל אֶפִּילוֹ גִּלְחוּ בַּמִּסְפָּרִיִּים יֵהָא חֵיִב ת"ל לֹא תִשְׁחִית, אִי לֹא תִשְׁחִית יָכוֹל אִם לְקִטּוֹ בַּמִּלְקָט וְהִיטְנִי יֵהָא חֵיִב תִּלְמֹד לֹמַר לֹא יִגְלָחוּ הָא כִּיצַד גִּילּוּחַ שִׁישׁ בּוֹ הַשְׁחָתָה הוּא אֹמַר זֶה תַּעֲרִ; רַבִּי אֱלִיעֶזֶר אֹמַר אֶפִּילוֹ לְקִטּוֹ בַּמִּלְקָט וְהִיטְנִי חֵיִב - מָה נִפְשֵׁךְ אִי גָמִיר גְּזִירָה שׁוֹה לִיבְעִי תַּעֲרִ אִי לֹא גָמִיר ג"ש מִסְפָּרִיִּים נָמִי לֹא [אִינוּ מֻזְבָּן שֶׁהִרִי לִגְבֵּי יִשְׂרָאֵל כְּתִיב "וְלֹא תִשְׁחִית" וּמִמִּילָא מִסְפָּרִיִּים מוֹתֵרוֹת, וְאִכּוֹן רִיב"ן גִּרְס "מִסְפָּרִיִּים מִנָּא לִיה" - דְּמוֹתָר לְגַלְחָ בְּהֶם (שֶׁהִרִי) דְּלֹא קֶאֱסְרִי אֵלָא מִלְקָט וְהִיטְנִי שִׁישׁ בְּהֵן הַשְׁחָתָה]? לְעוֹלָם גָּמִיר ג"ש וְקִסְבֵּר הֵנִי נָמִי גִילּוּחַ עֲבָדִי.

נזיר מ"א: ור"א מאי טעמא [כיצד ר"א למד תער בתגלחת מצורע הרי רבא מברניש פרך את הק"ו מלויים ונזיר^{נב}] ? יליף מראשו דתניא **ראשו** [יגלח את כל שערו את ראשו

הערות והוספות

[השאלה לת"ק שריבה את שאר המעבידין - הרי התורה חייבה רק כשהעביר בתער]? לעבור עליו בשני לאוין: אמר רב חסדא - ללקות באחת, לעכב בשנים, לסתור אינו סותר אלא ברוב ראשו ובתער, בתער אין במידי אחרינא לא - והקטני מנין לרבות את כל המעבידין? אלא אימא כעין תער; תניא נמי הכי נזיר שתלש מירט סיפסף כל שהוא אינו סותר אלא ברוב ראשו ובתער, רבי שמעון בן יהודה אומר משום ר"ש כשם ששתי שערות מעכבות בו כך שתי שערות סותרות בו. תנן התם שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה נזיר ומצורע ולוים, וכולן שגילחו שלא בתער או ששיירו שתי שערות לא עשו ולא כלום, אמר מר שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה - פשיטא [שמגלחין]? מהו דתימא משום עבורי שער הוא ואפילו סך נשא - קמ"ל דלא [כי בעינן תגלחת, וסם אינו תגלחת].

קטני וכולן שגילחו שלא בתער - בשלמא גבי נזיר כתיב 'תער לא יעבר על

^{נב} (דף ל"ט:): נזיר שגילח בין בתער בין בזוג או שסיפסף [תלש] כל שהוא חייב, ת"ר 'תער', אין לי אלא תער תלש מירט סיפסף כל שהוא מנין ת"ל 'קדש יהיה גדל פרע שער ראשו' דברי רבי יאשיה, רבי יונתן אומר 'תער' אין לי אלא תער מירט תלש סיפסף כל שהוא פטור, והכתיב 'קדש יהיה' למימרא דאם גילח ליה בתער קאים עליה בעשה ול"ת; תניא אידך 'תער' אין לי אלא תער, תלש מירט סיפסף כל שהוא מנין ת"ל 'לא יעבור על ראשו', ומאחר שסופינו לרבות כל דבר מה ת"ל 'תער לא יעבר על ראשו' - לפי שלא למדנו לתגלחת האחרונה שיהיה בתער, ללמדו ממצורע אי אפשר (דף מ'). שאין דנין קל מחמור להחמיר עליו, רבי אומר אינו צריך הרי הוא אומר 'תער לא יעבר על ראשו עד מלאות' - התורה אמרה אחר מלאות לא תהא תגלחת אלא בתער [לרבי חייב רק כשהעביר בתער ולא בשאר המעבידים, ולחייב תגלחת אחרונה בתער לומד מדקדוק הפסוק], והכתיב 'תער לא יעבר על ראשו'

הערות והוספות

ראשו' [לרבנן - ללמד על תגלחת האחרונה שבתער, ולרבי לחייבו מלקות רק אם גילח בתער], וגבי לויס כתיב 'והעבירו תער על כל בשרם', אלא מצורע בתער מנלן [לעיל אמרו ש"ללמדו ממצורע אי אפשר", והכא בעו כיצד לומדים במצורע]? וכ"ת תיתי מלויס: מה לויס שכן טעונין תגלחת ואין תגלחתן אלא בתער אף אני אביא את המצורע שהוא טעון תגלחת ואין תגלחתו אלא בתער - איכא למיפרך מה ללויס שכן טעונין תנופה בגופם תאמר במצורע דלא, אלא תיתי מנזיר - מה לנזיר שכן קרבנו טעון לחם תאמר במצורע דלא, אלא מחדא לא אתיא תיתי מתרויהון: מהי תיתי - תיתי מלויס: מה ללויס שכן טעונין תנופה בגופן - נזיר יוכיח, מה לנזיר שכן קרבנו טעון לחם - לויס יוכיח, וחזר הדין לא ראי זה כראי זה ולא ראי זה כראי זה הצד השווה שבהם שהן טעונין תגלחת ותגלחתן בתער אף אני אביא את המצורע שהוא טעון תגלחת ותגלחתו בתער; א"ל רבא מברניש לרב אשי וליפרוך מה להצד השווה שבהן שכן [דף מ':] אין קרבנו בדלות תאמר במצורע שקרבנו בדלות; אמר ליה רבא בר משרשיא לרבא האי תנא מעיקרא אמר ללמדו [גילוח לויס בתער] ממצורע אי אפשר שאין דנין קל מחמור להחמיר עליו [כלומר - לעיל היה פשוט לתנא שתגלחת מצורע בתער], והדר אמר נילף מדינא [ולאחר מכן הוצרך ללומדה מנזיר ולויס] ומדינא נמי לא יליף [ולא הצליח ללמוד מנזיר ולויס מחמת

הפירכא של רבא בר ברניש]? אמר ליה ההוא [שהיה פשוט לו שמצורע מגלח בתער] אליבא דרבנן [דגמרי מזקנו ופאת], הא [שאי אפשר ללמוד מק"ו] אליבא דרבי אליעזר [הלומד מנזיר]: דתנן ואינו חייב [מקיף הראש ומגלח הזקן] עד שילקטנו בתער רבי אליעזר אומר אפילו ליקטו במלקט וברהיטני חייב, מאי טעמייהו דרבנן [שהמקיף ומגלח הזקן חייב דווקא בתער] דתניא 'זקנו' [דמצורע] מה ת"ל - לפי שנאמר [בכהנים] ופאת זקנם לא יגלחו יכול אפילו מצורע כן [שכהן מצורע יהיה אסור לגלח לטהרתו]? ת"ל 'זקנו' [במצורע - שחייב מ"מ לגלחו], ומנלן דבתער דתניא 'ופאת זקנם לא יגלחו': יכול אפילו גילחו במספריים יהא חייב ת"ל 'ולא תשחית', יכול ליקטו במלקט וברהיטני יהא חייב ת"ל 'ופאת זקנם לא יגלחו' הא כיצד איזהו גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער [נמצא שהגילוח שנאסר בהקפה והשחתת הזקן הוא רק בתער - וזה רק מה שהותר בתגלחת מצורע], ממאי דילמא לעולם אפילו ליקטו במלקט וברהיטני נמי מצוה קעביד [המצורע המתגלח, אף שפטורים על גילוח הזקן בהם] והא קאתי לאשמועינן דאפילו בתער לא מיחייב עליה [המצורע משום איסור גילוח]? אמרי אי ס"ד כי עביד נמי במלקט וברהיטני שפיר דמי לישתוקק קרא מיניה [שזקנו בתער] ואנא אמינא ומה גבי נזיר דאיסורא קא עביד [בתער לפני מלאות] אפ"ה מחייב [איסור זה

(של המצורע) מה ת"ל - לפי שנאמר גבי נזיר **תער לא יעבר על ראשו** יכול אף נזיר מצורע כן [יהיה אסור לגלח בסיום הצרעת מחמת איסור נזירות] ת"ל **ראשו** [שאף שהמצורע נזיר - מגלח, וממילא מה שנאסר לנזיר (תער) הוא שהמצוה בו בתגלחת מצורע]; ממאי דלמא לעולם אפילו ליקטו במלקט וברהיטני מצוה קעביד [ולא רק בתער יכול המצורע לגלח כפי שלגבי איסור תגלחת הזקן לר"א ממלקט ורהיטני שווים לתער] וכי תימא **תער** למה לי [תער לא יעבור על ראשו הכתוב בנזיר יכול ללמד להתייר תגלחת מצורע בתער ולא ליבעי ראשו במצורע, כלומר - אם הותר למצורע לגלח גם במלקט ורהיטני מאי קא ממעט הלימוד מנזיר שרק בתער] - למימרא דאפילו בתער [מותר למצורע לגלח] ס"ד אמינא הואיל וגבי נזיר כי עביד בתער מיחייב - גבי מצורע נמי ליחייב [ותתיר את תגלחתו רק ברהיטני כד"ל שאם יש אפשרות לקיים את המצוה בלי לעבור על הלאו - אסור לעבור על הלאו], קמ"ל דלא [ראשו מתיר אף תער בתגלחת מצורע, ואין הכוונה שרק תער הותר אלא שאף תער הותר]? אי סלקא דעתך כי עביד במלקט וברהיטני מצוה קעביד מדלא כתב תער - כר"ל [ר"א לא מצי יליף במצורע בתער ולא במלקט ורהיטני מזקנו דהקפה, משום דקסבר ר"א גבי הקפה דאפילו ליקטו במלקט ורהיטני חייב דכתער דמי (ורבנן נמי לא מצו ילפי מצורע בתער ולא במלקט ורהיטני מראשו דנזיר משום דקסברי גבי נזיר כי גילח במלקט ורהיטני חייב דכתער דמי כדאמרינן לעיל לרבות כל המעבירין) (ריב"ן)].

נזיר נ"ח ב': אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער, מיתיבי המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה? הא בתער הא במספריים, והא רב נמי בתער קאמר כעין תער [רש"י: כעין תער - שגזז במספריים בסמוך לבשר כעין תער]^{נג}.

הערות והוספות

^{נג} רב מתיר להקל כל גופו במספריים, אף כעין תער, ואוסר בתער [בהלכות גדולות גרס שרב התיר רק להקל את שאר האברים בתער, ובבית השחי ובית הערוה לוקה, ומה שהתיר בשאר האברים הוא רק במספריים, והקשו שכל העברת שער אסורה מדרבנן, ותיצו באופן אחר שמה שרב התיר להעביר שער בית השחי ושער האברים הוא במספריים כעין תער; ובהלכה פסוקה דרב יהודאי לא גרס במסקנא

כולל גם רהיטני] - הכא דמצוה [מצות גילוח במצורע - גם ברהיטני] לא כל שכן [שמותר לגלח אף בתער]. (דף מ"א.) ותו אי ס"ד כי עביד במלקט וברהיטני מצוה קא עביד מדלא כתיב 'תער' כר"ל דאמר כל מקום שאתה מוצא עשה ולא תעשה אם אתה יכול לקיים את שניהם מוטב ואם לאו יבא עשה וידחה את לא תעשה [ויהיה אסור לו לגלח בתער - אלא ש"מ שזקנו אתי למישרי תער למצורע, ולאסור שאר דברים].

שבת צ"ד ב': הנוטל צפרניו זו בזו או בשיניו וכן שערו וכן שפמו וכן זקנו... רבי אליעזר מחייב וחכמים אוסרין משום שבות; אמר רבי אלעזר מחלוקת ביד אבל בכלי חייב, פשיטא זו בזו תנן מהו דתימא רבנן בכלי נמי פטרי והא דקתני זו בזו להודיעך כחו דרבי אליעזר קא משמע לן [כלומר - גם חכמים מודים לרבי אליעזר שתלישת או קציצת שער זקנו בכלי היא דרך גזיזה בחול, ואך אין זה סותר למה שנחלקו עם רבי אליעזר על המגלח זקנו במלקט ורהיטני בחול אם נחשב דרך גילוח - כי לגבי שבת הגדר הוא רחב יותר שגם דבר שלעתים משתמשים בו נחשב דרך גזיזה וחייב בשבת, אך לגבי איסור גילוח בעינן שכשמעונינים להתגלח - משתמשים בכלי כזה, ויתכן שמה שר"א מחייב במלקט ורהיטני לגבי איסור גלוח הוא מפני שהשוה את הנדונים; אמנם כל ההשוואה מתעוררת רק

הערות והוספות

שער בית השחי [אף שהוא דס"ל שחייב בהעברתו], והסביר ר"ש בר אבא שנשורו מחמת זקנה [מדלא משני שהעביר במספריים - ש"מ שאוסר מדרבנן]. ההוא שהתגלה בשעה שהלקוהו ואיגלאי שלא מגלח בית השחי - אמר רבי אמי שיעזבוהו כי הוא מרבנן [משמע שמדרבנן אסור בבית השחי ובבית הערוה אף במספריים, ובשאר האברים לא מצאנו איסור]. רבי חייא אסר לרב לגלח במספריים את בית השחי, אמר לו רב שהשער גדל ומצער - והשיב שכשיגדל ינשור [לגרסתו התיר לו מספריים ואסר תער, ולגרסת ה"ג אסר אך במספריים, וכן נראה (דמאי קושיא דהא קא גדיל - יטלנו במספריים); "גבול יש לו" - היינו שאין צער, ומשמע שכשאינו מתכוין לנוי אלא לינצל לית ביה משום כלי גבר]. רבי חייא אסר לרב לחוך בידו בבית השחי כדי להשיר את השער [של בית השחי ובית הערוה], והתיר לחוך בבגדו כדי שינשור ע"י החיכוך; ראה עוד בענין גדרי לא ילבש בהערה י.

"אלא" ומשמע שפירושו שבשאר אברים רב התיר להקל רק במספריים כעין תער אך בתער ממש עובר מדרבנן, ומה שלקמן רבי חייא אסר לו בבית השחי הוא אף במספריים כעין תער]. רבי חייא בר אבא בשם רבי יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה מדרבנן [אוסר אף במספריים, דלא כרב; ולגרסת ה"ג משמע דאפילו שער שאר איברים אסור להעביר]. א"ד אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן המעביר בית השחי ובית הערוה לוקה מן התורה כדעת התנא דעובר משום לא ילבש, ודלא כמ"ד שהוא מדרבנן, כי לא ילבש מן התורה הוא רק בתועבה - שלא ילבש איש שמלת אשה וישב בין הנשים. לרבי אליעזר בן יעקב לא ילבש מחייב שלא תצא אשה בכלי זיין למלחמה ושלא יתקן איש בתיקוני אשה [כחל ובגדי צבעונים של אשה]. רב נחמן התיר לנזיר [להעביר שער בית הערוה - דס"ל שלאחר שהעביר כל שער ראשו אינו נחשב נוי עבור], ולית הילכתא כוותיה. רבנן ראו שלרבי יוחנן אין

לפי תוס' וריב"ן ש"גילוח" היינו "הדרך לגלח בהם" (ואולי גם שיטת רש"י כן) אולם למאי דיתכן ששאר הראשונים פירשו ש"גילוח" היינו חיתוך - אין כלל מקום לדון בהשוואת הגדרים].

תוספתא: (מכות ד' י') המקיף פאת ראשו של חברו... ואינו חייב עד שיקיפנו בתער [תוספות שבועות ב': פירשו שאין הכוונה שרק בתער אסור ובמספריים מותר אלא אסור גם במספריים כעין תער, והרמב"ם פירש כפשוטו שגם בפאת הראש אסור רק בתער, ויישב הריטב"א].

ספרי: (זוטא ו' א') "לפה שנאמר קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו - יגדל בקדושה - אל יעביר בתער ובמספרים, אל יתלוש ואל ימרוט ואל יחוף באדמה ואל יתן סמנין - בעשה, ומנין בלא תעשה: אמרת תער לא יעבור על ראשו - אין במשמע בלא תעשה אלא התער, כשאמר וידבר ה' אל משה לאמר - ריבה הכל, אבל אומר אני מה התער שהוא בהעברת שער וכלי [אף אני ארבה את המספרים שהוא בהעברת שער וכלי], מה בין (שער) [תער] למספרים - שהתער מכלה והמספרים משיירות, דבר אל בני ישראל - ריבה התולש והמורט, ואמרת אליהם - ריבה המספסף באור, הא מה שיירתי במצות עשה - החופף באדמה והנותן סמנין" [לענ"ד אין להוכיח ממ"ש בגמ' שאיסור נזיר הוא אף במספרים כעין תער ומבואר כאן בספרי שמספריים משיירות ולא מכלות - שכל היתר הגילוח במספרים כעין תער הוא רק כשאכן משיירות ולא במכונות גילוח: א' - יתכן שהספרי סבר שאיסור גילוח נזיר הוא גם במספרים שמשיירות ולא רק כעין תער, וממילא 'משיירות' הוא איפיון של מספרים רגילות ולא של מספרים כעין תער; ב' - גם אם מספריים כעין תער משאירות משהו, ושיעור מועט זה אסור בנזיר ומותר בזקן - יתכן שהיתר המספרים בזקן אינו מותנה בשאירות, אלא שיהא מותר גם אם לא נשאר מאומה, אלא שהמציאות הרגילה של מספרים כעין תער היא שמשאירות מעט אך אין זה תנאי בהיתר; ג' - גם מכונות הגילוח משאירות משהו, שהרי עובי הרשת מפסיק בין העור למקום החיתוך, אלא שזה שיעור מועט ביותר כי הרשת דקה, אך אם נשאל נכרי ישיב שלאחר שמגלח בתער יכול להמתין זמן רב יותר עד הגילוח הבא מאשר לאחר כשגילח במכונה, ומי יימר שקו הגבול בין האיסור להיתר עובר בדיוק בחלקית המילימטר שבין מספרים דקיקות העשויות משני תערים לבין עובי הרשת של מכונת הגילוח, בלי שהתפרש דבר זה בראשונים].

ספרא: (מצורע ב' ב' ד') "ראשו מה תלמוד לומר לפי שנאמר תער לא יעבר על ראשו יכול אף על פי מנוגע תלמוד לומר ראשו [ללמד שמצורע מגלח בתער], וזקנו מה תלמוד לומר לפי שנאמר פאת זקנם לא יגלחו יכול אף על פי מנוגע תלמוד

לומר זקנו [מה שנאסר בזקנו הותר במצורע], מה תלמוד לומר ראשו ומה תלמוד לומר זקנו - לפי שיש בראש מה שאינו בזקן ובזקן מה שאין בראש: הראש אסור במספריים ובתער [גירסת תוס' שבועות ב': "כתער", ופירשו דמיירי בראשו של נזיר], והזקן אינו אסור במספריים ובתער [לפי תוס' דלעיל אולי צ"ל "כתער"]; מאחר וברור שאין כוונת הספרא לומר שמותר לגלח את הזקן בתער - ע"כ שכוונתה 'במספריים ובתער' היא כגירסת תוס' 'במספריים כתער', כלומר שאינו אסור לגלח את הזקן במספריים כפי שאסור בתער, משא"כ גילוח ראש הנזיר אסור במספריים כפי שאסור בתער (וראה מש"כ על הספרא הבא), הראש מותר בכל אדם והזקן אסור בכל אדם, הא לפי שיש בראש מה שאין בזקן ובזקן מה שאין בראש צריך לומר ראשו וצריך לומר זקנו".

(קדושים ג' ד') "ולא תשחית את פאת זקנך מה תלמוד לומר לפי שנאמר ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אפילו גלחו במספריים כתער יהיה חייב תלמוד לומר לא תשחית פאת זקנך [יש שהבינו בכוונת הספרא 'במספריים כתער' - דמיירי ב'מספריים כעין תער' ומאחר שמבואר כאן שההיתר משום שאינו בכלל לא תשחית - הרי שמוכח שמספריים כעין תער אינן משחיתות, אך מספריים שמשחיתות תהיינה אסורות; אמנם, לפי מה שביארתי בספרא הקודם הרי שביאור 'במספריים כתער' אינו למספריים כעין תער, אלא שאינו אסור לגלח במספריים כפי שאסור לגלח בתער, וממילא גם כאן הכוונה שאינו חייב על הגילוח במספריים כפי שחייב על הגילוח בתער]; יכול אפילו לקטן במלקט וברהיטני יהיה חייב תלמוד לומר וזקנם לא יגלחו הא כיצד גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער".

הערוך: (ערך נגסטר) פירש גאון: מלקט - ידוע הוא וצורתו חתיכת ברזל אורכה כארבע או חמש אצבעות ורחבה כחצי אצבע וראשה חד הרבה - מניחין אותה על נימת השער והגודל מצד אחד ומורטין, רהיטנא - שני שוקים יש לה פעמים שעשויה כלי אחד מחובר מעיקרו ופעמים נעשית של פרקים שמפרקין ומחברין אותה [מלקט ורהיטני הם שני מיני פינצטה, כדעת הרמב"ם].

רש"י: (שבת צ"ז.) לפי שאי אפשר - להחליק רשות הרבים מגבשושית כאילו נלקטו במלקט ורהיטני - פליגה [מקצוע] בלע"ז, והן בשני גווני כלים של עץ וברזל חד נעוץ בתוכו - ובהן משוה פני רוחב הקרש ומחליקה [וכן משמע בשבת מ"ח: שאמרו ש"איזמל של רהיטני חיבור לטומאה ואין חיבור להזאה" כי שני חלקי המכשיר נפרדים אך נצרכים זה לזה, וכן הוא להדיא בסוף ב"ק שרהיטני הוא מכלי הנגרים; שיטתו שאף

שהפעולה היא פעולת תער מותר להשחית בה את הזקן מאחר ואין הדרך לגלח בזה, ומוכח שפירש "גילוח" לא "חיתוך", ולא "דרך חתוך בו", אלא "דרך להשתמש בו להסרת הזקן".

(קדושין ל"ה:) מלקט - פליינ"א של מצחצחי חרבות שמחליקין בם את תיק הסייף [כלומר - מקצוע].

(קדושין ל"ה:) רהיטני - פליינ"א של עושי תריסין [כלומר - מקצוע].

(קדושין ל"ה:) ת"ל לא יגלחו - האמור בכהנים ואין דרך גילוח בכך, ואתיא ג"ש ליתן האמור של כהנים בישראל ושל ישראל בכהנים ["גילוח" - היינו דרך גילוח כשיטת ריב"ן ותוס'].]

(נדה נ"ב:) לקרוץ - לאחוז מעט; שיהו ניטלות בזוג - שיעורא רבה דכולהו; להחמיר - משנקרצות בצפורן לא ממאנת שמא גדולה היא, ולענין חליצה עד דאיכא שיעורא רבה דכולהו [בפשטות לרש"י ניטלות בזוג הוא גדול גם מכדי לכוף ראשן לעיקרן והמל"מ אישות ב' ט"ז הביא את גירסת מהרש"ל שהוא גדול רק מקריצת הצפורן; לחת"ס סופר הוקשה כיצד נקרצות הוא פחות מניטלות שהרי בכלי ניתן לאחוז טוב יותר מבצפורן, ולכן פירש ש"נקרצות" אינו מלשון אחיזה אלא כוונתו שכשמעביר את השער על הצפורן השער נאחז בין הצפורן לבשר, והקשה עליו המלמד להועיל שהאו"ז במפורש הבין את רש"י כפשוטו והסביר ש"ניטלות בזוג" הוא שיעור גדול אף יותר מ"כדי לכוף ראשן לעיקרן", והסביר המלמד להועיל שרש"י הבין ש"ניטלות בזוג" היינו במספריים שאינן חדות, וכדי לחתוך צריכות גם שיאחזו את השער באצבעות].

ריב"ן: (מכות כ"א.) ת"ל לא תשחית - ומספריים אינן משחיתים שאין חותכין שיעור בצד עיקר כתער [גזיזה במספריים אינה השחתה שמשחית את זיפי השערות (מ"ירי במספריים שלא כעין תער, דלא כהבנת חלק מהאחרונים שרצו להוציא מכאן שכל ההיתר במספריים כעין תער הוא דוקא כשאין משחיתים לגמרי); מו"ר שליט"א הסביר את דברי ריב"ן שפעולת המספריים שהיא חיתוך על ידי שני סכינים לעולם אינה חותכת ממש בצד עיקר כתער].

גילוח שיש בו השחתה - דרך לגלח בו ומשחית והיינו תער, אבל רהיטני משחית ואין דרך לגלח בו, ומספריים מגלחין ואין משחיתים [אין דרך לגלח במלקט ורהיטני; עוקרות הזקן סמוך לשרשן אבל אינן דרך גילוח].

גילוח עבדי - השחתתן עושה גילוח, כלומר גילוח מיקרי דדרך לגלח בהן [נראה שמפרש שמלקט ורהיטני הם מקצוע - שחותכים כתער אך אין הדרך לגלח בהם, אבל לשאר הראשונים שמפרשים שמלקט ורהיטני הם תולשים - אין הכרח דבעינן שיגלח בכלי

שהדרך לגלח בו, והמגלח במקצוע יתחייב (להורות נתן ג' ס'); ביאור דבריו שהוקשה לו מה פירוש השחתה עושה גילוח הרי הגילוח עושה השחתה, לכן פירש "כלומר גילוח מקרי" דהיינו על ידי שהשחתה השער מעיקרו איגלאי דעביד כפעולת הגילוח, ולכן אפשר שנקרא דרך לגלח בהן, וכל זאת בדעת רבי אליעזר, אבל חכמים חולקים וסוברים דבעינן גילוח שיש בו השחתה שהוא רק בתער וכיו"ב שמעביר בפעם אחת ולא שער שער, ממילא שמעינן דאין הולכים בתר נוהג העולם לגלח בהם אלא בתר הפעולה והתוצאה ביחד אבל זה ללא זה מותר (יצחק ירנ'ו) (קשה לי על דבריו דדוקא מרבי אליעזר יש להוכיח שסבר שהתורה התייחסה לשם כלי, דאי רק לשילוב של גילוח והשחתה אינו מובן מדוע מצוות תגלחת מצורע לרבי אליעזר אינה גם במלקט ורהיטני אלא רק בתער).

המנהיג: (גילוח, עמ' תקס"ט) אמר רב מיקל אדם כל גופו בתער, פירוש במקום שאין דרך הנשים לתקן עצמן בתער, אבל במקום שדרך הנשים לתקן עצמן בתער דהיינו בית השחי ובית הערוה אסור משום **לֹא יִלְבָּשׁ גִּבֹּר שְׂמֶלֶת אִשָּׁה**, אבל תחת הזקן שאין שם פיאות מותר; ודאמרו במספרים אינו אסור מדברי תורה אלא מדברי סופרים דאלמא דבמספרים נמי אסור - במספרים כעין תער ובזקן ובבית השחי ובית הערוה; אבל שלא כעין תער מותר אפילו בבית השחי ובית הערוה; וצואר - בתער אסור דפעמים שהנשים מתקנים צואר שלהם בתער ואסור משום **לֹא יִלְבָּשׁ גִּבֹּר וכו'**; ודאמרינן מיקל אדם כל גופו בתער - מיירי במספרים כעין תער, ובמקום שאין דרך הנשים לתקן. ומגזירה שוה **דפֶּאֶת פֶּאֶת יֵשׁ שְׂאוֹסְרִין** אפילו במספרים **בפֶּאֶת** הראש וכעין תער, וליתא דגזירה שוה **דפֶּאֶת פֶּאֶת** אינה אלא בזקן, בשם רבינו יעקב מ"כ; ובפ"ק בשבועות 'וחייב על הראש שתים אחת מכאן ואחת מכאן, ועל הזקן חמשה שתים מכאן ושתיים מכאן ואחת באמצע' - מדמדמי להו להדדי אלמא דשוו באיסורייהו דמה שאסור בזקן אסור בראש והיינו תער, אבל במספרים מותר לגלח בין בראש בין בזקן, וכן בתוספתא דמכות 'אינו חייב בגילוח הראש עד שיגלח בתער'; והא דתניא בת"כ: 'לפי שיש בראש מה שאין בזקן, שהראש אסור במספרים ובתער מה שאין כן בזקן' - בנזיר מיירי שאסור במספרים כבתער, וקרא דכתיב ביה **תֵּעָר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ** - לא להתיר מספרים בא, אלא לאו דווקא תער, אלא היכא דכתיב השחתה, גבי זקן - תער דוקא, והכי מוכח בת"כ דאמרו ויש בזקן מה שאין כן בראש כו', וצ"ע בנזיר פ"ג מינין דנזיר ולוויים מגלחין תגלחת מצווה, ואם גילחו שלא בתער לא עשו ולא כלום,

והמשכיל יבין [תמצית: מדבריו משמע שאף שאין דרך הנשים לתקן את זקן בתער ולכן אין בגילוח הזקן בתער משום לא ילבש - אך מאחר ודרך לתקן מקום זה (שלא בתער) - מ"מ יש איסור לא ילבש דרבנן על גזיזת הזקן במספריים כעין תער, ובמספריים שלא כעין תער - מותר; דכתב שהכלל הוא שתיקון המקומות שדרך הנשים לתקן בתער, כדוגמת בית השחי והערוה והצוואר - יש בו איסור לא ילבש דאורייתא, אבל תחת הזקן מותר (היכן שאין פאות שגילוחן אסור ממילא), ותיקון המקומות שדרך לתקן שלא בתער, כדוגמת הזקן ובית השחי והערוה - יש איסור דרבנן בתיקונו במספריים כעין תער, ואין איסור לתקן במספריים כעין תער את המקומות שאין דרך הנשים לתקן (ועל זה אמרו שמיקל אדם בתער - דהיינו במספריים כעין תער), ובמספריים שלא כעין תער - כלל אין איסור, ואפילו בבית השחי והערוה; בפאת הראש מותר מספריים כעין תער (כרמב"ם), דלא כאוסרים, כי סובר שאין הבדל בין פאות הראש לזקן - בשניהם מותר מספריים ואסור תער, ומה שאמרו שבראש אסור גם במספריים ובזקן מותר - אמור רק לגבי נזיר. כלל דבריו שהמקומות שדרך הנשים לתקן בתער - יש לאיש איסור לא ילבש דאורייתא, כדוגמת בית השחי והערוה, המקומות שדרך לתקן שלא בתער - יש לאיש איסור דרבנן לתקן במספריים כעין תער, כגון הזקן ובית השחי והערוה, אך מותר במספריים שלא כעין תער, ואת המקומות שאין דרך לתקן - מותר לאיש לתקן אף במספריים כעין תער; כשכתב שאיסור לא ילבש הוא על המקומות שדרך הנשים לתקן בתער כדוגמת בית השחי והערוה - הוסיף 'אבל תחת הזקן שאין שם פאות - מותר' - דמשמע שאלמלא איסור גילוח בתער היה מותר גם לגלח את הזקן בתער, ולא היה בזה איסור לא ילבש, וא"כ לא הבנתי מדוע סובר שבגזיזת הזקן במספריים כעין תער לא נאמר ההיתר שמיקל אדם (במספריים כעין) תער כי דרך הנשים לתקנו - הרי לא יתכן שמותר לגלח את הזקן בתער (שלא במקום הפאות), ואסור במספריים כעין תער].

תוספות: (ביצה ל"ה: ד"ה השחור) זוג של מספרים הוא גדול מן השחור, ושני סכינים לזה ולזה [תוס' ביארו מדוע כל חלק של המספרים מקבל תומאה, כי מספרים מורכבות משני סכינים הראוים לשימוש בפני עצמם, וא"כ בהכרח שהבינו שכל חלק הוא חד].

(שבועות ב'): חייב על הראש שתים - נראה דאע"ג דעל הזקן אינו חייב אלא בתער כדאמר בפרק בתרא דמכות (כ"א.) דבעינן גילוח שיש בו השחתה - בהקפת הראש חייב אף במספריים כעין תער כדמוכח בפרק ג' מינים (נזיר מ"א: ושם) דקאמר אי כתיב ראשו ולא זקנו הוה אמינא תרתי משמע: דאתי עשה [דתגלחת מצורע] ודחי לא תעשה [דהקפת הראש], ומשמע דהקפת כל הראש שמיה הקפה [מדהוצרכו להתירה במצורע] ואכתתי בתער מנלן [שהמצוה לגלח בתער] ולהכי כתיב

זקנו [ששם האיסור לגלח רק בתער ולא באופן אחר, ומאחר ומצורע הצטווה לגלח זקנו - ש"מ שהמצוה לגלח בתער] - ואי לא מחייב בהקפת הראש אלא בתער א"כ שפיר שמעינן מראשו דגילוח מצורע בתער מדאמר רחמנא דעשה דמצורע דחי לאו דהקפה; והא דקתני בתוספתא דמכות (ד' י) גבי ראש דאינו חייב עד שיקיפנו בתער איכא למימר מאי תער - כעין תער [אפילו במספריים], כדאשכחן פרק שני נזירים (נזיר נ"ח:) דאמר רב מיקל אדם כל גופו בתער - ומפרש התם כעין תער; וליכא למימר דהקפת הראש שרי במספריים ונקט בתוספתא דוקא תער לאפוקי מספריים ומ"מ מראשו לא שמעינן דגילוח מצורע בתער כיון דהקפת הראש אסור נמי במלקט ורהיטני - דהא ודאי במלקט ורהיטני לא אפשר במצורע דגילוח כתיב ביה [ואינו יכול לקיים את מצות התגלחת במלקט ורהיטני, וממילא לא אותם באו להתיר, אלא רק תער] וא"כ מראשו ידעינן תער; וכרבי אליעזר דאמר בפרק אלו הן הלוקין (מכות כ"א.) דמלקט ורהיטני נמי גילוח עבדי [ומצורע יוכל לקיים בהן את מצות התגלחת] ליכא לאוקמיה - דא"כ מְזַקְנו נמי לא שמעינן תער דהא מלקט ורהיטני הוי [לדעת ר"א] גילוח שיש בו השחתה; ומיהו מתורת כהנים (מצורע ב' ב') דקתני יש בראש מה שאין בזקן שהראש אסור במספריים כבתער אין ראייה - דבנזיר איירי דקתני התם מה ת"ל ראשו לפי שנאמר תער לא יַעֲבֹר עַל ראשו וכו' ואהא מסיק מה ת"ל ראשו מה ת"ל זקנו מפני שיש בראש מה שאין בזקן כו' [תוס' מוכיח בנזיר מ"א: שהקפת הראש אסורה לא רק בתער אלא גם במספריים כעין תער, ושגילוח הזקן מותר גם במספריים כעין תער (וממילא י"ל שהבין ש"גילוח" היינו חיתוך בסכין ולא "דרך גילוח"), ולכן התיירו במספריים שאינן חותכות אלא קוצצות את השער בין שתי מתכות [אינו נראה שהיתר המספריים כעין תער לתוס' הוא כי אכתי אין כאן קציצה גמורה אבל בקציצה גמורה כמכונות גילוח יהא אסור - כי אז אינו מובן ההבדל בין מספריים למספריים כעין תער], ולפי זאת מה שהתירו תגלחת הזקן במלקט ורהיטני כי אין כאן גילוח - הכוונה היא שאין כאן חיתוך אלא לקיטה, ולכן לא מצאנו שתוס' יפרש כרש"י בשבת צ"ז. שמלקט ורהיטני הם כלים כעין מקצוע שהם חותכים [אמנם בע"ז ע"ד: מוכח שפירשו שהם מכלי הנגרות, וראה בהמשך], ועוד לפ"ז מה שלר"א מלקט ורהיטני נחשבים גילוח צ"ל שאינם רק תולשים את השער אלא גם חותכים אותו מעט. אמנם בתוס' נזיר מ': איתא להדיא שמלקט ורהיטני אינם קרויים גילוח "שאינם רגילים לגלח בהם", ולפ"ז הוא מחלוקת בין בעלי התוס' בפירוש "גילוח", או שנאמר שההגדרה היא משולבת "חיתוך כדרך שרגילים לגלח", ורק בכך מתיישב לי שבע"ז פירשו שמלקט ורהיטני הם מכלי הנגרות; אמנם משמעות הגמרא שבמספריים יש "גילוח" ולפ"ז צ"ל שכוונת הגמרא שבמספריים ליכא תרתי - לא גילוח ולא השחתה (וזה דוחק כי לשון

הגמרא הוא "יכול אפילו גלחון במספריים", וממילא חידושו של תוס' הוא שמספריים מותרות אף כעין תער - שיש השחתה, או שהבינו שגם במספריים כעין תער אין השחתה דמ"מ נשאר משהו; בספר הדרת פני זקן פירש את התוספתא דמיירי רק מחיוב אבל איסור יש בגילוח הזקן במספריים כעין תער; הריטב"א במכות כ"א. מיישב את שיטת הרמב"ם ומ"מ סיים שהנזהר שלא להקיף אפילו במספריים כעין תער הרי זה משובח (מחשש מראית העין).

(נזיר ל"ט.) "נזיר שגילח בין בזוג - במספריים, "או שסיפסך - פירוש תלש, כל שהוא - אפילו שער אחד, [חייב -] לוקה עליו, מיירי **שעוקר השיער מעיקרו ומשחית מן השורש כעין תער**, דלוקה מקרא **דַּתֵּעַר לֹא יַעֲבֹר עַל רֹאשׁוֹ** דמרבין בגמרא שאר המעבירין [תוס' הסבירו שמה שנזיר לוקה כאשר גילח שער אחד במספריים - מיירי כעין תער, דהיינו שעוקר השער מעיקרו ומשחית מן השורש].

(נזיר ל"ט.) ת"ר אין לי - ... **קִדְּשׁ יְהוָה גִּדּוּל פָּרַע** שמצוה לגדל שער, ועובר בעשה אי מגלח ממנו כלל גם כי אינו קוצצו לגמרי מעיקרו, אבל **בקוצץ מעיקרו לגמרי כעין תער** איכא לאו בכל המעבירין...

(נזיר ל"ט.) כל שהוא - ... **כעין תער - מעיקרו משרשו לגמרי**.

(נזיר מ'). ובתער - סותר היכא דלא שיירו בו כדי לכוף אע"ג דלא הוי כעין תער... **כעין תער - שעוקר השער ומשחיתו מעיקרו**.

(נזיר מ'). נשא - מין המשיחה שמשרת השער, ותימה דהא מסיפא שמעינן לה בהדיא דהא קתני סיפא וכולן שגילחו שלא בתער לא עשו ולא כלום? וצריך לומר דאי מההיא הוה אמינא מאי שלא בתער שלא כעין תער [כלומר - אם רק היו אומרים רק שכשגלחו שלא בתער לא עשו ולא כלום הינו מבינים שהכוונה היא שנזיר מצורע ולוי שהעבירו שערם שלא כעין תער (כלומר שנשארו מעט שערות) - לא קיימו את המצוה], ואפילו סך נשא נמי [אבל אם סך נשא וממילא העביר שערותיו כעין תער (לא נשארה שארית) - נמי מקיים מצות תגלחת כי סך נשא הוא כעין תער - קמ"ל כולן שגילחו שלא בתער לא עשו ולא כלום - שאינו די בהעברת השער כעין תער, כגון על ידי סם, אלא בעינן דוקא תער] מוכח מתוס' שכעין תער הוא כשהתוצאה היא כלאחר סיכת נשא].

(נזיר מ'). דתניא - ...**במספריים ליכא השחתה שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו** [תוס' לא מיירי במספריים כעין תער אלא בעיקר דין מספריים (כנ"ל פירושו, ובשבט הלוי פירש לשיטתו שכשחותך עד העיקר היינו איסור תער, וממילא מה שתוס' כתב לעיל שאינו נחשב גילוח בגזיזה במספריים כעין תער הוא רק לגבי איסור גילוח הנזיר שמפורש בו "תער" ולא בהשחתת

הזקן, או שמה שלעיל אינה השחתה ללא השחתה גמורה הוא בתלישה וכדו' ואילו במספריים חמיר טפי דדומה לתער במה שמגלח, ואילו יגלחו לגמרי היינו תער ממש - דבריו דחוקים ואינם מוכרחים, ומדברי תוס' ניתן ללמוד למה תוס' התכוונו כשאמרו "כעין תער", וממילא כשתוס' התירו לגזוז את הזקן במספריים כעין תער הרי שהתירו אף שהמספריים משחיתות לגמרי; זאת ועוד - אילו תוס' היו מן הראשונים שמפרשים ש"גילוח" הוא "דרך חיתוך" וממילא מלקט ורהיטני הם פינצטה התולשת ואינה חותכת הרי שהיה מקום לומר שהיתר הגזיזה במספריים שאינן משחיתות הוא כאשר אינן נוגעות בעור, ובהיתר של מספריים כעין תער התחדש שמותר לגזוז את הזקן במספריים אף כאשר המספריים נוגעות בעור, אולם יתכן שאם המספריים ישחיתו השחתה מוחלטת כבר יחשב כתער, אולם הרי התבאר בעמ' ט שתוס' (נזיר מ': ד"ה א') הם מן הסוברים שהגדרת "גילוח" אינה "דרך חיתוך" אלא "שרגילים לגלח בהם", והמשיכו לפרש לשיטתם (ע"ז ע"ד: ד"ה דרש) שמלקט ורהיטני הם מכלי הנגרות, וממילא החילוק בין תער למלקט ורהיטני אינו במקום החיתוך כי גם מקצוע חותך ללא שארית, וממילא ניתן לפרש שהיתר הגזיזה במספריים שאינן משחיתות אמור כשנשארת שארית שער, ובהיתר של מספריים כעין תער התחדש שמותר לגזוז את הזקן במספריים אף כאשר המספריים משחיתות את השער לגמרי].

(נזיר מ':) אי לא תשחית - יכול אפילו במלקט ורהיטני יהא חייב שאף הם משחיתים השער מעיקרו ת"ל ופאת זקנם לא יגלחו והם אינם קרויים גילוח שאינם רגילים לגלח בהם [מכאן יש מקום לומר שהגדרת "גילוח" תלויה ברגילות ולא בחיתוך, אולם המתבונן יראה שתוס' קאי על השלב בגמרא שעדיין לא הסיקו שהתורה חייבה רק על הגילוח בתער ולא בדבר אחר, וממילא יתכן שהגדרת "גילוח" השתנתה, ואין דברי מוכרחים].

(נזיר מ"ב.) אמר מר... פאת זקן אמר סוף פרק המצניע (שבת צ"ד:) דמלא פי הזוג מיחייב דמשמע פורתא [לא הבנתי את ראיית תוס', הרי שם הנדון הוא שיעור החיוב לגבי חילול שבת ולא לגבי גילוח בתער דתליא בהשחתה].

(פסקי תוס' מכות ג' כ"ז-כ"ח) פאת ראש חייב במספריים כעין תער, השחתת זקן דוקא בתער אך גם במספריים יש לחוש מפני הזוג התחתון משחית כבתער; ה"ר יעקב מזהיר לספר שלא ינוד זוג התחתון [הובא בריטב"א ותה"ד (שהסביר דליכא למיחש שיחתוך התחתון ולא העליון אלא כשהוא חדוד מאד, אבל אם אינו חדוד אי אפשר לתחתון בלי דבוק העליון [הובא גם בדרכי משה י"ד קפ"א ה']), וכן הוא בתוס' שאנן (מכות כ'). "מפני שהזוג של מטה משחית כתער", וכ"פ ברמ"א; משמעות דבריו שהוא דוקא במקרה מיוחד שמתאפשר שהזוג התחתון יחתוך ללא סיוע העליון דאל"ה לא היה מתאים שיאמר "מפני הזוג התחתון

משחית" כי הרי החיתוך היה נעשה בין שניהם, וכן משמע מתוס' שאנן שכתב "מיהו מספריים שלנו יש לחוש", "מפני שהזוג של מטה משחית כתער", וכן נראה מדברי תה"ד שמיידי דוקא במקרה מיוחד שהזוג התחתון חדוד מאד - ואינו חשש כללי על כל מספריים כעין תער כפי שנראה שהבינו הב"ח (יו"ד קפ"א ט' - שמדינא מותר לגזוז הזקן במספריים כעין תער אך תה"ד החמיר [והב"ח החיל את החומרא גם על תחת הגרון]) והש"ך (יו"ד קפ"א ז' - שכתב שמסתימת הפוסקים מוכח שדברי תה"ד הם חומרא [ולכן אין להרחיבה גם לתחת הגרון]), וכן משמע שהבין הריטב"א (מכות כ"א). שמתחילה כתב שבגזיזה כעין תער מדת חסידים לחוש משום חשד הרואים, ורק לאחר מכן הוסיף את החשש שהזוג של מטה משחית כתער; דבר פלא ראיתי בחת"ם סופר (יו"ד קל"ט) שנשאל ע"י רעק"א מנין ההיתר לסרק את פאת הראש ולא חוששים שיתלוש שערות, ותוך כדי התשובה הסביר גם מנין מצאו פסקי תוס' ותה"ד מקור לאסור לגלח את הזקן במספריים כעין תער, ודבריו מפליאים כי פסקי תוס' ותה"ד כלל לא אסרו לגלח את הזקן במספריים כעין תער אלא רק הזהירו מפני השימוש במספריים חדודות הפועלות כתער, דאילו היו אוסרים - מדוע הוצרכו רק להזהיר את הספך שלא יניד את הזוג התחתון, וכן תמה על החת"ם סופר בשו"ת דברי יציב (יו"ד ס"א).

(תוס' שאנן מכות כ'). פאת הזקן אינו חייב עליהם אלא בתער דוקא כדדריש בגמרא איזהו גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער, מיהו מספריים שלנו יש לחוש מפני שהזוג של מטה משחית כתער, ואמר רבי יעקב מגינו"ן שהיה אומר לספך הזהר שלא תנוד זוג של מטה.

רמב"ם: (ע"ז י"ב ו' ד') ופאה זו שמניחים בצדעים לא נתנו בו חכמים שיעור ושמענו מזקנינו שאינו מניח פחות מארבעים שערות [כאן מיידי בשיעור רוחב פאות הראש, וקאמר שמעבר לשיעור ארבעים שערות מותר להשחית בתער, ואין כוונתו לומר שאף במספריים חייבים להשאיר שיעור ארבעים שערות כפי שטעו כמה כותבים] (והוכיחו מכאן שההיתר של הרמב"ם במספריים כעין תער הוא רק כשמשאיר את בסיס השער) שהרי רק בהמשך כתב את דיני מספריים, ומותר ללקט הפאות במספריים - לא נאסר אלא השחתה בתער. דרך כהני עובדי כוכבים היה להשחית זקנם, לפיכך אסרה תורה להשחית הזקן... ואינו חייב עד שיגלחנו בתער שנאמר ולא תשחית את פאת זקנך גילוח שיש בו השחתה, לפיכך אם גלח זקנו במספריים פטור... [החינוך הבין שכוונת הרמב"ם שגילוח הזקן במספריים פטור אבל אסור מאחר ולא כתב שמותר כדרך שכתב בהלכה הקודמת לגבי פאות הראש "מותר ללקט הפאות במספריים", והכסף משנה הבין שמותר אף לכתחילה וסירכא דלישנא דמתניתין נקט, וכ"פ בשו"ע].

(נזירות ה' י"א) נזיר שגלח שיערה אחת לוקה בין בתער בין בזוג והוא שקצצה מעיקרה כעין תער, וכן אם תלשה בידו לוקה... ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה כעין תער [תמצית: אם הנזיר הניח כדי לכוף ראשה לעיקרה אינו לוקה שאין זה "כעין תער"; חזין ש"כעין תער" הוא בתוצאה, אמנם פשוט שלגבי איסור גילוח פאת הזקן לאו היינו שיעור ד"כעין תער" שהרי חששו למראית העין, ושאר לשונות הראשונים מורות דהיינו שיעור מועט ביותר דכתיב "השחתה").

(פיה"מ מכות ג' ה') רהיטני - כלי ברזל משרש השער ותולש אותו מעיקרו, ומלקט - כעין מלקחים [העתקתי מפרוייקט השו"ת את הגירסה: "רהיטני - ברזל שאינו משרש את השער וכורתו מעיקרו, ומלקטת - המלקחים" ולא הבנתי את דבריו שהרי מה שמותר לגלח ברהיטני הוא מפני שאין כאן גילוח אבל השחתה יש, ובדוחק י"ל שהרמב"ם הבין ש"גילוח" הוא חיתוך השער מעיקרו, וממילא רהיטני (שהוא מקצוע = סכין) אינו חותכו מעיקרו אלא משאר שארית, וכן מלקטת (פינצטה) אינה חותכת מעיקרו אלא שולפת את השער, וא"כ אינו מובן לי מה נוסף בתנאי שצריך גם "השחתה" שהרי התירו לגלח במספריים כי אין משחיתות - שהרי אם הכוונה שצריך שיהיה חיתוך בסכין - הרי זה כבר מונח בהגדרת גילוח, וגם אם הכוונה שצריך שהחיתך יתבצע בעיקר השער - גם זאת כבר מונח בהגדרת "גילוח", וצ"ע; ואולי י"ל שכוונת הרמב"ם "משרש" היינו חותכו - ורהיטני הוא גם מעין מלקטת שתולשת את השער ולכן אינו משרש או כורת אותו (אלא שפירוש זה דחוק במילות הרמב"ם כי פשוט דבריו שרהיטני ומלקטת הם דברים שונים), ולפ"ז גם הרמב"ם בשיטת תוס' בשבועות ב': שהצריכו חיתוך כדי להחשב תער, ולכן התירו במספריים כעין תער; או שצריך לגרוס ברמב"ם שרהיטני משרש את השער ואינו כורתו מעיקרו, ואז הכל מיושב, ולאחר מכן ראיתי שכך הגרסה הנדפסת; מ"מ אין במשמעות הרמב"ם שצריך שיהיה כדרך שרגילים להתגלח כשיטת ריב"ן אלא שתלישה אינה גילוח].

רבינו יהונתן מלוניל: (מכות משנה ד') והקפת הראש מקרי מי שמשחית צדעיו בתער ואותן שערות יוצאות חוץ לראש והוא יטול אותן שערות שבצדעין וישוה הצדעין עד שלא יהיה בהן שער כמו בפדחתו דהינו מצח וכמו לאחר איזנו שאין בהן שיער כלום, ודוקא בתער, אבל במספריים שרי דהא לית בהו השחתה שהרי ניכר השיער מבחוץ בין בזקן בין בראש אינו חייב במספריים אע"ג דכתיב ופאת זקנם לא יגלחו אפילו הכי לא מיחייב במספריים אע"ג דילפינן פאת מזקן דכתב ולא תשחית את פאת זקנך ומשמע לא אסר אלא השחתה ולא גילוח כלומר דתרוהו בעינן - גילוח שיש בו השחתה, ואינו חייב עד שיטלנו בתער

כלומר שנשאר קצת משורש השיער בתוך הבשר אבל אינו בולט מבחוץ כמו שבוטל במספריים, ובמלקט וברהיטני פטור לפי שאינו דומה לגילוח שהרי שורש השיער תולש מבפנים הבשר, והכי אמרינן לקמן, וכל שכן במספריים [לפי דבריו הפטור של מלקט ורהיטני הוא כי השער נתלש עמוק, והפטור של מספריים הוא כי נחתך גבוה, ויתכן שהסבר דבריו הוא שלמד ש"גילוח" הוא חיתוך, ו"השחתה" היא כששורש השער אינו בולט מבחוץ, ולכן פטור במלקט ורהיטני מאחר ותולשים את שורש השער, ופטור על מספריים מאחר והשער בולט מבחוץ; בשו"ת יצחק ירנן (סי' ו') הקשה שמהראשונים משמע שבתער נעקר השרש ולא נשאר וכיצד ר"י מלוניל כותב שהשרש נשאר קצת בתוך הבשר, ותידין שכוונתו שער הבשר הוא מחוספס ושרשי השערות נטועים בגומות קטנטנות מאד בעור, והגילוח בתער מחליק את העור לפי שהעור גמיש וחודר לגומא ומשחית לגמרי את השער משרשו ואינו ניכר כי אם גומות ריקות, ומכיון שלא כולם יודעים לגלח במומחיות כזאת וגם לא כל העורות שוים - לכן נשארים שרשים רבים בגומות שאינם בולטים חוץ לגומא, ולכן העור נראה חלק לגמרי, אבל בגזיזה במספריים - מגיע עד ראש הגומא ואינו חודר לתוכה ויש בליטת שער כל שהיא בראש הגומא, ולענ"ד כלל לא קשה כי הגזיזה המצויה במספריים אכן משאירה שארית, ורק במספריים כעין תער אין שארית].

(מכות ד') איזהו גלוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער, כלומר שאין נראה שער על גבי הבשר, והיינו כמין השחתה, ואין עוקרין השערות מעיקרן כמו שעושין במלקט ורהיטני והיינו כמין גילוח... המעביר בית השחי ובית הערוה הרי זה לוקה משום לא ילבש... אלא כי אמר רב במספריים ומותר אפילו בית השחי ובית הערוה אפילו כעין תער - שמניח בסמוך לבשר אפילו הכי מותר [השחתה] - היינו כאשר השער אינו נראה ע"ג הבשר; "גילוח" - היינו חיתוך לאפוקי עקירה כבמלקט; "כעין תער" - היינו הנחת המספריים בסמוך לבשר (אינו נ"ל שכוונתו "שמניח בסמוך לבשר" היינו שמניח מעט שער כי הרי כאן משמיע את קצה החידוש שבהיתר ["אפילו כעין תער... אפילו הכי מותר"] ולא בא להשמיע הגבלה בהיתר)].

אור זרוע: (א' חליצה תרע"ב ד') וצריך שיהו השערות ארוכות כדי שיהיו ניטלות בזוג דהיינו יותר ארוך מכדי לכוף ראשן לעיקרן... רבי עקיבה אומר כדי שיהיו ניטלות בזוג ופירש רש"י דהיינו שיעורא רבה דכולהו... הא למדת אע"ג שהשערות הם כל כך ארוכים שיכול לכוף ראשן לעיקרן אפ"ה לא חלצה עד שיהו ארוכים שיהו ניטלין בזוג, ודלא כספר תרומות שפסק דשיעור שערות כדי לכוף ראשן לעיקרן [תמצית: שיעור דניטלות בזוג גדול יותר מכדי לכוף ראשן לעיקרן (והסביר

המלמד להועיל [ב' יו"ד ס"ד י"ח] שהא"ז הבין ששיעור "לינטל בזוג" היינו בזוג שאינו חד כל כך - שאז כדי ליטול השער בו צריך גם לאוחזו באצבעות היד)].

רמב"ן: (תורת האדם שער האבל, ענין האבלות) לרבינו האי ז"ל: תער ומספריים משונין זה מזה ותער בלשון תורה הוא מספריים בלשון חכמים... ואשר אינו משחית לגמרי קורין לו חכמים תער... ובודאי שתשובה זו של גאון ז"ל משובשת היא דתער בין בלשון תורה בין בלשון חכמים הוא המשחית לגמרי כדאמרין בקידושין איזהו גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער ומשחית לגמרי הוא, ולא הזכירו בו גילוח אלא למעט המלקט במלקט שיש בו השחתה ואין בו גילוח **דכל שער ושער מלקטו ועוקרו לעצמו אבל התער משחית לגמרי הוא** [כלומר - עושה את ההשחתה בדרך גילוח = הרבה בבת אחת], ומספריים בין בלשון תורה בין בלשון חכמים יש בהן גילוח ולא השחתה, וכן מזכירין בכל מקום גילוח דהשחתה בתער ולא במספריים [גילוח - היינו כשמשחית לגמרי (כלומר - הרבה שערות בבת אחת) לאפוקי מלקט שמלקט כל שער ועוקרו לעצמו, ויש להבין את דבריו שהרי לא מצאנו שהשימוש בסם המשיר את השער יהא מוגדר כגילוח אלא רק כהעברת השער (נזיר מ').] אף שאינו מלקטו ועוקרו לעצמו אלא משיר את כל השער לגמרי וכאחת. לפי דברי הרמב"ן אולי יש מקום לומר שבמכונות הגילוח אין כלל חשש שהרי אינן מגלחות הרבה שערות בבת אחת אלא פעולתן היא רק מקומית, וכן הסיק במאמרו של הרב רפפורט אלא שלא כתב את הסברא בשם הרמב"ן אלא בשם הכתב והקבלה (ויקרא י"ט כ"ז, והוא הסביר כך את המושג 'השחתה' ולא את ה'גילוח'), ויש לדחות שהרי הרמב"ן עצמו כתב שמספריים מגלחות אף שגם הן מטפלות במעט שער בכל חיתוך - ש"מ שהתייחס לכלל הפעולה, וא"כ הן הוא גם במכונה].

סמ"ק: (ע"א) שלא להקיף פאת הראש דכתיב לא תקיפו פאת ראשכם, ואפילו **במספריים כעין תער** אסור משום **דבזה נמי משה צדעיו לאחורי אזנו ופדחתו**, ולא דמי לזקנו דהתם שאני משום דכתיב ביה השחתה ואין השחתה אלא בתער אבל בהקפה שייך שפיר משה צדעיו אף במספריים כעין תער [תמציתי: מספריים כעין תער עושות השוואת צדעיו לאחורי אזנו אך אין עושות השחתה דאין השחתה אלא בתער (פשוטות לשונו משמע שמגדיר שתער עושה השחתה גמורה, ומספריים כעין תער אינם משחיתים, אם כי אפשר לומר בדוחק שאין כוונתו לומר כך אלא רק אמר את נתוני הסוגיא שהתורה לא התכוונה לגילוח במספריים, וה"ה כעין תער, אלא רק לגילוח בתער)].

מאירי: (קדושין ל"ה:) השחתת זקן אין בה חיוב אלא בגלוח שיש בו השחתה, הא כל שגלח במספריים אין כאן חיוב שאין זה השחתה, ואם לקטו במלקט

ובריטני ובכיצא באלו מכלים שמלקטין בהם את השער דרך ליקוט ועוקרין אותו משרש פטור שאין זה גלוח, ואי זה הוא גלוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער [משמעות דבריו שהבין ש"גלוח" היינו חיתוך, ולפ"ז מה שמספריים נחשבות כגלוח מוכיח שגם קציצה נחשבת גלוח כתער, ולפ"ז לכאורה אי אפשר שהמאירי יתיר מספריים כעין תער (וה"ה מכונה) שהרי איכא גלוח ואיכא השחתה, וזהו דלא כתוס' שהתירו מספריים כעין תער (וגם י"ל שלמאירי אף כשגילח במקצוע שיעושה מעשה גלוח אך אינו מיוחד לגלוח - חייב - להורות נתן ג' ס')]

ריטב"א: (מכות כ'). והא דלא קתני וחייב על הזקן חמש כדקתני וחייב על הראש שתים כתב רבינו מאיר הלוי ז"ל דטעמא משום דבהקפת הראש יכול להקיף שתיהן בבת אחת בשתי ידי ויתחייב שתים אבל לגבי זקן אין יכול להשחית חמש פאות בבת אחת בשתי תערים הארבעה שבשני צדי הזקן ימין ושמאל לא יכול להשחית עמהם ביחד החמישית שהיא בסנטר שאינו מכוון לאחרות כלל, והא דקתני ר"א אומר אם נטלן כולם כאחת אינו חייב אלא אחת - לא כאחת ממש קתני דהא לא אפשר, וכי תימא דסך אצבעותיו נשא - לא אמרו דמחייב בנשא אלא לגבי קרחה אבל לגבי זקן דבעינן גלוח, **נשא לאו גלוח היא...** **תמצית:** אי אפשר להתחייב חמש על גלוח הזקן כי אי אפשר לטול את כל הפאות בבת אחת, ובסך נשא אינו מתחייב דבעינן גלוח ונשא אינו גלוח; מדבריו מוכח שהבין ש"גלוח" אינו "דרך הסרת השער" אלא דרך חיתוך כי הרי פטר בסך נשא אף שכך דרך הסרת שער (וראה בנו"ב תניינא יו"ד פ"א שביאר יסוד זה, והביא ראיה מהריטב"א).

(מכות כ"א). ופאת זקנם וכו' עד הא כיצד הוא גלוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער וכן הלכתא, **ומשורת הדין כל שהוא במספריים אפילו כעין תער מותר אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים** [לא שייך זה בתקופה שההיתר מצוי - עפ"י האגרות משה אה"ע ב' י"ב] וכן ראוי לעשות; ועוד אמרו בתוס' (פסקי תוס' מכות ג' כ"ז-כ"ח) כי גם במספריים יש ליזהר מפני שהזוג של מטה משחית כתער ואמרו כי הרב רבינו יעקב מקוצי היה אומר לספך קְזָהָר שלא תנוד זוג של מטה **תמצית:** מותר אפילו מספריים כעין תער, ומדת חסידות לאסור מפני הרואים (ומוכח מדבריו ש"כעין תער" היינו שנראה כתער); יש להזהר שהזוג התחתון של המספריים לא ינוד וישחית כתער].

ומסוגיא דשמעתא הוי משמע דדוקא בהשחתת הזקן לא הוי השחתה אלא בתער משום דכתיב ביה גלוח והשחתה אבל בהקפת הראש בכל דבר אסור

ואפילו במספריים דהא לא תקיפו כתיב ביה ובכולה סוגיין לא איירי בהא אלא לענין השחתת זקן בלחוד אבל מצינו בתוספתא ואינו חייב עד שיקיפנו בתער ולפי טעם זה כש"כ דאסור במלקט ורהיטני ולא נקט תער אלא לאפוקי מספריים דשרי, או אפשר דטעמא דתוספתא דיליף הקפה מהשחתה בהיקש ולטעם זה יהיה מותר במלקט וברהיטני כמו בהשחתה וזה נראה יותר לפי פשוטה של תוספתא, ומיהו קשיא על האי סברא סוגיא דמסכת נזיר פרק שלשה מינין (מ"א.) דאמרינן גבי מצורע דכתיב ביה וגלח את כל שערו את ראשו וכו' ושיילין כיון דכתיב כל שערו - ראשו וזקנו למה לי ואמרינן דאיצטריכו לאשמועינן דאתי עשה דגלוח מצורע ודחי ל"ת דלא תקיפו ולא תשחית ואמרינן דאי כתב זקנו ולא כתב ראשו הוה אמינא הקפת כל הראש לא שמה הקפה כתב רחמנא ראשו למימרא דהקפת כל הראש שמה הקפה והכא גבי מצורע הוא דשרייה רחמנא משום מצות עשה שבו ואי כתב רחמנא ראשו ולא כתב זקנו אכתי בתער מנ"ל, פירוש דנהי דילפינן מראשו דהקפת כל הראש שמה הקפה אלא דדחי ליה עשה דמצורע, ומינה שמעינן דלידחי זקנו לאו דהשחתת זקן ומיהו לא ידעינן דאיכא במצורע דחיה ללאו דלא תשחית דדילמא גלוח דמצורע במספריים הוא כתב רחמנא זקנו למידרש זקנו של זה ולא של אחר ולמדנו שגלוח במצורע בתער ע"כ בסוגיא ההיא - וש"מ דדוקא מזקנו הוא דילפינן דגלוח מצורע בתער אבל מראשו לא ילפינן לה, ואם איתא דהקפת הראש בתער מראשו שמעינן לה מדכתיב ראשו להתיר הקפה במצורע דדרשינן ראשו של זה ולא ראשו של אחר וזה הקשו בתוס' ולמדו משם דהקפה אסורה אף במספריים כעין תער, ודחו התוספתא דמשבשתא היא א"נ דכעין תער קאמר; ונראה דלא קשיא לפום חדא לישנא דכתיבנא לעיל דהקפה בתער מהשחתה הוא דיליף לה ומשום הכי אילו לא כתב אלא ראשו הוא אמינא ודאי הוי ס"ד דגלוח מצורע בכל דבר אבל **בתר דכתב רחמנא זקנו ולמדנו ממנו דגלוח מצורע בתער דוקא - ממילא ידעינן דבעלמא נמי בין הקפה ובין זקן לא נאסרו בעלמא אלא בתער** וכן נראה ברור, ועם כל זה הנזהר שלא להקיף אפילו במספריים כעין תער הרי זה משובח **[תמצית: מיישב את שיטת הרמב"ם שהקפה דוקא בתער, ומ"מ מסיים שהנזהר שלא להקיף אפילו במספריים כעין תער הרי זה משובח (מפני הרואים)].**

רא"ש: (מכות ג' ב') רבי אליעזר אומר אם נטלן כולן כאחת אין חייב אלא אחת ואינו חייב עד שיטלנו בתער - אפיאות זקן קאי אבל אפיאות ראש לא בעינן תער

[אלא אסור גם במספריים כעין תער], וכן משמע בגמרא דקאמר ואיזהו סוף ראשו זה המשוה צדעיו לאחוריו אזנו ופדחתו ולא פירש בו גילוח של השחתה כמו בזקן אלא בהשוואה כל דהו משמע דחייב [כלומר - חייב בכל אופן שמשווה, ואפילו ע"י מספריים כעין תער ולא רק בתער], וכן מוכח בנזיר פרק ג' מינין גבי גילוח מצורע דכתיב וגילח את כל שערו למה לי למכתב ראשו ומפרש דאתי עשה דגילוח מצורע ודחי לא תעשה דהקפת הראש, זקנו מה ת"ל - לומר לך דעשה דמצורע דחי לא תעשה דהשחתת פאת זקן, ולגופיה לא איצטריך דכבר שמעינן מראשו דעשה דוחה לא תעשה אלא לאשמועינן דגילוח מצורע בתער מדאיצטריך קרא למימר דעשה דוחה לא תעשה דאי הוי במספריים יכול לקיים עשה דגילוח מצורע בלא דחיית הלאו כי השחתת הזקן דוקא בתער ומדלא שמעינן לה מראשו אלמא הקפת הראש אפילו במספריים אסור, ואפילו אי מצורע מגלח במספריים איכא דחיית לאו; והא דתניא בתוספתא גבי פאת הראש ואין חייב עד שיטלנו בתער - במספריים כעין תער קאמר [תמצית: כדי שצדעיו יושוו לאחריו אזנו ופדחתו די בהשוואה כל דהו ואין צריך דוקא תער, משא"כ פאת הזקן דוקא בתער; מוכח מדברי הרא"ש שמספריים כעין תער אינן משאירות שארית שער ולכן אסורות גבי איסור הקפת הראש ומותרות גבי גילוח הזקן, ש"מ ש"כעין תער" היינו שלא נשארה שארית, ומדשרי מספריים כעין תער מוכח שהיתרון שבמספריים אינו שלא נשארות שערות אלא שאין כאן גילוח, וממילא "גילוח" היינו צורת החיתוך; מה שבפירושו לנזיר כתב "יידע דבמספריים אי אפשר לגלחן כל כך סמוך לבשר" הוא רק כדי להסביר מדוע הגמרא הבינה שלא לגלוח במספריים היתה כוונת התורה, ומיירי בגזירה רגילה במספריים ולא במקרה המיוחד של מספריים כעין תער].

(פי' הרא"ש נזיר נ"ט.) וידע דבמספריים אי אפשר לגלחן כל כך סמוך לבשר [לא מיירי במספריים כעין תער אלא במספריים שלא כעין תער, וכוונת הרא"ש היא רק להסביר מדוע תמיהו על כך שלרבי יוחנן אין שער בית השחי אף שאוסר את העברתו בתער וגם לא התיר במספריים כעין תער כרב (תוס' לעיל סוף נ"ח); וצריך לומר שבמספריים שלא כעין תער לא אסר - והרי ידוע שבמספריים אי אפשר לגלח כל כך סמוך לבשר כפי שהיה אצל רבי יוחנן, וקמשני שמחמת זקנה נשרו (ואין זה סותר את מה שמוכח מהרא"ש מכות ג' ב' ש"כעין תער" היינו הסרת שער מוחלטת)].

רבינו ירוחם: (נתיב א' חלק ד' דף ט"ז טור ג') "ובאורך השערות בשיעורן הלכה כדברי כלם להחמיר, הלכך משיהיו נקרצות בצפורן לא תמאן, ולענין חליצה לא

תחלוץ עד שיהיו ארוכים כל כך כדי שיהיו ניטלין בזוג המספרים או שתכוף ראשן לעיקרן" [שיעור נקצרות בצפורן הוא המועט, ושיעור ניטלין בזוג דומה לשיעור משתכוף ראשן לעיקרן] (ראה הסבר המלמד להועיל לאו"ז בעמוד רנא, והמלמד להועיל הבין שכך גם דעת רבינו ירוחם, ומסתבר שאין כוונתו לומר שלרבינו ירוחם "ניטלות בזוג" גדול מ"כדי לכוף ראשן לעיקרן" אלא ש"ניטלות בזוג" גדול מ"נקצרות בצפורן").

(נתיב י"ז חלק ה' דף קנ"ט טור ב') "אסור להשחית פאת זקן שנאמר ולא תשחית את פאת זקנך, ואינו חייב אלא בשחיתה בתער ולא הניח פאה אבל בכלי אחר כגון מספרים וכיוצא בו מותר כך פשוט בקדושין" [משמעות דבריו שהבין שהאיסור מתמקד לכלי מסויים, אבל בשאר כלים מותר להשחית את הזקן].

נמוק"י: (מכות ג'): עד שיטלנו בתער - דכתיב ולא תשחית, אבל במספריים מותר **דלית בהו השחיתה שהרי ניכר שם השער** [במספריים - גם אחר הגילוח ניכר (במישוש), ומכאן לגר"ש אלישיב שליט"א שיש להתיר להתגלח במכונה אם נשאר שיעור הניכר במשמוש היד, ולענ"ד דיוק זה ליתא מאחר והנמוק"י לא מיירי במספריים כעין תער אלא במספריים הרגילות, וגם מאחר וכלל לא התכוון לומר דבדליתא לתנאים אלו איכא תער אלא שאיכא השחיתה - ואכתי הם מספריים שעושות השחיתה ואינן בכלל איסור תער].

אפילו לקטו - **כיון שמעבירים שרש השער מיקרי השחיתה** [כמובן שאין כוונתו שהשחיתה היא דווקא כאשר השער נתלש עם השרש - שהרי תער נחשב השחיתה אף ללא תלישת השרש, אלא כוונתו להעברת בסיס השער].

החינוך: (רנ"ב) דיני המצוה כגון מה שאמרו זכרונם לברכה (מכות כ"א). שאין החיוב אלא בגלוח של תער שנאמר ולא תשחית - גלוח שיש בו השחיתה דוקא וזהו תער, כן פירשו זכרונם לברכה; וכתב הרמב"ם ז"ל (עכו"ם י"ב ז') "ואם גלח במספריים פטור" - נראה מדבריו דדוקא פטור הוא אבל אסור לעשות כן, ואפשר שיהיה הענין במגלח במספריים כעין תער [הכס"מ חולק על הבנה זו וסובר שלרמב"ם מותר] וכמו שנראה הענין כן במסכת נזיר שאמרו שם (נ"ח:): [תמצית: מראה מהרמב"ם שגילוח הזקן במספריים הוא פטור ואסור, ואפשר שזה במגלח במספריים כעין תער].

(שע"ג) מדיני המצוה [איסור תגלחת הנזיר] מה שאמרו זכרונם לברכה שאחד המגלח בתער או במספרים כעין תער או שתלש השער בידו - כל זמן שקצצה מעיקרה לוקה, אבל כל זמן שהניח ממנו כדי לכוף ראשו לעיקרו - אינו לוקה

שאין זה כעין תער; העביר על ראשו סם שמשיר את השיער והשיר את שערו אינו לוקה.

ים של שלמה: (יבמות י"ב י"ז) וכי קתני מד"ס במספריים ש"מ דס"ל לתלמודא לפי האמת **דלשון העברה שייך אף במספריים כעין תער**, וא"כ לרבי יוחנן דאמר המעביר **[שער בית השחי]** לוקה - אף במספריים כעין תער, וכן הברייטא דאוסרת **[העברת שער בית השחי]** מד"ס - אף במספריים כעין תער, וכן נראה, ומאחר שעיקר הלאו תולה משום תיקון יופי מה חילוק בין זה לזה **[בין תער למספריים כעין תער]** - דלא שרינן מספריים כעין תער גבי זקן אלא משום לא תשחיתו ואין השחתה אלא בתער, וכן לשון גילוח, אבל הכא לא קפיד קרא לא אהשחתה ולא אגילוח אלא משום תיקון נשים הוא **[תמצית: העברת שער בית השחי אסורה לא רק בתער אלא גם במספריים כעין תער מאחר וקפיד קרא על תיקון נשים ולא על השחתה וגילוח, משא"כ גבי זקן קפיד אהשחתה וגילוח ומספריים כעין תער מותרות כי אין השחתה אלא בתער, וכן לשון גילוח]**.

(יבמות י"ב י"ח) ומצאתי במגדל עוז (עכ"ם י"ב) וז"ל: כתבו רבותינו, משעמדנו על דעתינו לא העברנו ברזל על בשרינו אפילו במספרים כלל וכלל, לא בראש, ולא בגוף, מן השפה לחוץ ע"כ, והנראה בעיני, מה שהחמירו בגוף, משום תיקון אשה, ובראש משום צדעין - דאין אנו יודעין עד כמה שיעורן, והזקן נמי כה"ג - אין יודעין מקום הפיאה, ושיעורן, ואף שבמספרים כעין תער שרי לכ"ע - אפ"ה נמנעין כדאיתא בגליון תוספות ריש שבועות, וז"ל: 'יש נזהרין כשמספרים במספרים - שאין עושין בתחתון כלום אלא בעליון, כי חוששין שאם יעשו כלום בתחתון - שמא אירע שלא יחתוך זוג העליון **אלא התחתון - והוא כמו תער**, ובמספרים **חדה** איכא למיחש, וכן כתב מהררי"א בתה"ד סי' רצ"ה, על כן נמנעו שלא לגלח כל עיקר, לא ראש, ולא זקן, ומ"מ מול העורף שעושין משום רפואה - לכ"ע לית ביה קפידא כל עיקר דאין שם מקום צדעין כלל; הילכך הקפת הראש אף במספרים כעין תער לוקה, ואף שלא כעין תער צ"ע, על כן יזהר שלא לגלח כל עיקר ויניח הצדעין כולו, וירא שמים למי שאפשר - לא יגלח ראשו כל עיקר, אלא מול עורף לרפואה.

תרומת הדשן: (רצ"ה) שאלה: יש נידוד איסור לגלח פאת הזקן במספריים או לאו? תשובה יראה דיש מקום להחמיר אלא שאין העולם נזהרין בדבר; כתב בגליון בתוספות בריש מסכת שבועות (ליתא שם, ואיתא במכות ג' כ"ז-כ"ח) וז"ל יש

נזהרין כשמספרים במספריים שאין עושין בתחתון כלום אלא בעליון כי חוששין שאם יעשו כלום בתחתון שמא יארע שלא יחתוך זוג העליון אלא בתחתון והוא כמו תער עכ"ל, והנה קשה מאד להיות נזהר בדבר זה, אמנם נראה דנכון לזהר שלא יספר פאת הזקן במספריים שהוא חדוד מאד - דליכא למיחש שיחתוך התחתון ולא העליון אלא כשהוא חדוד מאד, אבל אם אינו חדוד אי אפשר לתחתון בלי דבוק העליון [לכאורה כוונתו שיש מקום להחמיר שלא לגלח הזקן במספריים והעולם אין נזהרין; בגליון תוספות חששו שכשחותך הזקן במספריים חדודות מאד - הזוג התחתון יחתוך והוא כמו תער, ואם אינו חדוד אינו יכול לחתוך ללא דבוק העליון; אלא שאינו מובן המהלך, שהרי פתח בחומרא לגלח את הזקן במספריים שלא כעין תער ואמר שיש מקום להחמיר, ושאין נזהרים - ולא ביאר לא את הזהירות ולא מדוע אין נזהרים, לאחר מכן הביא את גליון התוס' שנהירים מלגלח במספריים שמא יניד את החלק התחתון והוא תער ממש - ולא ביאר כיצד יתכן לחתוך בצד אחד של מספריים כהות ולהביא את הזקן למצב כאילו שתער חתכו, והסיק שבזה אין חשש מציאותי - ולא ביאר מה סברו המחמירים, ולאחר מכן כתב שנכון לזהר במספריים חדודות - ונמצא שיש מקום להזהר מלגלח במספריים רגילות אף שכתב שהחלק התחתון אינו יכול לחתוך ללא העליון כשאינם מחודדים, ואינו מובן מה כוונתו; לענ"ד ביאור דבריו מרווח יותר אם נבין שגם מ"ש מעיקרא שיש מקום להחמיר אלא שאין נזהרים - קאי רק על מספריים חדודות, וזה היה כל הנידון בפסקי תוס', שהרי גם הם דברו על מספריים, וחששו שהתחתון יחתוך ללא העליון, והסביר תה"ד שאם אינם חדודות מאד אין לחוש; וממילא כוונתו שהביא שיש נדנוד איסור בשימוש במספריים חדודות, והביא שבפסקי תוס' התירו להשתמש בהם, אלא שנהירו שלא להניד את התחתון החדוד שאז הוה כתער, ואמר תה"ד שקשה להזהר להשתמש במספריים חדודות בלי להניד את התחתון ולכן נכון לזהר כלל לא השתמש במספריים חדודות, וכלל אין משמעות בדבריו שלא להשתמש במספריים שאינם חדודות. פשוט לי שליכא חשש במכונה לדבריו. בשו"ת להורות נתן (ג' ס"א) ביאר את כוונת תה"ד שהחשש שהתחתון יחתוך ללא העליון מחמת חדודו הוא כי אז שייך שיחתוך את השער מעיקרו, אבל כשחותך רק על ידי דיבוק העליון אי אפשר שיחתוך גם את השורש; הרמ"א פסק כחשש תה"ד, וכתב החת"ם סופר (א' או"ח קנ"ט) שזהו חשש רחוק, ומידי דלא שכיח].

מהר"ר זק: (ביאורו לסמ"ג ל"ת ס', בערך משנת ש' [1540]) "כעין תער שגזזו במספרים בסמוך לבשר כעין תער עכ"ל רש"י בנזיר, י"מ שהחלק התחתון של המספרים המונח על הבשר אינו מזיז ממקומו - זהו נקרא כעין תער, וי"מ

שהחליקו יפה יפה כאילו סיפר עם תער, וכן מפורש לקמן בלאו ר"נ והוא שקצצה מעיקרא כעין תער"

רבינו בחיי: (רבנו בחיי קדושים י"ט כ"ז, שנת ש"ו [1546]) "וע"ד השכל טעם המצוה הזאת לפי שכל פעולתיו של אדם נמשכות אחר חמשה חושים שבו ואין ראוי להשביתם ממלאכתם כי לא יחיה זולתם אבל ראוי לו שיתפק מהם בדבר המותר והמוכרח ושישאיר לו במקצת לצורך קיום גופו, ועל כן אסר את ההשחתה בתער בחמש פאות כנגד חמשה חושים והוא אזהרה לאדם והתעוררות ורמז שאי אפשר לו להעביר ממנו חמשה חושים לגמרי כי היה מאבד גופו ומשחית את עצמו, אבל **הותר הגלוח במספרים להשאיר קצת השער ואין זה קרוי השחתה** כנגד מה שראוי להשאיר פעולת החושים במקצת יחיה ויתקיים בהם" **[הותר במספריים להשאיר מעט שער; אמנם אינו נראה שכוונתו לסייג את גדר האיסור שההיתר במספריים הוא דוקא באופן זה ושאסור לגלח במספריים שמשחיתות - מאחר ודן בטעם המצוה על דרך השכל ולא בגדרים ההלכתיים].**

ב"י ושו"ע: (יו"ד קפ"א י') כתוב בתרומת הדשן סימן רצ"ה בשם גליון דמסכת שבועות יש נזהרים כשמספריים במספריים שאין עושין בתחתון כלום אלא בעליון כי חוששין שמא יארע שלא יחתוך זוג העליון אלא בתחתון והוא כמו תער עד כאן, וכתב עליו אמנם קשה מאד להיות נזהר בדבר זה, אמנם נראה דנכון ליזהר שלא יספר פאת הזקן במספריים שהוא חדוד מאד אבל אם אינו חדוד אי אפשר לתחתון בלי דיבוק העליון **[קבל את הנהגת תה"ד]**. אינו חייב עד שישחית בתער - בסוף מכות במשנה ויליף לה בגמרא מקרא, ומשמע ודאי ד"אינו חייב" דקתני לאו דוקא דלכתחלה נמי מותר לגלח הזקן במספריים ואפילו כעין תער שהרי... דאי לאו כעין תער מודים התוספות והרא"ש דשרי אף בראש ואם כן מאי רבותיה דזקן, אלא ודאי אפילו כעין תער שרי במספריים, ולכתחלה נמי שרי כדפרישית, ואע"פ שכתב הרמב"ם גבי זקן אינו חייב עד שילחנו בתער - על כרחך לומר דסירכא דלישנא דמתניתין הוא דנקט ולא דוקא דלכתחלה נמי שרי שמאחר שהתיר בפאות הראש לכתחלה משמע ודאי דלא גרעי פאות זקן מיניה. **(שו"ע יו"ד קפ"א י')** אינו חייב על השחתת פאת הזקן אלא בתער, אבל במספריים מותר אפילו כעין תער. הגה: ומ"מ נזהרים כשמסתפרין במספריים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספרות ולא בתחתון - פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער **[מספריים כעין תער מותרות לכתחילה בתגלחת הזקן]**.

ב"ח: (י"ד קפ"א ט'-י') "...מחוייבים למחות בידן ולגזור עליהן בעונש חמור שלא יגלחו כלל אף תחת הגרון אפילו במספריים כעין תער, מיהא הא ודאי שרי כשאינו מגלח בסמוך לבשר לגמרי אלא מניח קצת שער דאין כאן השחתת זקן [פשוט שההיתר כשנשארת שארית אינו רק במספריים דקות כעין תער אלא אפילו במספריים חדודות]; אינו חייב עד שישחית בתער, כלומר אבל במספריים כעין תער דליכא השחתה [כלומר - יש השחתה אבל לא בתער כדמוכח מההמשך שיש לו להניח קצת שער - משמע שבתחילה מיירי כשמשחית, ועוד הוכחה מכך שיותר היה מתאים לכתוב דין זה בסתם מספריים ולא דוקא במספריים כעין תער] לא איירי ביה קרא ושרי אפילו לכתחילה, מיהו כבר נתבאר דאף זה אסור לירא שמים אלא צריך לגלח שיניח קצת שער" [אין כוונת הב"ח לאסור לגלח במספריים כעין תער מפני שיש בזה איסור תער אלא רק מפני חשש תה"ד שעלול לגלח בחלק התחתון של המספריים כשהם חדודות - דאז הוא כתער, אולם מותר לגלח במספריים חדודות שלא בסמוך לבשר אלא יניח קצת שער - כי אז אינן משחיתות].

ש"ך: (י"ד קפ"א ב') "כעין תער - שגוזז במספריים סמוך לבשר כעין תער" [מוכח שהבין ש"כעין תער" הוא מיקום הגזיזה].

(י"ד קפ"א ז') "מיהו נראה כו' - והב"ח (ס"ק ט') כתב דצריך ליזהר שלא יגלח תחת הגרון כלל לא בתער ולא במספריים כעין תער כו', מיהו הא ודאי שרי כשאינו מגלח סמוך לבשר לגמרי אלא מניח קצת שיער דאין כאן השחתת זקן ע"כ; ולי נראה דעת הרב עיקר כיון דכל הפוסקים כתבו סתמא דבמספריים מותר אם כן הא דתרומת הדשן חומרא היא והבו דלא לסיף עלה" [הבין שמה שאין מגלחים במספריים חדודות הוא חומרא, ומוכח מכאן שהתורה אסרה דוקא גילוח בכלי העשווי כתער, ולא בכלי אחר אף שפועל כתער בכך שחותך ישירות את השער, מאחר וסוף סוף הוא כלי אחר (כנ"ל)].

פרישה: (י"ד קפ"א ג') במספריים כעין תער - רצה לומר לספר כל השער עד שיהיה חלק כאילו סיפר בתער [מוכח שהבין ש"כעין תער" הוא התוצאה סופית, וממילא "מספריים" הוא הכלי].

הון עשיר: (כלים י"ג א') מספרים כעין תער הם אותם שהחלק העומד על הראש הוא חד מאד שמגלח כמו תער, שהרי בהיותו כך נמצא שמשחית השער בו כמו בתער שמשחית השער ומגלחו עד שאינו נראה מעל העור כלל.

שמש צדקה: (א' יו"ד ס"א, הרב שמשון מורפורגו, תק"ג [1743]) קבלה בידינו

מאבותינו שאין השחתה אלא בתער, וכל המפקפק בזה כחולק על האמת ואומר אין תורה מן השמים, ואין להביא ראיה לסתור מתה"ד שאמר שיש מקום להחמיר שלא לגלח במספריים - שהרי לא כתב זאת כמסתפק בפירוש השחתה אלא שחש למספריים כעין תער שהוא חדוד מאד, ואחריו נמשך הב"ח שהזהיר לירא שמים מלגלח במספריים כעין תער אף שמן הדין כיון שאינו משחית [בתער] מותר לכתחילה דלא איירי בהו קרא, וכל שמניח [כשמסתפר במספריים רגילות] קצת שער ואינו מגלח סמוך וקרוב לבשר ממש אין קפידא, והש"ך כתב שכל הפוסקים כתבו סתם שבמספריים מותר; בספר בית הלל כתב שנהגו באשכנז לספר במספריים בשני ראשיהם והיו עוקרים כל השערות [מוכח דמירי בפינצטה, או שכוונתו למספריים העשויות משני תערים] ולא היה נראה שום שער ואסור כמו בתער דזיל בתר טעמא, וכן מו"ח ז"ל הצטער על הנוהגים להסיר זקנם בסם, ועדיף היה שיעבירו זקנם במספריים במקום הפאות ובתער שלא במקום הפאות, כי אז רק ספק אם עוברים על בל תשחית כשיעבירו סמוך וקרוב למקום הפאות, ואם ישימו הסם אין לך השחתה גדולה מזו, ולי נראה דפשטא דתלמודא דנזיר מסייעא למקילים בסם מדקא מסיק דנשא לאו תגלחת מיקרי... מניעת גילוח הזקן בערי המזרח אינו מכח מנהג או הסכמה וקבלה פרטית שקבלו או תקנו, ואינם מהדברים הנכללים תחת סוג ההנהגות שאין היחיד יכול לשנות בפרהסיא מפני המחלוקת; ...כשהוא מספר עולות ויושבות לו בעיקר זקנו - מוכח שאהרן היה מספר זקנו אבל לא בעיקר שערות שלא להשחית בעיקר החסד והרחמים וזהו סוד איסור גילוח בתער [תמצית: מותר לגלח במספריים, ואפילו כעין תער, ותה"ד והב"ח אסרו מפני הזוג התחתון שמשחית, ואם מניח קצת שער אין קפידא; מותר לעקור את השערות או להסירן בסם דאין זו תגלחת; מה שנוהגים בארצות מסוימות שמגדלים זקנם אינו בכלל הסכמת הציבור - ומותר ליחיד לשנות, וגם מוכח שאהרן היה מספר זקנו].

חיים שאל: (א' נ"ב, לחיד"א, בערך בשנת תק"נ [1792])...עלה בידינו להנכון בדעת

הרמב"ם הוא דמותר לכתחילה לעשות הזקן במספריים כעין תער כאשר פירש מרן ז"ל, ונראה דגם ריב"ן ורבינו ירוחם והרב הנמוק"י והכל-בו סברי הכי כמש"ל, והריטב"א ורבו סברי דמן הדין גם את הראש מותר במספריים כעין תער כמ"ש בחידושו ריש שבועות ובמכות והוא כדעת הרמב"ם, אכן כתב הריטב"א דבזקן מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים, ובסוף דבריו כתב דהנזהר שלא

להקיף במספריים כעין תער הרי זה משובח, ובריש שבועות כתב גבי הקפה דלמעשה ראוי להחמיר ע"ש, ונמצא דמה שפסק מרן דמותר לעשות הזקן במספריים כעין תער הוא כדעת הרמב"ם וסייעתו רבים אשר אתו. ... שמעתי שהרב... היה אוסר לעשותה בסם... אמנם ללמד זכות על ישראל כי רבים נהגו לעשות זקנם בסם אמרתי לברר דבר זה בס"ד, ונראה דהוא מותר גמור בלי פקפוק, ויש להביא ראיה להיתרא, והוא ממ"ש בש"ס ת"ר ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אפילו גלחו במספריים יהא חייב - ת"ל לא תשחית, אי לא תשחית יכול אם לקטו במלקט ורהיטני יהא חייב - ת"ל לא יגלחו, הא כיצד גלוח שיש בו השחתה - הוי אומר זה תער', הנך רואה בעיניך דאף אם עושה זקנו בדבר שיש בו השחתה כיון שאינו דרך גלוח שרי, ומבואר בש"ס דאפילו ר"א דמחייב במלקט ורהיטני לאו משום דלא גמיר ג"ש דהא שרי במספריים אלא משום דסבר דמלקט ורהיטני הוא דרך גלוח, ודון מינה לנ"ד דעושה זקנו בסם דהגם דנימא דהוא השחתה אמנם אינו דרך גלוח ושרי כי היכי דשרינן מספריים כעין תער אף שהוא דרך גלוח לפי שאינו השחתה דבעינן גלוח שיש בו השחתה, והגם דהוא דבר פשוט דעושה זקנו בסם לא מיקרי גלוח וגרע טפי ממלקט ורהיטני מ"מ נראה דיש ראיה ברורה ממה שכתב הרמב"ם פ"ה דנזירות דין י"ב וז"ל העביר על ראשו סם שמשיר את השער והשיר את השער אינו לוקה... דסבר הרמב"ם דהא דמרבין כל המעבירים היינו במעביר בידיו אבל על ידי סם שרי אי לאו דכתיב גדל פרע... ומכולם נעלם דברי הרמב"ם בספר המצות (עשין צ"ב) וז"ל: ולשון מכילתא קדוש יהיה גדל בקדושה גדל פרע - מ"ע, ומנין בל"ת - ת"ל תער לא יעבור על ראשו, ושם נאמר הוא מה שנתתי בעשה החופף באדמה והנותן סמנין כלומר שהנזיר שם בראשו להשיר השער לא יהיה אז עובר על מצות לא תעשה כי הוא לא העביר כעין תער, אמנם עבר על מ"ע והוא גדל פרע וזה לא גדל, ולאו הבא מכלל עשה עשה... וא"כ בזקן דשרי מספריים כעין תער מכ"ש דשרי בסם חדא דאינו דרך גלוח... ותו דבסם אין השערות נשירות מיד... ומהשתא יש לתמוה על הרב בית הלל (י"ד קפ"א) שכתב: יש איזה אבן שמפספסים במקום הזקן והוא משיר השער נ"ל פשיטא שהוא איסור גמור, ודומה לזה איתא בגמרא דנזיר דף מ'. 'ותגלחתן מצוה פשיטא מהו דתימא משום עבורי שער הוא ואפילו סך נשא - קמ"ל דלא' פירש"י סם המשיר השער וק"ל עכ"ל, והגם דנימא דמה שהביא מסוגית נזיר הוא לדוגמא להראות שיש אופן להעביר שער בסם והוא

דומה לאבן שהזכיר, מ"מ היה לו ללמוד משם דלא שמיה תגלחת ומותר, ומאי פשיטותיה דהוא אסור; נראה מהסוגיא הנזכרת ללמוד היתר באבן הנזכר דאינו דרך גלוח, הגם דסם אינו משיר השער מיד ובאבן הנזכרת תכף משרת השער ואיכא השחתה מ"מ אינו דרך גלוח ושרי... ובכן נראה דטפי עדיף לעשות הזקן בסם ועיסה הלזו יותר ממספריים דמספריים כתב הרב תה"ד שיעשה בחלק העליון וכו'... ובעיסה זו בסם אין פקפוק, והנלע"ד כתבתי, החיד"א ס"ט תמצית: הנכון בדעת הרמב"ם שמותר לכתחילה לעשות הזקן במספריים כעין תער כאשר פירש מרן ז"ל, וכן דעת ראשונים רבים; לעשות הזקן בסם מותר גמור בלי פקפוק, ועדיף מרהיטני שמשחית אך אינו דרך גלוח, וראיה שעדיף מרהיטני מהרמב"ם שנוזיר שהשיר את השער על ידי סם אינו לוקה דהא דמרבין כל המעבירים היינו במעביר בידיו אבל על ידי סם שרי אי לאו דכתיב גדל פרע, וכ"כ בסה"מ; א"כ בזקן דשרי מספריים כעין תער כ"ש דשרי בסם דאינו דרך גלוח ותו בסם אין השערות נזירות מיד, ויש לתמוה על הרב בית הלל שהיה פשוט לו לאסור להעביר השער ע"י אבן המפספסת וע"י סם - ויש להתיר בשניהם שאינו דרך גלוח; עדיף לעשות הזקן בסם יותר ממספריים כי מספריים יש להזהר שיעשה בחלק העליון] [לדעת החיד"א השרת הזקן בסם מותרת מאחר ואינה דרך גלוח כמו מלקט ורהיטני שמותרים אף שמשחיתים מאחר ואינם דרך גלוח, וה"ה באבן המפספסת שרי, ויש ללמוד מדבריו שהניח ש"דרך גלוח" אינו "דבר שרק מעט אנשים משתמשים בו" אלא "שאינו עושה מעשה גלוח", וממילא תדירות השימוש במכונת הגלוח אינה אמורה לשנות את היתר השימוש בה (אם נניח שכוונת "גלוח" למסקנא היא לחיתוך, ולזאת אין ראיה מהחיד"א)].

מראה הפנים: (ירושלמי נזיר ו' כ"ט:) ובעיקר הדין שכתב הרמב"ם (נזירות ה' י"ב)

בסם שמשיר את השער [שנוזיר שהשיר את השער בסם אינו לוקה אלא ביטל עשה] - עי' בלחם משנה שכתב על זה ולא ידענא מהיכן הוציא זה דכיון דבגמרא אמרינן לא יעבור לרבות כל המעבירין אפילו סם במשמע כו', וטעמו של רבינו ז"ל לא ידעתי עכ"ל, וי"ל לדעת רבינו דס"ל דלא הוי בכלל כל המעבירין אלא דוקא דבר שהוא מעביר השער בשעת העברתו עליו כמו זוג או שקצצה וכה"ג כדכתב שם לעיל, ולאפוקי סם שאינו משיר את השער בשעה שהוא מעביר על ראשו כי אם לאחר זמן, ולמד זה מדאמרינן בגמרא סתמא דכעין תער בעינן, והכל בכלל לענין שלא יניח בשער כדי לכופף ראשו לעיקרו - וה"ה נמי לענין זה דהוי שלא כעין תער [מה שמרבים את כל המעבירים אינו כולל העברת השער בסם מאחר והסם מעביר את השער רק לאחר זמן, ובזאת אינו דומה לתער וזוג שמעבירים את השער בשעת העברתו].

נודע ביהודה: (תניינא יו"ד פ', בערך משנת תק"פ [1780]) ע"ד אשר שאל בחכמה

אם יש למצוא היתר לגלח הזקן תחלה במספריים ואח"כ להעביר תער על הבשר במקום שהיה השער ודעת מעלתו להתיר מטעם שבתחלה כשהוא מגלח במספריים יש גילוח ואין השחתה ואח"כ בעת העברת התער יש השחתה ואין גילוח לפי שעולה בדעתו אח"כ שכבר הועבר השער ע"י מספריים ולא נשאר רק עקבי השערות והם קטנים ואין בהם כדי נטילת הזוג לא שייך בהם גילוח, והביא ראיה לזה מדברי הרמב"ם בהלכות טומאת צרעת (פ"ב הל' א' ופרק ח' הלכה ה') פסק דשער של סימני טומאה יש להם שיעור כדי נטילת הזוג ומזה יצא מעלתו לדון בדבר חדש דכל כמה שאין בהם שיעור הזה לא שייך בהם שם תגלחת [בתשובת בשמים ראש סי' י"ח כתב כן וז"ל 'ואעפ"כ תלמדוהו שיקח תחלה במספריים וכו' ואז כשיבא עליו תער וכו' הנה אם מצד הסברא רוצה לומר כיון שאין בהם כדי נטילת הזוג לא שייך תגלחת היא סברא זרה מאד ואטו הואיל ואין הזוג של מספריים שולט בהו לגלחם הלא התער שולט בהו ועיקר הגילוח הוא בתער וכיון שהתער יכול לגלחם למה לא יהיה על זה שם גילוח ואם מדברי רבינו הרמב"ם רוצה ללמוד דבר זה ג"כ הדבר תמוה וכי נזכר שום טעם בדברי הרמב"ם הלא הרמב"ם פסק כן לחומרא והוא מחלוקת התנאים במס' נדה דף נ"ב ע"ב במשנה והרי לא נזכר שם במשנה שום טעם למה אמרו שיעור זה והרי גם בבן ובבת אמרו שיעור זה ומה גילוח שייך בשתי שערות של בן ובת], ואמנם אח"כ רצה מעלתו להביא ראיה יותר מפורשת מדברי הרמב"ם בפ"א מפרה הל' ד' שכתב וצריך שישאר במאדים כדי שינטל בזוג שכל שיערה שאינה ניטלת בזוג הרי היא כאילו אינה עכ"ל הרמב"ם, ומדכתב כאילו אינה ממילא לא שייך שם גילוח בדבר שאינה ושוב כתב מעלתו עצמו שיש לדחוק שהרמב"ם לאו כלל כ"ל מילי "היא כאילו אינה" רק כאן בפרה היא כאילו אינה ושוב רצה מעלתו לומר מדפסק הרמב"ם בפרה ובצרעת שיעור זה בין לקולא ובין לחומרא ובשתי שערות דבן ובת פסק לחומרא מכלל דשאני כאן הואיל בצרעת הטומאה והטהרה תלוי בתגלחת לכן ברור בשיעור הראוי לגילוח וכן בפרה כיון דהכשרו של שער שחור הוא ע"י גילוח בחר בשיעור זה ובזה רצה לתרץ קושית המשנה למלך - ודבריו תמוהים דאטו פחות משיעור זה אינו ראוי לגילוח והרי ראוי לגלחו בתער וכמ"ש לעיל; גם מ"ש שעיקר טומאה וטהרה של צרעת היא ע"י תגלחת ג"כ לא ידעתי פירושו דטומאת צרעת לא מצינו גילוח רק בנתק וגם זה אדרבה את הנתק לא יגלח אבל מגלח סביבו להכיר אם פשה וטהרת מצורע יש בו גילוח אבל לא בזוג רק בתער כמפורש

במסכת נזיר דף מ'. וא"כ מה ענין נטילת הזוג לזה; ואמנם הפירוש בדברי הרמב"ם במ"ש "כאילו אינה" לדעתי דדוקא לדבר זה אמר כאילו אינה וכן לטומאת צרעת וטהרתה בשער שחור ושאר דברים המוזכרים שם במסכת נדה במשנה הנ"ל אבל לא שהוא כלל גדול לכל התורה, דהנה כבר כתבתי **דמצד הסברה אין לומר כלל בפאת הזקן שבעינין כדי נטילת הזוג שהרי עיקר הגילוח הוא תער** וא"כ אם נימא דהרמב"ם כללא כייל הוא נתינת הטעם למה בעינין שיעור זה לפי שבפחות משיעור זה הוא כאילו אין כאן שער כלל, ולפי זה לכולהו תנאי שם במשנה כל אחד לפי שיעורו יהיה סובר כן בכל התורה כולה וא"כ קשה על תנא דמתניתין שם שהתחיל שתי שערות האמורים כו' למה הזכיר המנין שתי שערות והוה ליה למימר שערות האמורים כו' ובזה היה כולל בסיומו והאמורים בכל מקום גם פאת הזקן, והנה מעלתו רצה להוכיח כן מדברי רש"י מדפירש רש"י והאמורים בכל מקום בתינוק ותינוקות ולא כתב בפאות ושוב דחה מעלתו לפי שבמשנה אמר שתי שערות ובפאות לא נזכר שתי אבל אני מקשה על התנא גופיה למה אמר שתי והוה ליה למימר סתם בלי שום מנין רק שערות האמורים כו' א"ו שלא קיבלו חז"ל שיעור זה רק בפרה ונגעים ובן ובת ובכולהו נזכר בהו שתי שערות אבל בפאות הזקן שלא שייך בהו מנין הזקן לא קיבלו שיעור זה כלל ודי בזה לדחות ראיות שלו להקל באיסור תורה... ולא עוד אלא אפילו אם היו ראיותיו כראי מוצקות יש בזה הריסה גדולה ונתת דבריך לשיעורים **היום מגלחים במספריים עד העיקר** [מוכח שהבין שישינה מציאות לגלח במספריים עד העיקר] ולמחר יגלחו גילוח כל דהו אחר שהם סומכים על התער המשחית הבא אח"כ וישאר שערות שיש בהם כדי נטילת הזוג וגם ישארו קצת שערות שלא הגיע שם המספריים וישחיתו בתער במה שאסור אפילו לפי דעתו [בשו"ת להורות נתן ג' ס"ב הקשה מדוע הנו"ב לא הוכיח שהרמב"ם לא כייל כללא מכך שהתיר לספר את הזקן במספריים שמוכח מכאן שמוותר אף שגילוח איכא וגם לעתים לא נשאר בשער כדי נטילת הזוג, ולענ"ד מכאן הוכחה שהנו"ב לא למד כיסוד החת"ם סופר שמספריים נחשבות גילוח ואם גוזזים בסמוך לבשר הרי איכא גילוח ואיכא השחתה ואסור כתער - אלא הנו"ב למד שחז"ל קבלו שבעינין פעולת תער ממש שיש בה גילוח והשחתה ופעולת המספריים אינה פעולת תער] [תמצית: השואל רצה להתיר לגזוז הזקן ואח"כ להעביר תער על הנותר שהרי במספריים אין השחתה ובתער אין גילוח, וגם השחתה ליכא מאחר ובשערות לא נשאר כדי נטילת הזוג שזהו שיעורו לסימני טומאה, ודחה הנו"ב שכך השיעור כלפי צרעת אבל לאיסור

גילוח הזקן כל שראוי לתער הוא בכלל שיעורו, ומ"ש הרמב"ם לגבי פרה אדומה שכל שערה שאינה ניטלת בזוג הרי היא כאילו אינה - אינו כלל לכל מילי, ועכ"פ לגבי פאת הזקן ודאי "כדי נטילת הזוג" אינו השיעור שהרי עיקר הגילוח הוא תער].

(תניינא יו"ד פ"א) ע"ד אשר שאל מעלתו לפי מה שכתב בספר בית הלל (בסימן קפ"א) מה שמפספסים באבן משיר השיער שהוא איסור גמור וע"ז תמוהי קא מתמה מעלתו על מה שנשתרבב המנהג להתיר גילוח הזקן ע"י משיחה... מתחלה צריך אני להודיע כי דברי הבית הלל אינם לא רישא סיפא ולא סיפא רישא וז"ל בסוף סימן קפ"א: "וגם יש אבן שמפספסים במקום הזקן והוא משיר השיעור - נראה לי פשיטא שהוא איסור גמור ודומה לזה איתא בגמרא דנזיר (דף מ'.) אמר רבא שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה, פשיטא, מהו דתימא משום עבורי שער הוא ואפילו סך נשא קמ"ל דלא ופירש"י ז"ל סם המשיר השער וק"ל", עכ"ל הבית הלל; והנה דבריו תמוהים דהביא ראיה לסתור דמהאי סוגיא דנזיר מוכח דסך נשא דהיינו העברת שער ע"י סם לא הוי גילוח דהא נזיר ומצורע ולוים אינם מקיימים מצות הגילוח ע"י העברת סם וממילא כל שלא מיחשב גילוח גבי הני שלשה אינו חייב בו בפאות זקן דהא גבי פאות זקן אינו חייב אלא דוקא בגילוח שיש בו השחתה וצריך להיות תרתי לריעותא שיהיה נקרא גילוח וגם יהיה בו השחתה כמו דאיתא במסכת מכות ובמסכת קידושין דילפינן גזירה שוה פאה פאה מכהנים וכן פסקו כל הפוסקים - וא"כ לפי דעת הבית הלל דמדמה ומשוה פספוס האבן לסך נשא לא ה"ל לפסוק לאיסור דסך נשא מותר בפאות הזקן אף שמשחית השער מ"מ לא הוי דרך גילוח כמו שמוכח בסוגיא דמכות, והדבר מפורש בהדיא בחדושי הריטב"א למסכת מכות דף כ' על המתניתין דתני הקורח קרחה כו' על הראש שתיים אחת מכאן ואחת מכאן ועל הזקן שתיים מכאן ושתיים מכאן ואחת מלמטה וכתב הריטב"א הא דלא תני וחייב על הזקן חמש כמו שתיים וחייב על הראש שתיים כתב הר"ם הלוי ז"ל משום דעל הראש יכול להקיף שתיים בבת אחת בשתי ידי ויתחייב שתיים אבל על הזקן אינו יכול להשחית חמש פאות בבת אחת כו', וכי תימא דסך אצבעותיו נשא לא אמרו דמיחייב בנשא אלא בקרחה אבל בזקן דבעינן גילוח ונשא לאו גילוח הוא עכ"ל הריטב"א - הרי מפורש דבסך נשא דהיינו העברת שער ע"י משיחת הסם אף שמשחית השער מ"מ... לא הוי גילוח גבי פאות זקן. ומעתה המשיחה הנהוג אצלנו שנוהגים בו היתר בכל המדינות היינו שלוקחים סיד מעורב עם אויר"ם וטוחנין אותו דק דק

ומערבים בו מים ועושים כעין טיח טיט ומושחים פניהם בטיח טיט הזה וחריפות הסיד ואויר"ם שורף השער - זה הוא כמו סך נשא שגם סך נשא הוא דבר לח דלשון סך אינו נופל כי אם בדבר לח, וג"כ חריפות הסם הזה שורף השער בטבעו כמו הסיד ואויר"ם וכדומה מצינו במסכת מגילה שמן המור - שמן זית שלא הביא שליש ולמה סכין אותו שמשיר את השער ומעדן את הבשר **והוא מותר** **מדינא דאין זה גילוח, והתורה לא הקפידה אלא בגילוח שיש בו השחתה כמו תער** אבל כל שהוא השחתה בלא גילוח או גילוח בלא השחתה מותר מן התורה. ואמנם מדברי כבוד מעלתו שכתב שלוקחים אויר"ם פאגמענט"י שהוא דומה לאבן ומעבירים על גבי השער בנחת משמע שחוככים האבן על פאת הזקן וחותרים השער עם האבן שיש לו חדודים חדודים התופסים השערות וחותרים אותם וכן ראיתי אצל כמה נכרים שמגלחים עצמם בדרך זה עם אבן שקורין פיםנסשטיין - זה ודאי הוא איסור גמור והוא ממש כעין תער שמעשה חידודין של האבן הצפורן שמיר מגלח ומחתך השערות מעיקרן הוא גילוח שיש בו השחתה, **והאבן עושה מעשה תער שחדודו חותר השערות** ומאי הפרש יש אם חיתוך השערות הוא בתער של ברזל או בשל אבן סוף סוף חותר השער סמוך לעיקרן ובאורייתא לא נאמר תער של ברזל דוקא אלא כל שמגלח וחותר השערות סמוך לעיקרן לאפוקי מספריים - גילוח שיש בו השחתה מקרי **והוי מעשה תער** ואסור מדאורייתא, ואין להשיב מהא דקא מבעיא רב מר"ח במס' נזיר דף נ"א ע"א אם מותר לחוך כו' ומסקנא שם דמותר לחוך בבגד בבית השחי ובית הערוה הרי דחיך לאו גילוח הוא - שם מיירי בחוּכך בבגד שאינו בטבעו לחתוך כי אם ממרט ונושר השער, וכן כתב רש"י שם בד"ה מהו לחוך שעל ידי החיכוך נושר השער עכ"ל והוי זה כמו מלקט ורהיטנא שאינו חותר השער ובגילוח שער הגוף לא אסרו אלא בתער ממש כמו שמפורש שם בגמרא; לכן פשוט הוא דאם מעביר אבן על זקנו שהוא אסור דגם חודו של האבן חותר השער וכל שחותך השער סמוך לעיקרן הוי גילוח שיש בו השחתה ואסור, אמנם במשיחה שעושים כעין טיח הטיט אין זה גילוח ומותר כמ"ש לעיל ואף על פי כן לאותן שמגלחין על ידי טיחת טיט הזה של סיד ואויר"ם ונשאר הטיט הזה על פניהם עד שנתייבש ואח"כ גוררים את הטיח הזה מעל פניהם **אני מזהיר אותם תמיד שלא לגרר הטיח הזה בסכין או בשאר דבר חד דבקל יכולים לבוא לגילוח שיש בו השחתה שע"י הגירור בכח יחתוך הסכין או הדבר חד השער אשר לא**

שלט בו טיח הזה והוי כמו תער, לכן יטלו קיסם או כלי עצם חלק לגרר בו שבזה אין חשש חיתוך שערות כלל [תמצית: מבואר בגמרא שנזיר אינו מקיים מצות הגילוח ע"י העברת סם וממילא אינו חייב בסם בפאות הזקן דבעינן שם גילוח, וכן מפורש בריטב"א; נוהגים היתר לערב סיד עם אויר"ם ולטוחנם ולערב מים ולעשות כעין טיח ולמשוח פניהם שחריפותם שורפת השער - שזו השחתה ללא גילוח, אמנם אין לגרר הטיח בדבר חד שע"י הגירוד בכח יחתוך הדבר חד השער שלא שלט בו הטיח - והוי כתער, לכן יגררו בקיסם או בכלי עצם חלק שבזה אין חשש חיתוך שערות כלל; אמנם אסור לחכך אבן מחודדת על פאת הזקן שחדודיה תופסים השערות וחותכים אותם שהאבן עושה מעשה תער שחדודה חותך השערות ומאי הפרש יש אם חיתוך השערות הוא בתער של ברזל או בשל אבן סוף סוף חותך השער סמוך לעיקרן ובאורייתא לא נאמר תער של ברזל דוקא, ומה שהתירו לחוך בבית השחי הוא מפני שאין בטבעו לחתוך כי אם ממרט ונושר השער]. [מדהנו"ב התייר להסיר השער בטיחת סיד ואסר להסירו בשפשוף אבן מחודדת מוכח שהבין שלא כל דבר שהדרך להסיר בו השער מיקרי גילוח אלא דוקא כשדבר חד חותך את השערות, ואפילו אם אין הרגילות לעשות כן (אולי הבין שכוונת 'גילוח' איננה ש'הדרך להסיר השערות' הופכת לגילוח, אלא ל'דבר שהדרך לגלח בו' - דהיינו דוקא תער)].

בשמים ראש: (ס' י"ח, נדפס בשנת תקנ"ג [1793] [ראיתי במאמרו של יואל קטן שבהקדמת הבשמים ראש כתוב שהתשובות נאספו בזמן הב"י ומתייחסות לרא"ש ולשאר גדולי הראשונים, והובאו לדפוס על ידי שאול בן הרב צבי הירש שב"ד ברלין אשר חיבר את הפירוש "כסא דהרסנא"; המביא לדפוס התקבל בגיל עשרים ושמונה לאב"ד פפד"א, ולאחר שעזב את הרבנות נוצרו קשרים בינו למשכילי העיר, והוא כתב 'יצירה' כתב 'יושר' להגנת הירץ ויזל שנגדו יצאו רוב גדולי הדור (הפולמוס אודותיו לא הוכרע עד היום), לאחר מכן כתב קונטרס השגות נגד ה'ברכי יוסף', ולאחר מכן פרסם את הספר 'מצפה יקתאל' הכולל ביקורת חריפה זלזלנית ובוטת נגד הספר 'תורת יקותיאל', ובכך גרם שהוא עצמו יוחרם, בתקנ"ג הוציא את 'בשמים ראש' עם הסכמת אביו ומכתב מהנו"ב שכתב שאיש כמותו כלל אינו צריך הסכמה, והוסיף שם שקנה את הספר מחכם מטורקיה; לאחר הדפסתו יצאה נגדו החוברת 'זאב יטרוף' המראה דברים תמוהים בספר, והמביא לדפוס הואשם בזיוף ובסטייה מההלכה, אביו יצא להגנתו פעם נוספת והסיר מעליו את טענת הזיוף, אולם מעולם לא סר ממנו החשש שמשוהו אינו כשורה; גם לאחר שנים התמיהות רק התחזקו כי התשובות שבבשמים ראש לא נמצאו בספריות אירופה שנפתחו לפני המלומדים, וזאת בנוסף שהמחבר הוחזק לחבר ספרים שלא על שמו, וניכר שהסגנון בכמה מקומות אינו מהרא"ש, ושמעולם לא העיד איש שראה את כתב היד המקורי; עד היום יש שכתבו ש"אין האיש הזה ראוי לומר דבר הלכה משמו ובמדינתנו כל מי שיש בו ריח יר"ש לא ישהה ספר בשמים ראש ולענה בתוך ביתו, וראוי להישרף ביה"כ שחל להיות בשבת", אולם היו שכתבו שאף שיתכן שהתשובות אינן מגדולי הראשונים אולם חלקן ברמה גבוהה ו"מילי

מעלייתא דאית ביה דרשין להו"י] ועל דבר האיש שבא לו בזקנו כמו חוס ואש שורפים בבשר, ואמרו הרופאים להסיר זקנו בתער ע"י מים ובורית בכדי שילכו השערות מעיקרן, ואתה אסרת לו לעשותו כל זמן שלא יאמרו הרופאים שיש בדבר סכנה, ואפילו ע"י גוי כמו שכתבו רבותינו בעל התוס' ז"ל בריש שבועות (ג'): בשם ריב"ן ז"ל [אינו שם בשם ריב"ן, וראה בהמשך] דדוקא ניקף בר חיובא בעינן [כדי לעבור על הלאו] ולא מקיף... לפי פשוטו של מקרא היה נראה דעיקר האזהרה על הניקף... וכמה דברים יש בתורה כיוצא בזה שאין הכוונה על פועל הידים ממש אלא על העשות הפעולה... והיה הדעת נותנת אף לענין עבירה זו דעת תורה שלא יעשה רצוני להיות מוקפי פאת ראש ומגולחי זקן יהיה ע"י מי שיהיה; אבל חכמינו ז"ל אמרו שגם זה מן המקומות שהרצון בו הפועל ממש והצריכו לניקף וי"ו יתירה, וא"כ בלא תשחית שאין כאן וי"ו שורת הדין נראה שהוא פטור לגמרי, אבל כתב ריב"ן ז"ל כיון דגבי כהנים כתיב לשון רבים, ואף שהיה מקום לפקפק... וכתוב לזקן בלשון יחיד - היה ראוי לומר דלדרוש אתי דווקא משחית ולא נשחית... אפס בתוספתא מבואר המשחית פאת זקנו של חבריו - שניהם חייבים... וריב"ן הביא ראיה לדבריו מהא דאמרינן ביבמות (ה'): דאתי עשה דמצורע ודחי לאו דזקן בכהן [בתוס' איתא באופן אחר, וראה בהמשך] ואמאי ידחה נהי נמי דוגלח אכהן קאי כדאיתא בת"כ היינו שהוא מצות הכהן כמו מי שישפוך יכסה וכמו ביעור חמץ אבל ודאי אין זה מן העבודות דצריכות כהן וסגי ליה בשליח או אפשר דאפילו שליח לא בעי וכשר ע"י גוי ובודאי דלא בעינן עצמו של כהן כי קשה הדבר שיהא כהן עומד ומגלח שער בית העררה של אשה שאף היא חייבת בתגלחת ואין צותה התורה לעשות כן... מעתה היא גופא קשיא איך יעשנו הכהן כלל ישחית זקנו על ידי גוי או אשה ויקיים שתיהם [גם מצות תגלחת מצורע וגם לא יעבור על איסור השחתת הזקן] - אלא דאף זה אסור [אסור להשחית הזקן גם על ידי מי שאינו בר חיובא, ולכן במצת תגלחת מצורע נחשב שעובר על איסור תגלחת הזקן]; כל זה הוכח ריב"ן ז"ל ואין דבריו נראין לי מכמה טעמים מלבד שנראה בפשיטות דמצוה בכהן דוקא... ועוד דכיון דהוא שולח האשה ומצוה לעשות ובודאי שיעשה שהרי מצוה היא ואנו רוצים שתעשה - הרי הוא המקיף והניקף [וממילא גם כשמקיף ע"י אשה נחשב שהקיף ע"י בר חיובא כי כאילו שהכהן הקיף], והיכא שעומד להעשות כזה אף רב סמא מודה דישי שליח... באופן שאין לדבריו אלה שום ראיה, ואף רבינו יצחק ז"ל בתוס' נזיר חלק עליו ואמר דלרב אדא בר אהבה בעינן שנים בני חיובא [כדי להתחייב], אלא

דאעפ"כ מדרבנן אסור [להקיף ע"י מקיף שאינו בר חיובא] והיינו דלייט, וכיון דאין כאן אלא איסור דרבנן [ע"י מקיף שאינו בר חיובא] - במקום צערא כי הא [ששורף לו בשר הזקן] לא גזרו ויכול לעשות על ידי גוי, ואעפ"כ תלמדהו [נ"ל שכוונתו שעצה זו אמורה כשעושה כן ע"י גוי] **שיקח תחלה במספריים עד שלא יניח כדי לכוף ראשן לעיקרן, ואז כשמביא עליו התער אינו עוד איסור שאין זה קרוי פאה ולא שער כדמשמעין הסוגיות דנזיר שאין זה גילוח כלל, וכאן לאיסור נמי "גילוח" בעינן, ותנו לא מידי** [בנו"ב הובאה שאלת הרב וואלף באסקוויץ שהיקל כבשמים ראש (אלא שהצריך שישאר פחות מנטיילת הזוג), והחת"ם סופר חלק עליו ועל הבשמים ראש כי טען שהתשובה מזוייפת, וכינה אותה "כזבי הראש", אלא הצריך שישאר פחות משיעור "כשהשער נאחז בין הציפורן לבשר (כהרגשת פגימת הסכין)", וחלק עליו המלמד להועיל דמ"מ אין פסוק המלמד שיש איסור גילוח בתער אחר גילוח מוקדם, ואחז שהתשובה אינה מזוייפת אלא שיש ליחסה לאחד הראשונים, והוכחותיו: א'. שהובא דבר בשם מורי רבנו מאיר, ב'. שהובא פירוש בשם הגאון (כנראה הוא רב האי גאון) למתני' דפרק ב' דנגעים, ג'. שהובא פירוש בשם רבנו יצחק בתוס' נזיר שלא נמצא בתוס' שלפנינו, ד'. מה שכתבו תוס' בשבועות דף ג'. בסתם מובא בתשובה זאת בשם ריב"ן ובאריכות יותר באופן שמתורצת קושיית האחרונים על תוס' כיצד כתבו שהמצורע יגלח ע"י נכרי הא מפורש בת"כ שצריך גילוח ע"י כהן - וקשה להאמין שכ"ז מזוייף, ובפרט שגם הנמוק"י הביא שיש שהיו מתירין ע"י נכרי] **[תמצית: איש אחד סבל מחום ואש בזקנו ורפואתו להסיר זקנו בתער; אין להתיר זאת ללא סכנה אפילו על ידי גוי כי האיסור גם על ניקף בר חיוב אף כשהמקיף אינו בר חיוב, וכן מבואר בתוספתא לגבי השחתת הזקן, וריב"ן הוכיח זאת מדאתי עשה דמצורע ודחי לאו דזקן והרי פשוט שלא הכהן מגלח בעצמו, כפי שאין הכהן מגלח שער הערוה של מצורע אלא ע"י אשה, ובכל זאת מתייחסים לתגלחת הזקן כעשה הדוחה לאו - ש"מ שאף שלא הכהן עושה את התגלחת מ"מ נחשב שעוברים עליו, והבשמים ראש חולק על ריב"ן וסובר שהכהן מגלח בעצמו אלא שמאחר והכהן שולח את האשה לגלח נחשב שהוא גילח וממילא נחשב שגולח על ידי בר חיובא ונחשב שעוברים על הלאו, וכן סובר ר"י דבעינן מקיף וניקף ברי חיובא, אלא דמ"מ מדרבנן אסור להקיף על ידי מקיף שאינו בר חיובא, וניתן להתיר את איסור הדרבנן במקום צער, ואעפ"כ יש ללמדו שמתחילה יגזוז את זקנו במספריים עד שלא יניח כדי לכוף ראשן לעיקרן, ואז כשיגלח בתער אינו איסור שאינו קרוי שער ואינו "גילוח" כלל].**

חתם סופר: (א' או"ח קנ"ד) א' - גרסינן במס' נדה (נ"ב:) שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים ובכל מקום [פירש"י בתינוק ותינוקת] כדי לכוף ראשן לעיקרן דברי רבי ישמעאל ר"א אומר כדי לקרוץ בציפורן [פירש"י לאחוז מעט] ר"ע אומר כדי

שיהיו ניטלות בזוג [ופירש"י שהוא שיעורא רבא (מקריצת צפורן - לגירסת המהרש"ל)] אר"ח אמר מר עוקבא הלכה כדברי כולן להחמיר ולכאורה לאו מטעם ספק קאמר דא"כ ה"ל למימר חוששין לדברי כולן אך קבלה היה בידי אמוראים שכן היא הלכה למשה מסיני כדברי כולן להחמיר, והמל"מ (טומאת צרעת ב' א') הקשה דהו"ל לרמב"ם למימר דהוה רק מספיקא ולהנ"ל לק"מ אלא דבפ"ב מאישות (הל' ט"ז) הקשה מל"מ עוד למאי נ"מ אומר כדברי כולן הא בסימן אמצעי אין נפקא מינה כלל, ולכאורה לשיטת רש"י וכל הפוסקים זולת הרמב"ם וסמ"ג דכולהו ס"ל דנטיילת זוג הוא שיעור אמצעי - י"ל קושיא הנ"ל דעכ"פ איצטרך האי שיעורא לענין שבת דמבואר פרק המצניע (צ"ד:); דשיעורא כשיעור מלא פי הזוג וכמה מלא פי הזוג שתי שערות, ואע"ג דהתם מלא פי הזוג קאמר לענין שיעור מספר השערות ולא לענין גדלם וגובהם מ"מ מדאתמר הלכה למשה מסיני כמלא פי הזוג ע"כ צריך שיהיה גובהם וגודלם כדי שינטל בזוג ולזה צריך שיעור האמצעי הלז, ואינך שיעורא רבא כדי לכופי ראשן לעיקרן וזוטא לקריצת צפורן המה להחמיר ולק"מ; אלא לשיטת הרמב"ם ששיעור האמצעי הוא קריצת צפורן אהא קשה למה לי האי שיעורא כיון דשיעור זוג של שבת הוא שיעורא זוטא וא"כ אמצעי למה לי ואמנם בחידוד הלכה שבסוף ספר סדרי טהרה תירץ שפיר דנ"מ היכי דנתקדשה לשנים אחד כשהיה שיעור שערות כדי שינטל בזוג והשני חזר וקדשה בזמן כדי קריצת ציפורן דדנים בשניהם להחמיר מספיקא וא"ש אלא לפ"ז ע"כ הא דהלכה בכולן להחמיר היינו מספיקא ולא מודאי שכך נאמרה הלכה דא"כ כיון שנאמר מסיני דמשינטלו בזוג תפסו בה קידושין בודאי שוב אין קדושי שני תופסים בה וא"כ קשיא אידך קושית משנה למלך דפ"ב מטומאת צרעת דה"ל להרמב"ם לפסוק שהוא רק ספק ולא ודאי וצ"ע. ב' - והנה שיעור הפיאה באורך מפדחת עד למטה מהאזן ולא שיהיה אורך כל שער כך אלא כל שער שגדל מפדחת עד למטה מהאזן אסור להשחיתו אלא יניח ממנו שיעורא אבל כל השערות הגדלים במקום ההוא ישנם באיסור השחתה, וכל זה באורך אמנם ברוחב הנה הרמב"ם סוף הל' ע"ז (י"ב ו') כתב דקיבל מרבנותי שיעור הפיאה ארבעים שערות, והסמ"ג (לאוין נ"ז) השיג דה"ל לבאר כמ"ש בתוספתא שחייב בנזיר ובפיאה על ב' שערות פירוש דשיעור רוחב הפיאה מ' שערות הסמוכות לאזן וחייב על כל ב' שערות מהם ומדלא ביאר כן משמע דלית ליה האי תוספתא וקשה מנ"ל - כנלע"ד פירוש השגת הסמ"ג ועיין ד"מ ופרישה יו"ד סימן

קפ"א. ג' – לכאורה יש קצת להביא ראיה להרמב"ם מדאמר בנזיר ל"ט: תגלחת טהרה ז' ימים דרך צ"ל דרך שיעורו לגדל מזיא כדי לכוף ראשן לעיקרן ע"ש ואי ס"ד כתוספתא דשיעורא ב' שערות א"כ גם נזיר ופיאה הוא בכלל משנתינו דנדה ב' שערות שאמרו בכל מקום ופסקין הלכה כדברי כולן להחמיר ושיעורא בנטילת זוג ולזה סגי בגידול בת יומא וז' ימים למה לי אע"כ אין שיעורא בב' שערות ואינו בכלל משנתינו דנדה; ושוב י"ל בנזיר היה הלכה למשה מסיני כדי לכוף לכולי עלמא אך אין זה ראיה די"ל לעולם כהתוספתא ומ"מ כך היתה הלכה למשה מסיני להחמיר שאינו קדוש למנות ימי נזרו עד שיתגדל כדי לכוף ושוב חייב אפילו בשיעורא זוטא דכדי ליטול בזוג או לקרוץ לכל מר כדאית ליה וכך היה הלכה למשה מסיני להחמיר, ובנזיר גופא י"ל דבז' ימים ודאי גדלו כשיעור לכוף אבל אפשר וקרויב לודאי יש שגדלים בפחות מז' ימים והחוש והנסיון מעיד. ד' – וכעין ראיה לשיטת סמ"ג דבמשנתינו תנן ב' שערות האמורים בפרה ובנגעים ובכל מקום, ונהי רש"י פירש דתינוק ותינוקת היינו משום שלא מצינו במשנה מפורש שיעור זה אלא בתינוק ותינוקת מ"מ מה שייך בכל מקום אדבר אחד תינוק ותינוקת אחד הוא, ואפילו תימא תרי מילי ניהו מ"מ הא כתבו תוס' כתובות ח'. סוף ד"ה שהכל דלא שייך כל אתרי מילי כי אם אתלתא וא"כ הכא דליכא אלא תינוק ותינוקת לא שייך למתני שאמרו חכמים בכל מקום אע"כ כייל גם שבת ותער היינו נזיר ופאה ובאמת ברמב"ם פ"ב מאישות נזהר וכתב בהיפוך ב' שערות שבבן ושבבת ובכל מקום ור"ל פרה ונגעים ושבת ולא תער, אבל לפי גרסתנו במשנה דפורט נגעים ופרה ושוב כייל כל מקום ע"כ שבת ותער קאמר ששיעורן ב' שערות כהתוספתא וכסמ"ג דלא כרמב"ם וממילא שוב שיעורא דתער הוא ג"כ בשיעורא זוטא דלכל הפוסקים לבר מרמב"ם הוא קריצת צפורן שהוא פחות מנטילת זוג. ה' – והמל"מ פרק ב' מאישות תמה איך נחלקו גדולי עולם רש"י ורמב"ם במציאות אי קריצת צפורן גדול או נטילת זוג והתי"ט בנדה (ו' י"ב) כתב מסברא דנטילת זוג הוא בציר דיותר יכול לאמן ידיו ע"י כלי לתפוס השערות ממה שיתפוס בצפורן ולולא דמסתפינא הייתי אומר דלא פליגי במציאות אלא בפירוש לשון קריצה דרש"י לא ס"ל דלאחוז בין ב' צפורניו כהרמב"ם שמפני זה כתב תי"ט דיותר נקל לאחוז בין שתי שפתי הזוג משני צפורניו דלא כן הוא דא"כ ה"ל למימר לקרוץ בצפורניו לשון רבים אבל לקרוץ בצפורן משמע אחיזה בצפורן אחת פירוש כשמעביר צפורנו על עיקור השער

נאחז ונסבך הצפורן בו והשער נאחז בין צפורן לבשר והוא ממש כעין הרגשת פגימת הסכין ופגימת המזבח אלא ששם נאמר חגירת צפורן מפני שהצפורן נכנס לתוך הפגם והפגימה חוגרתו כמ"ש הראשונים שם פ"ק דחולין (י"ח.) והכא בהיפוך הוא שהשער נחגר בין צפורן לבשר וקריצה הוא כמו קריצת עין ושפתים שאינם אלא נוגעות זה בזה ואין כאן פלוגתא במציאות אלא בפירוש המשנה, וכבר העיד המשנה למלך פ"ב מאישות בסוף דבריו שהרמב"ם וסמ"ג יחידים הם בזה וכל הפוסקים סוברים כרש"י דקריצת צפורן שיעורא זוטא והיינו הרגשת הצפורן כפגימת הסכין של שחיטה. ו' - הארכתי בזה יען בנוב"י (בתרא י"ד פ') שאל הרב השואל אם כבר נגזזו השערות עד שיעורא זוטא ושוב עקבי השערות הנותרים המה כאילו אינם - אם מותר להשחית הנותר בתער, והנה שאלה זו לקוחה מכזבי הרא"ש שבספר בשמים ראש סי' י"ז, ועתה נחזה אנו לשיטת סמ"ג דשיעור תער בשתי שערות וא"כ הוא בכלל המשנה ב' שערות שאמרו בכל מקום ששיעורא זוטא ידיהו לכל הפוסקים קריצת ציפורן שהוא פחות מזוג א"כ לא מיבעיא כשיגלח בזוג עדיין ישארו כדי לקרוץ בציפורן כי אי אפשר ליטול בזוג בעומק כל כך א"כ פשוט שחייב אח"כ אהעברת תער, אלא אפילו אם יעבור שערות במשיחת אור"ם שמחליק לגמרי ולא נשאר שום דבר - ביום שלאחריו כבר צמחו כ"ש כדי קריצת ציפורן [וממילא יתחייב למחרת כשיגלח בתער] והוא פשוט, ואי אפשר להתיר תער אח"כ [למחרת] בשום אופן; ואמנם להרמב"ם דנטילת זוג הוא הזוטר א"כ אם גילח עד כשיעור נטילת זוג שוב ישחית בתער אך לעומת זה הלא לרמב"ם אין שיעורו בב' שערות ואינו נכלל בלשון מתני' ב' שערות שאמרו בכל מקום [שיעורן כדי נטילת זוג] ולא נאמרו שיעורים הללו בתער וכ"כ נוב"י הנ"ל, ואני אוסיף **אי אין קבלה על השיעור א"כ הסברא נוטה דחייב עליו [כשיגלח בתער את הנותר] דהרי תער לא כתיב בקרא אלא לא תשחית וחז"ל אמרו אין גילוח שיש בו השחתה אלא בתער ולא במספריים וא"כ ממנ"פ אי נימא דשערות הנשארים אחר גילוח הזוג הוי כמאן דליתיה [עד כדי שאפילו יהיה מותר לגלח את השארית בתער] - הרי השחית והיינו בתער ולא במספריים כעין תער אלא תער ממש שהרי גילוח והשחית [והרי אם לאחר גזיזת הזקן במספריים רגילות כבר נחשב שהשחית כי כעת אין שם שער - הרי שפעולת המספריים הרגילה היתה נחשבת כגילוח שיש בו השחתה והגמרא לא היתה מתירה אותו דהיינו תער (כנ"ל כוונתו, ובדברי יציב הסביר שאפילו אי הוה כמי שאינו כי לא נותר בהן השיעור מ"מ אינו בגדר השחתה דבעינן פעולה של השחתה**

ולא די במה שנעשה ממילא מושחת מכח שאין בו כשיעור דהרי התורה הקפידה על השחתה שעוקר משורשו לגמרי, ולכן החת"ם סופר חוזר בו) - **אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ שם שער עליו והוי גילוח בלי השחתה** [ולכן הגמרא התירה לגלח במספריים] **א"כ המשחית אחריו חייב** [ואת זאת דחה המלמד להועיל (ב' ס"ד) שהמתיר סובר שפטור אף כשיגלח בתער כי אין גילוח אחר גילוח], ואפילו להסמ"ג דס"ל דבעי ב' שערות [לגבי איסור הקפת הראש - ממילא הוי בכלל מתניתין דשיעורין] וגם ס"ל שיעורא זוטא היא זוג [כלומר - שכדי נטילת הזוג הוא השיעור הקטן וממילא לפי דבריו כאשר גזז במספריים וכבר לא נותר שיעור כדי נטילת הזוג - תו ליכא איסור בהעברת הנותר בתער] - מ"מ י"ל אין למדין מן הכללות במקום שלא נאמר בהן חוץ [כלומר - אין ללמוד מהמשנה "שתי שערות האמורות בפרה ובנגעים ובכל מקום... ר"ע אומר כדי שיהיו נטילות בזוג" ששיעור זה אמור גם לגבי גילוח הזקן וממילא להתיר לגלח בתער לאחר מספריים] כי סברא הנ"ל נכונה [שיעור השער כלפי גילוחו בתער הוא כשראו לתער (כנ"ל כוונתו)] וסמ"ג דעת יחיד ומי יסמוך עליו במלקות דאורייתא [אין להתיר השחתה בתער לאחר גזיזה בטענה שלאחר הגזיזה כבר אין שיעור שער לדעת הסמ"ג שהאיסור לגלח בתער הוא רק כשיש כדי נטילת הזוג (שלסמ"ג הוא השיעור הקטן יותר), והרי לאחר גזיזת הזקן בזוג כבר אין שיעור זה - כי דעת הסמ"ג שאין איסור גילוח בתער כשאינן כדי נטילת הזוג היא דעת יחיד]. ז' - והנה בענין תגלחת בחול המועד הגאון בנוב"י (קמא או"ח י"ג) התיר לאחד ההולך בין השרים בהוראת שעה לגלח בחוה"מ ולסמוך אר"ת באם גילח ערב הרגל יגלח בחוה"מ ע"י עני שאין לו מה יאכל [המעייין בנו"ב יראה שהתיר לא רק למי שהולך בין השרים אלא לכל מי שגילח ערב הרגל "ובפרט למי שהולך ובא אצל השרים"... וחלקו עליו גאוני דורינו... והנה בנוב"י (תניא צ"ט-ק"א) נראה שהרגיש בחולשת הלכה זו וכתב שלא רצה להדפיסו רק מטעם הכמוס, ואני הולך רכיל ומגלה סוד כי בעו"ה רבו המשחיתים בעם בתער ואם יגדל זקנו בחול המועד יהיה כדי לכופ ראש לעיקר ושוב אחר יו"ט ישחיתוהו בתער ועוברים על כמה לאוין דאורייתא - ע"כ טוב להתיר איסור דרבנן בחוה"מ שלא יצמחו השערות כ"כ, ולטעמיה אזיל שלא מצא תשובה מספקת להשואל בסי' פ' הנ"ל ודחאו כמבואר למעין שם; אך לפמ"ש לעיל שעכ"פ לא יצאו מידי מלקות המשחיתים בעם דאפילו יגלחו ערב יו"ט האחרון מ"מ עד מוצאי יו"ט [נ"ל שכוונתו שממתין יומיים לסיום יו"ט של גלויות] יצמחו כדי קריצת ציפורן ויתחייבו - א"כ למיעקר תקנת חכמים בכדי לא עקרינן, ומכ"ש ליראי ה' ולחושבי שמו שאינם משחיתים זקנם למה יגלחו בחוה"מ ויעברו על איסור דרבנן בגילוי פנים

ובחזק יד על מגן [תמצית: א' - נחלקו אם שיעור שתי שערות הוא כדי לכוף ראשן לעיקרן או קריצת הצפורן או ניטלות בזוג, ונקטו כהלכה כדברי כולם להחמיר - בתורת ודאי ולא כספק; נחלקו הראשונים מי השיעור הקטן - קריצת הצפורן או ניטלות בזוג. ב' - אסור להשחית את כל השערות מפדחת עד למטה מהאזן, וברוחב הרמב"ם קיבל שיעור ארבעים שערות, ולסמ"ג השיג דה"ל לומר שחייב על כל שתי שערות מהן. ג' - ראה לרמב"ם מדאמרו בנזיר שתגלחת טהרה רק אחר ז' ימים כדי לכוף ראשן לעיקרן - ומאחר ואינו די בשיעור נטילת הזוג שהוא ביום אחד מוכח שנזיר ופאה אינם בכלל המשנה בנדה שהלכה כדברי כולם להחמיר; ואפשר לדחות שכדי למנות בעי כדי לכוף אבל לאחר שמונה - חייב בשיעור זוטא. ד' - כעין ראה לסמ"ג שהוא שיעור דשתי שערות מדאמרו "שתי שערות האמורים בפרה ובנגעים ובכל מקום" - מסתבר שהוא לאתווי תער. ה' - מסברא שיעור נטילת זוג בציר מקריצת הצפורן כי בכלי תופס יותר מבצפורן; ולולא דמסתפינא ה"א שלא נחלקו במציאות אלא בלשון קריצה - שלרמב"ם הוא בין שני דברים (ובין שפתי הזוג קל יותר), ולרש"י לקרוין בצפרן משמע אחיזה בצפורן אחת - כשמעביר צפרנו על עיקור השער השער נאחז בין צפרן לבשר כהרגשת פגימת הסכין וקריצה הוא כמו קריצת עין ושפתים שאינם אלא נוגעות זה בזה; המל"מ העיד שהרמב"ם וסמ"ג יחידים וכל הפוסקים ס"ל כרש"י. ו' - ולרמב"ם דנטילת זוג הוא הזוטא א"כ אם גילח במספריים ולא נשאר שיעור נטילת הזוג הסברא נוטה שחייב עליו כי ההיתר לגלח במספריים הוא כשאין השחתה - ואם השערות שנותרו לאחר הגילוח כמאן דליתיה הרי השחית, ואינו מספריים כעין תער אלא תער ממש, ואם לנותר לאחר הגזיזה יש שם שער והוי גילוח בלי השחתה א"כ המשחית אחריו חייב, אמנם נראה שלאחר מכן הסיק שהעיקר דלא כסברא זו כי הרי מתירים לספר במספריים כעין תער. ז' - הנו"ב התיר בהוראת שעה לאחד ההולך בין השרים לגלח בחוה"מ בהסתמך על ר"ת שאם גילח ערב הרגל גלח בחוה"מ ע"י עני שאין לו מה יאכל, וטעמו הכמוס להדפיס את התשובה היה מפני שרבו המשחיתים בתער, ואם יגלחו מדי יום גם בחוה"מ הרי שזקנם יגדל כדי לכוף ראשו לעיקרו ויעבור על איסור תגלחת בתער, והלך לטעמו שלא מצא תשובה מספקת לרד"ו ודחאו, אך למש"כ שאף אם יגלחו בעי"ט האחרון מ"מ עד מוצאי יו"ט השער שוב יצמח כדי קריצת ציפורן ויתחייבו - א"כ אין לעקור תקנת חכמים בכדי, ומכ"ש שאין להתיר ליראי ה' שאינם משחיתים זקנם].

(א' או"ח סוף סי' קנ"ט, תק"ל [1830]) "עוד כתב שמסתמא צויתי להסתפר ע"י עכו"ם דכל שאפשר לתקוני מתקנין כמ"ש בש"ך (ד') ונקה"כ (סס"י ש"צ) - חלילה לא צויתי ולא עלתה על לבי, כי אפילו אי היה מסתפר במספרים מ"מ מהיכי תיתי להסתפר מגוי והוא לא ישמע לנו להניע גם חלק התחתון ויעשה כעין תער

משא"כ ישראל, ועוד שנהגו למשוך במשיחת אוירים [סס] וצריך לזה אומן ידוע מופלא ומי שאינו בקי בזה יבוא לסכנה, ואין הגוי בקי בהם ובשמותיהם כי זאת המשיחה נתקנה במדינה זו על ידי חכמי פראג הראשונים שלא יסתפרו היהודים במספרים ואין לגוי חלק ונחלה בה... אשר מלא פיו תוכחות קדוש - יאמר לו, ובודאי כן הוא בכמה מנהגים שנתקלקלו אצל ההמונים ונעשה להם היתר בעו"ה אבל אשר שם פניו נגד מגולחי הזקן לא ידעתי מה הרעש הגדול הזה לכו נא ונוכחה אי משום חוקת הגוים אשאלהו ויודיעני מי התיר לנו נעלים שחורים המבואר בש"ס לאסור מסאני אוכמי, ולהפליא ענין אמרו במס' תענית כ"ב דהוה מסיים מסאני אוכמי ויעיין ב"ק (נ"ט) ובתוס' (שם ד"ה דהוה) מסיים ובשיטמ"ק שם מחלק בין שחור לאוכם וזה מסכים קצת לפי ה"ג דמייתי תוס' (חולין מ"ו: ד"ה אוכמי) - הנאמר שהוא מקור משחת כאשר כתב על עם ה' אלו? לא ניחא למריהו למימר הכי והוא דבר דלא נמצא בש"ס ופוסקים וגם לא בשום ספר מספרי חצונים שיהיה הפרש בין ישראל לאינו ישראל בגילוח הזקן כי אז גם כל האומות היו מגדלים זקניהם... אבל לא נמצא בשום מקום שיהיה בזה משונה מנהג גוים. ומה שרמז לספרי מקובלים שכתבו שלא להושיט ידים בדקני כלל אין לי עסק בנסתרות אבל מהם ומהמונם הותרה הרצועה לגמרי בכל ארץ אטליה שכל חכמיה מגולחי זקן ונתלים באילן גדול רבי מנחם עזריה בעל עשרה מאמרות אבי המקובלים שהוא היה מגולח מבלי השאיר שיערה אחת... והיה אומר שעפ"י חכמי המקובלים אין חוץ לארץ ראויה לכך ומה אאריך במה שאין לי יד ושם בו. אבל אבותינו הנהיגו עצמם כן על צד ההכרח הגדול ולא מקור משחת ח"ו אלא בקדושה יתירה והוא בימי גזירת תתנ"ו, והרועים וכדומה התירו גדוליהם להמכתתים רגליהם לשנות מלבוש ולגלח זקנם שלא יכירום האויבים כי אז כבר גלחו הגוים זקניהם עפ"י מעשה ממלך פולין אחד שהיה סריס כמבואר בספרי הימים והתירו חז"ל שהיו בימים ההם לעשות כן ולהיות גלוח הזקן דבר שאי אפשר להשתנות והיו נכלמים מאוד האנשים ההמה בשובם לביתם - על כן נשתרבב המנהג שלא לגדלו כלל רק סימנא בעלמא שזה יגולח ויגדל בקוצר זמן שבן לילה היה, ורק אך מופלגי תורה היושבים בביתם הם מגדלים אותם, ואותן שלפני גזירה ההיא שברחו לארץ פולין לא באו לכלל זה. והנה זה ברור ונכון כי אילו היה תחלת מנהגו באיסור היה משום חוקי הגוים אבל אחר שכבר נהגו ישראל לגלח תו אין בו שום נדנוד ופקפוק כלל אפילו ריח איסור אין בו אבל הך

דמסאני אוכמי לא ידעתי איך נתפשט, ע"כ צריכין אנו ללמוד זכות ולומר שנתפשט ג"כ בתחילה בהיתר וכיון שהותר הותר... ואי משום מספריים כעין תער זהו חשש רחוק ושרשו פתוח מתרומת הדשן ס' רצ"ה כשהזוג חדוד מאוד יש ליזהר אולי יחתוך בתחתון לחוד, וידענא שהוא מידי דלא שכיח; גם מההשחתה תחת הגרון - המעיין בש"ס (מכות כ'). וראשונים יראה כי ממש לית מאן דחש לדברי ר"ח [המובא בב"י יו"ד קפ"א ד"ה ופיאות] בזה והמחמיר קדוש יאמר לו והמקיל לא יאמר עליו מקור משחת ח'ו... [תמצית: לא ידעתי מה הרעש הגדול נגד מגולחי הזקן שהרי אין בזה משום חוקת הגוים כי לא מצאנו שיהיה בזה מנהג שונה לגוים כי גם הם נהגו לגדל זקן, ועוד - לאחר שהתפשט בהיתר בין יהודים אין בזה משום חוקות הגוים ולא שום נדנוד ופקפוק כלל ואפילו ריח איסור אין כפי שכעת מותר נעלים שחורות לאחר שנתפשט בהיתר, ונ"ג גילוח הזקן התפשטה בהיתר בימי גזירת תתנ"ו שהתירו לגלח למצוים בין הגוים כדי שלא יכירום, ומשם נשתרבב שרובם לא גדלו זקן ובכך מי שהוצרך לכך לא התבייש בין היהודים ורק מופלגי תורה היושבים בביתם מגדלים זקן; מה שהמקובלים כתבו שלא להושיט יד לזקן - אין לי עסק בנסתרות אבל הרצועה הותרה באטליה שכל חכמיה מגולחי זקן ונתלים ברבי מנחם עזריה אבי המקובלים שהיה מגולח לגמרי באומרו שעפ"י המקובלים אין חו"ל ראויה לכך; חשש מספריים כעין תער הוא חשש רחוק ואינו שכיח שהזוג חדוד מאוד יש ליזהר אולי יחתוך בתחתון לחוד, וידענא שהוא מידי דלא שכיח; אין מי שחושש לר"ח האוסר השחתה תחת הגרון, והמחמיר קדוש יאמר לו].

(יו"ד קל"ט, תק"ע [1810]) [תמצית התירוץ הראשון:] החת"ם סופר נשאל ע"י רעק"א מנין ההיתר לסרק את הראש ולא חוששים שיתלוש שערות, והשיב שבדאי שלרמב"ם המחייב על פאות הראש רק כשלא השאיר ארבעים שערות - אין חשש כי הסירוק אינו פ"ר שלא תשאנה ארבעים שערות, ומותר אפילו למי שיש רק ארבעים שערות כי שיעור זה אינו הלממ"ס אלא משום מראית העין שהשוה צדעיו עם אחורי אזנו, ומן התורה די שתשאנה שתי שערות משא"כ בנזיר חששו כי אסור להשיר שתי שערות, ומה שהסמ"ג השיג על הרמב"ם מהתוספתא שתולש שתי שערות חייב הוא מפני שמסתבר שמיידי שם בתולשן אפילו מפאה מלאה, ומ"מ אין לנו לאסור לסרוק הפאה ולחוש לשתי החומרות - גם לחייב על שתי שערות מפאה מלאה וגם לאסור סירוק שהרי במשנה החמירו רק שנזיר לא יסרוק, וגם יש לדייק שהרי בפסוקים רק כתיב לשון גלוח והשחתה ולא "לא תסור פאת זקנך" - ופשוט שתלישה אינה בכלל האיסור (מוכח שהבין ש'גילוח' היינו חיתוך, דאית לאפקי תלישה) ושאינו נזיר דמפורש גדל פרע; תוס' שהתירו בזקן מספריים כעין תער ואסרו בפאת הראש צ"ל שהקישו ראש לזקן

ולכן לא אסרו תלישה בראש, ואהני מה שלא כתוב בראש לשון השחתה כדי שעכ"פ נאסור מספריים כעין תער; [בתירוץ שני תירץ:] ועוד נ"ל מה שאנו תופסים לאסור מספריים כעין תער בפאת הראש לאו מטעם התוס' והרא"ש אתינן עלה דס"ל לחלק בין ראש לזקן, אלא מטעם גליון תוספות שהביא בתה"ד הובא ביה יוסף דס"ל לאסור גם בזקן מספריים כעין תער, אלא שבאו דבריהם סתומים ונראה דס"ל מכח ראיות תוס' מסוגיא דנזיר דמספריים כעין תער בראש אסור, וס"ל נמי דע"כ הקיש הכתוב ראש לזקן - וא"כ ע"כ בזקן נמי תער לאו דוקא אלא ה"ה מספריים כעין תער, והש"ס דמכות דממעט מספריים היינו שלא כעין תער אבל כעין תער אסור בשניהם מן התורה, ומ"מ ילפינן זקנו דמצורע מזקנו דכל אדם דמפורש ביה השחתה דמשמע תער דוקא למימרא דבמצורע בעינן דוקא תער וכאילו מפורש במצורע השחתה דהיינו תער, ומדאיצטריך "זקנו" ש"מ בראשו דכל אדם אסור אפילו במספריים כעין תער, והדר נילף גם זקן מיניה דראש לאסור במספריים כעין תער - זה הנראה לי בדעת גליון התוס', וא"כ אין שום הוה אמינא לאסור תולש, ונ"ל שזה דעת המפרש בנזיר (מ'): דמפרש מתניתין דמכות שאינו מחייב אלא בתער דאהקפת הראש קאי והקשה באורח משור הא מסוגיא זו מוכחת להיפוך כמו שהוכיחו תוס' ריש שבועות ע"ש ולפי הנ"ל ניחא דס"ל לאו דוקא תער ה"ה מספריים כעין תער מחייב בשניהם בין בראש בין בזקן; מיהו בלאה"נ יש ליישב קושיית התוס' דשבועות ולמימר אי לא הוה כתיב זקנו לא מוקמינן ראשו אלא בנזיר ומצורע כמו בת"כ דמיייתי תוס' אבל השתא דכתיב זקנו מוקמינן ליה אפילו בעלמא בלא נזיר, ופשוט [ראה תמצית התירוץ הראשון לעיל]

החת"ס סופר הסביר בתחילת התשובה שמותר לספר את הזקן במספריים כעין תער, ומקור תה"ד וגליון תוס' לאסור היה מכך שדייקו מהפסוקים שמספריים כעין תער אסורות בפאות הראש, ומיניה ילפינן לזקן; והקשה בדברי יציב (יו"ד ס"א) שגליון תוס' ותה"ד כלל לא אסרו מספריים כעין תער בזקן, אלא רק במספריים חדודות (ואני תמהתי גם דאילו היו אוסרים - מדוע הוצרכו רק להזהיר את הספר שלא יניד את הזוג התחתון), וכן מוכח בכל תשובת החת"ס סופר שלא הזכיר שדברי תה"ד ושאר הפוסקים מיידי במספריים מיוחדות שהן חדודות, ולכן התייחס לנדון שלהם כלמספריים כעין תער, וכתב שיש בהם השחתה קצת - ולכן תוס' מיעטו מספריים כעין תער מאיסור גילוח הזקן כי שם מפורש תנאי לאיסור שיהא בדרך השחתה, והרי מספרים כעין תער רק קצת משחיתים, משא"כ לגבי פאות הראש אין תנאי לאיסור שדוקא בהשחתה, ולכן יכלו לאסור גם במספריים כעין תער שהם מעט השחתה, ולא זכיתי להבין את דבריו שהרי

בפוסקים שדנו בסוגיית המספריים של תה"ד מפורש דמייירי בהשחתה, כגון בתוס' שאנן (מכות כ'). 'מפני שהזוג של מטה משחית כתער'.

חכמת אדם: (פ"ט ט"ז, תקע"ו [1816]) יש מגדולי הפוסקים דס"ל דאע"ג בזקן אינו אסור אלא בתער אבל בפאות ראש אפילו במספריים אם הוא **כעין תער** - דהיינו **שמגלח סמוך לבשר ולא משייר כלום מן השערות סמוך לבשר** - חייב, ויש מגדולי הפוסקים דס"ל דגם בפאת הראש אינו אסור אלא דוקא בתער, ולכולי עלמא אינו אסור אלא כעין תער - דהיינו סמוך לבשר, ולכן אם צריך לגלחם לרפואה - יזהר שלא יגלח סמוך לבשר ממש, ואז מותר לכולי עלמא [הגדרת "כעין תער" היא שאינו נשאר כלום מן השערות (כהגדרת הפרישה), וכשצריך לגלח את פאות הראש לרפואה - לא יגלח סמוך לבשר ממש].

מלבי"ם: (ויקרא י"ט ע"ד) המגלח במספרים כעין תער - ר"ל שמגלח עד עקרי השערות, ואם גוזז ומשייר בא לשון גזיזה.

צמח צדק: (חדשות יו"ד צ"ג ז', בערך בשנת תרי"ד [1851]) היש"ש (יבמות י"ב י"ז) חילק שפאות הזקן תלויות בהשחתה ולכן מותר במספריים כעין תער ואיסור העברת בית השחי תלוי בלא ילבש ולכן אסור במספריים כעין תער [וכתב בשם המגדול עוז שמשעמדנו על דעתנו לא העברנו ברזל על בשרנו אפילו במספריים], ואינו נראה לחלק כי לא כתוב בגמרא שמותר בפאות הזקן במספריים אלא רק שאינו חייב וא"כ י"ל שהשכל מחייב איפכא כי הזקן חמור מבית השחי כי פאות השחי הן רק דרבנן ואילו הן מדאורייתא, ורק לגבי גופו אמר רב שמיקל אדם כל גופו במספריים כעין תער ולא אמר כן לגבי הזקן, וכן מרבי יוחנן שאסר בשער בית השחי אפילו במספריים שלא כעין תער - כ"ש שיאסור בזקן דיציבא בארעא, ודלא כב"י שהתיר בזקן במספריים כעין תער, ויש לתמוה עליו שהקיל בשו"ע בפאות הזקן במספריים יותר מבבית השחי, ולא נמצא בראשונים מי שהקיל בזקן יותר מבבית השחי שהמקילים מספריים כעין תער בזקן ודאי סוברים כר"ת המתיר גם בבית השחי [כגון היראים והסמ"ג המתירים בבית השחי ולא הזכירו היתר בפירוש בזקן], והאוסרים בבית השחי במספריים (רי"ף ורמב"ם) אוסרים מספריים גם בזקן [לשון הרמב"ם שבמספריים פטור - מובנת, ומדהב"י לא הביא את החינוך שלמד ברמב"ם שפטור ואסור ש"מ שלא ראהו]; וגם יש לאסור גילוח הזקן במספריים מפני איסור לא ילבש, שהרי אותו איסור של לא ילבש שיש בבית השחי יש גם בזקן אלא שנוספו עליו חמשה לאוין, ופשוט שיש בהעברת שער הזקן לא ילבש

מדאורייתא דמ"ש מדלוקים על צביעת הזקן כדי להראות בחור - וה"ה כשמגלחו אפילו שלא כעין תער דנראה כבחור, ועוד דבמה שמגלח הזקן הוא כשמלת אשה ממש כי אין לאשה כלל זקן ולאיש יש זקן ובזה ניכר ההבדל ביניהם - והוא מנויי האשה שמכיון שאין לה זקן אף אשה זקינה נראית תמיד כבחורה; אף שחיוב המלקות הוא רק בהשחתה בתער עם כל זה המכוון שלא ליגע כלל בפאות הזקן לפי שיש בהן קדושה, וכן בודאי המצוה מפני שיבה תקום כי היכר השיבה הוא רק על ידי הזקן - ואם איתא דשפיר דמי לספר הזקן היתה בטלה מצות מפני שיבה תקום **[תמצית: רק לגבי גופו אמר רב שמיקל אדם כל גופו במספריים כעין תער ולא אמר כן לגבי הזקן, ורבי יוחנן שאסר אפילו שלא כעין תער - כ"ש שיאסור בזקן ודלא כב"י, ולא נמצא בראשונים מי שהקיל בזקן יותר מבבית השחי, וגם יש לאסור גילוח הזקן במספריים מפני לא ילבש אפילו שלא כעין תער דנראה כבחור, וגם מבטל את ההבדל בין איש לאשה, המצוה שלא ליגע כלל בפאות הזקן]**.

קיצור שו"ע: (ק"ע א', בערך תר"ל [1870]) פיאאות הראש... ואפילו לגלחם במספריים כעין תער דהיינו סמוך לבשר ולא משייר כלום מן השערות סמוך לבשר יש אוסרין **[מספריים כעין תער היינו השחתה מוחלטת]**.

דברי מלכיאל: (ד"ס, תרנ"א [1891]) מכתבו היקר הגיעני, ומאוד נהניתי אשר עמד בפרץ אשר פרצו בני הנעורים לגלח זקנם במספרים כעין תער ועי"ז רבתה המכשלה שההמון מגלחים אף בתער כי אין יודעים לחלק בין מספרים לתער, והלומדים המזוייפים אשר עמדו כנגדו וחרב בידם בהראותם דברי השו"ע סי' קפ"א שמתיר במספרים כעין תער - זה מורה כי אין יראת ד' בלבם ולא יחושו לפרצת הדור שנעשה עי"ז הגילוח כהיתר, ובהמשך זמן יהא נשכח ח"ו כל איסור גילוח זקן, ומוטל על כל ירא שמים לעמוד בפרץ בזה וביותר ראוי לבני תורה לזהר בזה כי מהם ילמדו כל ההמון והקולר יהא תלוי בצוארם. ובאמת יפה כתב כת"ר דאף על פי דין יש לדון דאסור, דאף דבשו"ע סי' קפ"א החליט שמותר מ"מ דעת כמה פוסקים דאסור וכ"כ החינוך במצוה רנ"ב והבין כן דברי הרמב"ם שכתב דבמספרים כעין תער פטור משמע דמ"מ אסור, וכ"כ בשו"ת חיים שאל סי' נ"ב שגם המעשה רוקח ומרכבת המשנה פירשו כן בדעת הרמב"ם; ועוד כי המגלחים לא ידעו לחלק בין מקום ששייך לפיאאות הראש או לפיאאות הזקן כי פיאאות הראש מגיעים עד לחי התחתון ובפיאות הראש דעת התוס' והרא"ש ועוד הרבה פוסקים שאסור במספרים כעין תער והובא דעתם בשו"ע סי' קפ"א; וגם

דהא כתב בשו"ע שצריך להזהר בזקן שלא יחתוך בזוג התחתון שבמספרים דהוי כתער ובודאי אין יודעים להזהר בזה והב"י שהכריע להיתר בשו"ע הוא מפני שפירש כן בכ"מ בדעת הרמב"ם אבל כיון שהרבה גדולים מפרשים שהרמב"ם אוסר יש להחמיר, ואף שהחיים שאל שם מכריע כהב"י בפירוש דברי הרמב"ם בכ"ז יש מקום לדון בדבריו יעו"ש; ועוד יש לדון דכיון שכבר נהגו אבותינו מעולם שלא לגלח במספרים כעין תער הוי כדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שאסור מדין נדר וכדאינא בפסחים (דף נ"א), ובפרט שיש דעות פוסקים המחמירים בזה - הרי חזינן שקבלו עליהם לנהוג כדעת הפוסקים הללו וע' פר"ח בדיני מנהגי איסור; וגם כי המקובלים החמירו בענין זה מאד וכ"כ בשו"ת מן השמים סי' ל"ו שאסור להשחית במספרים כעין תער ע"ש, ואוי לאותה בושא כי הלא הרבה מבני נכר מגדלים זקנם ולמה יכבד זה על אחב"י אשר אנחנו מצווים על זה. ולזה יישר כחו של כת"ר ותחזקנה ידיו על אשר עמד בפרץ בדבר הזה ולא ישים לבו לדברי המתלוננים, וע"ז אמר הנביא שצריך שיהא כחומת ברזל לעמוד נגד המתפרצים, ואותם בני תורה העומדים כנגדו ניכר שאין בהם יראת שמים ולא זכה נעשה לו סם המות, וכל המרפה את ידי מי שרוצה לחזק מוסדי הדת הרי הוא בארור אשר לא יקים את דברי התורה וכמבואר בירושלמי הובא בתוס' סוטה (דף ל"ז) וברמב"ן על התורה, וכל המחזיק במעוז תוה"ק הרי הוא בכלל ברוך [תמצית]: התריע בפני התפשטות המגלחים במספריים כעין תער מכמה סיבות: א' - ההמון אין מחלקים ויגלחו אף בתער, ב' - המתירים על סמך היתר השו"ע מראים שאין יראת ה' בלבם ולא יחושו לפירצת הדור, וביותר ראוי לבני תורה ליהזר בזה, ג' - אף שבשו"ע התיר מ"מ כמה פוסקים אוסרים, ד' - המגלחים עלולים לגלח גם את פאות הראש, ה' - עלולים שלא להזהר מלחתוך בזוג התחתון שבמספרים דהוי כתער, ו' - כיון שכבר נהגו אבותינו מעולם שלא לגלח במספרים כעין תער הוי כדברים המותרים ואחרים נהגו בהם איסור שאסור מדין נדר, ז' - המקובלים החמירו בענין זה מאד].

הכתב והקבלה: (ויקרא י"ט כ"ז) למ"ש תוס' שהתער עוקר השער ומשחיתו מעיקרו שפיר השמיט הכתוב מלת שער להורות שההשחתה היא ללחיים עצמם שמשבית ומבטל מהם כח צמיחת השערות, ובמכילתא דרשב"י אמאי כתיב בתער ולא במספרים אלא משום דיתעבר שערא בשרשי - אמנם הנסיון אינו מאמתו כי עיינו רואות שהתער אינו מגלח השער מעיקרן [לענ"ד אין כוונת המכילתא שרשי השער עוברים אלא שהשער נחתך בסמוך לשרשיו], וההשחתה

שעושה התער היא כמ"ש רנ"ו שבהעברה אחת על העור לוקח חלק גדול מהזקן, והמכלה דבר בבת אחת נקרא השחתה [תמצית: "השחתה" היינו של השער ולא של הלחי, והכוונה שבבת אחת מכלה חלק גדול מהזקן; אינני מבין שהרי פינצטה משחיתה והרי אינה מכלה חלק גדול בבת אחת, והגדרה זו מתאימה רק אם רהיטני הוא מקצוע; ברמב"ן בשם רב האי הגדיר שבמלקט אין בו גילוח כי כל שער ושער מלקטו ועוקרו לעצמו אבל התער משחית לגמרי הוא, ואם אכן זו הגדרת גילוח הרי שהמספריים צ"ל כתער כי הרי יש בהם גילוח].

חדושי הרח"ה: ([הרב חיים הירשענזאהן], ב', חליפות מכתבים י"ב, שנת תרס"ז [1907])

[יש להעיר שראיתי שערערו על כשרותו של הרח"ה, ואין מקומו של קונטרס זה לדון בזה]

אם שיש בה השחתה אבל איננה בתער והוא אחרי שעובדים שני חלקים כאשר כתב התה"ד שם במספרים שאינם חדים שענין מספרים הוא חבור שני חלקים כדתנן זוג של ספרים... לא אסרה תורה גלוח הזקן אלא בתער... כ"ז כאשר הוא מחלק אחד, אבל כאשר הוא משני פרקים ובשניהם משמש לעבודת הגלוח - זה אינו נקרא תער, כי מה שאוסר השיבולי לקט ז"ל בצד אחד של מספרים - היינו כשהצד השני לא עובד מאומה, לא לחתוך ולא לבית יד, אבל סכין של פרקים אשר צריכים שני הפרקים למלאכות החתוך היינו באופן שהחותך נכנס כולו בתוך החלק השני ועוברים בשני החלקים על מקום השער - זה לא נקרא תער. אמנם אין התיירו משום 'מספרים' כי באמת איננו מספרים כי במספרים השער בא בפי הזוג כאמרם 'כדי שינטל בזוג', אמנם המכונה הזאת הנקראת סעפטי רייזער איננה מספרים ובכל זאת היא מותרת מפני שהיא 'רהיטנא'... והן בשני גווני כלים של עץ וברזל חד נעוץ בתוכו, ופשוט כי אין נ"מ לדינא אם הכלי העליונה היא של עץ או של ברזל, אם רק נעשה כתואר רהיטני ואיזמל בתוך בית לו, ומעבירים בשני הדברים יחד על דבר החותך למען יחתוך ישר אשר לא יעמיק יותר מן הבית החיצון נקרא רהיטני, וכמספרים כן מלקט ורהיטני - מותר לגלח בהם זקנו, במספרים מפני שאינם משחיתים, ובמלקט וברהיטנא אע"פ שמשחיתין אבל לא נקרא גלוח רק בתער. אך מה שיש לעיין בזה הוא מה שפי' רש"י ז"ל במכות 'דרך לגלח בו ומשחית והיינו תער', אבל רהיטנא משחית ואין דרך לגלח בו עכ"ל, תלה רש"י ז"ל ההיתר של רהיטני במה שאין דרך לגלח בו, וכן בלשון התוס' נזיר 'והם אינם קרוים גלוח שאינם רגילין לגלח בהם', ואחרי אשר מכונה זאת הנקראת סעפטי רייזער נעשה לכתחילה

ומיוחדת לגלוח הזקן - א"כ יהיה אסור לגלח בו שאינו דומה למלקט ורהיטני שבש"ס שלא היו רגילים אז לגלח בהם; אמנם כל זה יאמר רק המבקש חומרות לאסור את המותר, אבל החפץ לעמוד על אמתה של תורה מוכרח להודות שאפילו אם נאמר שהדרך לגלח בו עושה האיסור - הוא רק כשדרך לגלח ראשו וכל גופו, אבל הכלי המיוחד רק לגילוח הזקן ואין דרך לגלח בו ראשו וכל גופו לא נקרא 'דרך לגלח בו'... אם תאמר שכשייחד מלקט ורהיטני לגלוח הזקן אסור לגלח הזקן בו דזה כבר נקרא דרך לגלח בו - א"כ אין ראייה דגילוח מצורע בתער דוקא, שיכול להיות גם במלקט ורהיטנא... אלא ודאי אין שום אופן שמלקט ורהיטני יהיה אסור בהם לגלח הזקן, דלא אסרה תורה רק בתער, ולא מיבעי שאם יחדו לזקן בודאי אין איסור, אלא אפילו אם יחדו לכל הגוף הראש והעור וגם הזקן נספה - ג"כ אין שום איסור בזקן, שלא "הדרך" הוא העושה את האיסור רק "הכלי" לומר "התער", וכל שאיננו תער מותר לגלח בו זקנו, א"כ זקנו במצורע מה ת"ל ע"כ להורות דגלוח מצורע הוא בתער דוקא ולא במלקט ורהיטני, ואיסור גלוח הזקן ג"כ דוקא בתער ולא בשום מלקט ורהיטנא שהוא; ממילא מבואר שפוסקים כחכמים שבמספרים ובמלקט ורהיטני מותר, והזכירו מפורש רק מספרים מפני שבה יש שני מינים: בלא השחתה ובהשחתה - באו הפוסקים להודיענו שאפילו בדומה להשחתה, כלומר מספרים כעין תער - ג"כ מותר, וממילא שבמלקט ורהיטנא מותר דלא גרעו ממספרים כעין תער שיש בהם כמו השחתה ודרך לגלח בהם כאמרם וגלח יכול אפילו במספרים ת"ל לא תשחית, והמספריים אע"פ שנעשים לגלוח לא משחיתים ומותרים גם אם משתדל להשחית בהם לומר כעין תער. וגם זה בעצמו שהתירו כל הפוסקים הראשונים כולם מספריים כעין תער אשר זה לא נוכל ללמוד מן המשנה דקתני ואינו חייב עד שיקחנה בתער, דנוכל לפרש אותה במספרים כעין תער... ובכל זאת הסכימו כל הפוסקים דבמספרים כעין תער מותר בזקן אשר בלי ספק גם זה למדו ממה שאמרו דזקנו מורה דמצורע הוא בתער, ולו היה אסור בזקן מספרים כעין תער היה יכול לומר שגלוח מצורע יכול להיות גם במספרים, דלשון "גלוח" נופל בודאי גם במספרים כאמרם ופאת זקנם לא יגלחו "יכול במספרים", וזקנו בא להורות שדוחה איסור גלוח הזקן במספרים כעין תער, אבל לא ידעין דגלוח מצורע הוא דוקא בתער ולא במספרים כעין תער ולא במלקט ורהיטנא - אלא ודאי דעת חז"ל דמספרים כעין תער מותר בזקן, דכל שאסור בזקן מצוה במצורע וכל

שמצוה במצורע אסור בזקן, והאוסר בזקן מספרים כעין תער לא בראיה מן התלמודים רק מפשט לשון גלוח והשחתה... וממה שאמרנו ג"כ ראייה שאין ענין "דרך לגלח" בו עושה כל האיסור שהרי מספרים דרך לגלח בהם כלשונם לא יגלחו "יכול במספרים" ר"ל שזה פשוטו של מקרא, וכיון שמתירים חז"ל במספרים כעין תער לומדים לנו שאין 'הדרך לגלח בו' עושה האיסור רק הכלי, ואין כוונת רש"י ותוס' ז"ל שהדרך וההרגל לגלח עושה האיסור אלא כונתם שהתורה הקפידה לאסור דוקא בתער ולא בדבר אחר, רק שמהיכן אנו יודעים שהקפידה תורה דוקא על תער אחרי אשר לא הזכירה כלל לשון תער - אמנם אנו לומדים זה מזקנו דמצורע, והתורה שהשתמשה בלשון גלוח והשחתה מורה שזה היה דרך הגלוח וההשחתה בזמן התורה, ותער דגבי נזיר מסייעי לזה - לא שהדרך עושה האיסור ודו"ק; ועיין ברמב"ם שכתב 'דרך כהני עכו"ם היה להשחית זקנם לפיכך אסרה התורה להשחית הזקן כו', ואינו חייב עד שיגלחנו בתער... ואני אומר דחס ליה להרמב"ם ז"ל למסבר הכי, ומי יחוש לכבוד התורה והמצות יותר ממנו, ומשם נתבונן שדעתו ז"ל לומד שאע"פ שכל חוקי התורה גזירת מלך הן, מ"מ כל מה שנוכל לבקש לו טעם נאמר בו טעם... ומ"מ במצוות האלו נראה לי שלא נותן בהם טעם הרמב"ם מדעתנו אלא מדעת הכתוב שמצאן מוקפות מלפניהם ומלאחריהן ממצות הנאסרות משום חוקי העכו"ם, ולפי מה שבארנו לא הדרך עושה את האיסור וההיתר אלא רק מורה לנו על לשון גלוח והשחתה, הוסיף הרמב"ם ז"ל טעם לשבח שהדרך עושה טעם לאיסור - שטעם איסור גלוח הזקן הוא מפני שדרך כהני העכו"ם היתה להשחית זקנם והדרך הזה אשר היה אז - גרם לאיסור, לאמר שדרכם היה אז לגלח בתער ולא במלקט ורהיטנא, ואם שדרכם היה לגלח במספרים אבל לא היה דרכם להשחית בהם רק היו משחיתים רק בתער - על כן לא אסרה לנו תורה לפי הנלמד מזקנו שבמצורע רק בתער... שכהני מצרים הלכו בלא זקן, ואין לחקות את מנהגם ללכת בלא זקן, אבל האיסור הוא רק באותו כלי כשהוא ממש כחוקת הגוים - ע"כ לא אסרה תורה רק בתער ולא במספרים כעין תער; ואולי זה כלל בכל איסור חוקת הגוים שלא אסור רק כשעושים ממש כמעשיהם, אבל בשינוי - אין זה חוקיהם כבר, אבל במספרים או במלקט ורהיטני - אין בזה שום חיקוי לכהני עכו"ם ולא אסרה זאת התורה... איך שיהיה לנידון דידן בדבר מכונת הסייפטי רייזער - לכו"ע אין שום איסור גלוח בו דהוי רהיטנא גמור, וראוי ליעץ זה לכל אלה המגלחים פאת

זקנים בתער כי עד שיאכלוהו באיסור יאכלוהו בהיתר, ויחלו לעשות זאת עם המכונה הזאת [תמצית: כתב התה"ד שענין מספרים הוא חבור שני חלקים כדתן זוג של ספרים, ומה שאסרו בצד אחד של מספרים הוא כאשר הצד השני אינו משמש לא לחיתוך ולא לבית יד, אבל כשהפעולה נעשית בשני החלקים - אינו תער; היתר סייפטי רייזר אינו כ'מספרים' כי השער אינו בא בפי הזוג, אלא כ'רהיטא' שהוא כל עץ שנעוץ בו ברזל חד, ומשתמשים במבנה זה כדי להגביל את עומק החיתוך, ומותר לגלח בזה כי 'גילוח' הוא רק בתער; אמנם רש"י ותוס' תלו את היתר הרהיטני במה שאין דרך לגלח בו, ולפ"ז יש מקום לאסור לגלח בסייפטי רייזר, אלא שזה רק למבקש חומרות, כי 'הדרך לגלח בו' עושה איסור רק כשהדרך לגלח בו ראשו וכל גופו, משא"כ בכלי המיוחד רק לזקן, דאל"ה אין ראייה שגילוח מצורע הוא רק בתער ולא גם ברהיטני בגוונא דייחדו לזקן, ולפ"ז יש להתיר לגלח בו הזקן גם בגוונא שיחדו גם לכל גופו כי לא הדרך עושה את האיסור אלא הכלי, וכל שאינו תער מותר לגלח בו זקנו, דאל"כ 'זקנו' במצורע מה ת"ל, ומלקט ורהיטא מותרים דלא גרעו ממספרים כעין תער שיש בהם כמו השחתה ודרך לגלח בהם, ואפילו משתדל להשחית בהם, ופשוט שמה שהסכימו שמותר במספריים כעין תער הוא מפני שהבינו שגילוח מצורע הוא רק בתער ולא במספריים כעין תער, ממילא ה"ה שמותר לגלח בהם, ומדהתירו במספרים כעין תער למדו שלא דרך הגילוח עושה את האיסור אלא הכלי, וכוונת רש"י ותוס' שהתורה הקפידה לאסור רק בתער, ולומדים זאת מזקנו של מצורע, שגילוח בתער היה דרך הגילוח בזמן התורה, וגם הרמב"ם כתב שהאיסור הוא מפני דרך כהני ע"ז שהשחיתו בתער, ולא כתב כן לטעם המצוה אלא להסביר מדוע רק בתער - דהוה כחוקות הגויים, ובשינוי - אין זה חוקיהם כבר, אבל במספרים או במלקט ורהיטני - איכא חוקות הגויים, וממילא אין איסור בסייפטי רייזר דהוי רהיטא גמור, וכן ראוי ליעץ למתגלחים בתער כדי שיאכלו בהיתר ולא באיסור].

בית אב: (ה' רל"ב, הרב אברהם יודלביץ אב"ד בעיאן, תשובה זו משנת תר"ע [1910]) הרב חיים הירשנזאהן התיר לגלח את הזקן בסייפטי רייזר, ויש לבאר את יסודותיו ולדחותם: התורה אסרה רק גילוח בתער ולא במלקט ורהיטני, ומאחר והתורה לא אמרה דוקא תער של ברזל שיש לו צורה של סכין לכן הנו"ב אסר גם לשפשף באבן מרובעת ושטוחה כשהיא משחיתה ומגלחת בחידודה שחותכת השערות, כל זה כשהתער עשוי מחלק אחד אולם כשהגילוח נעשה על ידי שני פרקים אינו נקרא בשם תער, ומה שתה"ד אסר בצד אחד של מספריים הוא רק כשהצד האחר אינו חותך ואינו בית יד, אבל סכין של פרקים ששניהם נצרכים לחיתוך אינו נקרא בשם תער, הסייפטי רייזר אינו מספרים אלא רהיטני שהוא איזמל

הנתון בבית יד ומשתמשים בו לחיתוך שמעונינים להגביל את עומקו, ואבן שאינה מחודדת אלא רק משחיתה את השער בשיפשופה וחיכוכה אינה כתער ודומה להיתר לנזיר לחוך. הנה אין להתיר על סמך יסודות אלו הבנוים על פירש"י, שהרי הרמב"ם וסייעתו פירשו שרהיטני הוא מלקחיים התולשים, וההיתר הוא מפני שאינם חותכים כי פעולת הגילוח היא כחותך וגוזז השער לשנים, ולפי זה יש לאסור לגלח בסייפטי רייזור שחותכת את השער, ויש לאסור אף לשיטת רש"י שפירש שההיתר של מלקט ורהיטני הוא כי אינו דרך גילוח והרי האומות רגילים לגלח בסייפטי רייזור העשויה לזה - והוי כתער [יש לבאר את מחלוקת רבי אליעזר וחכמים אם הנך נמי גילוח מיקרי שאינם חולקים במציאות אלא שהלכו לשיטתם שנחלקו אם קלקי הראש חוצצים - שלת"ק חוצצים רק בנשים נשואות שדרך להקפיד עליהם אף אם היא אינה מקפידה אך אין חוצצים בגברים כי אין רובם מקפידים על זה, ולר"א אין נפ"מ בין גברים לנשים ותלוי בקפידתו של זה - דלרבנן מלקט ורהיטני מותרים כי אין דרך רוב בני האדם לגלח בהם ולר"א אסור מאחר ודרכו לגלח בהם]. הרב המתיר דחה סברא זו כי הגדיר "דרך לגלח בו" - את כל גופו משא"כ הדרך לגלח בסייפטי רייזור רק את הזקן כי יש להוכיח שאין שום אופן שאסור לגלח את הזקן במלקט ורהיטני - אף אם יחדו לכך כי לא הדרך עושה את האיסור אלא הכלי, ולכן נצרך הפסוק "זקנו" במצורע להורות שגילוח במצורע הוא רק בתער ולא בשום מלקט ורהיטני אף אם מיוחדים לגילוח, ועוד ראייה מדהתירו גילוח הזקן במספריים כעין תער - שפשוט שלמדו זאת ממצורע שאם היה אסור לגלח בהם את הזקן הרי שהיו מותרים לתגלחת מצורע כי גם הם נקראים "גילוח", וכוונת רש"י לא לדרך גילוח בכל מקום ובכל עת אלא לדרך גילוח בזמן כתיבת התורה [כי אם היתה אז הדרך לגלח הזקן במלקט ורהיטני או במספריים כעין תער הרי שהתורה לא היתה משתמשת בלשון "תער" למצות תגלחת המצורע], ואין כוונתם שהדרך עושה את האיסור. יש לדחות את דבריו הראשונים שהרי כשמיחד מלקט ורהיטני לגילוח חוזר שמם להיות "תער" וממילא הוכשרו לתגלחת מצורע, ויש לדחות את דבריו השניים דאדרבה מזה שמתירים מספריים כעין תער מוכח שדרך הגילוח עושה את האיסור שהרי אם הוא רוצה לעשות גילוח והשחתה לא יעשה זה מספריים כעין תער דאין דרכם לפעולה זו אלא עושה זה בתער, וממילא פשוט שיש לאסור להתגלח בסייפטי רייזור המיוחדים לגילוח הזקן - דהוי כמו תער גם לשיטת רש"י.

יש לבאר את מחלוקת רבי אליעזר וחכמים אם הנך נמי גילוח מיקרי שאינם חולקים במציאות אלא שהלכו לשיטתם שנחלקו אם קלקי הראש חוצצים - שלת"ק חוצצים רק בנשים נשואות שדרכן להקפיד עליהם אף אם היא אינה מקפידה אך אין חוצצים בגברים כי אין רובם מקפידים על זה, ולר"א אין נפ"מ בין גברים לנשים ותלוי בקפידתו של זה - דלרבנן מלקט ורהיטני מותרים כי אין דרך רוב בני האדם לגלח בהם ולר"א אסור מאחר ודרכו לגלח בהם.

לכאורה גוף סברתו תמוה דהיכן מצינו שהקפידה התורה דוקא שלא יעשה הגילוח והשחתה ביחד הא תרי קראי כתיבי לא יגלח ולא תשחית ובא זה ולימד על זה שלא נדרוש כל אחד כמשמעו... ואמנם י"ל דאיכא הכא שני לימודים: הגזירה שוה דפאה פאה וגם בנין אב חייב פאת זקן בכהנים וחייב פאת זקן בישראל... והנה ההבדל בין הלימוד דבנין אב להלימוד דג"ש נראה לי דזהו הבדל רב דאם הלימוד הוא בג"ש דפאה פאה א"כ הגילוח דכתיב בכהנים הוי כאילו כתוב במפורש גילוח שיש בו השחתה, וכן ההשחתה דכתיב בישראל הוי כאילו היה כתוב במפורש דזהו בגלוח שיש בו השחתה... הג"ש גילה לנו דהגילוח דכתיב בכהנים פירוש גילוח שיש בו השחתה, ובעשותו גילוח לחוד לא עבר על לאו דלא יגלחו, וכן כשגילח במספריים ולא נשאר בשער כדי גילוח - אם אח"כ הוא משחית בתער הוי השחתה לחוד, והג"ש גילה לנו דלאו דהשחתה הוא עובר רק בעשותו השחתה שיש בה גילוח ולא באופן זה שהוא משחית לחוד... ודע דאיכא חילוק דין בין דברי הבשמים ראש הנ"ל לדברי הגאון רז"ו באסקוויץ הנ"ל, דהבשמים ראש התיר אם גילח תחלה במספריים עד שלא יניח כדי לכוף ראשן לעיקרן ואח"כ בתער ואולם הגאון רז"ו באסקוויץ לא התיר כה"ג רק היכא דגילח במספריים תחלה ונשאר רק עקבי השערות שאין בהם כדי נטילת הזוג, וזהו שיעור קטן יותר מאשר אין בהם כדי לכוף ראשן לעיקרן... ומעתה אומר אני כי בדורנו זה עכשיו אשר גבר הפרץ על גבי פרץ בהשחתת זקן בתער הנה בודאי טוב יותר ללמדם ולהורות להם שיעשו כהוראת הגאון רז"ו מעיקרא במספריים שלא ישאר כדי נטילת הזוג ואח"כ בתער, ובצירוף שיטת הרמב"ם כפי דעת הט"ז בשיטתו דאיסור השחתת זקן הוא מפני שעושין כן העכו"ם, ואם אינו עושה כן בשביל שהוא מודה לדתם רק שלא יהיה לו גנאי אם לא ידמה להם ליכא האיסור [כלומר שלט"ז (י"ד קפ"א א') כוונת הרמב"ם היא שאיסור השחתת הזקן הוא מפני שעושין כן הגויים ולכן אין איסור לעשות כן מפני שלום מלכות כפי שהמקורב למלכות מותר לשנות

מלבושיו למלבושי הגויים (והטור חלק על הרמב"ם בזה) - א"כ בכה"ג הא איכא ס"ס דילמא כהרמב"ם והט"ז בשיטתו, ואפילו כהטור - דילמא היכא דמחלק הדבר ועושה מעיקרא גילוח בלי השחתה בתער ואח"כ השחתה בתער בלי גילוח ליכא האיסור, ואף דגם בכה"ג הא קיימ"ל דאין לעשות ס"ס בידים אבל מ"מ להמוכרחים בזה משום שהולכים בין העכו"ם טוב יותר אם יעשו בהיתר זה ויבחרו הרע במיעוט, אבל להעביר השיער בסייפטי רייזער חלילה וחלילה דאין אני רואה בזה שום היתר כלל **[תמצית: המתירים לגלח בסייפטי רייזור סברו שכשהגילוח נעשה על ידי שני פרקים ששניהם נצרכים לחיתוך אינו נקרא תער, וכן בסייפטי רייזור שהוא איזמל הנתון בבית יד ומשתמשים בו לחיתוך אשר מעונינים להגביל את עומקו, ויש לדחות את ההיתר בין לשיטת הרמב"ם ש"גילוח" הוא חיתוך ורהיטני הוא מלקחיים התולשים - כי סייפטי רייזור חותך, ובין לשיטת רש"י ש"גילוח" הוא דרך גילוח ורהיטני הוא מקצוץ - כי סייפטי רייזור עשוי לגילוח; המתירים פירשו "דרך לגלח בו" - את כל גופו משא"כ מכשיר המיועד רק לזקן, וזה אינו; המתירים פירשו שלא היחוד לגילוח עושה את האיסור אלא כלי הקרוי "תער" שהרי הפסוק "זקנו" במצורע נצרך להורות שגילוח במצורע הוא רק בתער ולא ברהיטני אף אם מיוחד לגילוח, וראיה מדהתירו גילוח במספריים כעין תער שגם נקראו "גילוח", וכוונת רש"י ל"דרך גילוח" בזמן מתן תורה, ויש לדחות שכשמיחד רהיטני לגילוח חוזר שמו להיות "תער" והוכשר לתגלחת מצורע, והראיה ממספריים כעין תער הפוכה שהותרו אף שמשוגלים לגלח ולהשחית מאחר ואין הדרך לגלח ולהשחית בהם - ולכן חלילה מלהתיר להעביר השיער בסייפטי רייזער דאין אני רואה בזה שום היתר כלל. רבי אליעזר וחכמים אינם חולקים במציאות אלא שלת"ק קלקי הראש חוצצים רק בנשים נשואות שדרךן להקפיד עליהם אף אם היא אינה מקפידה - ולכן ג"כ מלקט ורהיטני אינם גילוח כי רוב בני האדם אין מגלחים בהם, ולר"א אינו תלוי ברוב העולם אלא בקפידתו של זה ולכן אוסר לגלח במלקט ורהיטני מאחר וכך דרכו של אדם זה. הבשמים ראש התיר לגלח בתער לאחר שגילח תחלה במספריים עד שלא יניח כדי לכוף ראשו לעיקרו, והגאון רז"ו באסקווין התיר כן כשלאחר הגילוח במספריים נשארו רק עקבי השערות שאין בהם כדי נטילת הזוג, ויש להסביר שהגזירה שווה עושה שכאילו כתוב במפורש שההשחתה הכתובה בכהנים היא דוקא בגילוח, ושההשחתה הכתובה בישראל כאילו כתוב בה במפורש שדוקא בגילוח, ומובן שאם על הלאו של השחתה עובר רק בהשחתה שיש בה גילוח אזי כשישחית בתער לאחר שאין בשער שיעור גילוח הוי השחתה לחוד, ולכן בדורנו שרבו משחיתי הזקן בתער טוב להורותם לגלח במספריים שלא ישאר כדי נטילת הזוג ואח"כ בתער, ובצירוף שיטת הט"ז בהבנת הרמב"ם שאיסור**

השחתת הזקן הוא מפני שעושין כן הגויים ולכן אין איסור לעשות כן רק כדי שלא להתגנות, ואף שאין לעשות ס"ס בידים אבל כך עדיף להורות למוכרחים בזה משום שהולכים בין הגוים ויבחרו הרע במיעוטו].

חפץ חיים: (לקוטי הלכות מכות ג', עין משפט י"ד) פירש"י - דרך לגלח בו ומשחית והיינו תער, אבל רהיטני משחית ואין דרך לגלח בו, והנה לפי"ז המאשינקע החדשה שמספריים במ [היינו מה שקורין אַל וכ"ש חצי אַל] שמגלחין כתער ממש ותולש השער לגמרי ולא נשאר מאומה - המספר במ את זקנו לכאורה עובר על מה שכתוב ופאת זקנם לא יגלחו, ושומר נפשו ירחק מזה מאד [דברי הח"ח נסובים על מסקנת הגמרא שאסור לגלח בתער שיש בו גילוח והשחתה, ולא נסובים על מה שהגמרא התירה לגלח במספריים שאין משחיתים, ויתכן שהבין שעקרון הפעולה של המכונה הוא סכין החותכת כתער (ואולי באמת כך פעלה המכונה), וממילא אמר שאין להשתמש במכונה שהרי יש כאן תער משחית; ראיתי בספר 'מסורת משה' שהגר"מ פינשטיין זצ"ל אמר למח"ס 'הדרת פנים זקן' שהח"ח רק נשאר בצ"ע על המגלח במאשינקע, וגם לא כתב זאת במקום שמזכיר האיטורים אלא רק בהערה על ספרו במסכת מכות, ושבלא"ה לא חסרו תירוצים על קושייתו].

(נדחי ישראל, תפארת אדם, עמ' 296) ועל פאות הראש יש ג"כ לאו בתורה והוא מה שכתוב לא תקיפו פאת ראשכם, וי"א דפאות הראש אסור מן התורה אפילו במספריים כעין תער דהיינו סמוך לבשרו... ובעו"ה מצוי שמעבירין את הפאות [וביותר ע"י המאשינקע שהוציא היצה"ר מחדש] עד סמוך לבשרן ממש ואין משיירין כלל, ויש בזה חשש דאורייתא וכנ"ל, והיה להם לשייר עכ"פ קצת מן הקצת [מוכח שכל שהחפץ חיים הזהיר היה על השימוש במשינקע לגילוח פאות הראש ששם מספריים כעין תער אסורות, אך לא הזהיר על השימוש בהן לגילוח פאות הזקן].

שאל שאל: (סי' ק"ו, שאלו בן אלעזר בראך, תרע"א [1911])

"לענ"ד אין דברי החת"ם סופר ראייה דלעולם יש לומר כל שהוא פחות מכשיעור אין שם שער עליו ואעפ"כ אינו חייב בגילח במספריים לפי שהתורה הקפידה על השחתה, וגם אם העביר כל השער לא מיקרי השחתה כל עוד שנשארו עקבי ושרשי השערות, ומה שהקשה החת"ם סופר דא"כ עכ"פ יתחייב על תער הבא אחריו דהא ודאי עתה מיקרי משחית כיון דבמספרים לא השחית עקבי ושרשי השערות - לענ"ד לא קשיא דנהי דזה ודאי דמיקרי משחית אבל הא בהשחתה לבד אין בו חיוב דהא צריך להיות גילוח, ומהאי טעמא פטור המשחית במלקט ורהיטני לפי שאינו דרך גילוח, והמעין בבשמים ראש וכן

בדברי הגאון מו"ה וואלף באסקאוויטץ שהביא הנוב"י ימצא מפורש שכל טעמים הוא דזה לא מיקרי גילוח אבל ודאי מודים דמיקרי השחתה, וראיה לדבריהם ממצות גלוח מצורע ונזיר דכתיב בתורה וְגִלַּח, ופשוט בש"ס דבפחות מכדי לכוף ראשו לעיקרו אינו מקיים מצות גילוח - הרי ראינו דאין שם גילוח נופל על פחות מכדי לכוף ראשו לעיקרו, ומאחר שכן כיון דגם בזקן כתיב לֹא יִגְלַחוּ ס"ל דאינו חייב כל שהשערות הן פחותות מכשיעור, ולזה נתכוין בבשמים ראש שכתב שאם אין כדי לכוף ראשו לעיקרו לא חשיב שער כמשמעות הסוגיות בנזיר שאין זה גילוח כלל, וכאן לאיסור נמי גילוח בעינן" **[תמצית: אף אם לאחר הגזיזה במספרים אין שם שער אולם מ"מ לא השחית כשנשארו עקבי השערות, ועם זאת לא יתחייב אף על הגילוח בתער של השארית מאחר שאף שהשחית אולם גילוח כזה אינו דרך גילוח כפי שהמשחית ברהיטני פטור כי אינו דרך גילוח, והראיה ממצורע שאינו מקיים מצות גילוח כשלא נשאר שיעור כדי לכוף את ראשי השערות לעיקרו, וזו היתה כוונתם של הבשמים ראש (שכתב שאינו נחשב שער כשאין בשארית כדי לכוף ראשו לעיקרו) ושל הגאון וואלף באסקאוויטץ שהובא בנוב"י].**

(סי' ק"ז) "מבואר דבזקן - מספריים כעין תער מותר ואין חולק ע"ז, וגם הרמ"א כתב רק בשם תה"ד ליזהר שלא לגלח בחלק התחתון לבד דאז הוי כתער, ותמוה לי בזה מ"ש החת"ם סופר שתה"ד בשם גליון התוס' אוסר גם בזקן מספריים כעין תער, וז"ל דאם אוסרים רק אם מגלח בתחתון לבד דזה הוי תער ממש ולא מספריים כעין תער; אמנם לכאורה תמוה לי מאד דהא דעת התוס' דמספריים כעין תער היינו שמשחית גם עיקרי ושרשי השערות ולפי"ז מאד יקשה לשיטת התוס' למה לא יתחייב בזקן במספריים כעין תער דהא בזקן לא כתיב כלל תער רק לא תשחית, והא דממעטין מספרים הוא משום דבמספרים אינו משחית וא"כ במספריים כעין תער דלשיטת תוס' הוא משחית ממש כמו תער למה לא יתחייב דהא עובר על לא תשחית ותער לא נזכר בפאת הזקן, וע"כ צ"ל דזה שכתבו התוס' דבמספרים ליכא השחתה שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו - דכוונתם במספרים סתמא אבל במספריים כעין תער הא להדיא כתבו שמשחית עיקרי ושרשי השערות... אי אפשר שהתוס' יסברו שיתחייב בפאת הזקן במספריים כעין תער אפילו אם משחית שרשי השערות דהא ילפינן דגלוח מצורע הוא בתער מזקנו, ואי נימא דלתוס' חייב בזקן גם במספריים כעין תער א"כ אין מוכח שגלוח מצורע בתער, וי"ל דמקיים גלוח מצורע גם במספריים כעין

תער אם הוא משחית שרשי השערות, ואין לדחוק ולומר דבאמת יוצא בגלוח מצורע במספריים כעין תער משום דזה חשיב כתער ממש דגם הוא כלי ברזל ומשחית ומה לי אם משחית בברזל אחד או בזוג - זה אינו דהא מדמה הש"ס מצורע ללויים ובלויים הא כתיב מפורש בקרא תער, ואין לדחוק ולומר דבאמת יוצא גם בלויים במספריים כעין תער ונימא דזה מיקרי תער ממש דזה אינו דהא מבואר בתוס' שגם מספריים כעין תער באופן המשחית עקרי השערות מ"מ אינו כתער ממש וצריך ריבוי מקרא לחייבו; ע"כ נלענ"ד דלשיטת התוס' אע"ג דבמספריים כעין תער הוא משחית גם שרשי השערות מ"מ אינו חייב בזקן בכה"ג והוא מטעם דהרי ראינו דממעטין סתם מספרים מדכתיב לא תשחית אלמא דעכ"פ זה ברור דאין דרך מסתמא לגלח במספרים באופן שמשחית, ומי שרוצה להשחית גם שרשי השערות אין דרך לעשות כן במספרים שהוא מלאכה כבידה אלא משחית בתער או בסם, ומעתה הא כמו דמעטין בזקן שאינו חייב במלקט ורהיטני אע"ג דמשחית משום דאין זה דרך גלוח ובזקן הקפידה תורה על דרך גלוח מדכתיב לא יגלחו, ומלקט ורהיטני אין זה דרך גלוח - כמו כן אם מגלח במספרים באופן שמשחית שרשי השערות אין זה דרך גלוח דמי שרצונו להשחית שרשי השערות אין דרכו לגלח במספרים, ודוקא באיסור גילוח לנזיר רבתה תורה לחייב גם המעבירין ואין קפידא על דרך גלוח וחייב גם בתולש כמפורש בברייתא - בזה כתבו תוס' דחייב גם אם מגלח במספרים באופן שמשחית שרשי השערות, אבל בגלוח הזקן מודו דאינו חייב אלא בתער וכפסק השו"ע" מה שכתבו תוס' שבמספרים אין השחתה כוונתם במספרים סתמא אבל במספריים כעין תער הא להדיא כתבו שמשחית שרשי השערות; לתוס' אין מתחייבים על גילוח הזקן במספריים כעין תער אף שמשחיתים שרשי השערות כי מהפסוק "זקנו" בגילוח מצורע ילפינן שדוקא בתער והש"ס מדמה מצורע ללויים דכתיב בהו תער, ולכן אינו יוצא בגלוח מצורע במספריים כעין תער אף שהם כלי ברזל ומשחית, וטעם הדבר שמאחר וממעטים סתם מספרים מהפסוק 'לא תשחית' מוכח שאין הדרך לגלח במספרים באופן שמשחית את שרשי השערות כי מי שרצונו להשחית את שרשי השערות אין דרכו לגלח במספרים שהיא מלאכה כבדה אלא בתער או בסם, ודומה הדבר למה שממעטים רהיטני אף שהוא משחית משום דאין דרך גלוח, ודוקא באיסור גילוח לנזיר שרבתה תורה לחייב בכל המעבירין אף שאינו דרך גלוח כגון התולש - בזה כתבו תוס' שחייב כשגלח במספרים באופן שהשחית את שרשי השערות, אבל בגלוח הזקן אינו חייב אלא בתער כי התורה הקפידה על דרך גלוח מדכתיב 'לא יגלחו'

(לדבריו לכאורה יש לאסור לגלח במכונת גילוח כי זו דרך גילוח, ואולי אף בסם יש לאסור, אלא שלענ"ד שלא זו סיבת היתר מספריים כעין תער כי הגילוח בהן ממועט לא כי אינו דרך גילוח אלא מאחר והתורה לא אסרה גילוח בכלי זה).

שארית יוסף: (ב' יו"ד ח', לרבי יוסף מ. ידיד הלוי, תרע"ג [1913]) ועוד באמת בתגלחת הזקן אפילו בתער ממש לא מצינו שיהיה בו איסור זה שלא ילבש גבר, דאיך המשנה והש"ס והד"מ ז"ל וכל הפוסקים לא אישתמיט להשמיענו זה שאם גילח זקנו בתער עובר בששה לאוין, ואמאי לא נקטי כי אם חמשה לאוין לבד ... זה טעמו לחוד וזה טעמו לחוד, דאף אם נאמר שם עיקר האיסור מדאורייתא דוקא בתער ובמספריים כעין תער ליכא איסורא בזה, ודלא כהיש"ש בזה, וכן הלכה וכמו שפסק מרן בשו"ע סי' קפ"ב דבכעין תער ליכא איסורא דאורייתא אלא מכין אותו מכת מרדות, עכ"ז אינו דומה כלל לפאת הזקן, דשם אם נימא איסור תער ממש בבית השחי ובית הערוה הוי דאורייתא משום לא ילבש גבר היינו משום שהתער מחליק הבשר טפי ואיכא קישוט טפי בתער שכן דרך הנשים לעדן הבשר שלא ישאר כלל שום שער יהיה חלק גמור, ועל כן בתער איכא איסור דאורייתא באיש, ובכעין תער אע"ג דאינו משחית לגמרי ולא הוי קישוט ותיקון כמו תער ממש הא מיהא איכא תיקון וקישוט, על כן נחתין דרגא וראוי לאסור מדרבנן, משא"כ בגילוח פאות הזקן שלא נאסר משום תיקון וקישוט אשה, אלא משום גילוח שיש בו השחתה, ובכעין תער אין בו השחתה לא אסרה תורה, גם חכמים לא אסרו בזה, כיון שהתורה הקפידה על גילוח שיש בו השחתה מנ"ל לאסור ... אע"ג דמלשון זה שכתב מרן דבמקום שמעבירין אותו גם הנשים אם העביר אין מכין אותו דמשמע מזה דאיסורא איכא אף במקום שמעבירין אותו האנשים רק שאין מכין אותו מ"מ וכן הבין ודייק הרב יש"ש (בפרק י"ב דיבמות אות ט"ז) - עכ"ז מדברי רמ"א הכא שכתב ואפילו לכתחילה שרי ולא כתב זה בלשון י"א משמע דאליבא דמרן אומר כן, והר"ן שכתב כן אינו חולק על דברי הר"מ ז"ל, ומ"ש הר"מ ואין מכין אותו מ"מ לאו דוקא הוא דאפילו איסורא ליכא אלא דאכתי בנ"ד כיון שנהגו לגלח גם האנשים כו"ע מודים דשרי לגמרי וזה דומה לבגדים שאם הם אינם מיוחדים דוקא לאשה רק שרגילין ללבושן גם האנשים שרי לגמרי לאיש ללבוש וכמו שכן משמעות הטור והשו"ע וכל הפוסקים, והעברת בית השחי ובית הערוה שאני דאע"ג דרגילין להעבירו גם האנשים איכא איסורא לדעת הר"מ ומרן ז"ל דפסק כוותיה דשאני העברת בית השחי ובית

הערוה דאיכא קצת דבר המביא לידי תיעוב, דבמעביר שער בית השחי ובית הערוה חשיב כמביא הדבר לידי תיעוב וניאוף שמתוך שמחכך האבר יבוא לידי הירהור וקישוי יעו"ש; איך שיהיה עכ"פ מכל הני טעמי דכתבתי ליכא שום איסורא בתגלחת פיאות הזקן אפילו בכעין תער לא משום לא ילבש גבר ולא משום השחתה ולדעת הרב צמח צדק הנ"ל דאיכא בזה משום איסור השחתה ומשום איסור לא ילבש גבר ומדמה זה להעברת בית השחי ובית הערוה ולמלקט לבנות מתוך שחורות א"כ לפי דעתו הנ"ל גם אם ישיר פאת זקנו על ידי סם המשיר השער יהיה אסור שהרי ודאי לענין העברת שער בית השחי ובית הערוה אם העבירו בסם גרע טפי מאם העבירו במספריים כעין תער לעבור באיסור זה דלא ילבש גבר דהוי כמו תער ממש דזהו עיקר תיקוני אשה שטופלת ומעברת שער בית השחי ובית הערוה בדברים שהם משירים את השער ומעדינים את הבשר וכמו שמובא בש"ס דפסחים דבנות עניים טופלות שערן שבאותו מקום בסיד... וידוע שהנשים טופלות אותו בדבש או בסוכר שמרתיחין אותו על האש - וכן ודאי אם האיש העביר השערות הלבנות מתוך השחורות בסם ודאי לוקה משום לא ילבש גבר ואילו העביר פאות הזקן בסם לית מאן דפליג דשרי דליכא לא משום איסור השחתה ולא משום איסור לא ילבש גבר שהרי ודאי אפילו החינוך דס"ל דתגלחת הזקן בכעין תער אסור - עכ"ז בסם המשיר את השער ודאי מודה דהוא עדיף טפי ממספריים כעין תער... ומ"ש הרב דלו יהא שהדבר ספק שקול - הקבלה תכריע, גם בזה אחר המחילה רבה לא צדק דאם הוא ספק שקול היינו אומרים ספק דרבנן ולקולא, וע"כ לא אמרו כשיש מחלוקת בפוסקים הקבלה תכריע אלא בדבר שהקבלה אינה חולקת כלל על הפשט בשום צד אבל אם הפשט מוסכם בצד אחד כמו בנ"ד אם תמצוי לומר דבמספריים כעין תער חשוב בכלל מחלוקת הפוסקים הא מיהא שלא כעין תער לא נמצא בשום פוסק לאסור והוא מוסכם עפ"י הפשט דשרי שהרי אפילו החינוך לא אסר אלא בכעין תער - וכיון דבצד זה בודאי הקבלה חולקת על הפשט לגמרי דהרי לפי דברי הזהור אסור גמור ליגע בזקנו לגלח כלל אפילו שלא כעין תער, וכיון דבצד זה לא פסקינן כדברי הקבלה נגד הש"ס וכל הפוסקים, א"כ גם בכעין תער אין לומר בכה"ג הקבלה תכריע, ואזלינן בתר הך כללא דכשיש מחלוקת בפוסקים במילתא דרבנן אמרינן ספק דרבנן לקולא ולא אמרינן בכה"ג הקבלה תכריע; ועוד לפי מה שכתב הרב דברי יוסף אירגז הנ"ל שלא יתכן כלל לומר

שהקבלה תחלוק בזה על הפשט שהרי ודאי מי שאומר מי שמגלח זקנו במספרים עובר משום בל תשחית הרי הוא כופר בתורה שבע"פ, ומה שכתבו המקובלים שאין לגלח הזקן אפילו במספרים אין כוונתם ח"ו לחלוק על חכמי הגמרא שהתירוהו עפ"י קבלתם רק הענין שיש בפירוש מצות התורה נגלה ונסתר: הנגלה הוא מה שבא בתלמוד ובפוסקים שהכל חייבין והוא דבר השווה לכל נפש, והנסתר הוא מה שבא בזוהר ובשאר ספרי המקובלים - ובחלק זה של הנסתר לא נצטוו אלא היחידים שרידים העומדים בסוד השם, אמנם שאר עמא - ההוא דאתגליא (כדאיתא בזוהר פרשת אחרי מות) עכ"ד, הרי מבואר מדברי המקובל המפורסם בחכמת האמת הרב דברי יוסף אירגז הנ"ל דהקבלה אינה אלא לעומדים והיודעים ומבינים סודן של דברים בעומק לפי ההבנה במוח לפי רגשות גודל הקדושה שיש בהם, וא"כ לא שייך כלל לומר בזה הקבלה תכריע כיון שהקבלה אינה חולקת... ארדה נא ואראה סברות הפוסקים המתירים אפילו במספריים כעין תער שכמה רבו כמו רבו והנה דעת הפוסקים הראשונים שהזכיר שם מרן החיד"א בספר חיים שאל הנ"ל והם המה הריטב"א והריב"ן והרב נימוקי יוסף והגהת סמ"ק ורבינו ירוחם והכלבו ורבינו ישעיה שבעה המה מטיבי לכת, ולפי מה שהוכחתי והוכרחתי שכל מי שסובר בדעת הר"מ ז"ל בפאות מותר גילוח כעין תער גם בפאות הזקן סובר כן - וא"כ מוכרח שגם הטור ס"ל דבפאות הזקן שרי מספריים כעין תער, וסובר הטור שגם דעת אביו הרא"ש כן רק שבפאות הראש הוא דמחייב במספריים כעין תער... וכן מוכח מדברי הרב קרית ספר שכתב בפירוש על פאות הראש שמותר ללקטם במספרים שלא נאסר אלא השחתה בתער וקא יליף לה שם מפאות הזקן משמע דשניהם שוין לגמרי יעו"ש, וגם בתוספת יו"ט במכות פרק ג במשנה שהביא שם דברי הנמק"י דמוכח מיניה דבמספריים כעין תער מותר בפאות הזקן שכתב וז"ל: עד שיטלנו בתער כתב הרב אפאת הזקן קאי וכו' - אבל במספרים מותר דלית בהו השחתה שהרי ניכר שם השער עכ"ד משמע בהדיא דאפילו במספריים כעין תער קאמר דמותר שהרי כתב דלית בהו השחתה משמע דבכל אופן לית בהו השחתה, וגם אמר 'שהרי ניכר השער' מה הלשון אומרת 'ניכר שם' מהו 'שם' דאמר הרי מילתא שפשיטא אם לא כעין תער שניכר השער אלא כוונתו דאכתי ניכר שם השער קצת שאינו נעקר משרשו וזה פשוט, ועכ"פ תסגי לנו עדות מרן החיד"א שכתב דעת הנמ"י הוא כן כדעת מרן דס"ל דשרי בזקן מספריים כעין תער, וגם כיון

שהתוספת יו"ט הביא דברי הנמוק"י בלתי שום חולק משמע שגם הוא הכי ס"ל, וכן הרב שלטי הגבורים שכתב בפירוש לדעת הרמב"ם ז"ל דבמספריים כעין תער מותר בפיאות הראש וכדברי הטור ממש - א"כ גם מוכרח דס"ל שגם בפיאות הזקן שרי וכמו שהוכחנו והוכרחנו, וגם מרן החיד"א שהוכיח והכריח שאין לזוז מהוכחתו של מרן שאין עליה תשובה הרי עכ"פ איכא שבעה פוסקים ראשונים שהזכיר מרן החיד"א דס"ל הכי כדעת מרן; ועוד אני מוסיף שגם דעת הטור והרא"ש והשלטי הגבורים והרב תוספת יו"ט - אחד עשר כוכבים; וגם הרב פרישה העתיק דברי מרן הב"י שכתב שבפיאות הזקן כו"ע מודו שאינו חייב אלא בתער - משמע דס"ל כוותיה דמרן, וכן מבואר להדיא בכל האחרונים שכולם נגדרו אחר דעת מרן הרב יש"ש שכתב בהדיא דפאת הזקן אפילו במספריים כעין תער מותר, וכן כתב בהדיא הרב שמש צדקה, וכן כתב הרב הלבוש, וכן כתב הרב ב"ח, וכן כתב בספר שלחן גבוה בשו"ע יו"ד סי' קפ"א, וכן כתב בספר חכמת אדם, וכן כתב בספר בארות המים על הר"מ ז"ל בהלכות ע"ז בפרק י"ב הלכה ו' שם דף ס', והכנה"ג בספר דינא דחיי הנז"ל שהביא דברי החינוך ודחה דבריו וכתב עליו שלא כיון יפה והיינו טעמו משום דקשה עליו כקושית מרן הב"י דמ"ש מפיאות הראש שכתב הר"מ שמותר, וגם בחינוך הביא דברי הר"מ גבי פיאות הראש שכתב שמותר - ופסק הכנה"נ כמרן הב"י וכתב שכן נהגו בכל תפוצות הגולה, וכן דעת הרב פחד יצחק, וגם גדול אחד בדורו שהזכיר שם וגם הרב עיקרי הד"ט שהזכיר דבריהם - מוכח שכולם ס"ל בפשיטות דבמספריים כעין תער שרי לגמרי בגילוח הזקן רק בסם עדיף טפי; וגם הרב רמ"א בדרכי משה הביא שם כן משם תה"ד דבמספרים שאינו מחודד כל כך שרי יעו"ש, וגם אפילו במחודד מאוד לא מן הדין הוא שאסר תה"ד רק חומרא בעלמא על צד היותר טוב שכן כתב 'נראה דנכון הוא ליזהר בזה' - על צד החומרא, וכל זה החומרא ג"כ רק בחדוד ביותר, וגם זה לא שכיח וכמ"ש הגאון חת"ם סופר, ותה"ד מחמיר יותר ממה שהחמיר רמ"א דתה"ד ס"ל שאין לגלח כלל במספרים חדוד אפילו בחלק העליון לבד שקשה מאוד להיות נזהר בדבר זה וכמ"ש תה"ד שם על גליון התוס' שכתבו כן 'שלא יעשה בתחתון כלום אלא בעליון' והוא דחה דבריהם וכתב ד'קשה ליזהר בזה והנכון שלא יגלח כלל', ורמ"א העתיק כדברי הגהת התוס' שיסתפר במספרים אפילו שיהיה חדוד רק שיגלח בתחתון ולא בעליון; וא"כ הרי עוד נוסף גם דעת הש"ך שכן ס"ל - הרי עם סברת מרן ז"ל איכא כ"ט פוסקים

שהם מתירין לגמרי, מלבד שגם רמ"א והרב תה"ד שגם הם מן המנין של המתירין לעיקר דינא מצד הדין הגמור, ומה שנאמר בכוונת דבריהם אינו אלא חומרא בעלמא דרך זהירות אבל ודאי לכו"ע ליכא שום איסור בזה לא איסור דאורייתא ולא איסור דרבנן - א"כ אחר שנמצא ל"א פוסקים שסוברים דליכא בזה איסורא כלל מצד הדין אין שום רב או מורה דין או חכם אלוף או גאון לומר שעושין ח"ו עבירה מי שמגלח זקנו במספריים כעין תער, ואפילו חטא קל אסור לומר עליהן שעוברין, וכמ"ש הגאון חת"ם סופר... רק שהמחמיר בזה הוא מאושר ועליו תבא ברכת טוב, ובודאי מי שהוא זהיר ומדקדק במעשיו ובפרט כשהוא ת"ח ראוי נכון מאוד ליזהר בזה שלא לגלח כלל, ולפחות שיזהר בזה מאד שלא יגלח בזה כעין תער; ואני נער הייתי גם זקנתי ומימי לא העברתי על זקני מספרים כלל ועיקר, לא מינא ולא מקצתה לא מדין חסידות ולא מדין פרישות נהגתי דהלואי שאהיה אני בכלל בינוני, ונם כשהייתי בחור ורך בשנים לא הייתי כלל יודע מספדי הזוהר והמקובלים רק עפ"י השמועה, רק שאני חושב שכל ת"ח ראוי ליזהר הרבה בדברים כאלו מפני המוני עם וכמו שאמרו ז"ל שראוי להיות משונה במלבושיו ובדיבורו ובכמה ענינים כן ראוי ליזהר בזה ובפרט לגלח כעין תער שגנאי מאד לת"ח כדבר הזה ואיכא קצת חילול השם ויבוא לידי חשדא שיחשדו אותו ח"ו אולי מגלח בתער וכל הפוסקים שהתירו מדינא מודים שראוי לכל ירא שמים ליזהר בזה, והרי הב"ח שהוא בעצמו כתב בהדיא שמספריים כעין תער מותר ושרי אפילו לכתחילה - עכ"ז סיים וכתב דדבר זה אסור לירא שמים אלא צריך לגלח ולהניח קצת שער יעו"ש, וכן כמה פוסקים שהזכיר לעיל כגון רמ"א ויש"ש וחכמת אדם גם ס"ל דלירא שמים ראוי להחמיר, ונ"ל דכל הפוסקים המתירים בזה - מודו דהירא שמים ומדקדק במעשיו ראוי ליזהר בזה אם לא בלתי איזה אונס והכרח, ומכ"ש ת"ח הלומד תורה כל היום אם הוא לא יהיה בכלל זה של יראי שמים ומדקדק במעשיו א"כ איה איפוא הירא שמים ימצא, ובפרט בירושלים ת"ח מקום היכלא דמלכא ראוי ליזהר טפי שם בכמה מיני דקדוקי מצוות שאינו דומה הפוגם חוץ מהיכלא דמלכא למי שהוא פוגם בהיכלא דמלכא בפני המלך... איך שיהיה לדעתי גם אני מודה שראוי בלי ספק לת"ח ליזהר בזה במאד מאד, אבל לומר להם שאסור מן הדין שעוברין על איזה איסור דאורייתא או דרבנן ותורתם היא הולכת לסט"א - חלילה לומר כן **[תמצית:** לא מצאנו איסור לא ילבש בתגלחת הזקן שהרי המשנה והש"ס וכל הפוסקים נקטו שעובר רק

בחמשה לאוין ולא אמרו שעובר בששה לאוין. אף אם לגבי שער בית השחי איכא איסור לא ילבש מן התורה בתער מאחר ותער מחליק הבשר טפי ואיכא קישוט טפי לנשים, ובמספריים כעין תער שאינו משחית לגמרי אסור מדרבנן בלבד - עם כל זה לגבי גילוח הזקן כלל אין איסור כי לא נאסר משום תיקון וקישוט אשה אלא משום גילוח שיש בו השחתה, ובכעין תער אין בו השחתה וגם חכמים לא אסרו בזה. אף שמשמעות לשון מרן שמה שגם האנשים מעבירים אינו היתר אלא פטור כהבנת היש"ש - עכ"ז משמע שהרמ"א הבין שהר"ן והרמ"א שהתירו לכתחילה אינם חולקים על הרמב"ם ומרן, ודוקא בהעברת בית השחי ובית הערוה אינו מועיל מה שגם גברים עושים כן כי קצת מביא לידי תיעוב שמתוך שמחכך האבר יבוא לידי הירהור; בתגלחת פאות הזקן אפילו בכעין תער אין איסור לא ילבש ולא השחתה דלא כצמח צדק שדימה להעברת בית השחי, ולדעתו יהיה אסור גם להשיר בסם שהוא עיקר תיקוני אשה שטופלות ומעבירות השער בית השחי בטפילת סיד וכדו' ואילו לכו"ע מותר להעביר פאות הזקן בסם דאין איסור לא ילבש ולא השחתה, וגם החינוך האוסר במספריים כעין תער ודאי מודה שבסם עדיף. ומ"ש שהקבלה תכריע לא צדק כי אם הספק שקול - אומרים ספק דרבנן לקולא, ומה שאמרו שכשיש מחלוקת בפוסקים הקבלה תכריע הוא בדבר שהקבלה אינה חולקת כלל על הפשט, משא"כ כאן הרי הקבלה אוסרת אפילו שלא כעין תער מה שעפ"י הפשט אין מי שאוסר, וכיון דבזה איננו פוסקים כקבלה נגד הש"ס וכל הפוסקים - א"כ גם בכעין תער אין לומר שהקבלה תכריע, אלא אזלינן בתר הכלל שכשיש מחלוקת בפוסקים במילתא דרבנן אמרינן ספק דרבנן לקולא; הרב דברי יוסף אירגז כתב שלא יתכן לומר שהקבלה תחלוק בזה על הפשט כי האומר שמי המגלח זקנו במספרים עובר משום בל תשחית הוא כופר בתורה שבע"פ, וכוונת המקובלים שאין לגלח הזקן אפילו במספרים אינו חולק על חכמי הגמרא אלא שהנגלה הוא דבר השווה לכל נפש ומחייב את הכל, ובנסתר לא נצטוו אלא היחידים שרידים העומדים בסוד השם כדאיתא בזוהר ואינה אלא ליודעים ומבינים סודן של דברים בעומק לפי ההבנה במוח לפי רגשות גודל הקדושה שיש בהם. רבו הפוסקים המתירים במספריים כעין תער: הריטב"א והריב"ן והנמוק"י והגהת סמ"ק ורבינו ירוחם והכלבו ורבינו ישעיה, וכן כל הסובר בדעת הרמב"ם שבפאות מותר גילוח כעין תער - ס"ל כן גם בפאות הזקן שהם הטור, והטור סובר שכך גם דעת הרא"ש לגבי פאות הזקן, וכן מוכח מהקריית ספר, וכן הבינו התוספת יו"ט והחיד"א בדעת הנמוק"י, וכן משמע שדעת התוספת יו"ט עצמו, וכן מוכח משלטי הגבורים, וגם החיד"א סובר כהשו"ע, וכן משמע שסובר הפרישה, וכן מבואר מכל האחרונים שנגררו אחר היש"ש, וכן כתבו בהדיא השמש צדקה, הלבוש, הב"ח, השלחן גבוה, החכמת אדם, הבארות המים, הכנה"נ שדחה את דברי החינוך, הפחד יצחק והעיקר הד"ט - כולם ס"ל

בפשיטות דבמספריים כעין תער שרי לגמרי בגילוח הזקן אלא שעדיף בסם; וכן דעת הסוברים בתה"ד שהם הדרכי משה (ואפילו במחודד מאוד משמע שתה"ד לא אסר מן הדין, וגם זה לא שכיח, ותה"ד הסובר שאין לגלח כלל במספריים חדודות ואפילו לא בחלק העליון כי קשה להזהר - מחמיר יותר מהרמ"א שרק העתיק כהגת התוס' שיסתפר במספרים חדודות בתחתון ולא בעליון), וגם הש"ך ס"ל כן - הרי שעם סברת מרן ז"ל איכא כ"ט פוסקים המתירין לגמרי, ואם נוסף את הרמ"א ותה"ד המתירין מעיקר הדין וחששו מגילוח כעין תער רק כחומרא - נמצא שיש ל"א פוסקים שסוברים שאין בזה כלל איסור מצד הדין, ואי אפשר לומר שמי שמגלח זקנו במספריים כעין תער עושה עבירה, ואסור אפילו לומר שעוברים בחטא קל, וכמ"ש הגאון חת"ם סופר. הזהיר ומדקדק במעשיו ראוי שלא יגלח כלל ולפחות לא כעין תער, ובפרט כשהוא ת"ח כי ראוי לת"ח להיות משונה במלבושיו ובדיבורו ובכמה ענינים, ובפרט בגילוח כעין תער שהוא גנאי לת"ח ואיכא קצת חילול השם, ויבוא לכך שיחשדוהו שמגלח בתער, ונ"ל שכל הפוסקים המתירים בזה - מודים שהירא שמים ומדקדק במעשיו ראוי שיזהר בזה אם לא במקום אונס והכרח, ומכ"ש ת"ח הלומד תורה כל היום - שאם גם הוא לא יהיה בכלל המדקדקים במעשיו מי יהיה, ובפרט בירושלים, אבל חלילה לומר שעוברין על איסור דאורייתא או דרבנן ושתורתם הולכת לסט"א].

מלמד להועיל: (ב' ס"ד, הרב דוד צבי הופמן, בערך בשנת תרע"ה [1915]) כפי עדות החת"ם סופר לא מצא הנוב"י תשובה מספקת להשואל ודעתו באמת שיש מקום להיות זה... והנה לא כמתנבא העיד החת"ם סופר עדות זאת על הנוב"י כי כל רואה בעין פקחא יראה זאת בעליל מתוך תשובותיו... החת"ם סופר כינה לתשובה זאת כזבי הרא"ש ונראה דעתו שאחד מן האחרונים תלה בוקי סריקי ברבנו הרא"ש... מוכח מתוכה של תשובה הנ"ל שאחד מן הראשונים כתבה... ועתה נחזי אן האיק הדין במסתפר תחלה במספריים ואח"כ נשחת ע"י תער והנה בתשובת בשמים ראש הנ"ל כתב דאם לא יניח כדי לכוף ראשן לעיקרן [שכך השיעור שנזיר לוקה לדעת הרמב"ם - אלמא בפחות מכן חשיב כמגולח] ואח"כ מביא עליו תער אינו עוד איסור שאין זה קרוי פיאה ולא שיער כדמשמעין הסוגיות דנזיר שאין זה גלוח כלל, וכאן נמי לאסור "גילוח" בעי, ופשוט דר"ל אף דיש כאן השחתה מ"מ הא ילפינן מקרא דהשחתה בלא גלוח שרי וכאן אין גלוח משום דמגולח ועומד הוא... הרמב"ם שפסק (נזירות ה' י"א) דנזיר שגילח שערה אחת לוקה ואם הניח ממנו כדי לכוף ראשן לעיקרן אינו לוקה אלמא דזה השיעור הוא מדאורייתא לענין גלוח נזיר... וא"כ ע"כ צ"ל דמדאורייתא לא חשיב גלוח אא"כ

לא נשתייר כדי לכופ ראשן לעיקרן ואם לא נשתייר שיעור כזה חשיב כמגולח לכה"פ לדעת הרמב"ם וא"כ שפיר מייתי הבשמים ראש ראיה משם דאם גלח אח"כ בתער לא הוי גלוח. בהקפה ובהשחתה לא כתב הרמב"ם השיעור דב' שערות ומשמע דבשערה אחת חייב והסמ"ג השיג עלי... לפ"ז היה מקום לומר דגם במקיף השיעור כמו בנזיר דאם הניח כדי לכופ ראשו לעיקרו אינו לוקה... והנה לדעת הרמב"ם מסתמא בהשחתת זקן גם כן הדין הכי דאם גלח בתער ולא שייר כדי לכופ לוקה, והנה לכאורה קשה ע"ז א"כ אמאי אינו לוקה במספריים הא גם כאן אינו משייר כדי לכופ ראשו לעיקרו ומאי שני מספריים מתער? וצ"ל כמ"ש הרנה"ו והכתב והקבלה בביאוריהם על התורה דהא באמת גם התער אינו מעביר השער עם השרש אלא דעכ"פ נקרא השחתה משום דמכלה חלק גדול בבת אחת עיי"ש [איני מבין שהרי פינצטה משחיתה והרי אינה מכלה חלק גדול בבת אחת, והגדרה זו מתאימה רק אם רהיטני הוא מקצוע; ברמב"ן בשם רב האי הגדיר שבמלקט אין בו גילוח כי כל שער ושער מלקטו ועוקרו לעצמו אבל התער משחית לגמרי הוא, ואם אכן זו הגדרת גילוח הרי שהמספריים צ"ל כתער כי הרי יש בהם גילוח], עוד י"ל דכיון דהתער יכול להשחית עד השרש א"כ כיון דהעביר עד שלא נשאר כדי לכופ חייב דהתורה לא הקפידה על תער אלא משום דראוי להשחתה אבל מ"מ כדי לכופ סגי דזה נקרא גלוח ואם נעשה בתער הוי כמו השחתה, שמעינן מכל הנ"ל דעכ"פ להרמב"ם אם גילח בתער עד שלא נשאר כדי לכופ חייב. ומענתה נחזי אן **אם אח"כ חזר וגילח עד השורש אם חזר וחייב עוד הפעם ונראה דיש להביא ראיה (מבכורות ל"ג):**

דפטור דלית לן קרא למגלח אחר מגלח ממילא פטור... במגלח במקום שכבר מגולח ועומד מהיכי תיתי דליחייב כיון דלית לן קרא, א"כ מסתבר דלשיטת הרמב"ם במגולח כבר עד שלא נשאר כדי לכופ וחזר וגילח פטור, ואם הדין כן בגילח בפעם ראשונה בתער למה לא יהא הדין כן בגילח בראשונה במספריים. והשתא נחזי אן לדעת הסמ"ג ודעימיה דהשיעור במקיף בב' שערות וא"כ הוי מקיף בכלל סוגיא דנדה כמ"ש החת"ם סופר ומהשתא יש ללמוד השחתה מהקפה שגם היא בשיעור הנאמר שם בסוגיא דנדה; והנה השיעור דשם כבר נתבאר באר היטב בחת"ם סופר שם ומי יבוא אחרי המלך עפר אני תחת כפות רגלי החת"ם סופר מ"מ תורה היא וללמוד אני צריך, ולא אביא מה שכבר דקדק עליו בעל ערוך לנר על מ"ש דלהרמב"ם אין הטעם דהלכה כדברי כולן להחמיר מספק אלא דכן הוא הללמ"ס יעו"ש דזה קשה, אך מה שקשה לי

יותר הוא מה שרצה לפרש דלרש"י לקרון בצפורן פירושו כשמעביר צפורנו על עיקר השער נאחז השער בין צפורן לבשר... וע"ז קשה לי מה יענה החת"ם סופר למשנה (נגעים ד' א') דשם איתא ב' שערות... ר"ש אומר "כדי לקרון בזוג", ובת"כ איתא... וחכמים אומרים כשיעור ופירושו המפרשים דחכמים סוברים כרבי שמעון, ו"כשיעור" היינו כשיעור האמור בנדה (נ"ב) למר כדאית ליה ולמר כדאית ליה, וא"כ צ"ל דר"ש נקט שיעורא דר"ע רביה **[ניטלות בזוג]** וכמ"ש הגר"א באמת, וא"כ "לקרון" היינו "ליטול", וכמ"ש המפרשים עין רע"ב, ואם הפירוש לאחוז השיער בין עור לבשר כמ"ש החת"ם סופר - האיך נקט ר"ש האי לישנא גבי זוג, ובשלמא על רש"י לא קשה די"ל דהפירוש ברש"י כפשוטו ד"לקרון - לאחוז מעט" דקאמר רש"י היינו לאחוז מעט בשתי צפורניו, ור"ש דקאמר "לקרון בזוג" לאו שיעורא דר"ע ד"לינטל בזוג" נקט אלא שיעורא דזוטר מכולן לשיטת רש"י דהיינו לקרון בצפורן, ו"לקרון בצפורן" ו"לקרון בזוג" חדא הוא, וזוטר מ"לינטל בזוג"... ולפירוש החת"ם סופר בדברי רש"י קשה האיך יפרנס לישנא דרבי שמעון "כדי לקרון בזוג", ע"כ היה נראה לי דרמב"ם ורש"י בהא פליגי דהרמב"ם **מפרש "לקרון בצפורן" היינו לחתוך בצפורן... אבל רש"י לשיטתו דפירש "לקרון" היינו לאחוז מעט וזה הוא שיעור זוטר מנטילת הזוג** דסתם זוג אינו יכול לחתוך אלא א"כ אוחז בחזקה ולזה צריך שיעור גדול מעט, ויוצא לנו מזה דאם יש לו זוג רק דחותך בקל עכ"פ יש לצייר גם לרש"י שחותך בזוג ואינו משייר כדי שיקרון בצפורן וכן משמע מר"י ותוס' בכמה מקומות דבמכות כ"א: פירש"י ת"ל לא תשחית ומספריים אין משחיתין שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער ובנזיר מ'. פירש אלא כעין תער כל המעבירין סמוך לעיקרן ובדף נ"ח: פירש ג"כ כעין תער שגזוז במספריים סמוך לבשר כעין תער ובתוס' נזיר ל"ט: בד"ה כל שהוא פירש כעין תער מעיקרו משרשו לגמרי וכן בתוס' שם מ'. ד"ה ובתער פירשו כעין תער שעוקר השיער ומשחיתו מעיקרו, שמעין מכל הנ"ל דלרש"י **סתם מספריים אין חותכין שיער בצד עיקר ולכן ממעטין מספריים מקרא דלא תשחית, אבל יש מספריים דמעבדין כעין תער ואין משיירין שיעור ואעפ"כ לא אסרה תורה לגלח בהן הזקן דקיי"ל** דבמספריים מותר אפילו כעין תער. השתא נדון במ"ש החת"ם סופר לקמן דממנ"פ אי נימא דשערות הנשארים אחר גילוח הזוג הוי כמאן דליתיה הרי השחית והיינו בתער ולא במספריים כעין תער אלא תער ממש שהרי גילח

והשחית אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ שם שיער עליו והוי גילוח בלי השחתה
א"כ המשחית אחריו חייב עכ"ל, ובבקשת מחילה א"פ אני אומר **דדבריו אינם מובנים לי כלל וכלל חדא דהחליט דאם גילח במספריים עד שלא נשאר שיעור שיעור**
הוא כמו תער ולא כמספריים כעין תער א"כ להסמ"ג דהשיעור הוא ב' שערות וא"כ הוי בכלל המתניתין דנדה כמ"ש החת"ם סופר בעצמו וא"כ צ"ל לחומרא דאם מגלח במספריים עד שלא ישאר כדי לכוף ראשו לעיקרו הרי גילח והשחית דלחומרא שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו ולפ"ז **לשיטת הסמ"ג כמעט רוב ישראל הם בכלל המשחיתים ח"ו כי המנהג פשוט שמגלחין במספריים ואין משיירין כדי לכוף**, וכבר הוכחנו דלרמב"ם הוי השחתה באינו משייר כדי לכוף א"כ זה יהיה אסור גם במספריים וזה הוא נגד מנהגא דכולי עלמא, אלא **ודאי דאע"ג דבתער כה"ג הוי השחתה מ"מ במספריים התירה התורה אע"ג דעביד כעין תער ומשחית כיון דסתם מספריים אינו משחית**, או כמ"ש דהשחתה דתער היינו שמכלה הרבה בבת אחת משא"כ במספריים; ומ"ש החת"ם סופר בסוף דבריו אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ שם שיער עליו והוי גילוח בלי השחתה א"כ המשחית אחריו חייב - זה ג"כ אינו מובן לי דהא המתיר סובר דאה"נ **דבמספריים הוי גילוח בלי השחתה ואעפ"כ המשחית אחריו פטור משום דהוי השחתה בלי גילוח דכיון דמגולח כבר במספריים אין גילוח אחר גילוח...** סוף דבר דברי החת"ם סופר צריכים לי עיון; ונראה ברור **לא מיבעיא אם נשאר אחר המספריים פחות מכדי שיאחזו בצפורן מעט דודאי אין כאן איסור דאורייתא, אלא אפילו אם לא נשאר עד כדי שיכוף ראשו לעיקרו ספיקא רבה הוא ויש לצרפו לס"ס**, והנה בנזיר ל"ט: אמרינן דצריך ז' ימים כדי לגדל לכוף ראשו לעיקרו... ולפ"ז נוכל לומר דביום אחד אינו גדל אפילו כדי נטילת הזוג ולקרוין בצפורן... וא"כ מי שמגלח בכל יום בתער אינו עובר אלא בפעם ראשונה דפעם שנייה אין לו שיעור שיעור לכ"ע, ואם נאמר דאם מגלח בכל יום הוא גדל יותר ויכול לגדל כשיעור עכ"פ יש יכולת לינטל בזוג דק כ"כ עד שלא ישאר שיעור [ואת השארית ליטול בתער], והנסיון מעיד שראיתי הרבה אנשים מגולחים במספריים ואין שום רושם שיעור ניכר בפניהם. אחר שכתבתי זאת ראיתי באור זרוע (א' חליצה תרע"ב ד') שכתב וז"ל... **פירש"י** 'משנקרצת בצפורן לא ממאנת שמא גדולה היא לענין חליצה עד דאיכא שיעורא רבא דכולהו' עכ"ל, מדפירש דלא חלצא עד דאיכא שיעורא רבא דכולהו ופירש נמי דשיעורא רבא דכולהו היינו שתהיה נטילת בזוג הא למדת

אע"ג שהשערות הם כ"כ ארוכים שיכול לכוף ראשן לעיקרן אפ"ה לא חלצה עד שיהיו ארוכים שיהיו ניטלין בזוג, ודלא כספר תרומות שפסק דשיעור שערות כדי לכוף ראשן לעיקרן" עכ"ל האור זרוע... והנך רואה **חד מקמאי ז"ל שגורס בדברי רש"י כמו שהוא לפנינו** **[שניטלות בזוג הוא השיעור הגדול]**, **ופוסק כן**, ונראה שזו היתה ג"כ דעת רבנו ירוחם **[אולי כוונתו לנתיב א' חלק ד' דף ט"ז טור ג' שכתב שיכולה למאן כשינטלו בזוג המספרים או שתכוף ראשן לעיקרן - ואם לשם כוונתו אינני יודע מנין לו שניטלות בזוג הוא שיעור גדול יותר מכדי לכוף ראשן לעיקרן]** - ונראה שהם **[האו"ז ורבינו ירוחם]** היו סוברים שכדי להנטל בזוג היינו לאחוז באצבעות היד ולהנטל בזוג דאז אפשר לינטל אפילו אין הזוג חד כל כך, וזה השיעור גדול מכדי לכוף ראשו לעיקרו, ולפ"ז בלתי ספק אפשר לגזוז במספריים חדים כל כך שלא ישאר אפילו כשיעור הקטן דהיינו לקרוץ בצפורן **[אולי כוונתו שלאחר שביאר שלא"ז ורש"י השיעור הוא לאחוז באצבעות ולהנטל בזוג - הרי שהתברר שטכנית ניתן לגזוז את השער עד פחות משיעור גדול זה באמצעות מספריים חדים, ולאחר מכן יוכל ליטול את השארית בתער]**. ומעתה נבוא לפסק הלכה אם החולה הנ"ל יגלח ע"י נכרי בלי סיוע באופן שתחילה יטול השיער במספריים ואח"כ בתער יש ספק ספיקא גמור להתירא חדא דילמא הלכה כיש מתירין שבנימוקי יוסף ע"י נכרי, או הכה"מ אליבא דרמב"ם דניקף אינו אלא איסורא בעלמא וכמשנה למלך דלהרמב"ם איסורא בעלמא מותר לחולה שאין בו סכנה, ואת"ל דזה הוא איסור לאו דאורייתא דילמא אין כאן איסור משום דכבר מגולח ועומד הוא ואין גילוח אחר גילוח ולפי עדות החת"ם סופר... הנוב"י סבר דבזה האופן אין כאן איסור דאורייתא עד שהתיר מפני זה חשש איסור דרבנן גילוח בחוה"מ ע"י ספר עני, וא"כ גם הנוב"י היה מתיר במקום חולי שאין בו סכנה. ע"כ נלע"ד להסכים עם המורה שנזכר בתחילת ענייניו ובתנאי דיעשה **[בחוה"מ]** ע"י נכרי ויזמין עצמו לספר במספריים ולא יסייע כלום בשעת ההעברה ע"י נענוע הראש וכיוצא בו, וביום השני אם רואה שהשיער עדיין לא צמח כדי לאחוז מעט בצפרניו ואי אפשר לגלח במספריים אפילו בדקה מן הדקה יכול לגלח בתער ע"י נכרי באופן שישב עצמו איזה זמן קודם במקום הגילוח לעשות שם איזה דבר אחר כגון לקרות בספר כדי שלא יהא נראה כמזמן שערותיו לתער, וכל זה כדי לצאת גם אליבא דריטב"א - ובכן יש להתיר כיון דאין כאן שיער כלל רחוק מאד שיהיה אסור, כן נ"ל להלכה ולא למעשה עד שיסכים עמי מו"ר נ"י; ומו"ר הגאון מו"ה

עזריאל הילדסהיימר נ"י אחר כתבו איזה הערות על דברי סיים וזה לשונו ועל דבר עיקר התשובה באמת אין צריך להסכמתי דהאיר הדין מכל הצדדין, ובאשר ישנן תנאים דמסייעין ליה ה"ה בעל בשמים ראש והנוב"י עצמו לפי הנראה מבעל חת"ם סופר - יש להסכים עם המורה אח"כ, ראיתי בשו"ת מהרי"א (המהר"י אסאד א' קי"ט) שאוסר, ומ"מ אני על משמרתי אעמודה [סיכום: מוכח שדעת הנוב"י שבאמת יש מקום להיתר לספר במספריים ואח"כ בתער, וכן דעת בשמים ראש (שמוכח שנכתבה ע"י אחד מן הראשונים) שכתב שאם לא הניח כדי לכוף ראשן לעיקרן (שכך השיעור שזנר לוקה לדעת הרמב"ם - אלמא בפחות מכן חשיב כמגולח) מותר להביא תער שאינו קרוי שער ואינו גילוח - אף שבפועל היתה השחתה וכמגולח ועומד; החת"ם סופר הסיק [לפי הבנת חלק מהפוסקים] שאם גילח במספריים עד שלא נשאר שיעור שיער נחשב כאילו גילח בתער, ועל זאת הקשה שלדעת הרמב"ם צ"ל שהשיעור ללקות על איסור תגלחת הזקן הוא כשלא שייר בשער שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו, וכן לדעת הסמ"ג מתחייבים בגילוח שתי שערות מהזקן וא"כ הוא בכלל שיעורי המשנה בנדה "שתי שערות האמורות..." שמבואר לעיל בעמוד כג שהלכה בזה כשיעור המחמיר, ופשוט שכדי להתיר לגלח בתער יש להשאיר בזקן את השיעור הארוך יותר שהוא בכדי שיוכל לכוף ראשו לעיקרו - וממילא לפי סברת החת"ם סופר קשה מהמנהג הפשוט שרוב ישראל גוזזים זקנם במספריים ואינם משאירים בו שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו, והרי פשוט שאי אפשר לומר שרוב ישראל הם בכלל המשחיתים ח"ו; ולכן צריך לומר שאף שאסור לגלח את הזקן בתער עד כדי שלא ישאר שיעור כדי לכוף ראשו לעיקרו אולם אין איסור לעשות כן במספריים, והסביר שמסתמא אם גילח את הזקן בתער ולא שייר כדי לכוף לוקה אף שלא השחית את השער לגמרי, ואינו דומה למספריים שמוותר לגלח בהן אף שאינו משייר כדי לכוף: א' - השימוש בתער נקרא "השחתה" אף שאינו מעביר את השער עם השרש כי מכלה חלק גדול בבת אחת, ב' - התורה הקפידה על הגילוח בתער כי תער ראוי להשחית - והקפידה אף כשלא נשאר בכדי לכוף כי נקרא "גלוח", אבל לא הקפידה על ההשחתה במספריים; החת"ם סופר פירש שהשיעור לרש"י הוא כשהשער נאחז בין צפורן לבשר, וקשה לדבריו ששיעורם של חכמים לאורך השערות שבנגעים הוא כהמשנה דנדה, וממילא מה שאמר ר"ש "כדי לקרוץ בזוג" מקביל לשיעורו של ר"ע רביה "ניטלות בזוג" - וא"כ "לקרוץ" היינו "ליטול" בזוג, ואי כחת"ם סופר היה לו לנקוט שיעור "נקרצות בצפורן" ולא "בזוג", אלא יש לפרש שלרמב"ם "לקרוץ בצפורן" היינו לחתוך בצפורן, וכוונת רש"י "לקרוץ - לאחוז מעט" היא רק שאחוז את השער בשתי צפרניו והוא פחות מנטילת הזוג כי כדי ליטול במספריים צריך אחיזה בחזקה, ואה"נ שניתן לפחות משיעור זה ע"י חיתוך במספריים דקות, ולרש"י לא אסרו גילוח הזקן במספריים כי סתם מספריים אין חותכין שיער בצד עיקר, והתורה לא אסרה גם לגלח במספריים שמעבירין כעין תער ואינם משיירים כשיעור; החת"ם סופר חלק על הבשמים ראש שהתיר לגלח בתער

את השארית שנותרה לאחר הגזיזה במספריים, וסבר שמאחר ולשארית שנותרה לאחר הגזיזה יש שם שיער ממילא המשחית בתער לאחר הגזיזה במספריים חייב, ויש לפקפק על דבריו מאחר והרמב"ם שפסק שנזיר שגילח שצורה אך השאיר ממנה כדי לכופ ראשה לעיקרה אינו לוקה, הרי סובר שאם לא שייר שיעור כדי לכופ נחשב כמגולח - ולכן מסתבר שאם גילח בתער באיסור ולא השאיר שיעור כדי לכופ ולאחר מכן חזר וגילח בתער עד השורש שיש לפוטרו על הגילוח השני כי אין פסוק שניתן ללמוד ממנו לחייב מגלח אחר מגלח, ולכן מסתבר שכן הוא כאשר בתחילה גילח בהיתר במספריים ולאחר מכן השחית את השארית בתער - לא יוסיף להתחייב על הסיום בתער כי כבר היה נחשב כמגולח, כסברת הבשמים ראש; ולמסקנא אם לאחר הגזיזה במספריים נשאר פחות מכדי שיאחוז בצפורן מעט - בודאי אין איסור תורה על השחתת השארית בתער, ואפילו אם נשאר פחות מכדי שיכופ ראשו לעיקרו הוא ספיקא רבה ויש לצרפו לס"ס ולהתיר לגלח את השארית בתער (**מאחר שמסתבר שביום אחד אינו גדל אפילו כדי נטילת הזוג וקריצה בצפורן - ממילא מי שמגלח בכל יום אינו עובר לאחר היום הראשון**), ומ"מ גם אם השער גדל כשיעור יוכל לנטלו בזוג דק עד שלא ישאר כשיעור ואז לגלחו בתער; לדעת האו"ז (**א' חליצה תרע"ב ד'**) שיעור דניטלות בזוג גדול יותר מכדי לכופ ראשן לעיקרן, וכן הבין ברש"י (**דלא כמל"מ שהגיה את רש"י**), ונראה שזו היתה ג"כ דעת רבנו ירוחם - ונראה שהם היו סוברים שכדי להנטל בזוג היינו לאחוז באצבעות היד ואז להנטל בזוג דאז אפשר לינטל אפילו אין הזוג חד כל כך (**וממילא "ניטלות בזוג" היינו במספריים שאין חדות כל כך**) - וזה השיעור גדול מכדי לכופ ראשו לעיקרו, ולפ"ז בודאי אפשר לגזוז במספריים חדים כל כך שלא ישאר אפילו כשיעור הקטן דהיינו לקרוץ בצפורן (**ואת השארית לגלח בתער**); להלכה יש להתיר כשהחולה נוטל מתחילה השער במספריים (**בחוה"מ - ע"י גוי ללא סיוע הישראלי**) ולאחר מכן אם השיער עדיין לא צמח כדי לאחוז מעט בצפרניו וא"א לגלח במספריים אפילו בדקה מן הדקה - יכול לגלח בתער ע"י נכרי באופן שישב עצמו איזה זמן קודם במקום הגילוח לעשות שם איזה דבר אחר כגון לקרות בספר כדי שלא יהא נראה כמזמן שערותיו לתער: שמא הלכה כמתירים ע"י נכרי ושמא ניקף הוא איסורא בעלמא המותר לחולה, ושמא אין איסור משום דכבר מגולח ועומד הוא ואין גילוח אחר גילוח, וכן היתה דעת הנו"ב לעדות החת"ם סופר, וכן הסכים עמי מו"ר הגאון עזריאל הילדסהיימר (**והמהרי" אסאד א' קי"ט אסר**)] **[תמצית: מהבשמים ראש והנוב"י מוכח שיש מקום להיתר להשחית במספריים ואח"כ בתער; מן הסתם השיעור בהשחתת הזקן הוא כשאין כדי לכופ כבנזיר ומה שאינו לוקה כשהשחית במספריים הוא כי התורה הקפידה דוקא על תער כיון שיכול להשחית עד השרש; אם לאחר המספריים יחזור וישחית בתער - יש לפוטרו דאין ריבוי למגלח אחר מגלח; הוקשו דברי החת"ם סופר שהשיעור לרש"י הוא כשהשער נאחז בין צפורן לבשר שהרי תנן דשיעור שתי שערות לר"ש כדי לקרוץ בזוג ונקט שיעורא דר"ע רביה דניטלות בזוג, וא"כ לקרוץ היינו ליטול בזוג, ואי כחת"ם סופר היה לו**

לנקוט שיעור "נקרצות בצפורן" ולא "בזוג", אלא נ"ל שהרמב"ם מפרש דהיינו לחתוך בצפורן ורש"י פירש דהיינו לאחוז מעט והוא זוטר מנטילת הזוג כי סתם זוג אינו יכול לחתוך אלא א"כ אחוז בחזקה; וא"כ לרש"י סתם מספריים אין חותכין שיער בצד עיקר ולכן ממעטין מספריים מקרא דלא תשחית, אבל יש מספריים דמעבירין כעין תער ואינן משיירין שיעור ואעפ"כ לא אסרה תורה לגלח בהם; הממ"נ של החת"ם סופר דאם השחית במספריים הוי כתער ולא כמספריים כעין תער אינו מובן מאחר והמנהג שמגלחים במספריים ואין משאירים כדי לכוף הרי שלסמ"ג שהשיעור בשתי שערות וממילא בעינן כדי לכוף נמצא שרוב ישראל בכלל המשחיתים - אלא ודאי דאף דבתער הוי השחתה מ"מ במספריים התיירה התורה אע"ג דעביד כעין תער ומשחית כיון דסתם מספריים אינם משחיתים; גם אינו מובן מה שכתב שאם שם שער על הנותר א"כ המשחית אחריו חייב - שהרי אין גילוח אחר גילוח (הקשה באהל יששכר שאף אם נדמה גילוח אחר גילוח לנותק אחר כורת היינו דוקא בגילוח שכבר נתחייב עליו י"ל דאינו חייב עוד הפעם, אבל כאן לדעת החת"ם סופר בגילוח במספריים עדיין לא נתחייב דהא הוי גילוח בלא השחתה - א"כ כשמשחית אח"כ בתער למה לא יתחייב דהרי יש כאן גילוח והשחתה, ואף שכבר גילח פעם אחת הרי זה כמי שמגלח בתער מתחילתו ועד סופו שכל זמן שלא השחית אינו חייב וכשבא לידי השחתה חייב, ולענ"ד כוונת המלמד להועיל פשוטה שאף שעדיין לא השחית כי נשארו עקבי השערות אבל נחשב כמגולח כי אין בשער כשיעור ולכן תו לא שייך לחייבו על גילוח נוסף, וזה בין אם הגילוח הראשון היה בהיתר או באיסור), ואם נשאר אחר המספריים פחות מכדי שיאחוז בצפורן אין איסור תורה על השחתת השארית בתער, ואף אם לא נשאר כדי שיכוף ראשו לעיקרו ספיקא הוא ויש לצרפו לס"ס, וממילא מי שמגלח בכל יום בתער עובר רק בפעם הראשונה; מוכח מהאור דזרע ומרבינו ירוחם ששיעור כדי להנטל בזוג הוא לאחוז באצבעות היד והוא גדול מכדי לכוף ראשו לעיקרו ולפ"ז אפשר לגזור במספריים חדים כל כך שלא ישאר אפילו שיעור לקרוץ בצפורן].

מנחם משיב: (מ"ג, מנחם מנדל קירשבוים, רב בפרנקפורט, תרפ"ט [1929]) מחלוקת רבי אליעזר וחכמים אינה מפני שלדעת ר"א אחשביה מועיל להחשיבו דרך גילוח כי בפועל מגלח בזה ומעונין לגלח כך [לא הבנתי מה היא כן סברת ר"א לדבריו], ומ"מ גם לר"א אין לאסור גילוח במספרים אף שרגילים בכך מאחר וכל שהחמיר במלקט ורהיטני לשיטתו שזו היא דרך גילוח הוא מפני שהם משחיתים, משא"כ מספרים אינן משחיתות, וממילא מותר לגלח בהן אף כשזו הדרך. עוד דן בדברי תה"ד שאם החלק התחתון חדוד - שיש להזהר שלא יניעו, וכתב שכל זאת כשהוא חותך אבל מכונת גילוח שהרשת שלה חדה אינה בכלל זה מאחר וחדידה הוא לצד הסכין ולא לצד העור, כי אם היתה חדה לצד העור הרי שהיתה

פוצעת [במספרים מותר לגלח אף אם זו הדרך, ואף לרבי אליעזר, כי כל שר"א החמיר הוא ברהיטני שלשיטתו נחשב גילוח משא"כ מספרים אינן משחיתות; מ"ש תה"ד שיש להזהר שלא להניע את החלק התחתון כשהוא חדוד - הוא דוקא כשהוא חותך משא"כ רשת חדה של מכונת גילוח איננה חדה לצד העור אלא רק לצד הסכין כדי שלא תפצע].

צור יעקב: (א' ק', הרב אברהם יעקב הלוי הורוויץ אבד"ק פראבונזא, תר"צ [1930]) "ואשר כתב כת"ר איזה מאשינדעל הוי כעין תער, הנה בעניני המספריים האלו איני בקי לצמצם אך בקצרה אומר לו שבנדה במשנה מבואר שלשה שיעורין בשתי שערות האמורות בכל מקום: לרבי ישמעאל הוא כדי לכוף ראשן לעיקרן, ולר"א לקרוץ בצפורן, ולר"ע כדי שיהיה ניטלות בזוג, והלכה כדברי כולן להחמיר אמרינן בשי"ס שם, א"כ צריך לשער אחר העברת המספריים כדי לכוף ראשן לעיקרן ואל"כ לרבי ישמעאל הוי גילוח שיש בו השחתה כיון דפחות משיעור זה לא הוי שער לרבי ישמעאל, ולמ"ש החת"ם סופר ליישב דברי רמב"ם מקושיית המל"מ ס"ל לרמב"ם דהלממ"ס כך הוא להחמיר בכל השיעורין הללו לא מספיקא מחמירין אלא דכן קבלו ההלכה למשה מסיני, א"כ מעיקר הדין כל שלא נשתייר כדי לכוף ראשן לעיקרן הוי גילוח, ואין חילוק בין בתער או במספריים, ע"ש היטב בשו"ת חת"ם סופר; סוף דבר בודאי צריכין יראי ה' להתאמץ לקיים התקנה שהיא לסייג לד"ת שלא יעברו על חמשה לאוין, ועכ"פ לא יקראו [לתורה] רק המשחיתים במספריים וישיירו כנ"ל, אך אם ח"ו יבא למחלוקת לפי ראיית יראי ה' שלא יוכלו לעמוד בפרץ - אז יוכלו לע"ד להתיר, אבל רק לקרות לתורה בעת החיוב לא יותר, וה' יערה עלינו רוח ממרום לשוב אל ה' ותורתו בל יבואו בה פריצים ויחללוהו, וישאל עוד אחד מחכמי הדור, ואם יסכים לזה ג"כ דעתי מצטרף לזה" [תמצית: מאחר והחת"ם סופר כתב שאסור לגזוז הזקן במספריים כשמשאירים פחות מהשיעור - על כן אסור לספר הזקן ולהשאיר פחות מכדי לכוף ראשן לעיקרן (יש לדחות את דבריו שהחת"ם סופר לא סבר שיעור זה אלא שיעור מועט ביותר ויתכן שהמכונות שהיו בזמנם שיירו שיעור זה, וגם יש להוכיח שחומרת החת"ם סופר לא היתה במספריים אלא בתער)].

ערוך לנר: (מכות כ"א, תרצ"א [1931]) אבל רהיטנא משחית ואין דרך לגלח בו - זה קשה לכאורה אם משחית כל כך שחותך השער בצד עיקר למה אין דרך לגלח בו, ועוד אי רהיטני הוא מה דאמרינן שמחליק פני הלוח - איך שייך להשחית בו סמוך לעיקר, ועוד דאמלקט לא פירש ריב"ן כלל למה אינו גלוח, ולכן נלענ"ד דמלקט ורהיטני הם כלים שאוחז בהן השערות ותולשן ומורטן מעיקרן ולכן אין

השחתה גדולה מזו כיון שתולש עיקר השער שלא יצמח עוד, אבל גלוח ליכא ולכן פטור, והיינו דקאמר יכול אם לקטו במלקט ורהיטני ולא קאמר אם חתכו או שחתו כלישנא דקרא - דלקטו הוא אוחז השער אחד אחד ומורטו, וכן כתב הר"ן אפילו לקטו כיון שמעבדין שורש השער מקרי השחתה עכ"ל, גם הערוך הביא בשם הגאון מלקט ידוע הוא וצורתו חתיכת ברזל אורכה כד' או כה' אצבעות ורחבה כחצי אצבע וראשה חד הרבה מניחין אותה על נימת השער והגודל מצד אחד ומורטין ע"ש שכו"ב פירש גם כן על רהיטני... שאותה של ב"ק היא אותה שמחליקה פני הלוח ויש עוד פירוש אחר דומה למלקט ע"ש שנראה מזה דב' גוויי רהטני יש, וא"כ מבואר הסוגיא דלקטו במלקט ורהיטני הוא שתלש השער מעיקרו על ידי כלים הללו, שוב ראיתי כן בפיה"מ לרמב"ם... ומ"מ נלענ"ד דלרבי אליעזר אם תלש ביד גם כן חייב שיש בו השחתה, ולא נקט מלקט ורהיטני אלא דכן דרך המלקטים **[משמע שהבין ש"גילוח" הוא חיתוך, והבין שמה שריב"ן כתב "דרך..."** אינו הגדרה אלא תאור מציאות; קשה לי מה שכתב בסוף שר"א יחייב אף בתלישה - שהרי גם ר"א מצריך גילוח וליכא בתלישה?].

הגרי"ז הלוי: (חידושי נזיר מ') "איזהו גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער, והנה גם תגלחת מצורע ונזיר הוי בתער אך יש חילוק ביניהם דגבי זקן אין כאן דין תער אלא הדין הוא גילוח שיש בו השחתה וההיכי תמצא הוא בתער, אבל במצות תגלחת לאו היינו דין גילוח שיש בו השחתה, אלא דין תער הוא" **[תמצית: מה שחייב על הגילוח בתער הוא מפני שגילח והשחית, ולא מפני שהתורה חייבה דוקא את המגלח בתער, ודלא כבתגלחת מצורע ונזיר; מתחילה עלה על דעתי שהגרי"ז הבין שהתורה אסר כל תשלוכות של גילוח והשחתה באיזה כלי שיהיה, וממילא פשוט שיאסור לגלח במספרים שמשחיתות, אולם אין הדבר מוכרח כי יתכן שכוונתו לומר שרק לגבי תגלחת נזיר יש דין שתעשה בתער משא"כ כדי לעבור על איסור גילוח הזקן אין צורך דוקא בתער אלא ה"ה בכל כלי שפועל כפעולת תער כגון אבן מחודדת, סייפטי רייזור או מכונת גילוח בעלת סכין חדה, וכדו']**.

אגרות חזו"א: (א' קצ"ז) ע"ד הסם, אם אינו סם... גם אינו סם חיים, ומאד קשה עלי הדבר שאינו ממדת הצניעות, ואין זה לבוש ישראל רק למדו מהגויים בגולה, ושוללים בזה קדושה, אבל כשישאירו שערות קצרות - אין קפידא, וזה דרך הישרה, ולכן קשה לי להשיב בדין זה.

(א' קצ"ח) [השאלה היתה בענין מכונת גילוח חשמלית מסויימת] מעולם אין דעתי נוחה מגילוח זקן כעין תער בהיותי מורגל באיסורו בדור הקודם והיה הדבר חמור מאד כמו גילוי ראש בחוצות, והיה הדבר נחשב כשינוי מלבושיהם לבוש הישראלי, ואף שפשטה המחלה גם בין התורניים יחיו - לא נשתנה הדבר בשביל זה, ולכן נפשי סולדת בענין זה; והדרך הישרה שיבור לו האדם הוא לשייר שערות קצרות ניכרות היטב עד שנקרא זקנו מגודל, וילעיגו עליו ולא יחוש מפני המלעיגים, ואז יעיד ששלחנו גדול משלחנו [מסתבר שאילו היה מחשיב את הגילוח במכונה כתער הרי לא היה מתבטא כה בעדינות, ולא היה משווה את איסור הגילוח במכונה רק לגילוי ראש אלא לאכילת נבילה וכדו', אלא שהיה חמור בעיניו גילוח הזקן כי סבר שצורת יהודי היא עם זקן].

קול מבשר: (א' י"ט) קול מבשר [תמצית]: אסר את הגילוח במכונה מאחר והניח שהתחתון הוא החותך. לדעת הנו"ב והברכי יוסף סך נשא אינו בכלל גילוח הזקן, וכן הוא בריטב"א, וקשה לדבריהם דפשיטא ומאי קמ"ל מתניתין לאפוקי סך נשא דהרי קראי כתיבי לשון גילוח, ובתוס' לא כתבו שאינו גילוח אלא שאינו בכלל תער, וע"ז קשה מדוע אמרו רק לאפוקי נשא ולא הזכירו גם לאפוקי מספריים כעין תער או מלקט ורהיטני, ובשלמא גבי מצורע דלא כתיב ביה להדיא תער אבל לגבי לויים דכתיב תער מאי קמ"ל במתניתין לאפוקי סם; לכן נראה לפרש פירוש אחר דלשון המכילתא מעיד שנזיר שחפף באדמה או נתן סימנים בראשו להשיר השער אינו לוקה כי לא עבר על הלאו אלא על העשה שהרי שעריו לא גדל, ובלשון הרמב"ם "העביר על ראשו סם שמשיר את השער והשיר את השער אינו לוקה" רמוז שהשער אינו נושר מיד כמו בתער או מספריים אלא לאחר זמן נשא מאיליו שלא מכח הסם, ולכן אינו לוקה שאינו כעין תער; וזאת כוונת הגמרא שתגלחת נזיר מצורע ולויים מצוה וס"ד שאפילו ע"י סם שמעביר השער, קמ"ל - דבעי תער ממש ואינו יוצא בסם; ועדיין קשה דפשיטא שהרי התורה אמרה דוקא בתער, ואף אי אפשר לתרץ דקמ"ל דשרי במספריים כעין תער שהרי מוכח מהרמב"ם והמכילתא שסם אינו כעין תער; תוס' הקשו מדוע כתבו בגמרא שאינו מועיל למצורע סך נשא הרי שמעינן לה מדמצורע בעי תער - וכוונתם שמכיון שבמצורע לא כתיב תער בהדיא רק לפינן מזקנו שהוא גילוח שיש בו השחתה וא"כ סד"א דסגי בסך נשא דהוה נמי גילוח שיש בו השחתה - קמ"ל דלא מהני סך נשא דתגלחתו מצוה, ומכיון דהוה

מצוה מיוחדת בעיני כולה מכח אדם ולא ע"י סם [וניחא השתא דלא קאמר הגמרא לאפוקי מספריים אלא רק לאפוקי סך נשא]; ומעתה מסולקת השגת הנוב"י והברכ"י על הגאון בית הלל דמסוגיא זו ראייה ברורה שגלוח ע"י סם הוי גלוח שיש בו השחתה גבי פאת זקן ועובר ע"ז כמו בתער, וגם מלשון הגמרא (ב"ק פ"ו) "הכא במאי עסקינן כגון שגילחו... כגון שסכו נשא" ולא קאמר בלשון 'אלא כגון שסכו נשא', ומלשון הרמב"ם (חובל ומזיק ב' ד') "גלחו בסם" מוכח שסיכת נשא מיקרי גילוח; בספר אורח מישור כתב שנזיר שהעביר בסם פטור דהוי רק גרמא, אולם בב"ק מבואר שהמגלח חברו בסם חייב - ש"מ דהוה מעשה ואינו גרמא אף שהסם משיר השער רק לאחר זמן, וממילא הפטור בנזיר הוא כי נזיר חייב רק כשהעביר בתער וסם אינו כעין תער; בריטב"א כתב שגילוח בסם אינו גילוח, ולדעתו יש לפרש שמה שאתו לאפוקי סך נשא מיירי בסם הגורם שהשער לא יחזור ויצמח, והנזיר והמצורע סכו ממנו לפני הזמן וממילא ביטלו המצוה של גילוח, וכן נטה לאסור לגלח בסם הרב פיאמיטא (מובא בספר פחד יצחק אות פ' ערך פאת הזקן), וכן הביא בשו"ת שמש צדקה (יו"ד ס"א) הביא שחמיו היה מצטער כל ימיו על המקילים בהיתר גילוח הזקן ע"י סם דאין לך השחתה גמורה יותר מזה ונסתייע מדברי הבית הלל הנ"ל לאסור, ובשו"ת מכתם לדוד (כ"ח) כתב שלא ימנע לפחות מאיסור דרבנן וקרוב לבוא לידי איסור דאורייתא, וכן בשו"ת מן השמים לרבינו יעקב בעל התוס' (סי' ל"ו), ומאחר ורבים אוסרים לגלח הזקן במספריים כעין תער, וקצתם מחמירים אף בסם, וכן אנו נוהגים - אפילו אם הלכה כמתירים אולם אבותינו קבלו עליהם להחמיר, ואסור עלינו בני פולין, ואין לנו התרה [תמצית: יש לאסור את הגילוח במכונה מאחר והתחתון הוא החותך; לדעת הנו"ב והברכי יוסף סך נשא אינו בכלל גילוח הזקן, וכן הוא בריטב"א, וקשה לדבריהם דמוכח דכל שאמרו הוא רק שאין מקיימים בו מצות תגלחת מצורע דאינו תער או כי משיר את השער רק לאחר זמן או כי הוה מצוה מיוחדת במצורע ובעיני כולה מכח אדם ולא ע"י סם או כי מיירי בסם הגורם שהשער לא יחזור ויצמח, והנזיר והמצורע סכו ממנו לפני הזמן וממילא ביטלו המצוה של גילוח, אולם לגבי איסור גילוח הזקן אכתי לאסר לגלח בסם דיש להוכיח שסך נשא הוא מעשה, ושהוא מעשה גילוח, וכן אסרו בכמה שו"ת, ומאחר ורבים אוסרים לגלח הזקן במספריים כעין תער, וקצתם מחמירים אף בסם, וכן אנו נוהגים - אפילו אם הלכה כמתירים אולם אבותינו קבלו עליהם להחמיר, ואסור עלינו בני פולין, ואין לנו התרה].

הר צבי: (יו"ד קמ"ג) מכונת גילוח חדשה מקרוב באה מאמריקה שעצם הגילוח לא נעשה בכח אדם אלא שהחשמל **מנדנד את סכין הגילוח** שבתוך המכונה והאדם אינו אלא מוליך ומביא את המכונה על גבי השער ובדרך הילוכה מגלחת היא בכח החשמל... לענין גילוח הזקן יש לדון דמכיון **דעצם הסכין אינו פוגע ולא נוגע בבשר** מפני שיש הפסק דק ביניהם א"כ אין דינו אלא כמספריים כעין תער שאינו עובר בל"ת דגילוח הזקן... יש כאן מקום עיון דמכיון דגילוח זה הוא לא בכח האדם אלא בכח החשמל יש לדון דכלפי המגלח אין זה אלא גרמא ולא יתחייב משום לאו דלא תקיפו כשהוא נעשה שלא בידים ממש... וכעין זה בחורש בבהמה בשבת שאעפ"י דעיקר החרישה היא בכח הבהמה והיא רק מנוהגת ע"י האדם מ"מ חייב האדם משום חורש מפני שהוא מנהיגה ומכוונה לתלמיה ומסייע בגוף המלאכה חשיב הוא לעושה המלאכה ונסקל על זה משא"כ הנחת השאור ומתחמץ שמניח השאור ומסתלק תיכף ופעולת החימוץ נעשית לגמרי ממילא, ולכן במכונת גילוח אין לצדד שיהא בזה דין גרמא ובודאי המקיף את חבירו במכונת גילוח דין מקיף יש לו ולוקה ע"ז והמקיף את עצמו יעבור בשתים מצד מקיף וגם ניקף ביחד... משמע להדיא דע"י סם לא חשיב כעושה בידים, והרי זה מעין סברת השאלת יעב"ץ דמה שנעשה בהנחה בעלמא לאו כמאן דעביד בידים ממש הוא, וא"כ במקיף ע"י סם נמי לא יתחייב משום ל"ת דלא תקיפו וכמ"ש רש"י דמה שנעשה ע"י סם חשיב כאילו נעשה מאליו. (מכתב הרב פראנק, מובא בחלקת יעקב לקמן, תש"י [1950]) מה שנדפס בשמי לאסור מכונה חשמל אינו נכון, רק השבתי לשואלים אותי על זה דהיכי שהמתגלחים יצאו נקיים באופן שהבשר נעשה חלק לגמרי שלא נשאר עליהם שום רושם - דגילוח כזה דין תער יש לו, כמו שכתב הרמ"א בגילוח במספריים שמותר בפשיטות: 'ומכל מקום נזהרים כשמסתפרים במספריים שיעשה הגילוח בחלק העליון מן המספריים וכו' ופן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער', ולפי זה במכונה שהנסיון הורה שמגלח למשעי י"ל דהיינו תער, ולכן אני אומר לכל שואל שיזהר שלא להדק המכונה להבשר דמתוך ההידוק יבא לידי גילוח ממש, אבל כשאינו מהדק כ"כ אז אינו בגדר פס"ר שיבא לידי גילוח ושריא **[תמצית: סכין הגילוח נד במכונה, ומותר להתגלח בה אם אינו נוגע בבשר מפני ההפסק הדק, ואם נוגע - אסור כדינו של הר"ש מקוצי, ויש להתיר אם אינו מהדקה לבשר שאז אינו פסיק רישא (הרב הבין שהמכונה נחשבת כסכין, ולכן הוצרך להגיע לכך שלא תהיה השחתה); הגרשז"א**

זצ"ל ערער על ההכרעה שהרי זהו פ"ר דניחא ליה, ובמאמרו של הרב ישראל רוזן כתב שלדעתו דברי ההר צבי בנויים על כך שחומרת הרמ"א בשם תה"ד מפני הזזת הזוג התחתון נאמרו רק בנוסח של מדת חסידות "יש נזהרין... והנה קשה מאד להיות נזהר בדבר זה אמנם נראה דנכון ליהרר שלא יספר פאת הזקן במספריים שהוא חדוד מאד..." וכלפי חומרא זו הסתפק ההר צבי שלא יהדוק את המכונה לפנים, ובספר מכונת גילוח בהלכה הוסיף שמשמעות כמה שות"ם שמעיקר הדין מותר להניד זוג התחתון אף שהוא משחית כיון שנחשב מספריים כעין תער (היו שהוציאו מדבריו שההיתר מפני שנשארת שארית שער, ולכן האידנא אסור, ולענ"ד הנקודה בדבריו היא שמקום החיתוך אינו נעשה על העור אלא מעל הרשת המפסיקה, וזו המציאות גם במכונות שלנו; ברור שלבדיקה האם המכונה מסירה טוש מהיד אינה רלוונטית, כי אף שהטוש מוסר מחמת נגיעת הסכינים בעור, אולם החיתוך עצמו נעשה מעל הפסק).

חלקת יעקב: (או"ח ק"ג ב') ועל שאלתו בענין גילוח במכונה עלעקטרית והביא דברי חת"ם סופר סימן קנ"ד באמצע התשובה שכתב וז"ל שהרי תער לא כתיב בתורה אלא לא תשחית, ורז"ל אמרו אין גילוח בתער... חזינן דהיכא דלא נשאר שיעור שער אחר גילוח אפילו על ידי מספריים חייב בבל תשחית - הנה בירחון הפרדס סיון תשי"ב ס' ס"ז, ראיתי שרב אחד מביא בשם הגאון הרב צבי פסח פרנק האב"ד בירושלים לאסור גילוח חשמלית, והרב הנ"ל מפלפל שם להיתר - וכתבתי תיכף לידידי הרב הגאון הנ"ל לירושלים, וקבלתי ממנו תיכף תשובה וז"ל "מה שנדפס בשמי לאסור מכונה חשמל אינו נכון, רק השבתי להשוואלים אותי על זה דהיכי שהמתגלחים יצאו נקיים באופן שהבשר נעשה חלק לגמרי שלא נשאר עליהם שום רושם - דגילוח כזה דין תער יש לו, כמו שכתב הרמ"א בגילוח במספריים שמותר בפשיטות 'ומכל מקום נזהרים כשמסתפרים במספריים שיעשה הגילוח בחלק העליון מן המספריים וכו' ופן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער', ולפי זה במכונה שהנסיון הורה שמגלח למשעי י"ל דהיינו תער, ולכן אני אומר לכל שואל, שיזהר שלא להדק המכונה להבשר דמתוך ההידוק יבא לידי גילוח ממש, אבל כשאינו מהדק כ"כ אז אינו בגדר פס"ר שיבא לידי גילוח ושריא", עכ"ל לידידי הרב הגאון הנ"ל - ודי בתשובה זו.

(י"ד פ"ט, תרצ"ט [1939])... מחוץ למדינות פולין באשכנז והונגריה אף החרדים מסירין זקנם, והמדרגות כך הן המובחר מספריים שלא כעין תער, ואחר כך מדרגת סם עם עצם חד והוא יותר טוב ממספריים כעין תער מחמת חומרת

התה"ד [וכן הוא בפחד יצחק אות פאות הזקן ותפא"י פ"ג משנה ה' דמכות] [לא זכיתי להבין מדוע כתב שהסרת הזקן בסם עם עצם חד עדיפה ממספריים כעין תער - כי אף שחשש בגילוח במספריים כעין תער לחומרת התה"ד (לפי הבנתו שכוונת תה"ד שלכתחילה יש להחמיר שלא לגלח במספריים כעין תער, ואילו בהערה י התבאר שכוונת תה"ד רק להסרתו בזוג חדוד מאד) אולם בהסרת השער בעצם חד לכאורה ממש נכשל בתער, וגם בתפא"י כתוב שלא לגלח בסם עם עצם חד], ואחר כך מספריים כעין תער או מכונה כעין תער, ומכונה עלעקטריית הגרוע שבכולם, והרבה חרדים מתירין גם בזה עפ"י הוראות רבנים שמחוץ לפולניה שהתירו אבל יש גם מפקפקין בזה, ובמדינתכם צריכים אתם להתייעץ עם הרבנים הגדולים העומדים בראש האגודה ומגינים עליהם וכאשר יגזרו כן יקום.

(יו"ד צ') והנה מכונה שהעולם ואף החרדים נוהגין היתר עשויה באופן זה את הסכין מכסה רשת דק והוא נח, רק הסכין שעל הרשת נע וע"י שהשער נכנס בתוך הרשת והסכין עובר על גביו נעשה הגילוח באופן דהוי ממש כמו מספריים כעין תער שהגילוח נעשה רק בחלק העליון ועדיף עוד יותר שאין לחשוש פן יעשה הכל עם חלק התחתון שמטעם זה מבואר ברמ"א קפ"א סע"י (מתה"ד סימן רצ"ה) שצריכין להיזהר דבמכונה שהרשת תחת הסכין אי אפשר להתגלח רק באופן שחלק העליון שמעל הרשת הוא העושה הגילוח וזה ההיתר שהעולם וגם החרדים נוהגין כן; אכן שפיר העיר כת"ה שיש חשש שמא יתמלאו נקבי הרשת עם העור של פאת הזקן באופן שהסכין שמעל הרשת יחתוך השערות שעל העור בלי שום הפסק בינו להעור וזה הערה נכונה ובפרט לפי המבואר בב"י סי' קפ"א שם בשם הסמ"ג ונמו"י ואבי העזרי והוא מתוספתא דעל כל פאה חייב בשתי שערות א"כ קרוב לבא לזה שיחתוך עכ"פ שתי שערות מעל העור בלי שום הפסק, אכן כיון שאין מתכוין לזה לא גרע מהאי דנזיר חופף ומפספס וכו' בנזיר מ"ב א' דפסקין דמותר מטעם שאין מתכוין וכברמב"ם הל' נזירות פ"ה הל' י"ד, אכן מאידך גיסא נמי לא עדיף מהאי דתה"ד ברמ"א סימן קפ"א דיש ליזהר במספריים שמא יעשה הכל בחלק התחתון דשם נמי אינו מתכוין וגם אינו פס"ר. והנה כת"ה מביא בשם הגה' "הר צבי" על הטור הנדפס מחדש מהגאון הרב צבי פסח פרנק שכתב דכיון דעצם הסכין אינו פוגע ואינו נוגע בהשר מפני שיש הפסק דק ביניהם לא הוי רק כעין תער, והנה יש בידי מכתב מגאון הנ"ל ז"ל מיום י"ח תמוז תשי"ב שהיה לנו אז חליפת מכתבים וכתב לי וז"ל בזמן האחרון הובא לפני מכונות גילוח משוכללים וראיתי שיש ביניהם שהמתגלחים יצאו

נקיים באופן שהבשר חלק לגמרי שלא נשאר עליהם שום רושם של שער - השבתי להשואלים כי גילוח כזה דין תער יש לו וכמו שכתב הרמ"א סימן קפ"א סעי' י' בגילוח של מספריים דמותר בפשיטות וז"ל הרמ"א ומ"מ נזהרים כשמסתפרים במספריים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספריים וכו' פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי תער, ולפי זה במכונה שהנסיון הורה שמגלח למשעי י"ל דהיינו תער ולכן אני אומר לכל שואל שיזהר שלא להדק המכונה להבשר דמתוך ההידוק יבא לידי גילוח ממש אבל כשאינו מהדק כ"כ אז אינו בגדר פסי"ר שיבא לידי גילוח ושריא עכ"ל המכתב, ולא נתבאר במכתבו בפרטות הדמיון שמדמה להיזהר במגלח למשעי להאי דתה"ד דלכאורה יש לחלק דבשם יש החשש כמבואר פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי ממש כתער אבל במכונה שיש הפסק זה הרשת בין העור להסכין אין חשש זה - אבל להאמור שפיר יש לדמות דכיון שהנסיון הורה שמגלח למשעי זאת אומרת מפני שהידק היטב הדק המכונה על העור נקבי הרשת נתמלאו מהעור והסכין חתך השערות מעל העור בלי שום הפסק, ושפיר הזהיר לכל שואל שלא להדק המכונה להבשר דמתוך ההידוק יבא לידי גילוח ממש. והנה לפע"ד אף כשנקבי הרשת הם קטנים למאד שלראות העין אי"א שהעור יכנס לתוך נקבים דקים כאלו ובפרט אם בשעה שהוא מעביר המכונה על העור הוא מותח היטב להעור החוש מעיד שאי אפשר שהעור נדחק להנקבים ונפל החשש שהסכין פגע או נגע להעור עצמו בלי הפסק של הרשת - עכ"ז אי חזינו שהמתגלח יצא נקי לגמרי בלי שום רושם של שער יש חשש גדול שזה מקרי גילוח ואסור. דהנה בנדה נ"ב ב' במתני' מחלוקת התנאים בשתי שערות האמורות בפרה ובנגעים וכל מקום ג' דעות שם כדי לכופ ראשן לעיקרן זה שיעור היותר גדול או כדי לקרוץ בציפורן או כדי שיהיו נטלות בזוג, ובגמרא שם הלכה כדברי כולן להחמיר, ודעת הרמב"ם בפ"ב מאישות הל' ט"ז ופרק ב' מטומאת צרעת ופ"א מפרה אדומה דשיעור נטלות בזוג הוא היותר קטן שבכולן, אכן דעת רש"י ורוב המפרשים דכדי לקרוץ בציפורן הוא היותר קטן שבכולן עי' רש"ל שם, והחת"ם סופר סי' קנ"ד או"ח ביאר בארוכה בהא דהמל"מ פ"ב מאישות תמה איך נחלקו גדולי עולם רש"י ורמב"ם במציאות אי קריצת ציפורן גדול או נטילת זוג והתווי"ט בנדה כתב מסברא דנטילת זוג היא בציר דיותר יכול לאמן ידיו ע"י כלי לתפוס השערות ממה שיתפוס בציפורן - והאריך שם לפרש דלא פליגי במציאות אלא בפירוש

לשון קריצה דרש"י לא ס"ל דלאחוז בין שתי ציפורניו כהרמב"ם שמפני זה כתב התויו"ט דיותר ניקל לאחוז בין שתי שפתי הזוג משני ציפורניו דלא כן הוא דאם כן הו"ל למימר לקרוץ בציפורניו לשון רבים אבל לקרוץ בציפורן משמע אחיזה בציפורן אחד פירוש כשמעביר ציפורנו על עיקר השער נאחז ונסבך הצפורן בו והשער נאחז בין ציפורן לבשר והוא ממש כעין הרגשת פגמת סכין ופגימת מזבח אלא ששם נאמר חגירת ציפורן מפני שהציפורן נכנס לתוך הפגם והפגימה חוגרתו וכבראשונים בחולין פרק א' והכא בהיפך הוא שהשער נחגר בין ציפורן לבשר וקריצה הוא כמו קריצת עין ושפתים שאינה אלא נוגעת זה בזה ואין כאן פלוגתא במציאות אלא בפ' המשנה וכבר העיד המל"מ פרק ב' מאישות בסוף דבריו דכל הפוסקים סוברים כרש"י דקריצת ציפורן שיעורא זוטא והיינו הרגשת הציפורן כפגימת הסכין של שחיטה עכ"ל החת"ם סופר [\[ראה במלמד להועיל שחלק על החת"ם סופר\]](#). קיצור הדברים דלרש"י וסייעתיה השיעור כדי לקרוץ בציפורן הוא היותר קטן בכדי שירגיש בציפורן השער וזה יותר קטן מכדי שיהא ניטלות בזוג מספריים והנה לפי הפסק מגמרא ומפוסקים יש לן היתר במספריים אפילו כעין תער דזה לא נקרא השחתה וכלשון רש"י במכות כ"א וז"ל ומספריים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער עכ"ל, כלומר כיון דעדיין לאחר נטילת הזוג של מספריים נשארו עוד כדי חגירת ציפורן שאנו מחמירים בשבילה לענין מיאון וכדומה דמקרי שער לא שייך לומר דהרי היא כאלו אינה ומשום הכי מותר, אבל כשהמתגלח יוצא נקי לגמרי בלי שום שער ואף חגירת ציפורן - אין שם זה בעצמו מקרי השחתה וכלשון החת"ם סופר שם בד"ה ואמנם דהרי תער לא כתיב בתורה אלא לא תשחית וחז"ל אמרו אין גילוח שיש בו השחתה אלא בתער ולא במספריים וכו' עכ"ל, אם כן בשלמא כשנשאר עוד עכ"פ שיעור הזוטא זה חגירת הציפורן לא שייך לומר דהנשאר כאילו אינו וממילא לא נקרא השחתה אבל כשלא נשאר אף שיעור הזוטא שבכולם - זה בעצמו מיקרי השחתה... ממילא לרש"י וסייעתיה דחגירת ציפורן הוא הקטן שבכולן ואף כשאינו ניטל במספריים עדיין שם שער עליו שהרי מחמירים בשבילה, ומשה"כ לא שייך לומר כאילו אינה וממילא לא מקרי השחתה, אבל כשלא נשאר אף חגירת ציפורן דשפיר שייך לומר כאילו אינה על הנשאר - ממילא זה נקרא השחתה, בשלמא לדעת הרמב"ם אין לנו עוד דרגא מנטילת זוג ולמטה וכשיש לן היתר במספריים - אף שלענין פרה אדומה מבואר ברמב"ם הנ"ל שכל שערה

שאינה ניטלת בזוג הרי היא כאלו אינה - אפ"ה לענין השחתת פאת זקן אמרו חז"ל דלא מקרי השחתה וממילא אין חילוק גם כשאינו חוגרת בציפורן כיון דעושה במספריים, אבל לרש"י וסייעתיה וכן"ל שהם רוב הפוסקים שיש עוד דרגא למטה מנטילת הזוג זה חגירת ציפורן אם כן כשחז"ל התירו לנו על ידי מספריים לא נשמע מזה היתר אף כשאינו חוגרת בציפורן. נמצינו למדין במגלח למשעי באופן שהבשר חלק לגמרי בלי חגירת ציפורן יש לנו שני חששות - א' - שמא נדחק הבשר לתוך הנקבים של הרשת והסכין חתך השערות מעל העור בלי שום הפסק של הרשת ואף רק שני שערות כבר אסור, ב' - אף באופן שאי אפשר שהעור יהיה נדחק לתוך נקבי הרשת כשאין שם אף חגירת ציפורן יש חשש דזה בעצמו כבר מקרי השחתה לדעת רש"י וסייעתיה והם רוב הפוסקים. הלכה למעשה החרדים בפה נוהגין היתר במכונות "רעמיגטאן" "שיק", והעיקר לדקדק שהרשת תהיה מתחת לסכין ונקבי הרשת גם כן יהיו קטנים למאד שאמרו לי שאף מפירמות האלו יש מכונות שונות בנקבים קטנים, גם לדקדק למתוח העור של הבשר בשעת הקפה דבאופן זה החוש מעיד שהעור אינו נדחק להנקבים וכנפסק מהגאון הרב פסח פרנק ז"ל שלא להדק היטב הדק על הבשר שלא יבא לידי גילוח ממש **[תמצית: המובחר מספריים שלא כעין תער, ואח"כ מדריגת סם עם עצם חד, אח"כ מספריים כעין תער (נוסף בזה חשש שחותך עם הזוג התחתון) או מכונה כעין תער, ומכונה חשמלית הגרועה שבכולם - והרבה חרדים מתירין גם בזה; לגבי החשש שהעור ידחק בנקבי הרשת והסכין יחתוך בצמוד לו - הרי אינו מתכוין ודומה לנזיר חופף ומפספס אולם מאידך גיסא בתה"ד חשש במספריים שמא יחתוך בזוג התחתון אף שנמי אינו מתכוין; בהגהת הר צבי חשש שכשלא נשאר רושם שער נחשב כתער ולכן התיר רק כשאינו מהדק המכונה לבשר, ולענ"ד אם המתגלח יצא ללא רושם שער יש חשש גדול שמקרי גילוח שהרי לרש"י רוב המפרשים שיעור כדי לקרוץ בציפורן הוא הקטן וביאר החת"ס סופר שכוונתו להרגשת הציפורן - ואם נשאר עכ"פ שיעור קטן זה אינו שייך לומר שלא נשאר שער, וממילא לא היתה כאן השחתה אבל אם גם זה לא נשאר - הרי כאן השחתה (רק לרמב"ם אין אין דרגה פחות מנטילת זוג וממילא כשהתירו במספריים אינה נחשבת השחתה אף אם אינה חוגרת בצפורן), ונמצא שכשמגלח למשעי יש לחוש שהבשר נדחק דרך הרשת והסכין חתך השערות מעל העור ללא הפסק הרשת ואף כשאין אפשר שהעור נדחק לרשת - אם אין חגירת צפורן יש לחוש שזו מיקרי השחתה; למעשה החרדים פה נוהגין היתר במכונות "רעמיגטאן" ו"שיק", והעיקר**

לדקדק שהרשת תהיה מתחת לסכין וגם נקבי הרשת יהיו קטנים מאד, וגם לדקדק למתוח העור שאז אינו נדחק לנקבים].

אגרות משה: (י"ד ב' ס"א) "ומה שהקשה כתר"ה מהא שנתפשט היתר גלוח הזקן במספרים וגם בדורות הראשונים היו נוהגין היתר, דלא כסברת הצ"צ החדש לאסור מטעם תיקוני נשים, ואם האיסור הוא שלא יהא מקושט כנשים היה לן לאסור, אלא ש"מ דהאיסור הוא שלא יעשה כמעשה שעושות הנשים לקשט - שזה אין עושות, לכן מותר; הנכון לע"ד במה שליכא איסור דקשט נשים בתספורת הזקן - דהאיסור נאמר בדברים שעושות הנשים לקשט וליפות את גופן כמו בגדים שמפורש בקרא **לֹא יִלְבֹּשׁ גִּבֹּר שְׁמֶלֶת אִשָּׁה**, וילפינן מזה כל עניני קשטים אף אלו שעושות בגוף עצמו כמו העברת שער בית השחי ובית הערוה - שישנן גם בגוף הנשים ומסירות אותן ליפות גופן, אבל שער הזקן שנבראו הנשים כן **[ללא זקן]**, ולא מצד תיקון יופי הן בלא שערות בזקן **[כלומר - מה שאין להן זקן]** הוא לא מפני שהסירו אותו לתיקוני יופיין אלא מפני שאינו גודל להן זקן, לא שייך למילף מאיסור לבישת שמלת אשה - שהם דברים אחרים שמקשטות הגוף בהם... ונמצא אדרבה שמסברת הצ"צ ראה לדברי שהאיסור ע"מ שיוצא מזה שהוא מקושט כנשים, דאל"כ לא היה מקום כלל לאסור תספורת הזקן, ומיניה נשמע לכו"ע דמה שחולקין עליו הוא מטעם דבארתי דלא נחשב מתיקוני הנשים מה שנבראו כן; וגם בלי זה הא אי אפשר לעשות בתספורת ממש כנשים שלא היו שערות אצלן כלל, ולא דמי לשער בית השחי ובית הערוה שגם אצלן יש שערות והן מעבירות אותן" **[תמצית: אין איסור לא ילבש בגילוח הזקן, כי כל שנכלל בכלל לא יִלְבֹּשׁ גִּבֹּר שְׁמֶלֶת אִשָּׁה]** הוא רק דברים שהנשים עושות, אולם אינן מעבירות את הזקן כי אין להן זקן; ועוד, אי אפשר לספר את הזקן כך שיראה ממש כנשים שכלל לא היו להן שערות].

(אה"ע ב' י"ב) טעם זה הוא גם על מה שלא אסרו לגלח במספריים כעין תער ובסם שנמי כיון שידוע שאפשר לגלח כעין תער בדבר המותר לא יחשדוהו, ואף שנתפרץ בעוה"ר שהרבה מגלחין בתער מ"מ אין לאסור עתה מה שלא אסרו מתחלה, וגם להמכירין אותו לא יהיה שום חשד כיון שהוא בחזקת כשרות, ולהאין מכירין לא יצא מזה שום קלקול בזה שיחשבו עליו שגם הוא מהעבריינים יותר ממה שנמצאים שאר העבריינים **[תמצית: אין לאסור לגלח במספריים כעין תער ובסם ואין לחוש שיחשדוהו שמגלח בתער כיון שידוע שאפשר לגלח כעין תער בדבר המותר]**.

בחוברת סם חיים הביא מכתב מבנו של האג"מ שאביו התיר את השימוש במכונות הגילוח רק בשני תנאים: כשאינו דרך גילוח כגון בזמן שהנכרים מתגלחים בתער והשתמשו במכונות הגילוח רק במקרים שאינם שכיחים, וגם כשכח להב הסכינים אינו כל כך חד שיוכל לחתוך שערה בסכין אחד בפני עצמו אלא רק כשהם שנים זה לעומת זה [אם שמועה זו נכונה הרי שלא ירדתי לסוף דעתי, שהרי מוכח מכאן שהבין שיש כאן השחתה כי ללא השחתה היה מתיר גם כשהלהב חד שאז הוא גילוח ללא השחתה, ואם כן הרי שהצריך שלא יהיה "גילוח" וחשש לשני הפירושים: חשש לריב"ן ש"גילוח" הוא "דרך לגלח בהן" וממילא הצריך שלא יהיה דרך הנכרים לגלח במכונות, וחשש לשיטת שאר הראשונים ש"גילוח" היינו חיתוך בסכין, ואינו מובן מדוע הרכיב את שתי השיטות שהרי הריב"ן יתיר לגלח במקצוע אף שמשחית כתער מאחר ואינו דרך גילוח, ושאר הראשונים התירו במספריים אף כשהדרך לגלח בהם, ומסתבר שאביו התיר באחד משני התנאים ולא הצריך את שניהם, וממילא יש להתיר לשיטתו גם במכונות האידנא שדרך הנכרים לגלח בהן - אם הסכין אינו חותך בפני עצמו אלא רק בשילוב הרשת; שו"ר במאמר באנגלית "Electric Shavers in Halacha" שבין היתר הביאו מבניו של האג"מ שני פירושים לסוגיא זו, הרב דוד והרב ראובן פינשטיין אמרו שאביו פירש שחז"ל הבינו שהתורה אסרה גילוח בכלי מסוים, וחז"ל ביררו שכלי זה הוא תער, והרב ראובן פינשטיין הביא עוד פירוש בשם אביו שהתורה אסרה גילוח רק בכלי שהוא הנפוץ ביותר לגילוח הדוק, בתקופות שזהו תער - אזי שאר המכשירים מותרים, ובתקופות שמכונה היא הכלי הנפוץ ביותר - אזי תער מותר (פירוש זה תמוה בעיני מו"ר שליט"א, ולענ"ד יש לדחותו שהרי מבואר בגמרא שלרבי אליעזר סבובר שגם מלקט ורהיטני הם גילוח שיש בו השחתה - יש לאוסרם לגילוח הזקן בנוסף לתער, וממילא פשוט שהדבר אינו תלוי בכלי שהוא הרגיל ביותר, ולא מסתבר שזו נקודת המחלוקת עם חכמים כי אז היה צ"ל שחכמים מודים שהדרך להשתמש ברהיטני אלא שאינו בעדיפות העליונה וזה הרי אינו מציאותי שיהיו רגילים להתגלח במקצוע של נגרים)].

דברי יציב: (יו"ד ס"א, תשכ"ז [1967]) משנה מפורשת במכות דף כ'. והמשחית פאת זקנו וכו' ואינו חייב עד שיטלנו בתער עיי"ש והלכה מפורשת ברמב"ם (הל' עכו"ם י"ב ז') ואינו חייב עד שיגלחנו בתער שנאמר ולא תשחית את פאת זקנך גילוח שיש בו השחתה לפיכך אם גלח זקנו במספריים פטור ובכס"מ שם ולא דוקא דלכתחלה נמי שרי עיי"ש, וכן הוא לו בשו"ע יור"ד קפ"א י' אבל במספריים מותר אפילו כעין תער וכ"כ הריטב"א במכות (כ"א ד"ה ת"ר ופאת) והכלבו בסו"ס צ"ז, והחיד"א בחיים שאל ח"א סי' נ"ב האריך בזה להחזיק במ"ש הב"י שם בסו"ס

קפ"א בשיטת הרמב"ם הנ"ל ודלא כמ"ש במעשה רוקח על המשניות דפטור אבל אסור עיי"ש [העיקר שמותר במספריים כעין תער ולא רק פטור].

ובחתם סופר אור"ח סי' קנ"ד (סוד"ה כעין) כתב דכיון דלשיטת הסמ"ג שיעור תער בב' שערות א"כ הוא בכלל המשנה (נדה נ"ב) ב' שערות שאמרו וכו' עיי"ש ולא זכיתי להבין ד"ק שהאי תוספתא שהביא הסמ"ג (והוא במכות ד' י' ש תולש ב' שערות וכו') רק בהקפת הראש מיירי וכמ"ש שם ומשום מקיף אבל בזקן לא נאמר שיעור זה והסמ"ג עצמו לא הביאו שם בל"ת נ"ח בזקן רק בהקפה ועיין ב"י שם מ"ש מהסמ"ק והחטאים מניחים חוט השער ועיקר פרקי הפאות לא נודע מקומם והנם בנים משחיתים בעיקר הפאה עיי"ש - משמע דמשום שיעור לא, ושיעורא דמשנה דנדה לא לפאת הזקן איתמר דבעינן השחתה ואם נשאר משהו לא הוי השחתה וכמ"ש בנב"י מהדו"ת יו"ד סי' פ' וגם השואל שם דלא הוזכר שיעור לגבי זקן [מ"ש החת"ם סופר שלסמ"ג שיעור תער הוא ב' שערות אינו מובן שהרי הסמ"ג מיירי רק בהקפת הראש אבל בזקן בעינן השחתה ולא הוזכר שיעור ואם נשאר משהו אינו השחתה, כדכתב בנב"י].

אמנם התוס' בנזיר מ"ב ד"ה אמר מר כתבו מיהו פאת הזקן אמר סוף פרק המצניע ומלא פי הזוג מיחייב עיי"ש, ובאמת שהחת"ם סופר (ביו"ד סי' קל"ט בסוף התשובה, בד"ה וצל"ע) מסתמך על דברי התוס' דבזקנו חייב בב' שערות עיי"ש ולשיטתו כתב באור"ח סי' קנ"ד שהוא בכלל המשנה ומ"מ צ"ע מ"ש לגבי זקן מהסמ"ג שקאי על הקפת הראש וכו"ל; ובאורח מישור בנזיר שם תמה על התוס' דשם לענין שבת וקרחה ולא לפאת הזקן, והביא התוספתא שהובאה גם בנמוק"י סוף מכות דבשתי שערות חייב גבי שבת ופאה ותולש סימני טומאה עיי"ש אך בתוספתא שלפנינו מוזכר רק משום מקיף ולא בפאות הזקן, וראיתי בקרן אורה בנזיר דף מ' ע"ב (בד"ה ודרך אגב) שעורר בזה שהרמב"ם לא הביא שיעור בזקן עיי"ש, ושם בדף מ"ב (בד"ה זאת אומרת) הביא מהשטמ"ק שם (דף מ"א סוף ע"ב) דלענין פאת הזקן קאמר הכי דברוב הפאה נמי חייב והעיר מהתוספתא הנ"ל וכתב דנראה דה"ה לפאת הזקן וגם עורר שוב דהרמב"ם לא נקט שום שיעור בזקן עיי"ש; ובפשטות להסמ"ג הנ"ל שהביא התוספתא על הקפת הראש ולא על השחתת זקן א"כ לא קאי עליה שיעורי המשנה דנדה שרק לב' שערות האמורות בכל מקום קאי ובפרט להרמב"ם דלא נקט כלל הך שיעורא דב' שערות גם בהקפה, ועכ"פ בזקן דבעינן השחתה יש מקום לומר דאפילו אם נאמר דהוה

כאילו אינו מ"מ השחתה לא הוי דבעינן פעולה של השחתה ולא מה שנעשה ממילא מכח "כאילו אינו" דהרי התוה"ק הקפידה על השחתה שעוקר משורשו לגמרי וכמ"ש התוס' בנזיר דף ל"ט ע"ב ד"ה כל שהוא דלא מקרי כעין תער אלא במעיקרו משרשו לגמרי עיי"ש, אמנם הרמב"ם כתב בפ"ה ממזירות הי"א דכעין תער בפחות מכדי לכוף ראשה לעיקרה עיי"ש ובלח"מ, מ"מ שפיר י"ל דהיכא דגילתה תורה השחתה כו"ע מודו דבעינן שיעקור משורשו ודו"ק [אמנם התוס' כתבו שבפאת הזקן מיחייב במלא פי הזוג אך לשונות הראשונים אין מורות כן שהרי לגבי הזקן כתיב "השחתה"; ומה שכתב החת"ם סופר שכשאין שיעור הוי כמי שאינו וממילא עבר על השחתה - יש מקום לומר שאפילו אי הוה כמי שאינו מ"מ אינו בגדר השחתה דבעינן פעולה של השחתה ולא די במה שנעשה ממילא מכח "כאילו אינו" דהרי התורה הקפידה על השחתה שעוקר משורשו לגמרי].

ולא ידעתי מ"ש בצור יעקב (סו"ס ק') ע"פ החת"ם סופר שצריך לשער אחר העברת המספריים כדי לכוף ראשן לעיקרן ואל"כ לרבי ישמעאל הוי גילוח שיש בו השחתה כיון דפחות משיעור זה לא הוי שער וכו' ואין חילוק בין תער למספריים עיי"ש, שהרי החת"ם סופר בעצמו שמה סיים "אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ שם שער עליו והוי גילוח בלי השחתה", ורק רצה להכריח כן דאל"כ מקודם כבר השחית וזה אי אפשר לומר ומכח סברא הנ"ל דהשחתה תליא במעשה בפועל, ודו"ק [סיום דברי החת"ם סופר מעיד שגזיזה מוחלטת במספריים אינה נחשבת שהשחית וצ"ל סברתו שהתורה הקפידה על מעשה השחתה בפועל ולא מכח "כאילו אינו" הנובע מכח שבשערות כבר אין כשיעור].

וברמ"א (ס' קפ"א ס"י) ומ"מ נזהרים כשמסתפרין במספריים שיעשה היקף הגילוח בחלק העליון מן המספרות ולא בתחתון פן יעשה הכל עם חלק התחתון והוי כתער עיי"ש והוא מהתרומת הדשן בתשובותיו סימן רצ"ה; ושם הביא מגליון התוס' בריש שבועות (אצלנו הוי במכות) יש נזהרין וכו' שאין עושין בתחתון כלום אלא בעליון כי חוששין וכו' שלא יחתוך זוג העליון אלא בתחתון והוא כמו תער, ושוב כתב שם בתרומת הדשן דנכון ליזהר שלא יספר פאת הזקן במספריים שהוא חדוד מאד דליכא למיחש שיחתוך התחתון ולא העליון אלא כשהוא חדוד מאד וכו' עיי"ש - והיינו רק זהירות שמא לא יחתוך העליון ואז יתכן שיחתוך בתחתון ויהיה תער ממש וכ"ה בפסקי תוס' במכות ס' כ"ז עיי"ש ובתוס' שאנץ (מכות כ'. סוד"ה ואינו חייב) מיהו מספריים שלנו יש לחוש מפני שהזוג

של מטה משחית כתער עיי"ש, וכן באגודה בריש שבועות סי' ב' ובריטב"א שם במכות עיי"ש - וזה הוי תער ממש ולא כעין תער ומשום זה נזהרין שאין עושין בתחתון כלום אולי יעשה בתחתון לבד כתער; ובחתם סופר (יו"ד קל"ט ד"ה ועוד) כתב דגליון תוס' שהביא בתה"ד הובא ביתה יוסף ס"ל לאסור גם בזקן מספריים כעין תער עיי"ש, ובאמת בתרומת הדשן מהגליון תוס' לא מוזכר שם כעין תער רק והוא כמו תער אם יעשה בתחתון לבד ושלזה יש נזהרין שאין עושין בתחתון כלום ודו"ק.

ועכ"פ בנ"ד במכונה שכתבת וכפי מה שהראו לי תוארה ופעולתה **התחתון אינו עושה כלום שזה רק לשמור על הבשר וכל פעולת הגילוח מהסכין שמתנועע ואינו נוגע לבשר כלל שיש הפסק התחתון** - לא ידעתי בזה מדינא דשו"ע שיהא לאוין בזה דהשחתה ליכא שזה רק בעוקר משורשו ולפענ"ד אינו ג"כ בכלל מ"ש הרמ"א הנ"ל כיון שהתחתון לבד אינו עושה ואינו יכול לעשות שום פעולה שזה רק להפסיק.

ומ"מ ידוע שהחינוך במצוה רנ"ב ס"ל דלהרמב"ם במספריים פטור אבל אסור דלא כהכס"מ וכ"כ במעשה רוקח על המשניות במכות, ואמנם החיד"א בשו"ת חיים שאל הנ"ל הצדיק את הכס"מ והמחבר ושגם הרמ"א לא השיג אלא שכתב שנזהרים עיי"ש באריכות גדול, ועיין בשו"ת צמח צדק יור"ד סי' צ"ג ושם בריטב"א הנ"ל אבל מדת חסידים שלא לעשות כן עיי"ש ואני לא באתי אלא ללמד זכות על ישראל ולהציל העולם מאיסור לאוין ח"ו מדינא דשו"ע המחבר והרמ"א, ומ"מ יש לנהוג כמקובל לנו מאבוב"ק ע"פ האריה"ק וספרי קבלה שלא לגלח כלל ובזה יומשכו רחמים וחסדים על כלל ישראל אכיה"ר [החינוך סבר שאסור לגלח במספריים כעין תער וכ"כ בצ"צ, וגם לריטב"א מדת החסידים לחוש למראית העין, ואני לא באתי אלא ללמד זכות על ישראל ולהציל העולם מאיסור לאוין ח"ו מדינא דשו"ע המחבר והרמ"א, ומ"מ יש לנהוג כמקובל ע"פ האר"י שלא לגלח כלל] **[תמצית: העיקר שמותר לגלח הזקן במספריים כעין תער; בזקן בעיני השחתה ולא הזכר שיעור ואם נשאר משהו אינו השחתה; יש מקום לומר דלא כסברת החת"ם סופר שכשאין שיעור הוי כמי שאינו וממילא עבר על השחתה - אלא בעיני פעולה של השחתה דהרי התורה הקפידה על השחתה שעוקר משורשו לגמרי ולא די במה שנעשה ממילא מכח שאין כשיעור וכן נראה שהסיק גם החת"ם סופר עצמו; במכונה שהראו לי התחתון אינו עושה כלום וממילא אין חשש לחומרת תה"ד; לא באתי אלא ללמד זכות שהעולם לא יהיו כנכשלים באיסור, אבל כבר ידוע שיש**

שאסרו לכתחילה במספריים כעין תער מדינא או משום מראית העין, וגם יש לנהוג כמקובל ע"פ האר"י שלא לגלח כלל].

מנחת יצחק: (ד' קי"ג, תשכ"ז [1967]) הנה זה המציאו מכוונות גילוח חשמליות חדשות הפועלות בצורה שונה מאלה הרגילות והידועות... השונה במכונה זו מזו המקובלות שכבר התפשטו: א' - ראש המכונה ששמים על הבשר בשעת הגלוח הוא מלא נקבים נקבים קטנים ודרך נקבים הללו שער הזקן חודר ובמכוונות המקובלות ישנם סדקים סדקים בחלק זה של המכונה, ב' - במכוונות המקובלות נמצא מתחת טס הראש חלק הנוע לאורך המכונה הנה והנה, וכאשר שער הזקן נתקל בין הסדקים המכונה חותכת את השער דומה לפעולת המספריים, אבל במכונה שלפנינו נמצאים הסכינים, **דומה לסכיני גלוח קטנים**, מוצבים כלומר שהצד החד נוגע ברשת אשר דרךן השערות חודרות, ולא מושכות הסכינים על הרשת כבמכוונות הרגילות, וסכינים אלה אינם נעים לאורך המכונה אלא זקופים הם על ציר ונעים פעם לצד זה פעם לצד זה ברוחב המכונה... **נדמה שהחריפות הסכינים הקטנים חותכים כבתער ממש**... והאמת אומר כי יש לי פקפוק גדול על כל המכוונות כאלה אף ובאיזה אופן שיפעלו, ומסופק אני אף על המקובלות אם נתפשטו עפ"י הסכמות חכמי התורה, אבל כיון שכבר נהגו כן ולא ישמעו להחמיר ע"כ צריכים רק עכ"פ לבחור ביותר קרוב להתרא שביניהם... מאת רמינגטון (תשכ"ו [1966]): המחתכים הפנימים אינם נוגעים בעור הפנים אבל מגלח בקירוב לעור הפנים 0.003 מאינץ'... סונביים: המחתכים המנענעים אינם נוגעים בעור הפנים כלל, פעולתו של הרצת המסרק על גבי הפנים מסייע שהשערות יחדרו תוך הנקבים הקטנים והמה נחתכים על ידי נענוע המחתכים, שיק: המחתך הפנימי של מכוונת השיק אינו נוגע בעור הפנים, שערות הזקן מובאים בסבך הבקעים של המחתך החיצוני ונחתכים על ידי המחתך הפנימי... נודע התוצאה מגלחים הדק היטב עד שכמה מהם עושים עור הפנים חלק ממש... ש"מ דכל היתר של מספריים משום שאין משחיתים שאין חותכים שיער בצד עיקר, הא אם משכחת שחותכין שיער בצד עיקר אסורים כתער דהוי גילוח שיש בו השחתה דהרי לא נכתב בפירוש תער אלא צריך גילוח שיש בו השחתה ובמספריים הוי גילוח ואם יש גם השחתה אסורים כתער ממש, וכמ"ש החת"ם סופר... אף דמוכח מדברי הש"ס הנ"ל דסתם מספריים אין בהם השחתה אבל על כרחך **יש במציאות מספריים שיש בהם השחתה** וכדמוכח מנזיר (ל"ט. ט.) במתני'

נזיר שגילח בין בזוג בין בתער או שסיפסף כל שהוא חייב, ופירשו התוס' נזיר שגילח בין בזוג - מספריים, מיירי שעוקר השיער מעיקרו ומשחית מן השורש כעין תער - הרי משכחת גם בזוג מספריים שעושה השחתה... הובא מספריים כעין תער לענין פאות הזקן... ושם ע"כ הפירוש לא מעיקרו ממש דאל"כ הוי גילוח והשחתה... ובאמת מוכח כן ג"כ מדברי המפרש: שמעבירין סמוך לעיקרן, ולא כתב שקצצו מעיקרו ממש, ומש"כ בפרישה עד שיהיה חלק כאילו ספר בתער - צ"ע, דאם עשאו במספריים חלק כאילו בתער א"כ שוב הוי תער ממש, דהרי תער לא כתוב בקרא בגילוח הפיאות אלא צריך שיהי' גילוח והשחתה והיכא דהוי גילוח והשחתה אסור יהיה בתער או במספריים, ולא כפי' התוס' שפירשו... ומיירי שעוקר השיער מעיקרו ומשחית מן השורש כעין תער... כדי לחזק דברינו דבזקן אסור בכל גילוח שיש בו השחתה [ומי שדעתו רחבה מדעתנו יתכן את דברי הש"ס בניזיר הנ"ל] אעתיק את דברי החת"ם סופר... אם אין קבלה על השיעור א"כ הסברא נוטה דחייב עליו דהרי תער לא כתיב בקרא אלא לא תשחית וחז"ל אמרו אין גלוח שיש בו השחתה אלא בתער ולא במספריים, וא"כ ממנ"פ אי נימא דהשערות הנשארים אחר גילוח הזוג הוי כמאן דליתא הרי השחית והיינו בתער ולא במספריים כעין תער אלא תער ממש שהרי גילח והשחית, אע"כ צ"ל מה שנשארו אח"כ שם שער עליו והוי גילוח בלי השחתה א"כ המשחית אחריו חייב... צ"ע מאד דברי תשובת מטה לוי (אבד"ק פראנקפורט, סי' י) בנידון השאלה באחד ששחין פורח בתער זקנו ולפי הרופאים לא תעלה ארוכה למחלתו כי אם ע"י העברת שער מידי יום ביומו בתער, וסכנת נפשות ליכא בשום אופן, ומכל מקום התיר באופן שמסיר השער תחילה ע"י צפורנים וכדומה עד לעקרון ממש שלא ינטלו בזוג ולא יוכל לקחם בציפורן ואח"כ יעבור גוי תער על זקנו מידי יום ביומו בלא הפסק, ובע"ש סמוך לזמן תפילה, ובמוצאי שבת, ובנה יסוד היתרו על דברי החת"ם סופר הנ"ל שם שכתב שלא מצא הנוב"י תשובה מספקת להשואל (בס"פ פ') הנ"ל... וכל הדברים הנ"ל המה להיפוך מהמבואר בחת"ס שם דאדרבה בירר שם דאין שום היתר וכתב דרך הנוב"י לא מצא תשובה מספקת אבל הוא החת"ם סופר בעצמו מצא תשובה מספקת, ומטעם דאף אם הוי בכלל מתני' הנ"ל מ"מ לשיטת רש"י רוב הפוסקים קריצה בציפורן היינו נסבך בציפורן ואחרי הגילוח במספריים עדיין נשאר בשיעור הנ"ל, ואף אם העביר באופן שלא נשאר שום דבר מ"מ ביום שלאחריו כבר צמחו כ"ש כדי

קריצת ציפורן ולשיטת הרמב"ם דלא נכלל במתני' אז יש לאסור משום ממ"נ כנ"ל, וכ"ז כלפי לי' ממה שכתב במטה לוי בשיטת החת"ם סופר ובנה יסוד להיתר על המבואר שם להדיא לאיסור... והרי ש"מ מדברי החת"ם סופר הנ"ל שגם הוא נקט בפשיטות דבגלוח הזקן תלוי רק בגלוח והשחתה ולא בתער דוקא [תשובה זו מבוססת על הבנתו בדברי החת"ם סופר, ושאר האוסרים בדורנו התבססו על הבנתו את דברי החת"ם סופר, וכבר התבאר במאמר שלא עלה על דעת החת"ם סופר לומר שחייבים על גזיזה דקה במספריים אלא רק אמר שאם תוצאת הגזיזה היתה נחשבת שכבר אין שם שער הרי שפעולת המספריים היתה מוגדרת על ידי חז"ל "גילוח שיש בו השחתה" והיו אוסרים אותה כתער, אע"כ מאחר והתירוה ש"מ שאכתי יש שם שער - ויתחייבו על גילוח השארית בתער] - ועוד למדנו ממנו השיעור שיהיה נקרא השחתה דלשיטתו שהניח יסוד וכתב ע"ז דהיא סברה נכונה דאם השערות הנשארים בגלוח הזוג אין חייבים עוד עליהם אם מעבירים בתער הוו כמאן דליתיה וחייב על הגלוח במספריים משום גלוח והשחתה - א"כ אם לא נשאר כדי שיהיה נאחז בצפורן... והנה לפי הנ"ל היה אפשר למצוא מציאות קל בזוג מספריים שיהיה בו משום גלוח והשחתה אף בזמן הש"ס... והיינו דסמוך לבשר נקרא כגון שעיקרו נראה, והגדרים שבין שבין תער ממש ובין שיהיה נקרא עוד מספריים כעין תער היו לאחדים לפי פירוש החת"ם סופר בשיטת רש"י; אם ננקוט לחומרא כנ"ל יש לחוש על כל מכוונות גלוח דזמננו שלא נשארו אחרי הגלוח עמהם שערות כשיעור הנ"ל, ובזה פרשתי טעמי ונמוקי אשר הנני מפקפק על כל המכוונות כאלו, ואם הגאון החת"ם סופר ז"ל כתב בשם חכמי פראג הראשונים שהתקינו המשיחה בסם בשביל שלא יסתפרו במספריים אף בגלוח של סתם מספריים כעין תער משום חשש שלא יחתוך רק בתחתון לחוד אף דהוי מידי דלא שכיחא... מכ"ש דיש לחוש במכוונות של זמננו מטעם הנ"ל; וחזיתי בספרים של גדולי האחרונים בתקוה למצוא סמך למנהג העולם להקל אבל לא רק שלא מצאתי היתר אלא כתבו בפירוש להחמיר ה"ה בספר מנחם משיב (א' מ"ג) דאף שגדול כחו בהיתרא כנראה מספרו מ"מ כתב שם ע"ד המכונה החדשה העשויה במיוחד לגלוח הזקן דנעשה כתואר רהיטני, ובחיל' הרח"ה ([הרב חיים הירשענזאהן], ב', חליפות מכתבים י"ב, שנת תרס"ז [1907]) כתב דלא נקרא גלוח רק בתער, ואם כי מדברי רש"י (מכות דף כ"א.) ותוס' (נזיר מ'): דאינם קרוים גלוח שאינם רגילים לגלח בהם ומכונה זו מיוחדת לגלח כל זה רק המבקש חומרות לאסור את המותר - ע"ז כתב הבעל מנחם משיב

דבמח"כ טעות פלטה קולמתו וישתקע הדבר ולא יאמר לעקור ח"ו דבר מן התורה והוא פשוט כדברי רש"י ותוס' ולפי"ז כשמיוחד לגלוח הוי ממש כתער [יש כאן שגיאה מאחר והנדון שלהם היה לגבי "סייפטי רייזור" החותך כתער ממש, וכלל לא מיירי במכונה העשויה בתבנית מספריים דקיקות], וכן נאמר לי בשם הגאון החזון איש ז"ל דפקפק הרבה במכונות דזמננו [אין אנו חיים משמועות בעל פה, ובמכתבו החזו"א דימה את גילוח הזקן לגילוי ראש בחוצות ולא לאכילת נבילה, ש"מ דמיירי רק מצד מעלה ולא מעיקר הדין], וכן נראה מדברי הגאון החפץ חיים ז"ל [בפשטות גם החפץ חיים מיירי לגבי מכונה העשויה מתער, ומסתבר שמיירי לגבי סייפטי רייזור ולא לגבי מכונה העשויה כמספריים דקיקות] - וכנראה דלא נחשב להו ההפסק דק שבדקים בין הבשר והסכין המגלח להפסק, והוי גלוח והשחתה... שוב ראיתי בספר זה השלחן (מג"א באה"ק חלק שני יו"ד סי' קפ"א) שהביא שהרבה גדולים אוסרים המכונות חשמלית מטענה שהתחתון וגם העליון הם דקים מאד מאד וא"כ הוי התחתון כמאן דליתא ואינו מגין מדנכנס הבשר והשיער בו והוי כגילוח, וגם דכל ענין המספריים הוא מדליתא בהם השחתה ובכאלה יש בהם גם השחתה דמורידים השערות עד קצה האחרון שבאחרון; אמנם חלילה לי לעורר קטרוג על אהב"י שנהגו היתר - הגם דלמעשה פשוט דיש לאיש ירא וחרד לחוש לכל זה - וי"ל שסמכו על הסברא שכתב הגרפ"צ פרנק ז"ל דיש לדון דמכיון דעצם הסכין אינו פוגע ולא נוגע בבשר מפני שיש הפסק דק ביניהם א"כ אין דינו אלא כמספריים כעין תער שאינו עובר בל"ת דגלוח הזקן עיי"ש - וצ"ל דס"ל כיון דעכ"פ נשתארו שערות כל שהוא אף יהיה באופן שאין בהם משום גלוח בתער ליכא משום השחתה במספריים ודלא כסברא נכונה של החת"ם סופר, ומה שהחת"ם סופר כתב ממ"נ הוא בנוגע להגלוח בתער אחרי גלוח במספריים אבל במספריים בעצמן בלא הגלוח שאח"ז הספק במקומה עומדת דדלמא יש גלוח אף בכל שהוא - ממילא ליכא משום השחתה במספריים; פשיטא דכ"ז ל"ש במכונות שמורידים השערות עד קצה האחרון שבאחרון באופן שמחליק עור הפנים לגמרי די"ל דהיינו תער ממש שיש בו גלוח והשחתה ולא רק מספריים כעין תער [בנפול הראיה מהחת"ם סופר - נפלה גם סברא זו]: א' - משום דהפסק דק כזה לא נחשב להפסק [בפשטות לשונות הראשונים והפוסקים מיירי במספריים כעין תער שאין משאירים שום שארית], ב' - דיש לחוש שהסכין המגלח נוגע בעור הפנים עצמו [לא הבנתי מה האיסור כאשר הסכין נוגע בעור ללא יכולת לחתוך שערות באופן עצמאי], וגם הגרפ"צ ז"ל

מודה בזה... וזבה תבנא לדינא שעל כל פנים הסומך על מנהג העולם להקל צריך לדקדק ליקח מכונה אשר החלק הנוגע בעור הפנים יהיה היותר עבה שאפשר, ועל כן לדעתי יש להתרחק מכל ההמצאות החדשות שמחדשים בזה חדשים לבקרים שהכל כדי שהסכין המחתך יתקרב בקירוב היותר אפשרי לעור הפנים, וביותר באלו שהסכינים הקטנים חותכים כבתער ממש - דאילו באותם שמחתכים רק ע"י חיכוך זה ע"ג זה יש סברא שנשארים שערות כל שהוא עד מקום החתך כעבוי חלק החיצוני, אבל אם הסכינים מחתכים כתער החשש ביותר שמושכים השערות עד העור ומגלחים מן העור הפנים ממש... סיפר לו עד נאמן ממצוייני כולל פוניבז ה"ה המופלג בתו"י הרב נח ברמן שליט"א ששאל בעצמו פי החזו"א זצ"ל אם נכון השמועה שהוא פסק שירא שמים יש לו לזהר שלא לגלח במכונה אלקטרי והשיב שלא נכון רק זהו איסור לכל אחד ולא לירא שמים לבד, וע"ז שאל עוד אולי יש לחלק ובמכונה שיק לבד יש לאסור והשיב שכבר עשה נסיונות במכונות גילוח שלכלך היד בדיו וגילח במכונה ונעשה נקי במקומות שונים - וע"כ מוכח שנוגע בבשר והוה כתער ויש לאסור בכלהו... וכן היתה תשובתי הנ"ל לפני הגמורה"ר שמואל ואזנר נ"י אב"ד זכרון מאיר בני ברק וחיצק דברינו באומרו שכן העלה מכבר בראיות ברורות לפני הגאון החזו"א ז"ל, ושוב ראיתי מה שכתב בשו"ת מלמד להועיל ודאתאן משם חומרא לגבי תער דאם לא הניח כדי לכוף לוקה להרמב"ם וקולא לגבי מספריים, אבל דבריו צ"ע [סיכום: במכונות המודרניות אין חלק נע הנה והנה החותך את השער שנכנס לסדקים אלא ישנם סכיני גילוח קטנים שצדן החד נוגע ברשת, והם חדים כתער, והתוצאה היא שעור הפנים חלק; במספריים הוי גילוח ואם יש גם השחתה אסורים כתער ממש, בסתם מספריים אין השחתה אבל מוכח שיש מספריים שמשחיתות; מה שהתירו מספריים כעין תער אינו מעיקרו ממש כי אז הוה גילוח והשחתה, וכן מוכח מלשונות הראשונים "סמוך לעיקרן", וכדו', והפרישה שכתב "עד שיהיה חלק כאילו ספר בתער" צ"ע; יסוד החת"ם סופר שאם עשאו במספריים חלק כאילו בתער א"כ שוב הוי תער ממש; צ"ע תשובת מטה לוי שהתיר להעביר השער עד שאין ניטלים בזוג, ולאחר מכן לגלח בתער מדי יום כי הרי העיד החת"ם סופר שהנוב"י לא מצא תשובה למתיר - ואדרבה החת"ם סופר עצמו מצא תשובה מספקת וכתב שאם יש כדי קריצת הצפורן לרש"י תו הוה ביה איסור גילוח, ומוכח מיניה שנקט בפשיטות דגלוח הזקן אינו תלוי דוקא בתער אלא בגלוח והשחתה, וממילא יש לחוש במכונות הגילוח של זמננו; בספרי גדולי האחרונים לא מצאתי סמך למנהג להקל ואף בפירוש החמירו ה"ה בספר מנחם משיב

שכשמייוחד לגלוח הוי ממש כתער, וכן נראה מדברי הח"ח, וכן נאמר לי בשם החזו"א - שכנראה ההפסק הדק לא נחשב להם להפסק, ובספר זה השלחן אסר מטעם שהתחתון כמאן דליתא מדהוא דקיק ואינו מגן והבשר והשיער נכנסים בו - והוי כגילוח, וגם הוה השחתה מדמורידים כל השערות; חלילה לקטרג על הנוהגים להיתר וי"ל שסמכו על סברת הגר"צ פרנק שמכיון שהסכין אינו נוגע בבשר א"כ דינו כמספריים כעין תער, וצ"ל דס"ל שאינה השחתה כשנשארו מעט שערות, דלא כחת"ס סופר, דהממ"נ הוא רק לגבי הגילוח בתער אחר המספריים, אך לגבי המספריים עצמם עדיין הוא ספק שמא יש גילוח בכ"ש וממילא אין השחתה במספריים, אך פשוט שאין הקולא שייכת במכונות המורידות עד קצה השערות - דהיינו תער ממש ולא מספריים כי הפסק דק כזה אינו הפסק, וכי יש לחוש שהסכין נוגעת בעור, וגם הגר"צ מודה בזה; עכ"פ הסומך על מנהג העולם להקל צריך ליקח מכונה שהחלק המפריד הוא העבה ביותר שאפשר ולכן יש להתרחק מההמצאות החדשות הנועדות שהסכין יתקרב לעור, ובפרט כשהסכינים הקטנים חותכים כבתער ממש - החשש ביותר שמושכים השערות עד העור ומגלחים מן העור הפנים ממש, ואילו באלו שמחתכים רק ע"י חיכוך זה ע"ג זה יש סברא שנשארים שערות כל שהוא; החזו"א אמר לרב ברמן שלא רק ירא שמים צריך ליזהר שלא לגלח במכונה אלא הוא איסור לכל אחד, וניסה במכונות רבו שהמכונה ניקתה את הדיו מהיד, וכן הסכים עמי הרב וואזנר; שוב ראיתי מה שכתב בשו"ת מלמד להועיל להחמיר לגבי תער שאם לא הניח כדי לכוף לוקה לרמב"ם, ולהקל לגבי מספריים, ודבריו צ"ע [תמצית: במספריים הוי גילוח ואם יש גם השחתה אסורים כתער ממש, ומוכח שהבין כך החת"ס סופר - וממילא יש לחוש במכונות הגילוח של זמננו; מה שהתירו מספריים כעין תער אינו מעיקרו ממש כי אז הוה גילוח והשחתה; יסוד החת"ס סופר שאם עשאו במספריים חלק כאילו בתער - הוי תער ממש, וסבר שאם יש כדי קריצת הצפורן לרש"י הוה ביה איסור גילוח; בספר מנחם משיב שכשמייוחד לגלוח הוי ממש כתער, וכן נראה מדברי הח"ח, וכן נאמר לי בשם החזו"א שהאיסור לכו"ע ולא רק לירא שמים - וכנראה שלא החשיבו את ההפסק הדק כהפסק; בספר זה השלחן החשיב את התחתון כמאן דליתא מדהוא דקיק ואינו מגן - וממילא הוה כגילוח; י"ל שהמתירים סמכו על סברת הגר"צ שדינו כמספריים כעין תער מכיון שהסכין אינו נוגע בבשר וממילא אינה השחתה, דלא כחת"ס סופר, אך פשוט שהקולא אינה שייכת במכונות המורידות עד קצה השערות דזה אינו מספריים אלא תער כי הפסק דק כזה אינו הפסק וכי יש לחוש שהסכין נוגעת בעור; הסומך על המנהג להקל צריך ליקח מכונה שהמפריד עבה ולהתרחק מההמצאות החדשות הנועדות שהסכין יתקרב לעור, ובפרט כשהסכינים הקטנים חותכים כבתער].

(אוצרות ירושלים תרס"ד, בערך משנת תשמ"ב [1982]) כ"מ העיר על תשובתי בענין מכונה חשמלית אשר קבלתי ע"ז כמה מכתבי תהלה מאת גדולי ההוראה שהסכימו לדברי, אמנם לכ"מ לא נמצא שום סמך לכלכל דברי אף שהוא דבר שאי אפשר להכחיש את המציאות דבמכונות גלוח אלקטרית הנוהג כיום הזה מחליקים עור הפנים לגמרי כמו תער ממש, ויש משום גילוח שיש בו השחתה, והגאון הח"ח ז"ל כתב במאשינקע החדשה שמספרין בם שעובר על מש"כ בתורה ופאת זקנם לא יגלחו, ומה נענה להמכונות שבימינו הנ"ל שעולים כמה וכמה מדרגות יותר בגלוחם עם השחתתם; וברור שאין הפשט בדברי החת"ם סופר כדברי כ"מ, דאין כוונת החת"ם סופר להוכיח "דאין שום מציאות של גילוח והשחתה מלבד תער" אלא קאי שם על דברי הנו"ב שכתב בפירוש דנשאר עקבי השערות אחרי המספריים, ומ"מ דן להמה כאילו אינם, ע"ז כתב החת"ם סופר דאם שערות כאלו אינם - יש משום גלוח והשחתה, אלא ע"כ צ"ל דמה שנשאר אח"כ שם שער עליו והוי גילוח בלי השחתה, א"כ המשחית אח"כ חייב, זה תוכ"ד, אבל לא מיירי כלל אם באמת לא נשאר כלום, ומש"כ שם מקודם "כי א"א ליטול בזוג בעומק כ"כ" - על זמנו דיבר, אבל נשתנו הזוגים והמציאות בזמננו כי נוטלים בעומק אולי אפשר עוד יותר מתער, ממילא לפי הנ"ל גם מה שכתב כ"מ אח"ז להעיר על מש"כ דהולך בזה לשיטתו "דא"כ למה אמרו חז"ל בתער" - לפי דברינו שם מכונות גילוח דהשתא המה כמו תער ממש כי מש"כ החת"ם סופר שם דתער לא נכתב בקרא - זה אמת וקיים, וכל מה שהוכיח שם בסברא נכונה הוא רק שבשערות שבישעור זוטא הנשארים אחר גילוח הזוג שמאז - הוי גילוח בלא השחתה, וממילא חייב המשחית אח"ז, אבל לא במכונות שבזמננו **[תמצית:]** מכונות הגילוח דידן מחליקות את הפנים כתער ממש, וגריעי מהמכונות דהח"ח אסר; כוונת החת"ם סופר אינה רק להוכיח שרק בתער יש גילוח והשחתה אלא כוונתו רק להגיב על מ"ש הנו"ב שאף שנשארו עקבי השערות - הם כאילו אינם, וכתב החת"ם סופר שאם הם כאילו אינם - הרי יש משום גלוח והשחתה, אלא ע"כ שלעקבי השערות יש שם שער ונמצא שלא השחת, וממילא המשחית אח"כ חייב, אבל לא מיירי כשבאמת לא נשאר כלום, וכן הוא במספריים דידן הנוטלים בעומק; וכוונת דבריו "דא"כ למה אמרו חז"ל בתער" לא רק לתער אלא ה"ה מכונות גילוח דידן].

להורות נתן: (ג' ס"ו ט"ב) כתב הנמוק"י שבמספריים מותר שהרי ניכר שם השער - הרי שכשניכר ליכא השחתה, ולא מצינו מפורש שאחד מהראשונים

יחלוק עליו, וע"כ משום דס"ל שמה שאמרו בנדה שתי שערות האמורות בכל מקום כדי לכוף ראשן לעיקרן - אינו אמור לענין השחתת הזקן כי פשוט לו שהשחתה היא רק כשנטל השער מעיקרו, ואף למאי דכתב החת"ם סופר שהסמ"ג סובר דהמשנה מייירי גם לענין גילוח בתער - מ"מ אין חוששים לדינא שאם לא השאיר כדי נטילת הזוג הוה השחתה שהרי בראשונים מפורש דבעינן שינטל עיקר השער, ואף בסמ"ג לא נאמר כן בהדיא אלא שהחת"ם סופר רצה למצוא מקור לדבריו ששיעור גילוח הפאה הוא שתי שערות, ואף החת"ם סופר כתב שהסמ"ג הוא יחיד, והמנח"י חשש במכונות הגילוח משום דברי החת"ם סופר - ולענ"ד אי משום הא לא איריא, וגם המלמד להועיל תמה על החת"ם סופר כי לדבריו הרבה מישראל הם בכלל משחיתים [\[ומה שחילק בין תער למספריים - צ"ע\]](#). נראה שהחת"ם סופר הבין שמה שריב"ן כתב "שאינן חותכין שער בצד עיקר כתער" כוונתו שאם חותך השער מעל העיקר הוה תער אף שהעיקר עצמו נשאר, וכן אפשר שכוונת הנמוק"י שכתב שצריך שהשער יהיה ניכר - היא שאינו די שהשורש יהיה ניכר בתוך הגומא אלא שמה שיוצא יהיה ניכר ולכן כשגוזז עד הבשר ממש הוא תער, ואמנם המכונה שהיתה לחפץ חיים היתה כמכונת תספורת דידן כמ"ש "ותולש השער לגמרי ולא נשאר מאומה" [\[דיוק זה ליתא דכוונתו שאופן השימוש גורם שאין שארית שער, ואין כוונתו לומר שהמכונה פעלה כפינצטה, ואדרבה מסתבר שבעבר היכולת הטכנית לא איפשרה לייצר התאמה מדוייקת של חלקי המתכת הזעירים כדי שהמכונה תפעל כמספריים זעירות אלא החיתוך התבסס על סכין חדה, המוגנת על ידי רשת\]](#) - ומכונות הגילוח דידן מחליקות העור עד שלא נשאר שער ממעל הגומא - ויש חשש דאורייתא, וכן לדעת הבית הלל. העולה לדינא: א' - מכונות גילוח המעבירה השער מעיקרן אסורה מן התורה לכו"ע כי היא תער ממש, ב' - היכן שהשער שבתוך הגומא נשאר אבל אין שער יוצא מחוץ לגומא והעור נעשה חלק לגמרי - לתוס' ורא"ש אין חיוב מאחר ולא ניטל מעיקרו ושרשו, וכ"כ הפרישה, ולנמוק"י דבעי שהשער יהיה ניכר - נראה שחייב מאחר ואין שער חוץ לגומא, וכן נראה לפרש בדעת ריב"ן, וכ"כ הבית הלל והחפץ חיים - ומאחר ונוגע לאיסור תורה ודאי שחייבים להחמיר כדעתנו, ובפרט שהמכונות המגלחות את השער עד שנעשה בשרו חלק - מאן יימר שאינן מגלחות לעתים גם את עיקרי השערות ולדעת הסמ"ג חייב, ובפרט כשמותח העור או כשלוחץ את המכונה, ג' - כשברור שמעט שער נשאר וניכר בחוץ - הוה כמספריים כעין

תער שמותר בזקן לדינא, ובצ"צ אסר, ולכן ראוי לכל ירא שמים שלא להתגלח במכונה [ולענ"ד כל דיוקים אלו ליתא מאחר וריב"ן והנמוק"י לא מיירי במספריים כעין תער אלא במספריים הרגילות, וגם מאחר וכלל לא התכוונו לומר שבדליתא לתנאים אלו איכא תער אלא שאיכא השחתה - ואכתי הם מספריים שעושות השחתה ואין בכלל איסור תער] **[תמציתי:]** מכונת גילוח המעבירה את השער היא תער ממש; כאשר השער שבתוך הגומא נשאר ואינו יוצא חוץ לגומא והעור נעשה חלק - לתוס' רא"ש ופרישה פטור דלא ניטל מעיקרו ושרשו, ולנמוק"י בית הלל וחפץ חיים - חייב דבעינן שהשער יהיה ניכר, וכ"נ דעת ריב"ן, וכך חייבים להחמיר באיסור תורה; כשמעט שער נשאר וניכר בחוץ - הוה כמספריים כעין תער ומותר מדינא, וראוי לירא שמים להחמיר מאחר והצ"צ מחמיר, אך אין לחוש למ"ש החת"ם סופר בשם הסמ"ג דבעינן כדי נטילת הזוג אלא קי"ל דשיעור זה אינו אמור לגבי הזקן].

שבט הלוי: (ב' ק"ה ב') בענין מכונת הגלוח, כבר לפני הרבה שנים בעוד הגאון חזון אי"ש זי"ע בחיים עוררתי אותו ע"ז, ואז ביררתי בראיות ברורות שמכונת גלוח האלה רובם ככולם יש עליהן חשש תער דאורייתא, כאשר יוצא משיטת הש"ס ורש"י סוף מכות, ומתשובת החת"ם סופר (או"ח קנ"ד) ואכמ"ל עכשיו בזה, והלואי שיעלה בידו להפריש הרבים מעון זה.

(ד' צ"ו, תשל"ח [1978]) יקרתו קבלתי ואשר בקש לבאר עו"פ טעמי ונמוקי באיסור מכונת הגלוח וטעם ושיטת חזון איש זי"ע אכתוב בקצור הנה תער בתורה לא כתיב ושני יסודות האיסור בזה הם השחתה וגילוח וגדר השחתה כ' הר"ן פ"ג דמכות כל שאין השערות ניכרות ובריב"ן שם כ"א ד"ה ת"ל כתב היתר מספריים בעלמא משום שאין חותכין בצד העיקר אבל כל שחותך בצד העיקר דהיינו בתחלת חלק השער הנגלה היוצא מתוך העיקר הוא בגדר תער וא"כ מכונה הנ"ל הוא תער דאורייתא ממש ומספריים כעין תער הוא החותך סמוך לבשר דהיינו שמניח המספריים סמוך לבשר אך אין חותך סמוך לבשר ממש כ"ה פשטות הסוגיא דנזיר נ"ח ע"ב וע"ש מ' ע"ב וכ"ה סוגית הראשונים וזה היתה פשיטת החת"ם סופר או"ח סי' קנ"ד לאסר מה"ת אפילו במספריים אם היה חותך כתער ממש **[זה לא עלה על דעת החת"ם סופר, כמבואר במאמר]** והשערות של החת"ם סופר נתאמת בימינו.

ואל ישיא לב האדם לומר דהתוס' ל"ט. ד"ה נזיר שגילח שכתבו שכעין תער ג"כ משחית מעיקרו וכ"כ התוס' עוד שם מ' ע"א ד"ה ובתער חולק על יסוד הנ"ל שכתבנו דכל שהיא סכין וחותר סמוך לעיקרו ה"ה תער דאורייתא דדא טעותא

היא שהרי התוס' בנזיר שם מ': ד"ה דתניא כתבו בעצמם וז"ל ובמספריים ליכא השחתה שאינו נוטל השער מעיקרו ושרשו - הרי מפורש כהחת"ם סופר דאלו היה נוטל במספריים השער מעיקרו ושרשו היה גם במספריים דין תער דאורייתא, ומעיקרו ושרשו היינו עד העיקר לא השורש ממש דודאי אין השורש עצמו בכלל דזה גם בתער דאורייתא לפי הלכה אינו יסוד לאיסורו ודהתוס' שם ל"ט. וז"ל. הנ"ל ע"כ מתפרשים באחד מתרי אנפין דא דדין זה מיוחד בנזיר דהתם תער מפורש כתיב ואפילו כעין תער ממש אינו תער אבל דרך זה קצת דחוק - או מה שנראה יותר שהתוס' עיקרם אשאר המעבירים כתלושה וכדומה קאי כאשר יראה בדבריהם והיינו דאם לא דומה עכ"פ בזה לתער שתלשו מעיקרו ושרשו כיון שגם בגלוח אינו דומה כיון דדרך תלישה וכה"ג הוא א"כ במה דומה לתער - אבל מספריים דדומה בצד של גלוח אם היה גם צד הדמיון שנוטל עד עיקרו ושרשו א"כ דומה לגמרי לתער והוא תער ממש כמפורש בדהתוס' שם מ': הנ"ל [פשוט שתירוצים אלו דחוקים ואינם מוכרחים, ומדברי תוס' ניתן ללמוד למה תוס' התכוונו כשאמרו "כעין תער", וממילא כשתוס' התירו לגזוז את הזקן במספריים כעין תער הרי שהתירו אף שהמספריים משחיתות לגמרי; זאת ועוד - אילו תוס' היו מן הראשונים שמפרשים ש"גלוח" הוא "דרך חיתוך" וממילא מלקט ורהיטני הם פינצטה התולשת ואינה חותכת הרי שהיה מקום לומר שהיתר הגזיזה במספריים שאינן משחיתות הוא כאשר אינן נוגעות בעור, ובהיתר של מספריים כעין תער התחדש שמותר לגזוז את הזקן במספריים אף כאשר המספריים נוגעות בעור, אולם יתכן שאם המספריים ישחיתו השחתה מוחלטת כבר יחשב כתער, אולם הרי התבאר בעמ' ט שתוס' (נזיר מ': ד"ה אי) הם מן הסוברים שהגדרת "גלוח" אינה "דרך חיתוך" אלא "שרגילים לגלח בהם", והמשיכו לפרש לשיטתם (ע"ז ע"ד: ד"ה דרש) שמלקט ורהיטני הם מכלי הנגרות, וממילא החילוק בין תער למלקט ורהיטני אינו במקום החיתוך כי גם מקצוע חותך ללא שארית, וממילא ניתן לפרש שהיתר הגזיזה במספריים שאינן משחיתות אמור כשנשארת שארית שער, ובהיתר של מספריים כעין תער התחדש שמותר לגזוז את הזקן במספריים אף כאשר המספריים משחיתות את השער לגמרי], שו"ר שגם ידידי ש"ב הגר"נ גשטטנר שליט"א בתשובתו (י"ד ס'-ס"ב) פירש כן דהתוס' והוא נכון - ובלא"ה דברי הרמב"ם פ"ו מנזיר ה"א מחלוקת על דברי התוס' הנ"ל.

ובגדר מלקט ורהיטני ידוע שישנם שתי דעות בראשונים דלריב"ן ושאר ראשונים רהיטני הוא כלי אומנת שמגלח כמו תער והפטור משום שאין דרך גלוח בכך, ולדעת הר"ן רהיטני כעין מלקט צבת המלקט שערו של כדרך גלוח וא"כ

בדין לשני הפירושים אסור דמכונת הנ"ל כהיום דרך גלוח בכך ובאה אצל כל הגוים כהיום במקום התער ואיתמחי למלאכת הגלוח עוד יותר מתער וכן לר"ן פשיטא דכה"ג אסור מה"ת ופשוט מאד דע"פ הלכה אין שום הבדל בגודל הסכין אם הוא גדול או כ"ש ממש **כיון שהוא בגדר סכין למלאכתו וחותר ע"י חדודו** [זה ליתא במכונות הגלוח דידן שאין חותכות על ידי חדודן אלא על ידי גזיזה כמספריים] והחתוך עד השחתה כמו תער ומקום הגלוח נשאר חלק למשעי.

ואין להתעקש דהוא בגדר כתוש ולא בגדר חתוך כאשר עלה בדעת איזה בני תורה **דכל המודל שראינו ונפוצים בעולם חותכים ע"י מהירות התנועה של הסכין בפגישתו עם שכנגדו** [השער] [במכונות דידן מציאות זו היא בסיוע הרשת העוצרת את השער מלהתקפל] וע"י יסוד זה נבנה כל מציאות הזה ואי אפשר לחלוק על מה שבהיר כשמש, ואפילו ימצא ע"ד מיעוט מציאות אחרת אשר לא ראינו - מי יכניס עצמו לזה וקורא אני ע"ז מ"ש בחת"ם סופר שם בסו"ד דהיום יתירו זה וימשך שיתירו גם את האיסור מדאורייתא גם לפי דבריהם, ומכ"ש דלפי ענ"ד כל התפיסה הזאת של מעשה כתוש היא תפיסה מוטעית במציאות הדברים (וע"ע פסחים ל"ז. יאמרו וכו').

ומה שכתב בשיטת החזון איש זצללה"ה היות היה לי מו"מ בהלכה עם החזון איש עוררתי אותו פעם על המכשלה הזאת והיה פשוט בעיניו לאיסור מאותם טעמים שהזכרתי למעלה, דהיינו שיטת הריב"ן ושאר הראשונים סוף מכות - ולא מחומרא בעלמא אלא מעיקר הדין, והדבר ידוע מאד בכל הסביבה שלו, ומה שלא פרסם כן בספרו לא ידעתי הטעם אבל וכי זה מה שפוסק לא העלה הכל על הכתב הוא סיבה לחלוק עליו בידענו שהיתה דעתו נוטה לאיסור גמור ועד סוף ימיו החזיק כן, והירא את דבר ה' ירחיק עצמו מכל הנ"ל כמו מן התער [תמצית: תער בתורה לא כתוב ויסודות האיסור הם השחתה וגילוח, השחתה היא כל שאין השערות ניכרות, וא"כ מכונת הגלוח היא תער דאורייתא, כוונת תוס' שהתירו מספריים כעין תער היא כשהמספריים צמודות לבשר אך לא התירו סכין שחותך עד העיקר, לריב"ן מלקט ורהיטני הם כלי אומנות שמגלחים כמו תער והפטור משום שאין דרך גלוח בכך ולר"ן רהיטני כעין צבת - וממילא יש לאסור את המכונה שהיא דרך גלוח והוא בגדר סכין למלאכתו וחותר ע"י חדודו, והמכונות חותכות על ידי מהירות תנועת הסכין, והחתוך עד השחתה כמו תער ומקום הגלוח נשאר חלק למשעי, וכן אסר החזו"א מעיקר הדין ולא מחומרא].

(ה' ק"א) יקרתו קבלתי ואשר הציע בשמו ובשם הת"ח חביריו הי"ו היות כי בארתי בעניי בשבט הלוי ח"ד סי' צ"ו שהשמוש במכונת גלוח יש בו איסור דאורייתא דתער והבאתי כן גם בשם מרן החזון איש זי"ע ונתעוררתם דהיות בזמן האחרון נודע מפי מומחים שאפשר לעשות סכין שיהא עשוי ממין אחר לא מברזל אלא מפלסטיק חזק וחד וניתן לעשות הסכינים שבמכונה הנ"ל ג"כ מפלסטיק, ונסתפקתם אם איסור ההשחתה דוקא בברזל או גם במין אחר והספק אם הוא דרך גלוח... ואמנם מה שיש לדמות לנושא דידן הוא מחלוקת הראשונים בענין מלקט ורהיטני דפטור במכות כ"א דלדעת הריב"ן ושאר ראשונים רהיטני הוא כלי אומנות שמגלח כמו תער והפטור משום שאין דרך גלוח בכך ולדעת הר"ן רהיטני כעין המלקט צבת המלקט שערות שלא כדרך גלוח אבל בכלי אומנות הנ"ל אשר באמת מגלח ומשחית יתכן שחייב אע"פ שהגלוח אינו כדרכו, אבל באמת דא טעותא דגם להריב"ן ודעימיה הפטור משום שאינו דרך גלוח אבל כל שהוא דרך גלוח מה לי באבן בעץ או במתכת פשיטא דאסור, ע"כ לא מצאתי מקום להקל בשאלתו והדברים פשוטים [תמצית: אינו מועיל שיתקינו סכין מפלסטיק למכונות הגילוח שהרי כל שהוא דרך גילוח אסור].

(ו' קי"ז) אשר חזר ושאל בענין מכונת גלוח שאסורה עפה"ת כאשר בארתי במק"א, וכב' רוצה להמציא היתר ע"פ הידוע בפוסקים אחרונים לגלוח תחלה עד פחות משיעור שערות ואח"כ עם הנ"ל, והדברים עתיקים וידועים - לא ירד בני עמכם בזה כי סו"ס יבא הדבר לידי פריצת גדר להשתמש בתער והותר הדבר ע"י פרושים, ומי יעמיד משגיח ע"ז בכל בית ישראל, וגם בשיעור פחות מכשיעור איכא דעות שונות; ומש"כ כ"ת לפרסם כן ברבים - אני עני עכ"פ אין מצטרף לזה.

קול הישיבה: (הרב וייספיש) מבואר באחרונים שאיסור הגילוח אינו תלוי בצורת הגילוח ולא בשם הכלי המגלח אלא בתוצאות הגילוח, כן נראה בנו"ב וכך הסכימו הח"ח והחזו"א, לכן יש להחמיר שלא לגלח במכונות גילוח משוכללות שמחליקות את העור כתער אף שהגילוח רק בחותך הפנימי, והחיצוני מפסיק - שאז צורת הפעולה כמספריים, וכך צריך לנהוג למעשה; אך יש להבין שהרי בנזיר (מ'-מ"א) משמע שאיסור גילוח הזקן אינו אלא בכלי ששמו תער כי בכל הסוגיא הגמרא משווה תגלחת של מצוה בנזיר לויים ומצורע להשחתת הזקן

לענין תער - שבהם צריך דווקא תער, ומטעם זה אמרו שלרבי אליעזר המחייב בהשחתת זקן גם במלקט ורהיטני כי יש בהם גם גילוח וגם השחתה ואעפ"כ סובר שבמצורע צריך דוקא תער - לכן הוצרך ללמוד תער דמצורע מראשו דנזיר [=אולי צ"ל דמצורע]; ומינה דלרבנן החולקים עליו וסוברים שבהשחתת הזקן דאיננו חייב במלקט ורהיטני אלא בתער ס"ל דתער דוקא, והיינו **דמלבד דין גילוח והשחתה צריך גם שיהא שם תער עליו**, ולכן נלמד שפיר מצות גילוח דמצורע מאיסור השחתת הזקן לדין תער; יוצא כי לפי מה דקיי"ל כחכמים אין האיסור אלא בכלי ששמו תער בלבד [אולי כוונתו שמאחר ולר"א מלקט ורהיטני שווים לגבי גילוח לתער ובכ"ז בנזיר רק התער נאסר וכן לתגלחת מצורע הוכשר רק התער - מוכח שבעינן "שם תער", שהרי אילו הקובע היה תשלובת של גילוח והשחתה - הרי שלא היה הבדל בין תער לבין מלקט ורהיטני ולכולם היה צריך להיות אותו דין, וכשנאסר בנזיר תער וכן כשהוכשר במצורע תער - אוטומטית גם מלקט ורהיטני בכלל, וממילא נלמד שגם לרבנן הוא הדין דבעינן "שם תער"], ולפי"ז **מדויקת לשון 'הוי אומר זה תער' כי תנאי גילוח שיש בו השחתה אינו הקובע העיקרי בדין זה אלא נועד בעיקרו לגלות את שם כלי הגילוח שאסרה בו תורה להשחתת הזקן והיינו תער**, ומה שכתבו המפרשים בטעם היתר מספריים לפי שאינם משחיתים ולא מטעם שאין שמו תער דוקא - א"כ יש להתיר מספריים גם באופן שמשחיתים, וצ"ל שבזמן מתן תורה לא היה סוג מספריים שמשחיתים מלבד תער, ושוב לא ישתנה הדין גם לאחר שנתחדש כלי גילוח משחית בדומה לתער אלא שיש לו צורת מספריים - מאחר שעמדנו על כוונת התורה שאין האיסור אלא בכלי ששמו תער דוקא, וצ"ע, וכל זה בגדר משא ומתן בהלכה אבל למעשה צריך להחמיר כדעת הפוסקים.

אהל יששכר: (יששכר דב גאלדשטיין, תש"נ [1990]) יש ללמוד לכאורה מדברי החת"ם סופר שמי שגילח במספריים ואח"כ בתער עושה איסור ממ"נ או מחמת המספריים או מחמת התער, אולם דבר זה אי אפשר לאומרו דהרי דבריו סובבים לדחות דברי הרב השואל שבנו"ב שצידד להתיר לגלח במספריים ואח"כ להעביר תער על הבשר מפני שאחר הגילוח במספריים נשארו רק שערות שאין בהן כדי נטילת הזוג ולא שייך בהם גילוח לפי דעתו, והנו"ב דחה דבריו, ומ"מ פשיטא שהאיסור הוא על התער הבא אחר המספריים ולא על המספריים עצמם, שע"ז לא פקפק אדם מעולם, והחת"ם סופר שכתב ממ"נ לא כתב כן אלא כלפי דעת הרב השואל שצידד להתיר להעביר בתער אחר המספריים מפני שהשערות

שנשארו כאילו אינן, על זה כתב החת"ם סופר דאי אפשר לאחוז החבל בשני ראשין, אם נחשוב השערות שנשארו אחר גילוח המספריים כאילו אינן אם כן חזרו המספריים להיות כתער שהרי גילוחו הכל, ומה שנשאר לא נחשב לכולם - אלא ודאי צריך לומר שהשערות שנשארו עדיין דינן כשערות ואינם נחשבים כלא היו, א"כ המגלח אח"כ בתער עבר על לאו דאורייתא, ואם כן לפי האמת אין כאן ממ"נ, והאיסור הוא במעשה התער ולא במעשה המספריים, וזה מבואר גם מתוך לשון החת"ם סופר עצמו - שהרי כל מי שמשתמש בלשון ממ"נ אין דרכו להחליט שום דבר בתורת ודאי אלא מניח הכל בספק, ורק אומר שבכל צד שיש כאן בנדון דידן יוצא ממנו איסור או היתר, ואילו החת"ם סופר התחיל בלשון ספק "ממ"נ אי נימא" וסיים בלשון ודאי "אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ שם שער עליו" - וזה מורה שצד האחרון הוא העיקר אצלו ולא בא אלא לומר דבתער ודאי אמר. ובדברים אלו יתיישב מה שתמה על החת"ם סופר בספר מלמד להועיל "...ולפי זאת לשיטת הסמ"ג כמעט רוב ישראל הם בכלל המשחיתים ח"ו כי המנהג פשוט שמגלחין במספריים ואין משיירין כדי לכוף" עכ"ל, ולהנ"ל ניחא דהחת"ם סופר לא החליט כן רק כתב כן דרך קושיא דאם נאמר דאם גילח פחות מכשיעור השערות הנשארים כמי שאינם - א"כ הרי גילח בתער, אע"כ שלא נאמר כן, ומה שתמה עוד המלמד להועיל על דברי החת"ם סופר במש"כ דע"כ צ"ל דמה שנשאר אחריו יש עליו שם שער א"כ המשחית אחריו חייב, וכתב "אינו מובן דהא המתיר סובר דאה"נ דבמספריים הוי גילוח בלי השחתה ואעפ"כ המשחית אחריו פטור משום דהוי השחתה בלי גילוח - דכיון דמגולח כבר במספריים אין גילוח אחר גילוח", דבריו תמוהין דאף אם נדמה גילוח אחר גילוח לנותק אחר כורת היינו דוקא בגילוח שכבר נתחייב עליו י"ל דאינו חייב עוד הפעם, אבל כאן לדעת החת"ם סופר בגילוח במספריים עדיין לא נתחייב דהא הוי גילוח בלא השחתה - א"כ כשמשחית אח"כ בתער למה לא יתחייב דהרי יש כאן גילוח והשחתה, ואף שכבר גילח פעם אחת הרי זה כמי שמגלח בתער מתחילתו ועד סופו שכל זמן שלא השחית אינו חייב וכשבא לידי השחתה חייב

[תמצית: גם החת"ם סופר לא התכוין לאסור מספריים שמשחיתות שע"ז לא פקפק אדם מעולם, אלא כוונתו לאסור את התער שלאחר המספריים; מה שתמה המלמד להועיל על החת"ם סופר שהרי אין גילוח אחר גילוח הוא תמוה כי זה לא נאמר אלא כשחייב על הגילוח הראשון (לענ"ד נראה שכוונת המלמד להועיל שאף שעדיין לא השחית כי נשארו עקבי השערות אבל

נחשב כמגולח כי אין בשער כשיעור ולכן תו לא שייך לחייבו על גילוח נוסף, וזה בין אם הגילוח הראשון היה בהיתר או באיסור).]

יצחק ירנן: (סי' ו') מבואר בגמרא שאיסור ההשחתה הוא רק בתער, הגמרא פתחה בלשון תיאור ותוצאת הגילוח האסור "הא כיצד גילוח שיש בו השחתה הוי אומר זה תער" והשיבו "זה תער" - כלומר שם הכלי ולא אזלינן בתר התוצאה, ללמדנו דבעי גילוח תער דוקא ולא אזלינן בתר התוצאה, וכן מדויקת לשון רש"י (קדושין ל"ה:): "הא כיצד גילוח שיש בו השחתה דיבר הכתוב, ואיזו - הוי אומר בתער" ללמדנו שתער הוא התשובה לכיצד ולאיזו - שרק תער עושה גילוח שיש בו השחתה, וממילא יש ללמוד שכל דוגמת תער שמעביר השער ועיקרו בפעם אחת ואינו מלקט שער כמו מלקט ורהיטני, והרב וייספיש דייק מלשון הגמרא "הוי אומר זה תער" דמשמע דדוקא בתער ולא בכלי אחר; אולי זו נקודת המחלוקת עם רבי אליעזר שאף שלעתים דרך לגלח במלקט ורהיטני מ"מ לרבנן ס"ל דאין גילוח שיש בו השחתה רק בתער - בצורתו שעובר בפעם אחת ומשחית כגון אבן חדה [אינו נוח לומר שבמילים "קסבר הני נמי גילוח עבדי" מונח שרבי אליעזר שינה את הגדרת "גילוח" מרבנן]; מלשון ריב"ן "מספריים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער" לכאורה משמע שאם מספריים יחתכו בצד עיקר כתער יהיו אסורים [המשמעות הזו אכן נכונה, אולם רק בה"א של הגמרא לפני המסקנא שהתורה אסרה רק בתער], אולם רש"י הסביר שגזירה כעין תער היא "שגזז במספריים בסמוך לבשר כעין תער" ומשמע שניתן לגזוז במספריים קרוב למעשה התער ולא יהיה כתער ממש, וע"כ שיש הבדל בין פעולת ותוצאת גילוח במספריים שהוא רק אוחז את השער וגוזזו ואינו עוקרו מהשרש לבין פעולת ותוצאת גילוח בתער שהוא חותך ממש ועוקר את השרש, וכן משמע מהנו"ב שהגילוח במספריים פחות בהרבה מכדי קריצת הצפורן "היום מגלחים במספריים עד העיקר"; לשון רבינו יהונתן מלוניל: "ואינו חייב עד שיטלנו בתער כלומר שנשאר קצת משורש השיער בתוך הבשר אבל אינו בולט מבחוץ כמו שבולט במספריים" לכאורה תמוה שהרי מהראשונים משמע שבתער נעקר השרש ולא נשאר וכיצד כותב שהשרש נשאר קצת בתוך הבשר, ונראית כוונתו שער הבשר הוא מחוספס ושרשי השערות נטועים בגומות קטנטנות מאד בעור, והגילוח בתער מחליק את העור לפי שהעור גמיש וחודר לגומא ומשחית לגמרי את השער משרשו ואינו ניכר כי אם גומות ריקות, ומכיון שלא כולם יודעים לגלח

במומחיות כזאת וגם לא כל העורות שוים - לכן נשארים שרשים רבים בגומות שאינם בולטים חוץ לגומא, ולכן העור נראה חלק לגמרי, אבל בגזיזה במספריים מגיע עד ראש הגומא ואינו חודר לתוכה ויש בליטת שער כל שהיא בראש הגומא, ולפי פסק השו"ע המתיר לגזוז במספריים כעין תער דהיינו סמוך לבשרו - לית לן בה לפי שאין השער ניטל לגמרי מהגומא [ולענ"ד כלל לא קשה כי הגזיזה המצויה במספריים אכן משאירה שארית, ורק במספריים כעין תער אין שארית]. לגבי מכוונות גילוח: **דגמי פיליפס שיק ורמינגטון בנויים בעקרון המספריים** כי בראש המכונה יש מכסה שאינו חד, ומנוקב בנקבים קטנים או סדקים צרים מאד, ותחתיו יש כעין גלגל שיניים שראשן חלק מאד והוא נע במהודק לחלק המכסה, והשער החודר דרכו נקצץ, ואף שיש אפשרות שכשמהדקים את המכונה לעור אפשרי שעור גמיש יחדור בעד הנקבים וראשי השיניים החלקים יגעו בעור ממש ואז הוי סמוך לבשר וגם יתכן שגזוז מתוך הגומא - אך ודאי שאינו עוקר לגמרי כתער לכן דינם כמספריים כעין תער ומותרים, ואף שנוגעים בעור - אין לאסור כפי שגם מספריים כעין תער נוגעים בעור; אחד טען שדין המכוונות כמלקט ורהיטני, אלא שבעוד שמלקט ורהיטני אין הדרך לגלח בהם אך במכוונות גילוח הדרך לגלח - ואין לומר כך מאחר ועקרון הפעולה אינו כמלקט ורהיטני אלא רק על ידי שילוב שני חלקים, ואף אילו היינו מדמים למלקט ורהיטני המותרים משום "דלא עבדי גילוח" - הרי שהכוונה שאינם עושים את פעולת הגילוח המפורסם בתער או עכ"פ במספריים המעבירות את השער בבת אחת, ופירש ריב"ן בדעת רבי אליעזר "גילוח עבדי - השחתתן עושה גילוח, כלומר גילוח מיקרי דרך לגלח בהן" וביאור דבריו שהוקשה לו מה פירוש השחתת עושה גילוח הרי הגילוח עושה השחתת, לכן פירש "כלומר גילוח מקרי" דהיינו על ידי שהשחת השער מעיקרו איגלאי דעביד כפעולת הגילוח, ולכן אפשר שנקרא שהדרך לגלח בהן, וכל זאת בדעת רבי אליעזר, אבל חכמים חולקים וסוברים דבעינן גילוח שיש בו השחתת שהוא רק בתער וכיו"ב שמעביר בפעם אחת ולא שער שער, ממילא שמעינן דאין הולכים בתר נוהג העולם לגלח בהם אלא בתר הפעולה והתוצאה ביחד אבל זה ללא זה מותר [קשה לי על דבריו דדוקא מרבי אליעזר יש להוכיח שסבר שהתורה התייחסה לשם כלי, דאי רק לשילוב של גילוח והשחתת אינו מובן מדוע מצות תגלחת מצורע לרבי אליעזר אינה גם במלקט ורהיטני אלא רק בתער]; **דגמי בראון ורונסון בנויים מרשת פלדה דקיקה וגמישה שתחתיה נעים להבים חדים,**

ודומה להם מכונת סניו שתחת רשת הברזל ישנם סכינים - ואף שהשרשים אינם נעקרים אבל הגזיזה קרובה לעור, ואם מהדקים את המכונה לעור הרי שישחית בתער בצמוד לעור, ואסור, ואין לומר שיש לאסור להשתמש במכונות אלו אף כשאינו מצמיד מחשש שמא יצמיד שהרי מצאנו שר"י מקינון הזהיר את הספר שלא להניד את הזוג התחתון החדוד שמא יחתוך לבדו, אבל לא אסר להשתמש לגמרי במספריים אלו שמא יניד את הזוג התחתון, והרצה להחמיר שלא לגלח במכונות אלו - תע"ב, ובפרט יש מקום להחמיר מאחר והעצות שניתנו שלא ללחוץ אינן מתקיימות במציאות, וגם ראיתי את הלחץ אשר ההמון לוחצים אותם; הגהצ"פ התיר את השימוש במכונות אם אינו מהדק את המכונה לפנים; מה שהעידו משם החזו"א אינו ברור כי פעם העידו על הגילוח במכונה, ופעם על ההידוק [לכאורה טענה זו אינה סבירה מאחר ומצויים בינינו תלמידיו שמשוהו בחייו וכולם שווים שאסר], וכן החפץ חיים לא אסר בהחלט רק בלכאורה; מה שאמרו שהחזו"א אסר לגלח בכל המכונות לאחר שהמכונה ניקתה דיו מידו - חשמלאים יראי שמים אמרו שלכלוך הדיו נמחק מחום המכונה ולא מגילוח החידודים [זו תיאוריה משונה, ומ"מ בפילפס שלי ראיתי שרידי צבע על הסכין כך שהחזו"א צדק עכ"פ כלפי המכונות המודרניות]; אם היו יודעים שהמציאות במכונות היא של מספריים היו חוזרים בהם מאיסורם [זה אינו נראה מאחר וידעו שהמכונות פועלות כמספריים ובכ"ז אסרו כי סברו שהתורה אסרה כל היכן שמתקיימים גילוח עם השחתה, כפי שפירשו בטעות את כוונת החת"ם סופר], ובפרט שעמי הארץ אומרים שאם גם במכונות יש איסור תורה בואו ונתגלח בתער דזילא להו ושכיחא להו ופריצא להו; בא לידי ספר הדרת פנים זקן, למדתי את כולו וכמעט שבכל עמוד התוית הערותי, ולא זכה להבין דעת הנו"ב והחת"ם סופר שדנו גבי השחתה בתער לאחר מספריים - והוא השיא דבריהם לאם גילח במספריים והשאר כדי קריצת ציפורן, ועוד תמיהות רבות על דבריו, ויפלא על רבני הדור שהסכימו עמו ולא שמו לבם לכל שגיאותיו, ונבהלתי כיצד אוסר לגלח הזקן גם במספריים ובסם ועושה כל עם ה' ומשיחיו חייבי מלקיות, וגם דברי האר"י שלא לעקור שום שער מן הזקן הם רק זהירות בעלמא [תמצית: מוכח שהולכים אחר שם הכלי ולא אחר התוצאה ואולי ע"ש חלק רבי אליעזר ש"גילוח" הוא הדרך לגלח; מרש"י משמע שניתן לגזוז במספריים קרוב למעשה התער ולא יהיה כתער ממש, וכ"מ מהנו"ב; דגמי פילפס שיק ורמינגטון בנויים בעקרון המספריים כעין תער ומותרים אף שנוגעים בעור; דגמי בראון ורונסון

וסניו בנויים בעקרון התער ואסור להשתמש בהם תוך הידוק לעור אך אין לגזור ללא הידוק שמא יהדק כפי שר"י מקינון סמך על אזהרת הספר, אלא שתע"ב על המחמיר מלהשתמש בהן כי למעשה לוחצים; העדות בשם החזו"א אינה ברורה וגם הח"ח לא אסר בהחלט; אם היו יודעים שהמציאות במכונות היא של מספריים היו חוזרים בהם מאיסורם, ובפרט שאם יאסרו לעמי הארץ - יתגלחו בתער].

ביע אומר: (ד' או"ח ד') ולא אכחד כי לכאורה יש להעיר ממ"ש הרמב"ם (נזירות ה' י"א-י"ב) נזיר שגילח שיערה אחת לוקה בין בתער בין בזוג והוא שקצצה מעיקרה כעין תער וכן אם תלשה בידו לוקה העביר על ראשו סם המשיר את השער והשירו אינו לוקה אלא ביטל מ"ע שנאמר גדל פרע שער ראשו והכ"מ ציין לנזיר (ל"ט) ת"ר אין לי אלא תער תלש מירט סיפסף כל שהוא מנין ת"ל קדוש יהיה גדל פרע שער ראשו ד"ר יאשיהו ר' יונתן אומר מירט תלש סיפסף כל שהוא פטור ופסק כר' יאשיה משום דאמר' בתר הכי (מ') והא קתני מנין לרבות כל המעבירין שנאמר תער לא יעבור על ראשו אלא אימא כעין תער ע"כ אלמא דסם לא הוי בכלל כל המעבירים וגרע אפי' מתלישה בידו וא"כ הכא גבי שבת דתלישה בידו חשיב כלאחר יד ופטור כ"ש בגילוח בסם דליכא ביה משום גוזז הן אמת דהלח"מ שם כ' ע"ד הרמב"ם שפטור בסם ממלקות ולא ידענא מהיכן הוציא זה דכיון דבגמרא אמרינן לא יעבור לרבות כל המעבירין אפי' סם במשמע וכו' ע"ש אך הרדב"ז שם כ' דילפינן לה ממ"ש בנזיר (מ') שלשה מגלחין ותגלחתן מצוה נזיר מצורע ולויים וכולם שגילחו שלא בתער או ששיירו ב' שערות לא עשו ולא כלום פשיטא (דתגלחתן מצוה) מהו דתימא משום עבורי שער הוא ואפילו סך נשא (מין משיחה שמשרת השער רש"י ותוס') קמ"ל דלא ולא מרבינן כל המעבירין אלא במעביר ביד כתולש שערו אבל בסם אינו לוקה ע"כ ומשמע דר"ל דמכיון דאין תגלחתן מצוה לא הוי בכלל כל המעבירין וע' בנזיר (ס"א.) וי"ל וע' מה שהאריך בזה בעבודת ישראל (ע"ג.) ע"ש אולם באורח מישור (נזיר מ') הביא מקור לדעת הרמב"ם מהספרי זוטא והובאה בילקוט (פר' נשא) קדוש יהיה גדל בקדושה אל יעביר בתער ובמספריים אל יתלוש אל ימרוט ואל יתן סממנים בעשה ומנין בל"ת שנאמר תער לא יעבור על ראשו אין במשמע בלא תעשה אלא תער ע"כ וכן הובא מקור זה בספר לשון לימודים בדיני שבת (ע"ה.) וכן במרכבת המשנה אשכנזי (נזירות ה') וע"ע בשו"ת חיים שאל ח"א (ס"ס נ"ב) שהוסיף להעיר מד' הרמב"ם בס' המצות (עשין צ"ב) שכ' וז"ל ולשון המכילתא קדוש יהיה גדל

בקדושה גדל פרע מ"ע ומנין בל"ת ת"ל תער לא יעבור ע"ר ושם נאמר הוא מה שנתתי בעשה החופף באדמה והנותן סממנין כלומר שהנזיר שם בראשו להשיר השער לא יהיה אז עובר על מצות לא תעשה כי הוא לא העביר כעין תער אמנם עבר על מ"ע דגדל פרע וזה לא גידל ע"כ ושכ"ה בס' מגילת ספר כמקור להרמב"ם ודלא כהלח"מ ע"כ וע"ע בחיים שאל ח"ב (מג י"ג) שהניף ידו שנית ע"ש ולפ"ז י"ל דדוקא בנזיר אמרי' הכי דבעינן דומיא דתער וזה לא הוי כעין תער אבל בדין שבת י"ל דאדרבה עדיף מתולש ביד וכעין מה שהסביר הלשון לימודים שם (דע"ד ע"ד) ע"ש ועדיין צ"ע ואמנם ראיתי להגאון מטשעבין נ"י בשו"ת דובב מישרים ח"א (סי' ע"ח) שנשאל בדבר חייל דתי המשרת בצבא (של עכו"ם) וקיבל פקודה מהשר בשבת שבהיות שעל הצבא לקבל פני אדון אחד ולכן עליהם להתגלח למשעי ושואל אם יעביר בעצמו שער זקנו ע"י סם כמעשהו בחול או יתגלח ע"י נכרי בתער והעלה דפשוט שיותר נכון להתגלח בעצמו ע"י סם להנצל מלאו של לא תשחית פאת זקנך שאין כאן חילול שבת מה"ת כיון שמגלח בידו ע"י סם דדמי למאי דקי"ל דהנוטל שערו בידו אינו אלא משום שבות וכמ"ש בשו"ע (או"ח ש"מ א') ודוקא בכלי חייב חטאת אבל ביד ליכא אלא שבות ע"ש ומבואר דס"ל דגילוח ע"י סם נמי הוי כתולש כלאחר יד, אכן בתשובת הגרצ"פ פראנק בירחון הפרדס הנ"ל סיים בעובדא שהורה גברא רבה שיותר נכון שיגלח בעצמו ע"י סם דבכה"ג ליכא חילול שבת מה"ת דהו"ל כתולש שערו ביד וכו' וכו' לדחות דבריו דשאני הכא דאורחיה בהכי לגלח בסם ולא הוי כלאחר יד דמה לי בסם מה לי בכלי והאריך קצת ולבסוף מסיק למעשה דלפיכך יתגלח ע"י עכו"ם בתער מלגלח בעצמו ע"י סם ע"ש וכנראה שהתכוין לתשו' הגאון מטשעבין בעל דובב מישרים הנ"ל ושו"ר בירחון תורת ארץ ישראל שהובאה שם תשובת הגאון מטשעבין הנ"ל ואח"ז בתורת א"י הובאה תשו' הגרצ"פ הנ"ל ומובן דעליה קאי ובתר ידידה אזיל וחכם אחד כ' להעיר ע"ד הגרצ"פ בתורת א"י ואילך וע"ע בשו"ת מנחת יצחק (א' ס"ג) ובשו"ת חלקת יעקב (ב' צ"ב) ע"ש וכעת אין הפנאי מסכים עמדי לעיין היטב בזה ועכ"פ מדברי הארחות חיים והרדב"ז והאחרונים הנ"ל יש סיוע גדול לדברי הגרצ"פ וכמש"כ [תמצית: כתב הרמב"ם שזנזיר שגילח שיערה מעיקרה לוקה בין בתער בין בזוג ובין כשתלשה אך אם העבירה ע"י סם המשיר אינו לוקה אלא ביטל עשה - אלמא דסם אינו בכלל כל המעבירים וגרע מתלישה בידו (וכ"ש שפטור בשבת דאינו גוזז), הלח"מ תמה שהרי אמרו לרבות כל המעבירין ומשמע שאפילו בסם אך הרדב"ז כתב דילפינן מדאמרו

שאל הנזיר גילח שלא בתער לא עשה כלום והחידוש שאפילו כשסך נשא כי ריבו כל המעבירים רק כשמעביר ביד כתולש ולא בסם, וכ"כ בדובב מישרים שגילוח ע"י סם הוא כתולש כלאחר יד, והעיר בשו"ת חיים-שאל מדברי סה"מ שנזיר שהעביר בסם אינו לוקה דאינו כעין תער - אלמא דהוא רק בנזיר אבל בדיני שבת אדרבה עדיף מתולש ביד, וכ"כ בתשובת הגרצ"פ פרנק דאורחיה לגלח בסם ולא הוא כלאחר יד].

מנחת שלמה: (ב' צ"ד ו') [התשובה הופיעה במנחת שלמה ח"ב מכתב יד הגרשז"א; לאחר הוצאת

מנחת שלמה ח"ב ו' ח"ג הוציאו מהדורה אחרת בשם מנחת שלמה תנינא - ובה השמיטו גם תשובה זו]; תשכ"ה [1965]] מצד הסברא היה נראה דכיון שמוריד את כל השער ונשאר חלק כמו בתער ה"ז אסור כיון דדרך גילוח בכך, ומ"ש בשם רב אחד [דכיון שחז"ל קבעו בזמנם דרך תער הוא בכלל הלאו ולא מספריים (כי בזמנם רק תער השחית) - א"כ מכונה החותכת ע"י מספריים מותרת, אף שבזמננו היא השחתה] לא ס"ל כלל וכלל, וכן מ"ש בשם גאון אחד ז"ל [דהיא שאינו דוחק את המכונה, הוה ליה דבר שאין מתכוון] ג"כ לא משמע לי שהרי ודאי מתכוון וגם קרוב לפסיק רישא; צדדי הספק והטעמים של בעל חזו"א זצ"ל מעולם לא שמעתי, אך טעמא דמספקא לי הא מילתא הוא מפני שבאמת חלוק טובא מתער, כי התער מוריד ממש את כל השער שבוטל מהבשר ואילו במכונת גילוח מוכרח תמיד להשאר משהו, ומה שנראה חלק כמו בתער - הוא משום דדרך של מכונת גילוח להוציא חלק מהשער שטמון בתוך הבשר - אשר אפשר לקרותו שורש - לחוץ, ומאותו השער שפיר נשאר מקצת בשעת הגילוח אלא שאח"כ הוא חוזר ונכנס לתוך הבשר, ולכן נראה הבשר חלק ממש כמו בתער, ומספקא לי טובא מי אזלינן בתר סוף שנעשה ממש חלק כמו בתער, או בתר שעת גילוח - ובהיא שעתא הרי נשאר מקצת מהשער בחוץ, ולא דמי לתער דבשעה שמגלח הוא מוריד ממש את כל השער, ולכן איני יודע להורות בזה לא להיתר ולא לאיסור, כ"ז נלענ"ד [נראה שההערות נעשו ע"י העורכים; יתכן שמכתב השאלה נדפס בספר 'ועלה לא יבול', ועכ"פ נראה שהשאלה היתה לפנייה - ומשם לקחו את הפרטים שבהערה] [תמצית: הסברא נותנת שתוצאת תער אוסרת כתער מאחר והוא דרך גילוח, ולא ס"ל להקל במכונה שחותכת במספריים, וגם לא מחמת שאינו דוחק וממילא אינו מתכוין, אך עדיין יש להסתפק מאחר ובעת החיתוך נשארת שארית, אלא שלאחר מכן חוזרת לבשר, לכן איני יודע להורות] [ברור שמרן הגרשז"א זצ"ל יצא מנקודת הנחה שכדי לאסור בעיני שני טעמים - גילוח והשחתה, וכששניהם מתקיימים - היינו איסור תער ללא חשיבות באיזה שם כלי החיתוך נעשה, ולא הבנתי כלל מנין לו מקור לזה, ולא כיצד הסתדר עם ההיתר

של 'מספריים כעין תער' - שמוגדרות בראשונים כמספריים שמשחיתות, שלדבריו היינו הגדרת תער; עוד ברור שהחשיב פנים חלקות כמושחתות (אפילו בשנת תשכ"ה, ומילא אין לומר שהמכונות דידן חמורות יותר מהמכונות מלפני כמעט חמשים שנה כי כבר אז החשיבו אותן כמשחיתות), ועם זאת החשיב כ'לא מעשה השחתה' - חיתוך שבעת החיתוך נשאת שארית מזערית ולא משמעותית; נקודת הספק שלו היתה האם 'השחתה' נמדדת ברגע החיתוך - שבמכונת גילוח נחשב כ'לא משחית' או בתוצאה הסופית (שבמכונת גילוח נחשבת כמשחית). אינני מבין כיצד יוכל להסביר את דברי הראשונים שהגילוח במספריים חדודות הוא רק חומרא, ודי לבקש מהספר (הגוי) שלא יניד את הזוג התחתון המשחית כתער, ולקוות שישמע בקולנו; בקיצור, לא הבנתי כלל את דבריו, עד שיסביר לנו זאת בתחיית המתים בב"א].

(הליכות שלמה, תפילה) ובעיקר הגילוח במכונה הורה דכל שמרגישין קוצי השערות במשמוש היד אפשר להקל, אבל כל שעל ידי הגילוח נעשה העור חלק כמו בתער - נראה דיש לחוש לאיסור דאורייתא; ומה שדנו (בהרצ"ב) בזה להקל כל שאינו מהדק המכונה לעור הפנים משום דחשיב אינו מתכוין - אינו נראה שהרי דעתו על עצם הפעולה, ורק נמנע בגלל האיסור - וזה הוי מתכוין; ומה שדנו עוד להקל באופן שנראה שער על ידי זכוית מגדלת - אין לסמוך על זה, ואין להתחשב בנדון זה אלא לפי ראות העין ולא בראיה על ידי אמצעים המגדילים הראות [תמצית: (אם שמועה זו ברת סמכא) מותר לגלח במכונה כשמרגישים קוצי השערות במשמוש היד אך כשהעור נעשה חלק כמו בתער יש לחוש, וגם אינו מועיל כשהקוצים ניכרים בזכוית מגדלת; אינו מועיל כשלא ידק המכונה לעור - דנחשב שמתכוין כי דעתו על עצם הפעולה ונמנע רק מחמת האיסור].

משנה הלכות: (ו' ק"נ, שנת תשל"א) בדבר שאלתו עוד אי יש לפסול לעדות מי שמעביר זקנו במכונת גילוח (שעווער בלע"ז) ואי מותר להשתמש במכונת גילוח... מה שהפריז על המדה שאין לפוסלם לעדות וע"פ אב"נ א"ע סי' קל"ז שמה שהתיר הגרע"א לעדות דווקא בארצו התיר הנה פשוט דאין לו דמיון כלל דהני להתירא קמכוני ויש להם על מי שיסמוכו. והנה בשו"ת תה"ד סי' רצ"ה נשאל אם יש נדנדד איסור לגלח פאת הזקן במספרים והשיב יראה דיש מקום להחמיר אלא שאין העולם נזהרין בדבר וכתוב בגליון תוס' בריש מס' שבועות וז"ל יש נזהרין כשמסתפרים במספריים שאין עושין בתחתון כלום אלא בעליון כי חוששין שאם יעשו כלום בתחתון שמא יארע שלא יחתוך זוג העליון אלא

בתחתון והו"ל כמו תער עכ"ל וכתב עליו התה"ד דקשה מאד לזיהר בזה ע"כ נכון לזיהר שלא יספר פאת הזקן במספריים שהוא חדוד מאד אבל אם אינו חדוד א"א לתחתון בלי דבוק העליון ע"ש. והרמ"א סי' קפ"א סעי' י' כתב ומ"מ נזהרים כשמסתפרים במספריים שיעשה הגילוח בחלק העליון מן המספרים פן יעשה הכל עם חלק התחתון והווי כעין תער. הנה נראה דלא נחלקו ולא נסתפקו אלא אי יכולין להסתפר במספריים בעליון לבדו ודבר זה קשה באמת למי שבקי במספריים ששני הצדדים הם חותכין וקשה לזיהר שהחתך יהי רק מהעליון לא מן התחתון כמובן, אלא דלפ"ז בהני שעווערס [מכונות גילוח] שידוע שהחיתוך בא במספריים דוקא מהעליון והתחתון במקומו עומד ואי אפשר לחתוך עם התחתון בלי שתחתון העליון כה"ג לכאורה לא הוי כעין תער ושרי. וראיתי תשובת הגרצ"פ זצ"ל... ואף שאין משיבין את האר"י לאחר מותו אמנם לא זכיתי להבין דבריו ז"ל שהמציא דבר מה שלא נמצא בדברי הרמ"א ז"ל, לפענ"ד דלפי הנראה הבין ז"ל דמה שכתב הרמ"א שאם יעשה הכל בחלק התחתון והווי כעין תער הכוונה שכיון דיהיה הגילוח בחלק התחתון ויהיה הגילוח למשעי ונקי בלי רושם והווי כתער - וא"כ עיקר האיסור תלוי אם הוא למישעי או לא, ומי יתן לי מעפרו ואמלא עינין, אבל לפענ"ד פשוט דטעם הרמ"א כמ"ש התה"ד והוא דכיון דמספריים הוא משתי חתיכות וכל ששתיים חותכין העליון והתחתון הרי זה דין מספריים יש לו ואפילו יגלח עד העיקר לגמרי למישעי מ"מ התורה לא אסרה גילוח אלא בתער אבל במספריים אף דיגלח לגמרי מ"מ אין בזה איסור, אלא דחששו כיון דמספריים הוא משתי חתיכות ולפעמים שיהיה הצד התחתון חד וזוג העליון יהי' ההיפוך ויארע שלא יחתוך זוג העליון אלא יחזיק שם השער וזוג התחתון יחתוך בלי העליון וימצא דהו"ל גילוח בתער שהרי לא חתך זוג העליון כלל, אבל אם יחתכו שניהם מותר אף שיחתוך למישעי, וראי' לדבר מה שכתב התה"ד ויש נזהרין כשמסתפרים במספריים שאין עושין בתחתון כלום כי חוששין שאם יעשו כלום בתחתון שמא יארע שלא יחתוך זוג העליון וכו', ע"כ נכון לזיהר אבל אם אינו חדוד א"א לתחתון בלי דבוק העליון ע"כ והנה מדכתב א"א לתחתון בלי דבוק העליון ע"כ דגם התחתון מחתך אלא בדיבוק העליון ולכאורה אכתי כיון דהתחתון מגלח והיל"ל דיש לזיהר שלא לגלח למישעי וע"כ דאין ההקפדה אלא שלא יחתוך התחתון לבדו דאז כיון דחותך בלי סיוע העליון הו"ל כתער כיון דלא הוי רק סכין גילוח אחד, אבל כל ששניהם חותכין או רק

העליון לבדו מותר. והא דעליון לבדו מותר אף דאז נמי הו"ל כתער נראה דכה"ג לא הוי כתער דתער לא הוי אלא על בשרו ממש וכיון דהעליון הוא הזוג התחתון אף דחותך לבדו לא הוי כעין תער אבל אין לזה ענין אם הוא חלק או לא כנלפענ"ד ברור בס"ד; וכיון דדברי הרמ"א הם דברי התה"ד ולהדיא כתב הרמ"א פן יעשה הכל עם חלק התחתון - כלומר כל הגילוח של השערה אבל אם יעשה בתחתון עם העליון יחד ליכא בזה איסור לרמ"א ע"ש. **ולפ"ז במכונת גילוח הנעשית באופן שלעולם התחתון לא יוכל לחתוך בלי חלק העליון כידוע דחלק התחתון במקומה עומדת א"כ בכה"ג התה"ד לא הי' מחמיר לכאורה אפילו לכתחלה דהרי עיקר אזהרתו היתה שמא יחתוך בחלק התחתון בלי העליון ואי אפשר ליזהר אבל בדידן שהמכונה נעשית באופן כזה שא"א להסתפר באופן אחר אלא לעולם אינו חותך התחתון בלי העליון ועיקר החיתוך בא ע"י העליון כה"ג פשוט דלא הוי כעין תער ומותר...** והגם כי ודאי לפי מדת חסידות יש ליזהר מכל וכל או מפני מראית העין... ועיין פת"ש [ואולי בזה"ז ליכא מפני מראית העין מפני שכולם יודעים שמסתפרים עם מכונות גילוח וניכר הגילוח ע"י מכונת גילוח]... ומיהו לדינא נראה כמ"ש, ועיין שו"ת (מוהר"י אירגס) דברי יוסף סי' כ"ה שהאריך הרבה בסתרי תורה שלא לגלח פאת הראש והזקן אבל כתב וז"ל מיהו קודם אודיעך כי **מה שאמרו המקובלים שאין לגלח הזקן אפילו במספרים אין כוונתם ח"ו לחלוק על חכמי הגמ' שהתירו על פי קבלתם**, אבל הכל מודים דמי שאומר שמגלח זקנו במספרים עובר בבל תשחית דהרי הוא כופר בתורה שבע"פ, אמנם הענין שיש בפירוש המצות נגלה ונסתר הנגלה הוא מה שבא בתלמוד ובפוסקים שהכל חייבים לקיימו והוא דבר השווה לכל נפש והנסתר הוא מה שבא בזוהר ובשאר ספרי המקובלים ובחלק זה הנסתר לא נצטוו אלא היחידים שרידים העומדים בסוד ה' אמנם שאר עמא דבר ההוה דאיתגליא כדאיתא בזוהר פ' אחרי מות וכו' ע"ש.

תשובות והנהגות: (תנ"ט) המכונה בימיו לפי הנראה לעין מגלח כמו תער אבל בעצם פעולתו הוא כמספריים שחותך דק על ידי צירוף שני הסכינים העליון והתחתון, והקדוש החפץ חיים וכן רבינו החזו"א צ"ל פסקו שזהו תער ממש, אבל רבים נהגו להקל, ובילדותי שמעתי שהגאון רבי חיים עוזר צ"ל התיר, ואף שאין מכונה אחת דומה לחבירתה אבל כפי ששמעתי השאלה היתה במכונה

כעין אלו המצויים היום; ונראה שתלוי בגדר השחתה מהו: האם תלוי בראיית עין - וא"כ גם כאן לא נראה שער כלל ולכן דינו כהשחתה ממש, ואף שאינו בתער - כיון שלעין נראה דמשחית אסור כדין תער שתלוי בהשחתה, ואם תלוי במציאות ולא לפי ראיית העין - כיון שהעליון והתחתון חותכים ביחד כמספריים ולא התחתון לבד - אינו כתער, ואף אם במקרה התחתון חותך יש לומר שאינו מתכוין ואין שם פסיק רישא, אך ודאי למעשה יש לחשוש לאיסור תורה, וכמ"ש הח"ח והחזו"א; וממילא לענין גילוח במכונה שהוא איסור חמור שהמגלח עצמו עובר חמשה לאוין - ודאי חייבין להחמיר, וכן הורה הגאון רבי יעקב קנייבסקי זצ"ל לאסור שזהו איסור דאורייתא כתער, אבל צריך לראות שלא יהיה תחלתו להחמיר וסופו להקל, ובמקום שאי אפשר למונעו מתער אלא במכונה נראה שראוי לעשות כן עד שיתרגל למנוע גם ממכונה [ועיין עוד במ"ש בזה במועדים וזמנים (ח' קכ"ד): ובעיקר השאלה אציין כמה מקורות והערות בענין ראייה אם תלוי לפי המציאות או לפי ראיית העין, ונחלקו בזה שני גאוני דורנו הגאון רבי בעריש וידנפלד זצ"ל הגאב"ד דטשעבין והגאון רבי זאב מינצברג זצ"ל לענין מוקף גויל בס"ת תפילין ומזוזות, ובראיית עין נראה שנוגעין ואילו במיקרוסקופ נראה שאין נוגעין אם חשיב מוקף גויל או לא; ובמק"א דנתי בזה לענין מכונת גילוח חשמלית לגילוח הזקן הנפוץ היום ופורסם בשם החזו"א זצ"ל שכל מכונות הללו אסור משום תער, ולי נראה שתלוי בחקירה אם השחתה תלוי בראיית עין - הלא נראה בזה כתער ודרך גילוח ויש בזה איסור תער, אבל אם לפי המציאות לא משחית רק נכנס בנקבי העור ומספר כמספריים ובאמת אינו משחית - א"כ אינו אסור, ולמעשה יש בזה חשש דאורייתא דעשר לאוין במשחית זקן עצמו; ואמנם אמת שצריכים להחמיר בספיקא דאורייתא אבל כל שתחילתו להחמיר וסופו להקל אינו דין ולכן לא נתברר לי מה שפורסם כאן שלא לתת סעד למגלחים בתער ולעזור להם בנתינת מכונות גילוח מפני שגם מכונה הוי תער דאמנם צריך להחמיר בחשש חמור כי האי בספיקא דאורייתא אבל לא להקל במקום שבלאו הכי יגלחו בתער ממש ח"ו, וכאן רבבות אנשים אפילו חרדים נוהגין היתר בזה, ובודאי עדיף לגלח במכונת גילוח מאשר לגלח בתער ממש שבמכונה יש הצד שכהבאנו שאינו משחית וכמ"ש].

הרב שטרנבוך קיבל טענות רבות על כך שנתן הסכמה לספר "מכונת גילוח בהלכה", והשיב שאיננו יכול לאסור דבר שתמיד היה מקובל להיתר אצל גדולי הדור, ואף אביו היה מתגלח במכונה באופן חלק ביותר (הרב פפויפר).

אחד מפוסקי הדור: הטעמים שכתבת לאסור מכונת גלוח לא נעלמו ממני, אבל לענ"ד אין הדברים נכונים כלל וכלל, ואשתדל למלא בקשתך לבאר לך ענין זה עכ"פ בקצור; אתה כותב שכל ההיתר של מספריים הוא כי "אינם עושים השחתה" אבל אם המספריים משחיתים פשיטא שאסור ומכונת גלוח משחיתה כתער ממש, אלו תנ"ד בקצור, ואני אומר שזה שבוש גמור, חשש השחתה במספריים יש אך ורק כשחותך עם החלק התחתון לחוד, אבל כל שהחיתוך נעשה ע"י חלק העליון והתחתון גם יחד כבמכונת גלוח ליכא חשש השחתה לעולם, ומה שלפי ראות עינינו התוצאה נראית לנו שוה לתער אינו מעלה ומוריד! **[באמת התוצאה אינה שוה ממש רק שבהסתכלות בעין לא רואים הבדל]**, וזה גופא מה שלמדנו דמספריים אפילו כעין תער מותר - ר"ל שאפילו אם תוצאת הגלוח במספריים נראית כעין התוצאה של תער ממש ג"כ מותר, וז"ל הריטב"א: "ומשורת הדין כל שהוא במספריים אפילו כעין תער מותר, אבל מדת חסידים שלא לעשות כן מפני חשד הרואים" **[ד"ק בלשונו והבן כוונתו]**, וכן מבואר בכל הפוסקים דמספריים כעין תער פירושו שחותך סמוך לבשר ממש ואינו משייר כלום מן השערות **(עי' הכמת אדם פ"ט ט"ז)**; סוף דבר, מכונת גלוח היא בכלל מספריים כעין תער - וזה הותר בזקן לכו"ע, ודו"ק; אגב, ידוע שהגאון רבי משה פיינשטיין זצ"ל התיר מכונת גלוח בפשיטות והתרעם מאוד על המחמירים בזה! יעויין מכות **(דף כ"א.)** "ת"ר ופאת זקנם לא יגלחו, יכול אפילו גלחו במספריים יהא חייב - ת"ל לא תשחית", ופי' ריב"ן "ומספריים אינן משחיתים שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער" - הכונה לפי דרכינו דפעולת המספריים שהיא חיתוך על ידי שני סכינים לעולם אינה חותכת ממש בצד עיקר כתער, ודו"ק.

(אחד מהתלמידים, תש"ס [2000]) הראתי לרב שליט"א מה שנדפס בהליכות שלמה בשם הגרשז"א זצ"ל שמומחים אומרים שהתוצאה במכונת גלוח שמושכת את השער היא כמו בתער או אף יותר מכך, וא"כ אין נ"מ במה שנעשתה על ידי מספריים דהעיקר הוא בתוצאה, ואחר הרבה ויכוח הסכים שבכל כי האי יש לחוש משום ספיקא דאורייתא; גם אחר זמן שבא אליו שואל בענין מכונת גלוח לא הורה להיתר רק אמר שיש אוסרים ויש מתירים והוא ספיקא דאורייתא, ולשואלים שהראו לו מכונה משיב שאינו רוצה להזדקק לגוף השאלה, רק היה אומר שמכונה זו אינה שונה משאר המכונות; ועל דבריו השיג

הרב: "הדברים אינם מדוייקים כי מעולם לא טענתי שיש כאן ספק דאורייתא, והסיבה שנמנעתי מלהשיב לשואלים היא מטעמים אחרים הכמוסים עמדי, ואין לסמוך על דברי תלמידי בזה, ועכ"פ יש להעיר שמה שכתב בשם המנחת שלמה שהעיקר הוא בתוצאה - אינו נכון כי אם המכונה פועלת כמו מספריים אין נפ"מ באם התוצאה היא כמו תער".

(תוספת מהרב תמוז תשס"ט [2009]) באשר לצערנו קיימת מגמה לסלף את המציאות שהיתה נהוגה אצל היראים בענין הגילוח במכונה ארשום למזכרת כי מנהג היראים באירופה ובארה"ב היה להשתמש במכונת גילוח, וההיתר היה כל כך פשוט עד שגם בחורי הישיבות שהיו מעטים ומובחרים בימים ההם נהגו להשתמש במכונה ולא ידעו ולא שמעו שיש פקפוק בזה, וזאת על אף שהדרו אחרי חומרות שלא קבלו מאבותיהם כדרך הצעירים כידוע; והטוענים שלא היה מי שהתיר להם במפורש אלא רק העלימו עין מפני שסברו דמוטב שיהיו שוגגים - מסלפים את המציאות [לא ידעתי אם בשוגג אם במזיד] כי אין ספק שכך היתה ההוראה הרווחת, ואדרבה היראים השתמשו במכונת גילוח על פי רבותיהם, והפושעים השתמשו בתער כידוע; כמובן שלא מפני זה אנו פטורים מלדון לגופו של ענין, ובפרט שיתכן שחל שינוי בטיב המכונות, ולא כתבתי את הדברים אלא מפני שאסור להוציא לעז על הראשונים גם כשהמטרה היא ליצור שינוי לטובה כי המטרה אינה מקדשת את האמצעים, וחלילה להפוך את אבותינו שנזהרו בקלה כבחמורה לעבריינים.

אור ישראל: (אור ישראל מונסי כ"ג, הרב בן ציון הלוי וואזנר, תש"ס [2000]) רבים השתבשו בהיתר של מספריים כעין תער כמו שהתריע בדברי מלכיאל (ד' ס"ו) [הדברי מלכיאל לא טען שאסור להשחית במספרים אלא חשש שילמדו לגלח בתער או שיספרו גם את פאות הראש, ועוד חששות כה"ג]; והמקילים פירשו כפי שנוח להם שלא אסרה תורה אלא בתער לאפוקי הנקרא בשם אחר אף שמגלה למשעי כתער, והרי מפורש בריב"ן שהיתר מספריים כי אין חותכים שיער בצד עיקר כתער [כוונת ריב"ן רק להגדיר מדוע מספריים רגילות אינן משחיתות, ולא לקבוע שההיתר תלוי בזה], והריב"ן הוצרך לפירושו כדי להסביר שהרי גם בתער עצמו אין השחתת השער עד השרשים, לכן פירש ש"השחתה" היא של הפנים לאפוקי סתם מספריים שאינם משחיתים את הפנים כי לעולם נשאר מעט זקן, וכן מפורש בשאר הראשונים והקדמונים שההבדל בין מספריים לתער הוא בשיעור

החיתוך, וכן ברבינו בחיי כתב שהיתר הגילוח "במספריים - להשאיר קצת שער" [רבינו בחיי לא כתב שם הגדרה הלכתית אלא הסביר את המצוה על פי שכלו], וכן בחת"ם סופר ובנו"ב כתבו שכל כלי המגלח ומסיר השער לגמרי דינו כתער כי הרי תער לא כתוב בתורה [כוונתם היתה לכלי שחותך ישירות, ולא דנו בכלי החותך בעקרון מספריים]; ממילא פשוט שהיתר מספריים כעין תער לא בא להתיר כשמשחיתים את השער אלא שכאשר מעביר את המספריים על פניו כתער ממש הרי פעולתו דומה לתער בכך שמעבירו על פניו, ותוצאתו דומה לתער בכך שגוזז רוב שער עד סמוך לעור, וס"ד לאסור מדרבנן [אם זה בלבד היתה הגדרת מספריים כעין תער הרי שלא היו מחלקים ביניהם לבין מספריים רגילות לגבי בית השחי, ובקדמונים רבים מפורש שמספריים כעין תער משחיתות לגמרי]; הראיה היא שלכו"ע המעביר שער בית השחי במספריים כעין תער אינו לוקה, והרי אם גם משחיתים ואין משיירים הרי שעושה בהם מעשה לא ילבש ומדוע לא ילקה - אלא ע"כ שסתם מספריים משיירים [אינו לוקה מאחר והפעולה אסורה ולא התוצאה, ואין דרך נשים לגלח שער האיברים במספריים (אגב - טעה בכך שדימה שמותר לגלח במספריים כעין תער את בית השחי, כי ההיתר נאמר רק על שער האיברים)]; וכן מבואר ברמ"א שהביא את תה"ד - ואילו רק תער היה אסור מה לי החלק העליון של מספריים ומה לי התחתון, ומוכח שהיתר מספריים הוא כשחותך בין שני החלקים כי אז נשאר שער משא"כ אם יגלח רק בתחתונו [אכן זו רק חומרא, ראה ש"ך, ומכאן ראה הפוכה]; ופשוט שזו גם כוונת השו"ע בהיתר מספריים כעין תער ואין כאן מחלוקת בין השו"ע והרמ"א; ומעתה ברור שיש לאסור לגלח בכל המכונות של כל החברות ובכל הטכניקות, ואפילו עם סכין אחד ורשת מפסקת כי הרי הסכינים משחיתים עד הקצה והמתגלח יוצא נקי כביום הולדו, וכך היתה הוראה רווחת לאסור מיום המצאת המכונה ועד היום הזה כמלוקט בספר הדרת פנים זקן [ההוראה הרווחת היתה להתיר, וספר זה טעה או זייף רבות]; החפץ חיים הרעיש על זה עולמות ואסר אפילו במכונות תספורת [החפץ חיים לא הרעיש עולמות על גילוח במספריים שמשחיתות, ובליקוטי הלכות מיירי כשעקרון הפעולה הוא של תער], וכן כתב הצור יעקב שהמגלח עצמו במאשינדעל ומספריים כל שלא נשאר בשער כדי לכופ ראשן לעיקרן דינם כתער [בזה גם המחמירים אינם מחמירים], וכן אמר אאמו"ר שכשהתחדשה בעולם מכונת התספורת כל גדולי הדור חתמו על הכרוז האוסר להשתמש בה שהיא כתער, וא"כ כ"ש במכונות דידן, וכן היתה דעתו הנחרצת

של החזו"א [החזו"א לא רצה גם גילוח במספריים רגילות כי צורת בן תורה היא עם זקן], וכן דעת כל גדולי הדור המנחת יצחק, הקה"י, החלקת יעקב ועוד חבל פוסקים, ואאמו"ר אמר שהחזו"א אמר לו שמה שלא כתב לאסור את המכונה היה מפני שחשש שילמדו להתיר עצם גילוח הזקן; הפסק הרשת אינו מועיל להתיר שהרי פני המתגלח יוצאים למעשה חלקים; מה שרצו לחדש שהמכונות כותשות או תולשות את השער - אלו דברי הבל; מה שנתלים להתיר על פי דברי החכמ"א שגם מספריים כעין תער אינו משייר כלום - שגו בכוונתו שהרי בודאי שאינו חולק על כל הנ"ל אלא רק השמיע שמה שהי"א מחייב בפאות הראש במספריים הוא דוקא כשנוטלו לגמרי, ולא התכוין לומר שסתם מספריים נוטלים הכל כתער, וחלילה להתיר על סמך דקדוק קל בדברי אחרון [נכון דמייר לגבי פאות הראש, אולם מ"מ ניתן ללמוד מדבריו כיצד הגדיר "מספריים כעין תער"]; גם ההר צבי מודה שכשמגלח לגמרי שהוא אסור; נמצא שלכל הדעות יש לאסור לגלח את הזקן במכונת גילוח, ואסרו אף לסחור בהן, ודרך ההיתר היחידה היא בסם [לשיטתם גם בסם אינו חלק שהרי יש גילוח והשחתה] או במכונה המשיירת שער ארוך; מה שמוסרים שהגר"מ פיינשטיין התיר לגלח במכונות בודאי אינו היתר גורף מאחר ומסרו שהיה רגיל לנסות את המכונה [לא ניסה אם משאירה כדי לכוף ראשו לעיקרו אלא אם הסכין מסוגלת לחתוך שער ללא הרשת], ותו הרי הוא לא נמנע מלדון בשום נושא ומדוע לא כתב תשובה להתיר, אלא ע"כ שביטל דעתו מפני דעת כל חכמי ישראל שאסרו [זה לא חייב להיות ההסבר], וגם הוא אמר שבני התורה לא ישתמשו במכונות לאחר שהעידו לו שהח"ח אסר; עבירה גוררת עבירה ומגלחי הזקן שהורגלו בו מגלחים גם בימים שחז"ל אסרו לגלח; צע"ג אם לצרף את המגלחים במכונה לעדות שהרי אינם שוגגים אלא מעלימי עין מכל הנ"ל, ומה שהגרעק"א הכשיר את המגלחים בתער לעדות לא היה לכתחילה אלא בדיעבד כדי לא להתיר אשת איש לעלמא ללא גט, וגם מפני שבזמנם הספרים לא היו מצויים ולכן דן אותם כשוגגים, ולכן נכון להחמיר שלא לקחתם לעדים, ובפרט בעדות גיטין וקדושין, והיה ראוי לגזור שלא להעמיד את הנכשלים כש"ץ ולא לצרפם למנין ולקה"ת ולפרוש מהם כראוי לכל עבריין המזלזל באיסורי תורה [זו הגזמה גדולה, למ"מ הם בגדר אומר מותר גם בימינו], והעיקר שהכל תלוי בהוראות הרבנים [תמצית: הריב"ן פירש שהיתר מספריים כי אין חותכים שיער בצד עיקר כתער, וממילא מובן ש"השחתה" אינה של השער אלא של הפנים, וכן איתא

בחת"ם סופר ובנו"ב כתבו שכל כלי המגלח ומסיר השער לגמרי דינו כתער; ממילא פשוט שהיתר מספריים כעין תער אינו היתר להשחית אלא לספר במספריים באופן שהן נוגעות בעור, והתוצאה דומה לתער בכך שגוזז רוב שער עד סמוך לעור, ואם ההיתר היה להשחית מדוע אין מלקין את המספר שער בית השחי במספריים כעין תער שהרי עושה בהם מעשה לא ילבש; וכן - אילורק תער היה אסור הרי שהיה מותר לספ בחלק התחתון של מספריים; וברור שיש לאסור לגלח בכל המכונות שהסכינים משחיתים עד הקצה, וכך היתה הוראה רווחת לאסור; החפץ חיים הרעיש עולמות ואסר אפילו במכונת תספורת, וכן החמיר הצור יעקב שהמגלח עצמו במספריים ולא נשאר בשער כדי לכופ ראשו לעיקרן דינם כתער, וכן אמר אאמור"ר שכשהתחדשה בעולם מכונת התספורת כל גדולי הדור חתמו על הכרזת האוסר להשתמש בה שהיא כתער וכן דעת החזו"א, המנחת יצחק, הקה"י, החלקת יעקב ועוד; הפסק הרשת אינו מועיל להתיר שהרי הפנים חלקות; כוונת החכמ"א רק לומר שהמספר פאות הראש במספריים חייב הוא רק כשאינו משייר; גם הגר"מ פיינשטיין לא התיר את כל המכונות, ותו - מדוע לא כתב תשובה להתיר; הרגילים לגלח הזקן מגלחים גם בימים שחז"ל אסרו לגלח; צע"ג אם לצרף את המגלחים במכונה לעדות, ונכון שלא לקחתם לעדים, שלא להעמידם כש"ן, לא לצרפם למנין ולקה"ת, ולפרוש מהם כראוי לכל עבריין המזלזל באיסורי תורה, והעיקר שהכל תלוי בהוראות הרבנים].

קובץ תשובות: (קובץ תשובות א' ל"ב) הנה המכונה אשר המציאו בימי החפץ חיים מלפני מאה שנה אינו בבואה דבבואה להמכונות המשוכללות שבזמננו, ובכן כל עוד ואינו בטוח שאחרי השימוש יהיה מורגש כל שיערה ושיערה הרי הוא נלכד באיסור תורה ממש; אמנם שמעתי שמכון אחד בירושלים המציא מכונה מיוחדת שאין נכחד להשחית השערות, והדבר טעון בדיקה.

(הערות למסכת קדושין ל"ה:) כתב החפץ חיים בליקוטי הלכות דכיום דנתחדש מכונה שמגלחים השער נראה שיש כאן קרוב לדאורייתא, ונראה דאם בזמנו שלא היה כל כך משוכלל ואפילו אֶהָל [אפס] לא הוה כל כך קטן - ק"ו בזמננו שהוה מכונה חשמלית דודאי יש כאן גדר השחתה ויש כאן איסור דאורייתא, ורק אם כשמעביר ידו עדיין מרגיש שער אז שפיר.

חוט שני: (מכתב בסוף שבת א') על דבר השימוש במכונות גילוח - אף דמבואר בשו"ע דבזקן גילוח במספריים כעין תער שרי ותער דוקא אסור, מכל מקום כפי הנראה במכונות על ידי דחיקה - נכנס העור לבין החריצים והוי תער ממש, ואף אם יזהר שלא לדחוק - רחוק הדבר שלא יכשל, שהרי בשערה אחת עבר על

איסור דאורייתא, על כן פשוט וברור שאי אפשר להקל בשום סוג מכונה ולהכנס לספק דאורייתא, וכבר נאסר הדבר על ידי רבותינו בדור הקודם הח"ח והחזו"א, ובדיקה על ידי מישוש שערות אחר הגילוח אינה מועילה לחשש זה כלל [סיפר רבינו שליט"א משמיה דמרן החזו"א צדוק"ל על המסירים זקנים על ידי סם שאמר דהן אמנם אין זה "סם המות" אבל מ"מ אין זה "סם חיים"].

הרב רפפורט: (תחומין י"ג עמ' 200)

לדעת התוספות כעין תער הוא דווקא כשגילח סמוך לעור "שעוקר השער ומשחיתו מעיקרו", לרמב"ם אם נשאר פחות מלכוף ראשן לעיקרן הנזיר נחשב כגלוח ראש ושערותיו הנותרות אינן חשובות לכלום, וודאי שמקורו מהגמרא שליסטים שגילחו את הנזיר ולא נותר כדי לכוף ראשן לעיקרן אינו יכול עוד לגלח, וממילא לא ניתן לקבל את הנחת החת"ם סופר שקיצור הזקן במספרים עד שאין בו גילוח - היינו השחתתו, ועם זאת לקבל את דעת הרמב"ם שכשלא נשאר כדי לכוף ראשן לעיקרן תו אין בו דין גילוח, ועם זאת להתיר לספר במספריים כעין תער; השיעור למלקות כשמספר במספרים לצירוף שיטות אלו צריך להיות כדי לכוף ראשון לעיקרן ולא כדי שינטל בזוג כי כתב במלמד להועיל שמה השיעור דינטלו בזוג הוא השיעור להלכות שצריך בהן שתי שערות משא"כ גילוח נזיר שהוא בשערה אחת - שיעורו בלכוף ראשו לעיקרו, וה"ה בגילוח הזקן שהרמב"ם לא כתב ששיעורו בשתי שערות; הצמח צדק הסיק שמאחר ופשוט שאין היתר לספר עד פחות מכשיעור ואח"כ לגלח בתער לכן צ"ל שאסור לגלח אפילו במספרים, ולוקה ואם נצרף לזה את הסברות דלעיל - כלל אינו מובן כיצד השו"ע התיר לכתחילה לגלח במספריים כעין תער סמוך לבשר, אלא מוכח שהמחבר, הרמ"א, נושאי הכלים והגר"א לא סברו כסברות הנ"ל, ואכן הצמח צדק חלק על השו"ע ואסר גילוח במספרים, ויש לישב מדוע לא נראה את המספרים כמשחיתות כשנוטלות את כל מה שנחשב לשער על פי הדין ונאסור, כסברת החת"ם סופר.

ניתן ליישב את החת"ם סופר על פי סברת הכתב והקבלה (ויקרא י"ט כ"ז) המובאת במלמד להועיל ש"השחתה" היא דוקא השחתת שער הזקן הרבה ביחד - שבד"כ יכולה להעשות רק בתער המסוגל להשחית את השער במהירות וביחד, משא"כ במספרים הנוטלות את השער מעט מעט, ובכך מובן שגם מספריים משחיתות כסברת החת"ם סופר; אלא שיש לדחות מהרמב"ם

שהתייחס ל"כעין תער" כגודל השער הנשאר, ומתוס' שהגדירו "שעוקר השער ומשחיתו מעיקרו", ומריב"ן שכתב "ומספרים אינן משחיתים שאין חותכין שער בצד עיקר כתער"; לכן יש לחדש שאף שהשחתה היא נטילת הרבה שער כאחת אולם זה דוקא כשמשחיתו מעיקרו כפי שעושה תער שצ"ל חד מאד כדי לחתוך אף ללא התנגדות גדולה, דאל"ה השער יתכופף, משא"כ במספרים אי אפשר להשחית כי יכולת החיתוך שלהם היא רק בשטח מצומצם שבין שני הלהבים מאחר ועקרון פעולתם מתבסס על התנגדות הלהב השני ללא צורך בהתנגדות המועטת של העור, ולכן אינם צ"ל חדות כתער.

ביסוד הדין ההבדל שבין תער לגילוח במספרים אינו מצד אורך השארית אלא מחמת שפעולת התער חותכת את השער בצד העיקר ופעולת המספרים חותכת בריחוק מה מן העור, אבל גם אם יצליחו לחתוך את השער במספרים כנגד העור אינה דרך השחתה כי גילוח כזה אינו נעשה במהירות כבתער, והחיתוך בצד העיקר אינו הופך את הגילוח לדרך השחתה אלא מהווה נטילת המאפיין של דרך השחתה והעברתו למספרים, אבל בעצם הדין כל גילוח המצריך שני להבים ולכן אינו יכול להעשות הרבה בבת אחת אינו השחתה אלא נחשב כמספריים כעין תער שמותר לדעת השו"ע הרמ"א הנו"כ והגר"א; אם כן ברור שאף שלא נאמר תער בתורה אלא השחתה - אך מספרים לעולם אינן משחיתות ללא קשר לאורך שאריות השער שהותירו אחריהן, ורק בתער יש גילוח והשחתה כאחת.

ברוב מכוונות הגילוח הלהבים אינם חדים כך שמסוגלים לחתוך שיער מול העור אלא רק להבים החותכים את השיער כנגד ה"מסרק"; הפטנטים השונים של מכוונות הגילוח נועדו להצמדה מתמדת של הלהב למסרק, והצורך בהצמדה זו מצביע על הצורך שבשני הלהבים - הלהב הנע והמסרק, ועל כך שהלהב אינו יכול לחתוך מול העור, כי אם היה יכול לחתוך כנגד העור לא היה צורך בהצמדה מושלמת של הלהב למסרק [אין להוכיח על מנגנון "תער" מפרסום, כגון אותה המכונה היפנים שפורסם שמגלחת עם קצף גילוח כתער, אולם העיון בבקשת הפטנט מוכיח שזוהי מכונה רגילה אלא שחיבורי החשמל השונים אטומים למים, וקצף הגילוח אינו משמעותי בגילוח בה, וכנראה שההפרסומאים הניחו שאנשים מעדיפים להתגלח עם קצף], וגם אם אדם לוחץ את המכונה אל העור והעור חודר אל המכונה - הלהב אינו מסוגל לחתוך את השער מול העור אלא רק יפצע את העור, והשער יתכופף ולא יחתך או שיחתך מול המסרק כבמספרים.

שתי מכוונות גילוח הן יוצאות מן הכלל ומכילות סכין החדה כתער: האחת חסרת שם ומיועדת לשימוש חד פעמי, והרשת רק מגינה על העור, והאחרת היא של חברת "פנסוניק" שיש בה תער נייד הנמצא בין שני מגינים.

מנהל הייצור בחברת "פיליפס" מר פורריי תיאר את אופן פעולת מכונת הגילוח המגלחת ב"שליפה וחיתוך" (Lift & Cut), ולדבריו כל ראש גילוח מורכב מחמשה עשר זוגות להבים הכוללים להב קדמי גמיש דמוי קפיץ ולהב אחורי קשיח, כאשר הלהב הקדמי פוגש שיערה הוא מתחיל לחתוך אותה, אלא שהקפיץ חלש מכדי לסיים את החיתוך מול התנגדות העור ולכן נרתע, מכיון שאינו יכול להרתע לאחור אלא רק למעלה לכן הוא אווז בשערה ושולפה מן העור עמו בתאוצה של G 8000, ומיד לאחריו מגיע הלהב המוצק החותך את השערה במקום קרוב יותר לעור; זיף הזקן הנחתך חוזר אל מתחת העור מיד לאחר החיתוך, ולכן אין שארית שער ניכרת לאחר הגילוח; העור לא נמשך לתוך המכונה כמו השערה שנתפשה על ידי הלהב הקדמי מאחר שלעור יש גמישות ביחס לשערה, ולכן העור מגיע בתוך סדק המסרק רק עד ללהב; בדיקת להבי המכונה מראה שאינם חדים מספיק כדי לחתוך שער מול העור, וברור שהחיתוך נעשה בעזרת הלהב אל מול המסרק. לפי תיאורו של מר פורריי אין לך שיטה שאינה השחתה יותר מזו - אין כאן חיתוך של הרבה שערות יחד, וכל שערה מטופלת בנפרד, והאפשרות המעשית להתגלח בזמן סביר נובעת רק ממהירות פעולתה של המכונה ומדיוקה, אבל המבנה שלה הוא מבנה הפוך לגמרי ממבנה משחית אלא הוא כמספרים מדויקות, ולכן נראה שאין חשש במכונה זו יותר מאשר שאר מספרים כעין תער.

לסיכום: החת"ם סופר טוען שלא נאמר תער בתורה אלא השחתה ולכן קציצת השער לפחות משיעור חשוב נחשבת השחתה, לשיטת הרמב"ם אורך שער לדין גילוח נזיר הוא כדי לכופ ראשו לעיקרו ונראה שהוא הדין גם בגילוח הזקן - ששניהם אסורים בשערה אחת ולא בשתי שערות, אם נצרף שני דברים אלו נראה שמה שהתירו המחבר בשו"ע להתגלח במספריים כעין תער ואחריו הרמ"א נושאי כליו והגר"א - אינו מובן שהרי לאחר הגילוח במספרים השער הושחת, ולכן אמרנו שיסוד דין השחתה הוא כדברי בעל הכתב והקבלה באפשרות ליטול הרבה שער יחד, אלא שאפשרות זו נעוצה במבנהו וחדותו של התער המאפשר לחתוך את השערות כנגד העור שלא כבמספרים החותכות

דוקא בשני להבים וטווח פעולתם מוגבל דוקא למרחב שבין הלהבים, לכן המאפיין את התער הוא חיתוכו הקרוב לעור אבל אין זו עיקר מהותו, ולכן מספרים אשר אינם חדים מספיק לחתוך בלהב אחד מול העור אלא חותכים בשני להבים אינם משחיתים לדעת השו"ע אפילו אם יחתכו את כל השער ולא יותירו כלום, ועדיין אין פעולתם במהות השחתה בגלל ההגבלה בכמות השער שאפשר לחתוך בהם כתוצאה מעצם המבנה שלהם, ולכן רוב מכונות הגילוח הידועות אשר אינן יכולות לחתוך בלהב אחד נחשבות כמספרים לענין גילוח; ברור שלדעת החת"ם סופר ולדעת "הצמח צדק" אין לגלח כלל פאת הזקן במספריים כעין תער ויש חשש איסור דאורייתא בקציצת פאת הזקן לאורך של פחות מלכוף ראשן של השערות הנותרות לעיקרן, אך דברינו עוסקים רק לדעת השו"ע ונושאי כליו שהתירו גילוח במספריים כעין תער [תמצית]: אם נצרף את סברת הרמב"ם שכשנשאיר פחות מלכוף ראשן לעיקרן הנזיר נחשב כגלוח ראש ושערותיו הנותרות אינן חשובות לכלום ואת הנחת החת"ם סופר שקיצור הזקן במספרים עד שאין בו גילוח היינו השחתתן - אינו מובן כיצד השו"ע ונו"כ התירו לספר את הזקן במספריים כעין תער, ואכן הצמח צדק חלק על השו"ע ואסר גילוח במספרים; ניתן לישב את החת"ם סופר על פי סברת הכתב והקבלה ש"השחתה" היא נטילת שער רב - שבד"כ יכולה להעשות רק בתער המסוגל להשחית את השער במהירות וביחד, משא"כ במספרים הנוטלות את השער מעט מעט - וממילא גם מספריים משחיתות; אלא שבראשונים משמע שגדר "השחתה" הוא כשאין שארית, ולכן י"ל שגם לכתב והקבלה "השחתה" היא רק כששער רב נחתך משרשו בבת אחת כפי שעושה תער כי אמצעי החיתוך צ"ל חד מאד כדי שהשער לא יתכופף אלא יחתך, משא"כ במספרים אי אפשר להשחית כי חותכות רק בשטח המצומצם שבין שני הלהבים. ההבדל שבין תער לגילוח במספרים אינו מצד אורך השארית אלא מחמת צורת הפעולה, וגם אם יצליחו לחתוך את השער במספרים כנגד העור לא תהיה דרך השחתה כי כל גילוח המצריך שני להבים ולכן אינו יכול להעשות הרבה בבת אחת אינו השחתה אלא נחשב כמספריים כעין תער שמותר לדעת השו"ע הרמ"א הנו"כ והגר"א. ברוב מכונות הגילוח הלהבים אינם חדים כך שמסוגלים לחתוך שעה מול העור אלא רק כנגד ה"מסרק"; הפטנטים השונים של מכונות הגילוח נועדו להצמדה מתמדת של הלהב למסרק, והצורך בהצמדה זו מצביע על הצורך שבשני הלהבים ושהלהב אינו יכול לחתוך מול העור, ואם אדם לוחץ את המכונה אל העור והעור חודר אל המכונה - הלהב אינו מסוגל לחתוך את השער מול העור אלא רק יפצע אותו, והשער יתכופף ולא יחתך או שיחתך מול המסרק כבמספרים; שתי מכונות גילוח מכילות סכין החדה כתער:

האחת חסרת שם ומיועדת לשימוש חד פעמי, והאחרת של חברת "פנסוניק". תיאורו של מנהל הייצור בחברת "פיליפס" מראה שהמבנה שלה הוא מבנה הפוך לגמרי ממבנה משחית אלא הוא כמספרים מדויקות שהסכינים אינם חדים מספיק כדי לחתוך שער מול העור ואין כאן חיתוך של הרבה שערות יחד כי כל שערה מטופלת בנפרד, ונראה שאין בהן חשש יותר מבמספריים כעין תער].

מכון צומת: (בית הלל י"ד)

אם מבחן התוצאה הוא הקובע את ההבדל בין תער למספריים כעין תער - הרי אומר שמשמעות איסור לא תשחית את פאת זקנך משמעותו שצריך לשייר שער בגודל מסויים, ואם כן הרי שיש לאסור את כל מכונות הגילוח שהרי העור יוצא חלק ללא שיירים ניכרים, וההבדל המיקרוסקופי אינו קו הגבול ההלכתי, וגם לא יועיל להסיר את התקן ה- Double Action/Lift & Cut כי התוצאה די זהה עמו ובלעדיו, וגם לא יועיל שלא להדק את המכונה לעור הפנים; יתכן שהגדרת ההבדל היא לגבי מקום החיתוך - שריב"ן כתב שמספריים אין חותכין שער בצד עיקר כתער, וכן בתוס' (נזיר מ'). כתבו שכעין תער - שעוקר השער ומשחיתו מעיקרו [וממילא המכונות החדשות אסורות שהרי שואבות את השער עם העור לבין הרשת וחותרות אותו בצמוד לעור], לפי גישה זו נובעת ההנחיה שלא להדק את המכונה ולהסיר את התקן ה- Double Action/Lift & Cut שתפקידו לסייע בשאיבת השערה אל קרבי המכונה, ויש לתמוה על המלצות אלו דמאן מפס שבהפרש מזערי זה עובר הגבול בין האיסור להיתר; אם נאמר שהגדרת מספריים כעין תער תלויה בטכניקת הפעולה - שהתורה לא אסרה השחתה שנעשית על ידי מכשיר הפועל כמספריים אף אם התוצאה היא "כעין תער" אזי חיתוך רק על ידי שילוב של שני אלמנטים יהא מותר אף אם שניהם חדים, ולגישה זו אדרבה עדיף להשתמש בהתקן ה- Double Action/Lift & Cut שהוא עוד מרכיב המדמה את המכונה למספריים, אף אם מפסידים בכך שהשערה נמתחת עמוק יותר לתוך הרשת.

(תחומין כ"ב עמ' 447)

האיסור מוגדר כצירוף שני התנאים "גילוח שיש בו השחתה": "השחתה" מוגדרת על פי מבחן התוצאה, והיא קיצוץ השיער מעיקרו, והיא אופיינית לתער ולא למספריים ("שאין חותכין שיער בצד עיקר כתער"), מאידך המושג "גילוח" מוגדר לא

לפי התוצאה אלא לפי האמצעי והשיטה, דהיינו כלי תקני אשר "דרך לגלח בו"; לפי פשטות הגדרות אלו הרי שמכונת הגילוח מקיימת את התנאי של 'גילוח' שהרי היא כלי תקני לכך, ונותר לברר האם היא 'משחיתה', או שמא הריהי כמספריים המותרים?

הרב נחום אליעזר רבינוביץ יצא לדיון בדבר חדש (בספרו מלומדי מלחמה סי' קכ"ב [לא ראיתי בפנים - שילה]) להתיר מכונת גילוח בתורת מלקט ורהיטני, שהרי במכונה כל שיערה ושערה נחתכת בפני עצמה לאחר שנכנסה לנקבי ה'רשת' ולהב המכונה חותך בכל תזוזה שערה אחת או שתיים שנלכדו בחריץ הרשת ולא קווצת שער כמעשה תער ומספריים, ולדבריו "העיקר הוא שצריך לבחון האם מכונת גילוח חשמלית מסוגלת לחתוך הרבה שערות שהן ארוכות יותר מכשיעור בבת אחת והאם שייך להשתמש בה לשם כך", ומכיון שהמכונה איננה מסוגלת לקצוץ שערות ארוכות אלא זיפים קצרים ואף הם נלכדים במכונה רק אחד אחד - לכן "נמצא שמכונת גילוח היא מסוג מלקט ורהיטני"; בהמשך דבריו מובאת דעה דומה אשר בעל משיב מנחם דחאה בשתי ידיים (הדברים הועתקו משו"ת מנח"י ד' קי"ג כ"ה) שהרי מפורש בריב"ן ובתוס' (נזיר מ"ב ד"ה אי) שהיתר מלקט ורהיטני הוא משום שאין הדרך לגלח בהן ולא בשל טכניקת הפעולה. אעפ"כ הרב רבינוביץ נשאר בהיתרו כי הוסיף תנאי נוסף בהגדרת 'גילוח' - יכולת גילוח כל הגוף, ולדבריו מכונת גילוח חשמלית "אינה מסוגלת לגלח את כל הגוף" ולכן החשיב את המכונה כמלקט ורהיטני; היתר זה מחודש ביותר ולא מצאתי לו חבר ואף לא הבנתי כיצד יבדק קריטריון זה מציאותית.

ההבדל בין תער למספריים הוא בתוצאת 'ההשחתה', והנה עינינו רואות שמכונת גילוח משאירה את מרבית עור הפנים חלק למדי כאילו גולח בתער, וברוב הפנים מכונת הגילוח לא מותירה שערות כדי לכוף ראשן לעיקרן. השיער לאחר הגילוח אינו נשאר כעובי הרשת כי השערה גמישה ו'קפיצית' ונגררת אל תוך הרשת בתהליך הגילוח, נחתכת במקום שנחתכת ושוקעת שוב אל תוך הפנים, 'היגררות' זו של השערה אל תוך הרשת נעשית 'בעידוד' הלהב עצמו וכמובן בסיוע לחץ האדם המצמיד את המכונה לעור הפנים, ותהליך זה משתפר באמצעות התקן הקרוי Lift & Cut המצוי בלהבי מכונות חדישות של 'פיליפס', כאשר הלהב הקדמי נתקל לראשונה בשערה ומרימה מעט, והלהב העיקרי פוגש את השערה בנקודה נמוכה יותר, ואז השערה נקצצת

ושוקעת אל מתחת למיפסל עור הפנים; יושם לב כי באיור זה עור הפנים אף הוא נדחק לתוך הרשת ומתעגל כגבנון בכל חריץ וחרץ וקשה להבחין האם הלהב פוגע ונוגע ממש בעור הפנים או שמא יש רווח ביניהם 'כחוט השערה' ובפרט שאיור זה איננו צילום ממשי אלא תרשים 'שיווקי', ופשוט שפרט זה תלוי גם במדת הלחץ שהמכונה נלחצת לפנים. גרירת השערה אל תוך הרשת קיימת בכל מכונות הגילוח גם ללא התקן ההרמה ובכולן לא ניכרת שארית שערות כעובי הרשת, וההבדל בין המכונות הוא ביעילות הגילוח המתבטאת במספר הפעמים שצריך להעביר את המכונה על הפנים או במדת הלחץ הנדרש לגילוח למשעי.

נקודת הבוחן אם הלהב נוגע בעור עומדת ביסוד המלצת המנחת יצחק (ד' קי"ג) "אני אומר לכל שואל שלא להדק המכונה לבשר", והוסיף שקשה מאד להזהר בזה, ובמודעות וכרוזים בשם רבנים הומלץ "להקפיד שאחר הגילוח יורגש ביד שאינו חלק" ונתרו "קוצים" וזה מעין המבחן של קריצת הצפורן; ונגיעת הלהב בעור היא השמועה בשם החזו"א שטען כי מכונת הגילוח מסירה כתם דיו מן העור [ולענ"ד יש לפקפק בדבר מבחינה מציאותית, ומי שינסה בעצמו על היד או הרגל ספק רב האם יאשר מסקנת שמועה זו]; אמנם ההתרכזות בהיבט זה בנויה על ההנחה כי אם הלהב אכן נוגע בעור - הרי זה תער, אלא שיש לפקפק בהנחה זו מכח ההיתר של "מספריים כעין תער" המופיע בשו"ע (יו"ד קפ"א) "אינו חייב על השחתת הזקן אלא בתער אבל במספריים מותר אפילו כעין תער".

ברור שהביטוי 'כעין תער' פירושו מיקום החיתוך וקרבנותו לשורש, כלומר שההיתר הוא גם אם התוצאה דומה מאד לזו של גילוח בתער, וכ"כ הש"ך "שגוזז במספריים סמוך לבשר כעין תער", והפרישה כתב "מספריים כעין תער - שיהיה חלק כאילו סיפר בתער", והגדרה זו מיוסדת על הריב"ן התוס' ושאר הראשונים שהאבחנה בין תער למספריים היא בסמיכות החיתוך לשורש ולעיקר.

אכן יש מהאחרונים שפקפקו בהיתר השו"ע להתגלח במספריים כעין תער ובראשם החת"ם סופר והצמח צדק, והדיין על מכונת הגילוח בנוי על דעות המתירים. ההסבר המתבקש להבדל בין תער לבין מספריים כעין תער איננו נעוץ בתוצאה אלא בטכניקת הפעולה, ש'תער' הוא להב אחד ואילו 'מספריים' הן שני להבים המשתתפים בפעולת החיתוך. מדברי ההר צבי (יו"ד קמ"ג) עולה שיש מקום להתיר את כל סוגי מכונות הגילוח כי הגדירן כמספריים כעין תער

מפני הלהבים המשיקים לרשת שחוצצת בינם לבין הפנים, גם אם השערה נקצצת סמוך לשרשה עקב הגרורות פנימה, וכתב: "לענין גילוח הזקן יש לדון מכיון דעצם הסכין אינו פוגע ולא נוגע בבשר מפני שיש הפסק דק ביניהם - א"כ אין דינו אלא כמספריים כעין תער", אלא שבעל החלקת יעקב (י"ד צ') הביאו וטען כי "הדר תבר לגזיזה" במכתב שחשש משום תער במתגלחים שיצאו נקיים באופן שהבשר חלק לגמרי שלא נשאר עליהם שום רושם של שער, ולכן אומר לכל שואל שיזהר שלא להדק המכונה לבשר שאז אינו בגדר פס"ר, ושריא. לענ"ד החמרת הרצפ"פ שלא להדק כנגד העור איננה כדי שלא יהיה תער מדאורייתא כי אז איך התיר לכתחילה כשאינו פס"ר, אלא מפני שדבריו בנויים על חומרת הרמ"א (י"ד קפ"א) בשם תה"ד שנאמרו בנוסח של מעין 'מדת חסידות' "יש נזהרין... והנה קשה מאד להיות נזהר בדבר זה אמנם נראה דנכון ליזהר שלא יספר פאת הזקן במספריים שהוא חדוד מאד..." וכלפי חומרא זו הסתפק ההר צבי שלא יהדקו את המכונה לפנים.

במאמרו הנזכר העלה הרב שבתי רפפורט מבחן מעשי למכונות גילוח להכריע אם הן תער או מספריים כעין תער - על ידי שיבדוק אם הלהבים בסיבובם המהיר כפי שהוא בפועל במכונה מסוגלים לחתוך שער גם אם הרשת תוסר, ואם ישנה יכולת זו קיים חשש שמא גם בתוך המכונה הרשת איננה שותפה לחיתוך ולפנינו תער, אלא שמסקנה זו איננה מוחלטת ושמא בתוך המכונה הלהב חותך את השערה רק כנגד הרשת הנגדית כמעשה מספריים. במשך מספר שנים בצענו במכון 'צומת' נסיונות במכונות מדגמים שונים המיוצרות ע"י חברות שונות ע"ג שערות יד ורגל בדרך מורכבת המאפשרת להפעיל את הלהבים כדרכם תוך הורדת הרשת וסילוקה, ולפי ראות עיני הבודקים [הרבנים שבתי רפפורט אורי דסברג ואנכי] במרבית המכונות שום שערה לא נקצצה, והן התכופפו בפני הלהבים הנעים במהירות - מכונות אלו זכו ל'הכשר' מכון 'צומת' ופורסמו כ'כשרות על פי ההלכה'; בשנה האחרונה בדגמי 6000 ומעלה של חברת 'פיליפס' הבחנו כי הלהבים חותכים שיער אי פה אי שם גם בלי הרשת, והשינוי מוסבר כנראה בשל זווית חוד השונה במקצת ובסיבות מטלורגיות [איכות המתכת], ולהבים אלו לא קיבלו את הכשר מכון 'צומת' מחמת הספק שמא גם בתוך המכונה הם חותכים ללא הרשת, ובמודעות שפרסמנו הצענו לציבור להחליף את הלהבים במכונות מדגמי 6000 ומעלה של חברות

'פיליפס' ו'נורלקו' [חברת בת של פיליפס] בלהבים נדירים מסדרה 5000 שנמצאו תואמים מבחינה מכנית ותפקודית, ולמרות זאת עדיין אנו סבורים כי יש עדיפות במכונות 'פיליפס' שקדמו לפני סדרת 6000.

בכסלו תשס"ב בקרתי במפעל 'פיליפס' בהולנד לדיון עם מהנדסי המפעל, ובקשתי לבדוק מקרוב האם הלהבים נוגעים בעור הפנים והאם הלהב חותך בשיתוף התנגדות הרשת או בלעדיה; צפיתי בקלטת וידאו שהופקה על ידם [למטרות מחקריות ללא קשר לדיון היהודי] כאשר הצילום נעשה בתנאי מעבדה מיוחדים שכללו תאורה מיוחדת, מצלמת וידאו מהירה, ו'רשת' של מכונה שנבנתה במיוחד בעלת 3 חריצים בלבד ועם דופן חלקית כדי לאפשר צילום מן הצד, ולהלן הממצאים: א' - העור נראה בבירור כשהוא נמשך לכוון חריץ הרשת אך לא נצפה כנוגע ממש בלהב ונותר מירווח כ'חוט השערה', אלא שלא ניתן לציין 'קו אדום' מיקרוסקופי עד היכן בדיוק הוא נמשך, ולאחר החיתוך העור נראה חוזר ושוקע; ב' - התברר כי גם בלהבים מן הסדרות ה'ותיקות' שערה בודדת חודרת לחריץ הרשת כאשר עובי השערה הוא פחות מרוחב החריץ והיא איננה ממלאת את כולו, והובחן שהלהב פוגש את השערה וקוצץ אותה כנראה עוד לפני שהגיעה לדופן הנגדית של החריץ, וממילא הרשת משמשת רק כתופסן לשערה - מעין גדר שעליו היא נשענת, משנלכדה השערה בחריץ - הלהב חותך אותה מבלי שיפגוש את הדופן הנגדית, וממילא יש להוכיח שהלהב יכול לחתוך את השערה כסכין יחידה ללא צורך בלהב נגדי. אכן כל המבחנים הללו אינם נראים כלפי חוץ והם בנויים על ההנחה כי הנתונים הפנימיים המתרחשים במכונה אף שאינם מובחנים בראיה שטחית - תקפים בהלכה אף שההלכה איננה מיקרוסקופית.

אמנם התפיסה האלמנטרית של 'מספריים' היא שיש בהם שני אלמנטים השותפים במעשה החיתוך, ולפי תפיסה זו יש להחשיב מכונת גילוח כמספריים שהרי סו"ס החיתוך נעשה כאשר השערה חדרה לחריץ הרשת ונצמדה לדופן המתכתית בשעה שהלהב חותך אותה.

הקביעה העקרונית שההלכה תלויה במראה עיני אדם 'רגיל' ידועה בקשר להמצאות חידקים במים, נקבים זעירים בריאה, אתרוג "חסר כלשהו", אותיות סת"ם הנראות חתוכות או דבוקות רק בעין מזוינת, כתב מיקורגראפי המותר

בכניסה ל"מבואות המטונפים", ועוד.

לענ"ד גם דברי הרמ"א ותורה"ד שדברו אודות הקפדה לחתוך במספר העליון עוסקים בדיוק בנקודה זו שאם האדם נזהר שהחלק התחתון הסמוך לעור לא ינוע לבדו - כבר יצא מחשש תער למרות שתוך כדי גילוח א"א לדקדק כחוט השערה ולא כל אנפין שוין, יתר על כן בדבריהם משמע כי אם החלק העליון של המספריים נע לבדו והתחתון 'נח' - ה"ז מותר ולא הציבו תנאי להיתר שהחלק התחתון ישתתף בחיתוך כריאקציה נגדית, ויתכן שגם אם כל תפקידו של החלק התחתון הוא רק לתמוך ולהחזיק בשערה שפיר דמי והרי זו בדיוק טכניקת מכונת הגילוח, והגה בעצמך אם אדם יצמיד בידו מתכת מהודקת ע"ג עור הפנים ויזקיף שערות, ובידו השניה יקח להב אחר וימרוט שערות אלו ע"ג המתכת - לכאורה יש לנו כאן מעשה מספריים ושני שותפות של שני אלמנטים, ולא אכפת לנו מה בדיוק הפעילות המיקרוסקופית - האם החלק התחתון

משמש כלהב נגדי או כבית אחיזה בלבד, והוא אומר שגם אם מיקרוסקופ מוכיח אחרת עדיין יש מקום לומר כי מכונת הגילוח היא תהליך של מספרים שיש בהם שני אלמנטים ולא תער שהוא להב בודד.

הקביעה שלא המיקרוסקופ או הוידאו קובעים אלא מבט העין והרגשי החושים - כוחה יפה גם לענין השאלה דלעיל האם הלהב נוגע בעור הפנים - וכמדומה שאין תחושה כזו, ובגילוח סביר לא חשים את גירוד הלהב ע"ג העור כבתער, אלא שזו סברה מחודשת והריני מניחה לפני גדולי התורה חכמי הדעת פוסקי ההלכה המובהקים יושבי על מדין, ודומה כי אם הדברים מתקבלים - כל מכונות הגילוח מותרות, ואם לאו - יתכן כי כל מכונות הגילוח אסורות אם יבדקו בשיטה מיקרוסקופית דומה.

לסיכום: א' - אסור לגלח פאת הזקן בתער במספרים מותר וכן ב'מספרים כעין תער' לדעת השו"ע ודעימיה; ב' - מותר לתלוש שיערה-שיערה ב'מלקט ורהיטני', ויש מי שחידש כי מכונת גילוח פועלת כמלקט כי הלהב חותך כל שיערה בנפרד ומטעמים נוספים; ג' - עור הפנים חודר במקצת לתוך חריץ הרשת והשיערה שהיא גמישה מטבעה נגררת אף היא לתוך הרשת ע"י הלהב עצמו, נחתכת סמוך לעור וחוזרת ושוקעת, ולכן אין שאריות שער בעובי הרשת; ד' - לא נתבאר בבירור האם הלהב אכן נוגע בעור הפנים, והנסיגות אינם חד משמעיים, ובצילומי וידאו לא נצפתה נגיעה אלא מרווח דקיק; ה' - יתכן שאין נפ"מ הלכתית לעובדה האם העור נמשך עד כדי נגיעה בלהב כי פירוש מספרים כעין תער הוא שתוצאת הגילוח היא 'חלק למשעי'; ו' - יש מי שכתב כי עצם קיומה של רשת מפרידה ולו הדקה ביותר מחייב שאין נגיעה בין הלהב לעור ולפיכך המכונה נחשבת 'מספרים כעין תער' שהותרו; ז' - מכון צומת אימץ בעבר מבחן לכשרות המכונה ע"י בדיקה האם להב זה מסוגל לחתוך שער גם כשהרשת הוסרה לחלוטין, ומכונות רבות 'הוכשרו' לפי מבחן זה לאחר שלא הבחנו בחיתוך שערות גם כאשר קרבנו אליהן את להבי המכונה ללא רשת; ח' - צילומי וידאו העלו כי בתוך המכונה הלהב כנראה חותך את השיערה שנלכדה בחריץ הרשת מיד כשהוא פוגע בה לפני שנצמדה לדופן הנגדית של חריץ הרשת, והרשת משמשת לפחות במקרים רבים כתופסן וכבית אחיזה בלבד לשיערה, והלהב כורת אותה בפני עצמו - תיאור זה אינו תהליך חיתוך בין שני אלמנטים כמו במספרים רגילות; ט' - מאידך לאור ההסכמה המקובלת שדיני

תורה אינם נקבעים לפי מכשור אלא לפי חוש טבעי - שמא יש מקום לומר שכל מכוונות הגילוח הן 'מספריים כעין תער' ללא תלות בעיון מיקרוסקופי ובצילומי וידאו - שאז ברור שבחיתוך השערה משתתפים שני אלמנטים ואין צריך לחקור האם באמת הרשת משמשת ריאקציה נגדית או שמא רק נקודת אחיזה ותפיסה **[תמצית: בספר מלומדי מלחמה התיר גילוח במכונה בתורת מלקט ורהיטני כי כל שערה נחתכת בפני עצמה ולא קווצת שער כמעשה תער ומספריים, וכי המכונה אינה מסוגלת לחתוך שערות ארוכות כשיעור וכי המכונה אינה מסוגלת לגלח את כל הגוף - והיתר זה מחודש ביותר ולא מצאתי לו חבר. תוצאת ההשחתה היא שהמכונה משאירה את מרבית עור הפנים חלק כאילו גולח בתער, ובדאי שלא נשארו שערות בשיעור כדי לכופ ראשן לעיקרן - וחלקות זו נגרמת מגרירת השערה לתוך הרשת אף ללא התקן ההרמה; נגיעת הלהב בעור היא יסוד ההמלצה של המנח"י שלא להדק את המכונה לבשר, וזו השמועה בשם החזו"א שבדק שהמכונה מסירה כתם מהעור, ובכרוזים המליצו להקפיד שאחר הגילוח יורגש ביד שאינו חלק; אמנם יש לפקפק על ההנחה שאם הלהב נוגע בעור הרי זה תער מכח ההיתר של מספריים כעין תער שהוגדר ע"י הראשונים והפוסקים כחיתוך הקרוב לשורש שתוצאתו כתער, וההסבר המתבקש להבדל בין תער למספריים כעין תער אינו נעוץ בתוצאה אלא בטכניקת הפעולה, ש'תער' הוא להב אחד ואילו 'מספריים' הן שני להבים המשתתפים בפעולת החיתוך. הרב רפפורט העלה מבחן מעשי למכוונות גילוח - שיבדוק אם הלהבים בסיבובם המהיר כפי שהוא בפועל במכונה מסוגלים לחתוך שער גם אם הרשת תוסר, ואם כן - קיים חשש שמא גם בתוך המכונה הרשת איננה שותפה לחיתוך ולפנינו תער (ואולי בתוך המכונה הלהב חותך את השערה רק כנגד הרשת), ותוצאות בדיקות אלו העלו שבמרבית המכוונות שום שערה לא נקצצה אלא הן התכופפו בפני הלהבים, ורק בדגמי 6000 ומעלה של חברת 'פיליפס' הבחנו כי הלהבים חותכים שיער פה ושם גם בלי הרשת אולי בשל זווית חוד שונה ובסיבות מטורלוגיות. הסרטת חברת פיליפס הראתה שהעור נמשך לרשת אך לא נצפה כנוגע ממש בלהב, ועוד נראה שגם בלהבי המכוונות הישנות השערה אינה ממלאת את רוחב החרץ - והלהב קוצץ את השערה לפני שהגיעה לדופן הנגדית (כתבת לרב רוזן חמש הוכחות שמה שדמיינ כ"פער בין השערה לרשת" ששם השערה נחתכת - אינו פער אלא צלילית של המשך הרשת, וממילא הצילומים מוכיחים שהשערה נחתכת על הרשת ולא ללא קונטרה, והוא השיב במילה אחת "מסכים"), אלא שתהליך זה יכול להראות רק באופן מיקרוסקופי אך כלפי מראה עיני האדם פעולת המכונה היא כמספרים ויתכן שאין להתחשב בדבר שאינו נראה בעינים; יתכן גם שחומרת הרמ"א ותה"ד להזהר שהחלק התחתון החדוד לא ינוע לבדו ואז**

מותר - אף שתוך כדי גילוח א"א לדקדק כחוט השערה, ועוד - בדבריהם לא הציבו תנאי להיתר שהחלק התחתון ישתתף בחיתוך כקונטרה, ויתכן שמותר גם אם הוא רק תומך ומחזיק את השערה, וממילא לא צריכה להיות לנו נפ"מ אם החלק התחתון משמש כלהב נגדי או כבית אחיזה בלבד (ויש להוסיף שאף אין מרגישים את מגע הסכין בעור ולכן יתכן שאינו נחשב מגע הסכין בעור)].

לאחר ששלחתי להם את החוברת "כעין תער" כתבו לי: שלום רב, אני מסכים למה שכתבת במייל זה, ועיקרו שאם הולכים אחר מבחן התוצאה - אזי כנראה יש לאסור את כל המכונות, כל ההיתר בנוי על הגדרה אחרת למספרים ותער - לפי אופן הפעולה, ויש על מי ועל מה לסמוך; והנה במספרים מותר גם אם הלהבים חודדים מאד וכל אחד בפני עצמו יכול לשמש תער, כך שאין שום משמעות לשאלה האם הסכינים במכונת גילוח חדים עד כדי יכולת לחתוך שיער בפני עצמם, גם אם הם יכולים - אעפ"כ אם הסכין חותכת בסיוע אלמנט נוסף - זו הגדרת מספריים. יתר על כן, גם מטיל ברזל לא חד - אם הוא ינוע במהירות גבוהה מאד - יוכל לחתוך, והוכחה לכך ממכסחת דשא, שם מסתובב במהירות מטיל ברזל לא חד, אך מעוצמת המהירות הוא חותך ואין שם משהו נוסף המשתתף בפעולה מלבד מטיל ברזל זה החותך דשא 'מעשה תער' למרות שאינו חד כלל ועיקר. באשר לדיון הנקודתי-מיקרוסקופי בעקבות הסרטון של 'פיליפס' - מתי בדיוק חלקיק השניה בו נחתכת השערה? האם כאשר היא נשענת על דופן החריר או אלפית המילימטר לפני כן? ובכן, כבר מילתי אמורה במאמרי בתחומין בנדון שאין מתחשבים בהלכה במיקרוסקופיה [על זאת השבתי לו: ממו"ר שליט"א קיבלתי שיש חילוק בין שני מקרים: בסוגי דברים שכל ההתייחסות אליהם נקבעת רק באמצעות המיקרוסקופ, וכלל אינם נראים ללא אמצעי עזר - שם קביעת הדבר מותנה בראיית העין, כגון גודל שרץ, נגיעה או שבירה באותיות סת"ם, וכדו' - ששם מה שאינו נראה אינו קיים, אולם במקרים אחרים שכל שצריך הוא רק בירור המציאות - בודאי שכל המרבה לברר הרי זה משובח, כגון האם החוט ממש מעל הלחי, אם זה דם או צבע, וכדו', ולענ"ד גילוח השער במכונה שייך לסוג השני של בירור המציאות - האם השער נחתך באויר או על ידי סיוע הרשת, ואין כאן מקום להפעיל את הכלל שכתבת במאמר בתחומין, וכל המרבה לברר הרי זה משובח] ובמבט כוללני השערה נחתכת תוך שיתוף פעולה הכרחי בין הסכין לבין ה'ראש', ודי בכך להחשב כמספריים לפי הגדרתנו הבסיסית, ומנקודת מבט זו דעתי היא שאין צורך לבטל את רכיב ה'ליפט' אנד

קט', אדרבה אלמנט נוסף במעשה החיתוך משווה לכך עוד יותר אופי של מספרים ולא של תער שהוא סכין המורט כאלמנט יחיד; והיה ברכה הרב ישראל רוזן, מהנדס ראש מכון צומת, 0524-295290

תל תלפיות: (תל תלפיות ס"ב, הרב אליהו דרעי, תשס"ה [2005]) נתוני מכונות הגילוח

של פיליפס: לרשת כתשעים חריצים שרוחבם 0.25 מ"מ, ועובי הרשת כ- 0.085 מ"מ, הרשת מונחת בתושבת קפיצית המאפשרת לה להתכווץ בהתאם לשיפועי הפנים, החל מסידרה 6000 ישנם גם חורים קטנים במרכז הרשת - ששם הלחץ גדול יותר המאפשרים להכנס ולהחתך לשערות הקטנות שלא יכלו להחתך בחריצים הגדולים מפני ששם היו מתקפלות; צורת פעולת המכונה אינה כמספריים כמוכח בהסרטת פיליפס; התקן ההרמה גורם למשיכת העור עם השער ולכן נחתך בצמוד לעור, והסרת ההתקן אינה מבטלת את המשיכה מאחר והסכין עצמה מושכת מעט, ובפרט שהמכונות החדשות מגלחות הרבה יותר טוב מהמכונות הישנות אף עם התקן ההרמה; יש שטענו שללא הידוק המכונה - הגילוח טוב יותר כי אז השורש קופץ מחוץ לגומא יותר מבתער, והסתפקו אם אזלין בתר שעת הגילוח הנעשה רחוק או בתר התוצאה שהינה טובה יותר, וכל הספק הוא רק כשאינן מהדקים ורק בשערות הזקוקות למשיכה משא"כ בשערות הקטנות, ומ"מ המכונות החדשות מעצמן מתהדקות לעור הפנים, ופשוט שאינו מעשי להתגלח בריחוף; עור רך שומני ונקי מוביל לתוצאות טובות יותר; ישנם מקומות בעור הפנים שבהן יש התנגדות של העצם המאפשרת גילוח הדוק יותר וממילא גם אם אין לוחצים ולכן מדמים שאינם מגולחים היטב - אולם חלק מהמקומות בודאי גולחו למישעי. ההבדל בין תער למספריים הוא שתער חותך השערה בצד עיקר כהגדרת הריב"ן, כלומר על פני העור, וכן בנמוק"י, וכ"כ הנוב"י כשאסר להתגלח באבן - כל שחותך השער סמוך לעיקרו הוא גילוח שיש בו השחתה, וביותר כתב תה"ד שאפילו מספריים חדות עלולות להיות כתער כשהצד התחתון של הזוג העליון יגע בעור הפנים, וא"כ ק"ו למכונת גילוח. השימוש במכונת תספורת ובמיישר פאות מותר בתנאי שהחלק הנע לא יגע בעור הפנים כדי שלא יחתוך ישירות, ודי בשני מילימטר, וכן שהחלק הנייח לא יהיה דק מדי כדי שהעור לא ידחק דרכו ויחתך ישירות [יש להשיג על דבריו: א- ההסרטה של פיליפס מוכיחה שאמנם המכונה חותכת על העור אולם אינו כתער החותך ישירות אלא כמספריים הנצרכות לסיוע שני אלמנטים; ב'- אין

לו מקור ברור להחלטה שהקובע הוא מיקום החיתוך שהרי כוונת ריב"ן והראשונים היא להגדיר מדוע מספריים רגילות אינן תער - מאחר ותער משחית ומספריים אינן משחיתות, אולם לאחר שהתירו מספריים - כבר לא חילקו ביניהן כדכתב הש"ך להדיאלהעתיק את הש"ך במקום שהוכחתי שלאחר שהתירו - התירו כל מספריים כי תלוי בשם כלי; ג' - כוונת הנו"ב לא היתה לאפיין שמקום החיתוך קובע אלא לומר שכל דבר שחותך ללא שארית הוה תער - אולם היינו דוקא בתער או באבן חדודה החותכים ישירות, משא"כ במספריים כדחזינן שלא מצא תשובה טובה לשואל; ד' - כוונת תה"ד לא היתה שאסור לחתוך בחוד התחתון של החלק העליון של המספריים אלא שאסור להניע את החלק התחתון כשהוא חדוד, ופירושו של הרב דרעי כלל אינו נכנס בתה"ד; ה' - חודה של מכוונת תספורת אינו מספיק חד לחתוך שערות ללא הרשת, גם מפני הזוית שאינה חדה וגם מפני שאינו כל כך מהיר, ואף שמשוגל לפצוע את העור אינו נראה שיהא אסור להשתמש בו אף כשנוגע בעור הפנים ישירות].

(תל תלפיות ס"ח, הרב אליהו דרעי, תשרי תשע"ג [2012]) מסקנה חשובה נוספת של הדו"ח הינה כי סכיני המכוונה חותכים את השערה בפני עצמם מבלי להעזר בחריצי הרשת כמשענת נגדית, ואע"פ שההוכחה לכך מיותרת [מדוע מיותרת - הרי כלל אין הוכחה, והאיסור תלוי בזה], שכן אם יש מגע של הסכין בעור הפנים ברור שיש השחתה, וברור [מדוע זה ברור??] שהחיתוך נעשה באמצעות הסכין בלבד [ומדוע לא יתכן שגם כשיש מגע בעור - החיתוך נעשה רק בסיוע הרשת], מ"מ נתאר בזאת הוכחה אחת, השייכת לשני סוגי מכוונות הגילוח הן למכוונות פיליפס וכדו' והן למכוונות בראון וכדו': בראשית, יש לגרום לשערה אחת לעמוד זקוף, ניתן לעשות זאת ע"י עשיית חור או חריץ ברצועה של ניילון [לא הבנתי מדוע לא הבינו שבמקרה זה הניילון משמש כאותו קונטרה הנצרכת כדי שלא ישאר לשערה מרווח להדרס, וממילא תשען על הניילון, ותגזז מחמת שילוב הניילון והסכין (אגב, כשהרב דרעי ערך בפני את הניסוי - השערה לא נחתכה)] מעט עבה, השערה עומדת זקוף בתוך הנקב או החריץ שבניילון המהודק היטב לעור, מפעילים את המכוונה עם הסכין בלבד בלא הרשת על הניילון ואז השערה נחתכת ע"י הסכין בלבד [מנין שהניילון לא משמש כקונטרה שעליו הסכין עוברת וחותרת את השער]; ויש להוסיף הסבר: תפקיד הרשת הינו לגרום לשערה לעמוד זקופה [למהנדס הגוי אין שום סיבה לגרום לשערה לעמוד זקוף כדי שתחתך באויר, שהרי אין לו אינטרס דוקא להכשיל את היהודים באיסור תער, ומאחר וחזינן שההתאמה בין הרשת לבין הסכין היא מעולה - ע"כ שהמכוונה תוכננה כדי לשמש כמספריים, היינו שהחיתוך יתבצע לא באויר אלא על גבי הרשת, וממילא יש להתייחס לחיתוך השערה

באור (אם בכלל תופעה זו קיימת) כאל תקלה, ולא כעיקר תכנון המכונה], וכשהשערה עומדת זקוף במרכז הרשת [אינני מבין כיצד הרשת מסוגלת להעמיד את השערה זקוף במרכז החריץ] ע"י הרשת המהודקת לעור, הסכין חותכת את השערה מבלי להעזר בחריצי הרשת כמשענת נגדית [מנין שללא משענת - הרי ללא משענת השערה היתה מתקפלת מעוצמת החבטה, ומ"מ מקום הקיפול לא היה במרכז אלא בבסיסה, ובהסטה הרי רואים שמתקפלת מעל הבסיס]; והנה בסכיני מכונת פיליפס שנראים חדים כתער [הסכינים ממש אינם נראים כתער, מאחר וזוית החיתוך היא כשישים מעלות ולא כחצי מעלה, ובדרך הטבע כלל אין אפשרות לחתוך שער ע"י זוית זו - ללא קונטרה של הרשת, ואם קרה והשער נחתך בעודו באור מחמת המהירות - אין זה עיקר התכנון המקורי], מסקנה זו פשוטה יותר, אך גם בסכיני מכונת בראון אע"פ שאינם חדים, מ"מ די בזוית הקהה של הסכינים ובמהירות הפעולה [זוית הסכינים של תשעים מעלות ומהירות הפעולה האיטית כל כך בבראון גורמים שולוא אפקט המספריים - כלל לא היה חיתוך שער] של המכונה לגרום לחיתוך השערה ע"י הסכין בלבד [מלבד רוח הקדש הנצרכת למסקנא זו - זה גם אינו נשמע נכון, בפרט במכונות אלו שמהירותן נמוכה והסכין כלל אינה חדה], וזאת לאחר שתפקיד הרשת הוא לגרום לשערה לעמוד באופן זקוף, שכן בהידוק הרשת והידחקות העור אל תוככי הרשת השערה עומדת באופן עצמאי ללא משענת של חריצי הרשת; לאור נתונים אלו: דקיקות הרשת, נגיעת הסכין בעור והחיתוך הנעשה ע"י הסכין בלבד, מובן מדוע הורדת "הסכין הכפול" שבסכיני חברת פיליפס לא פותרת שום בעיה [לשיטתם שהאיסור תלוי בתוצאה, אולם לשיטתם שהאיסור תלוי בתוצאה גם לא היה להם להתיר את מכונות הרב גרוס כי אף ששם הוא בודאי מספריים - אולם אין בשער הנשאר כדי קריצת הצפורן ולא כדי נטילת הזוג, ולא כדי לכוף ראשן לעיקרן, אלא רק שיעורו המחודש של החת"ם סופר של הרגשת השער בצפורן - שיעור שחידש על סמך קושייתו על רש"י, ואילו היה רואה את האו"ז שסבר כרש"י ולא הפריע לו הקושיא - סביר שהיה מודה, ומ"מ אין שום רשות לסמוך על שיעור החת"ם סופר לקולא בדאורייתא; אמנם, ברור ששיעורים אלו לא נאמרו לגבי גזיזה במספריים, שהרי אז חז"ל לא היו מתירים לגזוז במספריים כי לאחר החיתוך כבר אין שיעור 'כדי נטילת הזוג', ושיעורים אלו אמורים רק לגבי תער ולא לגבי מספריים, וממילא הדרינן לומר שכשמתירים במספריים משחיתות - אין נפ"מ באם נשאר שיעור המורגש בצפורן או שלא נשאר] ועדיין המכונה אסורה בהחלט, ומה עוד שאותן מכונות שגרמו לתוצאה של השחתה היו גם במכונות בלא הסכין הכפול, ומכאן "מודעא רבה" לטעות הנפוצה של

הורדת "הסכין הכפול" - שכן לאור הבדיקות והדברים שנתבארו לעיל, ברור שאין ההורדה של הסכין הכפול עוזרת כלל, ועדיין המכונה אסורה בבירור.

(המהנדס איתן פנחס) ...ישנו מנגנון נוסף שבו קדם סכין קהה [זוית המנוף היא בדיק זוית הסכין, ואיננה קהה יותר ממנו, והסיבה שהמנוף לא חותך את השערה היא מכיון שיש לו להיכן להרתע כתוצאה מההתקלות שלו בשערה שמעברה שוכן כותל פלדה של הרשת - ואז המנוף שננעץ בשערה אינו יכול להמשיך ולדרוס אותה כי הרשת מונעת את ההתקדמות, ואין לו ברירה אלא להיסוג לאחור, ומאחר והוא מתוכנן כך שכשנסוג - מורם מעט - השערה עולה עמו, משא"כ לסכין אין יכולת להרתע, ולכן היא נאלצת להמשיך במסלולה ולדרוס את השערה, ומאחר ואין שום מרווח בין הסכין לגג הרשת - לכן השערה מפולחת. שום שערה חופשיה אינה יכולה להוות כח מתנגד למנוף השועט אליה במהירות של 73 קמ"ש ולגרום לו להסוג לאחור, אא"כ מאחורי השערה מונח כותל פלדה שגורם את הנעיצה בה לקשה יותר מאשר מומנט הנסיגה] ננעץ בשערה מבלי לחתוך אותה... בגלל המהירות הרבה של הסכין השערה הזקופה נחתכת לפני שהיא מצליחה להשען על הרשת הקבועה [לדבר זה אין שום הוכחות מצולמות, ומההסרטה יש להוכיח לא כך, ובפרט שמדובר בזיפים קצרים שמידת קשיותם היא גדולה ביותר ביחס לקלות שהיו אמורים להדרס מחמת הסכין, אלמלא הרשת היתה משמשת ככותל המונע את אפשרות הקיפול מהבסיס]... הניסוי התבסס על בידוד שערה דרך חור בניילון דק מאד, וגילוח השערה ללא רשת כאשר הניילון הרך גורם להעמדת השערה בצורה זקופה - בניסוי התברר שהסכין חותכת בגפה [גם אם טכנית היה זה נכון - עדיין מניין שזיף זקן באורך שני מילימטרים המונח על הרשת - לא יחתך רק בשילוב הרשת, ומנין שנחתך לפני שהונח על הרשת רק מכח חדות הסכין (שאיננה חדה) ומכח המהירות, הרי זיף קצר הוא קשה, וממילא לא יתקפל ולא יחתך אלא ידרס ע"י הסכין, אא"כ הוא נשען על הרשת ואין לו להיכן להתקפל] גם ללא הרשת... מסקנה זו היתה ברורה מאד ומוכחת בבירור בסכין החדה [גם סכיני פיליפס כלל אינן חדות כסכין, ואפילו תפוח עץ לא היינו מפלחים אֶתן] של פיליפס... הוכחה פשוטה נוספת היא שכאשר הסוללות נחלשות ומהירות הסכין הליניארית או הסיבובית יורדת - איכות הגילוח יורדת מאד [בניסוי שערכתי ברשת עם סכין שהוצאו ממקומן, וסובבו ביד - השערה שהושחלה לבין חריצי הרשת - נחתכה בקלות למרות שלא היתה מהירות. ואם העדות נכונה על הירידה בתפקוד המכונה עם החלשות הסוללה - הרי זה לא מפני ירידת המהירות אלא מפני שאין לסכין יכולת להנעץ ולחתוך את השערה כאשר מעברה האחר ישנו כותל פלדה של הרשת, אלא בחלק מהשערות - הסכין

ננעצת ונעצרת כפי שגם אם הבטריה היתה חזקה - הסכין לא היתה עוברת שבב פלדה העומד בדרכה ויש לו כותל פלדה מעברו האחר, וכנראה שכן הוא בשערה קשה אם הבטריות לא מספקות עוצמה כדי לדורסה בכל אופן, ומ"מ גם ביד בתנועה קלה חתכתי שערה], וקיימת תלישה של השערה, דבר שבפעולת מספריים לא היה משנה כלל וכלל.

מכונת גילוח בהלכה: (יהודה אריה פפויפר, תש"ע [2010], פקס' - 15329990159, מייל

(mandssch@gmail.com -

המנח"י והשבט הלוי דחו שגדר השחתה מוחלטת של מספריים כעין תער אמור רק בנזיר, משא"כ בגילוח, ויש לדחות שהרי גם אצל העברת שער בית השחי אסור דוקא במשחית כמו בתער, ובתו"כ (פרשתא ב' פרק ב') מפורש שאותם מספריים האסורים בנזיר כבתער מותרים בגילוח הזקן "שיש בראש מה שאינו בזקן ובזקן מה שאין בראש: הראש אסור במספריים כבתער, והזקן אינו אסור במספריים כבתער" דפירשו תוס' (שבועות ב'): שלא מיירי בהקפת הראש כפשטות הלשון אלא בנזיר, ונמצא שעל האיסור לנזיר לגלח במספריים כעין תער אמרו שמותר בזקן - ומבואר שאותם מספריים שנאסרו בנזיר הם המספרים שהותרו בזקן לגלח בו.

ביאור מהר"ר זק לסמ"ג (ל"ת ס', בערך משנת ש' [1540]) "כעין תער שגזזו במספרים הסמוך לבשר כעין תער עכ"ל רש"י בנזיר, י"מ שהחלק התחתון של המספרים המונח על הבשר אינו מזיז ממקומו - זהו נקרא כעין תער, וי"מ שהחליקו יפה יפה כאילו סיפר עם תער, וכן מפורש לקמן בלאו ר"נ והוא שקצצה מעיקרא כעין תער".

שו"ת שאול שאל (ק"ז) - אם מגלח במספרים באופן שמשחית שרשי השערות אין זה דרך גילוח כשם שנתמעט גילוח במלקט ורהיטני אף שמשחית שרשי השערות משום דאין דרך גילוח בכך.

אין להביא ראיה מהחת"ם סופר שהרי כוונתו שאם השחתה הוא כאשר לא נשאר כדי נטילת הזוג הרי אז יחשב מספרים דרך השחתה ויהא דינן כתער, אמנם מאחר שלפי האמת אינו כן אלא שהשער לא הושחת עד שמשחיתו מעיקרו א"כ אין דרך לעשות השחתה במספרים וממילא מותר לגלח בהם אף שמשחית, והראיה לפירוש זה שכל הפוסקים שכתבו סברא זו להתיר מספרים משחיתים על פי הסוגיא והתוס' כולם דנו בתשובותיהם בדברי החת"ם סופר

ולא הזכירו כלל שיהיו דבריו נסתרים מהתוס' או סותרים סברתם [ולענ"ד - כן מפורש בדבריו שמסיק "אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ (לאחר הגזיזה במספריים) שם שער עליו והוי גילוח בלי השחתה - א"כ המשחית (בתער) אחריו חייב" - ש"מ שלא חייב על הגזיזה במספריים אף שבפועל זקנו הושחת].

החלקת יעקב, מנח"י והגרשז"א תמיהו כיצד נסמך שלא יבא לידי הידוק, והוי פ"ר דניחא ליה, ולא ירדנו לסוף דעתם שהרי הגהצ"פ נסמך על הרמ"א שכתב ליהרר בזוג התחתון אף שקשה ליהרר וקרוב לבוא לידי איסור - מאחר שהכל חומרא [וכ"כ במאמר הרב רוזן].

משמעות שו"ת בית אב מלמד להועיל ושאל שאל שמעיקר הדין מותר להניד זוג התחתון אף שהוא משחית כיון שנחשב למעשה מספריים כעין תער [וכ"כ בשו"ת שארית יוסף (ב' י"ד ח')].

כבר מאז המצאת המכונה כתבו עליה חכמי הדורות שהיא מגלחת למשעי, ומעולם היו מכוונות שסכינן אינו חד, כדוגמת שיק, והיו אחרות שסכינן היה חד כתער, כגון אקומן.

אי אפשר לפרש את דברי הח"ח כהגרש"א שהרי הח"ח מיירי כשמשחית לגמרי, ואינו כ"מספר אחד" דהיום. בכמה מקומות בספרי החפץ חיים (כגון נדחי ישראל תפארת אדם עמ' 296) מבואר שהתיר להסתפר כעין תער, והזהיר רק על גילוח פאות הראש, ויש להבין את דבריו שנטה לאסור את המשינקע החדשה - הרי מכוונת הגילוח היתה בשימוש כמה עשרות שנים לפני הוצאת הספר (1910) ומדוע הוצרך לפרש כיצד מספרים בה, וי"ל שכוונתו למכונה החדשה שיצאה בשנת 1903 על יד חברת ג'לט שעשויה מסכין גילוח המורכב במכונה, וניתן להחליפן, והחידוש שבמכונה זו היה מגן השומר שאי אפשר להחתך, וידועה היום בשם Safety Razor [תער בטיחות], ובספר הלכות עולם בשנת 1907 כתב (נדפס בקובץ המצפה) להתירה כרהיטני כהגדרת רש"י שהוא כלי של עץ ונעוץ בו ברזל חד, אף שעושה מעשה תער, ואף שבזמנו כבר הפכה לדרך גילוח מ"מ בזמן מתן תורה לא היה דרך גילוח, דדרך גילוח בזמן מתן תורה הוא גילוי לאיזה כלי התורה התכוונה; וכוונת החפץ חיים היתה לדחות דבריו מכח פשט דברי רש"י שלפי שאיסור גילוח תלוי בדרך העולם - המכונה החדשה שנתפשטה באירופה משנת 1905 שמספרים בה [היהודים את שערות גופם ולא את זקנם, וכן נוהגים עד היום] כתער ממש ותולש השער לגמרי ולא נשאר מאומה [וממילא יש בו השחתה] - המספר

בם את זקנו לכאורה [דהאיסור אינו מוחלט כי אפשר לפרש בדברי רש"י שתלוי בזמן מתן תורה] עובר על ופאת זקנם לא יגלחו, ויתכן שקרא למכונה זו "אָל" שהוא כלי שנוקבים בו חור בעץ [Awl] - כי כך נראית הידית של מכונה זו, ואינו מובן מהיכן למד ב"בירור דברים" שָאָל הוא נול כלומר מספר אפס [שו"ר שבמכתבו של מרן הגר"ח קנייבסקי, המופיע בספר 'הדרת פנים זקן' כתב שהחפץ חיים בליקוטי הלכות אוסר אפילו את מכונת גילוח של יד הנקרא 'נול'], ויתכן שָאָל הוא המכשיר שמגלח משני צדדיו, וחצי אָל הוא המגלח מצד אחד שהוא המצוי יותר ולכן כתב "וכ"ש חצי אָל" כי הוא יותר דרך גילוח.

מקור הפולמוס לגבי הסיפטי רייזור הוא בחקירה אם לדעת ריב"ן שרהיטני התמעט כי אין דרך העולם לגלח בו הוא מפני שלשון גילוח נאמר בתורה רק על המשחית בתער - ואז יהיה מותר לגלח ברהיטני אף אם כך תהיה הדרך, או שגילוח הוא שם כללי לכל חיתוך השער הנעשה כדרכו - ואז יהיה חייב על גילוח זה כשכך תהיה הדרך, דהמתירין הביאו ראייה ממצורע שאינו יכול לקיים מצות גילוח בכלי אחר אף אם ייחדו לגילוח, והאוסרים סברו שכשמייחדו לגילוח חוזר שמו להיות תער ולא רהיטני, וכן נחלקו מהד' תניינא דנו"ב ושו"ת חיים שאל לגבי גילוח באבן מחודדת, ולמבואר לעיל דעת החפץ חיים היתה לאסור.

פשוט שאין דרך גילוח יכולה להפוך מספרים לתער [שהרי מספריים מוגדרות בגמרא כ"גילוח" אלא שאינן משחיתות] ולכן מובנים דברי המתירין להתגלח במכונות גילוח אף שהאידינא הוא דרך גילוח כי דרך השחתה אסורה רק כשפעולתה כתער, כפי שמצות גילוח מצורע לעולם לא תשתנה.

מכונה שהסכין שלה חותכת לא כי היא חדה אלא מחמת מהירותה אינה אסורה כי בכל דבר ניתן לחתוך במהירות מתאימה, וכן בעל האגרות משה היה רגיל לבדוק את כשרות המכונה על ידי שהעביר שערה על הסכין - ואם לא נחתכה התיר אף אם המכונה יכולה לחתוך על ידי תחבולות, אמנם כנראה שדעת החזו"א היתה לאסור מכונה שהסכין פוגע בעור וחותר בעצמו באיזה ענין שיהיה, ושמענו שנהגו כמה מורי הוראה לשפשף מעט את חוד המכונה כדי לצאת מספק.

הסרת הסכין הכפול אינה מועילה אלא במקרה שרק הוא החד כתער אך הסכין העבה אינה חדה.

מחלוקת ר"א וחכמים - אינו מסתבר שנחלקו במציאות אלא שלחכמים המגלח במלקט ורהיטני בטלה דעתו אצל כל אדם, ולר"א גם במיעוט לא אמרין דבטלה דעתו, ואין זה משום דאחשביה (בשם שו"ת מנחם משיב [מ"ג] ושו"ת בית אב [ה' רל"ב]) [תמצית: המנח"י והשבה"ל למדו שגדר השחתה מוחלטת שבמספריים כעין תער אמור רק בנזיר ולא בגילוח, ויש לדחות שבת"כ מפורש שאותם המספריים כעין תער האסורים בנזיר מותרים בזקן, וכן מתבאר מהפירוש השני של המהר"ר זק "כעין תער... שהחליקו יפה יפה כאילו סיפר עם תער". בשו"ת שאול שאל כתב שאם משחית במספרים אינה דרך גילוח כברהיטני (לענ"ד יש לדחות). כוונת החת"ם סופר שאם השחתה היתה כשלא נשאר כשיעור אז המספרים היו נחשבים כתער, אך מאחר שלפי האמת בעיני השחתה מעיקרו א"כ אין הדרך לעשותה במספרים וממילא מותר לגלח בהם אף שמשחית, והראיה שכל המתירים מספריים משחיתים לא הזכירו שדברי החת"ם סופר נסתרים מהתוס' או שסותרים היתרם, ולענ"ד - כן מפורש במסקנתו "אע"כ צ"ל מה שנשאר אח"כ (לאחר הגזיזה במספריים) שם שער עליו והוי גילוח בלי השחתה - א"כ המשחית (בתער) אחרי חייב - ש"מ שלא חייב על הגזיזה במספריים אף שבפועל זקנו הושחת. בהר צבי התיר אם אינו מהדק כגם אם יהדק הוא פ"ר דאינו נחא ליה, וכמה פוסקים תמחו כיצד נסמוך שלא יהדק, וכי הוא פ"ר דניחא ליה, וי"ל שהגהצ"פ נסמך על משמעות לשון תה"ד והרמ"א שהזהירות מהזוג התחתון היא חומרא, ומשמעות כמה שות"ם שמעיקר הדין מותר להניד זוג התחתון אף שהוא משחית כיון שנחשב מספריים כעין תער. כבר מאז המצאת המכונה כתבו עליה שהיא מגלחת למשעי (ואין זה חידוש במכונות המודרניות), ומעולם היו מכונות שסכינן אינו חד (כדוגמת שיק), והיו מכונות שסכינן היה חד כתער (כגון אקומן); הגריש"א פירש שהח"ח החמיר אף במכונות שמגלחות בדומה למספר אחד של היום, ואינו נכון כי יש להוכיח שמיידי כשמשחית לגמרי מכך שבנדחי ישראל הזהיר ממספריים כעין תער רק בפאות הראש; אילו היה מדבר על מכונת גילוח הדומה לשלנו אינו מובן מדוע קרא לה בשנת 1910 "המשיקע החדשה" שהרי מכונת גילוח כבר היתה בשימוש עשרות שנים; י"ל שכוונתו ל-Safety Razor (תער בטיחותי) שיצא ב-1903 ע"י ג'ילט, העשוי מסכין גילוח שניתן להחליפו, שהיו שהתירו להתגלח בו כי הגדירו אותה כרהיטני מפני המגן השומר מחיתוך כהגדרת רש"י שהוא כלי של עץ שנעוץ בו ברזל חד כי 'דרך הגילוח' נקבעה בזמן מתן תורה וגילתה לאיזה כלי התורה התכוונה, והחפץ חיים דחה שאיסור גילוח תלוי בדרך העולם, ומקור הפולמוס בחקירה אם לדעת ריב"ן יהיה מותר לגלח כרהיטני שהדרך לגלח בו - המתירין הביאו ראיה ממצורע שאינו יכול לקיים מצות גילוח בכלי אחר אף אם ייחדו לגילוח, והאוסרים סברו שכשמיחדו לגילוח חוזר שמו להיות תער ולא רהיטני, וכן נחלקו הנו"ב

ושו"ת חיים שאל לגבי גילוח באבן מחודדת, ולמבואר דעת החפץ חיים היתה לאסור; דרך גילוח יכולה להפוך רהיטני החותך לתער אך לא מספריים לתער (כי ממילא מספריים מגלחות, אלא שלא אליהן התורה התכוונה כי מספריים אינן משחיתות), ולכן התירו להתגלח במכונות גילוח אף לאחר שהוא דרך גילוח. יש להתיר מכונה שהסכין שלה חותכת רק מחמת המהירות ולא מחמת החידוד כי ניתן לחתוך בכל דבר במהירות, והאג"מ התיר מכונות שבדק ששערה אינה נחתכת על הסכין - אף אם יכולה לחתוך ע"י תחבולות, אך נראה שהחזו"א היתה לאסור כל מכונה שהסכין פוגע בעור וחותר בעצמו, אך ניתן להכחות מעט את חריפות הסכין; הסרת הסכין הכפול מועילה רק כשרק התקן ההרמה היה חד כתער ולא הסכין העבה].

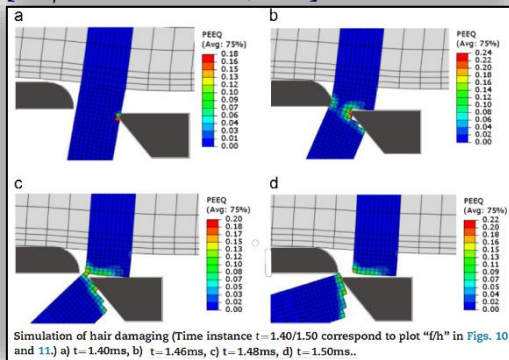
סימולציה של גילוח: (מסקנות המאמר: FEM simulation of single beard hair

cutting with foil blade shaving system שמומן ע"י חברת בראון, ונכתב ע"י ד"ר גאנג פאנג, אוניברסיטת צ'נגואה, בייג'ין, סין, וד"ר אלואיס קופל, קרונברג אים טאונס, גרמניה; התרגום מאנגלית ותמצות הדברים - שלי) במחקר זה נבנו מודלים של גילוח יבש עבור סימולציה מספרית של חיתוך שיער הזקן, ותוצאות המדידות מראות את התופעות האופייניות בחיתוך זקן, ונותחו ההשפעות על תוצאות החיתוך של בליטת העור הנכנסת לרשת, של גיאומטריית הלהב, ושל המרווח שבין הרשת ללהב:

מהירות החיתוך של הלהב שנבדק היא 900 מילימטר בשניה [כלומר, כ-3.2 קמ"ש], ועובי הלהב - מאה מיקרון [=עשרית מילימטר; יש להעיר שמהירות חיתוך זו היא הרבה פחות מאשר במכונות פיליפס - ששם המהירות כ-73 קמ"ש, ויתכן שסיבת ההבדל היא בעקרון השונה של הפעולה, שבפיליפס יש להבים צרים ביותר שחייבים לנוע במהירות גבוהה כדי שבהנעת המכונה על הפנים - הם יפגשו את כל השערות, משא"כ בעקרון הפעולה של בראון - הסכינים רחבות, ופוגשים את כל השערות שבטווח הרשת, וממילא מספיקה תנועה איטית יותר שהרי כדי לחתוך די בתנועת גזירה איטית ביותר, כפי שכדי לגזור במספריים לא צריך מהירות אלא רק כח (י.ש.)].

בעת שהלהב דוחס את השער אל שפת הרשת - כוח החיתוך גדל במהירות, ולאחר החיתוך הכוח יורד בפתאומיות.

לאחר שהשער עובר עיוותים פלסטיים [כלומר, שלא חוזרים למקומם]

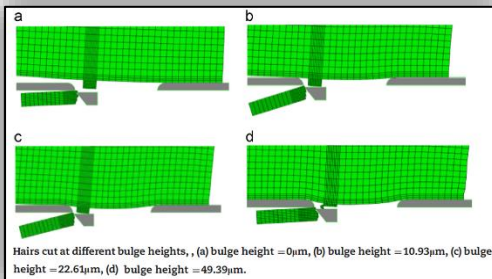
ואלסטיים [כלומר, שחוזרים למקומם] - השיער ניזוק ונשבר בין הלהב לבין קצה הרשת.

השיער ממוקם קרוב לרשת - שמשמשת כמחסום לתנועת השיער, והרשת אף משתתפת

בחיתוך חלק קטן של השער, תלוי בזווית הלהב ובמרחק הלהב מהרשת, ראה בהמשך.

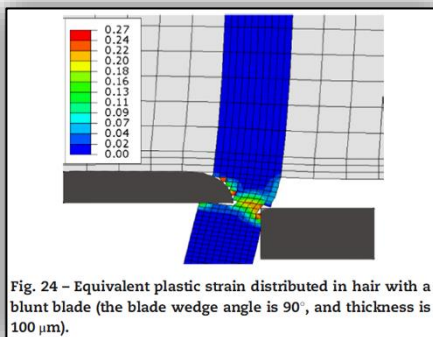
גבשושית העור: כתוצאה מדחיקת הרשת על העור - העור נדחס לבין שפתי הרשת, ונכנסת לשם גבשושית עור שממנה בולט השער, וכשבליטות העור נכנסות לבין חריצי הרשת - השערות נעות עם העור שסביב לשולי ההתקן הסמוכים, ונחתכות שם [ע"י הלהב, ולעתים גם ע"י שולי הרשת], וככל שכח דחיסת העור גדל - עולה כמעט באופן ישר גובה הגבשושית; ככל שהגבשושית גדלה - הזיפים שישארו קצרים יותר, והעור יהיה נתון תחת מתח גדול יותר הגורם לחיכוך גדול יותר בין העור לרשת, וממילא משך הגילוח מתקצר, וכמו כן החיכוך תומך בשיער - שמועבר בסמיכות לשפת הרשת במהלך חיתוכו [כלומר, במהלך החיתוך - השער נע עם העור עד שנשען על חריץ הרשת, ואז יכול להחתך כשהרשת משמשת כקונטרה או אף משתתפת בחיתוך]; ואילו כשבליטת העור קטנה יותר - הזיפים שישארו ארוכים יותר, יש פחות מגע בין העור לרשת במהלך חיתוך השיער, וממילא משך הגילוח מתארך. בתחילת החיתוך גובה הגבשושית משפיע על עליית הכח הנצרך לחיתוך [ניתן להסביר תופעה זו עם כוח הדחיסה הגדול כשבליטת העור גבוהה יותר]; עם תחילת החיתוך - המגע בין העור לרשת משתנה, וחלק מהעור כבר אינו נוגע ברשת [הסיבה העיקרית לזה היא הגבול החופשי בצידי העור - המאפשרים לעור לחזור לאחור, ובמהלך הניתור לאחור - העור מתנהג כמטוטלת הנעה קדימה ואחורה,

ותנועתו דועכת, והלהב מגיע לשיווי משקל תוך כשתי אלפיות שנייה]; ואילו לקראת סוף החיתוך - כוחות החיתוך גדלים לערכי שיא, אך אז כמעט ואינם תלויים בעומק הבליטה; לאחר החיתוך - העור ושארית הזיפים חוזרים למקומם הראשוני.

זוית הלהב: בגילוח יבש מצוי - השער נחתך בו זמנית ע"י הלהב ושפת הרשת, והם משמשים יחד כזוג מספרים:

ככל שזוית הלהב פחות חדה - נצרך כוח חיתוך גדול יותר, הלחץ בעור גדל [אמנם,

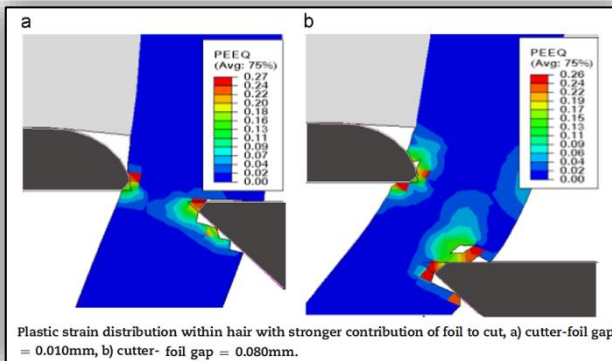
השפעת הזווית על מתח העור אינה ברורה, כי מתח העור מושפע מצורת חריצי הרשת, מבליטת העור לבין חריצי הרשת, ומתנאי החיכוך], ולרשת תפקיד פעיל יותר בחיתוך השיער, עד כדי שכשזווית הלהב ישרה - כמעט מחצית השיער נחתך באמצעות הרשת ולא באמצעות

הלהב; ואילו ככל שללהב יש זווית חדה יותר מאשר לרשת - רוב השער נחתך ע"י הלהב ולא ע"י הרשת [בגלל שזווית הרשת קהה יותר מאשר של הלהב], הרשת משמשת יותר כמחסום ופחות מסייעת לחיתוך עצמו [ואז כמעט ואינו משנה מה המרווח שבין הרשת ללהב], ונצרך פחות כח חיתוך, וגם הלחץ בעור פוחת, והעור נדחף על ידי הלהב.

שפת חריצי הרשת: שפת חריצי הרשת יוצרת סדן שמסייע ללהב לחתוך את השער; תפקיד שפת הרשת על חיתוך הזקן מושפע מזווית הלהב - שכאשר מגלחים בלהב חד [שאינו מצוי במכונות הגילוח] - השיער נחתך במהירות ללא מגע עם הרשת, ואילו כשמשתמשים בלהב קהה - גם הרשת משתתפת בחיתוך השער, בדומה למספריים [הגדרת 'מספרים' במאמר זה איננה הגדרה הלכתית, שהם מגדירים 'מספריים' - כשגם הלהב וגם הרשת משתתפים בפועל בחיתוך, ואילו בהגדרה ההלכתית יש להגדיר כ'מספריים' ולא כתער' - גם כאשר הרשת רק מחזיקה את השער

ומאפשרת ללהב לחתוך, שהרי הראשונים לא הגבילו את ההיתר לגלח במספריים כעין תער דוקא כאשר שני הלהבים קהים או שניהם חדים - וממילא שניהם משתתפים בחיתוך בשווה, אלא גם כשהאחד חד יותר מהאחר - וממילא עיקר החיתוך נעשה בו (י.ש.).

המרווח בין הלהב לרשת: ככל שהמרווח בין הלהב לרשת גדל - גדל גם כח הדחיקה של הלהב, ומרווח גדול גורם לתנודות גדולות של העור מעלה

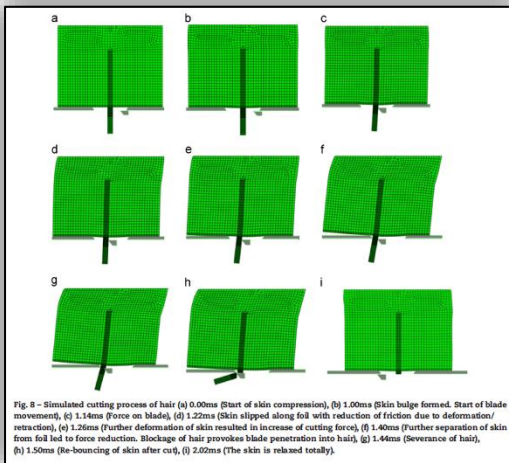

ומטה; כח

החיתוך של
הלהב גדל רק
במעט עם
הגדלת המרחק
בין הלהב לרשת
[יוצא מן הכלל הוא
הערך המינימאלי
של מרווח עשרה

מיקרון - שמצריך הרבה יותר כח חיתוך מאשר במרווח עשרים מיקרון]; אמנם, בהשפעת לחץ העור על הדחיקה יש שינוי בצורת אוכף [כלומר, יורד ואז עולה] - כשבמרווח 40 מיקרון יש את הערך הנמוך ביותר, וחוזר לעלות כשהמרווח עולה מעל 40 מיקרון, ולכן יש לשמור את המרחק בין הלהב לרשת כמרחק מוגבל, ולא גדול מדי [תמצית, ומסקנות: מהמאמר הנוגעות להלכות גילוח הזקן: גובה הגבשושית יוצר הבדל באורך הזיץ הנשאר לאחר החיתוך, אולם אין בזה נפ"מ להלכה, שהרי לדעת הסוברים שהיתר המכונה מותנה בכך שתשאר שארית המוגדרת כ'שער' - הרי לא די בשארית מזערית זו, ולדעת מי שלא תלה את ההיתר בשארית ניכרת אלא רק באם פעולת המכונה כמספריים או כתער - גם אין נפ"מ בשארית זו. גמישות העור והבליטה הנכנסת לבין חריצי הרשת - מאפשרים לעור שבו השערה לנוע ממרכז החריץ עד לשפת הרשת, ובכך השערה נשענת על הרשת, ויכולה להתחר. צמצום המרחק שבין הרשת ללהב והשימוש בלהב בעל זזית חדה יותר - גורמים שהרשת רק תשמש כסדן שעליו הלהב יחתוך ופחות תשתתף בפועל בחיתוך, ואילו הגדלת המרווח שבין הרשת ללהב, וכן השימוש בלהב בעל זזית קהה - גורמים לכך שהרשת

תהיה שותפה פעילה לא רק בסדן לחיתוך, אלא גם בחיתוך בפועל; אמנם, הגדרת השימוש במכונה זו כ'מספרים' ולא כ'תער' לכאורה לא מותנית במה שגם הרשת תשתתף בחיתוך, אלא די שהרשת תשמש כשותפה המסייעת ללהב לחתוך, שהרי הראשונים לא הגבילו את ההיתר לגלח במספרים כעין תער דוקא

כאשר שני הלהבים קהים או שניהם חדים - וממילא שניהם משתתפים בחיתוך בשווה, אלא בפשטות התירו גם כשחלק אחד של המספרים הוא חד יותר מהאחר - וממילא עיקר החיתוך נעשה בו. אמנם, אם יתייעצו איזו מכונה לרכוש - לכאורה יש

לייעץ שירכשו מכונה שבה הלהב בעל זווית ישרה ומהירות נמוכה (כגון של בראון, בעלת הסכינים בצורת דיסקיות והרשת העגלגלה), שבה אין סיכוי שהסכין תחתוך שער באויר ללא סיוע הרשת].